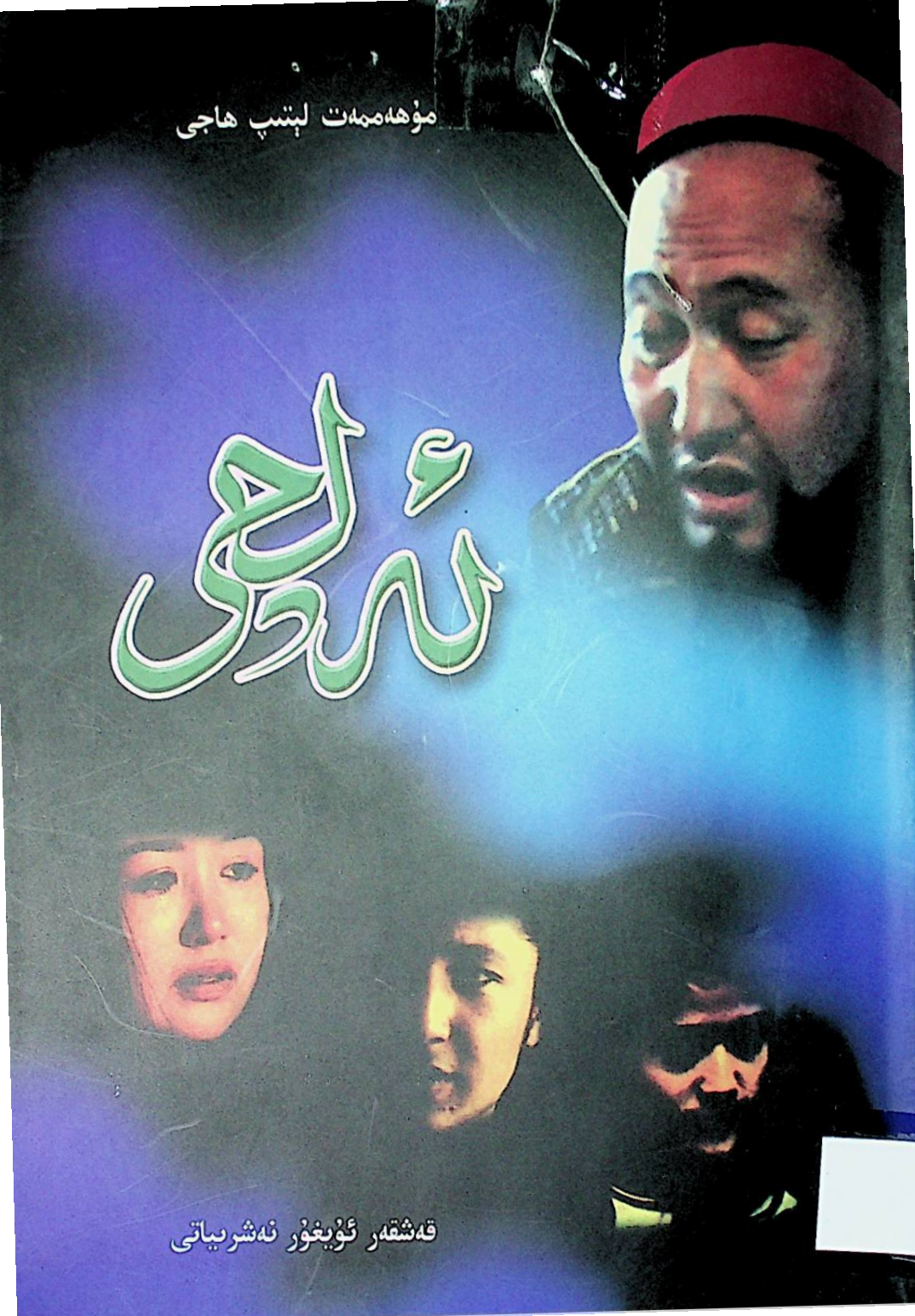
مۇھەممەت لېتىپ ھاجى

ئۇرۇم

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

ره‌ھمتىڭ ئاياتىڭ ئالاغرىنى نەسلەم

مۇھەممەت لېتىپ ھاجى دىنى

ئۈمىد

(پوۋېست)

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

پېشقەدەم يازغۇچى مۇھەممەت لېتىپ ھاجى 1940- يىل 6- ئاينىڭ 19- كۇنى تۇرپان شەھەر ئايدىكۆل يېزا ئانىجان غوجام مەھەللىسى (جەڭگىنىڭ كارىزى) دە مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە تۇغۇلغان. ئۇ 1958- يىلىغىچە شىنجاڭ نېفىت ئىنستىتۇتىدا ئوقۇغان، 1958— 1982- يىلىغىچە ھەربىي سەپتە ئىشلىگەن، 1982- يىلىدىن كېيىن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى تاشقى ئىشلار (مۇھاجىرلار خىزمىتى) ئىشخانىسىدا ئىشلەپ، 1996- يىل 5- ئايدا پېنسىيگە چىققان.

مۇھەممەت لېتىپ ھاجى 1976- يىلى «شىنجاڭ گېزىتى»دە ئېلان قىلىنغان «ئاخىرقى پوست» ناملىق ھېكايىسى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيىتىنى سېپىگە كىرگەن. ئۇنىڭ «چىن دوستلۇق» ناملىق ھېكايە-پوۋېستلار توپلىمى 1981- يىلى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن، «مېھىر - شەپقەتلىك دۇنيا» ناملىق كۆپ قىسىملىق تارىخىي رومانىنىڭ بىرىنچى قىسمى بولغان

www.uyghurkitap.com

图书在版编目（CIP）数据
使者 / 穆赫麦提·里提甫阿吉著. —喀什：喀什维吾尔文出版社，2005
ISBN 7-5373-1420-9

Ⅰ.使… Ⅱ.穆… Ⅲ.中篇小说—作品集—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言）
Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2005）第 118843 号

责任编辑：乌拉木·艾拜都拉
责任校对：坎拜尔古丽·吾斯满

使者
（中篇小说）
穆赫麦提·里提甫阿吉著

喀什维吾尔文出版社出版发行
（喀什市塔吾古孜路 14 号 邮编：844000）
各地新华书店经销
喀什维吾尔文出版社印刷厂印刷
850×1168 毫米 1/32 开本 10.5 印张 1 插页
2005 年 7 月 第 1 版 2005 年 7 月第 1 次印刷
印数：1—3080 定价：16.00 元

如有质量问题，请与我社联系调换 电话：0998-2653927

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1
ئىككىنچى باب 34
ئۈچىنچى باب 64
تۆتىنچى باب 96
بەشىنچى باب 131
ئالتىنچى باب 165
يەتتىنچى باب 200
سەككىزىنچى باب 228
توققۇزىنچى باب 261
ئونىنچى باب 297

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىرىنچى باب

1

— گايىت ئۇستام، ئۆي كەينىلىرىدە قالدى،— ئۇ ۋېلىسىپىتىنى توختاتماي، ئارقىسىغا قارىۋىدى، تونۇش بىر يىگىت ئۆزىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى،— ئۇستام، ئۆيىڭىزنىڭ ئىشىكىنى بىلەلمەي قالدىڭىزمۇ نېمە؟— دەپ چاقچاق قىلدى ھېلىقى يىگىت.

— ۋۇي، ئابلاجانمىدىك، سەت بولدى ئىنىم، ئىسسىقتا بېشىم قېيىپ قاپتۇ جۇمۇ،— گايىت ئۇستام ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ، چىرايىنىڭ قىزىرىپ كەتكىنىنى سەزدۈرمىدى.

— ئۇستام، مەن سىزنى ئىشىك ئالدىدا ساقلىغىلى نەۋاخ، بەك كېچىكىپ كەلدىڭىز، گۆشنى سېتىپ تۈگىتەلمىدىڭىزمۇ يا.

— ياقەي،— دېدى گايىت ئۇستام ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈۋېتىپ، ۋېلىسىپىتىنى ھويلىغا يېتىلەپ كىرىپ تامغا تىرەپ قويدى- دە، ئابلاجاننى ئۇزۇم بارىگى ئاستىدىكى سۇپىغا تەكلىپ قىلدى،— گۆش خېلى بۇرۇن تۈگىگەن. ئۆيگە كېلىۋېتىپ، يولدا ئاغىنىلەر بىلەن مۇڭدىشىپ قالدىم. ئاۋۇ كۈنى مېنى يوقلاپ دوختۇرخانىغا بېرىپسەن، نېمانچە ئاۋارە بولغانسەن ئىنىم.

— سىز بىلەن بىر مەھەللىلىك تۇرساق، ئاتامنىڭمۇ يېقىن ئاغىنىسى تۇرسىڭىز، يوقلىمىسام بولامدۇ. تەڭتۇشىڭىز بولمىسامۇ، بۇگۈن يەنە ئىزدەپ كەلگىنىمگە رەنجىمىگەيسىز.

ئىككى ئاي بۇرۇن گايىت ئۇستامنىڭ بېلى چىم بولۇپ

قېلىپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغانىدا، ئابلاجان يوقلاپ بارغان. شۇ ئارىدا باشقىلار يوقلاپ كىرىپ قېلىپ، ئابلاجانغا تۇزۇك رەھمەت ئېيتالمىغان ئىدى.

— نېمە دېگىنىڭ بۇ ئۇكام، مەن دېگەن ئىككى قولۇمنىڭ كۈچىگە تايىنىپ جان باقىدىغان ئادەم. سەن مېنى ئادەم ئېتىپ، ھۆرمىتىمنى قىلىپ يوقلاپ كەلگەن تۇرسا، مەن ئەلۋەتتە خۇشال بولىمەن. ئۆزۈڭ بىلىسەن، مەنمۇ بىر مۇڭداشقاق، كېلىپ تۇر، سېنىڭمۇ ئۆيۈڭ بولغانىدا مەنمۇ بارمەن...— ئۇ سۆزىدىن توختاپ نېمىنىدۇر ئويلىنىۋېلىپ،— ھەي ئابلاجان، ئېنىق ئېيتمىدە تۇرۇپتۇ، تۆمۈر - پولات تاۋلىغان يىلى ئاناڭ ئۆيدە يوق، ئاناڭ سېنى تۇغىدىغان چاغدا مەن ئېشەك ھارۋىسىغا سېلىپ يېزىلىق دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارغان، ھېسابلاپ باقسام 28 ياشقا كىرىپسەن، قېرى يىگىت بولۇپ قاپسەن جۇمۇ،— ئۇ يەنە نېمىنىدۇر يادىغا ئالغاندەك، چىرايىنى تۇرۇپ،— ھەي ئابلاجان، دەپ باقە، نېمىشقا مۇشۇ ۋاقىتقىچە ئۆيلەنمەيسەن؟— دەپ سورىدى.

— ئەمدى ئۆيلىنىمەن، ئانام دائىم «گايىت ئۇستام مېنى دوختۇرغا ئېلىپ بارمىغان بولسا، سەن بۇ ئالەمدە يوق ئىدىڭ» دەپ، ماڭا سىزنىڭ ياخشىلىقىڭزنى ئەسلىتىپ تۇرىدۇ. شۇڭا، مېنىڭ سىزگە ئالاھىدە ھۆرمىتىم بار. بۇگۈن ئالدىڭزغا توي ئىشىمنى مەسلىھەت قىلاي دەپ كەلگەن،— دېدى ئابلاجان بېشىنى يەرگە ساڭگىلىتىپ.

— خىجىل بولما ئۇكام. بۇ دېگەن ئەر ئۆمرىدىكى ئەڭ خۇشاللىق ئىش، خۇشاللىق ئىشنى ياخشى قىلمىسا بولمايدۇ. سەن مېنى ئوتتۇرىدا ئەلچىلىك قىلىپ بېرىڭ دېمەكچىمۇ؟— دېدى گايىت ئۇستام ئابلاجاننىڭ مۇددىئاسىنى چۈشىنىپ.

گايىت ئۇستام شەھەرلىك يېمەك - ئىچمەك شىركىتىنىڭ گۆش دۇكىنىدا ئىشلەيتتى. قاسساپلىق — قاتتىق جىسمانىي

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەمگەك، باشقىلار قىلىشنى خالىمايدىغان، كىشىلەرگە ياماق كۆرۈنىدىغان، ئەڭ تۆۋەن خىزمەت. «جاپانىڭ تېگى راھەت» دېگەندەك، قاسساپلىقنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق ھۆرمىتى، قىممىتى، راھىتى بار. گايىت ئۇستام يەنە داڭلىق ئەلچى. بۇ، ئۇنىڭ كۆڭۈل قويۇپ خالىسانە قىلىدىغان ئىككىنچى كەسپى. ئۇ ھازىر 52 ياشقا كىردى، 21 يېشىدا ئۆيلەنگەن، 22 يېشىدىن باشلاپ ئەلچى بولۇشقا باشلىغان. گايىت ئۇستام بىرىنچى قېتىم بىر تاز يىگىتكە بېجىرىم قىزنى جۈپلەپ داڭق چىقارغان. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى بەزىدە يىگىت تەرەپ، بەزىدە قىز تەرەپ ئەلچىلىككە تەكلىپ قىلاتتى. ئۇ مەيلى قايسى تەرەپنىڭ ئەلچىلىكىنى قىلسۇن، بۇ قۇتلۇق ئىش يورۇقلۇققا چىقىپ، خۇشال - خۇرام ئاخىرلىشىپ كەلدى. گايىت ئۇستام شۇ ۋاقىتقىچە 624 قېتىم ئەلچىلىك قىپتۇ، تويلاشقان يىگىت - قىزلار شەھىرىمىزنىڭ ھەرقايسى ئىدارە - مەكتەپ، بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرىدا ۋە يېزىلاردا چىرايلىق ئائىلە قۇرۇپ، بالا - چاقىلىق بولۇپ، خۇشال - خۇرام ئۆتۈۋاتىدۇ. ئۇلاردىن ئائىلىسى بۇزۇلۇپ ئاجرىشىپ كەتكەنلەر ئاز. بۇنىڭ سەۋەنلىكى ئەلچىدە ئەمەستە. چۈنكى، «ئەلچىگە ئۆلۈم يوق»، يەنە بىرسى ئۇ ساۋابلىق ئىش.

ئۇيغۇرلارنىڭ تۇرمۇشىدا قەدىمىۋەدەم يېتىلگەن، مۇكەممەل سەشكەن ئاممىۋىلىق ۋە ئىلمىيلىككە ئىگە، ئەقلگە مۇۋاپىق ئۆرپ - ئادەتلىرى بار. بۇ ئۆرپ - ئادەتلەر كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىنى شوخ - جۇشقۇنلۇققا، رەڭدار ۋە گۈزەللىككە ئىگە قىلىدۇ؛ كىشىلەرنى ئۈيۇشقاقلىققا، ئىناق - دوستلۇققا، مېھىر - شەپقەتكە ئۈندەيدۇ. ئۇنىڭ ھاياتىي كۈچى ۋە قۇدرىتى تەڭداشسىز. ئۇنىڭغا ھېچكىمنىڭ نازارىتى كېرەك ئەمەس، ھەممەيلەن ئىختىيارلىقى، رازىلىقى بىلەن ئەمەل قىلىدۇ، بەجا كەلتۈرىدۇ. قايسىبىر ئاڭسىز كىشى بۇ ئۆرپ - ئادەتلەرگە سەل قاراپ بەجا كەلتۈرمىسە، خىلاپ

لىق قىلسا، ئۇ ھەر قەدەمدە تۇمشۇقىغا يەيدۇ، كىشىلەر كەچۈر-
مەيدۇ، ئارىغا ئالمايدۇ، ئەيىبلەيدۇ، ئۆزىنىڭ كۆڭلىمۇ ئەركىن -
ئازادە بولالمايدۇ، قىلغان ئىشىمۇ ئەپلەشمەيدۇ. يىگىت بىلەن
قىزنىڭ توي مەرىكىسىگە چېتىلىدىغان ئەلچىلىكنى ئېيتساق،
مەيلى يىگىت - قىز ئىختىيارىي تەپپىشقان بولسۇن، مەيلى ئاتا -
ئانىلار كېلىشكەندىن كېيىن يىگىت - قىز تويلاشماقچى بولسۇن،
ھەممىسىدە ئىككى تەرەپنىڭ ئەلچىسى كەم بولسا بولمايدۇ. ئەلچى
ئىككى تەرەپنى يارىشتۇرغۇچى ئادىل، سېخىي، گەپكە ئۇستا،
خۇشخۇي، خۇش مۇئامىلىلىك بولۇپ، ئوتتۇرىدىكى يىرىكلىك
لەرنى ئوڭلاپ، يول ئېچىشى لازىم. شۇنداقلا ئۇ يىگىت - قىزغا
بەخت ئاتا قىلىپ، مۇرادىغا يەتكۈزەلەيدۇ. خېلى ئابرۇيلۇق
ئادەملەرمۇ ئەلچىلىكنى قاملاشتۇرۇپ كېتەلمەيدۇ.

مانا ئابلاجان ئۇنىڭغا كۆڭلى تارتىپ ئىزدەپ كەپتۇ. گايىت
ئۇستامنىڭ ۋاقتى، زېھنىي قۇۋۋىتى، پەم - پاراسىتى جۇشقۇنلۇ-
نىپ تۇرۇپتۇ. ئۇ ئەلچى بولۇپ ئوتتۇرىدا مېڭىپ، ئىككى ئائىلە-
نى قوداشتۇرۇپ، ئىككى ياشنىڭ ئۆمۈرلۈك غۇنچە گۈلىنى
ئېچىلدۇرسا، بۇنىڭدىنمۇ كۆڭۈللۈك، خۇشاللىق ئىش بولامدۇ.
ئابلاجانمۇ پىشانىسى ئوچۇق يىگىت، ئاغىنىسىنىڭ ئوغلى. ئۇ
كۆڭلىدىكى گېپىنى ئېنىق دېيەلمىدى، گايىت ئۇستام گەپنىڭ
پوسكاللىسىنى سوردى.

— شۇنداق، گايىت ئۇستام، — دېدى ئابلاجان بېشىنى
كۆتۈرۈپ يېلىنىش نەزىرىدە، — مەن توي ئىشىمنى كەينىگە
سۈرۈپ، ئاتا - ئانامنمۇ رەنجىتىپ قويغان. ئۇلار شۇ ۋاقىتقىچە
مەندىن خاپا، مېنىڭ بۇ سۆيگۈنۈمدىن ئۇلار تېخى خەۋەرسىز.
سىز قىزنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ بېرىشتىن
باشقا، ئۆز ئاتا - ئانامنىڭمۇ قوشۇلۇشىنى ئېلىپ بەرسىڭىز.

گايىت ئۇستام ھەرقانچە جاپالىق، مۇشكۈل بولسىمۇ ئەلچە-

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

سىلىككە تەكلىپ قىلغۇچىلارنى تەكلىكتە قالدۇرغان ئەمەس، خالىس، ساۋابلىق ئىشنى خۇشاللىق بىلەن ۋايىغا يەتكۈزۈپ بېجىرىدۇ، لېكىن ئۇ ئەلچىلىككە مېڭىشتىن بۇرۇن زۆرۈر تەپسىلاتلارنى ئۇقماي قويمايدۇ.

— ئابلاجان، مەن ساكا ئەلچى بولۇپ بېرىشنى خالايمەن. سەن ئاتا - ئاناڭنىڭ ئىشىنى قويۇپ تۇرۇپ، ئاۋۋال مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرىڭدىن مېنى خەۋەردار قىلغىن.

— ماقۇل، — ئابلاجان ھېكايىسىنى باشلىدى...

2

ئابلاجان يەتتە ياشقا كىرگەندە ئاتا - ئانىسى بىلەن يېزىدىن كۆچۈپ كېلىپ، شەھەرلىك ھۆكۈمەت ئائىلىلىكلەر قورۇسىدا ئولتۇردى. ئابلاجان ئوقۇدى، بالىلار بىلەن ئىناق ئۆتتى. بالىلار ئويۇنلىرى ئۇنىڭسىز قىزىمايتتى.

ئابلاجاننىڭ تام قوشنىسى ئېگىز بويلۇق، قەددى - قامىتى كېلىشكەن، سالاپەتلىك ئادەم بولۇپ، ئېسىل رەختتىن غەربچە كىيىنىپ، گالستۇك تاقايتتى. ئابلاجاننىڭ ئانىسى ئۇنى «قاسىم ئەپەندىم» دەپ سالام بېرەتتى. ئابلاجاننىڭ ئانىسى ئۇنىڭ ھەيكەلدەك قېتىۋالىدىغان چىرايلىق ئايالى بىلەن ئۇچراشقاندا تەزىم قىلىپ، «ھەببە ئاپپاي» دەيتتى. ئاپپايمۇ چىرايىدىن كۈلكە، ۋۇجۇدىدىن كەمتەرلىك ياغدۇرۇپ، تىنچلىق سوراپ، مۇڭدىشاتتى. ئابلاجان ئاتا - ئانىسىنىڭ بۇ ئىككىيلەندىن شۇنچە ئەيمىنىپ كېتىشىگە قاراپ، ئۇلارنى كۆرسە سۆز باسقاندەك ياۋاشلىشىپ كېتەتتى. لېكىن، قاسىم ئەپەندىنىڭ بەش ياشلىق قىزى ھاۋاخان بۇ ئائىلىنىڭ دائىملىق مېھمىنى ئىدى، ئابلاجان مەكتەپتىن كېلىشىگە سوڭدىشىپ كېرەتتى. ئۇ چىرايلىق،

ئوماق قىز ئىدى، چوڭلارغا «ئۆزلە» دەپ گەپ قىلاتتى. ئانىسى قونچاقتەك ياساپ قويغان ھاۋاخان قورۇدىكى بالىلار ئويىنىغاندا، دائىم ئابلاجانغا ئەگىشۋالاتتى.

ئوغۇللار قارام كېلىدۇ. ئۇلار كىيىم-كېچەكلىرىنىڭ يىرتىلىشىغا، بىرەر يېرىنىڭ زەخمىلىنىشىگە قارىماي دەل-دەرەخلەرگە يامىشىدۇ، قۇشلارنىڭ ئۇۋىسىنى چۈۋۈپ، ئۇچۇرما بولۇش ئالدىدىكى باچكىلىرىنى توتۇۋالىدۇ، توخۇمنى ئالىدۇ. خەقنىڭ ئۆگزىلىرىدە يۇگۇرۈپ لەگلەك ئۇچۇرىدۇ، رەگەتكىسى بىلەن نېمىلەرنىدۇر نىشانلاپ ئاتىدۇ، سۇغا چۆمۈلىدۇ. بالىلارغا شاد-خۇراملىق ئەكېلىدىغان بۇ پائالىيەتلەر ئىچىگە خېيىمخەتەرمۇ يوشۇرۇنغان بولىدۇ.

بىر قېتىم ئابلاجان تامنىڭ تۆشۈكىدىن خېلى كۆپ قۇشقاچ توخۇمى تېپىۋېلىپ، قولىنى تىقىپ ئالدى. ھاۋاخان ئۇ توخۇملارنى كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىگە سېلىۋەردى. ئۆي ئىگىسى دېھقان چىقىپ ۋارقىرىۋىدى، ئۇلار ئېغىلدىن قېچىپ چىققۇچە ھاۋاخان پۈتلىشىپ يىقىلىپ كەتتى، قۇشقاچ توخۇملىرى ئېزىلىپ، ئېتىكىنى بۇلغىۋەتتى. ئۇ يىغلىغان پېتى ئۆيگە قاراپ ماڭدى، كەينىگە قاراپمۇ قويماي ئۆيگە كىرىپ كەتتى. نېمە قىلارىنى بىلمەي ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كەلگەن ئابلاجانمۇ ئۆز ئۆيگە كىرىپ ھويلىدا تۇردى. ئۇنىڭ ئانىسى تۇرسۇنخان ھويلىدا كىر يۇيۇۋاتاتتى. شۇ ئەسنادا قوشنا ھويلىدىن ھەببە ئاپىاينىڭ: «قىزىم، ئېتىكىڭنى بۇلغىۋاپسىزغۇ، نېمە بولدى؟» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ھاۋاخان: «ئاران تاپقان قۇشقاچ توخۇمى چېقىلىپ كەتتى» دېدى. ھەببە ئاپاي: «ئېتىكىڭنى توخۇمنى كىم سالدى؟» دەپ سورىۋىدى، ھاۋاخان: «ئۆزۈم سالدىم ئاپا، راست گەپ. ئوغۇللار تۆشۈككە قولىنى تىقىپ ئالغان توخۇمنى مەنمۇ ئالالايمەن. ئۇ توخۇملارنى ئېتىكىمگە سېلىپ كېلىۋېتىپ

يىقىلىپ كەتتىم» دېدى. ھەببە ئاپپاي: «ھۇ جۇۋاينىمەك، ئۆزىنىڭ قىز بالىلىقىنى ئويلاپمۇ قويمايدۇ. ساھە كۆڭلەكنى. يەنە ئوغۇللارغا ئەگىشىپ ئويناپ يۈگۈرگىنى چىقىۋېتىمەن» دەپ، قىزىنى سەنلىدى، قىزىغا گەپ قىلغان بولۇپ، كىمنىدۇر دارتمىلىدى. تۇرسۇنخان ئوغلىغا چەكچىيىپ قاراپ:

— سەن بۇزەك قىپسەندە،— دېۋىدى، ئابلاجان ئۇلۇغ - كىچىك تىندى...

ھاۋاخان ئوقۇش يېشىغا توشۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقىلى ئىككى يىل بولۇپ قالدى. ئۇ دەرس تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ بولغاندىن كېيىن، ئابلاجان بىلەن ئويناياتتى. ئابلاجان يېزىدىن ئالغاچ كەلگەن ئالا كۆچۈك ھەم پاكار، ھەم چىرايلىق، پاقلاندەك يۇمۇلاق بولۇپ، بالىلارنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدىغان ئويۇنچۇقى ئىدى. يەيدىغىنىنى بېرىپ گوللاپ تۇرسا، ئۇ ئىت چەمبىرەكتىن سەكرەيتتى، تاياقنىڭ ئۈستىدە ماڭاتتى، مەخسۇس تەربىيىلەنگەن سېرىك ئىتلىرىدەك قىزىق - قىزىق قىلىقلارنى چىقىرىپ بالىلارنى كۈلدۈرۈپ، ئامراقلىقىنى كەلتۈرەتتى...

يازنىڭ بىر شەنبە كۈنى ھاۋا تولىمۇ ئىسسىپ كەتتى. كۈن غەربكە قايرىلغانسېرى، ئىسسىق شامال چىقىپ، ئۆي ئىچى خۇددى تونۇرەدەك بولۇپ كەتتى. ھاۋاخان ئۆينىڭ بۇرۇختۇرمە چىلىقىغا چىدىماي سىرتقا چىقىۋىدى، ئوغۇل ساۋاقداشلارنىڭ «خەلق باغچىسى»گە قاراپ ماڭغانلىقىنى كۆردى. ئۇ ئۆيدىكى لەرگە ئېيتىپمۇ قويماي، بالىلارغا ئەگەشتى. «خەلق باغچىسى» شەھەرنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا بولۇپ، «چوڭ سەكرەپ ئىلگىرى لەش» يىللىرى تۇپتۇز ئېتىزلىقىنى ئويۇپ ياسىغان سۇ ئامبىرى نىڭ ئورنىدا ئىدى. كېيىنكى ۋاقىتلاردا كىشىلەر سۇ ئامبىرىنى كۆلگە ئۆزگەرتىپ، ئەتراپىنى كېڭەيتىپ، باغچە ئەسلىھەلىرىنى قۇردى، تۇرلۇك دەل - دەرەخلەرنى تىكتى. كىشىلەر كۆلدە قولۇاققا

ئولتۇرۇپ، سۇ ئۇزۇپ ھۇزۇرلىنىدىغان بولدى. كۆلنىڭ بىر تەرىپىدە بالىلارغا مۇۋاپىق سۇ ئۇزۇش ئورنى ياسالدى. تومۇز كۈنلىرى باغچىدىن سەيلىچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. سۇ ئۇزۇش ئورنى بالىلار بىلەن قاينايتتى، ئۇلار تەربىيىلىگۈچىلەرنىڭ يېتەكچىلىكىدە سۇ ئۇزۇشنى ئۆگىنەتتى.

بۇگۈن بۇ يەردىكى سۇ ئۇزۇش مۇسابىقىسىگە قاتنىشىش ئۈچۈن، ئابلاجان تەييارلىق قىلىپ كەلگەن ئىدى. مۇسابىقىگە ئاۋۇال تاللانغان 10 نەپەر ساۋاقداش پۇشتەك چىلىنىشى بىلەن تەڭ ئۆزلىرىنى سۇغا ئاتتى، بارلىق ماھارىتىنى كۆرسىتىپ، ئۇزۇشتى. كۆلنىڭ ئەتراپىدا تاماشا كۆرۈۋاتقان بالىلار سۇ ئۇزۇۋاتقان ساۋاقداشلىرىغا تەقدىم قىلىش ئۈچۈن تۇتۇپ تۇرغان گۈللەرنى پۇلاڭلىتىپ، نېمىلەرنىدۇر دەپ مەدەت بېرىشەتتى. لېكىن، ھاۋاخانىنىڭ قولىدا ئابلاجانغا تەقدىم قىلىدىغان گۈل يوق ئىدى. ئۇ چاقماق تېزلىكىدە ئەقلىنى ئىشلەتتى. كۆلنىڭ ئايىغى كەڭ چۆپلۈك بولۇپ، ئۇ يەردە ھەر خىل ياۋا گۈللەر چېمەنزارلىقنى ھاسىل قىلغان ئىدى. ئابلاجاننىڭ غەلىبە تەنتەنىسى تەبرىكلەنگۈچە، ئۇ گۈل تېرىپ كېلىش ئۈچۈن چېمەنزارلىققا يۈگۈردى. چېمەنزارلىقتىن ھەر خىل گۈللەرنى ئۈزۈۋېتىپ، ئابلاجاننىڭ ھېلىقى ئالا كۆچۈكى ئۇستىخان غاجىلاۋاتقانلىقىنى غۇۋا كۆرۈپ، سۆيۈنگەن ھاۋاخان ئۇنىڭ كەينىدىن كېلىپلا قۇيرۇقىدىن تۇتۇپ ئالدىغا تارتتىيۇ، ھېلىقى كۆچۈك ئەمەسلىكىنى سېزىپ دەرھال قويۇۋەتتى. قورقۇپ كەتكەن لالما ئىت كەينىگە قايرىلىپلا، ھاۋاخانىنىڭ پاچىقىنى چىشلىۋالدى. ھاۋاخان قاتتىق چىرقىراپ يىغلىدى.

مۇسابىقىدە غەلىبە قىلغان ئابلاجاننى تەبرىكلەۋاتقانلار ئىچىدە ھاۋاخان كۆرۈنمەيتتى. ئابلاجان ئۇنىڭ چۆپلۈكتە تۇگۈلۈپ تۇرغان ھالىتىنى كۆرۈپ، چۆپلۈككە قاراپ يۈگۈردى.

ئۇنىڭ كەينىدىن بىرقانچە ساۋاقداش يۈگۈرۈپ كەلدى.
— ھاۋاخان، نېمە بولدى؟
ھاۋاخاننىڭ پاچىقىدىن قان تېمىۋاتقانلىقىنى، يىغلاپ ئۇنى پۈتەي دەپ قالغانلىقىنى كۆرگەن ئابلاجان ئويلىنىپ تۇرمايلا ئاق دېچۆلىيىڭ كۆكلىكىنىڭ بىر پېشىنى يىرتىپ، يارىغا سېغىز توپىنى سۈرۈپ تاڭدى. ھاۋاخان يىغلاپ تۇرۇپ، ئوڭ قولىدا سىقىمداپ تۇتۇۋالغان گۈللەرنى سۇنۇپ:
— ئابلا... جان... ئاكا، ئۆزلەنى... تەبرىكلەيمەن! پۈتۈمنى... ئىت... چىشلىۋالدى،— دېدى ئىسەدەپ تۇرۇپ.
— رەھمەت. مەن سىزنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە ئەكېتەي.
— ئىتنىڭ چىشى زەھەرلىك بولىدۇ، دەيدىكەن. ھاۋاخاننى ئاۋۋال دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى،— دېدى ئەخمەت.
ئابلاجان ھاۋاخاننى ھاپاش قىلىپ دوختۇرخانىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ ھېرىپ قالسا، ساۋاقداش ئەخمەت بىلەن تۇرسۇن نۆۋەتلىشىپ ھاۋاخاننى كۆتۈردى. ئۇلار دوختۇرخانىغا يېتىپ بارغاندا كەچ سائەت 7گە ئاز قالغان، دوختۇرلار ئىشتىن چۈشكەن ئىدى. دېجورنى دوختۇر ھاۋاخاننىڭ يارىسىنى تازىلاپ قانىنى، ئاغرىقنى توختىتىش دورىسىنى سۈركەپ، تېڭىپ قويدى.
— ئابلاجان، ئەمدى نەگە بارىسلەر؟— دەپ سورىدى ساۋاقداش ئەخمەت.
— ئۆيگە قايتىمىز.
— ئۆيگە قايتساڭ، ئاتاڭ «خەقنىڭ بالىسىنى نېمىشقا ئىتقا چىشلەتتىڭ» دېسە، كۆزۈڭنى پارقىرىتىپ تۇرامسەن؟ ئاتا - ئاناڭ سېنى ئۇرۇپمۇ ئىش بېسىقماي، ھاۋاخان بىلەن ئىككىگلارنىڭ ئاتا - ئاناڭلار ياقا تۇتۇشۇپ قالامدۇ تېخى...
ئەخمەت ئاگاھلاندۇرۇۋىدى، ئابلاجان ئويلىنىپ قالدى، تېخى ئىككى كۈن بۇرۇنلا ئۇ مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپ ھويلىدا

ئولتۇرۇپ تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتقان ئىدى. ھاۋاخان مەكتەپتىن قايتىپ ئۆيگە كىرىشىگە ئانىسى: «يەنە كىيىم - كېچەكلىرىڭىز توپىغۇ، ئابلاجان توپىغا ئېغىناتتىمۇ سىزنى؟ ئۇنى كۆرمىدىم دەپ يالغان ئېيتىۋاتقىنىنى. مەن ئوغۇل بالىلار بىلەن ئوينىماڭ دەپ نەچچە قېتىم ئېيتتىمغۇ، نېمىشقاگەپ ئاڭلىمايسىز؟» دەپ كايىپ كەتتى. «ئاڭلاۋاتامسەن،— دېدى تۇرسۇنخان ئابلاجانىڭ قۇلىقىنى سوزۇپ تۇرۇپ،— ئاپىڭ بىزنى ئاڭلىسۇن دەپ ۋارقىراۋاتىدۇ. سەن ئۇ قىزنىڭ قېشىغا يولىما. مەن مۇشۇنداق دارىتمىلىغان گەپنى يەنە ئاڭلىسام، قۇلىقىڭنى ئۈزۈۋالىمەن» دېدى. ئابلاجان ئەمدى نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى، «ھاۋاخان باغچىگە مەن بىلەن بىللە كەلگەندىكىن، ئۇلار چوقۇم مېنىڭدىن كۆرىدۇ، ئۆيدىكىلەرمۇ ئەيىبلەيدۇ».

— ئابلاجان ئاكا، بىز بۇگۈن كەچ ئۆيگە قايتمايلى. پۇتۇم ئەتە ياخشى بولۇپ قالسا، ئۆيگە مېڭىپ كىرسەم، ئىت چىشلىۋالغانلىقىنى ئۆيدىكىلەر بىلمەيدۇ،— دېدى ھاۋاخان ئاپىسىنىڭ ئۆزىنى سوراقتا ئېلىپ دۆشكەلىشىدىن قورقۇپ.

— ئۆيگە قايتمساق، ئۆيدىكىلەر بىزنى ئىزدەپ كېتىدۇ.

— نېمىدىن قورقاتتىڭ، ئىزدەپ - ئىزدەپ يالتىيىشىدۇ، شۇ، — ئەخمەت ئۆزىنىڭ تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى،— مەن سىرتتا ئىش تېرىپ قويۇپ ئۆيگە بارسام، ئاتا - ئانام ئۇرماقچى بولسىلا چوڭ داداملارنىڭكىگە قېچىپ بېرىۋالاتتىم، شۇنىڭ بىلەن ئۆيدىكىلەر مېنى ئۇرالمايتتى. مېنى ئەكېتىدىغان ۋاقىتتا چوڭ دادامغا مېنى ئۇرمايدىغانغا سۆز بېرەتتى. ھازىر ئۆيگە قايتمىساممۇ، ئۆيدىكىلەر مېنى چوڭ داداملارنىڭكىگە كەتتى، دەپ ئىزدەپ يۈرمەيدۇ، سىلەرمۇ...

— ياق،— دېدى ئابلاجان،— مەن ئۆيدىن قېچىپ باقمىغان. مەن ئىش تېرىپ قويغان بولسام، ئاتا - ئانامنىڭ مېنى ئۇرۇشى

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئورۇنلۇق. ساڭا ئوخشاش يۈگەنسىز يۈرسەم بولمايدۇ.

— ئابلاجان ئاكا، مېنى ئاچامنىڭكىگە ئاپىرىپ قويۇڭلار.

ھاۋاخانىنىڭ ئاچىسى پاتىگۈلنىڭ ئۆيى بۇ يەرگە يېقىن ئىدى. ئابلاجان ئۇنىڭ رايىغا بېقىپ، ھاپاش قىلغان پېتى ماڭدى. ئابلاجان ئۇ دوختۇر ئايالنى ھۆكۈمەت ھويلىسىغا كىرگەن-چىققاندا تالاي قېتىم كۆرگەن. ئۇ قونچاقتەك ياسىنىپ ماڭاتتى، ئەتراپىغا قاراپمۇ قويمايتتى. ئابلاجان ئۇ ئايالدىن ئەيمىنەتتى، تارتىناتتى. ئۇ ھاۋاخانىنى پاتىگۈلنىڭ ئۆيىگە ئەكېلىپ، سۈپىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ: «خوش، ئەتە كۆرۈشەيلى» دەپ سىرتقا قاراپ ماڭدى. پاتىگۈل ئۆيدىن چىقىپ ھاۋاخانىنىڭ سۈپىدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى.

— ھاۋاخان پۈتكۈز تېڭىقلىق تۇرىدىغۇ، ئاۋۇ باللار كىم؟

— پۈتۈمنى ئىت چىشلىۋالدى،— ھاۋاخانىنىڭ ئاغرىقى تۇتۇپ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي يىغلاپ تۇرۇپ جاۋاپ بەردى،— ئابلاجان ئاكام مېنى سىلەرنىڭكىگە ئەكېلىپ قويدى.

— ئاپام ئۇنىڭ بىلەن ئوينىماڭ دەپ نەچچە قېتىم ئېيتقانغۇ، ئۇ سىزنى نەدە ئىتقا چىشلەتتى؟— دېدى پاتىگۈل سىگىلىسىنىڭ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ.

— ئاچا، جېنىم ئاچا، مەن بۇگۈن كېچە سىلەرنىڭكىدە قالايچۇ، پۈتۈم بەك ئاغرىۋاتىدۇ، سەن ئوبدان داۋالاپ قويساڭ.

— سىز بولمىسىڭىز، چوڭ ئۆيدىكىلەرغەم قىلىپ ئولتۇرالمايدۇ. مەن زۆرۈر دورىلارنى ئېلىۋېلىپ، چوڭ ئۆيدە داۋالايمەن.

— ئاچا...— دەپ، ھاۋاخان ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ، ئۇنىڭ پېشىگە ئېسىلىۋىدى، ئاغرىقتا چىدىماي يىقىلىپ كەتتى.

— ھاۋاخان...— يىقىلغان سىگىلىسىنى كۆتۈرۈپ كارىۋاتقا ياتقۇزغان پاتىگۈل ئاغرىق پەسەيتىش دورىسىنى ئىچۈردى. ئاپتوموبىل چاقىرتىپ كېلىپ، نامازدىگەر بىلەن ھاۋاخانىنى چوڭ

ئۆيگە ئاپىرىپ،— ئابلاجان ھاۋاخانىنى ئىتقا چىشلىتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن، بىزنىڭ ئۆيگە كۆتۈرۈپ ئەكىلىپ قويۇپلا قېچىپ كەتتى،— دېدى.

بۇ سۆز ھەممىنى ئاپپايغا قاتتىق تەسىر قىلدى. ئۇنىڭ جان - پېنى چىقىپ كەتتى- دە، ئابلاجاننىڭ ئاتا - ئانىسى بىلەن زاكونلاشماقچى بولۇپ سىرتقا ئېتىلدى.

— ھاي، ھاي، ئۆزۈڭنى بېسىۋال، بالىلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ قوشنىدارچىلىقنى بۇزۇپ يۈرمە. مەن قوشنام بىلەن ئازارلىشىپ قېلىشنى خالىمايمەن،— دېدى قاسىم ئەپەندىم.

— سىلى شۇنداق دەپ مېنى ئېغىز ئاچۇرمايلا كەلدىلە، بۇ قېتىم گەپلىرىگە كىرمەيمەن. مەن ئۇلار بىلەن زاكونلاشمىسام بولمايدۇ،— ھەممە ئاپپاي كۆزلىرىدىن غەزەپ چاچرىتىپ قوشنىلارنىڭكىگە كىردى،— ھەي توختىمەت، تۇرسۇنخان،— دەپ چۇقان كۆتۈردى ئۇ،— سىلەر بالاڭلارغا ئىگە بولامسىلەر- يوق. مەنچۇ، قوشنىكەنمز دەپ شۇنچە ۋاقىتتىن بۇيان چىشىمنى چىشلەپ كەلدىم. قېنى ئابلاجان، ئۇ تېخى كەلمەپتۇ- دە. ئۇچۇ، قىزىمنى ئوينىتىمەن دەپ خەلق باغچىسىگە ئاپىرىپ ئىتقا چىشلىتىپ قويۇپ، قورقۇنچىدا ھاۋاخانىنى ئاچسىنىڭ ئىشىك ئالدىغا ئاپىرىپ تاشلۇۋېتىپ قېچىپ كېتىپتۇ.

تۇرسۇنخان ئوغلىنىڭ مۇنداق ئەسكىلىك قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنگۈسى كەلمىدى، شۇنداقتىمۇ چىرايىنى ئېچىپ:

— ئابلاجانمۇ كېپىقالار، بىزمۇ بالىمزنىڭ ئاغزىدىن گەپ ئېلىپ باقايلى،— دېدى ۋە ھەممە ئاپپايىنى ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ، مەن يالغان سۆزلىگەندەك گەپ قىلىسىزغۇ. قىزىمنىڭ قانداق ھالدا ياتقانلىقىنى كۆرۈپ بېقىڭلار، ئاغرىقىنىڭ دەردىدە ئاغزىغا گەپمۇ كەلمەي قاپتۇ.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— ئۇنداق بولسا يامان بوپتۇ، ئاۋۋال دوختۇرخانىغا ئاپىرايلى،— توختىمەت هودۇقمىنچە ئورنىدىن لىككىدە تۇردى.

— بولدى، مەن سىلەردىن قىزمىنى داۋالاپ بېرىشنى تەلەپ قىلىۋاتقىنىم يوق، ئوغلۇڭلارنى باشقۇرۇپ قويۇڭلار دېمەكچىمەن. مۇشۇنداق بولۇۋەرسە، قوشنىدارچىلىقىمىزغا تەسىر يەتمەمدۇ،— دەپلا، ھەببە ئاپپاي ھويلىدىن چىقىپ كەتتى.

ھەببە ئاپپاينىڭ ئېيتقىنىدەك بولسا، ئابلاجان ئەزەلدىن قىلىپ باقمىغان كۆڭۈلسىزلىكنى تېرىغان ئىدى. توختىمەت ئۆزىچىلا تىت - تىت بولۇپ ئولتۇراماي قالدى- دە، ئابلاجاننى ئىزدەپ ماڭدى. تۇرسۇنخانمۇ خاتىرجەم بولالماي ئالدىراپ - تېنەپ توختىمەتكە ئەگىشىپ ئۆيدىن چىقتى. بۇ چاغدا جاھانغا گۇگۇم پەردىسى يېيىلىۋاتاتتى. ئۇلار كوچىغا چىقىپ ئۇزاق ماڭمايلا، ئابلاجاننىڭ ئۆيگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈشتى.

— ئەنە كېلىۋاتىدۇ جېنىم بالام،— تۇرسۇنخان سۆزلىگەن پېتى ئالدىغا قاراپ ماڭدى،— قورسىقى ئېچىپ نېمە بولۇپ كەتكەندۇ. سىز قايتىڭ، توختىمەت قايتىڭ دەيمەن.

ھەببە ئاپپاينىڭ نەشتەردەك سۆزلىرى مېڭىسىدىن چىقىپ كەتمىگەن توختىمەت ئوغلىنى كۆرۈپلا قۇيقا چاچلىرى دىڭ تۇردى. ئۇ ئايالىنىڭ يالۋۇرۇشلىرىغىمۇ پەرۋا قىلمىدى.

— ھەي،— ئۇ بىگىز قولىنى چىقىرىپ ۋارقىرىدى،— شۇنچە ئىشنى تېرىۋېتىپ، يەنە نېمىگە لاغايلاپ يۈرسەن!— ئۇ ئالدىغا قاراپ دېۋەيلەپ ماڭدى. ئابلاجان ھودۇقۇپ ئورنىدا تۇرۇپلا قالدى،— بۇ شۇمنىڭ ئۆيگە ماڭماي قاراپ تۇرغىنىنى،— توختىمەت يەرگە ئېگىشىپلا بىر چالمىنى ئالدى.

ئابلاجان كەينىگە بۇرۇلۇپ قاچتى. توختىمەت تىللىغان پېتى قوغلىدى، تۇرسۇنخان ئۇلارنىڭ كەينىدىن يۈگۈردى. ئابلاجان ئۇلارنى ئايلاندۇرۇپ، ھېلىقى كۆل بويىغا ئېلىپ كەلدى.

— ئاتا! ئەمدى مېنى قوغلىمىسىلا، بولمىسا مەن ئۆزۈمنى سۇغا ئاتىمەن، مەن ھاۋاخانىنى...— گېپىنىڭ ئاخىرىنى چىقىرىشىغا توختىمەت يول قويمىدى. ئاھانەت، غەزەپ ئۇنىڭ قۇلقىنى پاڭ قىلىپ قويغاندەك، ئاغزىدىن تىل توختىمىدى.

— سەن بىزنى قورقۇتماقچىمۇ تېخى، سۇغا ئۆزۈڭنى ئاتساڭ ئۆلسەن. خەقنىڭ گېپىنى ئىشتىكەندىن ئۆلگىنىڭ تۈزۈك!

— ئابلاجان، جېنىم بالام، مەن سېنى ئاتاڭغا ئوردۇرمايمەن، ئۆزۈڭنى سۇغا ئاتما بالام، مېنى ئايىغىن،— تۇرسۇنخان ئالدىغا يۈگۈرۈپ توختىمەتنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشاتتى. توختىمەت يۈگۈرۈپ بېرىپ ئابلاجاننى تۇتۇۋالماقچى بولغاندا، ئۇ ئۆزىنى سۇغا ئېتىۋەتتى. «ئوغلۇم سۇ ئۈزۈشنىمۇ بىلمەيدۇ» دەپ ئويلىغان توختىمەتنىڭ يۈرىكى ئېغىپ بىئارام بولدى. ئۇ كۆلنىڭ تېيىز-لىقىنى بىلەتتى، ئابلاجان سۇ يۈزىدە كۆرۈنمەي قويدى، ئۇزاق ئۆتمەي كۆلدە كۆپۈكلەر بۇلدۇقلاشقا باشلىدى. ئابلاجاننىڭ جان تالىشىۋاتقانلىقىنى جەزملەشتۈرگەن تۇرسۇنخان:

— بالامنى ئۆلتۈردۈڭ، بالامنى تۆلە،— دەپ يىغلاپ، كۆلنىڭ بويىنى زىلزىلىگە سالدى. شۇ ۋاقىتتا، ئابلاجاننىڭ تېنى سۇنىڭ ئۈستىگە لەيلەپ چىقتى. گۈگۈمدا ئۇ تېپىتىنچ كۆرۈنەتتى،— ھەي توختىمەت، بالامنىڭ ئۆلۈكىنى سۈرۈپ ئاچىق، مەن سېنى ھەرگىز كەچۈرمەيمەن!

— ئابلاجان بالام!— توختىمەت يىغلىۋەتتى،— مەن سېنى قورقۇتماقچى ئىدىم، ھەرگىز ئۈرۈش نىيىتىم يوق. بىزگە ئىچىڭ ئاغرىسۇن. سەن ئۆلسەڭ، مەنمۇ ئۆزۈمنى سۇغا ئاتىمەن.

— ئاتا، گېپىڭدە تۇرامسەن!؟— بۇ جاراڭلىق ئاۋاز پارە - پارە بولۇش ئالدىدا تۇرغان ئىككى يۈرەكنى ھەرىكەتتىن توختاتتى.

— جېنىم بالام، ئاپئاق بالام، بىز سېنىڭسىز ياشىيالمايمىز،— دېيىشتى ئابلاجاننىڭ ئاتا - ئانىسى تەڭلا خۇشال بولۇپ، ھەتتا

كۆز يېشىنى ئېرتىشقىمۇ ئولگۈرمەي...

هاۋاخان ئاتا - ئانىسىنىڭ نەزىرىدە «كىچىك ھەم قىز بالا، ھەممە گۇناھنى ئابلاجان ئۆتكۈزگەن» دەپ قارىلىپ، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىش، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش، گوللاشقىلا مەركەزلەشكەن ئىدى. باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 3- يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان هاۋاخان ئاق - قارىنى ئوبدانلا بىلىپ قالغان ئىدى. شۇڭا، ئۇ ئالدىغا قويغان مېۋە - چېۋە، نارۇنمەت، تاتلىلارغا قارامۇ قويماي، زورلىسىمۇ يەمەي ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ يىغلىدى.

— ئىت چىشلىۋالغان يەر ئاغرىۋاتامدۇ، دوختۇرغا ئاپىرايلىمۇ؟

— ياق، ھى... ھى...

— نېمىگە يىغلايسىز، يا ئابلاجان سىزنى بوزەك قىلدىمۇ؟

— ياق.

— ئەمدى ئابلاجان بىلەن ئوينىماڭ جۇمۇ قىزىم.

— ياق، ئويناىمەن، ئۇنىڭدا گۇناھ يوق. سىلەر ئەسكى، ئابلاجان ئاكامنى ئاتا - ئانىسىغا چېقىپ ئۇرۇدۇرۇدۇڭلار، بولمىسا ئابلاجان ئاكام مېنى كۆرگىلى كىرمەمدۇ، ھى... ھى...— ئۇ ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ يىغلاپ غەلۋە كۆتۈردى.

— سەنمۇزە، پاتىگۇلنىڭ گېپىنى بىلەنلا قوشنىلارنىڭكىگە كىردىڭ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلىپ قويدۇق. بەلكىم هاۋاخان راست گەپ قىلۋاتقاندۇ،— دېدى قاسىم ئەپەندىم.

ئىلاجسىز قالغان ئاتا - ئانا يەنىلا هاۋاخاننىڭ كۆڭلىنى ئىزدىدى. قاسىم ئەپەندىم قوشنىلارنىڭ ئۆيىگە كىردى.

— قىزىمزنى ئىت چىشلىۋېلىپ يىغلاپ تۇرغاندا، ئابلاجان دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ ياخشى ئىش قىپتۇ. ئاچاكىلار سىلەرنى رەنجىتىپ قويدى، ئۇنىڭ ئۈچۈن سىلەردىن ئەپۇ سورايمەن،— دەپ بېشىنى ئەگدى.

— مۇنداق قىلمىسىلا ئەپەندىم،— دېدى تۇرسۇنخان،—

قېنى ئولتۇرسىلا، چوپچوكۇ ئادەم مۇنداق قىلسىلا بىز خىجىل بولىمىز. گۇناھسىز ئۆتمەيدىغان قانچىلىك ئىش ئىدى ئۇ.

— قاسىم ئەپەندىم،— دېدى توختىمەت،— بىز سىلىگە ئەقىل ئۆگىتەلمەيمىز. لېكىن، باللارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلار بىرى جەڭ - بىرى رەڭ. بىز باللارنى دەپ ياقا سىقىشىساق، ئۇلار بىر-دەمدىن كېيىن ھېچنىمە بولمىغاندەك ئوينىشىپ كېتىدۇ.

— شۇنداق، شۇنداق، قوشنىدارچىلىقتا ھەرگىز باللار-نىڭ ئارىسىغا كىرگىلى بولمايدۇ، ھەممەيلەن ئۆز بالىمىزنى باشقۇ-رۇشمىز كېرەك.

— ئەمدى ئاچچىقىم يېنىپ كەتتى ئەپەندىم، ئەپلىشىپمۇ قالدۇق. شۇنداقتىمۇ ئالدىلىرىدا دېۋالاي، بىزنىڭ بالا چوڭ، گەپكە كىرگۈزەلەيمىز، ھاۋاخان تېخى كىچىك. ئۇ ھەر كۈنى كىرىپ ئابلاجاننىڭ دەرس تەييارلىشىغا كاشىلا قىلىدۇ. بۇنىڭغا بىرنېمە دېمىسەك، ئاپىياي ئالدىمىزدا دېۋالىدى، بۇ سۆزنى قوشنىدارچىلىقتا كۆتۈرمىسەك، باشقا سورۇندا كۆتۈرەلمەيمىز.

تۇرسۇنخان تازا كەلتۇرۇپ دېۋالدى، قاسىم ئەپەندىم لام - جىم دېيەلمەي بېشى سىلىنىپ كەتتى. ئۇ ئۇزاق يىل ئوقۇتقۇ-چىلىق قىلىپ، باشقىلارنىڭ پەرزەنتلىرىنى ئۇنۇملۇك باشقۇرغىنى بىلەن ئۆز پەرزەنتىنى باشقۇرۇشنىڭ ئانچە ئاسان ئەمەسلىكىنى، ئۆز بالىسىدا سەۋەنلىك ئۆتكەنلىكىنى سېزىپ تۇرسىمۇ، يەنىلا خەقنىڭ بالىسىنى يامانلىغاندا، باللارغا يامان تەسىر بېرىپلا قالماي، قوشنىدارچىلىققىمۇ تەسىر يېتىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

— ئەپۇ قىلىڭلار، بىز ياخشى قىلمىدۇق. ھاۋاخان بالىنىڭ كەنجىسى بولغانلىقتىن، ئۇنىڭ كۆڭلىنى دەپ ھەممىنى قىلىپ بېرىپتىمىز. ھېلىمۇ ياخشى ئۇ جىگەرلىك قىز بوپتۇ، ھەق-ناھەقنى تونۇپ قاپتۇ. ئابلاجان ياخشى يىگىت بولغۇدەك، سىلەرمۇ ئالىيجاناب ئاتا- ئانا ئىكەنسىلەر. مەن سىلەرنى ئۆيىمىزگە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

چاقىرغىلى كىردىم. ھەممىز بىر ئۆيگە جەم بولۇپ كەچلىك غىزانى بىرلىكتە يەيلى، ئارىمىزدىكى كۆڭۈلسىزلىكلەر كۆتۈرۈلۈپ كەتسۇن، قانداق؟

توختىمەت بىلەن تۇرسۇنخان ئابلاجاننى يېتىلەپ بۇ ئۆيگە كىرىشى بىلەن ھاۋاخاننىڭ يىغىسى توختىدى. ئاتا - ئانىلار تۆردە ئولتۇرۇپ مۇڭداشسا، ھاۋاخان بىلەن ئابلاجان بىر تەرەپتە نېمىلەرنىدۇر دېيىشىپ، پىخىلداپ كۆلۈشكىلى تۇردى...

ھاۋاخان زىيالىي ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ، نىسبەتەن بايلىقتا مۇھتاج ئوبدان ئائىلە تەربىيىسى كۆرگەچكە، زېرەك، جۇرئەتلىك، دوستلارغا سادىق چوڭ بولۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ مەجەز - خۇلقىنىڭ يېتىلىشىگە ئابلاجان كۆپرەك تەسىر كۆرسىتىپ كېلىۋاتاتتى. ھاۋاخاننىڭ ئابلاجانغا ئامراقلىقى، ئابلاجاننىڭ ھاۋاخانغا كۆيۈنۈشى ئۆز نۆۋىتىدە ئىككى ئائىلىنىڭ ياخشى قوشنىدارچىلىق قىلىپ، ئىناق ئۆتۈشىگە سەۋەب بولدى. ھاۋا-خاننىڭ ئۆيىدە پولۇ قاتارلىق ئېسىل تائاملارنى ئەتسە، ئابلاجان يەپ باقسۇن، دەپ بىرەر تاۋاق سۇنۇپ بېرەتتى. ئابلاجاننىڭ ئائىلىسى قويۇق يېزا پۇرىقىغا ئىگە ياپما نان قىلسا ياكى پۇرچاق سېلىپ سۈيۈقئاش ئەتسە، ھاۋاخان ئىچىپ باقسۇن، دەپ ئۇلارغا كىرگۈزۈپ بېرەتتى. بەخت ئىچىگە تۇغۇلغان بۇ ئۆسمۈرلەر چوڭ بولغانسېرى چىراي - شەكلى تولۇپ باردى، ئەقىل - بىلىمى ئاشتى، دوستلۇق، مېھرىبانلىقى كۈچەيىپ، بىر - بىرىگە ئامراق ساۋاقداشلاردىن بولۇپ قالدى...

مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىنىڭ مالىمانچىلىقى تۇپەيلىدىن جۇڭگو ئاممىنىنى بىرمەھەل قارا بۇلۇت قاپلاپ، قاسىم ئەپەن-دىمگە «ئەكسىيەتچى ئېلىم نوپۇزلۇقى»، «چەت ئەلگە باغلانغان ئۇنسۇر» دېگەن قالپاقلار كىيدۈرۈلدى، سازايى قىلىندى. كىشىلەر قاسىم ئەپەندىم ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىدىن يىراقلاشتى. ئابلاجان:

«نېمىشقا قوشنىدارچىلىق قىلمايمىز؟» دەپ ئاتىسىدىن سورىغانىدا، ئۇ: «سەن ئارىلىشىپ يۈرۈۋەر» دېدى. ئابلاجان چوڭلارنى چۈشەنمىگەن بىلەن ھاۋاخانىنىڭ كۆڭلى ئازار يەپ قېلىشنى خالمايتتى، ھەر ۋاقىت ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈشكە تىرىشتى. ئۇزاق ئۆتمەيلا قاسىم ئەپەندىم بىلەن ھەببە ئاپپاي خىزمەتتىن قوغلاندى، ھاۋاخانىنىڭ ئائىلىسى يىراق يېزىغا ھەيدەلدى. ئۇلارنىڭ قايتا ئۇچرىشىش پۇرسىتى بولمىدى.

3

ئابلاجان بىركۈنى شەھەرنىڭ مەركىزىدىكى «گۈزەللىك ساتىراشخانىسى»غا كىردى. بۇ ساتىراشخانىدا ئون نەچچە ئۇستا بىرلا ۋاقىتتا ئەرلەرنىڭ چېچىنى ئالاتتى، ئاياللارنىڭ چېچىنى تۈزەيتتى، پاسون چىقىراتتى، خېرىدار كۆپ ئىدى.

ئابلاجان ئاشۇ ئېگىز بويلۇق، ياپىلاق يۈزلۈك پېشقەدەم ئۇستىنىڭ دائىملىق خېرىدارى بولۇپ، ئۇنىڭغا چېچىنى ئالدۇراتتى. ئابلاجان كۈتۈش ئۇرۇندۇقىغا كېلىپ ئولتۇرغاندا، ئۇستام ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرەپ قويدى. ئۇ ئالدىدىكى قىزنىڭ قۇلاق ئارقىسىدىكى بۈدۈر قىلىنغان چېچىنى ئالتىنغا ئېلىپ، چاچ قۇرۇتۇش ماشىنىسى ئارقىلىق قۇرۇتۇۋاتاتتى. ئابلاجان ئەينەكتىن قىزنى كۆردى. قىز ۋايىغا يېتىپ ھۆسنىگە تولغان، شەھلا كۆزلىرى چاقناپ تۇراتتى، بۈدۈر قىلىنغان قاپقارا چاچلىرى يېيىلىپ تۇراتتى، زىلۋا ھەم تولغان قەددى - قامىتى زەپمۇ ياراشقان ئىدى. ئابلاجان بۇ ئوماق چىرايغا تىكىلىپ، ئۇنى نەدىدۇر كۆرگەندەك تۇيغۇدا بولدى، لېكىن ئەسلىيەلمىدى.

ئۇستام ئۇ قىزنىڭ ئۇستىدىكى ئاپئاق پەرتۇقنى ئېلىۋەتكەندە، قىز ئالدىدىكى ئەينەككە قاراپ، بۈدۈر قىلىنغان چاچلىرى

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۆزگىچە ھۆسن قوشقان رۇخسارىدىن سۆيۈنۈپ كۈلۈمسىرىدى. دە:
— ئۇستام، چېچمىنى كۆكلىمدىكىدەك ياساپ قويىدىگىز، چېۋەر قولىگىزغا دەرد يەتمىسۇن، سىزگە رەھمەت،— دەپ ئورنىدىن تۇردى.

قىز ساتىراشتىن چېچىنى ياساش ھەققىنى سورىۋىلىپلا، كىيىم ئىلغۇچقا ئېسىپ قويغان سومكىسىنى ئېلىپ ئاغزىنى ئاچتى. دە، بىردىنلا تاتىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايىدا ھودۇقۇش، ئالاقزادىلىك، ئوڭايسىزلىنىش ئارىلاش تەڭقىسلىق ھالىتى ئەكس ئەتتى. ئۇ تونۇش بىرەرسى چىقىپ قالامدىكىن دەپ ساتىراشخانىدىكىلەرگە غەل-پال نەزىرىنى ئاغدۇردى. چىرايى شەلپەردەك قىزارغان بۇ قىز نېمە قىلىشىنى، ساتىراشقا نېمە دېيىشىنى بىلمەيتتى. بۇ ئوڭايسىزلىق يەنە داۋام قىلسا، ئۇ ئەمدىلا پەردار قىلىنغان چىرايىنى كۆز يېشى بىلەن بۇزۇۋېتىشى مۇمكىن ئىدى. شۇ ۋاقىتتا، ئابلاجاننىڭ زېھنى چاقماق چاقىنادەك يورۇپ كەتتى. دە، قىزنى نەدە كۆرگەنلىكىنى ئەسلەپ يەتتى. ئۇ لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، قىزنىڭ يېنىغا كەلدى.

— سىڭلىم، سىزنىڭ ئىسمىڭىز ھاۋاخانغۇ دەيمەن؟

قىز بۇ ئوچۇق چىراي يىگىتكە قارىدى.

— شۇنداق ئاكا، ماڭا تونۇشلۇق بەرگەنلىكىڭىزگە رەھمەت. بۇنداق بولارىنى ئويلىمىغان ئىكەنمەن، قارىمامسىز،— دەپ سومكىسىنى كۆرسەتتى. ئۇنىڭ سومكىسى يان تەرەپتىن كېسىلىپ، ھەمياني ئوغرىلانغان ئىدى.

ھاۋاخان ئون نەچچە ساۋاقدىشى بىلەن ئالىي مەكتەپنىڭ بىرتۇتاش ئىمتىھانىغا قاتنىشىش ئۈچۈن، شەھەرگە كىرمەكچى بولۇپ چىققان ئاپتوبۇستا ئادەم كۆپ بولغاچقا، ئورۇن تەگمەي ھەمراھلىرى بىلەن بىللە ئوتتۇرىدا ئۆرە تۇرۇشقا توغرا كەلگەن. ئاپتوبۇسنىڭ ئىچى قىستاڭچىلىق بولۇپ مىدىرلىغىلى بولمايتتى.

يول ئۇستىدە ئاپتوبۇسقا چىققان پاخمۇاش، جېدەلخور ئىككى يىگىت كىشىلەر بىلەن جېدەللىشىپ، قاقشىتىپ سۈرۈلۈپ، ھاۋاخانىنىڭ يېنىدا بىرئاز تۇرۇپلا، كەينى ئىشىككە بېرىۋېلىپ، يولدا ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ كەتكەن. ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھانىنى ئويلاپ تۇرغان قىز ھېچنېمىنى سەزمىگەن...

— مۇشۇ كۈندە ئوغرىلار يامراپ كەتتى. ئازراق بىخۇدلۇق قىلسىڭىزلا، ئۇلار سىزنى قاقسەنەم قىلىپ قويىدۇ. كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ، چاچ ياساتقان پۇلىڭىزنى مەن تۆلۈۋېتەي،— دەپ تەسەللى بەردى ئايلاجان ئۇنىڭ قولىدىكى سومكىغا قاراپ.

قىزنىڭ كۆڭلى ئىزىغا چۈشكەندەك بولۇپ، چىرايى ئېچىلىدى. ئۇ ئايلاجانغا قاراپ خىجىللىق بىلەن:

— رەھمەت ئاكا، مەن ئىمتىھانغا قاتنىشىش ئۈچۈن، يېزىدىن بىللە كەلگەن ساۋاقداشلىرىمغا قوشۇلۇپ بېرىپ، ئىمتىھان مەيدانىنى كۆرۈۋالاي. ئەتە ئىمتىھاننى تۈگىتىپ سىزنى ئىزدەيمەن،— دېدى ۋە خوشلىشىپ سىرتقا قاراپ ماڭدى.

— ھاۋاخان، توختاڭ،— قىز چۆچۈپ كەتتى ۋە كەينىگە بۇرۇلدى،— سىزنىڭ ھەممە پۇلىڭىز ئوغرىلانغان ئەمەسمۇ،— ئايلاجان ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، 50 يۈەنلىك پۇلنى تەڭلەپ،— ماۋۇ پۇلنى ئېلىۋېلىڭ، لازىم بولۇپ قالار،— دېدى.

سولغۇن چىرايى ئېچىلغان ھاۋاخان نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى بولۇپ، ئاغزىنى ئۆمەللىگەن بولسىمۇ، گەپ قىلالمىدى.

— بولدى، سۆزلىمەڭ. ئىمتىھانغا خاتىرجەم قاتنىشىش ھەممىدىن مۇھىم. سىز ياخشى نەتىجىگە ئېرىشەلىسىڭىز، مەنمۇ خۇشال بولىمەن. بوپتۇ، بۇ پۇلنى قەرز بەرگەن بولاي.

— ئاكا، مېنى ئەپۇ قىلىڭ، — دېدى ھاۋاخان تارتىنغان ھالدا پۇلنى ئېلىۋېتىپ،— بايا ھوشۇمنى يوقىتىپ، ئىسىم شەرىپىڭىزنى سورىماپتىمەن.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

— توغرا، توغرا،— ئابلاجانمۇ كۈلۈۋەتتى - دە، ئىسمىنى، شەھەرلىك ھۆكۈمەتتە ئىشلەيدىغانلىقىنى دەپ بەردى.

ھاۋاخان خوشلىشىپ، ساتىراشخانىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئابلاجان بۇرۇلۇپ ئۆزىنى كۈتۈپ تۇرغان ساتىراشنىڭ پىرقىرىغۇچ ئورۇندۇقىدا ئولتۇردى. ساتىراش ئۇنىڭ ئالدىغا ئاق پەرتۇقنى تارتىپ قويۇپ، چاچ ئېلىش ماشىنىسىنى ھەرىكەتلەندۈردى. ئارىلىقتا 10 مىنۇتمۇ ئۆتمىگەندۇ. بىرەيلەن ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، مۇرىسىنى يېنىك شاپىلاقلىدى.

— ئابلاجان ئۇكام، بايا ساتىراش ساقلىمىنى ئېلىۋاتقانلىقىتىن، گەپ قىلالماي قالدىم. سەن ھاۋاخاننى قېيىن ئەھۋالىدىن قوتۇلدۇرۇپ قويدۇڭ.

— ھە، ئابدۇرازاق ئاكا، سىزمۇ بارمىدىڭىز،— دېدى ئابلاجان ئۇدۇلىدىكى ئەينەكتىن شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىنى كۆرۈپ،— ئۇ سىزنىڭ تۇغقىنىڭىزمۇ؟

— ھاۋاخان ئۇستازىمنىڭ قىزى. ئۇستازىمغا مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدا قالپاق كىيدۈرۈپ، سۇ ئامبىرىغا قارايسەن دەپ ئادەمزات بارمايدىغان سايغا ھەيدىتەكەن. ئۇ يەردە ھاۋاخان ئۇچ يىل ئوقۇشسىز قالغان، كېيىن يۇقىرىغا ئەھۋال ئېيتىپ داۋاملىق ئوقۇش پۈرسىتىگە ئېرىشكەن. بۈگۈنكى پىشكەلچىلىكتە ئۇنىڭ ئىمتىھاندىن قېچىپلىش ئېھتىمالى بار ئىدى. ھاۋاخان بۇ يىلقى ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسە، يېشى ئېشىپ كېتىپ، ئالىي مەكتەپكە كىرىش پۈرسىتىگە ئىگە بولالمايتتى.

— ئابدۇرازاق ئاكا،— دېدى ئابلاجان كۈلۈپ،— ماڭا نېمانچە تەكەللۇپ قىلىدىغانسىز. سىز شۇنچىۋالا چوڭ كۆرىدىغان ئۇستازىڭىز كىم ئۇ؟

— بايا راستىنلا تونۇمىدىڭما. ئۇ ئىلگىرى سىلەر بىلەن تام قوشنا ئولتۇرغان قاسىم ئەپەندىنىڭ قىزى ئەمەسمۇ؟

— نېمە، نېمە؟— ئابلاجان لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ساتىراش ئۇستام چۆچۈپ، «ۋۇي، ۋۇي...» دېۋەتتى، قولىدىكى قايچا يەرگە چۈشۈپ كەتكىنى تاس قالدى،— ئابدۇرازاق ئاكا، سىزگە رەھمەت ئېيتسام بولغۇدەك. بايا مەن تېلېۋىزوردا كۆرگەن ھاۋاخانىنلا تونۇغان ئىدىم.

— ھە، مەن سېنى گەپكە تۇتماي، ھا، ھا، ھا...— ئابدۇرازاق ئاكا كۈلگەن پېتى ساتىراشخانىدىن چىقىپ كەتتى.

لىللا گەپنى قىلغانداۋا، نەچچە يىللاردىن بۇيان ئابلاجاننىڭ كۆڭلى ئىزتىراپقا چۈشكەن بولۇپ، قايسىبىر جاننىنى ئىزدىگەن، لېكىن سايىسىنىمۇ تاپالمىغان ئىدى. ئەمدى چۈشەندىكى، ئۇنىڭ ئىزدىگىنى دەل مۇشۇ ھاۋاخان ئىدى. تەقدىر ئەمدىلىكتە ئۇ قىز بىلەن ئۇچرىشىشنى ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. ئابلاجاننىڭ يۈرىكى ئويناپ، كۆزلىرىدە شادلىق ئۇچقۇنلىرى چاقنىدى...

ئەتىسى ئابلاجان ئىمتىھان مەيدانىغا بارغانداۋا، ئوقۇغۇچىلار بىرىنچى قېتىملىق ئىمتىھاندىن چىققان، مەكتەپنىڭ ھويلىسى قايناپ تاشقىنلىقتا چۆمۈلگەن، ئىمتىھان بەرگۈچى ئوقۇغۇچىلار-دىن ئاتا - ئانىلار نەچچە ھەسسە كۆپ ئىدى. راست، خەلقىمىز ئىلىم-پەن ئىگىلەشنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇرۇن ئۇلار بىلىم ئالالمىغان، ھازىر كىيىم - كېچەك، قورساق غېمىدىن قۇتۇلۇپلا پەرزەنتلىرىنى ئوقۇتۇشقا كۆڭۈل بۆلمەكتە. مانا بۇ ئادەملەر ئىمتىھان بەرگۈچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئاتا - ئانا، ئاكا- ئۇكا، ئاچا - سىڭىللىرى ئىدى. ئۇلار ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ئىمتىھانىنى ياخشى بېرىشى ئۈچۈن ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن مەدەت بېرىشكە كەلگەن. ھاۋاخان بىرقانچە ساۋاقداشىنىڭ ئاتا - ئانىسىنى، ئاكىسىنى تونۇدى، قالغان كىشىلەر ناتونۇش ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى چېچىلغانىدەك بولدى، «ھەي، ئاتا - ئانامنىڭ سالامەتلىكى يار بەرگەن بولسا، ئۇلارمۇ كەلگەن بولاتتى». ھاۋاخان مۇشۇلارنى ئويلاپ كۆڭلى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

يېرىم بولدى. ئۇمۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ ئەتىۋارلىق بالىسى ئىدى. ئۇلارمۇ ھاۋاخانىنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرگەن بولاتتى. لېكىن، تەقدىر ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنگەندەك، ئىمتىھان باشلىنىشى بىلەن ئابلاجانىنى ئەۋەتتى.

— ھاۋاخان،— توساتتىن بىرەيلەن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ چاقىردى، ئۇ تارتىنىپقىنا ئەجەبلىنىش، تېڭىرقاش ئىچىدە بېشىنى كۆتۈردى. ئېگىز بويلۇق، بېشىغا يارىشىملىق يازلىق شلىپە، ئۇچىسىغا يېڭى شىم - كاستۇم كىيگەن، قاڭشارلىق، قارا قاشلىق بىر يىگىت بىڭگۇر، گازلىق سۇ، سامسا قاتارلىق نېمەتلەرنى كۆتۈرۈپ كۇلۇمسىرەپ كېلىۋاتاتتى. ھاۋاخان سىرتقا چىقىپ كۆزلىرى ئىمىر - چىمىر بولۇپ كەتكەچكە، ئۇ يىگىتنى دەماللىققا تونۇيالمىدى. ئۇ يىراقتىنلا سۆزلەپ كېلىۋاتاتتى.

— ھاۋاخان سىڭلىم، قانداق ئەھۋالىڭىز، مەن كېچىكىپ قالغىلى قىل قاپتىمەن- دە، ئىمتىھاندىن ھازىرلا چىققان ئوخشىمامسىز. ئۇسسىغانسىز، قورسىقىڭىز ئېچىپ كەتكەندۇ.

ھاۋاخان بۇ يىگىتنى ئالدىغا كەلگەندىلا تونۇدى. ئۇ تۇنۇگۈن ساتىراشخانىدا قېيىن ئەھۋالدىن قۇتقۇزۇپ قالغان، 50 يۇەن پۇل بەرگەن ئابلاجان ئىدى. ھاۋاخاندا يېڭىلا تونۇشقان ئابلاجانغا قارىتا ھەم خۇشلۇق، ھەم خىجىللىق ئارىلاشقان ئەندىشىمۇ بار ئىدى. ئۇ ئېرىپ ئېقىشقا باشلىغان بىڭگۇرنى قولىغا ئالغان بولسىمۇ، ئاغزىغا ئاپىرىشقا جۇرئەت قىلالمايۋاتاتتى.

— بۇ، بۇ نېمە ئىش، سىز بەك ئاۋارە...

— ھاۋاخان ئۇسساپ كەتكەنسىز،— ئابلاجان ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى،— سىز كىچىكىڭىزدە قەنتنى چاينىغاندەك، بىر يولىلا بەش تال بىڭگۇر يېۋەتكەنغۇ، ئۇنتۇپ قالدىڭىزما؟— ئۇ ئۆزىنى ھاۋاخانىڭ تېزرەك تونۇۋېلىشىنى ئىزدىگەندەك، بېشىدىكى شلىپىسىنى ئېلىۋېتىپ، قاراپ تۇردى. نۆۋەتتىدە ھاۋاخانمۇ

ئۆسمۇرلۇكىدە ئابلاجان بىلەن بىگگۇر يېيىشتە مۇسابىقىلىشىپ، ئۇنى يېڭىۋالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى ۋە سىنچىلاپ قاراۋېتىپ:

— سىز ئابلاجان ئاكامما، بۇ ئوكۇمۇ - چۇشۇمۇ،— دەپ تۇۋلاپ تاشلىدى. ئۇنىڭ ھاياجانلانغانلىقى چوغدەك يېنىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن، ئەندىكىپ نەپەس ئېلىشىدىن مەلۇم ئىدى.

— بۇ چۇش ئەمەس ھاۋاخان، بىز قايتا دىدارلاشتۇق، قېنى مۇشۇ بەش تال بىگگۇرنى بىر تەرەپ قىلىۋېتىگا،— دېدى ئابلاجان قولىدىكى قالغان بىگگۇرلارنى ھاۋاخانغا سۇنۇپ.

— بولىدۇ، ئەكېلىڭ،— ھاۋاخان ئابلاجاننىڭ ئالدىدىلا بىگگۇرلارنى چاينىپ بولدى ۋە باتىنغاندەك،— ئەجىبا، تۇنۇگۈن سىز ماڭا تونۇشلۇق بەرمىدىڭىزغۇ؟— دەپ سورىدى.

— دەسلەپتە مەن سىزنى تېلېۋىزوردا كۆرگەن ھاۋاخان دەپلا تونۇغان ئىدىم. سىز ساتىراشخانىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، قاسىم ئەپەندىمنىڭ قىزى ھاۋاخان ئىكەنلىكىڭىزنى ئۇقتۇم. سىزنى ئاران تاپقاندا قاچۇرۇپ قويماي دەپ، بۇگۈن ئەتىگەندىلا يېتىپ كېلىشىم،— دېدى ئابلاجان.

ئابلاجان ھاۋاخانغا بولغان سېغىنىشىنى ئۇنچە - مەرۋايىتنى يىپقا تىزغاندەك سۆزلەپ ھاياجانلىنىپ كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ سۆزلىرى ھاۋاخانغا خۇددى ئۆسمۇرلۇكنىڭ ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ، ۋۇجۇدىغا خۇشاللىق ئۇرۇقى چاچقاندەك بىلىنىپ كەتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يۈرىكىدە تاتلىق سېزىم، يېڭىچە تۇيغۇ قوزغالغاندەك قىلاتتى، بىراق تىلى قېتىپ، لەۋلىرى چاپلىشىپ، كۆزلىرىنى ئابلاجانغا مىقتەك تىكىپلا تۇراتتى. دەل شۇ ۋاقىتتا 2- قېتىملىق ئىمتىھانغا كىرىش سىگنالى چېلىندى. يېمەكچى، ئىچمەكچى بولغان نەرسىلەر ئابلاجاننىڭ قولىدا قالدى. ھاۋاخان ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەي، بىر يەرلەرگىچە كەينىچە ماڭدى ۋە ئاندىن سىنىپقا ئالدىرىشىپ كىرىپ كېتىۋاتقان ئوقۇغۇچىلارنىڭ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئارىسىغا قوشۇلۇپ كەتتى. ئۇ سىنىپقا كىرىپ ئورنىدا ئولتۇر-غاندىن كېيىنمۇ، يۈرىكىگە ئوسۇپ كىرگەن تاتلىق سېزىم ۋە ئۆسمۈرلۈك مەزگىلىدىكى كۆڭۈللۈك كارتىنىلار ئىچىگە غەرق بولدى. گويا كى ئابلاجان ئۇنى ھاياتىنىڭ ئالتۇن تەختە ئالدىغا باشلاپ بارغاندەك، ئىككىسى تەنتەنە بىلەن ئاخىرلىشىدىغان ساما كۈيىنى ئاڭلاۋاتقاندەك، ئىككىسىنىڭ روھىنى نۇرلۇق يالقۇنغا يېقىنلىشىشقا ئىلھام بېرىۋاتقان سىرلىق كۈچتەك ھېس - تۇيغۇغا چۆمۈلدى. ئۇ شىرەگە قاچانلاتىن ئىمتىھان قەغىزى قويۇپ قويۇلغانلىقىنىمۇ سەزمەي قالدى.

— قەلەمبىكىزنىڭ سىياھى قالمىدىمۇ- نېمە؟

ھاۋاخان چۆچۈپ ئالدىغا، ئەتراپىغا قارىدى- دە، ئىمتىھان نازارەتچىلىرىنى، ئالدىدىكى ئىمتىھان قەغىزىنى كۆردى.

— ياقەي، قەلەمنىڭ سىياھى بار،— ئۇ زېھنىنى يىغىپ ئىمتىھان قەغىزىنى ئالدىغا تارتتى. بۇ سائەتتە ئېلىنىدىغىنى ماتېماتىكا ئىمتىھانى ئىدى. ھېساب ۋە فورمۇلىلارنى نەق مەيداندا ئىشلەپ، قايتا تەكشۈرگەندىن كېيىن جاۋابىنى يېزىشقا بولاتتى. ئەگەر نەزەرىيەدىن بېرىلىدىغان ئىمتىھان بولغان بولسا، شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئېسىگە ھېچنېمە كەلمىگەن بولاتتى. ھېلىمۇ ياخشى، بىرقانچە خاتالىقنى ۋاقتىدا سېزىپ تۈزىتىۋالدى، شۇنداقتىمۇ ئۇنى ۋاقىت كۈتۈپ تۇرمايدۇ- دە. ساۋاقداشلار ئىمتىھان سوئاللىرىغا جاۋاب يېزىپ بولۇپ، ئارقا - ئارقىدىن سىنىپتىن ئايرىلماقتا، ئۇزاق ئۆتمەي سىنىپتا ساناقلىقلا ئوقۇغۇچى قېپقالدى. ھاۋاخان ئالدىرىغانسېرى، يېڭىلايتتى، تۈزىتەتتى، يەنە يېڭىلايتتى، نېمە بولغانلىقىنى بىلمەيتتى. ھېلىمۇ ياخشى، ھاۋاخان ۋاقىت توشۇشىتىن بۇرۇن ئىمتىھان قەغىزىنى تاپشۇردى. سىنىپتا شامالدۇرغۇ-چىنىڭ رولى بىلەن راھەتلىنىپ ئولتۇرغان ھاۋاخان سىرتقا چىقىشى بىلەن پىژغىرىم ئىسسىق شىپۇن كۆڭلىكىدىن ئۆتۈپ، تېنى ئوتتەك

لاۋۇلداپ كەتتى، كۆزلىرى ئىسىر - چىسىر بولۇپ بېشى قايدى.

— ھاۋاخان، قانداق بولۇۋاتىسىز،— ئابلاجان يەردىن ئۇنگەندەكلا ئۇنىڭ قېشىدا پەيدا بولۇپ بىلىكىدىن تۇتۇۋالدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ھاۋاخانغا خۇددى تاشۋاي مۇزىكىسىدەك يېقىملىق ئاڭلىنىپ، ۋۇجۇدىغا جان كىرىپ، چىرايى گۈلدەك ئېچىلدى.

— ئابلاجان ئاكا، بۇ يەردە تېخى بارمىدىڭىز، سىزنى بەكمۇ ساقلىتىۋېتىپتىمەن- دە،— ھاۋاخان ۋىلىقلاپ كۈلۈپ قارىدى.

— ئۇنداق دېمەڭ، ئىمتىھاندا ھېچكىم چوڭ گەپ قىلالمايدۇ، سىز ئىمتىھاننى ياخشى بەرسىڭىزلا ھەرقانداق جايا تارتسامۇ مەيلى. سىزنىڭ غەلىبە بىلەن چىققانلىقىڭىزنى تەبرىكلەيمەن،— دېدى ئابلاجان. ئۇ ئىمتىھان بەرگۈچى سىنىپتىن قانچە كېچىكىپ چىقسا، ئىمتىھاننى شۇنچە ياخشى بەرگەن بولىدۇ دەپ قارايتتى. ھاۋاخاننىڭ چىرايى ئانارەك قىزىرىپ كەتتى.

— ئابلاجان ئاكا، مېنى تەبرىكلىشىڭىز تولىمۇ بالدۇرلۇق قىلىدۇ. ئىمتىھان نومۇرى ئېلان قىلىنغاندا ھېساب. ۋىيەي، قولىڭىزدىكى بىڭگۇر ئېرىپ كېتىۋاتىدىغۇ. ئۇنى ماڭا بېرىڭ.

ئابلاجان گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپ، قولىدىكى ئىچىملىك - يېمەكلىكلەرنى ھاۋاخانغا بېرىشىنىمۇ ئۇنتۇغان ئىدى. ساۋاقداشلارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمۇ ئۇزاقتىن بۇيان ئايرىلىپ كېتىپ ئەمدىلا كۆرۈۋاتقاندەك، باللىرىنى ئولاش - چولاش ئورىۋېلىپ، ھال سوراپ، قولىغا يېمەكلىك - ئىچىملىكلەرنى تۇتقۇزۇپ، ئىچىشكە، يېيىشكە زورلاۋاتاتتى.

— دۆتلۈكۈمنى قاراڭ، مەن تۇنۇگۈن تاماق يېگەنچە، قورسىقىم ئېچىپ تارتىشىپ كەتتى. يۇرۇڭ، تاماق يەيلى.

ھاۋاخان تارتىشىپ تۇرمىدى. قايتا دىدارلىشىشتىن ھەر ئىككىسى تولىمۇ خۇشال ئىدى. ئۇلار شەھەر كوچىسىدا بىللە كېتىۋېتىپ، ئۆز سەرگۈزەشتىلىرىنى، ئائىلە ئەھۋالىنى بىر -

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىرىگە تونۇشتۇرۇشتى، تۇرمۇش تەسىراتىنى بايان قىلىشتى. ئاشخانىدا غىزالىنىۋېتىپمۇ ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە ئېيتقىنى هېكايىلىرى تۈگمەيتى، بىردەم هاياجانلىنىپ، كۈلۈشۈپ كېتەتتى؛ بىردەم مۇڭلىنىپ كۆز يېشى قىلىشاتتى.

4

كىشىلەر ئىمتىهانىنى هايات - ماماتلىق جېڭىدىنمۇ قىيىن دېيىشىدىكەن. بۇنى ئىمتىهانغا قاتنىشىپ باققان ئادەم ئوبدان بىلىدۇ. ئۇرۇشتىغۇ جەڭچىنىڭ دۈشمەنگە قەھر - غەزىپى تۆتسا، ئۇنىڭ كۆزىگە هېچ نەرسە كۆرۈنمەيدۇ- دە، ئۆلۈمدىنمۇ قورقمايدىغان باتۇرلۇقى، تاغنى تالقان قىلىدىغان جاسارىتى بىلەن جەڭ قىلىپ، دۈشمىنى ئۇستىدىن غالىب كېلىدۇ. ئۇرۇشتا دۈشمەن ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئىمتىهاندا باتۇرلۇق، پىداكارلىق ئەمەس، بەلكى كىچىككىنە مېڭىگە قاچىلانغان چەكسىز بىلىم، يۈكسەك ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى نامايان قىلىنىدۇ. سوراقلىرىغان سوئال ئېنىق ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن غالىب قوماندانمۇ ئىمتىهان دېسە يۈرىكى پوكۈلدىماي، جىددىيلەشمەي قالمايدۇ. ئىمتىهان ئالدىراقسانلىقنى، ساختىلىقنى، بىپەرۋالىقنى كۆتۈرەمەيدۇ، بەلكى مېڭىنىڭ قاتتىق مەركەزلىشىشى، سوئاللارغا توغرا جاۋاب بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

چۈشتىن كېيىن، ئابلاجان ئىمتىهان ئورنىغا هاۋاخان بىلەن بىللە كېلىپ سىرتتا ساقلاپ قالدى. هاۋاخان ئىمتىهان مەيدانىغا تولمۇ روهلۇق، خۇشال - خۇرام كىرىپ كەلدى. سىنىپ ئىمتىهانغا قاتنىشىدىغان ئوقۇغۇچىلار بىلەن لىق تولغان، هېچكىم يوقتەك تىپتىنچ. هاۋاخان ئوتتۇرىدىكى جوزىدا خۇددى ئۇستا رەسسام پۈتكۈل زېهنىنى بېرىپ سىزغان رەسىمدەك قېتىپ ئولتۇراتتى.

ئۇنىڭ چىرايىدىن خۇشال تەبەسسۇم تۆكۈلۈپ تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، جىددىيلىكنى باسالمايۋاتاتتى. ئۇ تارقىتىلغان سوئال قەغىزىنى ئېلىۋاتقاندا، قوللىرى يېنىك تىترىدى ۋە ئالدىراپ سوئاللارنى ئوقۇپ چىقتى- دە، يۈزىدە خۇشاللىق نۇرى چاقنىدى. زەمزەم بۇلاقتىن تاتلىق سۇ بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقانىدەك، ھاۋاخانىنىڭ مېگىسىدىن جاۋاب ئېتىلىپ چىقىپ قەغەز يۈزىگە قونۇشقا باشلىدى. قەلەم ئاق قەغەز ئۈستىدە ئۆمۈچۈك تور تارتقانىدەك بىمالال ۋە يېنىك يۈرۈپ كەتتى.

ھاۋاخان ئىمتىھان سوئالىنى قايتا - قايتا ئوقۇپ كۆرۈپ، جاۋابنى توغرا بەرگەنلىكىگە قانائەت ھاسىل قىلغاندىن كېيىن، ئىمتىھان قەغىزىنى تاپشۇرۇپ سىنىپتىن چىقتى. ئەمما، كېيىنكى قېتىملىق ئىمتىھانىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بىر سوئالىغا جاۋاب يېزىۋاتقاندا، ھاۋاخانىنىڭ كۆزى قاراڭغۇلىشىپ، بېشى قېيىپ تولىمۇ قىينالدى، قولىنىڭ قانىتىق تالغانلىقىنى ھېس قىلىپ، قەلىمنى جوزىغا قويۇپلا ھوشىدىن كەتتى. سىنىپ ئىچى پاتىپاراق بولدى، شۇ ۋاقىتتا ئابلاجان پەيدا بولۇپ، ھاۋاخاننى ھاياش قىلىپ دوختۇرخانىغا ئاپاردى، دوختۇرلار «قانىتىق چارچىغان، نېرۋىسى ئاجىز» دەپ دىئاگنوز قويدى. ھاۋاخان دوختۇرلارنىڭ ئوكۇل سېلىپ، دورا بېرىشى بىلەن ھوشىغا كەلدى، «ھەي كېچىكىپتىمەن، بىر سوئالغا جاۋاب بېرەلمىگەن. مەن ئىمتىھاندىن قالسام بولمايدۇ، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسەم ئاتا - ئانامغا يۈز كېلەلمەيمەن». ئۇ مۇشۇلارنى ئويلاپ لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، كارىۋاتتىن چۈشۈپ سىرتقا قاراپ يۈگۈردى. بۇ ۋاقىتتا جاھانغا گۈگۈم پەردىسى يېيىلغان ئىدى. ھاۋاخانىنىڭ پۈتلىرىدا جان قالمىدى، ئورنىغىلا يېقىلىپ چۈشمەكچىدى، كەينىدىن يۈگۈرۈپ چىققان ئابلاجان ۋە بىر دوختۇر ئۇنى تۇتۇۋالدى- دە، ياتاققا ئەكىرىپ ياتقۇزۇپ قويدى. ئابلاجان ئۇنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ، كۈلدۈرۈپ، خېلى كۆپ تاماق يېدۈردى، بىرنەمىلەرنى قىلىپ ئۇخلاتتى. ئەتىسى ھاۋاخان خېلى يېنىكلىشىپ ئورنىدىن تۇردى ۋە كۆزىنى قىزارتىپ ئولتۇرغان ئابلاجاننى كۆرۈپ:

— ئابلاجان ئاكا، كېچىچە قېشىمدا ئولتۇرۇپ چىقتىڭىزما، مەن ھېچنېمىنى سەزمەي ئۇخلاۋېرىپتىمەن...— دېدى.

— ئۇخلىغىنىڭىز ياخشى بولدى. بۈگۈنكى ئىمتىھانغا قاتنىشالايدىغان بولدىڭىز،— ئابلاجان ئۆسمۈرلۈك ۋاقتىدىكىدەك، ھاۋاخانىنىڭ بۇرنىنى يېنىك چىمدىپ قويدى.

ساۋاقداشلارنىڭ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا ئىمتىھانغا قاتنىشىش ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇۋالغان چاغدىكى ھېسسىياتىنى سۆز بىلەن ئىپادىلەش تەس. لېكىن، شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ چىرايىدا خۇشاللىقنىڭ ئىزناسى كۆرۈنمەيتتى، بەلكى ۋەھىمە، قورقۇنچلۇق روھىي ھالەت ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. ھەممەيلەن ئىمتىھان نەتىجىسىنى ئاڭلاشقا تەقەززا ئىدى. ئارىلىقتا بىرەر ئاي ئۆتۈپ، ئىمتىھان نەتىجىسى ئېلان قىلىندى. ئەپسۇسكى، ھاۋاخاننىڭ نەتىجىسى ئىزچىل ئېلىۋاتقان نەتىجىسىگە سېلىشتۇرغاندا، كىشىنى چۆچۈتىدىغان دەرىجىدە چۈشۈپ كەتكەن ئىدى. ھەرھالدا ئۇ تۆۋەن نەتىجە بىلەن ئىمتىھاندىن ئۆتكەن بولسىمۇ، شاللىنىپ قېلىش ئېھتىمالى بار ئىدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان قاسىم ئەپەندىم ھاسىسىنى توكۇلدىتىپ، ھاۋاخانغا زەردە قىلدى:

— ھەي ھاۋا، باشقا بالىلىرىمغا بىر كۆزۈم بىلەن قارىسام، ساڭا بىر كۆزۈم بىلەن قارىغان ئىدىم، سەن ئالىي مەكتەپكە چىقساڭلا بالىلىرىمنىڭ ھەممىسى ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەن بولاتتى. سەن ئاتاڭ بىر ئۆمۈر، ئاپاڭ 30 يىل مائارىپ بىلەن شۇغۇللانغان ئائىلىدە چوڭ بولغان. ئادەتتە نەتىجەڭ شۇنچە ياخشى تۇرۇقلۇق، ئەمدى بۇ ئىمتىھاندا قانداق قىلىپ تۆۋەن نومۇر ئېلىپ قالدىڭ، دەپ باقە، سەۋەب نەدە؟

هاۋاخان چەكچىيىپ تۇرغان ئاتىسىغا جاۋاب بەرمىسە قۇتۇلالمايتتى، جاۋاب بەرگەن تەقدىردىمۇ قانائەتلەندۈرەلمەيتتى. قورقۇنچ ئىلكىدە ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ، يۈرەكنى ئەزگۈدەك ئاۋازدا يىغلىغان پېتى ئۆيدىن چىقىپ كەتتى ۋە توپىلىق يېزا يولىدا پوسۇرلاپ يۈگۈرۈپ شەھەرگە كېلىپ، ئابلاجاننى ئىزدىدى. ئۇنى يا ئىدارىسىدىن - يا ئۆيىدىن تاپالمىدى، ئەلياتقۇ ۋاقتىدىلا ئىلاجسىز ئاچىسى پاتىگۈلنىڭ ئىشخانىسىغا چەكتى.

هاۋاخاننىڭ نەتىجىسى تۆۋەن بولۇپ قالغانلىقىدىن ئابلاجان تولىمۇ ئەپسۇسلاندى. ئۇ ئەسلىدە هاۋاخاننىڭ كەينىدىن ئىمتىهان مەيدانىغا بارماسلىقى، ئۇنىڭ كۆڭلىنى چاچماسلىقى كېرەككەن. بۇ ئىشتا ئۇ ئۆزىنى ئەيىبلىك ھېس قىلىپ ۋىلايەت، ئۇرۇمچىگىچە بارىدى، ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلغۇچىلارنى ئىزدەپ ھال ئېيتتى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ هاۋاخاننى شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتىغا كىرگۈزۈشكە مۇۋەپپەق بولدى. ئابلاجان قايتىپ كېلىپلا بۇ خۇش خەۋەرنى هاۋاخانغا يەتكۈزۈشكە ئالدىرىدى، ئۇ ئاچىسىنىڭكىدە خەۋەر كۈتۈپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ ئۇدۇللا كىرىپ كەلدى. هېلىمۇ ياخشى، هاۋاخان ئۆيدە يالغۇز ئىكەن. ئۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئابلاجاننى قۇچاقلاپ مەڭگە سۆيدى.

— ۋۇي... ۋۇي، نېمە قىلىۋاتىسىز؟

پاتىگۈلنىڭ ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئۇلۇغ ئوچۇق ئىدى. ئابلاجان بىرى كۆرۈپ قالمىغىيدى دەپ ئەنسىرەپ كەينىگە بۇرۇلۇپ ئىشىككە قارىۋېتىپ، مەڭزىنى تۈتۈپ قىزىرىپ كەتتى. هاۋاخان بۇنىڭغا ئىرەن قىلماي پىخىلداپ كۈلۈۋاتاتتى.

— ئابلاجان ئاكا،— دېدى ئۇ كۈلكىدىن توختاپ،— مەن بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئاتامغا ئۇجمە يېگۈزگەن ۋاقتىتىكى ئۆسمۈرلۈكىمىزگە يانغاندەك هاياجانلىنىپ كېتىۋاتىمەن. نېمانچە تەمتىرەيسىز، خەق كۆرسە كۆرمەمدۇ. ئاتام ئاشۇ ۋاقتىتىكى

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

تەۋەككۈلچىلىكىڭىزنى ئۆيدىكىلەرگە ھېكايە قىلىپ بەرگەن. مەنمۇ خۇشاللىقىمدا سىزنى سۆيۈپ قويغانلىقىمنى ئۆيدىكىلەرگە سۆزلەپ بەرگەن. ھەممىمىز مۇشۇ ئىشنى ئەسلەپ سىزنى سېغىنىاتتۇق، ماختىشاتتۇق. ئاشۇ ئىشلار ئېسىڭىزدە بارمۇ؟

ئابلاجان ئۇ ئىشلارنى قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالالىسۇن. ئۇ ۋاقتىدا ئابلاجان سۆيگۈ، مۇھەببەت دېگەنلەرنى ئانچە ھېس قىلمىغان بولسىمۇ، باللىق چىرايىدا قورۇنۇش پەيدا بولغان. ھازىرچۇ، ھاۋاخان سۆيۈشى بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ئېرىپ، يۇرىكى ئۇيناپ، يۈزى ئوت بولۇپ يانىدى. سۆيگۈ ئېقىنى ئۇنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سېلىۋەتتى. ئۇ ھاياجىنىنى ئاران بېسىپ:

— ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەتكىنىڭىزگە رەھمەت. شۇ ۋاقىتتا، كىشىلەر «قاسىم ئەپەندىمگە ئۇۋال بولدى» دېيىشكەن. مەن ئۇ كىشىنى ئاسراشنى ئۆزۈمنىڭ بۇرچى دەپ قارىغان. ھازىرمۇ ئاشۇ ئېتىقادىم بىلەن...

— ماڭا ياردەم بەرمەكچى، شۇنداقمۇ؟— دېدى ھاۋاخان.

— ھازىر ئاساسەن... سىز ئۇچۇن دېسەك بولار.

ئابلاجان كۆڭلىدىكىنى يوشۇرۇپ قالالمىدى، ھاۋاخان بېشىنى تۆۋەن سالدى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئىللىق ھېسسىيات ئۇرغۇدى... ئارىلىقتا ھاۋاخان شەھەرگە بىرقانچە قېتىم كېلىپ ئابلاجان بىلەن ئۇچرىشىپ، مۇڭدىشىپ قايتتى. ئۇ ئۇرۇمچىگە ماڭىدىغان چاغدا، ئابلاجان قاتناش بېكىتىگە چىقىپ ئۇزاتتى.

— ھاۋاخان، بىز كىچىكىمىزدىنلا بىر - بىرىمىزگە ئامراق ئىدۇق، چوڭ بولغاندا سىزنى يوقىتىپ قويۇپ سەكپارە بولدۇم. ئاخىر سىز قەدىرلىكىمنى تاپتىم...

ئابلاجان ھاياجانلىنىپ قالدى. ئۇ تۇنجى قېتىم ئېغىز ئېچىپ مۇھەببەت پۈرىقىنى ئالغان سۆزلەرنى قىلىۋاتاتتى. ھاۋاخانمۇ يۈرەك تارىنى چېكىدىغان ئىشق - مۇھەببەت سۆزىنى تۇنجى

قېتىم ئاڭلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى مۇھەببەت ھارارىتىدىن جىمىرلاپ، يۇرىكى ئوينىاپ كەتتى. لېكىن ئۇ، ئانىسىنىڭ تەلىپىنى ئويلىسا، ئۆزىنى توتۇۋالمىسا بولمايتتى.

— ئابلاجان ئاكا، سىزنى تېپىۋېلىپ كۆڭلۈم سۆيۈندى، ئايرىلغۇم يوق. لېكىن، مەن ياۋا كەپتەردەك ئۇچۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرىمەن. سىزنى ئۈمىدسىز قالدۇرىدىغان بولدۇم.

— ياق سىڭلىم، ياۋا كەپتەرمۇ بەرىبىر ئۇۋىسىغا قايتىدۇ. مەندە ئۈچ يىل كۈتۈش سەۋرچانلىقى بار. خاتىرجەم بېرىۋېرىڭ.

ئىككىنىڭ ئوچۇق بىرنېمە دېيىشمىگەن بولسىمۇ، ھەر ئىككىسىنىڭ بىر - بىرىگە كۆڭلى بارلىقى روشەن ئىدى. ھاۋاخان ئىنىستىتۇتقا بېرىپلا ئابلاجانغا خەت يازدى، ئۆزىنىڭ مۇھەببەتلىك سالام خەتلەر، سوۋغا - سالاملار ئۇزۇلمەي داۋاملاشتى. ھاۋاخان ئىنىستىتۇتنى تاماملىغاندىن كېيىن، ئۇتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىلىقىغا ئورۇنلاشتى. ئۇلار ئەمدى توي قىلىشقا پۇتۇشتى...

× × ×

گايىت ئۇستام ئابلاجاننىڭ ھاۋاخان بىلەن بولغان مۇھەببەت ھېكايىسىنى ئاڭلاپ، بۇ ئىككى ياش تاساد پىي ئۇچرىشىشتىن كېيىن، ئۆز ۋۇجۇدىدا مەۋجۇت بولغان سىرلىق نەرسىنى سەزگەنلىكىنى، ئۇلار خاتىرە قاناتلىرىنى كەڭ يېيىپ، ئۇنتۇلۇشقا يۈزلەنگەن ئۆسمۈرلۈكىگە قايتىپ، ۋۇجۇدىدىكى ئاشۇ سىرلىق نەرسىنىڭ مۇھەببەت ۋولقانىغا ئايلىنىپ غەلىيان كۆتۈرگەنلىكىنى، ئۇنى ئۈچ يىل كۈتۈش ئارقىلىق ۋاپاغا يەتكۈزگەنلىكىنى، مانا ئەمدى ئىككى تەننىڭ قوشۇلۇش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتى. شۇنداق بولۇشى كېرەك، ئەلۋەتتە. بەزىدە مۇبارەك ئىشلار مۇشۇنداق تاساد پىيلىق ۋە ھېكمەتكە تولغان

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلار يۈكلەش تورى

بولىدۇ، بەلكىم تەقدىر دېگىنى مۇشۇدۇر. مەيلى قانداقلا بولسۇن، ئابلاجانىڭ تەلىيى ئۆگدىن كەپتۇ.

— باركاللا ئابلاجان، مەن سېنى تەبرىكلەيمەن، ئۆزۈڭگە ئوبدان لايىق تېپىپسەن،— گايىت ئۇستام سۆزلەۋېتىپ ئويلىنىپ قالدى،— ھەي ئابلاجان، قىزىنىڭ ئاتا-ئانىسى سىلەرگە كونا قوشنىلاردىن ئىكەن. نېمىشقا مۇھەببەت ئىشىكلارنى ئاتا-ئاناڭدىن يوشۇرۇپ، ئۇلارنى خاپا قىلغانسەن؟— دەپ سورىدى.

— راست ئېيتىسىز ئاكا،— دېدى ئابلاجان،— سىزمۇ بىلىسىز، مەن خىزمەتكە كىچىك قاتناشتىم، ئالدىراپ بىرسىگە كۆڭۈل بەرمىدىم. ئاپام مېنى بالدۇرراق ئۆيلەپ نەۋرە كۆرگۈسى كېلىدۇ. ئۇ شەھەر باشلىقىنىڭ گۈزەل قىزى ئەزىزەنى ماڭا سايە قىلىۋىدى، ئاتام نېمە سەۋەبتىنكىن، «مەن ھاياتلا بولسام، ئوغلۇمغا ئەزىزەنى ئېلىپ بەرمەيمەن» دەپ قېتىۋالدى، ھەتتا مېنى ئۆيلىۋەتمەكچى بولدى. شۇ ئەسنادا ھاۋاخان بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم- دە، ئاتامنىڭ تاپقىنىغا ئۇنماي، بېشىمنى سىلىپ ئۇچ يىلنى ئۆتكۈزدۇم. گەپنىڭ قىسقىسى، مەن ئاتا-ئانامنى ئۇشتۇمتوت خۇشال قىلىۋېتەي دېدىم، ھا، ھا، ھا...

ئابلاجان رازىمەنلىك، ئىشەنچ بىلەن كۈلدى. گايىت ئۇستام ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ كۈلۈپ، مۇرىسىگە يېنىك شاپىلاقلاپ قويدى.

— ئوكام، سېنىمۇ ئەيىبلىگىلى بولمىغۇدەك، ئەمدى قالغان ئىشلارنى ماڭا قويۇۋەت، خۇش خەۋەر كۈت.

ئىككىنچى باب

1

ئابلاجاننىڭ ئاتىسى توختىمەتچوكنى بۇ شەھەردە بىلمەيدىغىنى يوق. يۇرتتا كىشىلەر بىر-بىرىنى چاقىرغاندا، فامىلىسىنى قوشۇپ چاقىرىشنى ئادەت قىلمىغان. نېمە سەۋەبتىندۇر، كىشىلەر ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ كەينىگە «چوڭ»نى قوشۇۋالغان. ئاشۇنداق چاقىرسا، توختىمەتمۇ «ھە» دەپ كېتىۋېرەتتى.

توختىمەتنىڭ سۆز - ھەرىكىتىدە باشقىلاردا ئاز ئۇچرايدىغان ئۇچ خىل ئالاھىدىلىك بار. بىرىنچىدىن ئۇنىڭ كۆزى تولىمۇ كىچىك، ئادەتتە كۆزىنىڭ يۇمۇق ياكى ئوچۇق تۇرغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. شۇڭىنىسى ئۇنىڭ كۆزى لاچىنىڭكىدەك ئۆتكۈر، گېزىت - ژۇرناللارنى سۈدەك ئوقۇۋېرەتتى. ئىككىنچىدىن توختىمەتنىڭ بويى پاكار، ۋېجىك ھەم يادا ئىغۇ، پاقلاندەكلا يەڭگىل، قاتتىقراق بوران چىقىپ قالسا، ئۇنى ۋېلىسىپىتنىڭ ئۈستىدىن ئۇچۇرۇپ كېتەمدىكىن دېگۈسى كېلىدۇ كىشىنىڭ، لېكىن مۇنداق ۋەقە ھازىرغىچە يۈز بەرمىدى. شۇ تاپتا ئۇ 50 ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان بولسىمۇ، تېخىچە بالىلىق چىرايى بىلەن يۈرۈۋاتىدۇ. ئۇنىڭ توختىمەت بوي - بەستىگە قارىماي، سۆزىنىڭ جۇشقۇنلۇقى، ئاۋازىنىڭ جارانلىقى ئۇنىڭ ئاشۇ نۇقسانلىرىنى بىمالال بېسىپ كېتىدۇ. كىشىلەر ئۇنىڭغا «چوڭ» لەقمىنى مەسخىرە قىلىپ ياكى تەتۈر تاناسىپلىقىغا قاراپ قويغان بولسۇن بەربىر.

www.uyghurkitap.com

توختمەت شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ باشلىقى. بۇ زاماندا ئادەم كۆرۈمسىز، ئىسكەتىي يوق بولسىمۇ ھوقۇق، ئەملى بولسىلا ئەتىۋارلىق، مەشھۇر ئادەمگە ئايلىنالايدىكەن. چۈنكى، ئاشۇ ھوقۇق، ئەمەل كىشىلەرنى ئۇنىڭغا چەمبەرچاس باغلايدۇ، پەرزەنتلىك بولغان ھەرقانداق ئادەم ئۇنىڭغا باش ئۇرماي قالمايدۇ، يېلىنمايمەن دېيەلمەيدۇ. لېكىن، توختمەت ھوقۇق، ئەملىنى دەستەك قىلىپ كىشىلەرنى قاقشىتىدىغان زومىگەر ئەمەس، بەلكى خۇش مۇئامىلىلىك، ئادىل ئىش يۈرگۈزىدىغان پاك ئەمەلدار. ئۇنىڭدا قىلچە ھاكاۋۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق يوق، ئۆزى دېھقان مەجەز، كىشىلەر ئالدىدىن سالامسىز ئۆتمەيدۇ، نەزىر-چىراغدىن قالمايدۇ. ئەپسۇس، تولىمۇ ئەپسۇس، ئۇنىڭغا بارلىق ئامەت، ھۆرۈللىنىشلارنىڭ ئېتىكى كەڭ بولسىمۇ بەھرە ئالالمايدۇ. چۈنكى، ئۇ تاماكا چەكمەيدۇ، ھاراق - شاراب ئىچمەيدۇ، كۆچلۈك ھاراقنىڭ ئادەتتىكى پۇرىقىمۇ ئۇنى مەست قىلىۋېتەلەيدۇ. شۇڭا ئۇ زىياپەت، ئولتۇرۇش، بەزمىلەرگە ئىشتىراك قىلالمايدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىنمىكىن، ئۇ 20 نەچچە يىلدىن بۇيان يۇقىرىغىمۇ ئۆسمەي، يۆتكىۋېتىلمەي، ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ باشلىقلىقىدا ئىزچىل ئولتۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ كىشىلەر ئاغزىدا قالغان بىرلا نۇقسانى — ئوغلى ئابلاجاننى ۋاقتىدا ئۆيلۈك - ئوچاقلىق قىلىۋېتەلمىگەنلىكى ئىدى. مانا ئەمدى بۇ ئىشمۇ ھەل بولۇش ئالدىدا تۇرۇپتۇ. ئابلاجاننىڭ گايىت ئۇستامنى ئەلچى بولۇشقا تەكلىپ قىلىشىدىكى مۇھىم سەۋەبمۇ، ئۇ دادىسى بىلەن بىر مەھەللىلىك ھەم تەڭتۇش ئاغىنىلەردىن ئىكەنلىكىدە. ئابلاجان ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ياخشىلاپ، تويى ئىشىنى ۋۇجۇدقا چىقىرالايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

گايىت ئۇستام خاسىيەتلىك بىر كۈننى تاللاپ، توختمەتنىڭ ئىشكىنى چەكتى.

— ئاپىلا، تۇلۇمدەكلا بىر خېنىم ئىشىكنى ئاچتىغۇ، مەن ئىشىكنى خاتا چەكتىمۇ نېمە، ھا، ھا، ھا،— توختىمەتنىڭ سېمىز ئايالى تۇرسۇنخان ئىشىكنى ئېچىۋېدى، ئۇ گەپنى چاقچاقلىتىن باشلاپ ئۆيگە كىردى.

تۇرسۇنخان بويى خېلىلا ئېگىز، قەددى-قامىتى كېلىشكەن، يەلكىلىرى كەڭ، مۇسكۇللۇق، سېمىز، ئىشتىمۇ - گەپتىمۇ بار، ئوچۇق - يورۇق ئايال ئىدى. ئۇ چاقچاقلا بوش كەلمەيتتى.

— توختا!— دەپ بۇيرۇق قىلدى ئۇ گايىت ئۇستامغا چىرايىنى تۇرۇپ،— ئاكىلا، مەن سېنىڭ نورمىلىق گۆشۈكىنى يەپ سەمرىمىدىم. مېنى توختىمەت بېقىپ سەمرىتسە، سەن پاينەكۆاش نېمىشقا ئىچى قوتۇرلۇق قىلىسەن، ئاغىنەكىنى يوقلاپ كېلىپ، دەيدىغان گېپىڭ شۇ بولسا ئۆيگە كىرمە،— دېدى.

گايىت ئۇستامنىڭ بېشىدىكى تۆكلەر بالدۇر چۈشۈپ كېتىپ بېشى پارقىراپ قالغان ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتتى. تۇرسۇنخاننىڭ ئۆزىدىن ئەيىب تېپىپ ئايماي دەككە-سىنى بېرىدىغانلىقىنى سېزىپ:

— ۋاي بولدىلا، كىشىنى تەكلىكتە قويدۇكىغۇ، كۆتۈرەلمەسەڭ گۆشنىمۇ بېرەي — دېدى ئۇ پەسكويغا چۈشۈپ.

توختىمەتمۇ ئۆيدىن چىقىپ ئىككىسىنىڭ ئوتۇلمۇ ئوتۇل تۇرۇشقانلىقىنى كۆرۈپ:

— ھەي، ھوي سىلەر بېشىكلارنى بىر يەرگە قىلىپ نېمىگە كېلىشۈاتىسىلەر، تۇرسۇنخان مېنىڭ گۆشۈمنى يېمەي نېمىشقا سېنىككىنى يەيدىكەن، سەن ئۆيگە كەلمەي - كەلمەي ئەمدى بىر كېلىپلا نىيىتىكنى بۇزۇۋاتامسەن، كەل ئۆيگە كىر،— دېدى ئاغىنىسىنىڭ كەلگەنلىكىگە خوش بولۇپ.

— ماۋۇ بىر نېمەڭ ئۆيگە كىرمە دەپ توسۇۋالدى، قانداق قىلىمەن،— گايىت ئۇستام تۇرسۇنخاننىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە

كىرىۋېلىپ تۇرۇپ جاۋاب بەردى.

— ھەي بېزەك، شۇ باھانىدە ماڭا كۆيۈپ قالغانىدەك قارىۋالدىڭغۇ. بولدى، ئۆيگە كىرمىسەك بولمىغۇدەك، مەن خوراپ كەتمەي يەنە،— دەپ تۇرسۇنخان كۈلدى.

گايىت ئۇستام بىلەن توختىمەتمۇ قوشۇلۇپ كۈلدى. ئۇلار ئۆيگە كىرىشتى، تىنچلىق - ئامانلىق سوراشتى.

— قېنى ئاغىنە كاڭغا چىق،— گايىت ئۇستام كاڭغا چىقىپ ئولتۇرۇپ بولمايلا توختىمەت تۇرسۇنخانغا قاراپ،— ئۇنىڭغا ئىككى ياستۇق ئېلىپ بەر، گايىت تۇلۇمچاشقاندەك سەمرىپ قورسىقى چىققىلى تۇرۇپتۇ، ئولتۇرغاندا قىينىلىپ قالمىسۇن،— دەپ چاقچاق قىلدى.

— بولدى ئاۋارە بولماك تۇرسۇنخان، مەن تېنىمگە سىغمىغۇدەك بولۇپ كەتكىنىم يوق، ماڭا ياستۇق لازىم ئەمەس. ھازىر نامازدىمۇ رۇكۇغا بىمالال چۈشەلەيمەن، بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرالايمەن،— دېدى گايىت ئۇستام سۆزىنى ئىسپاتلىماقچى بولغاندەك بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇردى.

— بولدى كۆردۇم ئاداش، ئۆزۈڭنى قىينىۋەرمەي ئازادىرەك ئولتۇرساڭچۇ،— دېدى توختىمەت ئۇنىڭ چىڭقىلىپ، چىرايى قىزىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ.

— ياق، ئۇ شۇنداق ئولتۇرسۇن. مەن گىلەمنى تۇنۇگۈن ئاران قاققان، ئۆتۈكى بىلەن كىرىلىپ ئولتۇرۇۋېلىپ، گىلەمنى پاسكىنا قىلىۋېتىدۇ،— تۇرسۇنخان داستىخان سېلىپ نازۇ نېمەتلەرنى قويۇۋېتىپ چاقچاق قىلدى.

— مەنچۇ، ئاللىقاچان جامائەتكە قوشۇلۇۋالغان، بەش ۋاخ نامازدىن قالمايمەن، بۇنداق ئولتۇرۇشقا كۆنۈپ قالدىم،— گايىت ئۇستام چىننىنى ئېلىپ چايدىن بىر ئوتلىۋېلىپ،— تۇرسۇنخان سىزنى ماگىزىندا كۆرمەيمەنغۇ، دەم ئېلىشقا چىقىۋالمىغانسىز،—

دەپ سورىدى.

— ھەي ئاداش،— دېدى توختىمەت،— خوتۇن كىشى 40 تىن ئاشقاندىن كېيىنلا ئۇ يانچۇقىدا بىر، بۇ يانچۇقىدا بىر كېسەلنى ھەمراھ قىلىۋالىدىكەن. ھازىر تۇرسۇنخاننىڭ تۇلۇمدەك تولغان بەستىگە قاراپ ئۇنى ساقمىكىن دەپ قالما. ئۇنىڭ ئۇستىگە بىزدەك ئادەملەرنىڭ ھاجەتمەنلىرى كۆپ، ئىشخانىدا ئىزدىگىنى ئازلىق قىلىپ ئۆيگىمۇ كېلىشىدۇ. لايىقىدا داستىخان سېلىپ چاي بېرىپ ئۇزاتمىساق، كۆڭلىنى ئېلىپ ماڭدۇرمىساق، ئۇلارنىڭ ئىشىنى ھەل قىلىپ ماڭدۇرالمايمىز...

— گەپنىڭ قىسقىسى،— دەپ تۇرسۇنخان ئېرىنىڭ سۆزىنى بۆلدى،— ئۇ ئىدارە باشلىقلىقىنى قىلسا، مەن ئۇنىڭ مۇلازىمىتىنى قىلۋاتىمەن، شۇڭا كېسەل نامى بىلەن ئۆيدە بولۇپ قالدىم.

— ئۇنداقتا، ئابلاجاننى ئۆيلەپ ئۆيگە كېلىن ئەكىرمەمدۇق،— دېدى گايىت ئۇستام.

— ھەي بىز ئۇنى ئۇچ يىل بۇرۇنلا ئۆيلىۋەتمەكچى ئىدۇق. يا ئۆزى بىرسىنى تاپمىدى، يا بىز تاپقان لايىققا كۆنمىدى.

— ئۇنداق ئەمەس،— تۇرسۇنخان ئۇنىڭ سۆزىنى يەنە بۆلدى،— ئەر - ئايال ئىككىمىزنىڭ گېپى بىر يەردىن چىقماي، ئوغلىمىزنى قىيناپ قويدۇق.

— بوپتۇ، بۇ سەۋەنلىكنى مەن ئۇستۇمگە ئالاي. گايىت ئاداش، شۇ تاپتا بېشىمىزنىڭ ئىچىمۇ - تېشىمۇ قانتتى دېگىنە. بۇگۈن ئوبدانمۇ كەپسەن، بىزگە قىزىنى تەڭلەپ تۇرغانلار خېلى بار، مەسلىھەتنى پىشۇرغاندىن كېيىن ئابلاجاننى ئەيۇبشىكە كەلتۈرۈپ بەرمەمسەن، سېنىڭ «ئەلچى»لىكتە داڭقىڭ بارغۇ؟

— ئادەتتە بىزنى كۆزۈڭگە ئىلىپمۇ قويمايسەن، ئەمدى ئالدىڭغا كەلسەم، مېنى ئىشىڭغا سالامسەن؟

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

— ئۇنداق ئەمەس ئاداش، ئابلاجان بىرەر قىزنى ئۆيگە باشلاپ كىرمىدى. تۇرسۇنخان ئىككىمىزمۇ ئۇنىڭغا لايىق تاللاشتا كېلىشەلمەيۋاتساق، سېنى قانداق ئىزدەيمىز؟ سەن قاسساپ بولغىنىڭ بىلەن ئىناۋەتلىك يوقىرى، خىزمەتچىنى قىلىش بىزگە تەگمەيدىكەن، دېگىنە.

— بولدى، بولدى ساڭا چاقچاق قىلىپ قويدۇم، گەپنى بۇراپ باشقا ياققا ئەكېتىۋاتسەن،— دەپ توختىمەتنىڭ سۆزىنى چورت كەستى گايىت ئۇستام،— مەن سىلەرنى قۇرۇق پاراڭ قىلىشقىلى ئىزدەپ كەلمىدىم، راستىنى ئېيتسام ئابلاجان ئۆزىگە خېلى بۇرۇنلا لايىق تاپقان ئىكەن.

— راست شۇنداقمۇ،— توختىمەت جانلىنىپ كەتتى.

— ئۇ بىزگە خۇش خەۋەر ئەكېلىدىغان ئادەممۇ؟ شۇنداق-تىمۇ بالامغا مۇناسىۋەتلىككەن، ئاڭلاپ باقاي.

گايىت ئۇستام تۇرسۇنخانىنىڭ گەپلىرىنى ئېغىر ئالمىدى، مىيىغىدا كۈلۈپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ئۇ ئابلاجانىنىڭ ھاۋاخانىنى تۈيۈقسىز قانداق ئۇچرىتىپ قالغانلىقىدىن تارتىپ، ھاۋاخان ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈرگىچە كۆتكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ھازىر شەھەرلىك 1- ئوتتۇرا مەكتەپكە ئورۇنلاشقانلىقىنى، ئىككىسىنىڭ توي قىلىشقا كېلىشكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى، ئاخىرىدا ئۇ:

— ئابلاجان ئىككىڭلارنىڭ كېلىشىلمەي ئۇياققا-بۇياققا تارتىپ ئاۋارە قىلماسلىقىڭلارنى ئۈمىد قىلىدۇ،— دېدى.

توختىمەت گايىت ئۇستامنىڭ سۆزىگە ئىپادە بىلدۈردى:

— ھاۋاخان مېنىڭ كۆڭلۈمگە ياقىدۇ، ئۇلار كىچىكىدىلا بىر جۇپ قوشماقلار ئىدى. تۇغۇلۇشتىنلا پىشانىسىگە پۈتۈلگەن ئىكەن دېسە، مۇشۇنى دېسە بولىدۇ. ئابلاجانىنىڭ ھېچكىمگە كۆڭلىنى بەرمەي يۈرگىنى، ئاتا-ئانىسىنىڭ گېپىگە كىرمىگىنى بىكار ئەمەسكەن، ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قېتىدا ھاۋاخان بار

ئىكەن- دە، ھا، ھا، ھا...
تۇرسۇنخان بېشىنى يەردىن ئالماي، جىددىي ئويلانماقتا ئىدى. ئۇ بىرھازادىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ:
— ھاۋاخانغۇ بولىدۇ، لېكىن ھەببە ئاپپاينىڭ بالىلىرىمىز كىچىك ۋاقتىدا ھېلىقى قىلغانلىرى زادىلا ئېسىمدىن چىقمايدۇ، ئاشۇ نەشتەردەك گېپى بىلەن ئابلاجاندىن ئايرىلىپ قالغىلى قىل قالغان ئىدۇق. قوشۇلماي دېسەم ئوغلىمىز چوڭ بولۇپ كەتتى، ئۆيلىمسەك بولمايدۇ. ھەي،— دېدى.
— قويغىنا كونا خامانىنى سورىماي. دەپ باقە، ھاۋاخان ساڭا يارامدۇ؟— دېدى توختىمەت.
— ئۇنىغۇ بىلمەن، مەن ئالدىنقى كۈنى ھاۋاخانىنى كوچىدا ئۇچراتتىم، تونۇمىغان ئىكەنمەن، ئۇ مېنى تونۇپ تولىمۇ قىزغىن مۇئامىلە قىلدى، ئەدەپ - قائىدىلىك، چىرايلىق قىز بوپتۇ. شۇ ۋاقتىدىلا كېلىن قىلغۇم كەلگەن، ئالىي مەكتەپ پۈتكۈزدۈم دەپ ئوقۇرى ئېگىزلىك قىلماس- ھە.
— قاسىم ئەپەندىم، ھەببە ئاپپايلار پىشقەدەم مائارىپچى، پەرزەنتلىرىنىمۇ قاتتىق تەلەپ قويۇپ ئالىي مەلۇماتلىق قىلغان. ئۇلار ئوغلىمىزنىڭ مەلۇماتىغا نەزەر ئاغدۇرماي قويمايدۇ، ئوغلىمىز- نى ئاران تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتكۈزگەن دەپ تۇرۇۋالسا قانداق قىلارمىز،— توختىمەت كەڭ ئېرىقتىن ئاتلاپ ئۆتەلمەي قالغان ئادەمدەك گايىت ئۇستامغا قارىدى.
— ۋاي بولىدىلا، ئەلچىمىز تۇرغان يەردە، بۇنىڭغا بىز باش قاتۇرۇپ نېمە قىلىمىز. ئۇ ئالدىمىزغا كېلىپ بىزگە ئوت تۇتاش- تۇردى، ئاخىرىنىمۇ شۇ چىقارسۇن،— دېدى تۇرسۇنخان گايىت ئۇستامغا ئۇمىد بىلەن قاراپ.
— بۇگۈن سىلەر ماڭا ئۇمىد بىلەن قاراۋاتسىلەر، مۇشۇلا ماڭا زور مەدەت. ئۇنداقتا، سىلەر تويىنىڭ تەييارلىقىنى قىلغاچ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۇرۇڭلار، مەن كەتتىم،— دېدى گايىت ئۇستام ۋە ئۇلارنىڭ تۇتقىنىغا قارىماي ئۆيدىن ئۇزاپ چىقتى.

2

ئابلاجاننىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغانلىقى باشقىلار ئۈچۈن ھېچ گەپ ئەمەس، لېكىن قاسىم ئەپەندىم ئائىلىسى مۇشۇ سەۋەب بىلەن ئۇنىماي تۇرۇۋالسا، قايىل قىلىش تەسكە توختايتتى. گايىت ئۇستام مۇشۇنى ئويلاپ، قاسىم ئەپەندىمنىڭ بوسۇغىسىنى ئاتلاپ كىرىشكە جۈرئەت قىلالمىاي بىرقانچە كۈننى ئۆتكۈزۈۋەتتى. ئويلا-ئويلا، ئاخىر تەۋەككۈل كېمىسىگە چىقىپ، ئۆزىنىڭ «ئەلچى»لىك ماھارىتىگە ئۈمىد باغلاپ، يېزىغا قاراپ يولغا چىقتى.

گايىت ئۇستام «كەپتەر» مارکىلىق كونا ۋېلىسىپىتىنى تېپىپ، سايە-ئېدىر، مەھەللىدىن ئۆتكۈچە ۋېلىسىپىتىنى بەزىدە يېتىلەپ - بەزىدە مىنىپ، كەچ بولغاندا تېترلاڭ مەھەللىسىگە كەلدى. ئۇچراشقانلاردىن سوراپ قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئۆيىنى بىلۋالدى. ئۇ ئادەتتىكى دېھقان ئائىلىسى بولسىدى، كەلگەن پېتى ئۆيگە كىرىپ، ئاندىن ئۇستۇپشىنى تارىلايتتى. لېكىن، ئۇ كىرمەكچى بولغان ئۆي ھۆرمەتكە سازاۋەر پېشقەدەم زىيالىي ئائىلىسى- دە. گايىت ئۇستام مەھەللىنىڭ ئوتتۇرىسىنى كېسىپ ئۆتكەن كارىزنىڭ لېۋىگە چۈشۈپ، كىيىمىنى قېقىپ، يۇزىنى يۇيۇپ، ئۆزىنى تۇزەشتۇردى.

قاسىم ئەپەندىم مەھەللە كوچىسىنى بويلاپ، قاتار - قاتار سېلىنغان ئۆيلەرنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى بىر ھويلىدا ئولتۇراتتى. ئۇ 20 نەچچە يىلدىن بۇيان مۇشۇ مەھەللىگە يەرلىكلىشىپ، يەتتە پۇشقاق ھويلىسىغا 5 — 6 ئېغىز ئۆي سېلىپ، ئالدى - كەينىگە دەل - دەرەخ تىكىپ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا

كۆكتات ۋە گۈل تېرىپ، چىمەنزارلىق، ساپ ھاۋالىق قىلىۋالغان ئىدى. گايىت ئۇستام كىرگەندە، قاسىم ئەپەندىم ھويلىدىكى سۇپىدا، ئۈزۈم بارىگىنىڭ ئاستىدا يېتىپ، ئۇنى يەلپۈپ ئولتۇرغان ھەببە ئاپپاي بىلەن مۇڭدىشىۋاتقان ئىكەن.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم.

قاسىم ئەپەندىمنىڭ تېنى ئاجىزلاپ ئۇستىخانلا بولۇپ قالغان، كۆزلىرى خىرەلەشكەن بولسىمۇ، زېھنى ئوچۇق، سۆزى ئۆتكۈر ئىدى. ئۇ گايىت ئۇستامنىڭ چىرايىدىن ئىلغىيالمىغان بىلەن ئاۋازىدىن تونۇۋالدى.

— ۋۇي، ۋۇي، بۇ گايىت ئۇستامغۇ، مېنى يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇڭا،— دەپ ئورنىدا قىمىرلاپ بېشىنى كۆتۈرۈشكە ھەرىكەت قىلدى. ھەببە ئاپپاي تۇيۇقسىز كەلگەن مېھمانىنى كۆرۈپ تېنەپ قالدى، قاسىم ئەپەندىمنىڭ بېشىغا قوشلاپ ياستۇق قويۇپ، ئۇنى يۆلىدى.

— مەن كېلىپ ئۆزلىرىنى ئاۋارە قىلىپ قويدۇممۇ،— دەپ گايىت ئۇستام ھەببە ئاپپايغا يارەملىشىپ، قاسىم ئەپەندىمنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ يۆلەپ ئولتۇرغۇزدى.

— گايىت ئىنىم، مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ ئولتۇر، ئەكەل قولۇڭنى،— قاسىم ئەپەندىم جۇدەپ، كۆپكۆك تومۇرلىرى ئېنىق كۆرۈنۈپ قالغان قوللىرىنى سۇندى.

گايىت ئۇستام ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇۋېتىپ كۆرۈشتى، ھەببە ئاپپاي بىلەنمۇ تىنچلىق سوراشتى. شۇ ئاردا ھەببە ئاپپاي ئۇسسۇلۇق تەييارلاپ سۇپىغا داستىخان سېلىشقىمۇ ئۈلگۈردى، ئۇ چىنىلەرگە چاي قۇيۇشى بىلەن قاسىم ئەپەندىم تىترەپ تۇرغان قولى بىلەن بىر چىنىنى قولىغا ئېلىپ:

— گايىت ئۇستام، سەن بىزنى يوقلاپ كېلىپ تولىمۇ خۇش قىلىۋەتتىڭ. بىز سېنىڭ قولۇڭدىن نۇرغۇن قېتىم گۆش ئېلىپ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

يېگىمەن. مەن ئاجىزلاپ كەتتىم، يىراق - يېقىنغا بارالمايمەن، پەقەت ئورنىمدىلا يېتىپ كونا دوستلارنى، سىلەرنى سېغىنىمەن، بىر كۆرۈشۈۋالسام دەپ ئارزۇ قىلىمەن. سېنى قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى؟

قاسىم ئەپەندىنىڭ ئۆزىنى ئونتۇپ قالمىغانلىقىدىن سۆيۈنۈپ تەسىرلەنگەن گايىت ئۇستام ئورنىدىن تۇرۇپ، چىنىنى قوش قوللاپ ئالدى ۋە ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ:

— ئەپەندىم، سىلىگە كۆپ رەھمەت، ئوبدان تۇرۇپتىلا، كۆڭۈلنى يېرىم قىلمىدىغان سۆزلەرنى قىلمىسىلا،— دېيىلدى.

— جان بار يەردە قازا بار بۇرادەر. بىزنىڭ ئالدىمىزدا نۇرغۇن ئوغلانلار ۋەتەننىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن جەڭ قىلىپ، چىنىنى پىدا قىلىپ كېتىپ قالدى. بىزنىڭ ئامىتىمىز بار ئىكەن، ھايات قالدۇق. ئۇلارنىڭ جەڭ مېۋىلىرىدىن قانغۇدەك ھۇزۇرلاندۇق، ۋەتەننى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن تەر تۆكتۇق. بىز كەينىدىرەك بارساقمۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا خىجىللىق تارتىدىغان يېرىمىز يوق. قېنى ئۇسسۇغانسەن، چاي ئىچ، مەزەگە باق.

— بىللە ئىچەيلى،— دەپ گايىت ئۇستام ئالدىدىكى چىنىنى ئېلىپ سۇندى. قاسىم ئەپەندىم چىنىنى قولىغا ئېلىپلا چايدىن بىر ئوتلۇۋېلىپ قايتۇرۇپ بەردى.

— سەن ھازىرمۇ قاسساپلىق قىلىۋاتامسەن؟ سېنىڭ قولۇڭ تاتلىق، مەن سېنىڭ دۇكىنىڭدىن گۆش ئالاتتىم.

— شۇنداق ئەپەندىم، مەن سىلى بىلەن مۇنداق ئۇچرىشىپ قېلىشىمنى ئويلىمىغان. ئەينى يىللاردا ياشلىق قىلىپ خىزمەتلىرىدە بولالماپتىمەن. مەن سىلىدىن خىجىل،— گايىت ئۇستامنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش تۆكۈلدى. قاسىم ئەپەندىم گۆش ئالغىلى كەلگەندە قوپاللىق قىلىپ كۆڭلىنى رەنجىتكەنلىكى ئۈنىڭ ئېسىگە كېلىپ قالدى...

بىر كۈنى ئۆچىرەت نۆۋىتى كەلگەن قاسىم ئەپەندىم پۇل بىلەن گۆش بېلىتىنى رۇجەكتىن سۈندى. گايىت ئۇستام ئۇنىڭغا قوينىڭ بوينىنى جىگلاپ بەردى. قاسىم ئەپەندىم گۆشكە قاراپ تولمۇ ئوڭايسىزلانغان ھالدا: «قاسساپ ئۇكام، بويۇن گۆشىنىڭ تاتلىق بولىدىغانلىقىنى بىلمەن. بىراق، ھەممىسىنى مەن يېۋالسام بولماس، باشقىلار بىلەن تەڭ يېسەك بولاتتى» دېدى. گايىت ئۇستام بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپمۇ قويماي، «ئالسىڭىز شۇ گۆش، ئالمىسىڭىز ئۆچىرەتتىن چىقىڭ، كەينىدىكىلەر گۆش ئالىدۇ» دېۋىدى، قاسىم ئەپەندىم ئاغزىنى ئۇپراتماي كېتىپ قالغان. بەلكىم بۇ ئىشلار قاسىم ئەپەندىمنىڭمۇ ئېسىدە بولغىيدى، لېكىن ئۇ ھېچقانداق كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەرمىگەندەك، قاسساپ ئۇنىڭغا گۆشنىڭ ياخشى يېرىنى بېرىپ كەلگەندەك سۆزلەۋاتاتتى. گايىت ئۇستام ئاشۇ ۋاقىتدا ياخشى قىلمىغانلىقىدىن خىجىل بولۇپ، ئىسەدىشىنى تۇتالماي قالدى.

— كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ ئۇستام،— دېدى ھەببە ئاپپاي،— ئۇستازىڭىز يېقىندىن بۇيان يوقلاپ كەلگەن دوست-بۇرادەر، ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن مۇشۇنداق كۆڭۈلنى بىئارام قىلىدىغان بولۇۋالدى. ئادەم قېرىغاندا بۇ دۇنياغا تارتىشىپ، ھاياتنىڭ گۈزەللىكىنى، ئىنسانىيەت قوينىنىڭ ئىللىقلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئادەمگەرچىلىك قىلالمىغانلىقىدىن كۆڭلى يېرىم بولىدىغان ئوخشايدۇ. سىزنىڭ يىغىڭىز ئۇستازىڭىزغا ئۆتۈپ كەتمىسۇن، ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ.

ھەببە ئاپپاينىڭ ئەسكەرتىشى بىلەن گايىت ئۇستام ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، گەپنى يۆتكەپ، قاسىم ئەپەندىمنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشكە، جىددىيلىكىنى پەسەيتىشكە تىرىشتى. شۇنداق قىلىپ، بۇ كېچە ئۇ قاسىم ئەپەندىمنىڭكىدە قونۇپ قالدى. قاسىم ئەپەندىم تولمۇ سەزگۈر، چېچەن ئادەم

ئىدى. ئۇ گايىت ئۇستامنىڭ بىرەر ئىش بىلەن يوقلاپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئەتىسى ناشتىدىن كېيىن:

— گايىت ئۇكام،— دېدى قاسىم ئەپەندىم،— شۇنچە ئالدىراش تۇرۇقلۇق، شەھەردىن مېنى يوقلاپ كەلگىنىڭگە كۆپ رەھمەت. بىرەر ئىشىڭ بارەك قىلىدۇ، بىزگە ئېغىز يېرىپ دېيەلمەيۋاتسەنغۇ دەيمەن. دەۋەرگىن، سېنىڭ ئاغزىڭدىن ھەرگىز كۆڭۈلمىزنى ئاغرىتىدىغان گەپ چىقمايدۇ، دەپ ئويلايمەن.

قاسىم ئەپەندىم راست ئېيتىدۇ، ئاتا-ئانىغا نىسبەتەن ئوغۇل ئۆيلەش، قىز چىقىرىش پەرز. بۇنى ئادا قىلالمىسا، ئاتا - ئانىلار-نىڭ كۆزى يۇمۇلدى دېگەندەكلا قەبرىسىدە تىنچ ياتالمايدۇ. ھاۋاخانىغا «ئەلچى» بولۇپ كېلىش ئەلۋەتتە خۇشاللىق ئىش.

— توغرا مۆلچەرلىدىلە ئۇستاز، مەن ھاۋاخانىغا ئەلچى بولۇپ كەلدىم،— دېدى گايىت ئۇستام.

— بىزمۇ شۇنداق پەرەز قىلغان،— دېدى ھەببە ئاپاي قاسىم ئەپەندىمنىڭ پاپىقىنى پۇتىغا كىيگۈزۈۋېتىپ،— بىزمۇ، بالىلىرىمىزمۇ ئەركىن مۇھەببەتلىشىپ تۇرۇپ قىلغان، ھاۋاخانىمۇ شۇنداق قىلىدۇ. بىز ئۇنىڭ كىمنىڭ بالىسى بىلەن مۇھەببەتلىشىپ يۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلمەيمىز، لېكىن قىزىمىز ياخشى كۆرگەن يىگىتنىڭ ئىسمىنىلا بىلىمىز. پىشىپ يېتىلگەندە، يىگىتنىڭ ئاتا - ئانىسى بىزگە ئەلچى ئەۋەتىدۇ، دەپ كۈتۈپ كەلدۇق،— ئۇ پاپىقىنى كىيگۈزۈپ بولۇپ، قاسىم ئەپەندىمنىڭ ياستۇقىنىڭ ئاستىدىن ئاغزى ئېچىلغان لىپاپىنى ئېلىپ گايىت ئۇستامغا سۇندى،— سىز ئاۋۋال بۇ خەتنى كۆرۈڭ. مۇشۇ يىگىتكە ئەلچى بولۇپ كەلگەن بولسىڭىز، «ئەلچى»لىكىڭىز مۇۋەپپەقىيەتلىك بولىدۇ.

گايىت ئۇستام لىپاپتىن خەتنى چىقىرىپ ئوقۇدى:

«كۆرۈشكىلى ئارزۇلۇق، جانجىگەر، سۆيۈملۈك ئابلاجان ئاكا. سىزگە ئوتلۇق قەلبىمدىكى يالقۇنلۇق سالاممنى ئىزھار قىلىپ، ئاخىرقى خىتىمنى يېزىۋاتىمەن. مەن ئۇچ يىل ئوقۇپ، ئالىي مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتكۈزۈپ، دىپلوم ئېلىش ئالدىدا تۇرماقتىمەن. شۇنداق، بۇ نېمىدىگەن ئۇزاق ۋاقىت. ھە. ئۇچ يىل كۆتۈش سىزگە ئېغىر چۈشكەندۇ، ماڭمۇ ئاسان چۈشمىدى. سىز ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھان مەيدانىدا قەلبىمگە بۆسۈپ كىرگەندىن بۇيان بىر كۈنمۇ ئېسىمدىن چىقىپ كەتمىدىڭىز، سىزنى قەلبىمدە، يېنىمدا ھەمراھ قىلىپ كەلدىم. مەن بۇ ئۇچ يىللىق ئوقۇشنى سىزنىڭ ئۇزۇلدۇرمەي يېزىپ تۇرغان ئىلھام ۋە مەدەتكە تولغان خەتلىرىڭىز ۋە پاك، سەمىمىي مۇھەببىتىڭىزنىڭ كۈچى بىلەنلا ئاخىرلاشتۇرالىدىم. بىز بىر-بىرىمىزنى باشقىچە شارائىتتا سىناشتۇق، مۇھەببىتىمىزنى ۋايىغا يەتكۈزدۇق. مەن سىزنى شۇنداق تەقەززالىق بىلەن سېغىنىدىمكى، ھازىرلا ئۇچۇپ بېرىپ ئۇزۇمنى باغرىڭىزغا ئاتسام، بىزنىڭ تېنىمىز، تىنىقلىرىمىز، قانلىرىمىز بىرلىشىپ مۇھەببەت ئېقىنى بولۇپ ئاقسا، باھار گۈللىرى ئېچىلسا دەيمەن. سۆيۈملۈكۇم — مەن ئەمدى سىزنى جۇرئەت بىلەن مۇشۇنداق ئاتايمەن، سىزمۇ شۇنداق ھېسسىياتتىمۇ؟ بىلمەن، سىز مېنى سېغىنىدىڭىز، ماڭا باغرىڭىزنى ئېچىپ كۈتۈۋاتىسىز، مەن پات ئارىدا ئالدىڭىزدا ھازىر بولىمەن. ھە راست، سىزگە دەيدىغان يەنە بىر ئىش، سىز ھەر ئايدا خىراجەت قىلىشۇن دەپ ئەۋەتكەن 30 يۈەن پۇلنى مەن خەجلىمەي بانكىغا قويۇپ كەلگەن ئىدىم، خېلى جىق پۇل بولۇپ قاپتۇ. مەن ئۇ پۇلغا سىزدىن سورىمايلا نۇرغۇن كىتاب سېتىۋالدىم، شۇڭا يۈكۈم ئېغىرلاپ قالدى. مەن قايتقاندا ئېغىر كۆرمەي ئالدىمغا

چىقارسىز ھەم كىتاب قويىدىغان ماكان تەييارلاپ قويارسىز.
مەن بۇ كىتابلارنى يېزىندىكى ئۆيۈمگە ئېلىپ كەتمەيمەن.
ئاتام - ئاپامىلارغۇ بۇ كىتابلارنى كۆرسە چەكسىز خۇشال بولىدۇ، لېكىن ئۇلار «پۇلنى نەدىن تاپتىڭ» دېسە خىجىل بولۇپ قالىمەن. مەن ئىككىمىزنىڭ مۇھەببەتلىشىپ يۈرگەنلىكىمىزنى سىزگە ئوخشاشلا ئاتا - ئانامغا ئېيتماي، ئۇلارنى تۇيۇقسىز خۇش قىلىۋېتەي دەيمەن. مېنىڭ ئويلىغانلىرىمنى ياقتۇرامسىز، سىزنى سۆيىمەن.
ھاۋاخان»

گايىت ئۇستام چالا ساۋات ئىدى، خەتنى تولىمۇ ئاستا ئوقۇپ بولۇپ، بېشىنى كۆتۈردى.

— قارىمامسەن بۇ قىزنى. ئۇ بىرلا ۋاقىتتا بىزگىمۇ، يىگىتكىمۇ خەت يېزىپ ئېپاپقا سالغاندىن كېيىن، ئادرېسىنى ئالماشتۇرۇۋەتكەن ئوخشايدۇ، يىگىتكە يازغان خېتى بىزگە تەگدى. ھە، راست، ئابلاجان كىمنىڭ بالىسى؟ سەن شۇ بالىغا «ئەلچى» بولۇپ كەلدىڭمۇ؟— دەپ سوردى قاسىم ئەپەندىم.

— شۇنداق، شۇنداق،— گايىت ئۇستام ئالدىراپ جاۋاب بەردى،— ئابلاجان توختىمەتچوڭنىڭ ئوغلى، مەن توختىمەت ئەۋەتكەن ئەلچى.

— ئۇنداق بولسا، بولمىز،— دېدى ھەببە ئاپپاي قاسىم ئەپەندىگە قاراپ،— شەھەرلىك ھۆكۈمەت قورۇسىدا قوشنا ئۇلتۇرغان توختىمەتنىڭ ئوغلى ئابلاجان ھاۋاخاننى ئىنتقا چىشلىتىپ قويغان ئەمەسمىدى، يادىلىرىغا كەلدىمۇ؟

— ھە ئېسىمگە كەلدى، كەلدى. ئۇ ھاۋاخاننى دائىم ئوينىتىدىغان، ھېلىقى قارا بوران يىللىرى مېنى كالا قوتىنىغا سولۇۋالغانىدا، ئابلاجان ھاۋاخاننى يېتىلەپ مېنى كۆرۈشكە ۋە تاماق

يەتكۈزۈپ بېرىشكە ئاپارغان، ئۇجمە يېدۇرۇپ قويغان.
گايىت ئۇستام بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئابلاجان قايسى كۈنى سۆزلەپ بەرگەن تۆۋەندىكى ئىشلارنى ئەسلىدى...
1967- يىلى مايى ئېيىنىڭ بىر كۈنى ئابلاجان ھاۋاخاننى باشلاپ يېزىدىكى تۇغقانلىرىنىڭكىگە ئېلىپ باردى. ھويلىدىكى ئۇجملەر پىشقان ئىدى. ئابلاجان دەرەخ ئۈستىگە چىقىپ ئۇجمە ئىرغىتتى، تۆۋەندە ھاۋاخان بىلەن يەنە بىر قىز شالدىرشاپنى تۇتۇپ بەردى، يېرىم سائەت ئىچىدىلا بىر سېۋەت ئۇجمە يىغىلدى. ھاۋاخان ئۇجمە يەپ ئولتۇرۇپ ئاتىسىنى ئەسلەپ قالدى بولغاي:
— ئاتام ئۇجمىگە بەك ئامراق ئىدى. بۇ يىل ئۇ ئۇجمە يېيەلمەيدىغان بولدى،— دېدى مەيۈسلىنىپ.
— نېمىشقا يېيەلمەيدىكەن، يېدۇرىمىز،— دېدى ئابلاجان كەسكىنلىك بىلەن.
— ياق، ئابلاجان ئاكا، ئىسيانچىلارنىڭ پەيلى بەك يامان، نەيزىنى بېقىنغا تىرەپلا تۇرىدىكەن، ئەمدى بارمايلى. مەن شۇنداقلا دەپ قويدۇم.
— مېنىڭ ئامالىم بار، سىز قورقماڭ. قېنى، بىز قاسىم ئەپەندىم تويغۇدەك ئۇجمىنى ئىلغىۋالايلى،— ئابلاجان مەي باغلىغان ئۇجملەردىن تاللاپ بىر گەردىنگە سالدى ۋە ئۇنى ھاۋاخانغا سۇنۇپ،— مانى ئېلىڭ، ياغلىققا چىگىڭ،— دېدى.
— ئابلاجان ئاكا، مۇنداق تەۋەككۈل قىلماڭ، ئۇلار بىزنى تۇتۇۋالىدۇ...— بىرقانچە كۈن بۇرۇن ئابلاجان بىلەن ھاۋاخان كالا قوتىنىغا تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ قاسىم ئەپەندىمگە تاماق ئەكىرىپ بەرگەن ۋاقتىدا، ئىسيانچىلار سېپىگە قېلىپ نەيزىلىرىنى پارقىرىتىپ، ئىككىيلەننىڭ ئارقىدىن قوغلىغان. ھېلىمۇ ياخشى، ئۇلار سۇڭگۈچتىن چىقىۋېلىپ قۇتۇلغان ئىدى.
— ھەي ئەخمەق قىز، قاسىم ئەپەندىملەر ھازىر بازاردا، ئۇچ

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۈندىن بۇيان جاڭ ئۇرۇۋاتقىنىنى ئاڭلىمىدىڭىزمۇ. قورقماڭ، بۇ قېتىم خەۋپ يوق،— دېدى ئابلاجان كۈلۈپ.

ئىسيانچىلار نەدىن ئويلاپ تاپتىكىن، ئېيتاۋۇر تارتىپ چىقىرىلىپ قالپاق كىيدۈرگەنلەرنى يىغىپ، چۈشتىن بۇرۇن شەھەرنىڭ تۆت كوچا ئېغىزىدىن جەنۇبىغىچە بولغان 4 — 5 كىلومېتىرلىق يولدا جاڭ ئۇرغۇزۇپ، كىيگەن قالپىقى نېمە بولسا شۇنى دېگۈزۈپ ماڭدۇراتتى. ھەر بىر نىڭ ئارىلىقى 100 مېتىر ئەتراپىدا ئىدى، يولنىڭ ئۇ بېشىدا بىر، بۇ بېشىدا بىر ئىسيانچى نازارەت قىلاتتى، جاڭ ئاۋازى قۇلىقىغا ئاڭلىنىپ تۇرسىلا، نازارەت قىلىۋاتقانلار خاتىرجەم ئولتۇراتتى. ئابلاجان بۇ «ئۇنسۇر»لارنىڭ جاڭ ئۇرۇپ كوچا ئايلىنىۋاتقانلىقىنى تۇنۇگۈن كۆرگەن، شۇڭا ئىشەنچ بىلەن ھاۋاخانىغا ئىلھام بېرىۋاتاتتى.

ئابلاجان قاسىم ئەپەندىنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ، سالامەت-لىكىگە كۆڭۈل بۆلۈپ جان - پىدالىق كۆرسىتىۋاتقان يەردە، ھاۋاخان قۇشقۇنغا ئولتۇرۇۋالسا بولامدۇ؟ ھاۋاخان ئابلاجانغا ئىشىنەتتى، ئۇنىڭ شۇنچە تەمكىن ۋە جىددىيلىكىگە قاراپ ئىچىدە ئۆزىنى ئەيىبلىدى ۋە ئابلاجانغا ئەگىشىپ شەھەرگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى. ئابلاجان شەھەردىكى بىردىنبىر ئۇزۇن كوچىنى ئوبدان بىلەتتى، قاسىم ئەپەندىمگە ئوجمىنى يېدۈرۈۋېلىش پۇرسىتىنى ئويلاپ، ئارقا كوچىلاردىن ئايلىنىپ بىر قەۋەتلىك ئىمارەتنىڭ يېنىغا كەلدى. ھاۋاخاننى قالدۇرۇپ، ئۆزى ئىمارەتنىڭ ئارىلىقىدىن چوڭ كوچىغا چىقىشىغا بىر «ئۇنسۇر» جاڭ ئۇرۇپ: «مەن ئىككى يۈرەك، چەت ئەلگە باغلانغان ئۇنسۇر!» دەپ ۋارقىراپ ئۆتتى. ئابلاجان يول بويىدىكى سىمتاناپ تۇۋرۇكىنى دالدا قىلىپ تۇرۇپ:

— نامان دادا، جاڭنى قاتتىقراق ئۇرۇپ، ئاۋازلىرىنى قويۇۋېتىپ ۋارقىراپ تۇرسىلا...— دېدى.

بۇ «ئۇنسۇر» ئابلاجاننىڭ مەقسىتىنى چۈشەندى. ئۇنىڭ كەينىدىن قاسىم ئەپەندىم كەلدى. ئۇ جۈدەپ، مۈكچىيىپ قالغان، كۆزلىرى نۇرلۇق بولسىمۇ، روھى سولغۇن ئىدى. ئابلاجان ئالدىغا بېرىپ سالام قىلدى ۋە ئىتتىك - ئىتتىك سۆزلەپ:

— سىلى ياندىكى تامنىڭ ئارىسىدىن ئارقىغا ئۆتسىلە، ھاۋاخان سىلىنى كۈتۈپ تۇرىدۇ،— دەپلا ئۇنىڭ قولىدىن جاكنى ئېلىپ ئۇرۇشقا باشلىدى. قاسىم ئەپەندىم ئىككىلىنىپ تۇرمايلا، ئابلاجان كۆرسەتكەن يول بىلەن ئارقىغا ئۆتتى.

— ئاتا، مەن بۇ يەردە، بىز ئۆزلەنى ئۇجمە يېۋالسۇن دېگەن، ئېغىز تەگسىلە،— دەپ ھاۋاخان گەردىنىدىكى ئۇجمىنى سۇندى.

— رەھمەت قىزىم، مۇنداق ئىشنى ئەمدى قىلماڭلار. ئىسيانچىلار كۆرۈپ قالسا، سىلەرنى بوش قويۇۋەتمەيدۇ،— دېدى قاسىم ئەپەندىم ئۇجمىنى بىر تال - بىر تالدىن ئاغزىغا سېلىۋېتىپ.

— ئابلاجان ئاكام قورقمىغان يەردە، مەن نېمىدىن قورقاتتىم.

— قىزىم، مەن قېرىغان ئادەم، يازنىڭ مېۋىسىگە مۇشۇنچىلىك ئېغىز تەگسەم بولدى، رەھمەت،— دەپ قىزىنىڭ پىشانىسىگە، مەڭزىگە سۆيۈپ قويۇپ، ئائىلىدىكىلەرگە سالام ئېيتىشنى تاپىلاپ خوشلاشتى. ئۇجمىنىڭ يېرىمى ئېشىپ قالدى.

قاسىم ئەپەندىم بالىلىرىغا قاتتىق تەلەپچان، سۆز - ھەرىكىتى ئەستايىدىل ئىدى. ئۇنىڭ سۆيۈپ قويۇشى ھاۋاخان ئۇچۇن چوڭ ئىنئام ۋە قىممەتلىك سوۋغىدەك بىلىندى، ھاياجانلىنىپ، خۇشاللىقىدىن ئاغزى ئېچىلىپ تۇرۇپ قالدى. ئابلاجان ئۇنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ھاۋاخان ئاتىسىنىڭ سۆيۈشىدىن پەيدا بولغان خۇشاللىقىدا، ئابلاجاننىڭ قۇچاقلاپ مەڭزىگە، يۈزىگە سۆيۈپ: «مەن ئاتامنى بۇگۈن تازىمۇ خۇش قىلدىم، ئۇنىڭ خۇشاللىقىنى مەنمۇ سىزگە تەقدىم قىلدىم» دېدى. ئەتراپتا ئادەم بولمىغاندىكىن ئابلاجان يەرگە قاراپ جىم تۇردى. ھاۋاخانىڭ يۈزى قىزاردى...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

— پېشانىگە پۈتۈلگەن دېگىنى مۇشۇ ئوخشايدۇ،— قاسىم ئەپەندىم ئاسمانغا قاردى،— ئۇلار 20 يىلدىن بېرى كۆرۈشمىگەن تۇرسا، قانداقمۇ تېپىشىپ قالغاندۇ، سەن بىلەمسەن؟— دەپ، گايىت ئۇستامدىن سورىدى.

— ئەلۋەتتە بىلمەن،— دەپ، ئۇ ئابلاجاننىڭ ھاۋاخانىنى قانداق ئۇچراشتۇرغانلىقىدىن تارتىپ، ھاۋاخاننىڭ ئىمتىھان نەتىجىسى تۆۋەن بولۇپ قالغاندا، ئابلاجان ئۇرۇمچىگىچە يول ماڭغانلىقىنى، ھاۋاخان ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە دائىم ئىقتىسادىي جەھەتتە ياردەم بېرىپ تۇرغانلىقىنى، قالغان ئەھۋاللارنى خەتتىن بىلگىلى بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى. گايىت ئۇستام ئاخىرىدا،— ئابلاجان بىلەن ھاۋاخاننىڭ مۇھەببىتى تاھىر - زۆھرە، غېرىب - سەنەملەردىن قېلىشمايدۇ. لېكىن، ھازىرقى دەۋر ئوخشىمايدۇ، ئاتا - ئانىلارمۇ ئوخشىمايدۇ،— دېۋىدى، ئۇچەيلەن بىر - بىرىگە قارىشىپ يېنىك كۈلۈشتى.

— گايىت ئۇكام،— دېدى قاسىم ئەپەندىم كۈلكىسىدىن توختاپ،— ئاخىرقى گېپىڭ بىلەن ئاغزىمىزنى تۇۋاقلاپلا قويدۇڭ. راست ئېيتىسەن، دەۋر ئوخشىمايدۇ، ئاتا - ئانىلارمۇ ئوخشىمايدۇ. شۇڭا، بىز خۇشاللىق بىلەن رازىلىق بېرىشىمىز كېرەك،— ئۇ قىزىدىن نارازى بولغاندەك سۆزلىدى،— بۇ قىزنى راستچىل، ۋىجدانلىق تەربىيىلىدۇق دېسەك، ئابلاجان قىلغان ياخشىلىقىنىڭ بىرىنمۇ بىزگە تىنىپ قويمىغىنىنى قارا. ئۇنى بىزمۇ بىلسەك، توختىمەتلەرگە رەھمەت ئېيتماسمىدۇق.

— ئەپەندىم، بۇنىڭدىن رەنجىمىسىلە. ھاۋاخاننى ئۇلارغا بەرمەكچى بولغانلىقلىرىدىنمۇ ئارتۇق ئادەمگەرچىلىك بولامدۇ،— دېدى گايىت ئۇستام، ئاندىن ھەببە ئاپپايغا بۇرۇلدى،— ئۆزلە نېمە دەيدىلىكىن. بالىنى ئانا تۇغىدۇ، ئاق سۈت بېرىپ باقىدۇ، تەربىيىلەيدۇ، ئۆزلەنىڭ رازىلىقى بولمىسا بولمايدۇ.

— مەن نېمە دەيتتىم، قىزىمزنى تالاغا چىقىرىش بىزنىڭ قەرزىمىز. ئالدىمىزغا قىز سوراپ كەلگىنىڭىزگە رەھمەت. ئۇستا-زىگىزنىڭ نام - ئابرۇيى بار ئادەم، دوست - دۇشمەننىڭ ئالدىدا بېشىمىز يەرگە ساڭگىلاپ قالماي، تويىنى ئوبدان ئۆتكۈزۈۋالساق مىرادىمىزغا يەتكەن بولىمىز.

گايىت ئۇستام ئۇلارنىڭ ئۆز پەرزىنى ئېنىق تونۇپ، قىزنىنى چىرايلىق چىقىرىپ بېرىدىغانلىقىنى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختىدى، تويىنى كۆڭۈلدىكىدەك ئۆتكۈزۈشكە ۋەدە بېرىپ، چۇشتىن كېيىن شەھەرگە قايتىپ كەلدى.

3

شۇنداق قىلىپ، بۇ «ئەلچى» كۆپ جاپا چېكىپ يۈرمەيلا ئىككى ئائىلىنىڭ بېشىنى بىر يەرگە كەلتۈرۈپ، ئىككى ھەپتە ئىچىدە توي رەسمىيەتلىرىنى تۈگەتتى. ئۇچ كۈن كۆڭۈللۈك توي مەرىكىسى بولۇپ، ئىككىلا تەرەپ تويدىن رازى بولۇشتى. گايىت ئۇستام «ئەلچى»لىكىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ھاردۇقى چىقتى.

ئابلاجان بىلەن ھاۋاخاننىڭ تۇرمۇشى تويدىن كېيىن گويا باھار پەسلىدىكى ئويغىنىش خۇشاللىقىغا غەرق بولغان دەل - دەرەخ، گۈل - گىياھ، دەريا - ئېقىن، قۇرت - قوڭغۇز ۋە جانىۋار-لاردەك شاد - خۇرام، بەئەينى ھېيت كۈنلىرىدەك ئۆتتى. ھاۋاخان بۇ يېڭى ئائىلىدىكى قېينانا - قېينانا ۋە ئابلاجانلار ئارىسىدا كۈندىلىك تۇرمۇشنىڭ مەركىزىگە ئايلىنىپ قالدى. ئۇلارنىڭ پىكىر قىلىشى، يېمەك - ئىچمىكى، يۈرۈش - تۇرۇشى ھاۋاخاننى دەۋرىي قىلغان ھالدا بولاتتى، خۇشاللىقى ۋە كېلەچەك ئۈمىد - ئارزۇلىرى ھاۋاخانغا باغلانغان ئىدى. ئۇلار ھاۋاخان ئۆچۈن پايىپ-تەك بولاتتى، ھاۋاخان ئۆچۈن ياشايتتى. ھاۋاخان گويا ھاياتلىق

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ىنىڭ مەنبەسى بولۇپ قالغانىدەك، ھاۋاخان ئۇلارنىڭ كۈلكىسى، يىغىسى، قايغۇسى ۋە خۇشاللىقىنىڭ سەۋەبكارىدەك، ھاۋاخان كۈلسە ئۇلارمۇ كۈلەتتى، ھاۋاخاننىڭ قاپىقى تۇرۇلسە ئۇلارنىڭمۇ قاپىقى تۇرۇلەتتى. ھاۋاخان ئۆيدە بولماي قالسا، ئائىلىدىكىلەرنىڭ گېلىدىن غىزا ئۆتمەيتتى، ئۇخلىيالمايتتى...

ھاۋاخان ئۆسمۈرلۈكىدىن تارتىپلا ئىشقا، خىزمەتكە ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا بېرىلەتتى، ئىچى كۆچلۈك، يەڭگىل، تىنىمسىز ئىدى. ئۇنىڭ كېلىشكەن، تەمكىن قەددى ـ قامىتىگە ئاشۇ سىرلىق ئىچكى دۇنياسى پۈختا يوشۇرۇنۇپ تۇراتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا توسۇپ قالغىلى بولمايدىغان ئېلىشىش روھى، باشقىلارنى بېسىپ چۈشىدىغان كۈچلۈك ئىستەك يېتىلگەن ئىدى. ئۇ بىر يىل ئىچىدىلا ئوقۇتۇش سۈپىتىنى كۆرۈنەرلىك ياخشىلاپ، رەھبەرلىكىنىڭ نەزىرىگە چۈشتى، ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى. مەكتەپ رەھبەرلىكى ئۇنىڭغا ئۈمىد بىلەن قاراپ، ۋىلايەتلىك ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەش مەركىزىگە ئۈچ ئايلىق كۇرسقا ئەۋەتتى. خۇشاللىقتىن ھاۋاخاننىڭ روھى ئۇرغۇپ تاشتى، ئىچكى دۇنياسى يورۇق ۋە ئىللىق بولۇپ كەتتى.

تۇرمۇش سائەت ئىستىرىلكىسىدەك بىر خىل ئايلىنىپ تۇرغان ۋاقىتلاردا، كىشىلەر ئۇنىڭ رېتىمىنى، تەرتىپىنى مەڭگۈ بۇزۇۋەتكۈسى كەلمەيدۇ، «كۆڭۈل پۈچۈلىنىدىغان ئىشلار يۈز بەرمىسىكەن، ئۆمۈر سۈدەك سۈزۈك ۋە تىپتىنچ ئۆتۈۋەرسىكەن» دەپ ئارزۇ قىلىشىدۇ. لېكىن، قانداقتۇر بىر ئېھتىياج ياكى زىددىيەت تۇپەيلىدىن تۇرمۇش رېتىمى، تەرتىپى بۇزۇلسىلا، ئۇنى بەزىلەر ھامان قوبۇل قىلالمايدۇ. يەنە بەزىلەر ئۇنى ئۆزىگە روھىي يۈك قىلىپ ئارتىۋالىدۇ، پۈچۈلىنىدۇ، ئازابلىنىدۇ.

ھاۋاخاننىڭ ئۈچ ئايلىق كۇرسقا كېتىشى بىلەن بۇ ئائىلىدە يۇقىرىقى ھالەتلەر يۈز بېرىشكە باشلىدى. ئائىلىدىكىلەر مەكتەپ

سىنىڭ قارارىدىن نارازىلىقىنى ئىپادىلىمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ھاۋاخان بولمىسا بۇ ئائىلىدە خۇشاللىق، خاتىرجەملىك ھۆكۈم سۈرۈشكە باشلىدى، تۇرسۇنخاننىڭ ئۆي ئىشلىرىنى كۆڭۈللۈك قىلغۇسى، تاماق ئەتكۈسى كەلمىدى، ئۆزىمۇ خېلىلا جۇدەپ قالدى، ئۆيدىن سىرتقا چىقماي يېتىۋالدى. كۈنلەرنى ساناشقا باشلىدى. توختىمەتمۇ بىر گۆش - بىر ئۇستىخان بولۇپ تېخىمۇ كىچىكلەپ كەتتى، ئاۋازىمۇ ئۆچۈپ، پاراكەندىن قالدى. ئابلاجان خۇددى چۈشىن يېۋالغاندەك گاراڭ يۇردى، ياش تۇرۇقلۇق بىرنېمە ئېسىدە تۇرماي، قويغىنىنى- ئالغىنىنى بىلمەيدىغان، ھۇجرىسىغا كىرگۈسى كەلمەي كوچىدا لاغايلاپ يۇرىدىغان بولۇۋالدى. ئۇ ئۆلپەتداشلىرىغا ئۇچراپ قالسا، ئىچىش سورۇنلىرىغا كىرىپ ئاچ قورساق ئىچىۋېرىپ، ئاسان مەست بولىدىغان بولۇپ قالدى.

«ھاۋاخاننىڭ ئوقۇشى تۈگەپتۇ، بۇگۈن كەچتە قايتىپ كېلىدىكەن» دېگەن خەۋەر ئائىلىدىكىلەرنى جانلاندۇرۇۋەتتى. تۇرسۇنخان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، توختىمەتچوڭنىڭ گېپىنى چوڭىنىشقا باشلىدى. ئابلاجان بىر كۈن ئىشقىمۇ بارماي ھۇجرىسىنى تازىلاپ، كەچ پېشىنغىچە پاك - پاكىز قىلىۋەتتى. ئۇ ھاۋاخاننى ئۆيدە باردىكىدەك كۆتۈۋالماقچى بولدى، ئارىلىقتا كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئەكىرمەكچى بولۇپ كوچىغا چىقىپ مال بازىرىغا كىرگەندە، ئۇنى بىرى چاقىرغانىدەك قىلدى، كەينىگە بۇرۇلۇپ ساۋاقدىشى ئەلنىنى كۆردى.

— ۋاي جېنىم ئاداش، بۇگۈن نەگە يوقالدىڭ، ئىزدىمىگەن يېرىم قالمىدى. جۇر ئاداش، كەچتە كونىشەھەردىكى ئەخمەت ئولتۇرۇش قىلماقچى، سېنى چوقۇم ئېلىپ كېلىشىمنى تاپىلىغان، ماڭمامسەن، يەنە نېمە ئىككى يېنىڭغا قارايسەن.

ئەسلىدە ئابلاجانمۇ، ئەخمەتمۇ خىزمەتداشلار ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشلارغا بارغاندا، مۇمكىن بولسىلا ھاراق ئىچمەيتتى. ئابلا-

جان هاراقفا بېرىلگەندىن كېيىن، بىرقانچە قېتىملىق ئولتۇرۇشتا ئۇ ئەخمەتنى هاراقفا زورلىدى، هەتتا «خوتۇنىدىن قورقىدىغانلىقى ئۈچۈن ئىچمەيدۇ، خوتۇنىدىن قورقمىسا بىزگە ئۆيىدە ئولتۇرۇش قىلىپ، ئۆزىمۇ بىز بىلەن تەڭ ئىچىپ خوتۇنىدىن قورقمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلىسۇن» دەپ تۇرۇۋالدى. بۇ ئولتۇرۇشتا ئەخمەت ئۆزىنىڭ خوتۇنىدىن قورقمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلىماقچى، ئابلاجانىنىڭ ئىشتىراك قىلىشى شەرت قىلىنغان ئىدى، بۇنى ئەلمۇ بىلەتتى. ئۇ ئەلگە يېلىنىشقا باشلىدى:

— جېنىم ئاغىنە، سېنىڭدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، ئابلاجاننى ئىزدەپ تاپالمىدىم دېگىن، مەن بۇ ئولتۇرۇشقا بارماي، بولامدۇ؟

— ياق، بولمايدۇ،— ئەلى يول قويمىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇ ئابلاجانىنىڭ بىلىكىدىن تۇتتى،— مەن نېمىشقا يالغانچى بولىدىكەنمەن، سېنى بەربىر تاپتىمغۇ مانا، باھانە - سەۋەبلىرىڭنى قوي ئاداش.

— ۋۇي ئاداش، مېنى قويۇۋەتسەڭچۇ،— ئابلاجان قۇشقۇنغا ئولتۇرۇۋېلىپ يېلىندى،— زۆرۈر ئىشىم بار، بولمىسا ئىشىمنى قىلىۋېلىپ كەينىڭدىن باراي،— ئۇ ئەلنى ئالداپ باقماقچى بولدى، ئەلى ئۇنىڭغىمۇ قويماي ئېلىپ ماڭدى.

هاراق ئۇلپەتچىلىكى، كەچلىك ئولتۇرۇشلار كۆڭۈل ئېچىشىنى مەقسەت قىلىپ ئىختىيارلىق، كۆڭۈل خاھىشىنى ئىزدىسە، كۆڭۈلدىن كۆڭۈل سۇ ئىچىپ روهنى ئۇرغۇتىدۇ، هارغىنلىقنى چىقىرىدۇ، خۇشاللىق تاجىنى كىيگۈزىدۇ. لېكىن، ئولتۇرۇش قىزىغانسېرى، گرادۇس ئۆرلىگەنسېرى، «خوش كەتتى» داۋاملاشىدۇ، رومكا سوقۇشتۇرۇش، زورلاش ئەۋج ئالىدۇ- دە، ئۇزاققا بارماي سورۇندىكىلەر هوشىنى يوقىتىپ، مەست بولۇشقا باشلايدۇ، ئابلاجان بىرئاز ئولتۇرۇپ ئۆيگە قايتماقچى ئىدى. لېكىن، شۇتاپتا ئايالىنىڭ قايتىپ كېلىدىغانلىقىنمۇ، ئۆيگە قايتىشنىمۇ

ئۇنتۇدى. ئەلى ئاستا كېلىپ ئۇنى نوقۇدى:
— ئابلاجان، مەست بولمىغانسەن- ھە، بۈگۈن ئايالىڭنىڭ كېلىدىغانلىقىنى ئۇنتۇمىغىن، كېتەلمەي قالمىغىن يەنە.
ئابلاجان ئارقا-ئارقىدىن كېلىۋاتقان ھېقىقتىن سىلكىنىپ، خۇددى چۈشتىن ئويغانغاندەك، ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى. كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ مۇرىسىدىن بېسىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويدى- دە:
— ئابلاجانوي، خوتۇنىڭدىن قورقۇپ كېتىۋاتامسەن، قورقمىساڭ ئالدىڭدىكىنى ئىچىۋەت،— دەپ چاقىرىۋاتقىدى.
— ھەي خالايىق،— ئابلاجان قايتا ئولتۇرۇپ رومكىنى قولىغا ئېلىپ بېشىدىن يۇقىرى كۆتۈرۈۋېلىپ ۋارقىرىدى،— ئۇقۇپ قېلىڭلار جۇمۇ،— ئۇنىڭ گېپى ئاغزىدىن چۈشۈپ كېتىۋاتاتىتى،— پېقىر گەنجىڭ ئوغۇل بالا، خوتۇنىدىن قورقمايدۇ، ھۇررا، ئىچتۇق،— ئۇ رومكىدىكىنى ئاغزىغا تۆكتى، بىر قىسمى كېكىردىكىگە ئۆتكەنىدەك قىلدى، بىر قىسمى كالپۇكىدىن ئېقىپ كىيىملىرىگە چۈشۈپ سىڭىپ كەتتى.
ئەخمەتجان ۋە ئۇنىڭ ئايالى ئابلاجانغا «سەنمۇ بىزگە ئوخشاش ئولتۇرۇش بېرەلمىسەن، چىلاشقۇدەك ئىچۈرەلمىسەن» دەپ ئۇنىڭ يېغىرىنى تاتلىدى، باشقىلار تۇز سېپىپ ئىچىشتۇردى. ئابلاجان ئۆزىنى كۆككە كۆتۈرۈپ ماختاندى: «خوتۇنۇم سىزنىقىمدىن چىقمايدۇ» دەپ پو ئېتىپلا قالماي، ھەيۋەتلىك ۋەدىلەرنى بېرىۋەتتى. لېكىن، دوستلىرىنىڭ دېگەن گەپلىرى ئىچىدە ئۇنىڭ غۇرۇرىغا تېگىدىغان گەپلەر بولغانلىقتىن، ئۇنىڭ كۆڭلى ئازار يېدى. بۇ، ئۇنىڭ مەستلىكىنى كۈچەيتىۋەتتى.
ئولتۇرۇش كېچە سائەت ئىككىدىن ئاشقاندا ئاخىرلاشتى، بۇ ۋاقىتتا بەزىلەر مەست بولۇپ ئورنىغىلا چۆكۈپ قالغان، بەزىلەر جىمجىملا ئۆزىنى يانغا ئالغان ئىدى. ئابلاجان كىملەرنىدۇر دەسسەپ، مۇدۇرۇپ - يېقىلىپ يۇرۇپ سىرتقا چىقتى، ئۇنىڭ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

كەينىدىن ئەلمۇ چىقتى. جاھان گۆر قاراڭغۇلۇقىغا چۆمگەن، غۇر-غۇر شامال چىقىۋاتاتتى، ئۇلار شامالنىڭ ھۇزۇرىدىن راھەتلەنگەنـدەك بولدى. ئىككىيلەن يولنى بىر ئېلىپ ئۇياقتا - بۇياققا مۇدۇ-رۇپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشىپ، تۇرۇپ يىغلىشىپ - تۇرۇپ كۈلۈشۈپ، خېلى بىر يەرگىچە بىللە ماڭدى. ئۇلار ئۆزىنى سىمتاناپ تۇۋرۇ-كىگە، يول ياقىسىدىكى دەرەخلەرگە ئۇرۇۋېلىپ، ۋايجانلاپ توپىغا مىلىنىپ ئورنىدىن تۇراتتى، يەنە يولنى داۋاملاشتۇراتتى.

— ئابلاجان، ئۆزۈڭنى چىڭ تۇت، ئۆيۈڭگە قايتمىساڭ بولمايدۇ، ھاۋاخان كەلدى.

ئابلاجان ئورنىدىن تۇرالمايۋاتاتتى. ئەلى شۇنداق دېيىشى بىلەن ئابلاجانغا ئەرشتىن كۈچ - قۇۋۋەت ئاتا قىلغاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە «ھاۋاخان كەلدى» دەپ تەكرارلىغان پېتى يۈرۈپ كەتتى. ئۇ ئەلىنىڭ نەلەردە قېپقالغانلىقىنىمۇ سەزمەي مېڭىۋەردى. ئالاھازەل ئىككى سائەت مېڭىپ، شەھەر-نىڭ چېتىدىكى ئۆستەڭ بويىغا كېلىپ قالغاندىلا ماڭغانلىـ-قىنى سېزىپ كەينىگە ياندى. ئۇ ھارغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە چۆڭ-كىچىك تەرەتلىرىمۇ قىستاپ كەتكەن ئىدى. ئۇ مەھەللىگە كىرىپلا ياندىكى بىر ئىشىكنىڭ ئوچۇق تۇرغانلىقىنى غۇۋا كۆرگەندەك بولدى- دە، ئۇنى ئاممىۋى ھاجەتخانا دەپ پەرەز قىلىپ، ئىتتىك كېلىپ ئىشىكنىڭ بوسۇغىسىغا پۈتلىشىپ، ئالدىغا يىقىلدى. مەستلىك بىلەن ئاغرىق قوشۇلۇپ ئۇنىڭ مادارىنى كەتكۈزدى، ھوشىدىن كەتتى...

ھاۋاخان ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەش كۇرسىنى تۈگىتىپ، چۈشتىن كېيىنكى ئاپتوبۇس بىلەن قايتىپ كەلدى. قاتناش بېكىتىدە ئۇنى توختىمەت بىلەن تۇرسۇنخان كۈتۈۋالدى. ئۇ ياشقا چوڭ، ھۆرمەتكە سازاۋەر قېينانا - قېينانلىرىنىڭ كۈتۈۋېلىشقا چىققانلىقىدىن تولىمۇ خۇشال بولۇپ كەتتى، كۆزلىرىدىن

خۇشاللىق يېشىنى ئاقتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى. خۇشاللىق ۋە ھاياجاندىن ھاۋاخانىنىڭ بۇلاقتەك كۆزلىرى تېخىمۇ نۇرلىنىپ پال - پال چاقنايتتى، ئاقرىپ، سەمرىپ قالغان يۈزى پارقىراپ كەتكەن ئىدى. قېيناتا مەستلىكى كېلىپ كېلىنىگە ياندىن بىرھازا قارىۋېتىپ، قولىدىكى سومكىنى ئۇنىمىغىنىغا قويماي كۆتۈرۈۋالدى.

— رەنجىمەسسىز قىزىم، ئابلاجان ئالدىكىزغا چىقالمىدى،— توختىمەت كېلىنى ئالدىدا گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك، بېشىنى كۆتۈرمەي سۆزلەيتتى.

— ئۇ يېرىم سائەت بۇرۇنلا بار ئىدى، يەر يۈتۈپ كەتتىمىكىن، غايىب بولدى،— دېدى تۇرسۇنخانمۇ قاتناش بېكىتىدىن چىقىۋېتىپ.

— ئاتا، ئانا، بىئارام بولۇشمىسىلا. ئۇ نەگە بارااتتى، بەلكىم بىرەر ئىشى چىقىپ قالغاندۇ. سىلەرمۇ ئاۋارە بوپسىلەر، مەن خىجىل بولۇپ كېتىۋاتىمەن. ئەكەلسىلە ئاتا، سومكىنى ئۆزۈم كۆتۈرەي.

ھاۋاخان توختىمەتنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي سومكىنى كۆتۈرۈۋالدى. قېيناتا - قېينانىلىرى بىلەن مۇڭداشقاچ چوڭ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. تۇرسۇنخان كېلىنىگە ئاتاپ چۆچۈرە تۈگۈپ قويغان ئىدى، ئۇنى ئاشكۆكى بىلەن پىشۇرۇپ بەردى. ھاۋاخان قېينانىسىنىڭ مەززىلىك تامىقىنى سېغىنغان ئىدى، ئۇچەيلەن خۇشال - خۇرام ئولتۇرۇپ چۆچۈرىنى تويغۇچە ئىچتى. قۇياش قورۇق تاغنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشقا كۆزى قىيماي تارتىشىپ تۇرۇۋاتقاندا، ھاۋاخان ئۇچ ئايدىن بۇيان ئايرىلىپ كەتكەن ھۇجرىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئىشىكنىڭ ئېتىكلىك تۇرغانلىقى ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلدى. ئۇ ئىشىككە بىرھازا قارىۋېتىپ، يانچۇقىدىن ئاچقۇچنى ئېلىپ قۇلۇپىنى ئاچتى. ئۇ مۇبارەك

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ھۇجرىسىغا كىردى. ده، پەرىشان كۆڭلى يوروپ كەتتى، ھۇجرا ئۆزى باردىكىدەك پاك - پاكىز، ھەممە نەرسىلەر رەتلىك، ئۆيدىكى ئىلپىكتىر سايمانلىرى، قاچا - قۇچىلار پارقىراپ تۇراتتى. ئۇ دېرىزىنىڭ ئالدىغا كېلىپ پەردىنى قايرىۋەتتى. ئۆيگە يورۇقلۇق بېرىپ چۈشكەن قۇياشنىڭ ئولتۇرۇش ئالدىدىكى نۇرى ھۇجرىنى خۇددى ئۇياتچان قىزنىڭ يۈزىدەك قىزىللىققا پۈركۈگەن ئىدى، قىزىل نۇرلار ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا سىڭىپ تومۇر - تومۇرلىرىدا ئۇرغۇماقتا ئىدى. قىزىل شەپەق ۋە ئەتىرگۈلنىڭ خۇش ھىدى ئۇنىڭ قەلبىنى ھاياجانغا سېلىۋەتتى. شۇ تاپتا ھۇجرىدا ئۇنىڭ ئېرى بولمىسىمۇ، ئۆينى ئۆزى باردىكىدەك تۇتۇشىدىن ئۇنىڭ ئۆزىنى ئۇنتۇمىغانلىقى، مۇھەببىتى سۇۋۇمىغانلىقىنى كۆرگەنـدەك، كۆڭلى قانائەت ھاسىل قىلدى. «كېرەك يوق،— دەيتتى ئىچىدە،— ئۇ مېنى تېخىمۇ خۇش قىلىمەن دەپ نېمىگىدۇر ئالدىراپ يۈرىدۇ، ئۇ ھازىرلا كېلىدۇ...»

ھاۋاخانىنىڭ ئابلاجانغا ئاتاپ ئەكەلگەن سوۋغاتلىرى بار ئىدى، ئۇنى ئۇچ ئايدىن بۇيان يىغىلىپ قالغان سۆيگۈ تەشنالىقى، سېغىنىش تىلەكلىرى بىلەن قوشۇپ تەقدىم قىلىش ئۈچۈن ئابلاجانىنىڭ كېلىشىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتتى، ۋاقىت ئۆتمەكتە، گۈگۈمدىن كېيىن جاھانغا قاراڭغۇلۇق يېيىلدى، تۇن قاراڭغۇسىمۇ باشلاندى، سىرتتا ھېچقانداق شەپە يوق، ئادەمگە ھۇزۇر بېغىشلايدىغان سالقىن شامالار نەدىدۇر ئۇخلاپ قالغانـدەك، شەھەرنىڭ ۋاڭ - چۇڭلۇق شاۋقۇنلىرىمۇ توختاپ قالغانـدەك تۇيۇلاتتى. ئاھ، نېمىدېگەن جىمجىت، نېمىدېگەن زېرىكىشلىك- ھە. زېرىكىش ھاۋاخانىنىڭ يۈرىكىنى قاماللايتتى، گۈرىستان جىمجىتلىقى ئۇنىڭ قەلبىگە ۋەھىمە سالاتتى. ئۇ جىمجىتلىقىنىڭمۇ قورقۇنچلۇق بولىدىغانلىقىنى، ئۇزاققا سوزۇلغان جىمجىتلىقنىڭ يەنىمۇ بەكرەك ۋەھىمىلىك بولىدىغانلىقىنى تۇنجى قېتىم ھېس

قىلىۋاتاتتى، دۇنيادىغۇ قورقۇنچلۇق نەرسىلەر، ئىشلار ئاز ئەمەس شۇ تاپتا ھاۋاخان زارىقىپ كەتكەن تەشنالىقىغا لايىق سۆيگۈگە ئېرىشەلمەسلىكتىن پەيدا بولغان قورقۇنچتىن دەھشەتلىك نەرسىنىڭ يوقلۇقىنى ئازاب بىلەن ھېس قىلىشقا باشلىدى. ئۇ كارىۋاتتا يېتىپ باقتى، ئولتۇرۇپ باقتى، ئايلاجاننى كۆتتى، جىمجىت يېتىپ كۆتتى، شېرىن خىياللارنى سۈردى...

— تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلىدى، تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۇششاق يامغۇر يېغىپ تۇراتتى، بوشلۇقتا بۇلۇتلار قاينىمى ئۈزۈپ يۈرەتتى. بۇ، ھاۋا ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان چاغلار ئىدى. ھېلى ئاسماننى ئاپئاق ماموق بۇلۇتلار قاپلىسا، ھېلى بۇلۇتلار بىرنەچچە يېرىدىن بىرىنلا تارىلاتتى- دە، تەرەپ - تەرەپكە سۈزۈلگەن بولۇتلار ئارىسىدىن غۇبارسىز، يېقىملىق، گۈزەل كۆزلەردەك كۆكۈش ئاسمان ئېچىلاتىتى. ھۇجرىغا غۇۋا يورۇقلۇق چۈشتى، يامغۇرنىڭ بىر خىلدا سىلىق چۈشۈشى بىلەن غۇۋا يورۇقلۇق ھاۋاخاننىڭ بىھوشلانغان قەلبىگە ئۈمىد ئوتلىرىنى تۇتاشتۇرغاندەك بولدى. ئۇنىڭ سەزگۈرلەشكەن كۆڭلى قانداقتۇر بىر شەپنى سەزگەندەك، خۇما كۆزلىرىنى يېرىم ئېچىپ بېشىنى ياستۇقتىن قىيا كۆتۈردى، تۇيۇقسىز ئىشىك قاتتىق ئۇرۇلدى. ئۇ ئاجايىپ بىر ھېسسىياتنىڭ كۈچى بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، ئۇرغۇچىنىڭ كىملىكىنىمۇ سورىماي ئىشكىنى ئاچتى.

— سالام، ھاۋاخان مۇئەللىم،— كۈتمىگەن ۋاقىتتا، ئىشىكنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئەركىن تۇراتتى، ئۇ پىلىموت ئوقىدەك تېز - تېز سۆزلەيتتى،— دادام ئۆستەكبويى مەسچىتنىڭ مەزىنى ئىدى. ئۇ بايام ئەزان توۋلىغىلى مەسچىتكە چىقسا، بوسۇغىدا بىر مەست ئۆزىنىڭ پوق - سۈيدۈكىگە مىلىنىپ ياتقۇدەك، چىرايىدىن مەلۇم بولۇشچە ئۇ ئايلاجان...

— ئاھ!— خۇددى بېشىدىن مۇزدەك سۇ قۇيغاندەك ھاۋاخان

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

سىنىڭ تېنى شۇركۈنۈپ، ۋۇجۇدى تىترەپ، هوشىدىن كېتىۋاتقاندەك ئىشىككە يۆلىنىپ تۇرۇپ قالدى.

— مۇئەللىم تېز بولسىلا، جامائەت مەسچىتكە چىقىشتىن بۇرۇن ئابلاجان ئاكامنى ئەكېلىۋالمساق بولمىغۇدەك.

هاۋاخان تېزلا ئەكسىگە كەلدى، ئەركىن دېگەن سۆزلەرنى غۇۋا ئاڭلىدى، ئۇ هوشىنى يىغىپ:

— ئۇقتۇم ئۇكام، مېنى باشلاپ بارغىن،— هاۋاخان ئەركىن بىلەن تەڭلا ئۆيدىن چىقتى. «بۇ نېمە ئىشتۇ، ئۇ نېمە ئۇچۇن شۇنداق مەست بولۇپ كەتكەندۇ؟ ئۇ ئابلاجان ئەمەستۇ، ياق، ئاق ساقال ئادەم يالغان ئېيتمايدۇ، ئەمسە...»

هاۋاخان يۇگۇرۇپ كېتىۋېتىپ ئويلايتتى، سەسكىنەتتى، يىرگىنەتتى، لېكىن نومۇس قىلمايتتى، يۇگۇرۇپ كېتىۋاتاتتى. هاۋاخان ئاخشامقى پېتى چىرايلىق كىيىنگەن ئىدى، مەسچىتنىڭ ئالدىغىمۇ تويغا بارىدىغاندەك يېتىپ كەلدى. بۇ ۋاقىتتا مەسچىت ئالدىغا 50—60 جامائەت يىغىلىپ، مەست ياتقان كىشىنى ئاغزىغا كەلگىنىچە تىللاپ ـ هاقارەتلەپ نەپرەت ئوقۇۋاتاتتى.

— بۇ هاراقكەش ئولتۇرىدىغان يەر تاپالمىغاندەك، ئىمان كەلتۇرىدىغان مەسچىتىمىزنى بۇلغاپتۇ...

— ئۇنىڭ كۆرگۈلۈكىنى كۆرسەتمەي بولمايدۇ، 60 دەررە ئۇرۇش كېرەك.

— چالما ـ كېسەك قىلايلى.

— جەرىمانە تۆلىسۇن! كادىرمىش تېخى.

— ئىمانسىزنى بۇلغاپ، بىر ۋاخلىق نامىزىمىزدىن قويىدىغان بولدى. بۇ زادى كىمكەن، بىرەيلەن قاراپ باقايلىچۇ.

— قانۇن جازالاپ بېرسۇن، چېقىلماڭلار.

جامائەت هەر خىل سۆزلەيتتى، هەممىسلا غەزەپلەنمەكتە، هەممىسلا نىجاسەتكە يېقىن يولىمايتتى. دەل شۇ ۋاقىتتا

هاۋاخان جامائەتنىڭ ئوتتۇرىسىدىن يېرىپ ئۆتۈپ، مەسچىتنىڭ بوسۇغىسى ئىچىدە قۇسۇققا مىلىنىپ، خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقان ئابلاجاننى چالا - بۇلا ئويغىتىپ يۆلەپ قويۇردى- دە، ئوقۇغۇچىسى ئەركىن يېتىلەپ كەلگەن ۋېلىسىپىتنىڭ كەينىگە ئولتۇرغۇزۇپ ماڭدى. ئابلاجان يەنىلا ئەس - ھوشىنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ تېنى، كېيىم - كېچەكلىرىدىكى پاسكىنىچىلىق ھاۋاخانىنىڭ تېنىنى، كېيىم - كېچەكلىرىنىمۇ بۇلغىۋەتتى، بۇنىڭغا ئۇ چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپمۇ قويمىدى. ھاۋاخان توختىماي كوتۇلداپ تىللاۋاتقان جامائەتكە يۈزلەندى ۋە تەمكىنلىك بىلەن:

— جامائەت، بۇ كىشى مېنىڭ ئېرىم ئابلاجان بولىدۇ. ئۇ تولىمۇ سەت ئىش قىپتۇ، مەن ئۇنىڭ ئورنىدا ھەربىرلىرىگە ناماقۇل، قىلمىشىمىزنى بوينىمىزغا ئالىمىز، ھازىر ئېرىمنى ئۆيگە ئەكېتىپ تازىلىقىنى قىلىۋېلىشقا رۇخسەت قىلىشقايلا.

ھېچكىم ھېچ نەرسە دېيەلمىدى. ھاۋاخاننىڭ سەممىي، ھۆرمەت تۇيغۇسىغا يۇغۇرۇلغان سۆزى كىشىلەرنىڭ ئاغزىنى يۇمدۇردى. شۇنداقلا ئېرىنىڭ رەسۋاچىلىقلىرىدىن نومۇس قىلماي، خەقتىن قورۇنماي مەسچىتكە كەلگەن بۇ جۈرئەتلىك، غەيرەتلىك ئايالغا ئىچىدە ئاپىرىن ئوقۇشتى. تەكرى بۇلغانغان، سېسىپ، بەتبۇي پۇراق تارقىتىۋاتقان ئىنسانىنى قۇياش كۆتۈرۈلۈشتىن بۇرۇن تازىلىۋەتمەكچى بولغانىدەك، بىردىنلا ھاۋا گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىلىپ، شارىلداپ يامغۇر يېغىپ كەتتى. ئابلاجاننىڭ تېنىدىن، كېيىم - كېچەكلىرىدىن ئاجراپ يامغۇر سۈيى بىلەن چۇشكەن نىجاسەت يۇندىلىرى يولغا تولۇپ ئېقىۋاتقان يامغۇر سۈيىگە قوشۇلۇپ كەتتى...

بىردىنلا يامغۇر توختىدى، ئاسمان سۈزۈلۈپ كەتتى. بۇ ۋاقىتتا ھاۋاخان خالتا كوچىلاردىن ئۆتۈپ، پاتقاق يوللارنى بېسىپ ھۇجرىسىنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەن ئىدى، ئابلاجانمۇ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەدەبلىكتە غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى، قۇياشمۇ ئۇپۇقنى يېرىپ چىقتى، لېكىن ئۇنىڭ كۆچلۈك نۇرى بىلەن ھاۋاخانىنىڭ ئۆتكۈر تىنىقلىرى قوشۇلۇپ ھوشىغا كەلگەن ئابلاجانىنىڭ كۆزىنى ئاچتۇرمىدى، بېشىنى كۆتۈرتمىدى. ئۇ نومۇستىن، ئىزا ـ ئاھانەتـ ـتىن ئۆلۈم ئازابىنى تارتىۋاتاتتى...

ھاۋاخان، ئابلاجانىنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرىنى ئالماشتۇرۇپ، يۈيۇندۇردى، ناشتىلىق بەردى. مەسچىتنىڭ ئىمام، مەزىنلىرىگە ناماقۇل بولۇپ ئالدىدىن ئۆتتى، مەسچىتنى تازىلىۋېلىش ئۈچۈن 100 يۈەن بېرىپ قوتۇلدى. ئابلاجان ئېسىگە كەلگەندىن كېيىن، بىرقانچە كۈن بېشىنى كۆتۈرەلمەي قالدى. ھاۋاخان رەنجىپ، سوقۇشۇپ يۈرەمدىكىن دەپ قورققان ئىدى، لېكىن ھاۋاخان نومۇسىنى ئىچىگە يۇتۇپ ئابلاجانغا ئارتۇقچە تاپا ـ تەنە قىلمىدى. بۇ ئائىلىدىكى كۆڭۈللۈك، شاد ـ خۇرام مۇناسىۋەتكە دەخلى يەتمىدى. بۇنىڭدىن قېينانىسى قەۋەتلا خۇش بولدى.

ئابلاجان ھاراق ئىچىشنى تاشلىدى. ئۇنىڭ ھاۋاخانغا بولغان ئامراقلىقى كۈندىن ـ كۈنگە كۈچەيىپ، يېڭى ئۆي خۇشاللىقـ ـىنىڭ ھۇزۇرىنى سۈردى.

ئۇچىنچى باب

1

گايىت ئۇستام ئۆز كەسپىنى ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتى. بازارنىڭ مەركىزىي كوچىسىغا جايلاشقان 8 كۋادرات مېتىرلىق دۇكىنىغا كىرسىلا، خۇددى شاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ شانۇ-شەۋكىتى ۋە ھۆكۈمرانلىقىنى نامايان قىلىۋاتقان پادىشاھدەك ھۆزۈرلىنىپ كېتەتتى. گۆش پارچىلايدىغان ئەمبەل، دۆشە ئۇنىڭ تەخت - راۋىقى، ئايپالتا بىلەن ئۆتكۈر پىچاق بولسا سەلتەنەتلىك قوراللىدەك بىلىنەتتى.

لىلا گەپ قىلغانداۋ، ئۇ جىددا ھارام يېمىدى. لېكىن، «ئادەم ئەتكەنگە تەزىم ئەت» دەپتىكەن، بەزىدە نەپ بەرگەنگە ئۇمۇ نەپ بەردى، قالغىنىنى پىچىقىنىڭ ئىنسانىغا قويدى. ئۇ دۇكانغا كىرىپ قاسساپلىق پىچىقىنى ئالسىلا ھۆرمەتكە سازاۋەر ئادەم بولۇپ كېتەتتى. ئىشچى - خىزمەتچىلەر، شەھەر ئاھالىسى، ھەتتا سالاپەتلىك زىيالىي، ساھىبجامال خېنىملارمۇ ئۇنىڭ دۇكىنى ئالدىغا كەلمەي قالمايتتى. بۇ كىشىلەر ئۇنىڭ ئانچە ئىسكەتى بولمىغىنىغا قارماي، مۇلايىم چىراي ئېچىپ، تەلمۇرۇپ قارىغان ۋاقىتتا، ئۇ قاساپ بولۇپ قالغانلىقىنىڭ پەيزىنى سۈرەتتى. بۇ، «خۇدا بەرسە پەيغەمبەر غىنىڭ قىلالماپتۇ» دېگەندەك بىر ئىش ئىدى.

مانا بۇگۈندىن باشلاپ ئۇنىڭ دۇكىنىغا بوردالغان قوينىڭ گۆشى سېلىندى. بۇ گۆشنى خېرىدارلار يېنىدىن پۇل تۆلەپ سېتىپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلار ئىلمى تارقاتىش

ـؤالسمۇ، گويا گۆشنى قاسساپ هەدىيە قىلىپ بېرىۋاتقاندەك، ئۇنىڭغا تەشەككۈر ئېيتىشاتتى. ئەنە، دۇكاننىڭ ئالدىدىكى چوڭ يولدا قارا رەڭلىك پىكاپ توختىدى. ئۇنىڭ ئىچىدىن شەھەر باشلىقى خالىق چىقىپ، گۆش دۇكىنىغا قاراپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭمۇ بوراق قوينىڭ گۆشى بىلەن يېڭى چىققان كۆدىدە مانتا ئەتكۈزۈپ يېگۈسى كەپتۇ- دە.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، گايىت ئۇستام، بەرىكەتلىك قوللىرى تالمىسۇن، ئەزىز تەنلىرى سالامەت تۇرغاندۇ،— ئۇ قاسساپتىن ھال سورىغان پېتى دۇكانغا كىرىپ كەلدى.

قارىمامسلەر، چىللاپ كەلتۇرگىلى بولمايدىغان شەھەر باشلىقىمۇ قاسساپنىڭ ئالدىغا كېلىپ بېلىنى ئېگىپ، تاتلىق گەپلەرنى قىلىپ سالام بېرىۋاتقان. بۇ، «مىڭ يىلدا بىر ئېشەك ئويۇنى» دېگەندەك، قاسساپ قانداقمۇ ھاياجانلانماي تۇرالسۇن. بۇ، گايىت ئۇستامغا كەلگەن ئامەت ھەم پۇرسەت. «ئېگىلگەنگە تەزىم ئەت» دەپتىكەن. ئۇ شەھەر باشلىقىغا خۇشامەت قىلىشقا تەييارلىنىپ، سىرتتىكى خېرىدارلارنى ئۇنتۇدى ۋە ئىشنى توختىتىپ، ئىززەت - ئىكرام بىلەن:

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام شەھەر باشلىقى، دۇكىنىمىزغا قەدەملىرى يەتكىنىگە رەھمەت، دۆلەتلىرىنىڭ سايىسىدا بايىاشات-چىلىق بولۇۋاتىدۇ. ماڭغان يوللىرى گۈل بولسۇن، خىزمەتلىرىگە تەييارمەن،— دېدى قوللىرىنى قوۋۇشتۇرۇپ.

— ئۇستام، شۇ تاپىتا يېزىغا ماڭىدىم،— شەھەر باشلىقى سۆزلەۋېتىپ يانچۇقىدىن 50 يۈەنلىك پۇلنى چىقاردى- دە، گايىت ئۇستامغا سۇندى،— كەچتە بىرئاز گۆش لازىم بولىدىغانىدەك قىلىدۇ. ماۋۇ پۇلنى تاشلاپ قويايلى، بىرئازدىن كېيىن ئۆيدىكىلەردىن بىرسى كېلىپ...

— ياقەي، نېمە دېگەنلىرى بۇ، ھېچكىم كەلمىسۇن،— دېدى

گايىت ئۇستام ئالدىراپ - تېنەپ،— ئۆيلىرىگە ئۆزۈملا يەتكۈزۈڭ، بېرىمەن، خىزمەتلىرىگە خاتىرجەم ماڭسىلا.

گايىت ئۇستام «ھەممىلا ئادەم گۆشكە ئېھتىياجى چۈشۈپ ئالدىمغا كېلىدۇ» دەپ ماختانغىنى بىلەن شەھەر باشلىقىنىڭ خىزمىتىگە داخىل بولۇش ئاسان ئەمەستە. مۇنداق پۇرسەتنى قولدىن بېرىۋېتىشكە بولمايتتى، دۇكانىنىڭ ئالدىدا نۇرغۇن خېرىدار ئۇلارغا قارىشىپ تۇراتتى. شەھەر باشلىقى خۇرسەن بولۇپ، چىرايىدىن كەمتەرلىكنى ئىپادىلەپ:

— ئۇنداقتا سىلىنى ئاۋارە قىلغۇدەكمەن،— دېدى- دە، دۇكاندىن چىقىپ كەتتى.

گايىت ئۇستام ھاياجانلىنىپ يۈرەكلىرى ئويناپ كەتتى. شەھەر باشلىقى پىكاپىغا ئولتۇرۇپ بولغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا روھى قاچقان ئەرۋاھلاردەك قاراپ قالغان ئىدى.

— ئۇستام، شەھەر باشلىقى كەتتى، ئەمدى بىز بىچارىلەرگە نەزەر ئاغدۇرسىلا،— دەپ كۈلدى خېرىدارلاردىن بىرسى.

باشقىلارمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ كۈلكە كۆتۈرۈلگەندىلا، گايىت ئۇستام ھوشىغا كېلىپ خېرىدارلىرىغا مۇلازىمەت قىلىشقا باشلىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كەيپى چاغ بولۇپ، پىچاق تۇتقان قولى كۈچكە تولغان ئىدى. گۆش جىڭلىغان ۋاقتىدىكى ھەرىكەتلىرىمۇ چاققانلىشىپ كەتتى. دۇكانغا ئەتىگەن كەلتۈرۈلگەن بىر تونىنا گۆش سائەت 11گە قالمايلا تۈگەي دەپ قالدى. گايىت ئۇستام شەھەر باشلىقىنىڭ پۇلىغا تۇشلۇق گۆشنى تاللاپ جىڭلىۋالدى- دە، قالغان گۆشنى بىردەمنىڭ ئىچىدىلا سېتىپ تۈگەتتى.

گايىت ئۇستام گۆشنى ۋېلىسىپىتنىڭ ئارقىسىغا تېڭىپ شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىگە كەلگەندە، دەل سائەت 12 بولغان ئىدى. ئۇ قوش قاناتلىق ئىشىكنى ئېچىپ ھويلىغا كىرىپلا گويا بېقىنىغا يەل تۇرۇپ ماڭالماي قېلىۋاتقاندەك ئۇگايسىزلىنىش،

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

خىجىلچىلىق ئىچىدە قېلىپ، قاققان قوزۇقتەك ئورنىدىلا تۇرۇپ قالدى، چۈنكى ئۇنىڭ ئالدىغا نەزىمە چىقىۋاتاتتى.

نەزىمە 45 ياشلارغا كىرگەن، ياشلىقىدىكى چىرايلىق، گۈزەللىكى ئۆچمىگەن، سېمىزمۇ - ئورۇقمۇ ئەمەس، قەددى - قامىتى كېلىشكەن، ئوتتۇرا بويلۇق، قاپقارا كۆزلىرى چاقناپ، كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان ئايال ئىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن يەتكۈدەك كىبىرمۇ - مۇلايىم ۋە كەمتەرلىكمۇ تېپىلاتتى، تىلىدىن زەھەرمۇ - ناۋاتمۇ تاماتتى. چىرايىدىن گاھ قەھر - غەزەپ ياغسا، گېزى كەلگەندە خۇشخۇيلۇق، مېھىر - شەپقەتمۇ ئېشىپ - تېشىپ تۇراتتى. گايىت ئۇستام نەزىمە ھەققىدىكى سۆز - چۆچەكلەرنى ئاڭلىغان، ئۆزىمۇ مۇئامىلە قىلىپ باققان ئىدى. ئۇ بايا شەھەر باشلىقىنىڭ ئالدىدا قوللۇق بىلدۈرۈش بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، نەزىمە ئۇنىڭ ئايالى ئىكەنلىكىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغان ئىدى. نەزىمە ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىشىنى ئويلاپ يەتكەن بولسا، ھەرگىزمۇ بۇ ھويلىغا كەلمىگەن بولاتتى. چۈنكى، نەزىمە گۆش ئالغىلى كەلگەن كۈنى قاسساپ ئۇنى ئاسانلىقچە رازى قىلالمايتتى، ئىززەت- ھۆرمىتىنى قىلىپ بەرگەن گۆشى نەزىمەگە يارىمايتتى. مەسىلەن، بۇلتۇر «8- مارت» ھارپىسىدا ئۇ گۆش ئالغىلى كەلدى. گۆش ئېلىش ئۈچۈن ئۆچىرەتتە تۇرغان كىشىلەر كۆپ ئىدى.

نەزىمەنىڭ مىجەز - خۇلقىنى بىلىپ تۇرغان بىلەنمۇ ئادەم دېگەندە قولچىلىق، خۇشامەتگۈيلۇق بولىدىكەن، ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالدا ئۆزىنى باشقىلارنىڭ بېقىندىسى، باشلىقلىقى ئاستىغا قويۇۋالىدىكەن. گايىت ئۇستام شەھەر باشلىقىنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ، ئۇنىڭغا بوي سۇنۇشى ھەقلىق، لېكىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئايالىغا ئۆچىرەتتە تۇرغانلارغا قىلغاندەك مۇئامىلە قىلسا بولۇۋېرەتتى. گايىت ئۇستام يەنىلا شەھەر باشلىقىنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ، نەزىمەنى دۇكىنىغا چاقىرىپ،

قانچىلىك گۆش ئالىدىغانلىقىنى سوردى.

— 3 كىلوگرام ئالاي، قېرى قوينىڭ، ئۆچكىنىڭ گۆ— بولمىسۇن،— نەزىمە كىشىنىڭ چىشىغا تېگىپ، سېتىلىۋات قوينىڭ گۆشى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئارتۇقچە ئەسكەرتـ بېرىۋاتاتتى. قاسساپ پىچىقىنى شارت - شۇرتلا بىلىۋېلىپ:

— سىلى خاتىرجەم بولسىلا،— دېدى ۋە قوينىڭ ئارقا پۇ تەرەپتىن كېسىپ، بىرئاز ئۇستىخان بىلەن لوق گۆش جىگىلا بەردى.

— ئۇستام، خىجىل بولماي ماڭا مۇشۇنداق گۆشنى بېرەمسـ ساپلا ياغقۇ بۇ،— دېدى نەزىمە گۆشنى قولىغا ئېلىپ ئۇياقتىن بۇياققا ئۆرۈپ، بىرھازا مىجىقلاپ تۇرۇپ.

گايىت ئۇستامنىڭ ئەرۋاھى يەتتە گەز ئۇچتى، باشقا بىرسى باشقا ۋاقىت بولسىدى، ئۇنى دۇكاندىن ھەيدەپ چىقىرىپ زەھەر تېمىپ تۇرغان سۆز ئوقلىرىنى ئارقا - ئارقىدىن ئېتىپ بېشىنى كۆتۈرەلمەس قىلىۋەتكەن بولاتتى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنى ئاران بېسىپ تۇرۇپ:

— مەن سېتىۋاتقان گۆشتە ئۇستىخانمۇ - مايمۇ بار، مانىنى گۆشتىن شىلىۋەتسەك بولمايدۇ- دە، جىگىلاپ بەرگىنىنى ئالسا زىيان تارتمايلا،— دېدى چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈشكە تىرىشىپ.

نەزىمە كىشىلەر ئالدىدا گايىت ئۇستامنىڭ قىلىۋاتقىنىغا قارىماي:

— ئالماشتۇرۇپ بېرىڭ، بەل گۆشىدىن بولسۇن، ئۆيگە يۇقىرىدىن مېھمان كەلگەن، پولۇنىڭ ئۇستىگە باسمەن،— دېۋىدى، ئىشچى سىياقىدىكى ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشى قولىنى سۇنۇپ: «ئۇستام، خەق ياراتمىغان بۇ گۆشنى مەن ئالاي» دېدى. مۇنداق ياخشى گۆشنى بېرىشكە قاسساپنىڭ كۆڭلى ئۇنىمىسىمۇ، جېدەل چىقىپ قىلىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭغا بېرىۋەتتى.

قاسساپ نەزىمە تەلەپ قىلغان يەردىن 3 كىلوگرام جىگىلاپ بەردى. بۇ ئەلۋەتتە ئاۋۋالقى گۆشكە يەتمەيتتى. ئۇ گۆشنى تۇتۇپ كۆرۈپلا: «ھەي قاسساپ، مېنىڭ كىملىكىمنى تونۇيدىغانسىز-ھە، بىزنى لايىقىدا رازى قىلىپ يولغا سېلىشنى بىلىڭ، خىجىل بولماي ماڭا مۇشۇنداقمۇ گۆشنى بېرەمسىز؟» دەپ غوڭغا كۆتۈردى. گايىت ئۇستام نەزىمەنى چوڭ كۆرۈپ ئۆچىرەتتە تۇرغۇزمىغان، گۆشنىڭ ياخشى يېرىنى بەرگەن ۋە ئۇنىڭ دېگىنىنى رايىش بالدەك بەجاكەلتۈرگەن بولسىمۇ، ئۇ قانائەت قىلماي، قاسساپنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى. گايىت ئۇستام ئۆچىرەتتە تۇرغان شۇنچە كۆپ خېرىدار ئالدىدا خىجىل بولۇپ، گويا ھاۋا بۇزۇلۇپ سوغۇق ئېقمىغا دۇچ كەلگەندەك سەسكىنىپ كەتتى- دە، ھۆرمەت، ھايا دېگەنلەرنى بىر ياقتا قايرىۋېتىپ، نەزىمەگە بۇركۈتتەك قادىلىپ، ئاغزىنى قويۇۋەتتى: «ماڭاۋوي، مەن سېنىڭ سىزىقىڭدىن چىقمايدىغان چاكىرىڭمىدىم؟! شۇنچىلىك ھۆرمىتىڭنى قىلدىم، بىلمىدىڭ. سەنمۇ بىلىپ قوي، يولدىشىڭ شەھەرباشلىقى بولۇشتىن بۇرۇنلا مەن قاسساپ ئىدىم، مېنى ئۇ قاسساپ قىلىپ قويغىنى يوق. ئالساڭ گۆش شۇ، ئالمىساڭ دۇكاندىن چىق» دېدى.

قاسساپنىڭ نەزىمەگە قارىتىپ ئېيتقان ئاچچىق سۆزلىرى سىرتتا ئۆچىرەتتە تۇرغانلارنىمۇ ئاپتاپتا قالغان سازاگدەك سەكرىتىۋەتتى. ئۇلار تۇشمۇتۇشتىن زەھەرلىك سۆزلەرنى ياغدۇردى. نەزىمەنىڭ چىرايى تامدەك تاتاردى، ۋۇجۇدى يايراقتەك تىترەپ كەتتى- دە: «بۇ جاھان ئۇزاق جاھان، رىزقىمىز بولسا يەنە قايسىبىر تار كوچىدا ئۇچرىشارمىز» دەپ گايىت ئۇستامغا ئالىيىپ قويۇپ، دۇكاندىن چىقىپ كەتتى. ئاشۇ كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەرگەندىن كېيىن، نەزىمە قايتا ئۇنىڭ دۇكىنىغا گۆش ئالغىلى كەلمىدى، كوچىدىمۇ ئۇچرىشىپ قالمىدى، گايىت ئۇستام بۇ

ئىشلارنى ئۇنتۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇ نەزىمەنى كۆرۈپلا ئا
ئىشلار يادىغا كېلىپ كەيپى بۇزۇلغان ھالدا تۇرۇپ قالدى، لېكى
نەزىمە چىرايىنى ئېچىپ:

— ۋوي گايىت ئۇستامغۇ بۇ، قانداق ئەھۋالىكىز، ھېلىم
ۋېلىسىپىت مىنىپ يۈرۈۋېتىپسىز- دە، بىزنى ئۇنتۇپ قالما
يوقلاپ كەپسىز. ھە، بۇغچىمىكىز چوڭغۇ تېخى،— دېدى.

— بايا شەھەر باشلىقى گۆشكە پۇل تاشلاپ قويۇپ يېزى
كەتكەن ئىدى، شۇ گۆشنى ئەكەلدىم، كۆرۈپ باقسىكىز، يارا
دۇ؟— دېدى گايىت ئۇستام قىزىرىپ - تاتىرىپ، ۋېلىسىپىتىك
گۆشنى يېشىۋېتىپ.

— يارايسىز ئۇستام، سىزنى ئاۋارە قىپتىمىز،— نەزىمە گايىت
ئۇستامنىڭ قولىدىن گۆشنى ئېلىپ، ئېچىپ قارايمۇ قويماي
ھويلىدىكى كارىۋاتنىڭ ئۈستىگە قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى،—
كۆرمىسەممۇ بىلمەن، سىز بىزگە گۆشنىڭ ياخشى يېرىنى
ئەكېلىسىز. قېنى، ئۆيگە كىرىپ ئۇسسۇلۇق ئىچىڭ.

نەزىمەنىڭ مۇنداق ئوچۇق چىرايى، قىزغىن مۇئامىلىسىنى
گايىت ئۇستام ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان ئىدى. ئۇ ھويلىدىن
تېزرەك چىقىپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، نەزىمە زادىلا ماقۇلماي،
مېھمانلىق ئۆيگە باشلىدى. ئۇ ئۆيگە قورۇنۇپراق كىردى، ساپادا
ئولتۇرۇۋېتىپ، ئۆيدىكى جاھازىلارغا قىزىقىش بىلەن نەزە
سالدى. ئەپسۇس، شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىمۇ ئادەتتىكى ئىشچى-
خىزمەتچىلەرنىڭ ئۆيىدىن ئارتۇقچە پەرقلەنمەيدىكەن. بۇ
مېھمانلىق ئۆينىڭ ئالاھىدىرەك يېرى — ئۆي جاھازىلىرى بولۇپمۇ
ساپا، ئورۇندۇقلىرى باشقىلارنىكىدىن كۆپرەك ئىدى، خالاس
شەھەر باشلىقىنى ئىزدەپ كېلىپ - كېتىدىغانلار كۆپ، بۇ
جاھازىلار ئۇلار ئۈچۈن زۆرۈر- دە، قاسساپ بۇ ئاددىي - سادد
كۆرۈنۈشلەردىن ئۆزىنى ئازادە ھېس قىلدى ۋە نەزىمە ئالدىغ

قويغان ئۇسسۇزلۇقنى ئوتلاۋېتىپ بېشىنى قارشى تەرەپتىكى تامغا قاراتتى. دە، ئۇنىڭ كۆزى رامكىغا ئېلىنىپ تامغا ئېسىپ قويغان سۈرەتكە چۈشتى. بۇ سۈرەت شۇنداق ئوچۇق، ھەيۋەتلىك، جەلپ قىلارلىق ئىدى. سۈرەتتىكى بىر كىلىشكەن يىگىت بولۇپ، چىرايى قاسساپقا تونۇشتەكلا بىلىنىدى. دە، بىر خىل قىزىقىش بىلەن سۈرەتنىڭ ئالدىغا كەلدى. سۈرەتتىكى يىگىت كىيىۋالغان ھەربىي فورما ئۇنىڭغا تولىمۇ ياراشقان، ئۇنىڭ قامەتلىك، باتۇرلۇقنى نامايان قىلغان، مەيدىسىدىكى مېدال، ئوردېنلار ئۇنىڭ باتۇرلۇقىنىڭ گۇۋاھچىسىدەك چاقناپ تۇراتتى.

— گايىت ئۇستام، بۇ سۈرەتتىكى ئادەمنى تونۇمسىز؟— دېدى نەزىمە قاسساپنىڭ يېنىغا كېلىپ،— ئۇ مېنىڭ ئاكام زۇنۇن. ئۇ ئۆز ۋاقتىدا تۇرپان پارتىزانلىرى تەركىبىدە ئىلىخوغا ئۆتۈپ، ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي قوشۇنىدا جەڭ قىلغان.

— ھە، ئەمدى تونۇدۇم، زۇنۇن كانتۇ[1]نى،— دېدى قاسساپ. ئۇ شۇنداق دەۋېتىپ ئۇيغۇلۇپ كەتتى ۋە تېزلا گېپىنى ئوڭلاپ،— زۇنۇن ئاكامنى 1947- يىل 9- ئايدا ئاخىرقى قېتىم پىنچانتۇر جاڭگىلىدا ئۇچراتقان،— دەپ كۆلدى.

— شۇنداق،— دېدى نەزىمە مىڭغىدا كۆلۈپ،— ئۇ ۋاقىتلاردا ئاكام داڭلىق ئات ئوغرىسى ئىدى. «زۇنۇن كانتۇ» دېسە، يۇرتتىكىلەردىن ئۇنى تونۇمايدىغىنى يوق.

گايىت ئۇستام زۇنۇننى ئوبدان بىلەتتى. ئۇ ئاق - قارىنى ئىلغىماي قارا- قويۇق ئوغرىلىق قىلمايتتى، مەھەللىداشلىرىنىڭ، كەمبەغەللەرنىڭ ئاتلىرىغا چېقىلمايتتى، باي، ئەمەلدار، ھەتتا ئاتلىق چېرىكلەرنىڭ ئاتلىرىنى توپ - توپى بىلەن ئوغرىلايتتى- دە، شېرىكلىرىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، ئۆزى ھېچ ئىش يوق بەرمە-

---

[1] كانتۇ — تۇرپان شىۋىسىدە ئوغرى دېگەنلىك.

سگەندەك ئۆيدىن چىقماي ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ شەرىكلىرى ئوغرىلانغان ئاتلارنى تاغ ئارقىسىغا ئەكىتىپ ئىز - دېرەكسىز يوقىتىۋېتەتتى. ئات ئېگىلىرى ئوغرىلانغان ئاتلىرىنى ئىزدەپ ئارقىدىن قوغلاپمۇ تاپالمايتتى ھەم ئوغرىنى تۇتالمايتتى. زۇنۇننىڭ شەرىكلىرى كىملەر، ئۇلار ئاتلارنى ساتقاندىن كېيىن زۇنۇنغا پۇل ئەكېلىپ بېرەمدۇ - يوق، بۇنىسى نامەلۇم. يامۇل تەرىپىدىن زۇنۇننىڭ كەينىگە پايلاقچى قويۇلغان بولسىمۇ، ھېچبىر نەتىجە چىقىرالمىغان ئىدى. بۇ قېتىم ئۇ تۇرپان پارتىزانلىرىغا قوشۇلۇپ سىڭگىم ئېغىزىدىكى قاتتىق جەڭگاھقا قاتناشقان، جەڭدە بەش دوستىنىڭ ئېتى ئاقساپ قالغان، ياخشىراق ئات بولمىسا ئۇ سەپتىن چۈشۈپ قېلىپ دۈشمەنگە ئەسىر چۈشۈپ قالاتتى شۇڭا، پىچانتۇر ئات يايلىقىغا كېلىپ گايىتقا ئۇچراپ، ئۇنىڭ رازىلىقى بىلەن يۈگۈرۈك، بېجىرىم ئېتىغا ئاسقاق ئاتنى ئالماشتۇرۇۋالغان. بۇ ياش ھەم ئوبدان بايىتالنى كۆرۈپ، گايىتنىڭ ئاتىسى تازا خۇشال بولۇپ كەتكەن ئىدى.

گايىت ئۇستام يۇقىرىقىلارنى نەزىمەگە سۆزلەپ بېرىپ، ئۇنى خۇشال قىلىۋەتتى، ئاخىرىدا سۇرەتكە يەنە بىر قارىۋېتىپ:

— زۇنۇن ئاكام ئىنتايىن كېلىشكەن، ۋۇجۇدىدا كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان ۋە مەپتۇن قىلىدىغان سېھرىلىك كۈچ بار يېگىت ئىدى. ئۇنى پىچانتۇردا ئايرىلغاندىن كېيىن كۆرمىگەن ئىدىم ئۇنىڭ سۇرىتىنى بۇ ئۆيدە كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن، سىز ئۇنىڭ سىگىلىسى ئىكەنلىكىڭىزنى بىلمەيدىكەنمەن،— دېدى.

— راست دەيسىز ئۇستام،— نەزىمە ئۇنىڭ ئاكىسىنى ماختاشلىرىدىن ھاياجانلىنىپ كەتتى. ئۇ گايىت ئۇستامنى ساپاد ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىپ سۆزىنى داۋام قىلدى،— زۇنۇن ئاكا قەيسەر، كۆڭلى - كۆكسى كەڭ، چىداملىق يېگىت ئىدى. كەمبەغەللىك، يوقسۇزلۇق، ئادالەتسىزلىك ئۇنى يامان ئىشلارغا

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

قىلىشقا مەجبۇر قىلغان، كېيىن ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي قوشۇنى ئۇنى ياخشى ئادەم قىلۋېتىپتىكەن،— ئۇنىڭ چىرايى مىسكىن تۇسكە كىردى،— ھە، ئۇ ئىنقىلابقا، ئازادلىققا ھەسسە سىنى قوشقان بولسىمۇ، يېڭى زامانىڭ راھىتىنى كۆرەلمەي بۇ ئالەمدىن كېتىپ قالدى،— نەزىمەنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، كۆزىگە ياش ئالدى.

— مۇنداق دەڭ،— گاھىت ئۇستامنىڭمۇ كۆڭلى يېرىم بولدى،— مەن ئاڭلىمىغان ئىكەنمەن. نەزىمە، كۆڭلىڭنى يېرىم قىلماڭ، بۇمۇ تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى. ئادەم ئۆلۈپ كېتىدۇ، لېكىن ھاياتلىق ئەبەدىي ئۆلمەيدۇ.

— ئېيتقانلىرىڭىز توغرا، مەنمۇ شۇنداق قارايمەن، ئاكامنى ھەردائىم ياد ئېتىمەن،— نەزىمە قايتىدىن جانلىنىپ، سۇرەتتىن كۆزىنى ئۈزمەي، خاتىرە قانىتلىرىنى كەڭ يېيىپ، ئۇنتۇلغۇسىز كۈلپەتلىرىنىڭ ئەسلىمىسى ئىچىگە كىرىپ كەتتى...

2

سېخىي تەبىئەت كۆرۈمسىز، تىكەنلىك دەرەختە قىپقىزىل ئانارنى ياراتقاندەك، ئىككى ئېغىزلىق كىسەك ئۆيىدىن باشقا يەر - زېمىن، مال - مۈلكى يوق، كۈندە تاپقىنىنى كۈندە يەيدىغان، تاپالمىسا قازان ئاسالمايدىغان بىر ئائىلىدە نەزىمەنى ئاپىرىدە قىلغان، يەنە كېلىپ ئۇنىڭغا گۈزەل ھۆسن - جامال ئاتا قىلغان ئىدى. ئۇ ئۆسمۈرلۈكىنى ئوقۇشسىز، توپىغا مىلىنىپ، ئاچ - توق ياشاپ ئاخىرلاشتۇردى. سەككىز ياشقا كىرگەندىلا، ئۇنىڭ ئۇچىسىغا ماتا كۆڭلەك چىقتى، بۇ كۆڭلەكنىمۇ ئاكىسى زۇنۇن ئوغرىلاپ ئەكېلىپ بەرگەن ئىدى.

زۇنۇن ئائىلىنىڭ نىجاتكارى ئىدى. ئۇ ئۆيگە ئۇنسىلا،

موربدىن ئىس چىقاتتى، «بارىدا پولدۇرۇك - پولدۇرۇك، يوقىدا قاراپ ئولتۇرۇك» دېگەندەك، بۇ ئائىلىدىكىلەر زۇنۇن تېپىپ ئەكېلىپ بەرگەننى يەپ تۇگىتىپ، كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلار بارغىمۇ - يوققىمۇ كۆنۈك ئىدى. زۇنۇن كېچىكىدىنلا ئەقىللىق، شوخ، ئىنتىلىشچانلىقى كۈچلۈك، جۈرئەتلىك ئىدى. ئۇ بەزى كىشىلەرنىڭ باي، بەزى كىشىلەرنىڭ خار - زار ياشاۋاتقانلىقىغا نارازى بولۇپ، بەخت يولى ئىزدەپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ، ئاخىر ئۇغرىلىق يولىغا مېڭىپ قالغان. نەزىمە ئاكىسى زۇنۇننى ياخشى كۆرەتتى، ئۇنىڭغا ھەۋەس قىلاتتى، ھەر قېتىم ئاكىسى ئۆيدە پەيدا بولسىلا، توختىماي ئۇنى - بۇنى سورايتتى، ئاكىسىنىڭ ئۇغرىلىق، قاراملىق، تەۋەككۈلچىلىكلىرىنى قىزىقىپ ئاڭلايتتى، ئاكىسىنىڭ ھاياتىدىن زوقلىناتتى. «مەنمۇ ئوغۇل بالا بولۇپ تۇغۇلۇپ قالغان بولسام، ساڭا ئوخشاش جاھاننى مالىماتاق قىلاتتىم، بايلارنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ، ئۆزۈمىزگە بەخت يارىتاتتىم» دەيتتى.

نەزىمەنىڭ بۇ ئاكىسى 1947- يىل 9- ئايدىكى سىگگىم ئېغىزى ئىنقىلابىدىن كېيىنلا ئىز - دېرەكسىز يوقاپ كەتتى. بەزىلەر ئۇنى «پارتىزانلارغا قوشۇلۇپ ئىلىخوغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ» دېيىشتى؛ بەزىلەر ئۇ «ئىلىخوغا يېقىن بېرىپ كەينىگە يېنىپتۇ، يۇلتۇزنىڭ ئەتراپىدىكى تاغلاردا بولغان ئورۇشتا قۇربان بوپتۇ» دېگەن سۆزلەرنى تارقاتتى. بۇ خەۋەر نەزىمەگە ناھايىتى ئېغىر كەلدى. ئائىلىسىدە زۇنۇنغا ماتەم تۇتۇپ يىغلىغىنىمۇ نەزىمە بولدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئاكىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىگە ئىشەنگۈسى كەلمەي، ئائىلىدە نەزىر ئۆتكۈزۈشكە قارشى چىقىپ تۇرۇۋالدى.

«شەھەرگە ئىلىخودىن جەڭچىلەر كەپتۇ» دېگەن خۇش خەۋەرنى ئاڭلىغان نەزىمە تولىمۇ قوۋۇنۇپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئاكىسى زۇنۇن ھاياتتەك، جەڭچىلەرنىڭ ئىچىدە باردەك بىلىنىپ، ئەتىسى

سەھەردە ئورنىدىن تۇردى- دە، شەھەرگە قاراپ ئۇچتى. جەڭچىلەر چۇشكەن پاختا زاۋۇتىنىڭ ئالدىدا پوستتا تۇرغان جەڭچىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، كۆزلىرىدىن مۆلدۈردەك ياش ئاقتۇرۇپ:

— جەڭچى ئاكا، سىلىدىن بىر ئادەمنىڭ دېرىكىنى قىلماڭ- چى،— ئۇ جەڭچىنىڭ ماقۇللۇق بىلدۈرۈشىنىمۇ كۈتمەي تۇرماي گېپىنى داۋام قىلدى،— زۇنۇن كانتۇ ھاياتىمۇ، ماڭا دەپ بېرەلەمـ لا،— دېدى ئۇ دىر - دىر تىترەپ تۇرۇپ.

— سىڭلىم يىغلىماڭ،— دېدى جەڭچى ئىللىق چىراي ئېچىپ،— زۇنۇن ئەمدى كانتۇ ئەمەس، بەلكى مېنىڭ ئاغىنەم، خىزمەت كۆرسەتكەن مىللىي ئارمىيە جەڭچىسى. ئۇ ئۇرۇمچىـ دىكى بىر ھەربىي قىسىمدا بار. سىز زۇنۇننىڭ نېمىسى بولىسىز؟ نەزىمە 15 ياشقا كىرگۈچە ئائىلىسىدە، جەمئىيەتتە ھېچكىم بۇ جەڭچىدەك چىراي ئېچىپ گەپ قىلىپ باقمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ تولىمۇ شادلىنىپ كەتتى. ئۇ كۆز ياشلىرىنى يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ جاۋاب قايتۇردى:

— مەن ئۇنىڭ سىڭلىسى نەزىمە بولىمەن. مەن ئاكامنىڭ قېشىغا بارسام بولامدۇ؟ جېنىم ئاكا، ماڭا يول كۆرسەتكەن بولسىلا،— دەپ جەڭچىنىڭ بىلىكىگە ئېسىلىپ يىلىندى.

— نەزىمە سىڭلىم، ئاكىڭنى كۆرگۈڭز كېلىپ كەتكىنىنى چۈشىنىشكە بولىدۇ. لېكىن، ئۇرۇمچى بەك يىراق،— دېدى جەڭچى مۇلايىملىق بىلەن.

— ياق، مەن چوقۇم ئاكامنى كۆرگىلى بارىمەن، يولىنىڭ يىراقلىقىدىن قورقمايمەن. ئاكا، ماڭا دەپ بەرسىلە، ئۇرۇمچىگە قانداق ماڭىدۇ؟— نەزىمە يىغلامسىراپ سۆزلەپ جەڭچىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتىۋەتتى.

— ئەستا سىڭلىم، مېنى بەك قىستاپ تۇرۇۋالدىڭىزغۇ. سىز دېگەن قىز بالا تۇرسىڭىز،— جەڭچى نەزىمەگە قاراپ سۆزلەۋېتىپ،

سارايدىن ئاشلىق ئارتىپ چىقىۋاتقان ئېشەك كارۋىنىنى كۆردى،— ئەنە قاراڭ، ئاشۇ ئېشەك كارۋىنى ئۇرۇمچىگە بارىدۇ، لېكىن...،— ئۇ ئالدىغا قارىغاندا نەزىمە ئاللىقاچان ئېشەك كارۋىنىنىڭ ئارقىسىغا چۈشكەن ئىدى. ئۇ يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ:

— رەھمەت جەگچى ئاكا، مەن كەتتىم!— دەپ ۋارقىرىدى.

ئۇرۇمچىگە ئاشلىق يۆتكىگەن ئېشەك كارۋىنى 30 دىن ئارتۇق ئېشەكتىن تەركىب تاپقان، ئېشەك ھەيدەپ ماڭغۇچىلار ئوتتۇرا ياشلىق كىشىلەر ئىدى. بىرسى ئالدىدا ئېشەككە مىنىۋالغان، ئىككىسى كەينىدە ئېشەكلەرنى ھەيدەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇلار خېلى ئۇزاققىچە نەزىمەنىڭ ئۆزلىرىگە ئەگىشىۋالغانلىقىنى سېزىشمىدى، كەڭ سايغا چىققاندا بىر قىزنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى سەزگەن بولسىمۇ ئۇنىڭغا پەرۋا قىلىشمىدى. نەزىمە پۇتىغا ئەبجەقى چىقىپ كەتكەن، چوڭ - كىچىكلىكى ئوخشىمايدىغان يەكپاي ئاياغ كىيىۋالغان ئىدى، بىر ئايىغىنىڭ تاپىنى تۆشۈك بولۇپ، ئاياغقا شېغىل كىرىۋېلىپ ئۇنى تېز ماڭدۇرمايتتى. نەزىمە ئېشەكچىلەرگە يېتىشىپ ئالماي، بەك ئارقىدا مۇ قالماي كېلىۋاتاتتى. چىكچى چۈش بولۇپ، قۇياش ئۇلارنىڭ بېشىدا تىك تۇرۇۋېلىپ ئىسسىق نۇرىنى سېخىيلىق بىلەن سەپكەتە ئىدى. شامالدىن دېرەك يوق، جاھان تىمتاس، ئوتتەك قىزىپ كەتكەچكە، كارۋانغا مۇ ھاردۇق يېتىپ سەپەر ئاۋۇمايۋاتاتتى. شۇڭا، ئېشەكچىلەر تاغ باغرىدىكى سۇلۇق، تەبىئىي ئوتلاققا كېلىپ چۈشكۈن قىلدى، ئېشەكلەرنىڭ يۈكىنى چۈشۈرمەيلا ئوتلاققا قويۇۋەتتى، ئۆزلىرى بېلىدىكى تۇغۇنچەكلىرىنى يېشىپ زاغرا نانلىرىنى سۇغا چىلاپ يۇمشىتىپ غاجىلاشقا باشلىدى. ئۇلار شۇ ۋاقىتتىلا ئۆزلىرىدىن 20 نەچچە مېتىر نېرىدا ھالسىزلىنىپ ئولتۇرغان نەزىمەگە نەزىرىنى بۇراپ، ئۇنىڭ ئۆزلىرىگە ئەگىشىۋالغانلىقىنى ھېس قىلىشتى- دە، چۆچۈپ كېتىشتى. ئېشەكچىلەردىن

ئېگىزرەك بويلۇق بىرسى نەزىمەنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— ھەي قىز، بۇ يەردە نېمە قىلىپ ئولتۇرىسەن؟ ماڭ يوقال!— دەپ ۋارقىرىدى.

— ياق، مەن سىلىگە ئەگەشكىنىم ئەگەشكەن،— دېدى نەزىمە ئەتراپقا بىغەم قاراپ ئولتۇرۇپ.

— ئەگەشكىنىم ئەگەشكەن؟ نەگە بارىسەن- ھە؟

— جەڭچى ئاكام ئېيتتى، سىلى ئۇرۇمچىگە بارىدىكەنلا، مەنمۇ ئۇرۇمچىگە بارىمەن.

— سەن تېخى بىزگە ئەگىشىپ ئۇرۇمچىگە بارامسەن؟ ھا، ھا، ھا، ۋۇي ئاغىنىلەر،— دېدى ئېگىز بويلۇق ئېشەكچى كۈلۈۋېتىپ،— مۇنۇ قىز بىزگە ئەگىشىپ ئۇرۇمچىگە بارغۇدەك.

— ئۇنىڭ كىيىمى بەك يېلىڭكەن، تاغدىن ئارتىلسا سوغۇقتا توڭلاپ قالمامدۇ، ئۇنى قوغلىۋەت، ئەتىگەندە شەھەرگە بېرىۋالسۇن،— دېدى تەمبەلرەك، شاپ بۇرۇت بىر يىگىت زاغرىسىنى تەتۇر چاينىپ ئولتۇرۇپ.

— مەن بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن. مەن سىلەرگە ئېغىر-چىلىقىمنى سالمايمەن، سوغۇققىمۇ چىدايمەن، ئەگىشىپ ماڭسامىلا بولدى، مېنى قوغلىمىسىلا ئاكا،— دەپ ئېگىز بويلۇق كىشىگە قاراپ يىغلامسىرىدى نەزىمە.

— ياق بولمايدۇ، تۇر ئورنىڭدىن، ھازىرلا كەينىگە قاراپ ماڭمايدىغان بولساڭ، سېنى يوغان تاشقا باغلاپ تېڭىۋېتىمەن.

ئېگىز بويلۇق كىشى قولىدىكى ئارغامچىدا نەزىمەنى باغلايدىغان ئەلپاز بىلەن ھەيۋە قىلىپ يېقىنلاپ كېلىشكە باشلىدى. نەزىمە قورقۇپ جان - پېنى چىقىپ كەتتى- دە، ئورنىدىن تۇرۇپ قاچتى، 100 مېتىردەك قېچىپ بېرىپ كەينىگە قارىۋىدى، ئۇ كىشى ھەمراھلىرىنىڭ قېشىغا بېرىپ زاغرىسىنى غاجىلاۋاتاتتى. نەزىمە ئۇلارنىڭ ئۆزىنى قورقۇتۇپ كەتكۈزۈۋەتمەكچى بولۇۋاتقانلى-

ـقىنى ھېس قىلىپ، غىپپىدە ئارقىدىكى دۆڭدىن پەسكە سىيرىلىپ چۈشۈپ، كارۋاننىڭ يولغا چىقىشىنى كۈتتى.

ئېشەكچىلەر ئېشەكلىرىنى بىرەر سائەتتەك بېقىۋېلىپ، يەنە يولغا چىقتى. بۇ قېتىم نەزىمە ئۇلاردىن بىرەر كىلومېتىر كەينىدە قارا كۆرۈنۈپ ماڭدى، ئۇ ھېچقانداق تەييارلىقسىز سەپەر قىلغان ئىدى، ئۇنىڭدا غاجىلىغۇدەك زادىلا ياكى ئۇسسۇلۇق يوق ئىدى، يولدا سو ئىچكەن، شۇ تاپتا ئۇنىڭ قورسىقى ئېچىپ، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ، ماغدۇرسىزلىنىپ ئارانلا قەدەم ئالاتتى. ئېشەكچىلەر كۈن پېتىشتىن بۇرۇن پاسساغالغا كېلىپ دەڭگە كىرىپ غىزالىنىشقا ئولگۈرگەن بولسىمۇ، ئۇ جاھاننى قاراڭغۇلۇق قاپلىغاندىلا يېتىپ كەلدى ۋە ھېلىقى ئېگىز بويلۇق كىشى بىلەن روبىرو ئۇچرىشىپ قالدى- دە، چۆچۈپ كەتتى.

— ھەي سىڭلىم، راستتىنلا بىزگە ئەگىشىپ كەپسەنده. يۈرە ئۆيگە كىر، قورسىقىڭ تازا ئېچىپ كەتكەندۇ.

ئېگىز بويلۇق كىشى تۈيۈقسىزلا نەزىمەگە ئىچ ئاغرىتىپ مېھرىبانلىق كۆرسەتتى، ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ سارايغا باشلاپ كىردى. ياتاقتىكى جىنچىراغ غۇۋا يورۇقلۇق چېچىپ تۇراتتى. ئېگىز بويلۇق كىشىنىڭ ئىككى ھەمراھى قوناق ئۈندا ئەتكەن يوبدان ئاش ئىچىۋاتقان ئىدى، قاچىنىڭ تېگى كۆرۈنۈپ قالاي دېگەنده، ئېگىز بويلۇق كىشى ئالدىراپ - تېنەپ ھەمراھلىرىنىڭ قولىدىكى ئاشنى ئېلىپ، ئىككى قاچىدىكى ئاشنى بىرلەشتۈردى.

— قارىمامسىلەر، بۇ قىز بىزگە ئەگىشىپ كەپتۇ، مۇسۇلمان-چىلىقتا ئاچ قويساق بولماس، قالغان رىزقىڭلاردىن كېچىڭلار.

— بولىدۇ، بەرگىن. ھەي قىز، چىراغ تۇۋىدە ئولتۇرۇپ ئىچ، بولمىسا چۈشۈن يېۋالىسەن،— دېدى تەمبەلرەك كىشى چىرايىنى ئېچىپ، ئورنىنى بوشتىپ بەردى.

نەزىمە چاچلىرىنى پاخپايتىپ، ئايىغىنى ئاران يۆتكەپ كېلىپ چىراغ تۇۋىدە ئولتۇردى ۋە ئېگىز بويلۇق كىشى سۆنغان قاچىنى قولىغا ئېلىپ يوبدان ئاشنى سۈمۈرۈشكە باشلىدى. كەكە ساقال كىشى سومكىسىدىن بىر پارچە زاغرىنى ئېلىپ سۇندۇرۇپ، نەزىمەنىڭ قاچىسىغا چىلاپ بەردى.

— قىزىم، سەن كىمنىڭ قىزى، ئىسمىڭ نېمە، ئۇرۇمچىگە نېمە قىلغىلى بارىسەن؟— دەپ سورىدى.

نەزىمە قاتتىق زاغرىنى چاينىۋېتىپ:

— مېنىڭ ئىسمىم نەزىمە، زۇنۇن كانتۇنىڭ سىڭلىسى،— ئۇ كىشىلەرنىڭ ئاكىسى زۇنۇننى ئوبدان تونۇيدىغانلىقىنى بىلەتتى، شۇڭا ئاكىسىنىڭ ئىسمىنىلا ئېيتتى،— ئۇرۇمچىگە ئاكامنى ئىزدەپ كېتىۋاتىمەن،— دېدى.

— مەن زۇنۇننى ئۆلۈپ كېتىپتۇ دەپ ئاڭلىغانىدىك. قىلىۋېدىمغۇ،— ئېگىز بويلۇق كىشى شۇنداق دېيىشىگە، نەزىمە كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئۇنىڭغا يېۋېتىدىغاندەك قاراپ:

— ياق، ئاكام ھاياتكەن، بۇنى جەڭچى ئاكام دەپ بەردى،— دەپ دومسايدى.

ئېشەكچىلەر نەزىمەنىڭ بۇ ئوماق قىلىقىغا قاراپ كۈلۈشۈپ كەتتى. ئېگىز بويلۇق كىشى:

— بىلەمسەن، زۇنۇن مېنىڭ ئاغىنەم، ئۇ ھايات بولسا ياخشى بوپتۇ. بايىلا مۇشۇ گەپنى دېگەن بولساڭ مۇنداق ئاچ قالمايتتىڭ،— دېدى.

— ھەربىرلىرىگە كۆپ رەھمەت،— نەزىمە ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇچەيلەنگە تەزىم قىلىپ قايتىدىن ئولتۇردى،— ئاكامنىڭ ئامانلىقى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ بەرسىلە،— دېدى ئۇلارنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرۈپ.

ئېشەكچىلەر ئوبدان كىشىلەر ئىدى. ئۇلار شۇنىڭدىن باشلاپ

نەزىمەگە غەمخورلۇق قىلىپ، يولدا ئۆزلىرى نېمە يېسە، ئۇنىڭغىمۇ شۇنى بېرىپ قورسىقىنى توقلىدى، دەككە چۈشكەندە يېنىدا ياتقۇزدى، سەپەردە ھېرىپ قالسا ئېشەككە مىندۈرۈۋالدى. شۇنداقتىمۇ، نەزىمەنىڭ ئايىغى تۆشۈك بولغانلىقتىن، تاپىنىنى تاش تىلىۋەتتى، كىيىمى يېلىڭ بولغانلىقتىن زۇكام تەگدى. سايۇپىدا ئۇنى قارا بوران ئۇچۇرۇپ كەتكىلى قىل قالدى. مۇشۇ سەۋەب بىلەن ئۇرۇمچىگە 6- كۈنى يېتىپ باردى. بۇ ۋاقىتتا نەزىمەنىڭ جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالدى، سارايغا چۈشۈپلا ھوشىدىن كەتتى. ھېلىمۇ ياخشى ئېشەكچىلەر ئۇنىڭ ساقىيىۋېلىشىنى كۈتۈپ بىرقانچە كۈن ئارتۇق تۇردى. ئېگىز بويلۇق كىشى ئاغىنىدارچىلىقىنىڭ يۈزىنى قىلىپ، زۇنۇننى ئۇرۇمچىدىن ئىزدىگەن بولسىمۇ دېرىكىنى ئالالماي، نەزىمەنى سارايدا قالدۇرۇپ كېتىپ قالدى. بىرقانچە كۈن ئۆتۈپلا ئۇنى سارايۇەن «ياتاق پۈلىنى بەرمەيدىكەن» دەپ ھەيدەپ چىقىرىۋەتتى.

نەزىمە ناھايىتى تەس كۈنگە قالدى. ئۇ كوچىدا تىلەمچىلىك قىلىپ، كىشىلەرنىڭ ئىشىكىدە يېتىپ بىرەر ئاينى تولىمۇ تەسلىكتە ئۆتكۈزدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئادەم سىياقى يوق، چاچلىرى پاخپايغان، چىرايى پاسكىنىلىشىپ، كۆزلىرى ئارانلا پىلدىرلاپ تۇراتتى، كۆكىلىكىنىڭ بىرنەچچە يېرى يىرتىلىپ تېنى ئېچىلىپ قېلىۋاتاتتى، ئاچلىق تېخىمۇ قىينايتتى. ئۇ ئاكسىنى ئىزدەپ تېپىش ئۈمىدىدە ھەر كۈنى ئۇرۇمچىنىڭ كوچىلىرىنى ئايلىنىپ، كۆزلىرىنى كىشىلەرنىڭ چىرايىدىن ئۈزمەيتتى. نەزىمە ئاكىسىنىڭ مىللىي ئارمىيە جەڭچىسى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭ تۇرىدىغان يېرىنى كىشىلەردىن سوراپ باقتى، لېكىن ئۇنى بىلىدىغانلار ئۇچرىمىدى. ئۇنىڭ ئاكىسىنى ئىزدىشى نەتىجىسىز قېلىپ مادارىدىن كەتتى- دە، كوچىدا يېقىلىپ قالدى. تولا يىغلاپ ئۇنىڭ ياشلىرى قۇرىغان، مىدىرلىغۇدەك ھالى يوق

ئىدى. كىشىلەر كوچىدىن باپكارنىڭ موكىسىدەك ئۇياقتىن - بۇياقتا ئۆتۈشۈپ تۇرسىمۇ، بۇ ئەسكى كىيىملىك، زۇۋانسىز يېتىمچىگە ھېچكىم نەزىرىنى ئاغدۇرۇپ قويمىدى. نەزىمە «مەن كوچىدىلا ئۆلۈپ كېتىدىغان بولدۇم، مېنى قوتقۇزۇۋالساڭ بولاتتى ئاكا، نەدىسەن جېنىم ئاكا، مېنى قوتقۇزۇۋال» دەپ ۋارقىرىماقچى بولاتتىيۇ، ئەمما ۋارقىرىيالمايتتى. بۇ كېچىسى قاتتىق يامغۇر ياغدى، نەزىمەنىڭ كىيىم - كېچەكلىرى ھۆل بولۇپ، پۈتكۈل ۋۇجۇدى تىترەپ كەتتى. ئۇ توكۇلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى. دە، بارلىق مادارىنى يىغىپ، يەر بېغىرلاپ سۆرىدى، ناھايىتى ئۇزاق سۆرىدى. ئۇ جاھان تاڭ قاراڭغۇلۇقىغا پاتقۇچە 3 مېتىر نېرىدىكى ئىشىكنىڭ ئالدىغىمۇ سۆرىلىپ بارالمايى، يول بويىدىكى يوندى كۆلچىكىنىڭ يېنىدا ھالسىزلىنىپ يېتىپ قالدى...

بۇ دۇنيادا كىشىنىڭ رىزقى تۇگىمىسىلا ئادەم ئۆلمەيدىكەن. قايسىبىر مەسچىتتىن ئەزان ئاۋازى ئاڭلاندى. شۇ كېچىدە تىنىقى توختاپ قالدىغاندەك بىلىنگەن نەزىمە ھاياتىنىڭ ئەزانغا ئۇلىشىۋالغانلىقىنى سېزىپ، خۇشاللىقدا ئون سېلىپ يىغلىدى. قانداقلا بولمىسۇن، بۇ مىسكىن، ئاجىز ئاۋاز ئۆيىدىن چىقىپ مەسچىتكە ماڭغان بوۋاينى يولدىن توختاتتى. يوندى كۆلچىكىنىڭ يېنىدا پاتقاقتا مىلىنىپ، ئىگىراپ ياتقان قىزنى كۆرۈپ، گەپ - سۆزسىزلا ئونى كۆتۈرۈپ ئۆيىگە ئېلىپ كىردى ۋە خوتۇنىغا ئونى مەينەتچىلىكتىن تارتىلاپ، ئىسسىق تائام بېرىشنى تاپىلاپ مەسچىتكە چىقىپ كەتتى. بۇ ئانا نەزىمەنىڭ يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ - تاراپ، ياتلىق قىلغان قىزنىڭ ئۆيدىكى گۈللۈك تامبىلىنى كىيدۈرۈپ، تويغۇچە تاماق بېرىۋىدى، نەزىمەنىڭ چىرايىغا قان يۈگۈرۈپ، تەبىئىي گۈزەللىكى ئاشكارىلاندى. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ ئاجىزلىشىپ كەتكەن تېنى قەددىنى كۆتۈرەلمەيۋاتاتتى. ئانا ئونىڭغا ئورون راسلاپ ياتقۇزۇپ قويدى. نەزىمە شۇ ئوخلىغان پېتى كەچ پېشىندە ئويغاندى.

3

بۇ كۈنى ئۇرۇمچى بايرام تۈسىگە كىرىپ، قاينام - تاشقىنلىق-قا چۆمۈلگەن ئىدى. شىمالىي قوۋۇق (بېيمىن)تىكى تەنتەربىيە مەيدانىدا ھەربىي كۆرەك بولۇپ، ھەر خىل ئارمىيە تۈرلىرى شىنجاڭ خەلقىگە ئۆزىنىڭ ھەربىي ماھارىتىدىن نەمۇنە كۆرسىتىۋاتاتتى. شۇ قاتاردا ئۇلامبايدا تۇرۇشلۇق مىللىي ئارمىيىنىڭ ئاتلىق قىسمىمۇ ئاتلىق قىلىچۋازلىق، توسالغۇلاردىن ئاتلاپ ئۆتۈش قاتارلىق ماھارەتلىرىدىن دوكلات بەردى.

نەزىمە ئۇيقۇدىن ئويغانغاندا، ھەربىي كۆرەك ئاخىرلىشىپ، كۆرەك قاتناشچىلىرى تارقاپ، شەھەر كوچىسى سۈرەن - شاۋقۇن، ئۇپۇر - توپۇرغا تولغان ئىدى. ئۇ سەگەكلىشىپ ئۆزىنى كوچىغا ئاتتى، كىشىلەر قاينىمى ئىچىگە كىرىشىگە، كوچا بېشىدىكى ئاتلىق ئەسكەرلەر سەپ تارتىپ كېلىشكە باشلىدى. ئات ئۈستىدە تولۇق قوراللىنىپ، قېتىپ ئولتۇرغان ھەربىيلەر شۇنچە سۈرلۈك، ھەتتا ئاتلارنىڭ تۇۋۇنقىدىن چىققان ئاۋازمۇ شۇنچە ھەيۋەتلىك بولۇپ، كىشىنىڭ تېنى شۇركۈنەتتى. نەزىمەنىڭ ۋۇجۇدىنى شۇنداق قورقۇنۇش چۈلغۇالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ تەۋەككۈل قىلىپ، پۈرسەتنى قولدىن بەرمەسلىكنى ئويلىدى. چۈنكى، بۇ ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ ھەممىسى ئۇيغۇر يىگىتلىرى ئىدى، ئاكىسى زۇنۇننىڭ مۇشۇ ئەسكەرلەرنىڭ ئىچىدە بارلىقىغا ئىشەنىدى.

ئاتلىق ئەسكەرلەر تۆت رەت ئىدى، ھەممىسى ئالدىغىلا تىكىلگەن، ئىككى يانغا قاراپمۇ قويمايتتى. نەزىمە ئوخشاش كىيىم كىيىۋالغان ئەسكەرلەر ئىچىدىن ئاكىسىنى قانداقمۇ تونۇيالمسۇن. ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ ئالدى نەزىمەنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ بولدى، لېكىن ئۇنىڭ ئاكىسى كۆرۈنمەيتتى، «زۇنۇن ئاكا،

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

قېنى سەن، سىڭلىڭ نەزىمە سېنى ئىزدەپ كەلدى» دەپ ۋارقىراپ يىغلاش كېرەكمۇيا. ئۇ كۆچىنىڭ بارىچە ۋارقىراق-چى بولۇپ تۇراتتى، ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ كۆزىگە ئاكسىنىڭ تونۇش چىرايى كۆرۈندى.

— زۇنۇن ئاكا، زۇنۇن ئاكا!— نەزىمە كىشىلەر ئارىسىدىن چىقىپلا ۋارقىرىغان، يىغلىغان پېتى ئاتلىق ئەسكەرلەرگە قاراپ يۈگۈردى. ئاتلىق قوشۇنغا قوماندانلىق قىلىپ كېلىۋاتقان كوماندىر ئېتىنى چاپتۇرغانچە كېلىپ، خۇددى لاچىن ئولجىنى يەردىن يۇلۇۋالغاندەك، نەزىمەنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ كۆتۈرۈپلا، ئېتىنىڭ ئالدىغا ئولتۇرغۇزۇۋالدى.

— قىزچاق نېمە قىلغىنىڭىز بۇ، كىمنى ئىزدەيسىز؟

— ئاكامنى، ئۇ ئەنە، ئاق قاشقا ئات مىنىۋالغان ئاكام، زۇنۇن كانتۇ شۇ،— دېدى قورقۇپ كەتكەن نەزىمە دۇدۇقلاپ.

كوماندىر قوماندانلىق ئورنىدا كېتىۋاتمىغان بولسا، تازا قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتكەن بولاتتى. ئۇ ئۆزىنى ئاران بېسىۋېلىپ:

— سىڭلىم نەزىمە، ئاكىڭىز زۇنۇن ھازىر كانتۇ ئەمەس، بەلكى خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ جەڭچىسى،— دېدى.

— سىز مېنىڭ ئىسمىمنى بىلەمسىز، ئاكام دەپ بەرگەنما؟

— شۇنداق، زۇنۇن سىزنى ھەر ۋاقىت ياد ئېتىپ تۇردى. ئەمدى تىنچ ئولتۇرۇڭ، گازارمىغا بارغاندا ئاكىڭىز بىلەن كۆرۈشىسىز،— دەپلا ئۇ ئەسكەرلەرگە نېمىلەرنىدۇر دەپ بۇيرۇق قىلدى.

ئاتلىق قوشۇن تەكشىلىكنى ساقلىغان ئاساستا ئاتلىق ئەسكەرلەر مارشىنى ياڭرىتىپ، شەھەرنى زىلزىلىگە سالدى. يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى كىشىلەر ھاياجاندا قىزغىن چاۋاك چېلىپ، ئۆز قوشۇنىدىن سۆيۈنگەنلىكىنى بىلدۈرۈشتى. نەزىمەمۇ ئاكىسىنى ئىزدەپ بىر ئايدىن بۇيان چەككەن جەبر - جاپالىرىنى ئۇنتۇپ، ئاكىسىنىڭ خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنىڭ جەڭچىسى

بولۇپ يېتىشكەنلىكىدىن مەغرۇرلۇق ھېس قىلىپ، ئاكىسىغا، ئاتلىق ئەسكەرلەرگە قاراپ ئاغزى ئېچىلىپ قالدى.

نەزىمە ئاكىسى زۇنۇننىڭ ھاياتلىق ئۇچۇرىنى بەرگەن، ئۇرۇمچىگە بارىدىغان ئېشەك كارۋىنىنى كۆرسىتىپ قويغان جەڭچى ئاكىسىنى ئۇنتۇپ قالمىغان ئىدى. ئۇ قانداق ئوچۇق چىراي، مۇلايىم بولسا، ئۆزىنى ئېتىنىڭ ئالدىغا مىندۇرۇۋالغان مۇنۇ كومانداىرمۇ شۇنداق ئوبدان، كۆيۈمچان ئادەمكەن، گومىنداڭنىڭ بۇلاڭچى چېرىكلىرىدەك ئەمەسكەن. مۇنداق ياخشى ئادەم ئۇچراشقاندا، ھمايىسىگە ئالغاندا، ئۇنىڭ بىلەن گەپلەشمىسە كۆڭۈل ئۇنامدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئەسكەرلەر ناخشىنى ئېيتىپ ئاخىرلاشتۇرغان، شەھەرنىڭ سىرتىغىمۇ چىقىپ بولغان، ئۆزئارا سۆزلىشىپ، چاقچاقلىشىپ كېتىپ باراتتى، پەقەت كومانداىرلا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ نېمىندۇر ئويلاپ كېتىۋاتاتتى. نەزىمەنىڭ ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇسى كەلدى، نېمە دەپ گەپ قىلسا بولىدىغانىدۇ؟ نەزىمە قورسىقىنىڭ ئېچىپ، تارتىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى- دە، كومانداىردىن نان سورىغۇسى كەلدى.

— ئاكا، قورسىقىم ئېچىپ كەتتى، نېنىڭىز بارمۇ؟— ئۇنىڭ چىرايى قىزىرىپ، خىجىل بولۇپ يەرگە قارىۋالدى.

— بار، ئېلىپ يەڭ،— دېدى كومانداىر قولىنى كۆتۈرۈپ يانچۇقىنى كۆرسەتتى.

نەزىمە ئەمدى تارتىنىپ تۇرمىدى، كومانداىرنىڭ يانچۇقىغا قول سېلىپ، چاقماق قەنتتىن تۆتنى ئالدى- دە، ئۇنىڭ نېمىلىكىنى سورىمايلا ئاغزىغا سېلىپ چاينىدى.

— پاھ، پاھ، نېمىدېگەن تاتلىق نەرسە بۇ،— ھەش - پەش دېگۈچە ئىككى دانە چاقماق قەنت ئۇنىڭ ئاغزىدا ئېرىپ تۈگىدى. چاقماق قەنتنى چاينىغىنىغا پۇشايمان قىلىۋاتقاندەك، كومانداىرغا كۆلۈپ قاراپ قويۇپ، يەنە بىرنى ئاغزىغا سالدى،— چاينىسا

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بىرادەمدە تۇگەيدىكەنغۇ، ئەمدى چاينىماي شورايمەن. ئاكا، بۇنى پادىشاھ، ۋەزىرلەر يەمدۇ؟ سىز ۋەزىرمۇ، ئەمەلدارمۇ، سىزنىڭ يەيدىغىنىڭىزنى يېۋالغىنىم ئۈچۈن مېنى جازالمايدىغانسىز.

نەزىمەنىڭ گەپلىرى كومانداىرغا تولىمۇ كۈلكىلىك تۇيۇلدى. شۇ تاپتا ئۇ چىرايىنى تۇرۇپ، ئاتنىڭ ئۈستىدە جىم ئولتۇرغىنى بىلەن ئىچىدە نەزىمەنىڭ تارتىنمايدىغان ئوچۇق - يورۇقلۇقىدىن سۆيۈندى. ئاتلىق ئەسكەرلەر ئۇلامبايدىكى ھەربىي گازارمىغا يېتىپ كەلگەندە، كومانداىر قىسمىنى تارقىتىۋېتىپ، ئاتتىن چۈشمەيلا ئېزۇۋوت كومانداىرى زۇنۇننى يېنىغا چاقىردى. شەھەر ئىچىدە سىگىلىسى نەزىمەنىڭ ئۆزىنى چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىمىغان، ئۆزىگە قاراپ يۈگۈرگەنلىكىنىمۇ كۆرمىگەن زۇنۇن ئاتتىن چۈشۈپ، ئېتىنى بىر جەڭچىگە بېرىۋېتىپ، كومانداىرنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، تىك تۇرۇپ چاس بەردى.

— ئىسكادرون كومانداىرى، بۇيرۇقىڭىزغا تەييارمەن، سىزنى ئاتتىن چۈشۈرۈپ قويىمەنمۇ؟

— مۇنۇ ئالدىمدىكى قىزچاقنى ئال.

زۇنۇن ئەمدى كۆزىنى يۆتكەپ، كومانداىرنىڭ ئالدىدا كۈلۈپ ئولتۇرغان سىگىلىسىغا قارىدى- دە:

— نەزىمەمۇسەن؟— دەپ، ئالدىغا قاراپ ئېتىلدى.

— ئاكا، بۇ مەن،— دەپلا نەزىمە ئۆزىنى ئاكىسىنىڭ قوينىغا ئاتتى. ئۇ خۇشاللىقىدا كىچىك بالىدەك ئۇنىنى قويۇۋېتىپ يىغلاپ كەتتى.

زۇنۇننىڭ بويى خېلىلا ئېگىز بولۇپ، مۇسكۇللۇق، كۆكرەك ۋە يەلكىلىرى كەڭ، قوللىرى كۈچلۈك يىگىت ئىدى. ئۇنىڭغا ھەربىي فورما قالتىس ياراشقان بولۇپ، قىيابېتىدىكى سۈرلۈك، كەسكىنلىك ئىپادىلىرى ۋە قامىتى ئۇنىڭغا قەھرىمانلىق ۋە جەڭگىۋارلىق ھۆسنى قوشقاندەك تەسىرات قالدۇراتتى. ئۇ

جۇدەپ، ئاجىزلاپ كەتكەن سىگىلىسىنى كۆتۈرۈۋېلىپ، ئامراقلىق بىلەن پىشانىسىگە سۆيدى، بېشىنى، پاخپايغان چاچلىرىنى، يۈزىنى سىلىدى، كالپۇكىنى ئەركىلەتتى. سىگىلىسى خۇشاللىق يېشىنى مۆلدۈرەك ئاقتۇرۇپ، ئۇن - تىنسىز ھالدا ئاكىسىنى قۇچاقلايتتى، يۈزىنى، مەيدىسىدىكى قەھرىمانلىق مېدالىلىرىنى سىلايتتى. ئۇلار بىر - بىرىگە بولغان ئامراقلىقىنى، سېغىنىشىنى تولمۇ قىزغىن ھەم كىشىنى تەسىرلەندۈرگۈدەك ھەرىكەت بىلەن ئىپادىلەشمەكتە ئىدى.

ئاكا - سىگىلىنىڭ بۇ خىل سېغىنىشلىق ئۇچرىشىشى كوماندىرنى، جەڭچىلەرنى ئىختىيارسىز تەسىرلەندۈردى. ئۇلارنىڭ گازارمىغا قايتقۇسى كەلمەي، ئاتلىرىنى يېتىلىشىپ كېلىپ، ئاكا - سىگىل ئىككىسىنىڭ ئەتراپىغا يىغىلىپ، جىمجىت تۇرۇشتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىگە قوۋۇم - قېرىنداشلىرى كۆرۈنۈپ، بەزىلىرى ھاياجانغا چۆمۈلسە، بەزىلىرى ئىچىدە يىغلىدى، بەزىلىرى ھەتتا ئۆزىنى تۇتالماي ئۆكسۈشكە باشلىدى. ئاكا - سىگىلىنىڭ ئامراقلىقىغا مەستلىكى كېلىپ، بىر چەتتە قاراپ تۇرغان كوماندىر جەڭچىلەردە يۈز بېرىۋاتقان ھالەتنى كۆردى.

ئاتلىق قىسمىدىكى بۇ ئەسكەرلەر ئەينى ۋاقىتتىمۇ گومىنداڭ ھۆكۈمرانلىقىدىكى يۇرتىدا تۇرالماي، ئىلىخوغا ئۆتۈپ، ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىغا قاتناشقان ئىدى. ئۇلار ئۇرۇمچىدە جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى بىلەن قوشۇلۇپ ئازادلىق تېگىنى بىرلىكتە تەنتەنە قىلىپ، جەڭگىۋار ۋەزىپىمزنى ئاخىرلاشتۇرمىز، ئاندىن يۇرتقا قايتىپ، قوۋۇم - قېرىنداشلىرىمىز بىلەن جەم بولىمىز دەپ ئويلاشقان، يۇرتىغا قايتىشقا، قوۋۇم - قېرىنداشلىرى بىلەن ئۇچرىشىشقا تەلمۇرۇپ تۇرۇشقان ئىدى. لېكىن، دەل شۇ ۋاقىتتا بىر ئۇچۇم گومىنداڭ ئەكسىيەتچى كۈچلىرىنىڭ يەرلىك باندىتلىرى پاجىئەلىك مەغلۇبىيىتىگە تەن بەرگۈسى كەلمەي،

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

قايمۇققان كىشىلەرنى ئۈيۈشتۇرۇپ تاغدا قوزغىلاڭ كۆتۈرمەكچى بولۇۋاتاتتى. ئۇلارنى باستۇرۇش، يوقىتىش كېرەك، شۇنىڭدەك دېموكراتىك ئىنقىلاب ۋەزىپىسىنى تەلتۆكۈس ئورۇندىش ئۈچۈن نۇرغۇن كادىرلار قوشۇنى بولۇشى كېرەك ئىدى. شۇڭا، بۇ ئەسكەرلەرنىڭ ھەربىي سەپتىن چېكىنىشى، ئائىلىسىگە قايتىشى مۇمكىن ئەمەس. بۇنى كومانداىر ئۇبدان چۈشىنەتتى. ئۇ زۇنۇن-ىنىڭ سىڭلىسىنى سېغىنغانلىقىدىن پەيدا بولغان ھالەتنىڭ جەڭچىلەر ئىچىدە يۈرتنى، قوۋۇم - قېرىنداشلىرىنى سېغىنىش دولقۇنى پەيدا بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدى. شۇڭا ئۇ، جەڭچى-لەرنى تېزلىكتە گازارمىغا قايتىپ، ئىشلىرىنى تۈگىتىپ تاماققا بېرىشقا بۇيرۇدى ھەم زۇنۇننى يېنىغا چاقىرتۇپلىپ:

— زۇنۇن، سىڭلىڭنىڭ سېنى ئىزدەپ تېپىۋالغانلىقىدىن مەنمۇ خۇشال بولدۇم. قالغان گەپلىرىڭلارنى كېيىن قىلىشۇالاسى-لەر،— كومانداىر مەيدە يانچۇقىدىن بىر قىسىم پۇلنى ئېلىپ،— مە، ماۋۇ پۇلنى ئال، سىڭلىڭغا كىيىم - كېچەك ئېلىپ بېرىپ، يېڭى تۇرمۇشقا ئېرىشكەنلىكىمىزدىن بەھرىمەن قىل. مە، ئالمامسەن، مەن ساڭا بۇيرۇق قىلۋاتمەن،— دېدى.

— يېنىمدا پۇل بار، بولدىلا كومانداىر،— دېدى زۇنۇن.

— بىلىمەن. ئۇ تۇرمۇش پۇلى ئازلىق قىلىدۇ، سىڭلىڭنى ئىزدەپ كەلگىنىگە تۇشلۇق كىيىندۇرمىسەڭ بولمايدۇ. مەن ئۇنىڭ ئەتىلا گۇلدەك ئېچىلغان قىياپىتىنى كۆرۈشۈم كېرەك.

كومانداىر پۇلنى زۇنۇنغا زورمۇزور تۇتقۇزدى. نەزىمە بىر چەتتە تۇرۇپ، كومانداىرنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ، سۆيۈندى. زۇنۇن ئەتىسى ئىسكادرون كومانداىرىدىن رۇخسەت ئېلىپ، نەزىمەنى شەھەرگە ئەكىرىپ، ئېسىل كىيىم - كېچەكلەرنى ئېلىپ كىيدۇردى، مەززە-لىك تائاملار بىلەن غىزالاندۇردى. ئۇيۇنخانا - كىنوخانىلارغا ئەكىردى. مۇشۇ ئارىدا، ئۇلارنىڭ ئائىلە ئەھۋالى، ئۆزىنىڭ

هەربىي تۇرمۇشىدىن تارتىپ ئىككىسىنىڭ كېلەچەك تۇرمۇشى غەچە مۇڭداشتى. ئۇ ئاكىلىق بۇرچىنى ھەقىقەتەن ئادا قىلىپ، سىڭلىسىنى ئازادلىق تېڭىدىن پۇخادىن چىققۇچە بەھرىمەن قىلدى. نەزىمە ئاكىسىنى ئىزدەپ ئوبدان قىلغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇلار شەھەردىن ئۇلامبايغا قايتىپ چىقىپ، ئاۋۋال ئىسكادرون كومانداىرىنىڭ ئالدىغا سالام بەرگىلى كىردى.

ئىسكادرون كوماندىرى ئىشخانىسىدا تامغا ئېسىلغان خەرىتىگە قاراپ، نېمىلەرنىدۇر ئويلاۋاتاتتى. ئۇ زۇنۇننىڭ كىرىپ سالام بەرگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئىككى تەرەپكە قاراپ تېڭىرقىغان دەك تۇرۇپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا زۇنۇندىن باشقا، تولىمۇ چىرايلىق، ئۆزىگە يارىشىملىق كىيىم كىيىپ، ھۆسن - جامالىنى ئېچىلدۇرغان، بىر قاراشتىنلا كىشىدە ھەقىقىي ساھىب جامال ئۇيغۇر قىزى ئىكەن دېگەن تەسىرات قوزغايدىغان نەزىمە تەبەسسۇم قىلىپ تۇراتتى. كوماندىر ئۇنى نەچچە كۈن بۇرۇن كۆرمىگەن بولسا، تونۇيالمىغان بولاتتى، «تەبىئىي گۈزەللىكنى يوقسۇزلۇق، بىچارىلىك، مەينەتچىلىك يوشۇرۇپ خارابلاشتۇرۇۋەتكەن ئىكەنده، نەزىمە ئېگىز پاشىنلىق توپلەي كىيىپ، بويىمۇ ئۆسۈپ، بويىغا يەتكەن قىزلاردەك بولۇپ قاپتۇ».

— پاھ، نەزىمە قىز، ئاكىڭىزنى تېپىۋېلىپ تونۇغۇسىز بولۇپ كېتىپسىز. سىزنى تەبرىكلەيمەن. قېنى كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇرۇڭلار.

نەزىمە كوماندىرنىڭ چاقچىقىدىن خىجىل بولۇپ بېشىنى يەرگە سالغىنىچە ئۇالغان ئىدى. زۇنۇن ئۇنىڭ بىلىكىدىن تارتىپ:

— سىڭلىم بېشىڭنى كۆتۈر. بۇ، مەن نەچچە كۈندىن بېرى گېپىنى قىلىپ يەرگەن، مېنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇۋالغان يۇرتداشىم قاسىم ئەپەندىم. ئۇمۇ ئۆز ئاكاڭ، تارتىنمىغىن. ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىپ، تېز بول،— دېدى.

نەزىمە غىل - پال قاراپلا، يەنە بېشىنى سىلىۋالدى- دە:

— ئۇنى تونۇدۇم، مېنى ئېتىنىڭ ئالدىغا مىندۈرۈۋالغان ئەمەلدار شۇكەن ئاكا، — دېدى.

نەزىمەنىڭ نەزىرىدە ئەمەلدارلارنىڭ ھەممىسى قاپقى يامان، شەپقەتسىز، رەھىمسىز ئىدى. ئۇ كومانداىرنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئەمەلدارلىق كىبىرىنى كۆرمىدى. زۇنۇن بىلەن كومانداىر ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

— سىڭلىم، قاسىم ئەپەندىم كونا جەمئىيەتنىڭ ئەمەلدارى ئەمەس، بەلكى بىزنىڭ كومانداىرىمىز، ئۇستازىمىز، بىزدەك جەڭچى، — دېدى زۇنۇن سىڭلىسىنىڭ بېشىنى سىيلاپ.

— ساڭا ئوخشاش بولسا، ئۇ ئەجەب تاتلىق نەرسە يەيدىكەنغۇ. مەن ئۇنىڭ يانچۇقىدىن ئۇ نەرسىنى ئېلىپ يېگەن.

— ئۇ قەنت مېنىڭ يانچۇقۇمدىمۇ بار، كولاپ باقە سىڭلىم، — زۇنۇن قولىنى كۆتۈرۈۋۈىدى، نەزىمە ئۇنىڭ يانچۇقىغا قولىنى تىقىپ چاقماق قەنت بارلىقىنى سەزدى، قولىنى چىقىرىپ ئاكىسىغا خجىل بولغاندەك قاراپ قويدى، — سەن ئالدىنقى كوۇنى كومانداىرنىڭ يانچۇقىدىن ئېلىپ يېگەن قەنتنى بىزمۇ يەيمىز. مۇھىمى ئۇنى جەڭ ئاتلىرىغا بېرىش ئۈچۈنلا يانچۇقىمىزغا سېلىپ قويىمىز. يانچۇقتا قەنتىنىڭ بار-يوقلۇقى جەڭچىلەرنىڭ ئېگىز-پەسلىكىنى چۈشەندۈرمەيدۇ، بىلدىڭمۇ؟ يۈر، كارىۋاتقا بېرىپ ئولتۇرايلى، — دېدى زۇنۇن كۈلۈپ.

قاسىم ئەپەندىم ساددا، ئاق كۆڭۈللۈكى چىقىپ تۇرغان نەزىمەنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، كۆڭلىدە يىغلاۋاتاتتى. ئېكسپىلاتاتسىيە ۋە زۇلۇم دەستىدىن مىللىتىنىڭ قەدكۆتۈرەلمەي نادانلىقىتا، زامانىنىڭ ئارقىسىدا قېلىۋاتقانلىقىدىن يۈرىكى ئېچىشىپ تېپىچەكلەپ كەتتى. «نەزىمە دۆت ئەمەسكەن، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بىر ئىنتىلىش بۇرقۇپ تۇرىدۇ، لېكىن ئۇ تەربىيىلەنمىگەن، دۇنيادىن خەۋەرسىز. ئۇ نامراتلىقتا ئاران تېپىپ يەۋاتقان زاغرا نان

بىلەن ئۇماچتىن باشقا ئېسىل يېمەكلىكلەرنىڭ بارلىقىنى بىلمەيدۇ. ئۇ شۇنچە يىراق يۇرتتىن ئاكىسىنى ئىزدەپ كېلىشكە جۇرئەت قىپتۇ، جىگەرلىك قىزدەك قىلىدۇ. ئۇنىڭغا ياردەم بېرىش، ئوقۇتۇش كېرەك...»

قاسىم ئەپەندىم زۇنۇن بىلەن نەزىمەنىڭ ئالدىغا ئوسۇلۇق قويدى ۋە ئويلىغانلىرىنى ئۇلارغا ئېيتتى. نەزىمە تولىمۇ خۇش بولۇپ كەتتى. زۇنۇن ئۇنى يۇرتقا يولغا سېلىۋېتىش ئۈيىدىن ياندى ۋە شۇ كۈنى قاسىم ئەپەندىم بىلەن شەھەرگە كىرىپ، نەزىمەنى قاسىم ئەپەندىمنىڭ بىر ئوقۇتقۇچى ساۋاقدىشىنىڭ ئۆيىدە تۇرغۇزۇپ ئوقۇتۇشقا ئورۇنلاشتۇرۇپلا، قاسىم بىلەن يۇرۇپ كەتتى. قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئاتلىق ئىسكادرونى چەكسىز تاغ - دەريا، چۆل - جەزىرىلەرنى كېزىپ، نۇرغۇن جاپالارنى چەكتى، بىرمۇنچە تالاپەتكىمۇ ئۇچرىدى. باندىت تازىلاش كۇرىشى مۇنتىزم ئۇرۇشقا ئوخشمايتتى، دۇشمەن ئاز سانىدىكى بىر ئوچۇم باندىتلار بولۇپ، كۆپچىلىكى قايمۇققان چاۋىچىلار ئىدى. قارا- قويۇق «ھۇررا» توۋلاپ، ئۇلارنى قىرىۋەتكىلى بولمايتتى. بىر قېتىملىق قاتتىق جەڭدە، ئېزۇۋوت كوماندىرى زۇنۇن باتۇرلۇق بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتۈپ، بىرقانچە باندىت تايانچلىرىنى يەر چىشلىتىپ، ئۇلارنىڭ قارا ئۇۋۇسىنى چۇۋۇۋەتتى، ئۆزىمۇ شەرەپ بىلەن قۇربان بولدى. شۇ قېتىمقى جەڭگە ماڭغۇچە ئۇ قاسىم ئەپەندىمگە «قايتىپ كېلەلمەي قالسام، سىڭلىمنىڭ بېشىنى سىيلاپ قويۇڭ، ئۆز سىڭلىڭىزدەك كۆرەرسىز» دېگەن ئىدى.

قاسىم ئەپەندىم ۋەزىپىنى غەلىبىلىك ئاخىرلاشتۇرۇپ، قىسمىنى باشلاپ ئۇرۇمچىگە قايتىپ كەلگەندە، تۇنجى قېلىن ئىشى نەزىمەنى يوقلاش بولدى. ئۇ نەزىمەگە رەھىمەتلىك ئاكىسىنىڭ نەپىقە پۇلىدىن باشقا، ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ كىيىم - كېچەك ۋە تۇرمۇشقا كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ بەردى. لېكىن،

نەزمە ئاكسىنى سۆيلەپ تۇرۇۋالدى. زۇنۇننىڭ قۇربان بولغانلىقىنى دېمەي بولمىدى، بۇ مۇسىبەت نەزمەگە تولىمۇ ئېغىر كەلدى. ئۇ ئاكسىنىڭ ھمايىسىدە قەددىنى كۆتۈرۈشكە، تۇرمۇشتىن لەززەت ئېلىشقا مۇيەسسەر بولغان. مانا ئەمدى نەزمە بۇ دۇنيادا يۆلەنچۈكسىز قالغاندەك، كېلەچىكى ھاڭغا تاشلانغاندەك تۇيۇلۇپ ئازابلاندى، زار-زار يىغلاپ كۆزلىرى قىزىرىپ كەتتى. قاسىم ئەپەندىم زۇنۇننىڭ ۋەسىيىتىگە ئەمەل قىلىپ، نەزمەگە غەمخورلۇق قىلدى، ئۆز سىڭلىسىدەك قاراپ ساۋاتىنى چىقىرىشقا يارىدەم بەردى.

1951- يىلى شىنجاڭ ئۆلكىلىك بىيۇرو كادىرلار مەكتىپى ئېچىلىپ، ئاساسىي قاتلامدا يېتىشىپ چىققان ئاكتىپلار ۋە جەمئىيەتتىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىپ، مىللىي كادىرلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرمەكچى بولدى. قاسىم ئەپەندىم يول مېڭىپ، نەزمەنى ئۆلكىلىك بىيۇرو كادىرلار مەكتىپىگە كىرگۈزدى، ئۇ تەرجىمانلىق سىنىپىدا ئوقۇدى. نەزمە ئوقۇش پۈتكۈزۈپ ئۇرۇمچىدىن يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندە، قاسىم ئەپەندىم يەنە ئۇنى شەھەرلىك پارتكومغا خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇردى...

× × ×

— مەن ھەربىيلەرنى ياخشى كۆرىمەن، ھەربىيلەرگە ئالاھىدە مۇھەببىتىم بار. مەنمۇ ھەربىي باشلىقنىڭ خانىمى بولۇشنى ئارزۇ قىلغان، نېسىپ بولماي قالدى،— دېگەندە، نەزمەنىڭ چىرايى شاپپىدە سارغايدى، كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى. ئۇ شۇ خىلدا ئالدىغا تىكىلىپ بىرھازا تۇرۇۋېتىپ، ئاستا-ئاستا ئۆز ھالىتىگە كەلدى،— ئەمدى قىزمىنى بولسىمۇ ھەربىيگە بەرمەكچىمەن، ئۇلار ھازىر موھەببەتلىشىش باسقۇچىدا تۇرۇۋاتىدۇ،— ئۇ بايىقى ئېغىر بىلىنگەن ئەسلىمىلەرنى شۇنچە تېز ئۇنتۇپ،

گېپىنى قىزىغا يۆتكەپلا بىر خىل مەپتۇنلۇق ئىچىدە ئاغزىنى كالاچتەك ئېچىپ كۈلۈپ كەتتى،— ئۇستام ئىش پىشقاندا، مەن سىلىنى يارىدەمگە چاقىرىمەن جۇمۇ،— دېدى.

— بولىدۇ. بىز شەھەر باشلىقىنىڭ خىزمىتىنى قىلماي كىمنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتۇق. تارتىنماي، مېنى ئىشقا بۇيرۇڤېرىڭ، — دېدى گايىت ئۇستاموۇ مىيىغىدا كۈلۈپ.

گايىت ئۇستام نەزىمەنىڭ ئائىلە ئىچىدىكى سىرنىمۇ ئۆزىگە ئاشكارا دەپ بېرىۋاتقىنىغا قاراپ، «ئارىمىزدا بولۇپ ئۆتكەن ئازارچىلىقنى كەت خۇدا قىلىۋەتكەن ئوخشايدۇ. ئۇ مېنى يېنىغا تارتىپ يېقىنچىلىق قىلىۋاتىدۇ» دەپ ئىچ - ئىچىدىن خۇش بولدى. نەزىمە ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئىشەنچ ئاتا قىلدى.

— سىزگە كۆپ رەھمەت. ئوچۇقراق ئېيتسام، باللىرىمنىڭ كەنجىسى قىز، ئۇنى جېنىمىزدىن ئەزىز كۆرىمىز، شۇڭا ئۇنىڭ ئىسمىنىمۇ ئەزىزە قويغان، مېنىڭ يېتەلمىگەن ئارزۇيۇمغا ئۇ يېتىدىغان ئوخشايدۇ. قارىمامسىز، ئەزىزە بىر ئوقتىسىر بىلەن يۈرۈۋېتىپتۇ،— ئۇ ۋىلىقلاپ كۈلۈپ قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى،— سىزنىڭ ئەلچىلىككە ئېيىگىز بار، بالىنىڭ دادىسى بۇنداق ئىشلارنى ئەپلەشتۇرەلمەيدۇ، شۇڭا سىزگە ئالدىنئالا دەپ قويۇۋاتىمەن. سىزنىڭ باش قېتىنچىلىقىگىز، ئىش - كۈشىگىز بولسا تارتىنماي دەۋېرىڭ، قولىمىزدىن كېلىشچە يارىدەم بېرىمىز. ھە راست، بىر ۋاقىتتا بالىگىزنىڭ ئوقۇۋاتقانلىقىنى تىلغا ئالغان ئىدىگىز، ئۇنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇۋالغانمىدىگىز؟— دەپ سوردى نەزىمە خۇددى گايىت ئۇستامغا كۆيۈنۈۋاتقان تەلەپپۇزدا.

گايىت ئۇستامنىڭ يۈزى قىزىرىپ ئوت بولۇپ ياندى، چۈنكى نەزىمەنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن ئازارچىلىقلارنى ئۇنتۇپ كەتمىگەنلىكىنى سەزگەن ئىدى. ئۆز ۋاقتىدا قاسساپ نەزىمەگە ھەرگىز يېلىنمايدىغان ئەلپازى بىلەن ئوغلىنىڭ ئوقۇۋاتقانلىقىنى تىلغا

ئالغان. مانا ئەمدى پەلەك تەتۇر كېلىپ، ئۇنىڭ ئوغلى ئالىي مەكتەپكە چىقىش ئىمتىھانىدا ياخشى نومۇر ئالالمايى ئۆيدە ئولتۇرۇپ قالدى. قاسساپنىڭ زور باش قېتىنچىلىقى شۇ ئىدى.

— ئۇستام، بېشىڭىز چۈشۈپ كەتتىغۇ، سىز مېنى ئاشۇ ۋاقىتتىكى ئىشنى تەگىگىلى تۇردى دەپ قېلىۋاتامسىز؟ ياق، ئۇ ۋاقىتتا سەۋەنلىك مەندە، سىزنىڭ تىلىڭىزنى ئىشتىشكە لايىق ئىدىم. ھازىردىن باشلاپ ئۇ كۆڭۈلسىزلىكنى ئۇنتۇپ كېتەيلى. بالىڭىزنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشنى مەن ئۆستۈمگە ئالاي، شۇ ئارقىلىق سىزگە كۆڭلۈمنى بىلدۈرۈپ، مەندىن قالغان كۆڭلىڭىزنى ئالغان بولاي، قانداق دەيسىز؟

نەزىمەنىڭ نەزىرىدە دوست ئىككى خىل بولىدۇ. بىر خىلى يۇرتداشلىق، ساۋاقداشلىق، خىزمەتداشلىق، تەڭتۇشلۇق ياكى كۆزقاراش ۋە مىجەز - خۇلقىنىڭ ماس كېلىشى، ئورنىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكى بىلەن شەكىللىنىدىغان دوستلۇق، بۇ خىل دوستلۇقتا تەڭ - باراۋەرلىك ئاساس قىلىنىدۇ، ئارىلىقتا مەلۇم چېگرا ساقلىنىدۇ، سىرلىق بولىدۇ. تېپىتنىچ شارائىتتا، ئۇ زىددىيەتسىز يېتىلگەن بولىدۇ، شۇڭا ئاساسى مۇستەھكەم ئەمەس، ھېچكىم ھېچكىمگە باغلانمايدۇ. تۇرمۇشتا مۇنداق دوستلۇقمۇ زۆرۈر. لېكىن، نەزىمە مۇنداق دوستلۇقنى ئانچە قەدىرلەپ كەتمەيدۇ، ئېتىبارسىزمۇ قارىمايدۇ.

ئىككىنچى خىل دوستلۇقنى ئۇ ناھايىتى ئەتىۋارلايدۇ، ئەترا-پىدىكى كىشىلەرنىڭ مىجەز - خۇلقى، ئورنى، تەسىرىگە قاراپ، ئۇلارنى چېكىپ تاللاپ، بۇ دوستلۇقنى ئۆزى يېتىلدۈرىدۇ، ئۆزى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرىدۇ، يەنى ئۇ پايدىلانماقچى، ئىشلەتمەكچى بولغان كىشىلەرگە تۇنجى قېتىم قاتتىق قوللۇق قىلىپ نارازىلىقىنى قوزغايدۇ ياكى قەستەن ئاۋارىچىلىك تېپىپ يامانلىشىدۇ-دە، گېنە تۇتۇۋاتقاندەك ئىككىنچى ئۈچراشمايدۇ، مۇئامىلە

قىلمايدۇ. شۇ جەريانداا قارشى تەرەپنىڭ گىنەسى يەڭگىل بولۇپ، ئىزدەپ كېلىپ ئەپۇ سورىسا، نەزىمە ئۇنى ھەرگىز دوست تۇتمايدۇ، بەلكى «يەڭگىل مىجەزكەن» دەپ ئۇنىڭدىن يىراقلىشىدۇ. ئەگەر قارشى تەرەپنىڭ گىنەسى قاتتىق، غۇرۇرى كۈچلۈك بولۇپ، ئالدىغا بىرەر قېتىمۇ باش ئۇرۇپ كەلمىسە، نەزىمە ئۇنى قوغلاپ يۈرۈپ دوست تۇتىدۇ. مۇنداق كىشىلەرنىڭ كۆپچىلىكى ئورنى تۆۋەن ھەم ھاجەتمەنلەر بولۇپ، قايتا يارىشىپ دوستلاشقاندىن كېيىن، نەزىمە ئۇلارنىڭ بىرەر - يېرىم ھاجىتىنى چىقىرىپ قويسىلا، قارشى تەرەپ ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى ھەرگىز ئونتۇمايدۇ. ئۇلار نەزىمەنىڭ مىجەز - خۇلقىنى، قەھر - غەزىپىنى بىلگەنلىكتىن ئىككى يېنىغا بېقىپ، پايدا - زىيان يىلەن ھېسابلىشىپ، ئۇنىڭ سىزىقىدىن چىقمايدۇ، سىر ساقلايدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن نەزىمە شەھەر باشلىقىنىڭ ھەم چىرايلىق، ھەم مېھرى ئىسسىق ئايالى، ئۇنىڭمۇ كىشىلەرگە ئېيتقىلى بولمايدىغان ئازرۇ - ھەۋەس، سىرلىرى بار. بۇنى شەھەر باشلىقى ئۇقسا، جەمئىيەتكە چىقىپ كەتسە بولمايدۇ، ئۆزى ئوتتۇرىغا چىقىپ يۈرۈشكىمۇ قولايسىز. يا ئەمەلدار ئەمەس، چىراي - ئىسكەتىمۇ يوق بۇ بەندىلەرنى نەزىمە ئۆيىدە قوندۇرۇۋالسا ئېرى گۇمانلانمايدۇ، كىشىلەرمۇ سۆز - چۆچەك قىلمايدۇ. نەزىمەنىڭ ھەر ساھەدىن مۇشۇنداق سادىق دوستلىرى خېلى بار. ئۇ ئىشارەت قىلسىلا، ھەممە نېمىنى ئالدىدا تەل قىلىدىغان مۇنداق دوستلارنىڭ كۆپ بولغىنى ياخشى.

نەزىمە خېلى بۇرۇنلا گايىت ئۇستامنى چېكىپ كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ يۈرگەن بولسىمۇ، مۇۋاپىق پۇرسەت كەلمەيۋاتاتتى. بۈگۈن ئۇ ئۆيگە گۆش ئېلىش ئۈچۈن، گايىت ئۇستامغا پۇل تاشلاپ قويۇشنى يولدىشىغا تاپىلىدى. گايىت ئۇستام شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆينىگە گۆش

ئاپىرىپ بېرىشنى ئامەت ۋە شەرەپ دەپ بىلىپ، مانا ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. بۇ ئىسكەتى يوق بەندە نەزىمەنىڭ چىراي ئېچىپ، ئىلتىپات قىلىشى بىلەن شېرىن تۇيغۇغا چۆمۈلۈپ، ئۆزىنى نەزىمەنىڭ ئىختىيارىغا ئاتىۋەتتى. ئۇنىڭ نەزىمەگە ئامراقلىقى تۇتۇپ، مۇڭداشقانسېرى مۇڭداشقۇسى كېلىپ ئولتۇرىدى. ئاخىر نەزىمە ئەسىگەن ۋاقىتتىلا ئۇ ئورنىدىن تۇردى.

قۇياش غەربكە قايرىلغان ئىدى. گايىت ئۇستام ئۆزىنى نەزىمەنىڭ دوستلۇق زەنجىرىگە چىڭ باغلاپ، خىيال كەپتىرىنى ئۇچۇرۇپ، كوچىدا ۋىلىسپىتنى بىر خىلدا تېپىپ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. «شەھەر باشلىقىنىڭ ئايالى مېنى ئۇنتۇپ قالماپتۇ، ئالدىغا يېلىنىپ بارمىسامۇ بالامنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ بەرمەكچى بولدى. ھەي، بالامنىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغۇسى بار ئىدى. مەندەك قاسساپنىڭ ئوغلىدىنمۇ ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى چىقسا بولاتتى. بالام ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسىمۇ نەزىمەنىڭ بالامنى ئالىي مەكتەپكە كىرگۈزۈپ قويۇش ھوقۇقى بولسا، قانداق ياخشى بولاتتى ـ ھە. ۋاي، بولدىلا، بالام ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ كەلسە، يەنىلا خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرىدىغان گەپ. گايىت، كەم ئەقىللىق قىلما، ئالدىڭغا كەلگەن ئامەتنى قولۇڭدىن چىقىرىۋەتمە، ئامەت ھەمىشە كېلىۋەرمەيدۇ...»

تۆتىنچى باب

1

شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئائىلىلىكلەر قورۇسىدىن ئۆي تەقسىم قىلىنىپ، ئابلاجان ئۆي ئايرىپ چىقىۋالدى. ئەتىگىنى بۇ ياش ئەر - خوتۇن بىر - بىرىنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشۈشلىرىنى ھەمراھ قىلىپ ئىشقا كەتسە، كەچلىكى بىر - بىرىنى سېغىنىپ جەم بولۇشاتتى.

ئابلاجان ئۆيگە كىرىشى بىلەن سۆيۈملۈك ئايالىنىڭ ئالۇچە-دەك لەۋلىرىگە سۆيۈپ: «مەن كەچكىچە سىزنىلا ئويلىدىم، سىز مېنىڭ كۆز نۇرۇم، قۇياشىم» دەپ ھاۋاخانغا مەدھىيە ياغدۇرسا؛ ھاۋاخان كۆزلىرىدىن بەخت ئۇچقۇنلىرىنى چاقنىتىپ، گۈلدەك ئېچىلغان ھالدا تەبەسسۇم ياغدۇرۇپ: «مەنمۇ شۇنداق پالۋىنىم» دەپ جاۋاب بېرەتتى. «كۆز نۇرۇم»، «پالۋىنىم» دېگەن بۇ ئىككى سۆز ئۇلارنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇش لۇغىتىدىكى مەخسۇس ئاتالغۇغا ئايلىنىپ، بىر - بىرىنىڭ ئىسمىنىڭ ئورنىنى ئالدى، ھەر ئىككىسى مۇشۇنداق ئاتاشنى ياقتۇراتتى. دەم ئالغان ۋاقىتلىرىدا، ئۇلار بىر - بىرىدىن ئايرىلمايتتى، يا ئاتا - ئانىلىرىنىڭكىگە، يا كەچلىك ئولتۇرۇشلارغا باراتتى. تەكلىتۇشلىرىنىڭ بوۋاقلىرىنى كۆرسە، ئۇلارمۇ ئۆزىنىڭ بوۋىقى بولۇشنى ئارزۇ قىلىشاتتى، دوستلىرىنىڭ بوۋاقلىرىنى ئەركىلىتەتتى. دوستلىرى: «سىلەرنىڭمۇ بالدۇراق پەرزەنت يۈزى كۆرۈشۈڭلارغا تىلەكداشمىز» دېسە، ئۇلار شادلىنىپ كېتەتتى.

ئۇيغۇر كتاب توپلىتىش

بىر شەنبە ئاخشىمى ئابلاجان بىلەن ھاۋاخان ياسىنىپ، بىر ياش ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۆيىگە باردى، مېھماندارچىلىق ناھايىتى كۆڭۈللۈك بولدى. نازۇنېمەتلەر تارتىلىپ بولغاندىن كېيىن، ياشلار ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناشتى، نەغمە - ناۋا ئەۋجىگە چىقتى، كېيىن تانسا ئولتۇرۇشنى تولمۇ قىزىتىۋەتتى، بولۇپمۇ مۇزىكىغا جۆر بولۇپ كەلگەن ئېلېكتر نۇرلىرىنىڭ ئۇياقتىن - بۇياققا ئۆتۈشۈپ، كىرىشىپ ھاسىل قىلغان مەنزىرىلەر بۇ كىشىڭ ۋە ئازادە ئۆيگە ئالاھىدە زىننەت ئاتا قىلغان ئىدى، يەنە كېلىپ ئۆينىڭ مەركىزىدىكى دېرىزىدە ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن مودەنگۈلنىڭ يارقىن، كۆركەم كۆرۈنۈشى تانسا سورۇنىغا ئالاھىدە ھۆسن ئاتا قىلغان ۋە ئولتۇرۇشتىكىلەرنىڭ ياشلىق باھار تۇيغۇ-سىنى ئويغىتىپ شوخ كۆڭۈللىرىنى كۆتۈرۈۋەتكەن ئىدى. بۇ گۈلنىڭ زوقى ئالاھىدە تەسىر قالدۇرغان ھاۋاخان تانسا مۇزىكىسى ئاخىرلىشىشى بىلەن ھاياجىنىنى باسالمىغان ھالدا كۆپچىلىككە قاراپ سۆزلەشكە باشلىدى:

— دوستلار، كەسپداشلار، شۇ تاپتا مەن ھاياجىنىمنى باسالماي قېلىۋاتىمەن. بۇ كەچلىك ئولتۇرۇشىمىز تولمۇ كۆڭۈل-لۈك بولدى، بولۇپمۇ ئاشۇ مودەنگۈل ئولتۇرۇشىمىزنىڭ كەيپىيا-تىنى بەكلا جانلاندۇرۇۋەتتى، سىلەرگە قانداقكىن، ماڭا شۇنداق تۇيۇلۇۋاتىدۇ. مېنىڭچە بىر ھۇجرىدا، مېھمانخانىدا ئۆي جاھاز-لىرى، ئائىلە ئېلېكتر سايمانلىرى، گۈل تەشتەكلىرىنىڭ مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى ئۆينى تولمۇ ئېچىلدۇرۇپ، كىشى كۆڭلىنى راھەتلەندۇرۇۋېتىدىكەن. بۇ ئۆي ئىگىلىرىگە باركاللا ئېيتسا بولغۇدەك،— ئۇ ئابلاجانغا بۇرۇلۇپ،— مەنمۇ ئۆيىمىزنىڭ مۇشۇنـداق ئورۇنلاشتۇرۇلۇشىنى خالايتتىم، ماڭمۇ ئاشۇنداق گۈل تېپىپ بېرەلەرسىزمۇ؟ سىزدە باشقىلارنىڭ ئەرلىرىدىن قېلىشمايدىغان جاسارەت بارمۇ؟...

هاۋاخان ۋالاقتەگكۇر ئايالدەك سۆزلەپ كەتكەن ئىدى، ئابلاجان شۇ تاپتا قىزىرىپ ـ تاتىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنى ئەيىبلەپ يۈرمىدى، بەلكى ناھايىتى قىزغىنلىق بىلەن:

ـــ هاۋاخان خاتىرجەم بولۇڭ، باشقىلاردا بولغان نەرسە سىزدىمۇ بولىدۇ،ـــ دېدى.

ئابلاجان گېپىدە تۇردى. ئۇ هاۋاخاننى تېزرەك خۇش قىلغۇسى كېلىپ، بازاردىن هۆپپىدە ئېچىلغان مودەنگۈلنى تەشتىكى بىلەن ئېلىپ ئۆيگە ئەكەلدى، بىرقانچە ئاغىنىسىنى چاقىرىپ مېهمانخانا ئۆينى چىرايلىق زىننەتلەپ مودەنگۈلنى دېرىزىگە قويدى، گۈل بەرگلىرىگە سۇ پۈركۈپ تېخىمۇ كۆركەم، پارقىراق قىلىۋەتتى. دە، خۇشاللىقىنى كۆرۈش ئۈچۈن، تويدىكى ـ دەك ياسىنىپ هاۋاخاننى كۈتۈشكە باشلىدى.

بۈگۈن هاۋاخان چۈشلۈك تاماققا كېچىكىپرەك كەلدى. هويلىغا كىرگەندە، ئۇنىڭ كەيپىياتى يامان ئەمەس تۇراتتى. ئۇ مېهمانخانىغا كىرىپلا تۇمشۇقىنى پۈرۈشتۈرۈپ، مۇرىسىدىكى سومكىسىنى يوتقانىنىڭ ئۈستىگە ئېتىۋېتىپ، ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى. ئابلاجان ساپادا ئولتۇرۇپ، هاۋاخاننىڭ مېهمانخانا ئۆينى تۈزىگەنلىكىنى تېزرەك بىلىشىنى، بولۇپمۇ مودەنگۈلنى كۆرۈپ خۇشاللىقىدا ئۆزىنى قۇچاقلاپ، سۆيۈشىنى كۈتتى. هاۋاخان كۆزىنى ئاچتى، ئۆيدىكى ئۆزگىرىشلەرنى سەزدى، مودەنگۈلنىمۇ كۆردى، لېكىن هېچ ئىش بولمىغاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ، سىرتقا قاراپ ماڭدى.

ـــ ئامرىقىم، مېهمانخانا ئۆيىمىزدىكى يېڭى ئۆزگىرىشنى سەزمىدىڭىزمۇ؟ مودەنگۈلى سىزنى خۇش قىلمىدىمۇ؟ـــ ئابلاجان ئۆزىنىڭ قىلغىنىنى سەزدۈرمەكچى بولغاندەك گەپ قىلدى.

ـــ ئوهۇش، ئۇ جاھازىلار، گۈللىرىڭىزنى چېكىڭىزگە قىستۇرىلىڭ، بۇ بىرنېمىلەر ماڭا تاماق ئېتىپ بېرەتتىمۇ؟ هەي، سىزمۇ

ئادەم بولغاندىكىن، ماڭا قاراپ تۇرماي تاماق ئېتىپ قويسىڭىز بولمامدۇ، ئىسسىقتا ئۇسساپ ئاران كەلگەندە، بىر چىنە سوغۇق چاي بېرىشكە يارىمايدۇيۇ، تۆت تامنى كۆر دەيدا. لەگمەن ئېتىمەن، سىز سەي ئادالاڭ.

«بىرقانچە سائەت تىك تۇرۇپ دەرس ئۆتۈشمۇ ئاسان ئەمەس، بەلكىم ھاۋاخان ھېرىپ كەتكەندۇ، ئۆينى تۈزەپ قويدۇم، بەربىر مېنىڭدىن رازى بولۇپ، كۆڭلۈمنى ئالدىغۇ، دېگىننى قىلاي»

دەپ ئويلىغان ئابلاجان سەيلەرنى ئادالاپ، يۇيۇپ، توغراشقا تەقمۇتەق قىلىپ قويدى. ھاۋاخان تاماققا قولى ئەپچىل، تېز ئىشلەيتتى. ھاۋاخان يۇغۇرغان خېمىرنى جىزا قىلدى، گۆش - سەيلەرنى توغرىدى، سەي قورۇۋېتىپ كۆڭلى ئېلىشقاندەك بولدى. ئۇ لەگمەننى سۈزۈپ ئالدىيۇ، ئۆزى يېمىدى، بەلكى چۆپنىڭ سۈيىگە نان چىلاپ يەپلا ئىشقا كەتتى. ئابلاجان نېمە قىلارىنى بىلمەيلا قالدى. «بۇ زادى نېمە گەپ، لەگمەننى ئېتىپ، يەنە نېمىشقا بىر تالمۇ ئاغزىغا سالمايدۇ، ھاۋاخاندا مۇنداق غەلىتە مىجەز يوق ئىدى، نېمىشقا مۇنداق بولىدىغاندۇ ياكى ئۆزىنىڭ قولىدا ئەتكەن تاماق ئۆزىگە تېتىمايمۇ قالدىمۇ؟»

ئىنسانىنىڭ مىجەزىدىكى ئۆزگىرىش خۇددى تەبىئەت ئۆزگىرىشلىرىدەك بەزىدە تولىمۇ ئۇشتۇمتۇت، ھېچكىم سەزمىگەن ھالدا يۈز بېرىدۇ. بۇ مىجەز ئۆزگىرىشىمۇ؟ ئۇنى كۆزىتىپ يۈرگەن كىشىمۇ سەزمەي قالدۇ. ھاۋاخانىنىڭ تەبىئىتىدە ئۆزگىرىش بولۇپ، دەسلەپتە ئاسان چېچىلىدىغان بولۇپ قالدى، ئابلاجانىنىڭ ئەركىلىتىشىنى ياقتۇرمايلا قالماستىن، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان، ھەتتا ئابلاجانىنى يامان كۆرىدىغان بولۇۋالدى، ئابلاجانغا قويىدىغان تەلەپلىرى كۆپەيدى. ئابلاجان دەسلىپىدە ھاۋاخاندىكى بۇ ئۆزگىرىشنى پەقەت مۇھەببەتنىڭ چوڭقۇرلۇشىشى ۋە ئامراقلىقىدىن ئۆزىگە ئەركىلىگەنلىك دەپ چۈشەندى. لېكىن، ھاۋاخانىنىڭ

ئۆيده تاماق ئېتىشكىمۇ خۇشياقماي، تاماقمۇ يېگۈسى كەلمەيۋا-
قانلىقى ئابلاجاننى بىئارام قىلدى. شۇڭا، ئۇ چوڭ ئۆيگە بېرىپ
ئانىسىدىن ھاۋاخاننىڭ ئاغرىغا تېتىغۇدەك تاماق قىلىپ بېرىش-
نى ئۆتۈندى. تۇرسۇنخان ماقۇل بولۇپ، ئۇلارنىڭكىگە كېلىپ
ھاۋاخان ياخشى كۆرىدىغان چۆچۈرە تۈگۈپ، ئۇ ئىشتىن كەلگۈچ
تەخمۇتەخ قىلدى. ھاۋاخان ئىشتىن كېلىش بىلەنلا چۆچۈرىنى
پىشۇرۇپ ئۇنىڭ ئالدىغا قويدى، مەززىلىك تائامنىڭ لەززىتىگە
ھېدى ھاۋاخاننىڭ بۇرنىغا بېرىشى بىلەن ئۇ سەكىنىپ
ئولتۇرالماي قالدى:
— ئۆزلەنى كىم بۇ نېمىنى ئېتىپ بەر دەپتۇ، ئاپىرسىلا
نېرىغا،— دەپ قاچىنى قوپاللىق بىلەن ئىتتىرىپ، تاماقنى
ئۇستەلگە تۆكۈۋەتتى.
— ھاۋاخان، سىز چۆچۈرىگە ئامراقتىڭىزغۇ؟ نېمە يەيسىز،—
تۇرسۇنخان چۆچۈرلەرنى بىر - بىرلەپ تەخسىگە ئېلىۋېتىپ،—
تاماق ئېتىپ بېرىپ ياخشى بولالمايمۇ سىزگە قىزىم،— دېدى.
— مەن ئۆزلەنىڭ تاماق ئېتىپ بېرىپ ياخشى كۆرۈنۈشلە-
رىنى تەلەپ قىلمىدىمغۇ. تولا كوتۇلدىماي، ئەتكەن تاماقلىرىنى
كۆزۈمدىن يوقاتسىلا...
— ھەي ھاۋاخان،— ئابلاجان ئۇنىڭ گېپىنى چورت
كەستى،— ئاغرىڭىزنى يۇمۇڭ ھە، سىز كىمگە مۇنداق سۆزلەۋا-
تىسىز؟ ئۇ مېنىڭ ئانام. سىزنى خۇش قىلارمىزمىكىن دەپ
ئانامنى مەن چىللاپ كەلگەن.
ھاۋاخان قېينانىسىنىڭ يۈز - خاتىرىسىنىمۇ قىلماي، كۆزلە-
رىنى چەكچەيتىپ، ئابلاجاننىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ كېكىر-
دىكىدىن بوغدى:
— ئۇرامسەن؟ مانا مەن ئۇرە،— ئۇ سەنلەپ چۈشۈپ
يىغلىغان پېتى ئابلاجاننىڭ كىيىملىرىنى تارتىپ كۆكلىكىنى

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

يىرتىۋەتتى، يۈزلىرىنى تاتىلىدى. تۇرسۇنخان ئۇلارنى ئاجرىتىمەن دەپ، بېشى قېيىپ ھالىدىن كېتىپ يىقىلىپ قالدى. ئۇ ئىگىراپ تۇرۇپ ، ئوغلىغا نەسىھەت قىلدى:

— ئابلاجان ئۇنى ئۇرما، كۆڭلىكىڭ يىرتىلىپ كەتسە مەيلى.

ئابلاجاننىڭ قولى قىچىشىپ، غەزىپى تېشىپ، بىرقانچە قېتىم ئۇرۇۋېتىشكە تەمشىلىپ قولىنى كۆتۈرگەن بولسىمۇ، ئۆزىنى ئاران توتۇۋالدى. ئۇ ئانىسىنىڭ ئۆتۈنۈشىنى ئاڭلاپ ئۆزىنى ئۆزىنى چەتكە ئالدى. ھاۋاخان يېرىم سائەتچە تىپىرلاپ، ئېلىشىپ مادارى كېتىپ، ئاخىر كارىۋاتتا يېتىپ قالدى، بىر ۋاقتىچە خىتىلداپ ئاستا - ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى. ئابلاجان نېمە قىلارىنى بىلمەي تەمتىرەپلا قالدى، ئانىسىنىڭ ئالدىدا يۈزكېلەلمەيدىغان بىر ئىش قىلىپ قويغاندەك بېشى سېلىنىپلا كەتتى. تۇرسۇنخان كۆپنى كۆرگەن، ئۆيدىكى ئىشلارنى سىرتقا يېيىپ يۈرمەيدىغان، ئوغلىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن ئۆزىنى قۇربان قىلالايدىغان خوتۇن. شۇڭا، ئۇ ھاۋاخان بېسىلىشى بىلەن ئۇنىڭ كەيپىياتىمۇ ئورنىغا چۈشكەندەك بولۇپ، يەنە ئوغلىغا نەسىھەت قىلدى:

— ئوغلۇم ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال، يەنە ئۇنىڭ بىلەن سوقۇشۇپ يۈرمىگىن جۇمۇ.

— ئانا، ئۆزلەگە... مەن...

— بۇ كىلىن مۇنداق ئەمەستەك قىلىۋىدى، بۇنىڭمۇ بىر سەۋەبى باردۇ. بىزدىن كۆڭلى قالدىمىكىنيا، سۆزلىشىپ باق، سەنمۇ ئىشقا بارما، تۇتاق كېسەللىكىغۇ يوقتۇ ؟

— ياقەي، مەنمۇ بىلەلمەي قالدىم، ئانا خاپا بولمىسلا - ھە.

— ئوغلۇم قورۇنما، مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئايايمەن دەپ ئۆزۈڭگە ئىش تېپىۋالما. مەن كەتتىم، نېمە بولمىسۇن كەچتە كىرىپ مېنىڭ كۆڭلۈمنى تىندۇرۇپ قويارسەن.

تۇرسۇنخان چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئابلاجان ھاۋاخانغا

قاراپ ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. ئۇ ئىشقا بارالمايتتى، كىتاب كۆرسە مېڭىسىگە چۈشمەيتتى، ھاۋاخان ئەتىگەندە قۇرۇق نان غاجىلىغان، شۇ ۋاقتىچە تاماق يېمىدى. «ئۇنى ئويغىتىپ تاماقتىن زورلاپ باقسا قانداق بولار، ياق، ئۇخلاپ باقسۇن، ھاردۇق يەتكەندۇ، ھاردۇقى چىقسا ياخشى بولۇپ كېتەر».

خۇپتەنگە ئەزان چىققان ئىدى، ئەزان بىلەن تەڭ ھاۋاخانمۇ كۆزىنى ئاچتى. ئۇ بايىلا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى، ئۆزىنىڭ ھەددىدىن ئاشقان قىلىقلىرىنى ئويلاۋاتامدىكىن، خېلى ئۇزاقتىن بۇيان توردۇسقا تىكىلىپ ئورنىدا مىدىرلىماي ياتتى.

— ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ تاماق يېۋېلىڭ،— ئابلاجان ئۆزىنى زورىغا بېسىپ، بىر گەردىن مۇزدەك چۆچۈرىنى ئۇستەلگە قويدى.

ھاۋاخان ئورنىدىن تۇرۇپ يۇز - كۆزلىرىنى يۇدى، ئەينەككە قاراپ قاپاقلىرىنىڭ ئىششىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ بېشىنى تۆۋەن ساڭگىلىتىپ ئاستا ئۇستەلگە كېلىپ، مۇزدەك چۆچۈرىنى بىر دەمدىلا ئاچ قالغان بازارچىدەك ئىچىپ بولدى.

— پالۋىنىم سىزگە قالدۇرمايلا يېۋالدىم، رەنجىمەسسىز، تاماقنىڭ كەينىدىن بىر قاچا قېتىق بولغان بولسىدى، سىز بازاردىن ئەكىرىپ بېرەمسىز. ياق، ئىككىمىز بىللە چىقايلى، بىللە ھاۋا يېگەچ ئانىلارنى يوقلاپ كېلەيلى. بىرئاز تۇرۇپ تۇرۇڭ ئۆزۈمنى تۇزەشتۇرۇۋالاي،— ھاۋاخان كىيىملىرىنى يۆتكىدى، ئەينەكنىڭ ئالدىغا كېلىپ يۈزىگە ماي سۈركەۋېتىپ،— ئابلاجان قارىغا، مەن نېمىدېگەن سەت، قاپاقلىرىم خۇددى...— ئۇ پىخىلداپ كۈلدى، ئابلاجانمۇ كۈلۈۋەتتى.

— خۇددى توخۇنىڭ پۈرۈكىگە ئوخشايدۇ دېمەمسىز.

ھاۋاخان نېمىنىدۇر دېمەكچى بولۇپ تۇراتتى، ئۇشتۇمتۇت ئۇ يانداۋۇرۇپ بايا يېگەنلىرىنى قۇسۇۋەتتى. قاڭسىق قۇسۇق ئۆينىڭ ھاۋاسىنى بۇزۇۋەتتى. ئۇلار ئۆيدىن چىقىپ، كەچلىك

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

بازارغا كىلىپ بىر پىيالىدىن قېتىق ئىچتى. شۇ تاپتا چوڭ ئۆيدىكىلەر يېتىپ قالغان ئىدى، شۇڭا ئابلاجان قىزىق - قىزىق پاراڭلارنى قىلىپ، ھاۋاخاننى ئۆيگە قايتۇرۇپ كەتمەكچى بولدى. لېكىن، ئۇ چوڭ ئۆيگە بېرىشتا چىڭ تۇردى، ھەتتا چوڭ ئۆيگە بېرىپلا ھېچبىر ئىش يۈز بەرمىگەندەك، تۇرسۇنخاننى قۇچاقلاپ، ئامراقلىق قىلىپ، ئۇنىڭ قوينىدا ياتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ چوڭ ئۆيدە قېپقالدى، ئابلاجان ئۆيگە يالغۇز قايتىپ كەلدى.

ئابلاجان ياكى ئۇنىڭ ئاتا - ئانىلىرى بولسۇن، «ھاۋاخان ناھايىتى تېز ئۆزگىرىپ، تېزلا ئوڭلىنىپ قالدى، زىيالىي ئائىلىسىنىڭ بالىسى تەربىيە كۆرگەن، ئاسانلا ھوشىنى تېپىۋالىدىكەن، ئالدىمىزغا كىلىپ ناماقۇل دېمىگىنى بىلەن كۆڭلىمىزنى ئۆتۈۋالىدى، يەنىلا ئائىلىمىز بۇرۇنقىدەك شادلىققا چۆمۈلدى، ئەمدى خەقنىڭ كۆزى تەگمىسۇن» دېيىشتى. بىر كۈنى ئابلاجاننىڭ ئىدارىدە زۆرۈر ئىشى چىقىپ قېلىپ، ئۆيگە كېچىكىپ كەلدى. ھاۋاخان ئۇنىڭ يولىغا قاراپ تۇرغان ئىكەن.

— ھەي، سائەت نەچچە بولدى، نېمىشقا ۋاقتىدا ئىشتىن چۈشۈپ كەلمەيسىز؟ قايسى خېنىم بىلەن مۇڭدىشىپ قالدىڭىز؟...

ھاۋاخان ئارقا - ئارقىدىن سوئال ياغدۇرۇپ، قوشنىلاردىنمۇ ئۇياتماي ۋارقىرىدى. ئابلاجان ئۆزىنى بېسىۋېلىپ:

— ھاۋاخان، كوچىدا ۋارقىرىماڭ، سەت بولىدۇ. مانا مەن كەلدىم، نېمە ئىشىڭىز بولسا ھازىر قىلىپ بېرەي،— دېدى.

— سىز ماڭا بايا لازىم ئىدىڭىز، ھازىر كېرىكىڭىز يوق، يوقلىقىڭ كۆزىگە مەدىن،— ھاۋاخان بىخۇد تۇرغان ئابلاجاننى كەينىگە ئىتتىرىۋەتتى، ئۇ گۈپپىدە ئارقىسىغا يىقىلىپ، كىنىملىرى توپىغا مىلىنىپ كەتتى.

— ھەي، مېنى نېمە كۆرۈۋاتىسەن؟— ئابلاجان ئورنىدىن تۇرۇپلا ھاۋاخاننىڭ يۈزىگە بىر شاپىلاق سالدى، قوڭىغا بىرنى

تەپتى،— ماڭ ئۆيگە كىر.

— ئۆيگە كىرمەيمەن، سەن يامان بولغاندىكىن مىشەك ئۇر،— ھاۋاخان ئۇنىنى قويۇۋېتىپ يىغلاپ، ئاغزىغا كەلگەنچە تىللاپ، ئابلاجاننىڭ كۆكلىكىنى يىرتىپ، يۈزىنى تاتىلىدى.

بۇ جېدەلنى قولۇم - قوشنىلارنىڭ ھەممىسى كۆردى. بەزىلەر ئارىغا چۈشۈپ، ئۇلارنى ئاجرىتىۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۇرۇش - جېدەل يۈز بېرىشكە باشلىدى، يا ئۇنىڭ ئاخىرى چىقمايتتى، ھەش - پەش دېگۈچە جاڭجاللىشاتتى ھەم تېز بېسىقاتتى. ئىش تۈگىگەندىن كېيىن، ھاۋاخان ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەندەك يۈرۈۋېرەتتى، مەكتەپكە بېرىپ دەرسكە كىرەتتى. ئۇ بەزىدە ئوقۇتقۇچىلار بىلەنمۇ تاكاللىشىپ، ئوقۇغۇچىلىرىنى سەۋەبسىزلا تىللايدىغان بولۇۋالدى. ھاۋاخاننىڭ مىجەزىدىكى ئۆزگىرىشلەر ھازىر تەرەققىي قىلىپ، چىنە- قاچا، ئۆي جاھازىلىرىنى چاقىدىغان، ھەتتا ئابلاجان مىنگەن ۋېلىسىپىتىنى جاراقلىتىپ ئۆرۈۋېتىدىغان بولۇپ قالدى. ھاۋاخاننىڭ بۇ قىلىقلىرىنى باشقىلار يۈزىگە سالسا، ئابلاجان نومۇس قىلىپ بېشىنى كۆتۈرەلمەيتتى، شۇڭا تونۇش - بىلىشلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرىدىغان بولدى.

2

بىركۈنى ئابلاجان كەچتە بالدۇرراق ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيگە قايتىش خۇشياقمايۋاتقاندەك ئېغىر خىياللارغا پېتىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇشتۇمتوت ئۇنىڭغا پوچتا - تېلېگرافى ئىدارىسىدە ئىشلەيدىغان ساۋاقدىشى، ھاۋاخاننىڭ يىراقراق تۇغقىنى رىسالەت روبىرو ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇلار يولنىڭ بىر بۇرجىكىگە سۈرۈلۈپ، ئۆزئارا ئەھۋال سورىشىپ تۇرغان ئىدى، ھاۋاخان ئاسماندىن

چۈشكەندەكلا پەيدا بولۇپ، رىسالەتكە چىرايىنى سۆرۈن قىلىپ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، چالۋاقىدى:

— ھەي رىسالەت، مېنىڭ ئېرىم بىلەن قاچان تېپىشتۇالدىڭ، ئېرىمنى مەندىن تارتىۋالاي دەمسەن؟ مەنمۇ ئۇنىڭغا ئۆچ بولۇپ كەتتىم. ماڭ ئەكەت، ئۇنى ئۆيىڭگە ئەكەت، كۆزۈمدىن يوقىلىڭلار،— دەپلا يەرگە ئېڭىشىپ توپا، داڭگالنى سىقمداپ ئېلىپ، ئۇلارنىڭ ئۈستۈبشىغا چاچتى.

رىسالەت قاچتى، ئابلاجان ھاۋاخانىنى توسماقچى بولدى. لېكىن، ھاۋاخان ئۇنىڭغا بوي بەرمەي، رىسالەتنى قوغلايتتى. ئابلاجاننىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى- دە، نومۇسقا چىدىماي، شۇ يەردىلا ھاۋاخاننى ئۇرۇپ - تېپىپ يەرگە چاپلاشتۇرۇۋەتتى. دەل شۇ ۋاقىتتا، ئۇلارنىڭ يېنىغا بىر قارا پىكاپ كېلىپ توختىدى، پىكاپتىن شەھەر باشلىقىنىڭ ئايالى نەزىمە چۈشۈپ كەلدى- دە:

— ئابلاجان قولىڭىزنى تارتىڭ!— دەپ ۋارقىرىدى.

ئابلاجان ئۇنى تونۇپ، ھاۋاخاننى ئۇرماقچى بولغان قولى ھاۋادا توختاپ قالدى، خىجىل بولۇپ نېمە دېيىشىنى بىلمەي تۇردى. نەزىمە ئۆزىنىڭ سالاپىتىنى بۇزماي، چىرايىنى تۇرۇپ:

— سىز كوچا لۇكچىكى ئەمەس، بەلكى دۆلەت كادىرى، چوڭ كوچىدا، خەلقئالەمنىڭ ئالدىدا نېمىشقا ئايالىڭىزنى ئۇرىسىز؟— دەپ چەكچەيدى.

— بۇ پەس ئاۋۇ ساۋاقدىشىمنى...

— كۆردۇم،— نەزىمە ئابلاجاننىڭ سۆزىنى چورت كەستى ۋە رىسالەتكە «تېز كېتىڭ» دەپ ئىشارەت قىلدى. چۈنكى، بۇ يەرگە ئادەملەر يىغىلىشقا باشلىغان ئىدى،— ساۋاقدىشىڭىزنىڭ ئۈستۈبشىنى بۇلغىۋەتكەن بولسا، ئۆيىگە بېرىپ يۇيۇۋالسا بولىدۇ. ھە، ئۆزىڭىز نېمىگە قاراپ تۇرىسىز، ئايالىڭىزنى كۆتۈرۈپ پىكاپقا سېلىڭ، ئۇنى شوپۇر ئۆيگە ئاپىرىۋەتسۇن،— دەپ بۇيرۇدى.

ئابلاجان بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئەتراپىدا نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ توپلىشىپ، قارىشىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ده، ئۇلارنىڭ يارديمى بىلەن ئاغرىق ئازابىدا ئىگىراپ ياتقان ھاۋاخانىنى كۆتۈرۈپ پىكاپقا سالدى، ئۆزىمۇ ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرماقچى بولدى.

— سىز قېلىڭ، ئۆيگە بېرىپ ئايالىڭىزنى يەنە ئۇرماقچىمۇ؟ ئۇنى شوپۇر ئۆيگە ئاپىرىپ، قوشنىلىرىغا تاپشۇرۇپ بەرسۇن،— دەپ نەزىمە شوپۇرغا ھاۋاخانىنى ئۆيگە ئاپىرىۋېتىشنى تاپىلاپ يولغا سالدى، ئاندىن ئابلاجانغا بۇرۇلۇپ،— ئۇستۇېشىڭىزنى قېقىۋېتىپ، مەن بىلەن يۈرۈڭ،— دېدى.

شەھەر باشلىقى خالىق بېيجىڭدىكى ئالىي پارتىيە مەكتىپىگە بىر يىللىق ئوقۇشقا كەتكەن. ئۇ يوق بولسىمۇ نەزىمە توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ ۋە باشقا ئىشلىرى چىقىپ قالسىلا «يۈزۈمنىڭ قېلىنلىقى جېنىمنىڭ راھىتى» دېگەندەك، ھۆكۈمەتنىڭ پىكاپىنى ئىشلىتىۋېرەتتى. نەزىمە چۈشتىن كېيىن شەھەر ئەتراپىدىكى بىر باغقا بېرىپ، ئۆيگە قايتىپ كېلىۋېتىپ بۇ ۋەقەگە ئۇچراپ قالغان ئىدى. ئۇ ئابلاجان بىلەن بىر ئىدارىدە ئىشلىمەسمۇ، شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ چوڭ ھويلىسىدا بىرگە بولغانلىقتىن، ئابلاجان بىلەن ھاۋاخانىنىڭ ئائىلە تۇرمۇشىدىكى سۇركۇلۇشتىن خەۋەردار، لېكىن ئۇرۇش - تىللاش دەرىجىسىگە بېرىپ يەتكەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئۇ جىددىي تەدبىر قوللىنىپ، ماجىرانى ئۇلغايتىۋەتمەي، ئۇستىلىق بىلەن بىرتەرەپ قىلدى. شۇڭا، ئابلاجاندا نەزىمەگە نىسبەتەن ياخشى تەسىرات پەيدا بولۇپ، يول ياقىسىدىكى ئېرىقتا ئېقىۋاتقان سۇغا سۇدا يۇز - كۆزلىرىنى يۇدى ۋە چىرايىنى ئېچىپ:

— نەزىمە ئاچا، سىز كېلىپ مېنى بىر سەتچىلىكتىن قۇتقۇزۇپ قالدىڭىز، سىزگە رەھمەت،— دېدى.

پىكاپ ھاۋاخانىنى ئۆيگە ئاپىرىۋېتىپ كېلىپ، ئۇلارنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

يېنىدا توختىدى. نەزىمە ئابلاجاننى پىكاپقا چىقىرىۋالدى. ئۇ تېگىرقىدىيۇ، جىمجىتلا پىكاپقا چىقىپ ئولتۇردى. نەزىمە ئۇنى پىكاپقا چىقىرىۋېلىشىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرمايلا بايىقى ماجرانىڭ گېپىنى قىلدى:

— ئىككىگلار بىر جۈپ قوشاقلاردەك يۈرەتتىگلار، كىشىنىڭ مەستلىكى كېلەتتى،— دېدى ئۇ ئابلاجانغا مىيىغىدا كۈلۈپ قاراپ،— نېمىشقا كوچىدا سەتلىشىپ يۈرىسىلەر؟

نەزىمەنى ئۆزىگە كۆيۈنۈۋاتقىنىنى دەپ ئويلىغان ئابلاجان باش-ئايىغىنى بىلگىلى بولمايدىغان، ھاۋاخان بىلەن تۇرۇپ جېدەللەشىپ-تۇرۇپ ھەشقىپىچەكتەك ئىرمىشىپ-چىرمىشىپ كېتىدىغان ئىشلىرىنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە سۆزلەشكە باشلىدى. نەزىمە سالاپەت بىلەن ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ تولىمۇ سىرلىق ھېكايىسىنى ئاڭلاۋاتاتتى. پىكاپ شەھەرلىك ھۆكۈمەت ئائىلىلىكلەر قورۇسىنىڭ ئارقا دەرۋازىسىدىن كىرىپ، نەزىمىنىڭ ئۆيى ئالدىدا توختىغاندىمۇ ھېكايىنىڭ ئاخىرى تۈگىمىدى.

شەھەرنىڭ شەرقىي جەنۇبى قىسمىغا جايلاشقان شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ھويلىسى 15 مودەك دائىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كاتتا باغ ئىدى. ھويلا غەربتىن شەرققە سوزۇلغان، ھۆكۈمەتنىڭ خىزمەت بىناسى ھويلىنىڭ غەرب تەرىپىدە، چوڭ يولغا تۇتاشقان بىنانىڭ كەينى تەرىپى چىمەنزارلىق باغ، ھويلىنىڭ جەنۇبىنى 4 — 5 مېتىر ئېگىزلىكتىكى كونا سېپىل توسۇپ تۇرىدۇ. شىمال تەرىپىدىن سۇپسۇزۇك ئۆستەڭ ئېقىپ تۇرىدۇ. باغنى ھەر ۋاقىت سۇغارغىلى بولىدۇ. شەھەر باشلىقلىرىنىڭ ئۆيىمۇ مۇشۇ باغدا ئىدى. ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىمۇ تۆت چاسا تام بىلەن قورشالغان، شەھەر باشلىقى خالىقىنىڭ ھويلىسى باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا توغرا كېلىدۇ. قوش قاناتلىق ئىشىكتىن كىرسىلا ئىككى قەۋەتلىك چاققانغىنە بىر بىنانى كۆرگىلى بولىدۇ. بىنا-

نسك كەينى كىچىك باغ، بىنانىڭ ئالدىدا پېشايۋان بولۇپ، پېشايۋانغا ئۆزۈم تاللىرى سايە تاشلاپ تۇرىدۇ. پېشايۋانغا بىر سۇپا ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، 3- ئايدىن 10- ئايغىچە سۇپىنى ھاۋالىق، شامالىق دەپ، بارلىق مەشغۇلاتلار مۇشۇ سۇپىدا بولىدۇ. ئالاھىدە مېھمان كەلگەندە، مېھمانخانا ئۆيگە باشلىنىدۇ. بىنانىڭ بىرىنچى قەۋىتىگە مېھمانخانا، ئاشخانا، تازىلىق ئۆيلىرى ئورۇنلاشتۇرۇلغان، كۇندۇزدىكى بارلىق پائالىيەتلەر مۇشۇ ئۆيلەردە داۋام قىلىدۇ.

نەزىمە پىكاپتىن چۈشۈپلا ئابلاجاننى پېشايۋاندىمۇ ئولتۇرغۇزماي مېھمانخانا ئۆيگە باشلىدى، ئۇنىڭ ئالدىغا نازۇنېمەت، پېچىنە - پىرەنىكلەرنى تىزىپ مېھمان قىلدى ۋە ئابلاجاننىڭ تۇرمۇش شىكايىتىنى داۋاملىق ئاڭلىدى.

— راست، بۇ زادىلا ئوڭ - تەتۈرى يوق جېدەلكەن. ھاۋاخان نېمىشقا شۇنداق قىلىدىغاندۇ،— دېدى ئۇ ئابلاجانغا كۆيۈنگەن قىياپەتتە، ئاندىن ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قاردى،— خوش چاقچاق، بوي - بەستىڭىز قاملاشقان يىگىت ئىدىڭىز، ھازىر جۈدەپلا كېتىپسىز. ھەي نېمىدېگەن بەختسىزلىك. ئۇكام، بۇنى ئانىڭىز ئاڭلىسا قانچىلىك ئازابلىنىپ كېتەر.

ئابلاجان قوشۇمسىنى تۇرۇپ، بېشىنى كۆتۈردى، ئۇنىڭ پېشانىسى تەرلىگەن ئىدى.

— ئاناممۇ، ھاۋاخانىڭ ماڭىلا ئەمەس، ئۆزىگىمۇ يولسىزلىق قىلغانلىقىنى ئويدان بىلىدۇ. ماڭىمۇ ئىچ ئاغرىتقان، لېكىن ئۇ ئاتامنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقالمايدۇ. ئاتام «ھاۋاخاننى ئۇرما» دەپ تۇرىدۇ، مېنىڭ ئۇنى ئۇرغانلىقىمنى بىلىپ قالىدىغان بولسا، تەكشۈرمەيلا يەنە مېنى ئەيىبلەيدۇ. شۇڭا، مەن ئۇلارغا كۆرۈنمەي يۈرۈشكە مەجبۇر بولۇۋاتىمەن.

— شۇنداق، سىزگە قاتتىق ئىچىم ئاغرىۋاتىدۇ ئابلاجان.

لېكىن، سىزنىڭ ئايالىڭىزنى ئۇرۇشىڭىزنى مەنمۇ قوللىمايمەن. ئۇنىڭ بىر يېرى سۇنۇپ كەتسە، بۇنىڭدىنمۇ چوڭ بالادا قالمامسىز؟ ئۇ ئەرز قىلىپ سىزنى سولىتىۋېتىشتىن يانمايدۇ،— نەزىمە ئابلاجانغا سىناش نەزىرىدە قارىدى.

— ھاۋاخان ئۇنداق قىلالمايدۇ. مېنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان ياخشىلىقىم كۆپ. كېچىكمىزدە قىلغانلىرىمنى سۆزلىمەيلا قويساي، يېقىنقىسىنى دېسەم، مەن ئۇنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىشىگە ئاز يول ماڭمىدىم. ئۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا مەن پۇل ئەۋەتىپ تۇردۇم.

— ھە، مۇنداق ئىشمۇ بار دەڭ،— دېدى نەزىمە،— شۇڭا، ھاۋاخاننىڭ تىلى تۇتۇقكەندە.

يىگىت - قىزلارنىڭ مۇھەببىتى پاك، سەممىي، تەمەسسىز بولغاندىلا، ئۇ ھەر ۋاقىت ياشلىق باھارىنى ساقلاپ، قارىغايدەك مەزمۇت، ياپيېشىل تۇرالايدۇ. ئۇ ئۆزئارا كۆيۈنۈش، مېھىر - شەپقەت، خالىسانە يارەملەرنى چەتكە قاقمايدۇ. ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى خاتىرجەم، تىنچ داۋام قىلغاندا، بىر - بىرىنىڭ نۇقسان، ئاجىزلىقلىرىنى سېزىشمەيدۇ، مۇھەببەتكىمۇ دەز كەتمەيدۇ. لېكىن، نەدىمۇ بىر سىزىقتا داۋام قىلىدىغان تۇرمۇش بولسۇن، ئۇ تۈيۇقسىز چىققان شامالغا يولۇقۇپ سىلكىنىش بولغاندىلا، مۇھەببەت جىددىي سىناققا دۇچ كېلىدۇ. تۇرمۇش ئۇلارنى سىنايدۇ، چېنىقتۇرىدۇ، سىناقتىن ئۆتەلىگەنلەر تۇرمۇشتىن لەززەت ئالغان غالىبلاردۇر. ئەگەر ئابلاجانىدەك سۆيگىنىگە ئۆتكەنده قىلغانلىرىنى كۆتۈرۈپ چىقسا ۋە ئۇنىڭدىن ياخشىلىقنى بىلمىدى دەپ ئاغرىنسا، بۇ خىل مۇھەببەت ساپلىقىنى يوقىتىدۇ- دە، ئۇزاققا بارماي قىممىتىنى يوقىتىدۇ، ۋەيران بولىدۇ. نەزىمە ئابلاجان بىلەن ھاۋاخاننىڭ مۇھەببىتىنىڭ بىر - بىرىدىن سوۋۇشىنى، ئائىلىسىنىڭ ۋەيران بولۇشىنى ئۈمىد قىلاتتى.

ئابلاجانىڭ ھەربكتىدىن، سۆزلىرىدىن بۇ ئۇمىدنىڭ رېئاللىققا ئايلىنىدىغانلىقىنىڭ سايىسىنمۇ كۆرگەندەك بولدى. «ئوت تۇتىشىپتۇ، ئەمدى ئۇنىڭغا ماي قۇيۇش كېرەك، ھازىرلىما؟— نەزىمە ئويلىنىپ قالدى،— ئىش بۇ دەرىجىگە يېتىپتۇ، يەنىمۇ تەرەققىي قىلسۇن، زىددىيەت چوڭقۇرلاشسۇن». ئۇ ھازىرچە ئۆزىنى تۇتۇۋالماقچى بولدى. چۈنكى، ھازىرلا قىپىالىڭاچ ئۇتتۇرىغا چىقسا، ئابلاجاننى ھاۋاخاندىن ئاجرىتىشقا دەۋەت قىلسا، بايا ئۇنىڭغا قىلغان نەسىھەتلىرىنى باشقىچە ئويلاپ قالىدۇ- دە، ئۇنىڭدا قالدۇرغان ياخشى تەسىرىگە گۇمان تۇغۇلۇپ قالىدۇ. شۇڭا، ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى چىقارمىدى. شۇ ئەسنادا نەزىمەنىڭ قىزى ئەزرە ئىشتىن چۈشۈپ كىرىپ كەلدى.

— قىزىم ئىشتىن كەلدىڭما،— دېدى نەزىمە ئىتتىكلا ئورنىدىن تۇرۇپ،— ئابلاجان ئاكاڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قوي.

ئابلاجان ئورنىدىن تۇرۇپ ئەزرە بىلەن تىنچلىق سوراشتى.

— تونۇشمىز،— دېدى ئەزرە شوخلۇق بىلەن چاقچاق قىلىپ،— ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ باشلىقىنىڭ ئەتىۋارلىق ئوغلىنى بۇ شەھەردە تونۇمايدىغانلار بولمىسا كېرەك. ئۇلارنىڭ كوچىدىكى جېدەل - ماجىرالىرىدىنمۇ خەۋەردارمەن تېخى.

— سېنىڭمۇ قۇلىقىڭغا بېرىپ بوپتۇ- دە.

— مەن سىزنىڭ ئابلاجان ئاكامنى پىكاپقا سېلىپ ئېلىپ كەتكەنلىكىڭىزنىمۇ ئاڭلىدىم. لېكىن، سىلەرنىڭ ئۆيدە ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىۋاتقىنىڭلارنى ئويلىمىغان ئىكەنمەن،— دېدى ئەزرە بېشىنى سېلىپ ئولتۇرغان ئابلاجانغا قاراپ پىخىلداپ كۈلۈپ.

— توۋا قىلدىم، بۇ شەھەردە خەۋەر نېمىدېگەن تېز تارقىلىدۇ- ھە،— نەزىمە تېڭىرقىغانىدەك مەيدىسىنى تۇتتى،— مەيلى خەق نېمە دېسۇن، مەن سوقۇشۇاتقان ئەر - ئايالنى ئاجرىتىپ قويدۇم شۇ. سەن ئابلاجان ئاكاڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغىن،

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

مەن تاماق قىلاي، ئابلاجان مىشەدىلا تاماق يېسۇن.

— ياق، مەن ئۆيگە قايتمىسام، ئۇ...— ئابلاجان ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشقا تەمشىلىۋېتىپ، نەزىمەگە قارىدى.

— ئۇ ئۆيگە كىرگۈزمەيدۇ، شۇنداقمۇ ئابلاجان ئاكا، ھا، ھا، ھا... ھەي سىلەر ئەرلەرزە...

— ئەزىزە، ئابلاجاننى مەسخىرە قىلما، ئۇنىڭ ئۆيگە قايتىشى ئورۇنلۇق. ئابلاجان خىجىل بولماڭ، ئەر - ئايال ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلارنى ئاتا - ئانىلارغا دېيىش ئەپسىز، دوست - بۇرادەرلەرگىمۇ دەپ يۈرگىلى بولمايدۇ. مەن ئۇقتۇم، كۆردۇم، كۆڭلىڭىز تارتسا ماڭا دەڭ، ياردىمىم تېگىپ قالار. بېرىڭ، ھاۋاخانىڭىمۇ ئەقلى - ھوشى ئەسلىگە كېلىپ قالغاندۇ.

— بولىدۇ ئاچا، ماڭا كۆڭۈل بۆلگەنلىرىگە كۆپ رەھمەت. سىلى بىلەن مۇڭدىشىپ ئىچىم خېلى بوشاپ قالدى. دائىم كېلىپ مەسلىھەتلىرىنى ئېلىپ تۇرىمەن،— دەپ ئابلاجان ئۆيدىن چىقتى.

— ئۇنىڭغا قىزغىنلىق بولۇپ ئۇزىتىپ قوي،— دەپ نەزىمە قىزىنى ئابلاجانىڭ ئارقىسىدىن چىقاردى.

— ئابلاجان ئاكا،— دېدى ئەزىزە ھويلىغا چىقىپ،— مېنىڭ بايىقى چاقچاقلىرىمنى ئېغىر ئالماڭ- ھە. سىزنى كۆرسەملا گەپ قىلغۇم كېلىدۇ، ھى، ھى، ھى...— ئۇ ئابلاجانىڭ بىلىكىگە ئېسىلىپ، يېقىملىق كۈلدى.

— ئېغىر ئالمايمەن، مەن بەربىر سۆز - چۆچەككە قالدىم، يۈزۈم تۆكۈلدى،— ئابلاجان خۇرسىنىپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىندى.

— بۇ، يىگىت ئۇچۇن قانچىلىك ئىشتى. كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ ئابلاجان ئاكا. بىز ياش، تېخى ئوينىاپ - كۈلىدىغان ۋاقتىمىز، ئۆيدىن زېرىكسىڭىز بىزنىڭ سېپىمىزگە قوشۇلۇڭ. ھە، مەن شەنبە كۈنى كەچتە دوستلارغا ئولتۇرۇش قىلىپ بەرمەكچى. سىز مېنىڭ ئالاھىدە تەكلىپ قىلغان مېھمىنىم، چوقۇم كېلىڭ.

ئابلاجان نېمە دېيىشىنى بىلمەي بېشىنى سىلىپ مېڭىپ قوش قاناتلىق ئىشىكنىڭ يېنىغا كېلىپ قالدى. ئەزىزە ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، كۆزىنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى.

— مەن سىزنى چوقۇم خۇش قىلالايمەن، كېلەمسىز؟— ئەزىزە قاش - كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، ئەركىلىدى.

— كېلىمەن، رەھمەت،— دېدى ئابلاجان چىرايىنى ئېچىپ.

× × ×

بۇگۈن كەچقۇرۇن تۇرسۇنخان گۆش - سەي ئۇچۇن بازارغا چىقىپ، تۆت كوچىدىكى گۇللۇكتىن ئۆتتى. گۆش دۇكىنىنىڭ غەربىي بۇرجىكىدە غۇۋزمەك بولۇپ پاراكلىشىۋاتقان بىرنەچچە ئايال تۇرسۇنخاننى كۆرمىدى، 10 نەچچە مېتىر قالغاندا، ئۇلارنىڭ قىلىشىۋاتقان گەپلىرى ئاڭلاندى.

— ئابلاجانچۇ، تۆت كوچىدىلا ئايالىنى ئۇرۇپ - تېپىپ، قوۋۇرغىسىنى سۇندۇرۇۋەتتى، ئايالى نەچچە دەلدۇگۇنۇپ ۋايجانلاپ كەتتى، خوتۇنىغا ئىچى ئاغرىمايدىغان ئاشۇنداق شەپقەتسىز ئەرلەرمۇ باركەن...

تۇرسۇنخان تەستەك يېگەندەك ئەلەم چەكتى، قاققان قوزۇقتەك ئورنىدىلا تۇرۇپ قالدى، يۈرىكى چىملىداپ، مېڭىسى زىڭىلداپ كەتتى. ئۇ «بۇگۇن بولغان ئىشمىدۇ» دەپ ئويلاپ تۇرۇشىغا، يەنە بىر ئايال گۇۋاھلىقتىن ئۆتتى.

— مەنمۇ تۆت كوچىغا كېلىپ تۇراتتىم، ئالا - توپىلاڭ بولۇپ كەتتى، ئۇ ئىگىسى يوق خوتۇنەك ئۇرۇۋەردى، ئاتىسى باشلىقتە، ھەي نېمە دېگۈلۈك.

— نېمە دېگۈلۈك دەپ يۈرۈۋەرسەك، ئەرخەقلەر بېشىمىزغا مىنىدۇ.

ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئايال تۇرسۇنخاننى كۆرۈپ قالدى بولغاي، ئەتراپىدىكى ئايالارنىڭ بېشىنى بىر يەرگە يىغىپ پىچىرلىدى. تۇرسۇنخاننىڭ يۈرىكىگە بېگىز سانجىلغاندەك تولغىنىپ كەتتى، گۆش ئېلىشىنمۇ ئۇنتۇدى، ئۆيگە قايتماقچى بولۇپ كەينىگە بۇرۇلۇپ قەدىمىنى تېزلەتتى. ئۇ تار كوچىنىڭ ئاغزىغا كەلگەندە، يەنە بىرنەچچە ئايالنىڭ پارىڭىنى ئاڭلىدى.

— كۇندا شىلىق دېگەن يامان كېسەل جۇمۇ، ئابلاجان ئايالىنىڭ بىرنەۋرە ئاچىسى بىلەن سۆزلىشىپ تۇرۇپتىكەن...

— شۇنداقمۇ، ئابلاجاننى ئايالى ئۆزىنىڭ ئاچىسىدىن كۇنلەپتىما. ئۇنداق بولسا، ھاۋاخانغىمۇ تاياق دوربكەن.

تۇرسۇنخان بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، كۆڭلى تەسكىن تاپقاندەك بولدى، مۇشۇنداق گەپنى يەنە ئاڭلىغۇسى بار ئىدى. لېكىن، سۆزلىشىۋاتقانلار تۇرسۇنخاننى كۆرۈپلا تارقىلىپ كېتىشتى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا، ئۇننى قويۇۋېتىپ، يىغلاپ كەتتى:

— ئابلاجان، جېنىم بالام، يالغۇز بالام، توققۇز ئاي قورساق كۆتۈرۈپ ئاران تۇغقان بالام، ئوماقلىقىدا قولدىن - قولغا ئۆتەتتىڭ، ئالتۇن بۆشۈكتە ياتاتتىڭ، ئاق سۈت بىلەن باقاتتىم، يىغلىمايتتىڭ، كۇلەتتىڭ بالام، ئاتاڭ ۋىلىسىپىتىگە مىندۈرۈپ، كوچا ئايلاندۇرۇپ ھارمايتتى، ۋاي بالام، جېنىم بالام، قەدرىڭ ئالەمچە ئىدىغۇ، كۆرگۈلۈكۈڭ بارمىدى...

— بولدى، بالاڭ نېمە بوپتۇ؟

توختىمەتنىڭ ۋارقىرىشى بىلەن تۇرسۇنخان يىغىدىن بېسىلغان بولسىمۇ، يەنىلا ھېقىلايتتى.

— ھاۋا دېگەن جۇۋاينىمەك، ئابلاجاننى تىللاپ، كېسىم - كېچەكلىرىنى يىرتىۋەتكىنىنى ئاز دەپ، ماڭمۇ ھاقارەت قىلدى. ئۇنىڭ ھاقارىتىگە مەن چىدىمىسام، باشقا قېيىنانا چىدىمايدۇ. مەن «ھاۋاخان كېچىكىدىلا يامان ئىدى، ئېلىپ بەرمەيلى»

دېسەم ئۇنىمىدىلا، ئوغلىمىزمۇ يېپىنىشۋالدى، مانا ئەمدى...

— ھەي زادى نېمە بوپتۇ، ئېنىقراق دېگىنە،— توختىمەت تۇرسۇنخاننى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ كۆز ياشلىرىنى ئېرتتى، تۇرسۇنخان خىتلىداشتىن توختىدى.

— ئاۋۇ كۇنى ئابلاجان «ھاۋاخانغا نېمە بولدىكىن، ئۆزىنىڭ ئەتكەن تامىقى ئاغزىغا تېتىمايۋاپتۇ. ئۇ چۆچۈرىگە ئامراق ئىدى، ئېغىر كۆرمەي ئېتىپ بەرسەڭ» دېدى. يېرىم كۇن ھەشەم قىلىپ چۆچۈرە ئەتسەم، ھاۋاخان مېنىڭ كۆڭلۇم ئۈچۈن بولسىمۇ بىرەر تالنى ئاغزىغا سېلىپ تېتىپ قويماي، ئالدىغا قويغان تاماقنى ئىتتىرىپ جوزىغا تۆكۈۋەتتى. ئۇ تېخى مېنىڭ ئالدىمدا ئىزا تارتماي: «كىم ئاناڭنى چۆچۈرە ئېتىپ بەر دەپتۇ» دەپ، ئابلاجانغا بىشەملىك قىلىپ، كىيىم - كېچەكلىرىنى يىرتىۋەتتى. ئۇنى سىلىگە دېمەي ئۆتكۈزۈۋەتتۇق، كېيىن «كەچ كەلدىڭ» دەپ قوشنىلىرى ئالدىدا جېدەل قىپتۇ، ئۆيدىكى قاچا - قۇچا، ئۆي سايمانلىرىنى چېقىپ، ۋېلىسىپىتنىڭ پولات چىۋىقلىرىنى ئۇرۇپ ئېگىۋېتىپتۇ. بۇگۇن يەنە كوچىدا سوقۇشۇپتۇ.

— توختا ۋالاقتەگكۇر، جىم تۇرسام كاپىلداپلا كەتتىڭغۇ.

— مەن ۋالاقتەگكۇرمۇ؟— تۇرسۇنخان يەنە كۆز يېشى قىلغىلى تۇردى،— ھازىر ئۆيىمىزدىكى بۇ ئىشلار شەھەرگە پۇر كەتتى، سىلى دېگەن ئابرۇيلۇق باشلىق تۇرسىلا.

— سەن نېمىشقا ئەقلىڭنى ئىشلەتمەيسەن- ھە، ھاۋاخاننى نېمىشقا دوختۇرغا كۆرسەتمەيسىلەر.

— ۋاي، مەنمۇ دېدىم، ئابلاجان مەجبۇرلاپمۇ كۆردى. لېكىن، ھاۋاخان دوختۇرخانىغا بېرىشقا زادى ئۇنىمىدى.

— ھەي، ھاۋاخاننىڭ قورسىقىدا...

— ئوھوش...

— ئۇنداق دېمە خوتۇن، ھاۋاخاننىڭمۇ ساڭا ئوخشاش سېزىكى

قاتتىقمىكىن دەيمىنا. دەسلەپكى تۇغۇتۇڭدا، سەنمۇ سېزىكتىن چىقالماي، بەش ئاي قىينالدىڭ. غورىڭا سېزىك بولدۇم دېۋىدىڭ، خەقنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ تۇتۇلۇپ قالدىم، خەققە يېلىنىپ يۈرۈپ غورا تېپىپ كەلدىم، ئۇنى يەپ باقتىڭ، ئۆچكە سۈتىنىمۇ ئىچىپ باقتىڭ.

— بولدى قىلسىلا،— تۇرسۇنخان شىپىددىلا يىغىدىن توختاپ، ئالقىنى بىلەن ئېرىنىڭ ئاغزىنى توسۇۋالدى

— تۇرمۇشنىڭ بۇ تەجرىبىلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىشقا بولمايدۇ،— توختىمەت ئۇنىڭ قولىنى سىلكىۋەتتى،— ھېلىمۇ ياخشى، سەن 5- ئايدىكى كەلكۇننىڭ سېرىق پاتقىقىغا ئېغىناپ، سېغىز توپا يەپ سېزىكىڭدىن چىققان، ھا، ھا، ھا...

— ماڭسۇنا، كىشىنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرمەي، يۇنى ئۆزلەلا بىلىلا، ھېچكىم بىلمەيدۇ.

— شۇنداق، شۇ ۋاقىتتا ئايال كىشىنىڭ مۇشكۈلاتىنى مەن چوڭقۇر چۈشەنگەن ئىدىم. ئۆزۈڭ بېشىڭدىن كەچۈرگەن تۇرۇقلۇق، كېلىنىڭنىڭ بۇ ئېغىرچىلىقىنى كۆتۈرەلمەمسەن؟

— ئابلاجان ئاشۇ سېزىكمىدە تۇغۇلغان. ھاۋاخانىڭمۇ قەيىقلىشى، يەيدىغان نەرسىسىنى تاپالمايۋاتقانلىقى، سەزگۈ ئەزالىرىنىڭ ئۆتكۈرلىشىپ كېتىشى سېزىكىنىڭ ئالامىتى، ئەمما...

— نېمە ئەمماكەن. ئابلاجانغا ئېيىت، ھاۋاخانىنىڭ خاھىشىغا ھۆرمەت قىلسۇن، كەمستىمسۇن، ئۇرمىسۇن. ئۇ نېمىنى يەيمەن دېسە، شۇنى تېپىپ بەرسۇن، پۇلى يەتمىسە بىز بېرەيلى،— توختىمەت ئاچچىقىدىن تىترەپ كەتتى، ھويلىدا قولىنى ئارقىغا تۇتۇپ مۇشتلىرىنى تۇگۇپ ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭدى،— بالاڭ ھوشىنى تاپسۇن. ماڭ ئۇنىڭغا ئېيىت،— دېدى.

تۇرسۇنخان ئوغلىدىن خاتىرجەم ئەمەس ئىدى، ئۇنى ئىزدەشكە توختىمەتنىڭ ئۇنۇماسلىقىدىن ئەنسىرەيتتى. مانا ئەمدى

توختمەتمۇ ئوغلىنى ئىزدەشنى دەۋاتىدۇ. تۇرسۇنخان سەمرەپ كەتكەن تېنىنى ئاران كۆتۈرۈپ ئۆيدىن چىقىشىغا، ئابلاجان ئىشىك ئالدىدا ئۇچراشتى- دە، كەينىگە ياندى...

3

هاۋاخان تۇيۇقسىز ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ كۆزىنى ئاچتى. ئۇ قانداقتۇر بىرنېمىنىڭ تەسىرى بىلەن ئويغانغاندەك قىلىۋىدى، ئۇ نېمە بولغىنىدى. ئۆينىڭ ئىچى قاپقاراڭغۇ ۋە تىپتىنچ، تېخى تاڭ ئاتمىغاندەك قىلىدۇ، هاۋاخان ئىتتىكلا يېنىغا قاراپ باقتى، ئابلاجان ئاخشام ئۆيگە قايتىپ كەلمىگەن، ئۇنىڭ ئورنى بوش ئىدى. ئۇ قالايمىقان چۈشىمۇ كۆرمىگەن، بىرەر شەپىسىنمۇ ئاڭلىمىغان. ئۇنداقتا، ئۇنى قانداق بىر كۈچ ئويغىتىۋەتكەندۇ، ياق، بەلكىم ئۇيقۇسىغا قېنىپ ئۆزلۈكىدىن ئويغانغاندۇ.

هاۋاخان گادىرماچ خىياللارنى سۈرۈۋېتىپ، ئۇشتۇمتوت ۋۇجۇدىدا يۇز بېرىۋاتقان بىر خىل تولمۇ نازۇك، ئەزەلدىن يۇز بەرمىگەن ئالامەتنى سەزدى، ئۇنىڭ قورسىقىدا بىرنېمە تولمۇ ئاجىز ۋە توختاۋسىز مىدىرلاۋاتاتتى. ئۇ شۇ ۋاقىتتا تورۇسقا قاراپ ياتاتتى، ئەمدى تېنىنى سول يانغا باستى، قورساقتىكى مىدىرلاش داۋام قىلىۋەردى، هاۋاخان ئوڭغا بۇرۇلدى، مىدىرلاش توختىمىدى. ئۇ ئۇشتۇمتوت ئورنىدىن تۇردى، قورساقتىكى نەرسە يەنە مىدىرلىدى. «ۋىيەي، مەن نېمە بولدۇم، قورسىقىمدىكى نېمىدۇر، قۇرت پەيدا بولۇپ قالدىمۇيا، بىرنەچچە كۈندىن بۇيان قەي قىلىپ قورسىقىمغا تۇزۇكرەك بىرنېمە يېيمىگەن ئىدىم. قۇرتنىڭمۇ قورسىقى ئېچىپ، مېنىڭ گۆشۈمنى يېگىلى تۇردىمۇيا، ۋىيەي، قورقۇۋاتىمەن، ئابلاجان نەدىسىز؟»

هاۋاخاننىڭ ۋۇجۇدى تىترەپ پۈت- قوللىرى جان قالمىدى،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بېشىدىن مۇزدەك تەر چىقىپ كەتتى. ئۇ ئورنىغا چۆكۈپلا يوتقىنىغا يۆگىنىپ يېتىۋالدى. ھاۋاخان بايانىن قورقۇنچىدا ھېچنېمىنى سەزمىگەندەك قىلىۋىدى، ئەمدىلىكتە قورسىقىدا بىرنېمىنىڭ مىدىرلىشى بىلەن پەيدا بولغان ۋەھىمە ۋە سەكپارە چىلىقتا، تۇنۇگۈن كوچىدا ئابلاجاننىڭ مۇشت، تېپىكلىرىدىن زەخمىلەنگەن تېنىنىڭ ئاغرىقى قوشۇلۇپ يۈرىكى خۇددى پىچاق يېگەندەك بولۇپ كەتتى. يالغۇزلۇق، بۇرۇقتۇرمىلىق، پەرىشانلىق ئىسكەنجىسىدە قىينىلىپ، قوي كۆزلىرىدىن مارجاندەك ياش تۆكۈپ، بىردەمدىلا ياستۇقنى ھۆل قىلىۋەتتى. ھاۋاخان كىچىكىدىنلا كۆكلى پۈتۈن، ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان، غالىبكارلىقى كۈچلۈك ئىدى، ئاسانلىقچە كۆز يېشى قىلمايتتى. مانا ئەمدى ئۇ ئۆزىنىڭ ئاجىز، يۆلەنچۈككە موھتاج مەزلۇم ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلىپ، كۆكلى تېخىمۇ يېرىم بولدى.

«يېتىلگەن ئادەت ئۆلگۈچە چىقماپتۇ» دېگەندەك، ھاۋاخان غەپلەتتە يېتىۋېرىشىنى خالمىغاي ئورنىدىن تۇردى، چىراغنى يانداۋرۇپ كىيىندى، يۈز - كۆزىنى يۇيۇپ، چۈۋۈلغان چاچلىرىنى تارىدى، ئاندىن ئەينەكنىڭ ئالدىغا كېلىپ چىرايىغا سەپسالدى - دە، ياش ئىپقىپ تۇرغان كۆزلىرى تىكىلىپلا قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئاپئاق يۈزىنىڭ سۈزۈك تېرىلىرى بوشاپ قالغان، چىرايى جۇدەپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن، ئۇچىسىدىكى كۆكلىكىمۇ ئۆزىنىڭ ئەمەستەك بىلىنەتتى. ھاۋاخان يېقىنقى كۈنلەردىكى ئەھۋالىنى ئەسلەپ بىر خىل قايغۇ - ھەسرەت ۋە ئەجەبلىنىش تۇيغۇسى بىلەن خىيال سۈردى، «مەن نېمانچە جۇدەپ كەتكەنـدىمەن، زادى نېمە بولدۇم، نېمىشقا تاماق يېگۈم كەلمەيدىغاندۇ، يېگىنىم نېمىشقا تېنىمگە سىڭمەيدىغاندۇ. مەن ئەزەلدىن خەقنىڭ كۆكلىگە ئازار بېرىشنى بىلمەيتتىم، يامان گەپ پەقەت ئاغزىمدىن چىقمايتتى. ھە دېگەندىلا قېينانامنى سەتلەپ،

رەنجىتىپ قويدۇمغۇ، ئۆزۈمنى نېمىشقا تۇتۇۋالالمايدىغاندىمەن، ئوڭ - تەتۈرۈمنى ئۆزۈممۇ بىلەلمەيدىغان بولۇپ قالدىمغۇ، نېمىشقا ئابلاجاننى كۆرسەملا ئاچچىقىم كېلىپ سوقۇشىدىغاندىمەن. بۇ سارا ئىسىملىق ماڭا قانداق چاپلاشتى. ئۇنى كوچىدا تىللاپلا قالماي، بىر نەۋرە ئاچامنىڭمۇ يۈز - كۆز، كىيىم - كېچەكلىرىگە توپا چېچىپ تولىمۇ سەت ئىش قىلدىم. ئاھ، خۇدا! سەن مېنى قانداق بىر كۈلپەتكە مۇپتىلا قىلدىڭ».

ئىنسان ئېغىر مۇشكۈلاتقا، تىلسىماتتەك قىيىن ئىشقا دۇچ كېلىپ، تەدبىرسىز قالغاندا، خۇدادىن ئەقىل - پاراسەت، مەدەت تىلەيدۇ. ھاۋاخان ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدى، ئەقىل - ئىدراكى، ھەتتا نېرۋىلىرى ئەسەبىيلىشىۋاتقاندەك، كۆزلىرىگە قىزىللىق تېقىلدى؛ پۈتكۈل ئەزايى توڭلاپ كېتىۋاتقاندەك جالاقلاپ تىترىدى، ئىككى قولىنى ئەينەك تومپۇچكىسىغا تىرەپ، بېشىنى ساڭگىلاتقانچە، چاچلىرىنى يۇلۇپ تاشلايدىغان ئەلپازدا مەھكەم قاماللىدى. شۇ ۋاقىتتا بەدەنىڭ يېغىلىشى بىلەن قورساقتىكى تۆرەلمە يەنە مىدىرلىدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ مېڭىسى تېخىمۇ جىددىيلەشىتى- دە، ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كۆزىگە نېمە چېلىقسا، شۇنى قولىغا ئېلىپ ئېگىز كۆتۈرۈپ يەرگە ئۇردى، چاقتى، دېرىزە پەردىلىرىنى تارتىپ يىرتتى...

دەل شۇ ۋاقىتتا ئىشىك ئۇلۇغ ئېچىلدى- دە، تاڭ ئاتقانلىقىتىن بېشارەت بېرىپ، ئۆيگە نۇر ۋە يورۇقلۇق كىرىپ كەلدى. ھاۋاخان چۆچۈپ كەتتى، دېرىزە پەردىسىنى كۈچەپ تارتىۋاتقان ئىككى قولى بوشلۇقتا قېتىپلا قالدى. ئۇنىڭ ئاچىسى پاتىگۈل كىرىپ:

— جېنىم سىڭلىم بارمۇسەن؟— دېدى.

— ئاچا!— ھاۋاخان قوللىرىنى كېرىپ، يىغلىغان پېتى يۈگۈرۈپ كېلىپ ئاچىسىنى قۇچاقلىدى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

پاتىگۈل سىڭلىسى بىلەن ئابلاجاننىڭ قوشۇلۇشىدىن، ئۆتۈۋاتقان تۇرمۇشىدىن رازى ئىدى، ئۆيىگە دائىم بېرىپ ئۇلارغا ئەقىل ئۆگىتىپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ قارايتتى. ئۇ ئاخشام ھاۋاخان بىلەن ئابلاجاننىڭ كوچىدا سەتلىشىپ سوقۇشۇپ قالغانلىقىنى، ئابلاجاننىڭ ھاۋاخانىنى قاتتىق ئۇرۇۋەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، كېچىچە تۇرۇكرەك كىرپىك قاقمىدى، تاڭ يورۇشى بىلەن سىڭلىسىنى يوقلاپ كېلىشى ئىدى. ئۇنىڭمۇ كۆڭلى يېرىم بولۇپ ئىككىيلەن قۇچاقلاشقان پېتى خىلىغىچە يىغلاشتى. بىرھازادىن كېيىن، پاتىگۈل كۆز يېشىنى ئېرتىۋېتىپ، سىڭلىسىنى ساپاغا ئەكېلىپ ئولتۇرغۇزدى.

— سىڭلىم، بولدى يىغلىما، زادى نېمە بولدۇڭلار، ئابلاجان يوقمۇ؟ ئۆيدىكى نەرسىلەرنى چېقىپ، ئىككىنچى ئۆي تۇتمايدىغاندەك ئېغىل قىلىۋېتىپسەنغۇ. بولدى، يىغلما سىڭلىم، ماڭا ئەھۋالنى دەپ بەرگىنە، ئاڭلاپ باقاي،— پاتىگۈل سۆزلەۋېتىپ، سىڭلىسىنىڭ كۆز ياشلىرىنى ئېرتتى، چۈۋۈلغان چاچلىرىنى تۇزەشتۇردى. ھاۋاخان يىغىدىن توختىغان بولسىمۇ، ھېقىلىشى تېخى تۇگىمىگەن ئىدى.

— مەن سېنى ئۆزىنى توختىتىۋېلىپ توي قىلدى، تۇرمۇشتا تەمكىن، ئۆي تۇتۇشنى، ئەرنى كۈتۈشنى بىلىدۇ، دەپ پات-پات يوقلاپ تۇرالمىدىم. سىڭلىم، ياخشى ئۆتۈۋاتاتتىڭلارغۇ، قانداقسىگە كوچىغا چىقىپ سوقۇشۇپ قالدىڭلار،— دېدى پاتىگۈل بېشىنى يەرگە ساڭگىلىتىۋالغان سىڭلىسىنىڭ ئېگىكىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ. ئۇنىڭ جۈدەپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، كۆڭلى يېرىم بولدى. ھاۋاخان ئاچىسىغا قارىلا ۋۇجۇدىغا يەنە يىغا تۇتتى.

— ھەممە گۇناھ مەندە، مەن سارىڭ بولۇپ قالغان ئوخشايمەن،— دېگىنىچە ئۆكسۈپ يىغلاپ، ئۆزىنى ئاچىسىنىڭ قوينىغا ئاتتى. ئۇ ئاچىسىنى قۇچاقلىغاندا، ئوڭ قولى ئاچىسىنىڭ سول

ھولىنى تۇتۇپ، ئىختىيارسىز ھالدا ئۆزىنىڭ قورسىقىغا باستى. ھاۋاخانىنىڭ قورسىقىدىكى مىدىرلاشنى سەزگەن پاتىكۇل لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— ھاۋاخان، مۇبارەك بولسۇن،— ئۇ خۇش بولغانچە ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتى،— سىڭلىم بويۇگدا قاپتۇ، يىغلىما، كۇل، خۇشال بول، كۇل دەۋاتسەن. سەن بۇنى سەزمىدىڭما؟— پاتىكۇل سىڭلىسىنى چىڭ قۇچاقلاپ خۇشاللىقىنى باسالمايلا قالدى.

ھاۋاخان بويىدا قالغانلىقىنى ئويلىمىغان ئىدى، ئاچىسىنىڭ كەسكىن ھۆكمىنى ئاڭلاپ، يا خۇشال بولۇشنى، يا ئازابلىنىشنى بىلەلمەيلا قالدى. ئۇ ئاچىسىنىڭ قۇچىقىدىن چىقىپ، ئاچىسىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى، تىلى گەپكە كەلمەيۋاتاتتى.

— ھەي ھاگۋاقتى، بويۇگدا قالغىنىنى سەزمىدىڭمۇ دەۋاتىمەن؟— پاتىكۇل سىڭلىسىغا تىكىلىپ قاراپ جاۋاب كۈتتى.

— مەن تېخى تۇغۇپ باقمىسام نەدىن بىلەي، قورسىقىمدا مىدىرلىغانىنى سېزىپ، نېمىلىكىنى بىلەلمەي قورقۇپ كەتتىم. ئاچا سەن بىلمەيسەن، يېقىندىن بۇيان مېنىڭ مىجەزىم ئۆزگىرىپ ئوڭ - تەتۇرىنى ئۆزۈمۇ بىلەلمەي قالدىم،— ئۇ ئۆيدە تاماق ئەتكۈسى كەلمەي، تاماق يېسىمۇ قەي قىلىۋاتقانلىقىنى، ئابلاجان بىلەن كۆپ قېتىم سوقۇشۇپ، كىيىم - كېچەكلىرىنى يىرتىۋەتكەنلىكىنى، ھەتتا ئابلاجانىنى كوچىدا سەتلەپ، ئۆزىمۇ تاياق يېگەنلىكىنى، قېينانىسىنىڭمۇ كۆڭلىنى رەنجىتكەنلىكىنى، مەكتەپتە دەرس ئۆتۈۋېتىپمۇ ئۆزىنى تۇتالماي ئوقۇغۇچىلىرىنى تىللاپ، ئۇرۇپ قويغانلىقىنى سۆزلەپ كېلىپ ئاخىرىدا،— ساراڭ سىلىقىم تۇزەلمەي تۇرۇپ ئەمدى قورسىقىمدىن چاتاق چىقامدىكەن دەپ قورقتۇم، پەرىشان بولۇپ يىغلىدىم، يەنە ئۆزۈمنى تۇتالماي قالدىم- دە، قولۇمغا نېمە چىقسا شۇنى چاقتىم، يىرتتىم، بۇنىڭ ئۇستىگە سەن كەلدىڭ. ئاچا دەپ باقە، قورسىقىمدىكى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بالا بولۇپ چىقتى، لېكىن مېنىڭ مەجەزىم...

شۇتاپتا ھاۋاخانىڭ كۆزلىرى خۇنۇكلىشىپ، نەپىسى توختاپ، تومۇرلىرىدىكى قان ئۈيۈپ قالغاندەك، مىڭ جىڭ تاش جىسمىنى بېسىپ تۇرغاندەك بولۇپ قالغان ئىدى. ئاشۇ مەجەزى، ساراڭلىقىدىن ئۇنىڭ كېلەچىكى، پۈتكۈل ئۈمىدى، ئارزۇ - ئارمانلىرى بەربات بولغاندەك، ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ئائىلىسى، مۇھەببىتى ۋە بارلىقى ئۆز قىممىتىنى، ئۆز ئەھمىيىتىنى يوقاتقاندەك بولۇپ قالغان ئىدى. پاتىگۇل سىڭلىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ پەننىي جەھەتتە بىلىملىك، ئىقتىدارلىق بولغىنى بىلەن تۇرمۇش بىلىمى جەھەتتە ساۋاتسىز قالغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ تېنىدە، روھىي ھالىتىدە يۇز بەرگەن، بۇنىڭدىن كېيىن داۋاملىق يۇز بېرىدىغان ئۆزگىرىشلەرنىمۇ چۈشىنەلمەي ئۆزىنى ئازابقا سېلىۋاتقانلىقىنى، روھى زەئىپلىشىپ كەتكەنلىكىنى چۈشەندى، سىڭلىسىغا ئىچى ئاغرىپ، كۆڭلى يېرىم بولدى، ئۇنىڭ روھىي ئازابىنى يەڭگىللىتىشكە ئالدىراپ:

— ياق سىڭلىم،— دەپ، ھاۋاخانىڭ سۆزىنى بۆلدى،— تېنىڭدىكى ئۆزگىرىش، روھىي ھالەتلەر سېنىڭ مەجەزىڭ ئەمەس، بەلكى بويۇڭدا قالغاندىن كېيىنكى سېزىكىنىڭ ئالامىتى.

— سېزىك؟— ھاۋاخانىغا بۇ گەپ غەلىتە ئاڭلاندى. ئۇ قايسىبىر دەرسىنى غۇۋا ئەسلىگەندەك قىلدى،— ئاچا، سېزىك بولسا قانداق بولىدۇ؟— دەپ سورىدى.

— ۋاي بىچارە سىڭلىم، سەن ئىنسانلار ئارىسىدا ياشاۋېتىپ، مۇشۇنداق ئەقەللىي ساۋاتنىمۇ بىلەلمەي قالدىڭما؟ راست، ئاتام سېنى كەنجى قىزىم دەپ ئەركە قىلىپ قويدى، ئوقۇشۇڭغىلا كۆڭۈل بۆلۈپ ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشىڭغا، ئانامنىڭ قېشىدا تۇرۇشۇڭغا پۇرسەت بەرمىدى. ئۆزۈڭمۇ بېشىڭنى چۆكۈرۈپ ئوقۇشقا، خىزمەتكە بېرىلىپ كەتتىڭ...

— ۋاي ئاچا، مېنى ھېچنېمە بىلمەسكە چىقىرىۋەتمە، كىچىكمىدە قازان بېشىغا كىلىپ باقمىغان بىلەن، ھازىر ئانام ئەتكەن تاماقلارنىڭ ھەممىسىنى ئېتەلەيمەن، باشقا كەلگەندە باتۇر بولۇپ كېتىدىكەن كىشى. لېكىن، سېزىك دېگەن بىرنېمە...

پاتىگۈل سىگىلىسىنىڭ گۆدەكلەرچە گېپىنى ئاڭلاپ، كۈلۈپ قويدى. ھاۋاخانمۇ چىرايىنى ئېچىپ ئاچىسىغا قاراپ تەبەسسۇم قىلدى. پاتىگۈل ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى.

— شۇنداق، سېزىك دېگەن بىرنېمە ئايالالرنىڭ تۇغۇت ئالدىدا يۇز بېرىدىغان پىسخولوگىيىلىك ھادىسە. سېزىك بولغاندا ئايال كىشى تولىمۇ نازۇكلىشىپ كېتىدۇ، نېمىلەرنىدۇر يېگۈسى كېلىدۇيۇ، يەيدىغىنىنى بىلمەيدۇ. بەزىلەر ئېرىگە ئامراقلىشىپ كېتىدۇ، بەزىلەر ئېرىگە ئۆچ بولۇپ سوقۇشىدۇ، ئۆزىنى تۇتالمايدۇ. سېزىك كۆچىيىپ كەتكەندە، نېرۋا قالايمىقانلىشىپ، كۆتمىگەن، ئويلىمىغان كۆڭۈلسىزلىكلەر يۈز بېرىدۇ. سېزىك ئايالالاردا ھەر خىل شەكىلدە ئىپادىلىنىدۇ، بەزى ئايالالارنىڭ سېزىكى يەڭگىل بولىدۇ، بەزىلەر تېخى سېزىك بولغانلىقىنى سەزمەيدۇ ياكى سېزىك بولمايدۇ. بەزى ئايالالارنىڭ سېزىكى قاتتىق ھەم ۋاقتى ئۇزاق بولىدۇ. قارىمامسەن، بىز بىر ئاتا - بىر ئانىدىن تۇغۇلغان بولساقمۇ سېزىكىمىز ئوخشىمايدىكەن. ئۆزۈڭ بىلىسەن، مېنى ئاكاڭغا ئۆيدىكىلەر مەجبۇرىي چېتىپ قويغان. تۇنجى تۇغۇتۇمدا ئۇنىڭغا ئامراق بولۇپ قالغان ئىدىم، بۇ سېزىك ماڭا ئامەت ئاتا قىپتۇ. بۇنىڭ تەتۈرسىچە سەن ئابلاجاننى يامان كۆرۈپ قاپسەن، بۇ سىلەرگە بەختسىزلىك كەلتۈرمەس، ئابلاجانمۇ سېنى چۈشىنىپ قالىدۇ، سېزىكىڭدىن چىقساڭلا ياخشى بولۇپ كېتىسەن.

— ھەرنېمە بولسا شۇنداق بولسۇن، لېكىن ئۇ ئاخشام ئۆيگە كەلمىدى. ئاچا، سېزىك مۇشۇنداق قاتتىق، ئۆيگە بالايىئاپەت

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

كەلتۈرسە تۇغمايلا قويماي، بالىنى تۆرەلمە ۋاقتىدىلا چۈشۈرۈۋۈۋەتمەك، بولامدۇ؟

ھاۋاخان سېزىكتىن بىزار بولۇپ، ئۆزىنىڭ بېشىغا قانداقتۇر بىر خىل پېشكەللىك كەلتۈرىدىغاندەك بىلىنىپ بىئارام بولۇپ، ئاچىسىغا يېلىنىش، ئۇمىد بىلەن قارىدى. پاتىگۈل ئويلىنىپ تۇرمايلا ئۇنىڭ تەلىپىنى كەسكىن رەت قىلدى.

— ياق، تۇغۇشۇڭ كېرەك. سىڭلىم، ئايال كىشى ئالىم، شائىر، ئىنژېنېر، پروفېسسور بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئايالىق بۇرچىنى ئادا قىلىشى، ئېرىنى كۈتۈشىنى بىلىشى، ئۆيى ئىشىنى قىلىشى، پەرزەنت كۆرۈشى لازىم. بۇ ئايالالارنىڭ شەرەپلىك مەجبۇرىيىتى. شۇنى بىلىشىڭ كېرەككى، ئايالالار تۇغمىسا ئانا نامىنى ئالالمايدۇ، ئانىلىق سالاھىيىتى يوق ئايال — ئەڭ بىچارە، مىسكىن، مۇھەببەتسىز، گاداي ئايال بولۇپ قالىدۇ.

ھاۋاخاننىڭ تىلى گەپكە كەلمەي قالدى، ئاچىسىنىڭ گېپى ئۇنىڭ يۈرىكىگە بازغاندەك تەگكەن ئىدى. ئۇ بىرھازادىن كېيىنلا بېشىنى كۆتۈردى.

— ئاچا، مەن بەزىدە خۇدۇمنى بىلمەي قالساملا قانداق قىلارمەن، سەن دوختۇر بولغاندىن كېيىن ئامالىڭ يوقمۇ؟ تۇيۇقسىز يۇرۇپ بېرىدىغان بىمەنە قىلىقلىرىمدىن بىزار بولدۇم. ئابلاجانىڭمۇ كۆڭلىنى رەنجىتتىم. سەن ماڭا ياردەم قىل.

— سىڭلىم، قولۇمدىن كېلىدىغانكى ياردىمىمنى سېنىڭدىن ئايمايمەن. مىدىتسىنا ئىلمى سېزىكنى داۋالاش ئىقتىدارىغا ئىگە ئەمەس، لېكىن ئىنسانىيەت شۇنى ئۇبدان بىلىدۇكى، سېزىك — خۇشاللىقنىڭ بېشارىتى. شۇڭا، ئەرلەر ئەلمىساقتىن تارتىپ ئايالىنىڭ سېزىك ۋاقتىدىكى كۆڭلىنى چۈشىنىپ كەلگەن. مېنىڭ بايىقى كەيپىياتىم باشقىچە ئىدى، سەن ئابلاجاندىن ھوشۇڭدىن كەتكۈچە تاياق يەپمۇ يەنىلا ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ

ئولتۇرۇپسەن. ئۇ سېنى چۈشەنمىسە، ئەپۇ قىلمىسا، مەن سېنى ئۆيگە ئېلىپ كېتەيمىكەن دەپ كەلگەن. مەيلى مەن بىلەن كەت ياكى قال، سېنىڭ سېزىكىڭ تېخى يېشىلمىدى، يەنە نېمە ئىشلار يۈز بېرىدۇ، بىلگىلى بولمايدۇ. ھازىرچە مەن سېنىڭ سېزىكتىن ئۈگۈشلۈق چىقىشىڭنىلا تىلىيەلەيمەن. دۇمبەگىدىكى كۆكەرگەن، جاراھەتلەنگەن يەرلەر ساقايماپتۇ، مەن بىلەن دوختۇر-خانىغا بارغىن، مەن دورىلاپ قويايى.

— رەھمەت ئاچا،— ھاۋاخان سائىتىگە قارىۋېتىپ،— ھازىر مەكتەپكە بارمىسام بولمايدۇ، ئىككى سائەتلىك دەرسىم بار.

— سىگىلىم، بۇنىڭدىن كېيىن سېزىكتىن پەيدا بولىدىغان روھىي زەئىپلىكتىن ساقلان، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىش، كۆڭلۈڭ نېمىگە تارتسا شۇنى يەپ كۆر. مە، ماۋۇ پۇلنى.

— ياق، ئاچا، — دېدى ھاۋاخان قىزىرىپ،— ئالدىنقى كۇنىلا قېينانام 1000 يۈەن بېرىپ كەتكەن. ئىشىگىغا بېرىۋەرگىن، ساڭا چايمۇ دەملەپ بېرەلمىدىم، رەنجىمە.

4

ھاۋاخان ئۆز تېنىمىدە يۈز بەرگەن ئۆزگىرىش كەلتۇرۇپ چىقارغان كۆڭۈلسىزلىك، جىدەل - ماجىرالارنىڭ مەنبەسىنى چۈشەندى. ئۇنىڭدىكى روھىي چۈشكۈنلۈك، قايغۇلۇق كەيپىيات كۆتۈرۈلۈپلا قالماستىن، بەلكى ئانىلىق تۇيغۇسىمۇ ئويغىنىپ، پەرزەنتلىك بولۇشنىڭ خۇشاللىقى ۋە لەززىتىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى. پەرزەنت — ئەر بىلەن ئايالنى چەمبەرچاس باغلايدىغان ئۇل ۋە زەنجىرسىمان مۇھەببەت رىشتىسى ئىكەنلىكىنى تونۇپ، قەلبىدە شادلىق ئۇرغۇدى. ئۇلارنىڭ ئائىلىۋى تۇرمۇشى بەخت نۇرىغا چۆمۈلىدىغانلىقىغا ئىشەندى. ئۇ مەكتەپكە كېتىۋېتىپ ئابلاجاننى

سېغىنىش بىلەن ئويلىدى، ئۇنىڭ بىلەن تېزرەك ئۇچرىشىپ بويىدا قالغانلىقىنى ئېيتىپ، جاراھەتلەنگەن ۋە مۇزلىغان كۆڭلىنى ئېرىتىپ ھەم خۇش قىلىپ، ئىناق ئۆتۈشكە بەل باغلىدى.

شۇنىڭدىن كېيىن، ھاۋاخانىڭ قەلبىدە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان ۋەھىمە ۋە ئەندىشە توساتتىن يوقاپ كەتكەندەك بولدى. ئۇ مەكتەپتە دەرس باشلاش قوڭغۇرىقى چېلىنىشى بىلەن خۇش كەيپ ھالدا چىرايىدا تەبەسسۇم ياغدۇرۇپ، تېتىك قەدەم ئېلىپ سىنىپقا كىردى. ئوقۇغۇچىلار لىككىدە ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، ھۆرمەت بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن ئولتۇرۇشتى. ساۋاقداشلارنىڭ بىلمىگە تەشنا كۆزلىرى ھاۋاخانىغا تىكىلگەن، سىنىپ تىمتاس ئىدى. شۇ تاپتا ھاۋاخانمۇ ئاچسىنىڭ «ئاياللار تۇغمىسا، ئانا نامىغا ئېرىشەلمەيدۇ، سېزىكتىن پەيدا بولىدىغان روھىي زەئىپىلىكتىن ساقلان، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىش» دېگەن نەسىھىتىنى ئەسلەپ، ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ، ئوقۇغۇچىلارغا تەبەسسۇم بىلەن تەكشى قارىۋېتىپ، يېڭى دەرسنى باشلىدى. ئۇ ۋەتەنپەرۋەر شائىر لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ جەڭگىۋار ھاياتى ۋە ئىجادىي ئەمگەكىنى زور قىزىقىش ۋە جەلپكارلىق بىلەن سۆزلىدى، «يىللارغا جاۋاب» شېئىرىنى جارانگلىق دېكلاماتسىيە قىلىدى ھەمدە ئۇنىڭدىن ئالغان تەسراتىنى بايان قىلىۋېتىپ، ئىختىيارسىز مۇنبەردىن چۈشۈپ، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىغا كىردى. بۇ ۋاقىتتا كۆپچىلىك ساۋاقداشلار ئوقۇتقۇچىنىڭ سۆزىگە زېھنىنى بەرگەن ئىدى. كەينى پارتىدىكى بىر ساۋاقداشنىڭ پوستى ساپسېرىق، يۇمىلاق بىرنېمىنى پۈراپ ئويناپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرگەن ھاۋاخانىڭ ئاغزىغا سېرىق سۇ يىغىلىپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا ئالدىغا ئوقتەك ئېتىلدى. ساپسېرىق بىرنېمىنى ئويناپ ئولتۇرغان ساۋاقداش بېشىنى كۆتۈرگەندە، ھاۋاخانىڭ ئوڭ قولى ئالدىغا سوزۇلغان ئىدى.

هېلىقى ساۋاقداش قولىدىكى نەرسىنى ئىتتىك يانچۇقىغا سالدى.

— يانچۇقۇڭدىكىنى چىقار، ماڭا بەر، چاپسان بول،— ھاۋاخان قولىنى تىقىپ هېلىقى ساۋاقداشنىڭ يانچۇقىنى يېرتىۋەتتى.

— ياق، يانچۇقۇم يېرتىلىپ كەتتى، بوينۇمنى قايرىۋەتتىلە.

بۇ ۋاقىتتا سىنىپتىكى ساۋاقداشلار ئوپۇر - توپۇر بولۇشۇپ، ھاۋاخان بىلەن هېلىقى ساۋاقداشنى قورشاپ كەلدى. ساۋاقداشلارنىڭ بەزىلىرى ئۇنىڭغا «نەرسەڭنى مۇئەللىمگە بەر» دېسە، بەزىلىرى چۇقان كۆتۈردى.

— بەرسەڭمۇ- بەرمىسەڭمۇ ئالىمەن!— ھاۋاخان تەرلەپ-پىشىپ، ئاخىر ساۋاقداشنىڭ قولىدىن سېرىق پوستلۇق نەرسىنى ئېلىۋالدى.

ھاۋاخاننىڭ كۆزىگە چۇشكىنى دۆلىتىمىزنىڭ جەنۇبىي ئۆلكىلىرىدىن چىقىدىغان ئاپېلسىن ئىدى. ئۇ ۋاقىتلاردا ئاپېلسىن بۇ شەھەرنىڭ بازىرىدا سېتىلمايتتى. ئاپېلسىننى بۇ ساۋاقداشنىڭ دادىسى گۇاڭجۇدىكى يەغىنغا بېرىپ ئالغاچ كەلگەن. ئانىسى ئەتىگەندە يانچۇقىغا سېلىپ قويغان ئىككى دانە ئاپېلسىن ئۇنىڭ كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنۈپ، ئاياپ يېمىگەن، ھاۋاخان دەرس ئۆتۈۋاتقاندا، ئاپېلسىننى پۈرىماقچى بولۇپ، يانچۇقىدىن چىقارغان ئىدى. ھاۋاخان سىنىپنىڭ بۇلۇڭىغا بېرىۋېلىپ، ئۇنىڭ پوستىنىمۇ سويۇۋەتمەي، خۇددى ئېچىرقاپ كەتكەندەك شالاپشىتىپ يېگىلى تۇردى. بۇ ساۋاقداش ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ يېغلاپ، كاردورغا چىقتى.

— ھە، ھە مۇدىرغا ئېيتىمەن، ھى، ھى، مۇدىر ھە، مۇدىر...

سىنىپتىكى ساۋاقداشلارمۇ چۇرقىرىشىپ ئوقۇتۇش بىنىسىنى بېشىغا كىيدى. باشقا سىنىپلارمۇ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى. بەزى ئوقۇغۇچىلار يۈز بەرگەن ۋەقەنى كۆرۈشكە ئالدىراپ سىنىپتىن چىقىشتى. ئۇلار ئاپېلسىننى تارتىتۇرۇپ

قويۇپ، يىغلاۋاتقان ساۋاقداشىنى بەزلىدى، ھاۋاخان بىر بۇلۇڭدا تام تەرەپكە قاراپ، ئاپىلسىنىڭ سۆيىنى كۆڭلەكلىرىگە ئاقتۇرۇپ يەۋاتاتتى. ئۇزاق ئۆتمەيلا مەكتەپنىڭ ئايال مۇدىرى سىنىپقا كىرىپ كەلدى. بۇ ۋاقىتتا ئاپىلسىنىنى يەپ بولغان ھاۋاخان بۇياقتا بۇرالدى.

— ئۇھ،— ئۇ قاتتىق ئىشلەپ ھاردۇق يەتكەن ئادەمدەك ئۇزاق دېمىنى ئېلىۋېلىپ،— مۇدىر، مەن تولىمۇ سەت ئىش قىلىپ قويدۇم، ھەرقانداق جازاغا رازىمەن. مەن ئاپىلسىنغا سېزىك بولۇپ قالغان ئوخشايمەن. ئۇنى يەپ يېنىكلەپ قالدىم،— دېدى قىزارغان ھالدا.

— شۇنداقمۇ تېخى،— ئايال مۇدىر ئاچچىقىدا تىترەپ كەتتى،— مەكتەپتە ئالتوپىلاڭ چىقىرىۋەتتىڭ، ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىنىڭ نەرسىسىنى بۇلاپ يېۋالىدىغان ئىش مەكتەپ تارىخىدا ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان. قانداق سېزىككەن ئۇ مەكتەپنىڭ تەرتىپىنى بۇزىدىغان. سەن قائىدىنى بۇزدۇڭ، دەرسكە كىرىشكە لايىق ئەمەسسەن. سەن مەكتەپنىڭ نامىشە-رىپىگە داغ چۈشۈردۈڭ. بۇ قىلمىشىڭنى مەكتەپ رەھبەرلىكى جىددىي بىر تەرەپ قىلىپ ساڭا ئۇقتۇرىدۇ.

— بولىدۇ، خوش ئەمسە مۇدىر،— ھاۋاخان بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي سىنىپتىن ئىتتىك چىقىپ كەتتى. ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلار ئۇنىڭغا قارىشىپ، يول ئېچىپ بەردى.

ھاۋاخان كوچىغا چىقتى، يەنە بىر قېتىم ساپ ھاۋادىن نەپەس ئېلىپ ئۇلۇغ - كىچىك تىندى. ئۇنىڭ دەرس ئۆتۈۋاتقان ۋاقتىدا پەيدا بولغان تەلۋىلىك، ئاچ كۆزلۈك، كۆزىگە بىرنېمە تىقىلىپ خۇددىنى يوقاتقان ھالىتى بىر يولىلا تارقاپ، روھىي كەيپىياتى نورمالىلاشتى. ئۇ كېتىۋېتىپ بايىلا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى، ئۆزىنىڭ قىلمىقلىرىنى، مەكتەپتە كۆتۈرۈلگەن چۇقان-

سۈرەتلەرنى ئەسلەپ، يەنە ئۆزىنى تۇتالماي قالغانلىقىنى، كىشىنى نەپرەتلەندۈرىدىغان، مەكتەپنىڭ ئىناۋىتىنى تۆكۈدىغان ئىش تېرىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئەدىلىكتە ئۆز - ئۆزىدىن قورۇ-نۇپ، خىجىلچىلىقتا بېشىنى كۆتۈرەلمەي قالدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا ئۆزىنى كارىۋاتقا ئېتىپ يىغلاپ كەتتى. ئالاھازەل بىرەر سائەت يىغلاپ، ئۆكسۈپ ھېقىقداپ، ھېرىپ ئۇيقۇغا كەتتى...

ھاۋاخاننىڭ ئۆيى شەھەردىكى مەسچىتكە يېقىن ئىدى. ئۇ پېشىنگە ئەزان ئېيتقان مەزىننىڭ لەززان، جاراڭلىق ئاۋازى بىلەن ئويغىنىپ كەتتى. ئويغىنىپلا چۈشتىن بۇرۇنقى سەھنە-لىكى ئېسىگە كېلىپ، كۆڭلى يېرىم بولۇپ يەنە يىغلىغىلى تۇردى. ئۇ يالغۇزچىلىقتا تولمۇ غېرىبسىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ يېنىدا كۆڭلىنى ياسايدىغان نە ئانلاجان، نە ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بولمىغانلىقتىن، يېتىمسىراپ، ئۇلارنى كۆزىگە سۈرتكۈدەك بولۇپ كەتتى. شۇڭا ئۇشتۇمتۇت ئىشىك چېكىلدى، ھاۋاخان ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇشىغا، ئىشىك ئېچىلىپ ھېلىقى ئاپىلىسىنى تارتتۇرۇپ قويغان ئوقۇغۇچى كىرىپ كەلدى:

— ئاتا، ئانا، ھاۋاخان مۇئەللىم بار ئىكەن، كىرىڭلار،— دېدى ئۇ ئۆيدىكى چېچىلىپ، يىرتىلغان نەرسىلەرگە قاراپ.

ھاۋاخان ئوقۇغۇچىسىنى كۆرۈپلا ۋۇجۇدىغا تىتىرەك ئولاشتى. ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنى باشلاپ كەلگىنىنى ئاڭلاپ، يۈرىكى كۆكرەك قەپىسىدىن چىقىپ كېتەي دېدى- دە، ئۆينىڭ بۇلۇ-ڭىغا ئۆمىلەپ بېرىپ، كۆزىنى پارقىرىتىپ ئولتۇرۇپ قالدى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم.

چىرايىدىن كۈلكە ياغدۇرۇپ، ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۆيگە كىردى. ئۇلار ئۆيدىكى قالايمىقانچىلىقلار ئارىسىدىن پۈتلە-رىنى قويىدىغان يەرنى ئىلغاپ دەسسەپ، كارىۋاتنىڭ بۇرجىكە-گە كېلىپ ئولتۇردى. دۇئاغا قول كۆتۈرگەندىن كېيىن ھاۋاخان

ئۇيغۇر كىتاب توپلىشى www.uyghurkitap.com

ـدىن تىنچلىق - ئامانلىق سورىدى. لېكىن، ھاۋاخان قېتىپ قالغان ھەيكەلدەك زۇۋان سۆزەلمەيتتى، ئورنىدىن قوزغىلالمايتتى.

— ھاۋاخان سىڭلىم،— دەپ ئوقۇغۇچىنىڭ ئانىسى سۆز باشلىدى،— بىز سىزنى يوقلاپ كەلدۇق. بالىمىز ئەخمەتجان مەكتەپتە ئەدەپسىزلىك، ھۆرمەتسىزلىك قىلىپ يانچۇقىدىكى ئاپپلىسىنىنى بەرمەيمەن دەپ مالىمان تېرىپتۇ. سىز خەتنىڭ قولىدىكى نەرسىگە نەزەر سالىدىغان ئايال ئەمەس. ئاياللار سىزنىڭ بولۇپ قالغاندا مۇشۇنداق ئىشلار بوپقالىدۇ. بالىنىڭ ئانىسى بۇنى ئاڭلاپ، ئەخمەتجانغا قاتتىق كايىدى، ئۇچىمىز سىزدىن ئەپۇ سورايمىز.

ھاۋاخان ئۆزىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ۋە ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىدىن تولىمۇ قورقۇپ، نېمە دېيىشىنى، قانداق قىلارىنى بىلمەي بۇلۇڭغا كىرىۋالغان ئىدى. ئۇ ئاچسىدىن كېيىن، ئۆزىنى، «سىزنىڭ»نىڭ مۇشكۇلاتىنى چۈشىنىدىغان ياخشى كىشىلەرگە ئۇچراۋاتاتتى. ئۇنىڭ زەربە يېگەن، يېتىمسىراپ، گاڭگىراپ قالغان كۆڭلى بۇ ئانىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ھاياجانلاندى، تەسىرلەندى، قورۇنۇش، غەم - ئەندىشىلىرى يوقالدى- دە:

— بۇ دۇنيادا مېنى چۈشىنىدىغان كىشىلەرمۇ بار كەن، جېنىم ئاچا،— دەپ يۈگۈرۈپ كېلىپ ئاننىنى قۇچاقلاپ، يىغلاپ كەتتى. بۇ ئانمۇ كۆز يېشى قىلدى، ئۇ تېزلا يىغدىن توختاپ:

— ھاۋاخان، بىز ئەر - ئايال ئىككىمىز قاسىم ئەپەندىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى. سىزنى كىچىكىزدىن ئوبدان بىلىمىز. سىز تىرىشچان، غەيرەتلىك، پەزىلەتلىك يېتىلگەن. تۇنجى تۇغۇتىڭىز- دىكى سېزىك سىزنى ھالسىرىتىپ قويۇپتۇ. لېكىن، نېمىگە سېزىك بولغىنىڭىزنى بىلگەندىن كېيىن، قالغىنى ئاسان.

— سىڭلىم،— دېدى تاشقى سودا ئىدارىسىنىڭ باشلىقى قولىدىكى چوڭ سومكىنى كۆرسىتىپ،— بىز سىز يەپ كېكـ

ـرىپ كەتكۈدەك ئاپپلىسىن ئېلىپ كەلدۇق، خالىغانچە يەڭ،— ئۇلار كۈلۈشتى، ھاۋاخانمۇ كۈلۈۋەتتى.

— ھە، مانا چرايىڭىز ئېچىلدى، بىز سىزگە ئۆيىڭىزنى تازىلىشىپ بېرەيلى،— ئانا سۆزلەۋېتىپلا ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. ئۇلار بىردەمدىلا ئۆينى يېغىشتۇرۇۋەتتى.

ھاۋاخان تېتىكلىشىپ چاي دەملىدى. ئۈستەلگە ئۆيدە بار نازۇنېمەتلەرنى قويۇپ، بۇ قەدىرلىك كىشىلەرنى مېھمان قىلدى. ئۇلار بىلەن ئۇزاققىچە مۇڭدىشىپ، ھاۋاخاننىڭ كۆڭلى خېلى ئېچىلىپ قالدى.

ئۇيغۇرچە كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بەشىنچى باب

1

ئەزىزەگە ئوكچە قالغان هويلا ئەتىگەندىن باشلاپ جانلىنىپ كەتتى. ئۇ كەچتىكى ئولتۇرۇشتا مېهمانلىرىنىڭ ئالدىغا قويىدىغان نازۇ نېمەت ۋە تائاملارنى ئائىلىدە مەززىلىك، كۆركەم تەييارلاپ، دوستلىرىنىڭ رازىلىقىنى ئالماقچى، شەھەر باشلىقىنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىپ هەممىنى بېسىپ چۈشمەكچى ئىدى. يەنە كېلىپ، ئۇنىڭ قولى ئەپلىك، خۇش چاقچاق قىز - يىگىت دوستلىرى يارەمگە كېلىپ ئىشنى باشلىۋەتكەن ئىدى.

يىگىتلەر سىرتتىكى ئىشلارغا چاپاتتى. ئۇلار گۆش، كۆكتات، هاراق - شاراب ۋە باشقا ئىچىملىكلەرنى تەييارلىسا؛ قىزلار ئۆيدە پىچىنە - پىرەنىكلەرنى پىشۇرۇش، كۆكتاتلارنى يۇيۇپ توغراش بىلەن ئالدىراش بولدى. ئۆيدە خۇش چاقچاق، ناخشا - ناۋا ئەۋج ئالدى. چۈشتىن كېيىن، قىزلار مېهمانخانا ئۆينى رەتلەپ، تەخسە ۋە ئەينەك ۋازىلارغا نان، نازۇ نېمەت، قەنت - گىزەكلەرنى تىزىپ، زىياپەت ئۈستىلىنى تولدۇرۇۋەتتى. يىگىتلەر هويلا ۋە مېهمانخانا ئۆيگە رەڭدار چىراغ، پارقىراق بايراقچىلارنى ئېسىپ زىننەتلىدى؛ هەر خىل ساز، ئۇنئالغۇ، سىنئالغۇ ۋە جازىلارنى تەخمۇتەخ قىلىپ قويدى. سائەت 4كىچە ئۇلارنىڭ ئۇھ دەپ ئارام ئالغۇدەك ۋاقتى بولمىدى. ئەمدى مېهمانلارنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولغان ئىدى. بەزمە قىزىپ، مېهمانلار رازى بولسىلا، ئۇلارنىڭ هاردۇقى چىقاتتى. ئۇيغۇرلار قورسىقى كەڭ، مېهماندوست خەلق، ئۆيىگە مېهمان

چاقىرغاندا ئەستايىدىل قارايدۇ. ئۆيدە ئوبدان تەييارلىق قىلىنغان تائام، نازۇ نېمەتلەرنى مەززىلىك، پاكىز تەييارلايدۇ، ھەرگىز قولىنىڭ ئۇچىدىلا ئىشلەپ قويمايدۇ؛ تائام، قورۇما، نان، نېمەتلەرگە ئۆزگىچە تەم كىرگۈزىدۇ، يېيىشلىك، سىڭىشلىك قىلىدۇ، ئۆينىمۇ پاكىز، ئازادە، كۆركەم بېزەيدۇ، بىر خىل مىللىي شەكىل، كۆركەملىك، ئازادىلىك بىرلەشكەن ھەيۋەت پەيدا قىلىدۇ. مېھمان ئۆيگە ئوڭ پۇتىنى ئېلىپ بوسۇغىدىن ئاتلاپ كىرىپلا بىر خىل يېقىملىق، گۈزەل مەنزىرىنى كۆرىدۇ، خۇشاۋا، شېرىن تائامنىڭ ھىدىنى ھىدلايدۇ. بۇ مەمۇرچىلىق كىشىنى ھۇزۇرلاندۇرماي، مەستلىكىنى كەلتۈرمەي قالمايدۇ.

چوڭ ئۆي تەخمۇتەخ قىلىنىپ بولۇشىغا نەزىمە سىرتتىن كىرىپ كەلدى. ئۇ قىزىنىڭ ياخشى تەييارلىق قىلالمايى، مېھمانلىرى ئالدىدا يەرگە قاراپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، بۇرۇنراق ئىشتىن چۈشۈپ كەلگەن ئىدى. ئەزىزەمۇ ئۇيغۇر قىزى- دە، ئۇ تېخى ئۆيدە مۇنداق ھەشەمەتلىك مېھماندارچىلىق ئۆتكۈزۈپ باقمىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاتا - ئانىسىنىڭ قېنى بار، كىچىكىدىنلا ئۆي تۈتۈشنى، تائام، قورۇمىلارنى تەييارلاشنى ئۆگەنگەن. نەزىمە بىر قاراپلا قىزىنىڭ ئۆزى ئويلىغاندىنمۇ ئارتۇق قىلىۋەتكەنلىكىنى سەزدى- دە، قىزىغا مەستلىكى كەلگەندەك مىيىغىدا كۈلۈپ قويۇپ، كەينىگە ياندى.

— ئاپا، كەلدىلىما، كۆردىلىمۇ، تەييارلىقىم قانداق بوپتۇ؟— دېدى ئەزىزە ئاپىسىغا ئەركىلەپ. ئۇ تېخى ئالدىغا پەرتۇق تارتىپ يۈرەتتى، پىشانىسىدە تەر تامچىلىرى پارقىرايتتى.

— مېھمان سېنىڭ قىزىڭ، تەييارلىقىڭغا ئۆزۈڭ رازى بولساڭلا مەنمۇ رازى. سەن تېخىچە مۇنداق يۈرىسەنغۇ، مېھمانلىرىڭنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى، كىيىملىرىڭنى تېز ئالماشتۇ- رۇڭال،— دېدى نەزىمە جىددىي تۈس ئېلىپ.

— هەي ئىش تۇگمىسە، بەك ھېرىپ كەتتىم. مېھمان چاقىرىشنىڭ مۇنچىلىك جاپالىقلىقىنى بىلگەن بولسام...

— ئۇنداق دېمە،— نەزىمە قىزنىڭ گېپىنى چورت كېسىپ ئىككى يېنىغا قاراپ قويدى، ھېچكىمنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ سۆزىنى داۋام قىلدى،— ئۆزۈڭمۇ كۈندە دېگۈدەك مېھمانغا بارىمەن دەپ يۈگۈرەيسەنغۇ. دوستلىرىڭنىڭكىدە ئويناپ، يېپ، سەنمۇ ئۇلارنى چىللىمىساڭ، يېدۈرمىسەڭ بولامدۇ. ھە، راست قىزىم، بۇ ئولتۇرۇشقا ئابلاجانىمۇ تەكلىپ قىلدىم دېگەندەك قىلۋېدىڭ، ئۇنى بىر نەچچە كۈندىن بۇيان ھۆكۈمەت قورۇسىدا كۆرمىدىم، نەگە كەتكەندۇ، ئۇ كېلەرمۇ؟

— ئاپا، ئۆزلەنىڭمۇ بىلمەي قالدىغان ئىشلىرى بولىدىكەن - ھە،— ئەزىزە پىخىلداپ كۈلۈپ، سۆزىنى داۋام قىلدى،— ئويلىمىغان بولغىيتىلە، ئۇ ئاشۇ كۈنى كوچىدا خوتۇنى بىلەن يامانلىشىپ قالغاندىن كېيىنلا ئۆيگە قايتماپتىكەن. ئەتىسى ئىدارە باشلىقى ئۇنى يېزىغا خىزمەتكە بۇيرۇپتىكەن، يېزىغا كېتىۋېتىپ سەھەردە ماڭا ئۇچراپ، ئولتۇرۇشقا ئولگۈرۈپ كېلىشىنى ۋەدە قىلغان. ئۇ چوقۇم كېلىدۇ.

ئابلاجاننىڭ ھاۋاخاندىن يىراقلىشىش تەرەپكە قاراپ ماڭغانلىقى نەزىمەنىڭ ئارزۇسىدىكى ئىش ئىدى. ئۇ خوتۇنىدىن قانچە تېز ئاجرىشىپ كەتسە شۇنچە ياخشى بولاتتى، كۈتكەن يېرىدىن چىقاتتى. ئەمدى قىزىغا ئىلھام بېرىپ ئابلاجاننى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك ئىدى. شۇڭا، ئۇمۇ قىزىغا قوشۇلۇپ خۇش بولۇپ:

— ياخشى، ئابلاجان كەلسە ئۇنىڭغا ناھايىتى قىزغىن بولغىن، ئۇنى ئۆزۈڭگە رام قىلىۋال، بولامدۇ؟

— ئۆزلە نېمە دەپ بۇيرۇق قىلىسىلا، مەن شۇ بويىچە ئىشلەيمەن، مەن بۇرۇنمۇ شۇنداق قىلغان، ھازىرمۇ...— ئەزىزە سۆزلەۋېتىپ دېرىزىدىن سىرتقا قارىدى،— ئەنە ئۇ كېلىۋاتىدۇ،

ئاپا، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قويامدىلا؟

— ياق، ئۇ مېنىڭ ئۆيده ئىكەنلىكىمنى بىلمەسۇن،— نەزىمە قىزىنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ ئىتتىردى،— سەن ئۇنى ھۇجرادىكى ئايرىم كۆت، كېيىن مېھمانخانىغا باشلاپ چىق، مەن دېگەندەك قىل- ھە،— دەپلا، يان ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى.

ئابلاجان ھاۋاخانىنى كوچىدا ئۇرغان ۋاقىتتا، ئۇستىگ چۈشۈپ قالغان نەزىمە ئۇنى ھاۋاخان بىلەن ئۆيگە قايتىشقا يول قويماي پىكاپقا سېلىپ ئېلىپ ماڭغاندا، ئۆزىنى ئۇدۇللا ساقچىغ تاپشۇرۇپ بېرەمدىكىن دەپ قورققان ئىدى. لېكىن، نەزىمە ئۇنداق قىلماي ئۆيگە ئاپىرىپ مېھمان قىلدى. بۇنىڭدىن نەزىمە- نىڭ ئۆزىگە كۆڭۈل بۆلۈدىغانلىقى، ئۆزىگە كۆيۈنىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ نەزىمەگە بولغان ھۆرمىتى ئېشىپ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى، نەزىمە ئۇنى قوللاۋاتقانده‌ك بىلىندى. كېيىن ئەزىزە كىرىپ قىزغىن مۇئامىلە قىلدى، ئۇنى سەتلىمەكتە يوق، ئۆي ئولتۇرۇشىغا تەكلىپ قىلدى. ئەزىزەنىڭ تولىمۇ خۇشخۇي، مېھىر - شەپقەتكە تولغان مۇئامىلىسى ئالدىدا ئايالى ھاۋاخانىنىڭ بىر سوۋۇپ - بىر قىزىپ ھەم سوقۇشۇپ، ياقا يىرتىپ ئەسكىلىك قىلىۋاتقان مىجەزى ئابلاجانغا تولىمۇ يات، قەبىھ، كۆڭۈلسىز تۇيۇل- دى- دە، ئۇنىڭدىن يىرگىنىۋاتقانلىقىنى، بىزار بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ نەزىمە بىلەن ئەزىزەنىڭ ئالدىدىن ئۆيۈمگە قايتىمەن دەپ چىققان بولسىمۇ، سىرتقا چىقىپ ئۆيگە زادىلا قايتقۇسى كەلمىدى. ئۇ، ئۆيگە قايتىسىلا ھاۋاخانىنىڭ تاياق زەربىدىن ئىڭراپ ياتقىنىنى، مۇڭلىنىپ يىغلاۋاتقىنىنى كۆرەت- تى- دە، يەنىلا ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ يېلىنىشقا، كۆڭلىنى ئېلىشقا مەجبۇر بولدۇ، ھاۋاخانىنى ئۇرۇپ قويغانلىقىغا ناماقۇل بولۇشقا توغرا كېلەمدۇ تېخى. ياق، ئابلاجان ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىدا يۇمشاق قول بولمايدۇ، ئۇرغىنىغا ھەرگىز پۇشايمان

قىلمايدۇ، ئوغۇل بالىلىق غۇرۇرىنى نامايان قىلىدۇ. شۇڭا ئۇ، ئۆيگە قايتماسلىق قارارىغا كەلدى. «ئەمسە نەگە بېرىپ يېتىش كېرەك؟ چوڭ ئۆيگىما، ياق». ئابلاجان ئۇ ئۆيگە بارسىلا ئاتا - ئانىسى «نېمىشقا ئۆيۈڭگە بارماي بۇ يەردە ياتماقچى بولىسەن؟» دەيدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇ بېشىنى سېلىپ، تىرنىقىنى تاتىلاپ تۇرىدىغان گەپ. «ئۇرۇشۇپ قالدۇق» دېسە، ئاتىسى ئۇنى ئۆيگە ھەيدەپ كېلىپ، ھاۋاخانىڭ ئالدىدا ئولتۇرغۇزۇپ، ناماقۇل بولۇشقا قىستاشتىن يانايدۇ. «ئەڭ تىنچ، پىنھان ئورۇن ئىشخانا. شەرەگە سالىدىغان بىرنەرسە بولمىسىمۇ، ئۇستىدە ياتقاندا بەدەننى ئاز - تولا ئاغرىتمىسۇ، لېكىن قۇلاق تىنچ، ئارامخۇدا ئۇخلىغىلى بولىدۇ». ئابلاجان كەچقۇرۇن ئىشتىن چۈشكەندە ئىشخانىدا قېلىپ، ئىشكىنى ئىچىدىن ئېتىۋالدى.

ئەتىسى ئىدارە باشلىقى ئۇنى يېنىغا بېرىپ بىر ئىشنى بېجىرىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. بۇ ئىش ئابلاجانىڭ كۆڭلىگە ياغدەك ياقتى. ئۇ ھەش - پەش دېگۈچە تەييارلىقىنى پۈتكۈزۈپ يولۇچىلار بېكىتىگە كېتىۋاتقاندا ئەنزىرە بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇ ئابلاجاننى يولۇچىلار بېكىتىگە ئۇزىتىپ باردى ۋە تولىمۇ قىزغىن، مەنىلىك مۇڭداشتى. ئەنزىرە ئۇنى ئولتۇرۇشقا يەنە بىر قېتىم تەكلىپ قىلدى. ئابلاجان ۋەدىسىدە تۇرۇپ، يېزىدىن ئۇدۇللا شەھەر باشلىقىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ كەلگەن ئىدى. ئەنزىرەنىڭ بىر دوستى ئۇنى كۈتۈۋېلىپ، بىرئاز گەپكە تۇتۇپ تۇردى. شۇ ئەسنادا ئەنزىرە ھۇجرىسىغا كىرىپ كىيىم - كېچەكلىرىنى يۆتكەپ، زىبۇزىننەتلىرىنى تاقاپ، ئۆزىنى پەردازلاپ، ئابلاجانىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. ئەنزىرە گۈزەل قىز ئىدى. ئۆزىگە يارىشىملىق يېڭى كىيىم، جۇلالىنىپ تۇرغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۇنىڭ تەبىئىي گۈزەللىكىگە ئالاھىدە ھۆسن قوشۇپ، تېخىمۇ چىرايلىق، سۆيۈملۈك قىلىۋەتكەن ئىدى. بۇ ئابلاجانغا چاقماق

تەگكەندەك ناھايىتى كۇچلۇك تەسىر قىلىدى- دە، لىككىد
ئورنىدىن تۇرۇپ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ تۇرۇپلا قالدى. ئۇ ش
تاپتا مۇھەببەت كەلكۇنى ئىچىدە ئادەتتىن تاشقىرى ۋە سۆز بىلەر
چۇشەندۈرگىلى بولمايدىغان بىر ئېقىمنى باشتىن كەچۈرمەكتە
ئىدى، «بۇ يەردە ھېچكىم بولمىسىدى ئەزىزەنى باغرىمغا بېسىپ
بىرنى سۆيۈۋالغان بولسام».

— ۋوي، ئەزىز مېھمان كېلىپ قاپتىكەنغۇ،— دېدى ئەزىز
چىرايىنى گۈلدەك ئېچىلدۇرۇپ، نازلىنىپ ئابلاجاننىڭ ئالدىغ
كېلىپ، يۈمران قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ،— قېنى
يۈرۈڭ، مېنىڭ ھۇجرامغا كىرەيلى،— دېدى.

ئابلاجان ئەزىزەنىڭ ھۇجرىسىدا ئولتۇرۇشقا مۇيەسسەر
بولىدىغانلىقىنى ئويلىماي، يېزىدا كىيگەن، توپا باسقان ئايغى،
كىيىم - كېچىكى بىلەنلا كەلگەن ئىدى. ئۇ ھۇجرىنىڭ بوسۇغى
سىغا كېلىپ توختاپ، كىرىشتىن ئەيمىنىپ، ئاغزىنى ئېچىپ
تۇرۇپ قالدى- دە، ھۇجرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشىغا سەپسالدى.
ئەزىزەنىڭ ھۇجرىسى كەڭ، ئازادە ئىدى. دېرىزىگە قوش پەردە
تارتىلغان بولۇپ، سىرتتىكى يېيىپ قويۇلغان ئاق ئىلمە پەردە
ئۆينى يورۇق كۆرسىتەتتى ھەم قۇياش نۇرىنى توساتتى، ئىچىدە
كى يېشىل پەردە دېرىزىنىڭ ئىككى يېنىغا تۇرۇپ قويۇلغان
ئىدى. ئۆينىڭ ئوڭ تېمىغا گېرمانىيىنىڭ دەل - دەرەخ، ئوت -
چۆپلۈك باغ كۆرۈنۈشى چۇشۇرۇلگەن رەسىم چاپلانغان؛ سول
تەرەپتىكى تامغا پۈتۈن كۆرۈنۈشلۈك ئەينەك ئورۇنلاشتۇرۇلغان
بولۇپ، ئوڭ بۇلۇڭدىكى كارىۋاتتا ياتسىڭىزمۇ، ھەر بىر كەتلىك گىر
ئۇستىلىگە كېلىپ ئۆزىڭىزنى ياسىسىڭىزمۇ، ياندىكى ساپاد
ئولتۇرسىڭىزمۇ، بەش ئۈيۇقلۇق ئىشكاپنىڭ ئۈستىدىكى تېلېۋ
زور، ئۇنىڭغۇنىڭ يېنىغا كەلسىڭىز، ھەتتا ئۆيدە تانسا ئويناسە
ڭىزمۇ، پۈتكۈل كۆرۈنۈشىڭىز جەۋلان قىلاتتى. پەردە، رەسىملەر

ئۇيغۇر كتاب توپلىتىش
www.uyghurkitap.com

دىكى يېشىللىق ئەينەكنىڭ كارامىتى بىلەن سېتىرىئولۇق كۆرۈ-
نۇشنى جانلاندۇرۇپ، خۇددى يېشىل تەبىئەتتە، كۆكتە پەرۋاز
قىلىۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىسىز.

ئەزىزە ئۇنىڭ قورۇنۇپ تۇرۇشىغىمۇ ئىمكان بەرمەي، ھۇجرە-
سىنىڭ تۆرىگە ئولتۇرغۇزدى. قىزلار كىرىپ ئابلاجانىڭ ئالدىغا
ئېسىل ھەم مول مەزىلەرنى كەلتۈرۈشكە باشلىدى. ئەزىزە ئۆز قولى
بىلەن ئۇنىڭغا پەتنۇستا چاي تۇتتى. شۇ تاپتا ئەزىزەنىڭ تولىمۇ
سۆيۈملۈك ۋە مېھىر - شەپقەتلىك چىرايىدا كۈلكە - ناز جىلۋە
قىلاتتى. ئابلاجان بۇنى ئەزىزەنىڭ ئۆزىگە بولغان چوڭقۇر
مۇھەببىتى دەپ چۈشىنەتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ ئوتلۇق كۆزلىرى
ئابلاجانىڭ تېنىدىن ئۆتۈپ يۈرىكىگىلا تېگىپ، ئۇنى ئالاقزادە
قىلىۋەتتى ۋە بۇرۇنقى ئۆچۈپ كەتكەن كۆيۈك ئوتنى بىردىنلا
قايتىدىن ياندۇرۇۋەتكەنىدەك بولدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزىگە
ھاۋاخان تولىمۇ سەت، ئەزىزە بولسا پەرىشتىدەك كۆرۈندى.

— ئابلاجان ئاكا،— دېدى ئەزىزە ئورنىدىن تۇرۇپ،— يېزىدىن
ھېرىپ - ئېچىپ كەلدىڭىز، تارتىنماي مەزىگە بېقىڭ.

— رەھمەت،— دېدى ئابلاجان لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ
ئەزىزەنىڭ قولىدىكى چايىنى ئالدى،— ماڭا بۇ يەردە ئايرىم
داستىخان سېلىشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى.

بۇ ۋاقىتتا قىزلار ھۇجرىدىن چىقىپ كەتكەن ئىدى. ئەزىزە
ئىتتىكلا ئابلاجان ئولتۇرغان ساپانىڭ ئارقىغا ئۆتۈپ، ئۇنىڭ
مۇرىسىدىن يېنىڭ بېسىپ ئورنىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئاندىن
يۇمران قوللىرىنى ئۇنىڭ چېچىنىڭ ئارىسىغا تىقىپ ئويناپ تۇرۇپ:

— ئابلاجان ئاكا، نېمانچە كەمتەرلىك قىلىسىز، بۇگۈن سىز
مېنىڭ ئەڭ ئەزىز مېھمىنىم، مېنىڭ سىز بىلەن ئايرىم كۆپرەك
ئولتۇرۇۋالغۇم، مۇڭدىشىۋالغۇم بار. مەن يەنە سىزگە ئاتاپ ئايرىم
بىر نەچچە خىل قورۇما، كاۋاپ، پېتىر مانتا تەييارلاتتىم. سىز

مىشەدە مېنىڭ بىلەن بىللە قورسىقىڭىزنى توقلۇۋلىڭ، بولامدۇ؟
ئابلاجان ئاكا، ماڭا قارىڭا،— ئۇ چىرايىغا ئاجايىپ بىر خىل سۆيۈملۈك تەبەسسۇم يۈگۈرۈتۈپ، ئابلاجاننىڭ بېشىنى يۇقىرىغا قارىتىپ تولغاپ، يۇمشاق كۆكسىگە بېسىپ، يۇمران قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ يۈزىنى يەڭگىل سىيلىدى. ئابلاجاننىڭ ۋۇجۇدى ئېرىپ، بارلىق ئىختىيارىنى ئۇنىڭغا بېرىۋەتتى.

— بولىدۇ ئەزىزە، سىز نېمىدېگەن ياخشى. مەن سىزنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىڭىزغا بويسۇنىمەن،— ئۇمۇ جۇرئەتكە كېلىپ ئەزىزەنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ مىجىلىدى،— سىزنىڭ ماڭا مۇنداق كۆڭۈل بېرىشىڭىز، مېھىر - شەپقەتىڭىز خوتۇنۇم ھاۋانى كۆزۈمگە سەت كۆرۈنىدىغان قىلىپ قويدى.

— ئەمىسە، ئۇنىڭدىن كۆڭلىڭىز سۇ ئىچمىگەندىن كېيىن تاشلىۋەتمەمسىز. گۈل سولاشقاندا ئېچ ئاغرىتمايلا تاشلىۋەتكۈلۈك، ئۇنى كېيىن كەلگەن يولۇچى تېرىۋالىدۇ.

— ھە، نېمە دېگەنبىلەن ئىككى يىل ئۆي تۇتتۇق، دەسلەپتە ياخشى ئۆتكەن دەپ ئۇنىڭ يۈزىنى قىلىۋاتمەن دەڭا.

— ۋەيەي، دەۋاتقىنىڭىزنى تېخى، ئۇنىڭدىن كۆرگەن كۈنىڭىز مۇشۇغۇ. ئالتە كۈنلۈك ئالەمدە ئويناپ - كۈلۈپ ياشىغۇلۇق.

— مېنىڭمىغۇ ھاۋاخانىنىڭ خېتىنى بەرگۈم بار، نەزىمە ئاچام قانداق مەسلىھەت بېرەركىن،— دېدى ئابلاجان ئەزىزەدىن مەدەت تىلەۋاتقاندەك قاراپ.

ئەزىزە شۇنداق شېرىن كۈلدىكى، ئابلاجاننى لەززەتلەندۈرۈپ باشقا بىر دۇنياغا كېپقالغاندەك قىلىۋەتتى.

— ئابلاجان ئاكا، سىز،— ئەزىزە كۈلكىدىن شىپىدە توختاپ قالدى، — ئاپامنىڭ مەسلىھىتىنى ئالماقچىمۇ؟ ئۇنداق بولسا مەن ئوچۇقلا دەي. سىز ھاۋا دېگەن بىرنېمىدىن ئاجراشمىسىڭىز، ئاپام ماڭا سىزنىڭ پېشىڭىزگە ئېسىل دېگەن. بىلەمسىز،

مەن سىزنى قەۋەتلا ياخشى كۆرىمەن،— ئۇ شۇنداق دەپلا ئابلاجاننىڭ مەڭزىگە بىرنى سۆيۈپ قويدى.

ئابلاجان ساپادا ئولتۇرۇپ ئەزىزەنىڭ ئامراقلىق قىلىپ بېشىنى، يۈزىنى سىيلاپ، ئەركىلەشلىرىنى قانغۇچە قوبۇل قىلىپ بەخت ھۇزۇرىنى سۈردى. ئەمدىلىكتە ئوچۇق- ئاشكارا مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ، بارلىقىنى ئۆزىگە بېغىشلاۋاتاتتى. بۇ، ئابلاجاننىڭ چۈشىگىمۇ كىرىپ باقمىغان ئامەت ئىدى. ئۇ يەنە مۇھەببىتىنى بىلدۈرۈپ سۆيۈۋاتاتتى. مۇنداق ئەھۋالدا ئابلاجان ئىنكاس قايتۇرماي ئولتۇرۇۋەرسە، ئەزىزە «كۆڭۈل بەرگەننى بىلمەيدىغان لامزەللىكەن» دەپ قالارمىكىن دەپ ئويلاپ، ئۇنى باغرىغا باسماقچى بولۇپ ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرۇشىغا ئىشىك چېكىلىپ، قىزلار ھەر خىل قورۇما، كاۋاپ، پولۇ، پېتىرمانتىلارنى كۆتۈرۈپ كىردى. ئەزىزە قىزلارنىڭ قولىدىكى تائاملارنى ئېلىپ ئابلاجاننىڭ ئالدىغا قويدى، قىزلار چىقىپ كەتتى. ئەزىزە ئەتىگەندىن بېرى ئولتۇرۇشنىڭ تەييارلىقى بىلەن بولۇپ، ئىسسىقراق تاماق يېيىلمىگەن ئىدى. ئىككىيلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ غىزالاندى.

شۇ ئەسنادا بىر قىز كىرىپ، چاقىرىلغان مېھمانلار تولۇق كېلىپ، تاماقلارنىڭ تارتىلىپ بولغانلىقىنى، ئەزىزەنىڭ مېھمانلار ئالدىغا چىقىپ كۆرۈشۈپ، ئۇلارنى غىزاغا تەكلىپ قىلىشىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئىككىيلەن بۇ يەردىكى چوتلىرىنى قويۇشتى. شەھەر باشلىقىنىڭ كەڭ ۋە ئازادە مېھمانخانىسى مېھمان بىلەن لىق تولغان ئىدى. بىر - بىرىدىن چىرايلىق، رەڭگارەڭ كىيىنگەن ئەر - ئايال، يىگىت - قىزلار چۆرىدەپ قويۇلغان ئۇستەللەردە بىر - بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇشقان، ئۇلارنىڭ چىرايىدىن تەبەسسۇم ياغاتتى. ئەزىزە ئابلاجان بىلەن بىللە كىرىپ، چىرايىنى گۈلدەك ئېچىلدۇردى.

— سالام مېهمانلار، دوستلار، هەممىگلار سالامەت تۇردۇڭلارمۇ؟

مېهمانلار گۈرىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭدىن ھال سوراپ، مېهماندارچىلىققا چاقىرغانلىقىغا تەشەككۈر بىلدۈرۈشتى. ئەزىزە مېهمانلارنىڭ تەشەككۈرىنى قوبۇل قىلغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، ھەممەيلەننى تاماققا تەكلىپ قىلدى. مېهمانلار قولىغا چوكا - قوشۇقلارنى ئېلىپ، ئالدىدىكى مول قورۇمىلارنى ئىشتەپ بىلەن يېيىشكە باشلىدى. مۇلازىمەتچىلەر ئارىلاپ يۈرۈپ، مېهمانلارنىڭ پىيالىلىرىگە چاي لىقلايتتى. ھەممەيلەننىڭ چىرايىدىن شادلىق جىلۋىلىنەتتى، كەيپىيات تولىمۇ كۆڭۈللۈك، ئۇلار ئۆزئارا شېرىن مۇڭداشقاچ غىزالانماقتا ئىدى. ئەزىزە كۆپچىلىككە ئابلاجاننى ئالاھىدە چوڭ كۆرسىتىپ نامايىش قىلماقچى بولغانىدەك، ئۇنى مېهمانخانىدىكى ئۆزىگە قالدۇرۇلغان ئورۇنغا ئولتۇرغۇزدى.

ئابلاجان خېلىدىن بۇيان مۇنداق ھەشەمەتلىك، شادلىققا تولغان مەنزىرىنى كۆرمىگەن، خۇشال بولۇپ باقمىغان ئىدى. ئۇ بايا ئەزىزەنىڭ مەخسۇس ھۇجرىسىدا ئۇنىڭ مۇھەببىتى ۋە سۆيۈشىگە ئېرىشىپ بەخت ھۇزۇرىنى سۈرگەن بولسا، ئەمدى مېهمانلارنىڭ ئارىسىغا چىقىپ، كۆپچىلىك بىلەن بىللە كۆڭۈللۈك يايرىۋالىدىغان بولدۇم دەپ، ھاياجانلانماقتا ئىدى.

سورۇندىكىلەرنىڭ كۆپچىلىكى تونۇش چىرايلار، ئابلاجان بىلەن تەڭتۇش ئەر - ئايال خىزمەتداشلار ئىدى. بىر قىسمىنى ئۇ تونۇمىدى، شۇنداقتىمۇ ئۇلار بىلەن مۇڭدىشىپ، ناھايىتى تېزلا ئۇلارنىڭ ئىچىگە سىڭىپ كەتتى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇستەللەرنىڭ ئۈستىدە ھاراق بوتۇلكىلىرى، رومكىلار پەيدا بولدى. ئەمدى رومكا سوقۇشتۇرۇش باشلاندى. ئولتۇرۇشقا قاتناشقانلار 60 تىن ئاشاتتى، ھاراقمۇ مول ئىدى. رومكا سوقۇشتۇرۇش ئۇستەللەرگە بۆلۈنۈپ داۋام قىلدى، رومكىلار 4 — 5 قېتىم ئايلىنىشى بىلەن

سورۇندىكىلەرنىڭ چىرايىي قىزىرىپ، كۆزلىرى خۇمارلاشتى؛ چېچىلغان كۆكۈل، تۇگمەس غەم - غۇسسە، قايغۇ - ھەسرەتلەر ئاستا-ئاستا ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ، تىرىككەك ۋە قاپقى ئېچىلماس بولۇپ قالغانلارمۇ گەپدان، خۇش چاقچاق كىشىلەرگە ئايلىنىپ سورۇننى قىزىتىشتى. بەزىلەر بېشىنى بىر يەرگە قىلىۋېلىپ مۇشۇ يەردىن قوپۇپ كەتسە ئەستىن چىقىپ كېتىدىغان تۇگمەس پاراكىلارغا چۈشۈپ كەتتى. يەنە بەزىلەر پاراڭ - چاقچاقلارغىمۇ ئارىلاشماي، ئۆزىگە نېمە قىزىقارلىق تۇيۇلسا شۇنىڭغا قاراپ ئولتۇراتتى، ئالدىغا كەلگەن رومكىنى كېكىردىكىگە زورلايتتى. ئابلاجان مۇشۇنداقلارنىڭ تېپىك ۋەكىلى ئىدى. ئۇ ھازىر تەڭشىلىپ، تولىمۇ خۇشال كۆرۈنەتتى.

تەربىيىلىنىشى ۋە مىجەز - خۇلقى ئوخشىمايدىغان ياشلار قاتناشقان مۇنداق ھەشەمەتلىك سورۇندا بولىدىغان گەپ - سۆزلەر ھەر خىل تېمىدا، تىزگىنسىز داۋام قىلىدۇ. ھەركىم ئاغزىغا كەلگىنىنى سۆزلەيدۇ، ئېھتىياتچان، تارتىنچاقراقلىرى ئۆزىنى پىچىرلىشىدۇ. تارتىنىشنى بىلمەيدىغان، ئىككى يېنىدىكىلەرگە پەرۋا قىلمايدىغانلىرى سورۇننى قىزىتىمىز دەپ ئوتتۇرىغا سۆز تاشلاپ، گەپچىلىكنى ئەۋج ئالدۇرىدۇ، كۈلكە قوزغايدۇ. يەنە بىر قىسىم كىشىلەر سورۇندىن پايدىلىنىپ، ئۆزى سەھنىگە چىقماي، ئۆزگىلەرنى قوتۇرتىپ سۆز ئويۇنى قوزغاپ ياكى مۇناسىۋەتسىز مەزمۇنلارنى سورۇنغا سۆرەپ كىرىپ، خەقنىڭ يېغىرىنى ئېچىپ، يوشۇرۇن مەقسىتىگە يەتمەكچى بولىدۇ.

2

مېھمانلار خۇشال - خۇرام ئىشتەي نەغمىسى قىلىۋاتقاندا، نەزمە ئىچكەركى ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇپ، قىزىنىڭ مۇشۇ

ئولتۇرۇشتىن پايدىلىنىپ ئابلاجاننى رام قىلىۋېلىشنى تىلەپ خىيال سۈردى.

ئۇشتۇمتۇت تېلېفون جىرىڭلىۋىدى، ئۇ ئاچچىقى بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ تۇرۇپكىنى قولىغا ئالدى. بۇ تېلېفون شەھەرلىك 1- ئوتتۇرا مەكتەپتىن كەلگەن ئىدى. ئۇ مەكتەپ مۇدىرى پاتىمەنىڭ ئاۋازىنى تونۇپلا چىرايىنى ئاچتى. پاتىمە مۇدىر مەكتەپنىڭ ھەرقانداق ئىشى توغرىسىدا شەھەر باشلىقىنىڭ يولىورۇقىنى ئالماقچى بولسا، ئاۋۋال نەزىمەگە دوكلات قىلىپ، ئۇنىڭ قوللاش-قوللىماسلىقىغا قارايتتى. ئۇ قوللىغان ئىش شەھەر باشلىقىنىڭ قوشۇلۇشىغا ئېرىشمەي قالمايتتى. شۇڭا، شەھەر باشلىقى خالىق پاتىمە مۇدىرنى بىرقانچە قېتىم تەنقىد قىلىپ، ھۆكۈمەت ئىشىنى ئاۋۋال خوتۇنىغا دەپ يۈرمەي بىۋاستە ئۆزى بىلەن كۆرۈشۈشنى، نەزىمەنى مەكتەپنىڭ ئىشىغا ئارىلاشتۇرۇۋاتقانلىقىنى تاپىلىغان ئىدى. لېكىن، پاتىمە مۇدىر ئىشنىڭ ئاسىنىغا كىرىپ، بۇ ئادەتنىنى ئۆزگەرتمىدى. ھازىرمۇ ئۇ شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىدە يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئالدىنقى كۈنى ھاۋاخانىنىڭ دەرس ئۆتۈۋېتىپ ئۆتكۈزگەن «سەتچىلىكى»، «بۇلاڭچىلىقى»نى نەزىمەگە يېتىدىن يېگۈنسىگىچە دوكلات قىلدى. نەزىمە غايىبتىن گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇش بولۇپ، پاتىمە مۇدىرنىڭ دوكلاتىنى ئەستايىدىل ئاڭلىدى. بەزى جەريانلارنى قايتا سوريدى، ئاخىرىدا شەھەر باشلىقىدەك بۇيرۇق چۈشۈرۈپ:

— ھاۋانىڭ قىلمىشى ئېغىر، تەسىرى تولىمۇ ياماق بوپتۇ، ئۇنى قاتتىق بىر تەرەپ قىلىڭلار، ياق، يېزىغىلا چۈشۈرۈۋېتىڭلار، ئۇنىڭ ئېرى ئاجراشسا ئاسانلىق يارىتىپ بېرىڭلار. بۇ شەھەر باشلىقىنىڭ پىكرىنى شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسى، سوت مەھكىمىسىگىمۇ دەپ قويۇڭ، بولامدۇ،— دېدى. پاتىمە مۇدىر: «رەھمەت سىزگە» دەپ تۇرۇپكىنى قويۇپ قويدى.

نەزىمە گويا بۇ ئىشقا ئاچچىقى كېلىپ تۇرالماي قېلىۋاتقان ئەمەلدارەك ئۆيدە ئۇياقتىن-بۇياققا مېڭىپ نېمىلەرنىدۇر ئويلاپ مىيىغىدا زەھەرلىك كۈلۈپ قويدى ۋە ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ: «ياخشى، ئاتىسىدىن ئالالمىغان ئۆچنى قىزىدىن ئالسا نېمىشقا بولمىغۇدەك. كالىنى ئۇرسا تۇۋىقى سىرقىرايدۇ، بۇ ئولتۇرۇشتىن پايدىلىنىپ، ھاۋانىڭ ئىشىنى سۆرەپ كىرسەك، ئابلاجان نومۇستىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولىدۇ، ئاندىن ئۇ ھاۋا بىلەن... ھەببەللى، شۇنداق قىلىش كېرەك. بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقۇش لازىم...»

شۇنداق قىلىپ، نەزىمە قىزى چاقىرغان ئولتۇرۇشتىن پايدىلىنىپ، ئۇنىڭ كىشىلەرگە ئېيتىشقا بولمايدىغان تولىمۇ قەبىھ، ئىپلاس غەرىزىنى ئىشقا ئاشۇرماقچى بولدى. ئۇ ئۆيدىنمۇ چىقماي ئولتۇرۇپ، ئۆمەر ۋە غوپۇر ئىسمىلنىڭ ئىككى ياشنى يېنىغا چاقىرتتى. بۇ ئىككىيلەن ئولتۇرۇشلاردىن قالمايدىغان، قىزىقچىلىق قىلمىز دەپ گەپدانلىق قىلىدىغان، بىزەڭ، يۇزى قېلىن، جېدەل-ماجىرانى پۇلغا سېتىۋالىدىغانلاردىن ئىدى. ئۇلار شۇ تاپتا شەھەر باشلىقى خانىمنىڭ كۆزىگە چۇشۇپ، ئالاھىدە قوبۇل قىلىشقا ئېرىشكەنلىكىدىن تولىمۇ پەخىرلىنىپ ئولتۇردى. نەزىمە ئۆز مۇددىئاسىنىڭ ئۇچىنى چىقىرىشىغىلا، ئۇلار ھەممىنى چۇشەندى، ۋەزىپىنى كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇندايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى. نەزىمە سېخىيلىقىنى، كەڭ قوللۇقىنى ئىپادىلەپ، شەھەر باشلىقىغا ئاتاپ ئېپقويغان بىر بوتۇلكا ماۋتەي ھارىقىنى ئۇلارغا سوۋغا قىلىۋەتتى.

سورۇندا ئىچىش يۇقىرى پەللىگە چىقتى، بىرمۇنچىسى مەست بولۇپ ئالتاغىل ۋارقىراپ، قالايمىقانچىلىق چىقارغىلىۋاتاتتى. يەنە بەزىلەر يېيىش-ئىچىشنى توختىتىپ، تانسا ئويناشنى تەلەپ قىلىۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئابلاجاننىڭمۇ

گرادۇسى پەللىگە يەتكەن، تانسا باشلانسىلا ئەزرەنى باغرىغا بېسىشقا ئىنتىلىپ ئولتۇراتتى. قارشى تەرەپتە، باشقا ئۇستەلدە ئولتۇرغان ئۆمەر دەسلەپتە ئېغىز ئاچتى:

— ھەي غوپۇر، سىلەر ئۇ يەردە نەچچىگلار بېشىگلارنى بىر يەرگە قىلىشۇۋلىپ نېمە دەپ كۇسۇرلىشىۋاتىسىلەر، سىلەرنىڭ گېپىنگلارنى بىزمۇ ئاڭلايلى، كۇلەيلى، يىغلايلى، سورۇننى قىزىتىپ ئوت چىقىرىۋېتەيلى، قېنى دەگلارچۇ.

— سېنىڭ كۆزۈڭ بىزگە چۇشتىمۇ، يامان بىرنېمە جۇمۇ سەن، بىز ھېچ نەرسە دېيىشمىدۇق ئاداش.

— ياق، ئاڭلىغۇچىلىكى بار گەپتەك قىلىدۇ جۇمۇ، بولمىسا ھاشىم ئاكلاپ ئاچچىقى بىلەن ئۇستەلنى مۇشتلامتى. قېنى سۆزلەپ باقمامسەن، كۆپچىلىك قىزىقىۋاتىدۇ، شۇنداقمۇ ئاغىنىلەر، خانىملار،— دېدى ئۆمەر كۆپچىلىككە تەكشى قاراپ.

— شۇنداق، ئاڭلاپ باقايلى،— دېيىشتى بەزىلەر.

سورۇن بىردەم سۇكۇتكە چۆمۈلدى.

— ۋاي ئاللىيەي، بىزنىڭ كۇسۇرلاشقىنىمىز ھېچبىر يېگىلىق ئەمەس. بىز پەقەت ئالدىنقى كۇنى شەھەرلىك 1- ئوتتۇرا مەكتەپتە بىر ئوقۇتقۇچىنىڭ دەرس ئۆتۈۋېتىپ ئۆز ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئاپىلىسىنى تارتىۋېلىپ، سىنىپتىلا شوپۇكى بىلەن قوشۇپ يېۋالغانلىقىنى سۆزلەشتۇق، شۇ. بۇنى ھەممىگلار ئاڭلىغانغۇ.

— ئاڭلىدۇق، ئاڭلىدۇق،— دېدى بەزىلەر بۇ ئىشنى سورۇنغا سۆرەپ كىرگىنىگە قىزىقمايۋاتقاندەك.

— بىز ئاڭلىمىغان، قانداق ئىشكەن ئۇ، تولۇق سۆزلىمەمسەن. ئىسمى نېمە، ئېنىق دېمەمسىلەر؟

بۇ سوئالغا ھېچكىم ئېنىق جاۋاب بەرمىگەن بولسىمۇ، ھەش - پەش دېگۈچە شاۋقۇن - سۇرەن كۆتۈرۈلدى، ئۆزئارا كۇسۇرلىشىشلار ئەۋج ئالدى. ھەممەيلەن بۇ ئىشنى ھاۋاخان قىلغانلىقىنى

ئۇيغۇر كىتاب توپ بېكىتى www.uyghurkitap.com

بىلەتتى. بۇ يەردە ئولتۇرغانلارنىڭ كۆپچىلىكى ھاۋاخانىنى تونۇيتتى، بەلكى ئۇنىڭ مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئۇنى مۇنداق ئىش قىلىدۇ، دەپ ھېچكىم ئويلىمىغان ئىدى. بۇ ئىشنىڭ كېلىپ چىقىشىنى چۈشەندۈرۈپ قويىدىغان ئادەم چىقمىغاندىن كېيىن، ھەممەيلەن تۇشمۇتتۇشتىن ھاۋاخانىنى ئەيىبلەشكە باشلىدى. بۇ ۋاقىتتا ئابلاجانمۇ ھاۋاخانىغا قوشۇلۇپ ئەيىبلىنىۋاتقاندەك قورۇنۇپ، بېشىنى كۆتۈرەلمەي قالدى. لېكىن، شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەددىنى مەستلىك تۇرغۇزۇپ كۆپچىلىككە قاراشقا جۈرئەت ئاتا قىلدى:

— ئاغىنىلەر، ھەممىگلار ھاۋاخانىنى ئەيىبلەۋاتىسىلەر، ئۇ مېنىڭ خوتۇنۇم،— مەستلىكتە ئۇنىڭ گېپى ئاغزىدىن چۈشۈپ قېلىۋاتاتتى،— خەير - خوش، مەن كەتتىم.

ئابلاجاننىڭ يېنىدا ئولتۇرغانلار ئالدىراپ - تېنەپ يول بوشتىپ بەردى. بەزىلەر ئۇنى توتۇۋالماقچى بولغان ئىدى، ئەزىزە:

— ئۇ كەتسە كېتىۋەرسۇن، سورۇننى مالىمان قىلمىسۇن، تېز يولغا سېلىڭلار،— دېدى ئۇلارنى جىملەپ.

شۇنىڭ بىلەن باشقىلار ئۇنى يۆلەشتۈرۈپ شەھەر باشلىقىنىڭ ھويلىسىدىن چىقىرىۋەتتى. نەزىمە ئۇستىدىكى ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن ئابلاجاننىڭ چىقىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، يەنە بىر قېتىم زەھەرلىك كۇلۇپ تۇرۇپ، «كۆڭلۈمدىكىدەك ئىش بولدى، ئۇ ئەمدى ھاۋاخانىنى قويۇۋېتىدۇ، ئالدىمغا ئۆمىلەپ كېلىدۇ» دەپ پىچىرلىدى.

ئابلاجان ئىچىدىكى ئاچچىقنى ئاران يوتۇپ، شەھەر باشلىقىنىڭ ھويلىسىدىن كوچىغا چىقىۋالدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا سورۇندىكىلەرنىڭ ھاۋاخانىغا بولغان غەزەپ - نەپرىتى قايتا نامايان بولۇپ، نومۇس خەنجىرى يۈرىكىنى تىلغانىدەك تىترەپ كەتتى. «ۋۇ ئاناكىنى، سەن ئۆزۈڭگىمۇ قىلدىڭ، ماڭمۇ قىلدىڭ، سەن

مېنىڭ يۈزۈمنى تۆكۈپ، كىشىلەر ئارىسىدا بېشىمنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەس قىلىۋەتتىڭ، مەن سېنى شۇنچە چوڭ كۆرۈپ بېشىمغا ئېلىپ كۆتۈرگەن ئىدىم، قىلغىنىمنى بىلمىدىڭ، دۇنيادا ماڭا خوتۇن بولۇشقا يارايدىغان سەنلىمىدىڭ، ئەزىزەدەك سەتەڭلەر مېنى ياخشى كۆرىمەن دەۋاتمامدۇ، مەن سېنى قويۇۋېتىمەن، مەن يەنە نېمىگە تارتىشىمەن، ھازىر بېرىپ ئۆيدىن سېنى ھەيدەپ چىقارمىسام ئابلاجان بولماي كېتەي». ئۇ ئۆزىگە ئۆزى سۆزلەپ كېتىۋېتىپ، تۇرۇپ - تۇرۇپلا «ۋۇ، ئاناڭنى سېنى قويۇۋېتىمەن» دەپ تەكرارلايتتى.

كېچە ئاسمىنىنى قويۇق بۇلۇتلار قاپلىغان ئىدى. پۈتكۈل شەھەر قاراڭغۇلۇق ئىچىگە غەرق بولغان ئىدى. چىراغنىڭ سۇس يورۇقىدا كوچا يوللىرى غۇۋالىشىپ كەتكەن، لېكىن كوچىدا كىشىلەرنىڭ ئايىغى بېسىقمىغان. كىشىلەر ئابلاجاننىڭ مەستىچە لىكتە سەنتۈرۈلۈپ مېڭىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن يانداپ ئۆتۈپ كېتەتتى. ئابلاجان يولدا كېتىۋېتىپ بىر خىش پارچىسىغا پۇتلىشىپ يىقىلىپ كېتىپ «گۇپ» قىلىپ يەرگە چۈشكەن ئاۋازدىن ئالدىدىلا بۇ ياقتا كېلىۋاتقان بىر ئايال چۆچۈپ «ۋاي ئانا...» دەپ چىرقىراپ كەتتى. ئۇ ئايالنىڭ ئاۋازى ئابلاجانغا ھاۋاخانىنىڭ ئاۋازىدەك ئاڭلىنىپ كەتتىمۇ، ئېيتاۋۇر ئۇنىڭ غەزىپى مېڭىسىگىلا چىقتى بولغاي، يىقىلىشىنىڭ زەربىسىدىن تېنىنىڭ ئاغرىشىغا قارىماي لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، «ھەي ھاۋا، نېمىگە چىرقىرايسەن، يوقال كۆزۈمدىن» دەپ قوللىرىنى شىلتىدى. ئۇنىڭ ئالدىدىكى ئايال نەگىدۇر غايىب بولغان ئىدى. ئۇ ھوشىغا كەلگەندەك ئىنچىكىلەپ قاراپ، ئۆزىنىڭ كوچىدا تۇرغانلىقىنى، بىر يەرلىرىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدى ۋە مېڭىشنى داۋام قىلدى.

ئابلاجان ھوشىنى يوقاتمىغان ئىدى. چوڭ كوچىدىن غەربكە

بۇرۇلۇپ يان كوچىنى بېسىپ ئۆتۈپ، ئاندىن جەنۇبقا بۇرۇلۇپ ئائىلىلىكلەر قورۇسىغا كىردى. ئۆزىنىڭ ئىشىكىنى تاپتى. يانچۇقىدىن ئاچقۇچىنى ئېلىپ قۇلۇپقا سالىمەن دەپ ئىتتىرىشىگە ئىشىك ئېچىلىپ كەتتى.

ھاۋاخان يېتىۋالغان بىلەن تېخى ئۇخلىمىغان ئىدى. ئۇ بۇگۈن سېزىكىدىن چىقىپ، كەيپىياتى ئىزغا چۈشۈپ، تولىمۇ خۇشال ئىدى. ئۇ چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ چىراغنى يانداۋردى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا كېيىم ـ كېچەكلىرى توپىغا مىلەنگەن، مەستلىكىدىن ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالمايۋاتقان، چىرايىدىن مۇز يېغىپ تۇرغان ئابلاجان تۇراتتى. ئۇنى كۆرۈپ ھاۋاخان تولىمۇ خۇشال بولدى. كارىۋاتتىن پەسكە چۈشۈپ مۇلايىم ۋە مېھرىبانلىق بىلەن:

ــ كەلدىڭىزمۇ؟ يولدا يىقىلىپ كەتتىڭىزمۇ، مەن كىيىملىرىڭىزدىكى توپىنى قېقىۋېتەي،ــ ئۇ ئابلاجانىڭ كىيىملىرىدىكى توپىنى قېقىپ تۇرۇپ،ــ كۆڭلىڭىز سۈيۇق ـ سەلەڭ تاماق تارتامدۇ، ئېتىپ بېرەيمۇ؟ــ دېدى.

ــ ماڭا ۋە ئاچ كۆز، بۇلاڭچى، كۆزۈمگە سەت كۆرۈنمەي يوقال!ــ ئابلاجان قىزارغان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، كۈچلۈك قوللىرىنى شىلتىپ، ھاۋاخاننى ئۇرۇۋەتتى. ئۇ كەينىگە مۇدۇرۇپ تامغا چاپلىشىپ قالدى،ــ ماڭا يېقىن كەلگۈچى بولما، مەن ئەمدى سەن ئەتكەن تاماقنى يېمەيمەن. ماڭا، ھازىرلا ئۆيىدىن چىق، مەن سېنى قويۇۋېتىمەن، كۆزۈمدىن يوقال!ــ دەپ ۋارقىرىدى، ئۇرۇۋېتىدىغان ئەلپازى بىلەن بېگىز قولىنى ھاۋاخاننىڭ پېشانىسىگە سانجىپ.

ــ مەن ھېچ يەرگە بارمايمەن، بۇ ئۆينى ئىككىمىز تۇتقان، ئۆيىنى سىز بىلەن كۆكلىتمەن. سىز ئاۋۋال ئولتۇرۇڭ، چاي دەملەپ بېرەي، ئاندىن مەن...

شۇ تاپتا ئابلاجانىڭ ئۇرۇپ، ئىتتىرىپ ۋە قوپال ۋارقىراپ

ئۆيدىن ھەيدىشىدىن ھاۋاخان قاتتىق خورلۇق ھېس قىلىپ، غەزەپ - نەپرەت چىرايىغا تېپىپ تۇرغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ئالدىنقى مەزگىل ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا «سېزىك» كە مۇپتىلا بولۇپ، ئابلاجانغا يولسىزلىق قىلىپ، كېسىم - كېچەكلىرىنى يىرتىپ، تېپىنىنى زەخمىلەندۈرۈپ قويغانلىقىنى، ھەتتا قېينانىسى، قولۇم - قوشنىلىرى، ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچىلار - نىڭمۇ كۆڭلىگە ئازار بەرگەنلىكىنى، بۈگۈن يەنە مەكتەپتە دەرس ئۆتۈۋېتىپ كىشىنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرىدىغان سەتچىلىكىنى چىقىرىپ، سېزىكىدىن چىققانلىقىنى، ئۆزلىرىنىڭ پەرزەنت كۆرۈش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى سۆزلەپ، ئابلاجاننىڭ ئەپۇ قىلىشىنى ئۈمىد قىلدى. ئۆيگە كىرىشىگە ئۇنى ئابلاجان ئۆيدىن قوغلىدى، چۈشەندۈرۈشكىمۇ يول قويماي:

— ياق، گېپىڭنى ئاڭلىمايمەن، ئۆيدىن چىق دېدىم، چىق!— دەپ ۋارقىرىدى ھاۋاخاننىڭ سۆزىنى بۆلۈپ.

ئابلاجاننىڭ ئەلپازى تولىمۇ يامان، ھەرقانداق يامانلىقنى قىلىدىغانىدەك كۆزلىرىنى چەكچەيتىۋالغان ئىدى. ھاۋاخان ئۇنىڭ ئالدىدا يېلىنىدى ۋە كۆزلىرىدىن مۆلدۈرەك ياش تۆكۈپ:

— قەدىرلىك ئابلاجان، ئاچچىقىڭنى بېسىۋېلىپ چۈشەنـدۈرۈشۈمگە يول قويۇڭ، ئاخىرقى قېتىم سىزگە كۆڭلۈمدىكىنى ئېزھار قىلىۋالاي، ئاندىن...

— قۇرۇق گېپىڭنى قوي، ماڭا قىلغانلىرىڭ، ئانامنى ھاقارەتـلەشلىرىڭ ئازدەك، مەكتەپتىمۇ ئىش تېرىپسەن، پۈتكۈل شەھەر - گە پۇر كەتتى، سەنغۇ سېسىدىڭ، مېنىڭمۇ يۈزۈمنى قويمىدىڭ، سېنى قويۇۋەتمىسەم بولمايدۇ، ئىھ - ئىھ، بۇ دۇنيا ئەجەبمۇ تاركەنغۇ،— دەپ ئابلاجان يىغلىۋەتتى. ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ،— ھازىر كۆزۈمدىن يوقالمىساڭ مەن سېنى قىيما - چىيما قىلىۋېتىمەن،— ئۇنىڭ ئەسەبىيلىكى تۇتقانىدەك ئوڭغۇل - دوڭغۇل مېڭىپ

ئاشخانا ئۆيدىن قىڭراقنى كۆتۈرۈپ چىقتى.

ئۇزاق يىللىق پىشىپ يېتىلگەن مۇھەببەت، بەختلىك ئائىلىنىڭ قەدىر - قىممىتى ئابلاجانىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەيدىغان بىر نەرسە قىلاتتى. شۇڭا، ھاۋاخان ئۇنىڭغا يەنە يىلىنىپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى قالمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۆيدىن چىقىپ كېتىشنى قارار قىلدى. شۇنداقتىمۇ قان - تەر سىڭدۈرۈپ بەرپا قىلغان چىرايلىق، كۆركەم ئۆي بىساتلىرىغا، مېھىر - مۇھەببىتىنى ئاتىۋەتكەن ئائىلىسىگە كۆڭلى قىيماي، ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلىدى ۋە ئابلاجانىڭ سوغۇق چىرايىغا قاراپ:

— خەير - خوش، پۇشايمان قىلمىغىنىڭىزنى كۆرەي،— دەپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

— ئەتە سوتتا خوشلىشىمىز،— ئابلاجان ئىشىكنى قاتتىق يېپىۋەتتى.

يەر - جاھان قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قېتىپ قالغان، شەھەرمۇ جىمجىت ئۇيقۇغا كەتكەن ئىدى. مۇشۇنداق سىرلىق، قورقۇنچلۇق يېرىم كېچىدە ئەقلى - ھوشى جايىدا، چىرايى بېجىرىم، بەش ئەزاسى كېلىشكەن، يارىشىملىق كىيىنىدىغان، ئەزەلدىن غېرىبسىنىپ، بوينى قىسىلىپ باقمىغان ھاۋاخان ئۆز ئۆيىدىن ئۇشتۇمتوت ھەيدەپ چىقىرىلدى. ئاھ خۇدا، بۇ تەڭسىزلىكنى. ئۇ نېمىلەرنى ئويلاۋاتىدىكىن، ئەمدى نەگە بارار؟

3

ھاۋاخان ئىشەنچكە تولغان، كېلەچىكىدىن ئۈمىدۋار، جىگەرلىك چوكان ئىدى، ھايات ۋە تۇرمۇشنى قىزغىن سۆيەتتى. ئۇنىڭ ھاياتلىق سەپىرىدە شۇنداق چاغلارمۇ بولغانكى، بۇ دۇنيادا غەم - ئەندىشە، ئازاب - ئوقۇبەت دېگەنلەرنىڭ مەۋجۇتلۇقى

خىيالىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن ئىدى. شۇ چاغلاردا ئۇ ئابلاجان بىلەن بىر - بىرىنى قىزغىن سۆيۈشكەن، تۇرمۇش ئۇلارغا مۇھەببەت ۋە ساداقەت ئاتا قىلغان. ئۇ چاغلاردا شۇنداق بىر خىل شېرىن خىيال ھۆكۈمران ئىدىكى، ئۇ ئۆزىنى چاك- توزان باسقان بۇ ئالەمدە ئەمەس، جەننەتتە سېزەتتى. ئۇ جەننەتنىڭ راھىتىنى مۇشۇ ئالەمدە كۆرگەنەكلا يايراپ - كۈلگەن ئىدى. بۇ خىل راھەتنى ئىككى تەننىڭ بىر-بىرىگە شىددەتلىك ھاسىل بولغان مۇھەببەت بەرگەن ئىدى. ئەپسۇس، مۇھەببەت ۋە سۆيگۈ مۇتلەق ئەمەس- كەن، تەقدىر ئىلاھى دەقىقە ئارىلىقىدا ئۇنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋېتىلەيدىكەن. مۇھەببەتنىڭ ئورنىنى غەزەپ - نەپرەت ئىگىلەيدىكەن، سۆيگۈ — يامان كۆرۈش، دۈشمەنلىشىشكە ئۆزگىرىدىكەن. دېگەندەك، بالا - قازا، مۇشكۈلاتلار بۇ چوكانىڭ بېشىغا ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋەردى. ئۇنىڭ ئۆيىدىن قوغلاپ چىقىرىلىشى — بالا - قازانىڭ بىر پەللىسى ئىدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ھالاكەت يولىغا مېڭىپ، ئۆزىنى ۋەيران قىلىشى مۇمكىن. لېكىن، ئۇ ئېغىر يۈكنى كۆتۈرەلمىگىنى بىلەن دەرد - ئەلەم ۋە ئوڭۇشسىزلىقلارنى كۆتۈرۈشكە چىدامليق ئىكەن. ئۇ خۇددىنى يوقىتىپ قويمىدى، پەقەت ساپ مۇھەببىتى، ئەقىدىسى، بارلىقىنى بېغىشلاپ، جاپا - مۇشەققەتتە ئەجىر قىلىپ بەرپا قىلغان، گۈللەتكەن ئائىلىسىنىڭ بەربات بولۇپ كېتىدىغىنىنى ئويلاپ ھەسرەت چەكتى، ئۆكۈندى، تارتىشىپ باقتى. لېكىن، ئۆزىنىڭ ئۆيىدە قېيقېلىشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى سېزىپ يەتكەنىدە، ئۆيىدىن ئاسانلا ئايرىلىپ چىقتى. ئۇ ئىشىكتىن چىقىپلا تەبىئەتنىڭ قاپقاراڭغۇ، سىرلىق، قورقۇنچلۇق قوينىغا كىرىۋېتىپ، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ، تېنى شۇركۈنۈپ غال- غال تىترەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ھاۋاخان بىرئاز مېڭىپلا كىمدۇر بىرى چاقىرىۋاتقاندەك، ئورنىدا شىپپىدە توختاپ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

كەينىگە قاردى «ئۇ ئۆزىگە كېلىپ مېنى توۋلايدۇ، باغرىغا باسىدۇ» دەپ ئويلىغان ئىدى. ئەپسۇس، تولىمۇ ئەپسۇس، ھاۋاخان تارتىشىپ قاراۋاتقان ئۆينىڭ چىرىغىمۇ ئۆچۈپ، قاراڭغۇ-لۇقتا بەلگىمۇ قالدۇرمىغان ئىدى. ئۇنىڭ ئۈمىد چىرىغى ئۆچتى، ئەمدى كەينىگە يانالمايتتى. ھاۋاخان تار ھەم ئوڭغۇل - دوڭغۇل خالتا كوچىلاردىن ئايلىنىپ ئاران دېگەندە چوڭ كوچىغا چىقىۋالدى. توپا - چاڭ بېسىپ كەتكەن كوچا چىراغلىرى يولغا غۇۋا يورۇقلۇق سېپىپ تۇراتتى. شۇ تاپتا ئۆيدىن قوغلانغان ھاۋاخاننىڭ كۆڭلى غۇۋالاشقان، روھى چۈشكۈن، ۋۇجۇدىنى غەپلەت باسقان بولۇپ، ئۇن سېلىپ يىغلىغۇسى كېلەتتى، خورلۇقتا قالغانلىقىدىن پۇچۇلىناتتى، «نېمە ئۈچۈن ئۇيۇمدىن ھەيدىلىمەن، مېنىڭ گۇناھىم نېمە؟ مەن ئىككى كۈن بۇرۇن ئۆزۈمنىڭ نېمە بولغانلىقىمنى ئۆزۈمۇ بىلمەيتتىم، جانجىگەر ئاچام چۈشەندۈردى، مەن ئاپىلىسىنىنى بۇلۇڭالغان ئوقۇغۇچىنىڭ سۆيۈملۈك ئاتا - ئانىسى ئۇقتۇردى؛ مەن سېزىك بوپتىمەن، ئانا بولغۇدەكمەن! ئۇلار مېنى ئەيىبلەشمىدى، بەلكى ئانا بولىدىغانلىقىم ئۈچۈن مېنى تەبرىكلەشتى، ئۇلار مېنىڭ قەلب گۈلزارىمدا ئانىلىق شەرەپ تۇيغۇسىنى ئويغاتتى. مەن ئاچامدىن، سۆيۈملۈك ئاتا - ئانىلاردىن ئاڭلىغان پەرزەنت كۆرۈش خۇشاللىقىنى ئۇنىڭغا ھېكايە قىلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ مېنى چۈشىنىشىنى، ئەپۇ قىلىشىنى ئۆتۈنمەكچى ئىدىم. مېنىڭ بۇ ياخشى تىلەكلىرىم ئۇنىڭ رەت قىلىشىغا ئۇچرىدى، ئۇ ئاجراشماقچى بوپتۇ. بىر ئائىلىدە ئىككى جان بىر تەندەك يۇغۇرۇلۇپ، ئۆزىنى سۆيگەننى سۆيۈشى لازىم. سۆيگۈگە جاۋابەن سۆيۈلۈشكە ئېرىشەلمىگەن مۇھەببەت بەختسىز مۇھەببەت، مۇنداق ئائىلىمۇ بەختسىز ئائىلە بولۇپ قالىدۇ. ئۇ سۆيۈشنى خالمىسا، ماڭا نېمە چارە، ئاھ خۇدا، ۋاي تەقدىر. سەن مېنىڭ پېشانەمگە مۇشۇنى پۈتكەنمىدىڭ، مەن

شۇنداق خورلۇقتا قالىدىغان ئادەممىدىم».

بىچارە ھاۋاخانىنىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ، كۆز ياشلىرى يامغۇردەك ئاقتى. ئۇ باش - ئايىغى كۆرۈنمەيدىغان خىيال دېڭىزىدا ئۈزۈپ، بىر قەدەم - بىر قەدەمدىن مېڭىۋېرىپ، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا قېينانىسىنىڭ ھويلىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالدى، «بۇ كېچىدە نەگە باراتتىم، قېينانام بىلەن ياخشى ئۆتكەن ئىدىمغۇ، نېمىگە قورۇناتتىم. ئۇلارنىڭكىدە يېتىپ قېلىشىم ئاخىرقى قېتىم خوشلىشىۋېلىش بولۇپ قالار».

ئۇ ئىشىكنى قاتتىق چەكتى.

— كىم؟— بۇ تونۇش ئاۋاز ئىدى.

— مەن، ئانا،— ھاۋاخان خاتىرجەم جاۋاب بەردى.

تۇرسۇنخانىنىڭ يۈرىكى جىغىدە بولۇپ، بېشى قېيىپ كەتتى. ئۇ ھاۋاخانىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ، ئورنىدا بىرھازا تۇرۇۋېلىپ، ئاندىن ئىشىكنى ئاچتى. مەكتەپتە يۈز بەرگەن ۋەقەدىن ئۇمۇ خەۋەر تاپقان، كېلىنىنىڭ بۇ سەتچىلىكىدىن نومۇس قىلىپ تالا - تۈزگىمۇ چىقماي، يۈرىكى ئېزىلىپ ئۇخلىيالمىغان ئىدى. ئۇ قانداقتۇر بىر كۆڭۈلسىز ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى ھېس قىلىپ، كۆڭلى تېخىمۇ دەككە - دۈككىدە قالدى. ئۇ ئىشىكنى ئېچىشىغا، ھاۋاخانىنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلغانلىقىنى، چىرايىنى ئېنىق كۆرگىلى بولمىسىمۇ كۆزلىرىدىن ئاققان ياشىنىڭ پارقىراپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ھاۋاخان بوسۇغىنى ئاتلاپ ھويلىغا كىرىپلا ئۆزىنى تۇتالماي ھالدا تۇرسۇنخانىغا ئۆزىنى ئېتىپ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى.

— ئوبدان قىزىم، ھويلىدا يىغلىماڭ، ئۆيگە كىرەيلى،— تۇرسۇنخان سۆزلەۋېتىپ ھاۋاخانىنى يۆلىگەن پېتى ئۆيگە ئېلىپ كىردى. ھاۋاخان تېزلا ھوشىغا كېلىپ ئۆزىنى توتۇۋالدى، شۇنداق ئىتمۇ يەنىلا ھېقىقداپ تۇراتتى،— ئابلاجان يەنە ئۆيگە قايتىپ كەلمىدىمۇ قىزىم، يالغۇز يېتىشتىن قورقۇپ قېشىمغا كېلىپسىز-

ئۇيغۇر كتاب توپلىغۇچى www.uyghurkitap.com

ده، يىغلىماڭ قىزىم،— تۇرسۇنخان كارىۋىتىنىڭ بۇرجىكىگە كېلىپ ئولتۇرغان ھاۋاخانىڭ كۆز ياشلىرىنى ياغلىق بىلەن بىرقۇر ئېرتىۋېتىپ، ياغلىقنى ھاۋاخانغا بەردى،— ئۇ ئۆيگە كەلسە تىللاپ، ئاغزى - بۇرنىغىچە تويدۇرۇۋېتىمەن. ئوبدان قىزىمنىڭ بويىدا قالغان تۇرسا، خۇش بولۇپ خىزمەتىدە بولماقتا يوق، بېشى قايغان يەردە يۈرگىنىنى قارىمامدىغان،— ئۇ ھاۋاخانغا ئىسسىق چاي سۇنۇۋېتىپ،— قىزىم، سىزگە ئالمىدەك خېمىر يۇغۇرۇپ ئاش ئېتىپ بېرەيمۇ؟ خاپا بولماڭ قىزىم، ئادەم دېگەن دۇنياغا تۆرەلگەندىن كېيىن كۆرمىگە ئىشلارنى باشتىن ئۆتكۈزىدىكەن، نېمىلا دېگەنبىلەن بىر ياستۇقا باش قويۇدىغانلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشقۇ بۇ. تاماق يېگۈگۈز بولمىسا، مېنىڭ ئورنۇمغا كىرىپلا يېتىڭ، يىغلىماڭ جۇمۇ قىزىم.

تۇرسۇنخان ئۆز نەزىرىدە «ھاۋاخانىڭ بويىدا قالغانلىقى ئېنىق، «نەۋرە كۆرىدىغان بولدۇم، ماڭا بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق خۇشاللىق يوق، كېلىنىم كوچىغا چىقىپ كەتمىدى، پاك. قالغان ئىشلارنىڭ كارايىتى چاغلىق، مەكتەپتە بولغان ئىشنى خەق ئېغىز ئالسا ئالسۇن، مېنىڭ پەرۋايىم پەلەك، ئابلاجاننىڭ ھاۋاخانىنى تاشلىۋېتىشى ھەممىدىن يامان» دەپ قارايتتى. ھاۋاخان ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئوراميغا قاراپ، ئۆيدە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى، ئابلاجاننىڭ ئۆيدىن قوغلاپ چىقارغانلىقىنى دەپ، قېينانىسىنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىشنى خالمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ خورلۇق ئىچىدە پۇچۇلىنىپ، خىيال ئېقىندا ئۆزۈپ، بېشى چىگىلىپ ئاغرىپ، پارتلاپ كېتىدىغاندەك ئۆزىنى تۇتالماي قالغان ئىدى. شۇڭا، تۇرسۇنخاننىڭ گېپى تۇگىشى بىلەن كەينىگە سۇرۇلۇپلا يېتىپ قالدى. تۇرسۇنخان ئۇنىڭ يېنىغىلا ئورۇن سېلىپ چىراغنى ئۆچۈردى. تۇرسۇنخاننىڭ ئۇيقۇسى قاچقان، «ئابلاجان بىلەن ھاۋاخان زادى نېمە بولغاندۇ؟

ئادەتتە ھاۋاخان ئۆيدە يالغۇز يېتىۋېرەتتى، بۇگۈن يېرىم كېچىدە ئۇنىڭ كېلىشى زادى نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ؟ ئابلاجان ئۆيگە كېلىپ سوقۇشقانمىدۇ؟ ئىككىسى سوقۇشۇپ قالسا، ھاۋاخان بىزنىڭكىگە كېلەتتىمۇ، ئۇلار سوقۇشۇپ، ئاجرىشىپ كېتىش دەرىجىسىگە بارمىغاندۇ. ياق، ئابلاجان ئۇنداق قىلمايدۇ، بولۇپمۇ باللىق بولىدىغان ۋاقتىدا، ياق، ھەرگىز. مەن گۇمانخور تۇل خوتۇنىدەك نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم».

تۇرسۇنخان خىياللىرىنى قاچۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ، كۆزىنى يۇمۇ-ۋالدى. ئۇ سولغا ئۆرۈلدى. ھاۋاخان ھېرىپ - ئېزىلىپ كەتكەن، بېشى ئاغرىپ كۆزلىرىنى يۇمۇۋالغان، كۆزلىرى ئېچىشىپ ئاغرىپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ ئۇخلىيالايدىغاندەك ئەمەس. ئۇ ئەتە ياخشى كۆرىدىغان كىشىسى بىلەن ئاجرىشىدىغانلىقىنى ئويلاپ، يۈرەك - باغرى لەختە - لەختە بولۇپ، ئۇن - تىنسىز يىغلىماقتا ئىدى. ئۇ ئەقىدىسىگە يىغلايتتى. چۈنكى، ئۇنىڭ باللىق چاغلىرى، گۈزەل ياشلىق دەۋرى، داغدۇغلىق تۇيۇ - مەريكە، قانماس روھىي تەشنالىقلار، بەختكە چۆمۈلگەن ئائىلە... مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى ئىككىيلەننىڭ ئورتاق يېتىلدۈرۈشى، ئاسرىشى بىلەن مېۋە بەرگەن ئەمەسمىدى. بۇنى ئىككىيلەنلا قەدىرلەيتتىغۇ، ئاسرايتتىغۇ. تۇۋا ئادەم دېگەن مۇشۇنداقمۇ تېز ئۆزگىرەمدۇ. ئۇنى جەمئىيەت، باشقىلار چۈشەنمىدى دېگەندىمۇ، يېقىن ئادىمىمۇ چۈشەنمەمدۇ، چۈشەندۈرۈشىنمۇ خالمامدۇ. ئۇ مۇھەببىتىنى قەدىرلەپ، ئۆيگە ھەرقانچە تارتىشسۇن، بەربىر ئۆزىنى خۇددى تېگى يوق ھاڭغا چۈشۈپ كەتكەندەك، بۆسۈپ چىققىلى بولمايدىغان ئۇيغۇر خىياللارنىڭ تىلسىمات چەمبىرىكىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى. ئۇ چەمبىرەكتىن قۇتۇلۇپ چىقىشنى بەكمۇ خالايتتى، بىراق ئامال يوق ئىدى. ئۇ ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇپ، يېڭىۋاشتىن ھاياتلىقنىڭ بىپايان دېڭىزىغا چۆمۈلۈشنى، ئېرىنىڭ مۇھەببەتلىك

قوينىدا يېتىشىنى، قېينىاتا - قېينانىسىنىڭ ئامراق، كۆيۈملۈك قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىشىنى تولمۇ ئارزۇ قىلاتتى. ئەپسۇس، بۇ ئەمدى مۇمكىن ئەمەس. ھازىر ئۇ ئۆزىنىڭ غازاكىغا ئايلىنىپ، بۇ ئائىلىدە ئوشۇق ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانلىقىنى چۈشىنەتتى. شۇڭا ئۇ، ئۆزىنى ئۆزى خورلاپ يۈرمىدى، ئەتە سوتقا ۋاقتى - قەرەلدە بېرىشنى كۆڭلىگە پۈكتى...

ئەتىسى ھاۋاخان قېينانىسى بىلەن تەڭلا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەندەك، قېينانىسىنىڭ ئۆزىنى يىغىشتۇرۇشىغا ياردەملەشتى، ئىشىك ئالدى، ھويلىنى پاكىز سۈپۈرۈپ سۇ سەپتى، ئەتىگەنلىك تاماقنىمۇ خېلى ياخشى يېدى. ھاۋاخان ئاخشام ئۆيدە بولۇنغان ئىشلارنى، بۈگۈن سوتقا بېرىپ ئابلاجان بىلەن ئاجرىشىدىغانلىقىنى تۇرسۇنخانغا دېمەكچى بولدىيۇ، قېينانىسىنىڭ ئۆزىدىن ئەھۋال سوراشنى خالىمىغانلىقىغا قاراپ ھېچ نەرسە دېمىدى، قېينانىسى توختى ئۇرۇمچىگە كەتكەن ئىدى. ئۇ بولغان بولسا گەپ سوراپ، كولاشتۇرۇپ، ئۇقۇۋالغان بولاتتى. ھاۋاخان ئۆزىنى ئاددىيلا تۇتۇشتۇرۇپ ئورنىدىن تۇردى- دە:

— ئانا مەن كېتتىم، ئاتام كەلسە سالىممىنى يەتكۈزۈپ قويارلا،— دېدى.

— بولىدۇ قىزىم، كېلىپ تۇرۇڭ،— دەپ تۇرسۇنخان ئىشىكىچە ئۇزىتىپ قويدى.

ھاۋاخان شەھەرلىك خەلق سوت مەھكىمىسىگە ئەتىگەن سائەت 9 دا يېتىپ باردى. بۇ چاغدا ئابلاجان بېرىپ ئەرز- ھالىنى ئېيتىپ بولغان ئىكەن. ھاۋاخان ئىشخانىغا كىرىپ ئولتۇرۇشغىلا يۈزلىرى يۇمىلاق، بۇغداي ئۆڭ، خام سېمىز ئايال:

— ئىسىم فامىلىڭىز نېمە؟— دەپ سورىدى.

— ھاۋاخان قاسىم.

— ئابلاجان سوتمىزغا سىز بىلەن ئاجرىشىشنى تەلەپ قىلىپ ئەرز يازدى. ئۆيلۇك بولغاندىن بۇيان ئىتتىپاقسىزلار ياخشى بولماپتۇ، بىر - بىرىگىلارغا مۇھەببىتسىزلار سۇسكەن. يېقىندىن بۇيان سىز ئابلاجاننى قەستەن قىينايسىز، ئۇرۇشۇپ جاراھەتلەندۈرۈپسىز، كۆڭلەكلىرىنى يىرتىپسىز. مەكتەپتە دەرس ئۆتۈۋېتىپ ئوقۇغۇچىسىزلىك نەرسىسىنى بۇلاپ، ئۆزىگىزلىك يۈزىنى تۆكۈپلا قالماي، ئۇنىڭمۇ ئىناۋىتىنى تۆكۈپسىز.

ھاۋاخان ئابلاجانغا يىرگىنچ بىلەن ئالىيىپ قارىدى. ئۇ نىكاھىدىن ئاجرىشىش مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدا يوق نەرسىلەرنى توقۇپ چىقىپ، ھاۋاخاننى ناھەق قارىلىغان ئىدى. ئابلاجان ئۇ ئويلىغاندىنمۇ بەكرەك بوزۇلغان، مۇشۇنداق ئەھۋالدا ئاجراشماي مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ھاۋاخان ئارتۇقچە زوكۇنلىشىشنى خالىمىدى، ئۇ قىسقىلا قىلىپ:

— شۇنداق، مەن سىزنىڭ ئىكەنمەن،— دېدى.

— قانۇن سىزنىكىنى ئېتىراپ قىلمايدۇ،— خام سېمىز ئايال جىددىي تۇسكە كىردى.

— سىز ئايال كىشى ئېتىراپ قىلىسىز،— دېدى ھاۋاخان.

— مەن، مەن...— خام سېمىز ئايال ئاران دېگەندە گېپىنى ئوڭلىۋالدى،— تېمىدىن سىرت گەپلەرنى قىلىشقا بولمايدۇ.

— سىزمۇچۇشىنىشنى خالىمىغۇدەكسىز،— ھاۋاخان ئۇلۇغ - كىچىك تىندى.

— كىم سىزنى ئوقۇغۇچىنىڭ يانچۇقىدىكى نەرسىنى بۇلىسۇن دەپتۇ، قېنى ئاجرىشىشقا قانداق پىكرىڭىز بار؟

— ئايال كىشى دېگەن ئېپىتىنى ساقلاپ، ئۆيۈ تۇتۇشنى بىلسىلا، قالغان ئىشلارنىڭ كارايىتى چاغلىق. سىز قانۇن خادىمى تۇرۇقلۇق، ئاياللارنىڭ قانۇنىي ھوقۇق - مەنپەئىتىنى قوغداشنى خالىمىسىڭىز، مېنىڭ نېمە ئىلاجىم، قوشۇلمەن.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— گەپنىڭ قىسقىسى، بىز سىزنىڭ «قوشۇلمەن» سۆزىڭىز-
نىلا كۈتۈۋاتقان ئىدۇق،— خام سېمىز ئايال خەتنى ئىشكاپتىن
ئېلىپ سۇندى، ھاۋاخان ئىسمىنى يېزىپ بەردى.

ھاۋاخاننىڭ چۈشتىن بۇرۇن دەرسى يوق ئىدى. ئۇ چۈشتىن
كېيىن مەكتەپكە بېرىۋىدى، پاتمە مۇدىر ئۇنى ئىشخانىسىغا
چاقىرىپ، بىرمۇنچە تاپا - تەنىلەرنى قىلدى، شەھەرلىك مائارىپ
ئىدارىسى پاقىلاق يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىگە يۆتكىگەنلىكىنى
ئۇقتۇردى. ھاۋاخان ئالاقىنى ئېلىپ ئورنىدىن تۇردى.

— رەھمەت مۇدىر، ئاتام ماڭا «مائارىپ، ئوقۇتۇشتا خىزمەت
ئورنىنىڭ شەھەر - يېزا، يۇقىرى - تۆۋەن پەرقى يوق، ھەممىلا
يەردە نادان قەلبلەرگە بىلىم سىڭدۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ. نەدىلا
بولسا، ئوقۇتۇشقا ئەجىر سىڭدۈرسەڭ خۇش پۇراق مېۋە بېرىدۇ،
ئوخشاشلا ئۇلۇغ ئىنسانىنى يېتىشتۈرۈپ چىقالايسەن» دېگەن.
مېنىڭ شەھەردە تارتىشقۇدەك ھېچنېمەم يوق، خەير خوش.

4

جاھانغا گۈگۈم پەردىسى يېيىلۇاتاتتى. ئاسمان ئوتقاشتەك
قىزىرىپ، كېيىن بارا - بارا ئاقىرىپ خىرەلىشىپ، ئاستا - ئاستا
كېچە قاراڭغۇلۇقى ئىچىگە سىڭىپ كەتتى. تېخى يولتۇزلار
چىقمايۇاتاتتى.

نەزىمە خېلىدىن بۇيان ھويلىنىڭ گۈلزارلىقىدا ئولتۇرۇپ
گۈللەرنى تاماشا قىلغاچ، نېمىلەرنىدۇر ئويلاۋاتاتتى. ئۇ ئويلىغان-
لىرىنىڭ ئاخىرى چىقمايى، كۆڭلى بىئارام بولۇۋاتاتتى. قاراڭغۇ-
لۇقمۇ ئىچىنى پۇشۇرغان بولسا كېرەك، ھويلىنىڭ چىرىغىنى
يانداۋرۇۋەتتى. ھويلىدىكى دەرەخ يوپۇرماقلىرى، گۈللەرنىڭ غۇنچە-
لىرىغا چۈشكەن چىراغ نۇرى جىمىرلاپ كىشىگە بايرام خۇشاللىقى

ـنى بەخش ئېتەتتى. نەزىمەنىڭ بۇنىڭدىن ھۇزۇرلىنىش ئىشتىياقى يوق، بەلكى چىرايى بىرنەرسىدىن غەم قىلىۋاتقاندەك ئاقىرىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ بىرسىنىڭ «تاق - تاق» دەسسەپ كېلىۋاتقانلىقىنى سەزگەندەك بولدى. ئۇنىڭ سەزگۈسى يالغان ئەمەس ئىدى، راستتىنلا ئەزىزە ئۆيدىن چىقىپ دالاندىن پەسكە چۈشۈۋاتاتتى. ئۇ ئۇچىسىغا يېڭى تىكتۇرگەن ھاۋارەڭ كۆڭلەكنى كىيگەن، بارلىق زىننەت بۇيۇملىرىنى تاقاپ تولىمۇ چىرايلىق ياسانغان ئىدى. ھويلىنىڭ گۈللۈكىدە غەمگە پېتىپ ئولتۇرغان نەزىمە چىرايلىق ياسانغان ئەزىزەنى كۆرۈپلا لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئالدىنى توستى.

— زاۋال چۈشكەندە نەگە بارىسەن؟

— ئاپا، ئىككى ئايدىن بۇيان ئۆيدە ئولتۇرۇپ بۇرۇختۇرما بولۇپ زېرىكىپ كەتتىم، كېچىدە بولسىمۇ ئىزىم چۈشكەن كوچىلارنى ئايلىنىپ كەرەيچۇ.

— توختا، ئىزانى بىلمەيدىغان داپشاق، قورسىقىدىكى بىر ياقلىق بولغۇچە چىدا. خەق زىنداندا يېتىپمۇ چىدايدىغۇ،— نەزىمە كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ، قىزىنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋالدى،— مەن نېمە غەمدە، سەن نېمە كويدا- ھە، ئۇقۇۋاتامسەن، مەن سېنى ئابلاجانغا «قىز» دەپ بەرمەكچىمەن.

— مەن بەربىر بىتەلەي ئاپا،— ئەزىزەنىڭ چىرايىدىن غەمكىنلىك، مىسكىنلىك چىقىپ تۇراتتى،— قېرىشقاندەك قورساقتىكى ھارىمى يا چۈشۈپ كەتمىدى، ئۇ تېخى مىدىرلايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئابلاجان بىلەن ھاۋالار كېچىكىدىنلا بىر- بىرىگە ئاشىق - مەشۇق، ئاجرىشىپ كېتىشى ناتايىن. ئۇياقتا ئويلىسىمۇ بولمىغان - بۇياقتا ئويلىسىمۇ بولمىغان، مەن بۇ تۇرمۇشتىن جاق تويدۇم. ئاپا، مېنىڭمۇ گېپىمنى ئاڭلىسىلا، بىز ئۆيگە بېكىنىۋېلىپ، نېمانچە مۇڭلىنىپ ئولتۇ-

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

رىمز، ۋاي ئاللىيەي، قىزلارنىڭ ئۆيدە ئولتۇرۇپ تۇغۇپ قويۇشى جەمئىيەتتە بولمىغان ئىش ئەمەسقۇ. شەھەر باشلىقىنىڭ قىزى بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈنلا نومۇسلۇق ھېس قىلىمەنما، ياق، ياق،— ئەزىزە ئاپىسىنىڭ تۇتۇۋالغان قولىنى سىلكىۋېتىپ سىرتقا قاراپ ماڭدى،— مەن بىزنىڭ ئۆرپ - ئادىتىمزگە چىدىمىدىم، مەن ياۋروپاچە ياشايمەن، تانسىغا بارىمەن، قانغۇچە ئوينىۋالاي.

— توختا جۇۋاينىمەك،— دېدى نەزىمە قىزىنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپ.

ئەزىزە ئاپىسىنىڭ بۇيرۇقىغا پەرۋا قىلماي، تاشقارقى ئىشىكە قاراپ ماڭدى. شۇ چاغدا نەزىمە ئىشىكنىڭ چېكىلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئەزىزەنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنى ھوجرىسىغا كىرىپ كېتىشكە زورلىدى. لېكىن، ئۇ بىزەكلىك قىلىپ باتناپ تۇرۇۋالدى. ئىشىك ئارقا - ئارقىدىن چېكىلدى.

— ئەزىزە، ھەي ئەزىزە، ئېشىكنى ئېچىڭ، مەن ئابلاجان.

ئابلاجاننىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغان ئانا - بالىنىڭ تۇتۇلغان چىرايى ئېچىلىپ كەتتى. ئۇلار ھويلىدا ئاۋازىنى چىقىرىشماي مېڭىپ دالاننىڭ قېشىغا كېلىشتى.

— قىزىم ئۇمىدسىزلەنمە. ئابلاجاننى خۇشخۇي قارشى ئېلىپ ئۆيگە باشلا. ئۇ ھاۋا بىلەن ئاجرىشالمىغان بولسا تېخى ياخشى، ئاجرىشالمىغان بولسا ئىللىقلىق ئۆتكۈز، لېكىن مۇنۇنى سەزدۈرۈپ قويما،— دېدى نەزىمە قىزىنىڭ قورسىقىنى نوقۇپ.

نەزىمە پۇشۇلداپ يۈگۈرگەن پېتى ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى. ئەزىزە ئىشىك چېكىلگەندىن كېيىن، ئۆيدىن چىققانىدەك، ئۇششاق دەسسەپ تاشقارقى ئىشىكنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— كىم؟— دەپ سورىدى.

— ئەزىزە، ئاۋازىمدىن تونۇمىدىڭىزما، ئىشىكنى ئېچىڭ.

ئەزىزە ئىشىكنى چوڭ ئېچىۋەتتى. ئۇنىڭ ئالدىدا چىرايلىق

ياسانغان ئابلاجان مىينغدا كۆلۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ پارقىراپ تۇرغان قاپقارا چاچلىرى، كىيىمىگە تولىمۇ ماس گالستۇكى، ئانارده‌ك قىزارغان مەڭزى، هەتتا بوي- به‌ستىمۇ يېقىملىق ئىدى. ئىشىك ئۈستىدىكى چىراغ ئاستىدا، ئابلاجاننىڭ پۈتكۈل سىياسىي ئىنتايىن گۈزەللىكى بىلەن ئەزىزەنىڭ قەلبىنى سۆيۈندۈرۈپ، ئاجايىپ زور يېڭىلىق ۋە خۇشاللىقتىن بېشارەت بېرىۋاتقانده‌ك تۇيۇلۇپ، يۈرىكى ئويناپ كەتتى. ئۇ ئاشۇ تۇرقىدا خۇددىنى يوقىتىپ، ئابلاجاننىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتماقچى ئىدى، ده‌قىقە ئارىلىقىدا ئۇنىڭ مېڭىسىده ئاپىسىنىڭ نەسىھىتى جاراڭلىدى- ده، ئۆزىنى توتۇۋېلىپ، خۇي كۆرسەتمەكچى بولدى.

— ئاۋازىڭىزدىن تونۇدۇم، تۇرقىڭىزدىن تونۇيالماي قالدىمغۇ. سىز ئابلاجانمۇ، بۇ كەچته نېمە قىلغىلى كەلدىڭىز؟

ئابلاجان تەمتىرەپ، «ئەزىزە ئادەم تونۇمايدىغان بولۇۋاپتۇ» ده‌پ كۆڭلى سۇنغانده‌ك بولۇپ، كەلگىنىگە پۇشايمان قىلدى.

— ئەپۇ قىلىڭ، مەن بىئەپ ۋاقتىدا كېلىپ قالغان ئوخشايمەن،— ئۇ گەجگىسىنى تاتىلاپ كەينىگە بۇرۇلدى.

ئەزىزەنىڭ يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كېتەي دېدى. ئۇ ئالدىراپ - تېنەپ ئابلاجاننىڭ پېشىگە ئېسىلدى.

— هەي، نەگە بارىسىز، ئىشىكىمگە كېلىشكە جۈرئەت قىلغانىدىكىن كىرمەمسىز؟— ئەزىزە ئابلاجاننى تارتىپ هويلىغا ئەكىرۈپلىپلا ئىشىكنى ئىچىدىن ئېتىۋالدى. ئۇنىڭ يۈزىده خۇشاللىق كۈلكىسى چاقنىدى،— شەھىرىمىزده ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ باشلىقىنىڭ ئوغلى ئابلاجان پەقەت بىرلا. ئۇنى تونۇمايدىغان كىمنىڭ هەددىگەن، چاقچاق قىلىۋاتىمەن سىزگە،— ئەزىزە قارده‌ك ئاپئاق، مايسىده‌ك نازۇك قولىنى سۇندى.

ئابلاجاننىڭ قولى ئۇنىڭ قولىغا تەگكەنده، ۋۇجۇدىنى ئاجايىپ بىر ئىللىق تۇيغۇ چۈلغىۋالدى. ئۇلار بىر - بىرىگە

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

قارىشىپ، چاقچاقلىشىپ ئۆيگە كىردى. ئەزىزە ۋىلكىلاپ كۆلۈپ ئابلاجاننى ساپادا ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى، كۆزنىكى مېۋە - چېۋىلىرىنى ئالدىغا تىزدى. ئۇ چىرايىنى گۈلدەك ئېچىلدۇرۇپ، ساپادا يېڭىلا ئولتۇرغان ئابلاجاننىڭ ئالدىغا كېلىپ، بىر خىل ئوماقلىق بىلەن ناز قىلدى. ئابلاجاننىڭ سۇنۇق كۆڭلى توك ئۆتۈپ زەرەتلەنگەندەك جىمىرلاپ كەتتى. ئۇ خۇشلۇقىدىن كۆزلىرىنى يېقىملىق ۋە مېھرىبانلىق بىلەن تىكىپ:

— ئەزىزە، مېنىڭ سۇنۇق كۆڭلۈمنى ئىزدىگىنىڭىزگە نېمىدەپ رەھمەت ئېيتىشنى بىلمەيۋاتىمەن،— دېدى.

ئەزىزە شوخلۇق بىلەن ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىككى پىرقىرىۋېتىپ، ئۇنىڭالغۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئابلاجانغا قاش - كۆزىنى ئوينىتىپ بىر قارىۋېتىپ، كۆنۈپكىنى بېسىۋەتتى، لېنتا پىرقىراپ «چىمەندەگۈل» مۇزىكىسى ياڭرىدى، ئۇ ئابلاجاننىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېگىلىپ تەزىم قىلدى:

— كېلىڭ يىگىتىم، مەن سىزنىڭ ئىسسىق قوينىڭىزغا كىرەي، مېنى قۇچاقلاپ تانسىغا پىرقىرىتىڭ، جەننەتنىڭ ھۇزۇرىنى بىللە سۈرەيلى،— ئەزىزە ئاپئاق، يۇمران قولىنى سۇندى.

ئابلاجان ئىختىيارىنى ئۇنىڭغا بەردى، ئىككىيلەن يېقىملىق مۇزىكىغا ماسلىشىپ پىرقىراشقا باشلىدى. ئەزىزە تانسىغا ئۇستا ئىدى، پۇتكۇل ۋۇجۇدى بىلەن بىرلىپ ئوينايتتى. ئۇ قىزلارغا خاس نازاكىتى، سىلىق، ئەپچىل ھەرىكىتى ۋە پىرقىراشلىرى بىلەن ئابلاجاننى تەمتىرىتىپلا قويدى، پىشانىسىدىن مونچاق - مونچاق تەر ئاقتى. شۇنداقتىمۇ ئەزىزەنىڭ نازۇك قوللىرىنىڭ مۇرىسىدە يېنىك ئېسىلىپ، ھاياجان بىلەن ئالغان تېز - تېز نەپەسلىرى قۇلىقىنىڭ تۈۋىدە ئاڭلىنىپ تۇرغانلىقىنى، ئۇنىڭ قويۇق بۇدۇر چاچلىرى يېپىپ تۇرغان مەرمەردەك ئاپئاق بوينىنى، مەستخۇش ھالدا يېرىم يۇمۇلغان كۆزلىرى بىلەن ئۆزىگە تىكىلىپ

قاراشلىرىنى ئەينەكتە كۆرۈپ، خۇددى چۇش كۆرۈۋاتقاندەك ھېس قىلدى. بۇ چۇش ئەمەس، بەلكى ئەمەلىيەت، ئەزىزە ئۆزىنىڭ قوينىدا ئىدى.

— ئەزىزە، بۈگۈن سىز نېمانداق چىرايلىق بولۇپ كەتتىڭىز، تانسىنىمۇ شۇنداق چىرايلىق ئويناي دېكەنسىز،— دېدى ئابلاجان ھاياجىنىنى باسالماي.

ئەزىزە ھارغاندەك قىلاتتى، ئۇلار ئويناشتىن توختىدى، ئەزىزە ئابلاجاننىڭ ئاغزىدىن گەپ ئالماقچى بولغاندەك:

— مەن سىز ماختىغانىدەك چىرايلىق ئەمەس، ھاۋاخان چىرايلىق، تانسىنىمۇ ئۇنىڭچىلىك ئويناليمايمەن، ئۇ ئۇرۇمچىنى كۆرگەن قىز- دە،— دېدى قاقاقلاپ كۈلۈپ.

— ئەزىزە،— ئابلاجان ئاقلاپ يېيىش ئۈچۈن قولىغا ئالغان بىر نەشپۈتنى تېزلا جوزىغا قويۇپ، چىرايىغا جىددىي تۈس بەردى،— بۇنىڭدىن كېيىن ھاۋانىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالغۇچى بولماڭ. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئادا - جۈدا بولدۇم، بۇ خەۋەرنى،— ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كۆزلىرىدە نۇر چاقنىدى،— ئەڭ ئاۋۋال سىزگە يەتكۈزگىلى كەلدىم،— دېدى.

— ئىشەنمەيمەن،— ئەزىزە ئورنىدىن تۇرۇپ كارىۋىتىنىڭ بۇرجىكىدە ئولتۇردى،— سىلەر كىچىكىڭلاردىن ئاشىق - مەشۇق بولۇشقان ئەمەسمىدىڭلار، ئاجرىشالمايسىلەر،— دېدى.

ئابلاجان ئالمان - تالمان يانچۇقىدىن نىكاھىدىن ئاجرىشىش قەغىزىنى ئېلىپ ئەزىزەگە كۆرسەتتى. ئەزىزە قەغەزنى قولىغىمۇ ئالماي، ئاستىغا بېسىلغان تامغىنى كۆرۈپلا كۆڭلى قانائەتلەندى.

— ئەمدىغۇ ئىشەنگەنسىز،— دېدى ئابلاجان ئەزىزەنىڭ ئىشىنىشىنى ئېلىش تولىمۇ زۆرۈردەك.

— ئىشىنىشىنغۇ ئىشەندىم، ئوغۇل بالىدەك ئىش قىپسىز، مەن سىزنى تەبرىكلەيمەن، لېكىن ئاجراشقىنىڭىزنىڭ ماڭا نېمە

www.uyghurkitap.com

پايدىسى،— دەقىقە ئارىلىقىدا ئەزىزەنىڭ شاد - خۇراملىققا چۆمگەن چىرايى بىچارە قىياپەتكە كىردى، ھەتتا سۆزىنىڭ ئاخىرى بوغۇزىدىن چىقىشى بىلەن تەڭ كۆز چانىقىدىن ئىككى تامچە ياش يۇزىگە تۆكۈلدى.

بۇنى كۆرۈپ تۇرغان ئابلاجاننىڭ يۈرىكى ياپراقتەك تەۋرىنىپ كەتتى. ئۇ شۇ يەردىلا ئەزىزەنىڭ ئالدىدا تىزلاندى.

— جېنىم ئەزىزە، مەن ئەزەلدىن سىزنى ياخشى كۆرەتتىم. ئاۋۇ كۈنى سىزنىڭمۇ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزنى ئاڭلىدىم، نەزىمە ئاچامنىڭ پوزىتسىيىسىنىمۇ ئۇقتۇم. شۇڭا، سىزنى دەپلا ھاۋا بىلەن ئاجراشتىم. ئۇ مېنى ئالداپتۇ، ئاران قۇتۇلدۇم، مەن...

ئابلاجان ئەس - ھوشىنى يوقاتقان ھالدا سۆزلەيتتى، ياش تۆكۈپ يېلىناتتى، شۇ تاپتا ئەزىزەنىڭ ئاغزىدىن باشقىچە سۆز چىقسا، بەدىنىنى باسقان تىترەكنى بېسىشقا ۋە ئۆرە تۇرۇشقا ئۇنىڭ ماغدۇرى يەتمەيدىغاندەك قىلاتتى. ئەزىزەگە ھال كىرىپ، بوينىنى شىلتىڭ ئېتىپ گىدىيىۋالدى.

— ئەرلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق، ئالا كۆڭۈل، بىردىن كېچىپ، يەنە بىرىنى ئالدايدۇ، گېپىنىڭ چىرايلىقلىقىنى تېخى.

— ياق، بۇ مېنىڭ يۈرەك سۆزۈم، ئەزىزە ماڭا ئىشىنىڭ، مەن سىزنى تېزلىكتە ئەمرىمگە ئېلىش ئارقىلىق ھاۋادىن ئۆچ ئالمەن، ئاپىكىز مېنى چۈشىنىدۇ، ھە راست،— ئابلاجان يانچۇقىنى كولاپ، چىرايلىق قۇتىنى ئېلىپ ئاغزىنى ئاچتى، قىممەت باھالىق ئالتۇن ئۈزۈكنى قولىغا ئېلىپ، ئەزىزەنىڭ ئۇتتۇرا بارمىقىغا سېلىپ قويدى،— ئەمدىغۇ ئىشەنگەنسىز؟

ئەزىزە ئۈزۈكنى بىرھازا تاماشا قىلىپ، مىيىغىدا كۈلدى.

— ئابلاجان، ئاڭلاپ تۇرۇڭ سۆيۈملۈكۈم، سىز مېنى ياخشى كۆرىمەن دەپ ئالدىمغا كەلگەن، شۇنداقمۇ، يېنىۋالماسلىقىنىڭ ئىسپاتى ئۈچۈن، بۇ ئۈزۈكنى ئۆزىڭىز بارمىقىمغا سېلىپ

قويدىڭىز، مەنمۇ قوبۇل قىلدىم، ئىككىمىز ئىختىيارلاشتۇق، ئەمدى يېنىۋالمايمىز، شۇنداقمۇ. مەن قىز بالا تۇرۇقلۇق ۋەدەمدە تۇرىمەن دەۋاتقان يەردە، سىز بىر ئۆيلەنگەن يىگىت...

— ئەلۋەتتە يېنىۋالمايمەن، بىزنىڭ قوشۇلۇشمىزنى ھېچقانداق كۈچ توسۇپ قالالمايدۇ،— ئابلاجان ئەزىزەنىڭ قوللىرىنى چىڭ تۇتۇپ يۇزىگە سۈرۈپ، كالپۇكى بىلەن يالىدى.

— ئابلاجان، مەن سىزگە تېگىمەن دەپ رازىلىق بېرىشتىن بۇرۇن، سىز ماڭا مۇھەببەت خېتىنى يېزىڭ. خەتتە ماڭا بولغان مۇھەببىتىڭىزنى ئىزھار قىلىپلا قالماي، كېلەچەكتىكى تۇرمۇشىمىزدا مېنى قانداق ئورۇندا قويىسىز، بۇنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىڭ. يەنە بەش كۈندە مېنىڭ تەقدىرىمنى ھاۋانىڭكىدەك بولۇپ قالسا بولمايدۇ- دە، شۇنداق قىلالامسىز؟— ئەزىزە ئابلاجانغا مەنىستىمىگەندەك قاراپ، بىلىكىنى تىرەپ يانچە يېتىپ تۇرۇپ، سول پۇتىنىڭ ئۇچى بىلەن ئابلاجاننىڭ ئېڭىكىنى كۆتۈرۈپ تاماشا قىلىپ ئويناندى. ئابلاجان خۇشاللىق بىلەن:

— بولىدۇ، مۇھەببەت خېتىنى يازاي، سىزنىڭ ھەرقانداق تەلىپىڭىزگە مەن تەييار جېنىم،— دەپ، پۇتلىرىنى سۆيدى. شۇ ۋاقىتتا نەزىمە يېنىك يۆتىلىپ قويۇپ، ھۇجرىغا كىردى.

— كۆڭۈللۈك ئولتۇردۇڭلارمۇ بالىلىرىم،— ئۇ ئەزىزەنىڭ ئالدىدا ئابلاجان تىزلىنىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ،— بۇ نېمە ئىش قىلدىم، ئابلاجاننى تىزلاندۇرۇپ نېمە ئىش قىلۋاتىسەن. تۇرۇڭ ئابلاجان، نېمە گەپ بولسا ساپادا ئولتۇرۇپ قىلىشىڭلار،— دېدى ئەزىزەگە ئالىيىپ قاراپ.

— ئاپا، بىزنىڭ ئىشىمىزغا ئارىلاشمىسىلا، ئىككىمىز مۇھەببەتلىشۋاتىمىز. بىزگە قەغەز - قەلەم تېپىپ بەرسىلە، ئۇ ماڭا مۇھەببەت خېتى يازماقچى،— دېدى ئەزىزە ئورنىدىن قوزغالماي.

— كېلىشىپ قاپسىلەرغۇ، ئۇ خەتنىڭ نېمە ھاجىتى؟

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— ياق، مەن ئابلاجاننىڭ ئىلكىگە چۈشمەيلا ھاۋانىڭ كۈنىگە قالسام قانداق قىلىمەن، ئەرلەرنىڭ يۈزىدە تۈكى بار.

— مەيلى، سىلەرگە ئارىلاشماي،— نەزىمە سىرتقا چىقىپلا قەغەز - قەلەم ئەكىرىپ بېرىپ،— قىزىم تېز بولۇڭلار، تاماق پىشىپ قالدى،— دېدى.

ئابلاجان مۇھەببەت خېتىنى يېزىشقا باشلىدى. ئەزىزە ئۇنىڭ كەينىدە تۇرۇپ، سۆز - جۈملىلەر كۆڭلىگە ياقمىسلا ئۆزگەرتىشكە مەجبۇرلىدى. بۇنى مۇھەببەت خېتى دېگەندىن كۆرە ئابلاجاننىڭ ئەزىزە ئالدىدىكى ۋەدىنامىسى دېگەن تۇرۇك. ئەزىزە ئۇستىلىق بىلەن ئابلاجاننى ئىلكىگە ئالدى- دە، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېرىتىدىغان سۆزلەرنى ئۇنچە - مەرۋايىتتەك تىزىپ، كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ، يېقىملىق تەبەسسۇم بىلەن نېمىنى خالىسا شۇنى قىلدۇرۇپ، بىردەمدىلا كۆزلىگەن مەقسىتىگە يەتتى. ئابلاجان ئەزىزەنى قۇچاقلىماقچى بولۇۋىدى، ئۇ ئۇنىمىدى.

— كەچ بولۇپ كەتتى، سىزمۇ قايتىڭ، تېزلىكتە تەييارلىقىڭىزنى قىلىپ ئۆيىمىزگە ئەلچى كىرگۈزۈشنى ئۇنتۇماڭ.

ئابلاجان ئەزىزە بىلەن خوشلىشىپ چىققاندا، جاھانغا قاراڭغۇلۇق يېيىلغان ئىدى.

ئالتىنچى باب

1

ئۇستەل سائىتى سائەت 4تىلا جىرىڭلاپ كەتتى. نەزىمە ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ چىراغنى ياندۇردى، ئالدىراپ كىيىنىۋېتىپ، نېرىقى ئۆيدە ياتقان قىزى ئەزىزەنى چاقىردى. ئەزىزەمۇ ئانچە هايال بولمايلا ئاپىسىنىڭ يېنىغا چىقتى.

— قېنى كۆڭلىكىڭنى سال، قورسىقىڭنى بۇنىڭ بىلەن چىڭ تاڭايلى،— نەزىمە ئالدىن تەييارلاپ قويغان داكىنى ئالدى.

— ئاپا، مەن ئىچمىگە مايكا كىيمىگەن.

— هەي جۇۋاينىمەك، چوڭ بولۇۋېلىپلا ئاپاڭنى تونۇمايدىغان بولۇپ قالدىڭمۇ. تېز بول، تۇلا گەپ قىلماي،— نەزىمە داكىنى تۇتقان پېتى قىزىنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كەلدى.

— مانا ئەمىسە.

ئەزىزە كۆڭلىكىنى سېلىپ يەرگە تاشلىۋېتىپ تىك تۇردى. ئۇنىڭ ئۇچ بۇرجەك كۇسىرىلا قالغان ئىدى. نەزىمە 10 نەچچە يىلدىن بۇيان قىزىنىڭ تاشقى قىياپىتىنى هەر كۈنى كۆرۈپ تۇراتتى، چوڭ بولغاندىن كېيىنكى بەدەن كۆرۈنۈشىنى كۆرمىگەن ئىدى. ئۇ قىزىنىڭ يالىڭاچلانغان تېنىگە قاراپ سۆيۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ بەدىنى سۈتتەك ئاپئاق بولۇپ، ئوتتۇرا بوي تېنىگە تولۇپ تۇرغان چىرايى، زىلۋا بويى، ئەۋرىشىم بېلى، پىشقان ئالمىدەك بىر جۈپ كۆكسى، تولغان كاسىسى، پاچاقلىرى خۇددى هەيكەلتىراش ياساپ قويغانىدەك، بىر- بىرىگە شۇنداق ماس كەلگەن ئىدى.

www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدىدا تەسۋىرلەش تەس بولغان بىر خىل گۈزەللىك ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. نازلانغان چاغدا ئۇنىڭ گۈزەللىكى تېخىمۇ روشەن ئەكس ئېتىپ، ئاپىسىنىڭ خۇددىنى يوقىتىپ قويىدىغاندەك قىلاتتى. نەزىمە قىزغا ھەۋەس قىلغاندەك قاراپ، ئۇنىڭ قورسىقىغا داكىنى ئۇراشقا باشلىدى.

— ۋىيەي ئاپا، بەك چىڭ ئورۇتتىلە، تىنالماي قېلىۋاتىمەن...

— قىزىم، ئاللادىن ئاسانلىقنى تىلىگىن،— دېدى نەزىمە قىزىنىڭ سۆزىنى كېسىپ،— مۇنداق ئىشتا بەندىنىڭ قولىدىن ھېچنىمە كەلمەيدۇ، كىيىملىرىڭنى كىيىۋال.

ئەزىزە قولچىراغ، تاغار، ئارغامچىلارنى ئالدى- دە، قىزىنى ئەگەشتۇرۇپ ئۆيدىن چىقتى. سالقىن شامال ئۇلارنىڭ يۈزىنى يېنىك سىيپاپ ئۆتتى، ئەزىزە سەسكىنىپ كەتتى، ئۇ كېچىنىڭ تېپىتىنچ، قاراڭغۇ، سۇرلۇكلۇكىدىن قورقۇپ، دادىل يول يۈرەلمەيۋاتاتتى، ئاپىسى كۈندۈزى كېتىۋاتقاندەك تېز - تېز قەدەم ئېلىپ ئىلگىرىلەيتتى.

— ئاپا ئاستىراق ماڭسىلا، مەن قورقۇۋاتىمەن.

— ئاۋازىڭنى ئۆچۈر، تاڭ سۈزۈلەي دەۋاتىدۇ، نېمىدىن قورقاتتىڭ،— نەزىمە پەس ئاۋازدا سۆزلەيتتى. ئۇ قىزىنىڭ قولىنى يېتىلىۋېلىپ سۆرەپ ماڭدى.

سېنتەبىرنىڭ ئاخىرى ئىدى. سالقىن ھاۋا كىشىنىڭ بەدىنىنى قورۇيتتى. شۇ تاپتا جاھان تاڭ ئېتىش ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇققا پاتقان ئىدى، شەھەر يەنىلا ئۇيقۇدا. ئۇلار شەھەرنى كېسىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭنىڭ كۆۋرۈكىدىن ئۆتۈپ سولغا بۇرۇلۇپ، دەل - دەرەخلەر ئارىسىغا كىردى، چىغىر يول بىلەن مېڭىپ كونا سېپىلگە يېقىنلاشتى. شەھەرنىڭ شەرقىي جەنۇبىدا ئېگىزلىكى 12 مېتىر، كەڭلىكى 8 مېتىر كېلىدىغان سېپىل بار

ئىدى. ئازادلىقنىڭ دەسلەپكى يىللىرى بۇ سېپىل ئاسار ئەتىقە بولىدىغانىدەك ئاسرالغان، ئۇ ۋاقىتلاردا ئەتىگەنلىك تەنتەربىيە مەشىقى قىلىدىغانلار، ئاۋازىنى تاۋلايدىغانلار تاڭ ئاتماستىنلا سېپىلگە چىقىۋېلىپ ھەربىر ئەت قىلاتتى، ناخشا توۋلايتتى. سەكرەپ ئىلگىرىلەش يىللىرىدا، ھەر مو يەردىن مىڭ جىگلاپ ئاشلىق ئېلىش چاقىرىق قىلىنىدى. شەھەر ئەتراپىدىكى ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرەتلىرى يەرنى ئوغۇتلايمىز دەپ سېپىلنى ئۈستىدىن خورىتىپ، يېقىنقى 20 يىل ئىچىدە ئۇنىڭ بىر يېنىنى يانتۇ ھالەتكە كەلتۈردى، لېكىن تېشىپ تۈگىتەلمىدى. مۇشۇ كۈنلەردە سېپىل تاشلىنىپ قالدى، بۇ يەرگە ھېچكىم كەلمەيتتى. نەزىمە قىزىنى ئەگەشتۈرۈپ بۇ يەرگە كېلىپ، قولچىراغنىمۇ يانداۋرماي ئۆمىلەپ يۇرۇپ سېپىلنىڭ ئۈستىگە چىقتى، ئۇرنىغا چۆكۈپ ئەتراپىنى كۆزىتىپ باقتى، ھېچقانداق تەۋرىش ئاڭلانمىغاندىن كېيىنلا ئورنىدىن تۇرۇشتى. نەزىمە قولىدىكى تاغارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ:

— تېز بول،— دەپ پىچىرلىدى قىزىغا.

— قورقۇۋاتىمەن ئاپا،— ئەزىزە غال- غال تىترەيتتى.

— ئالدىنقى قېتىم قورقمىدىڭغۇ، بول جېنىمنى چىقار- ماي،— ئاپىسىنىڭ سۆزىشى بىلەن ئەزىزە پۈتىنى بىر - بىرلەپ ئېلىپ تاغارنىڭ ئىچىگە كىردى. نەزىمە ئۇنى يەرگە ياتقۇزۇپ تاغارنىڭ ئاغزىنى چىڭ بوغدى،— ئەمدى سېنى پەسكە دوملىتە- مەن، بىر يېرىڭ ئاغرىپ كەتسىمۇ ۋارقىرىما، بولامدۇ،— دېدى قىزىغا پىچىرلاپ، ئاندىن تاغارنى پەسكە دوملىتىۋەتتى.

ئەزىزە خېلى يەرگىچە دوملاپ چۆشۈپ ئوتتۇرىدا توختاپ قالدى. ئوڭغۇل - دوڭغۇل يانتۇلۇقتا ئۇنىڭ تومپايغان قورسىقى بىلەن بىللە بېشىنى مەھكەم چاڭگاللىۋالغان قوللىرى، تىزلىرى يەرگە ئۇرۇلۇۋېرىپ بەك ئاغرىپ كەتتى، نومۇس كۈچىلا ئۇنى

ۋارقىرىۋېتىشتىن ساقلاپ قالدى. تاغارنىڭ ئارقىسىدىن ئۇلىشىپلا چۈشكەن نەزىمە ئۇنى يەنە دوملاتتى. ئەزىزە تاغارنىڭ ئىچىدە دوملاپ پەسلەۋېتىپ، بېشى بىر داڭگالغا قاتتىق ئۇرۇلدى- دە، ئۇشتۇمتوت چىرقىرىۋەتتى. تاغار قاتتىق قاقتىپ بىر ئازگالغا چۈشۈپ كەتتى. ئەزىزەنىڭ ئاۋازى ئۆچتى. ئارقىدىن كېلىۋاتقان نەزىمە ئالدىراپ قالدى، پېشانىسىدىن مۇزدەك تەر چىقىپ كەتتى. ئۇ قولچىراغنى ياندۇرۇپ تۆۋەنگە يۈگۈردى. ئەمما، ئازگالنىڭ بۇرجىكىدە توختاشقا مەجبۇر بولدى. ئازگال تىك ھەم 2 مېتىردەك چوڭقۇر ئىدى، ئۇ چۈشسە چىقالمايتتى، ئەزىزەنمۇ چىقىرالمايتتى، چۈشمەي دېسە تاغار ئازگالدىكى پاتقاقتا پېتىپ قاپتۇ. ئۇ ئەزىزەنى قايتا - قايتا چاقىرىپمۇ زۇۋاننى ئاڭلىيالمىدى، نېمە قىلىشىنى بىلمەي يۇزى قەغەزدەك ئاقاردى، يۈرىكى سىقىلىپ، پۈتىدا جان قالمىدى. نەزىمە قىزىدىن ئايرىلىپ قېلىش دەھشىتىدىن يۈرىكى سەكىرە بولۇپ يىغلىۋەتتى ۋە تەۋەككۈل قىلىپ ئۆزىنى ئازگالغا ئاتتى- دە، ئالدىراپ - تېنەپ، تاغارنىڭ ئاغزىنى يەشمەكچى بولدى. ئۇ بايا تاغارنىڭ ئاغزىنى ناھايىتى چىڭ چىگىۋەتكەن ئىكەن، قولى بىلەن يېشەلمەي شوينىنىڭ يېپىنى چىشلەپ ئۈزۈۋەتتى...

— سىلى كىم بولىدىلا، بۇ يەردە نېمە ئىش بولدى؟

ئوتتۇرا بويلۇق، قارا قاش، كۆزلىرى قارچىغىنىكىدەك ئۆتكۈر، بۇرۇتى خەت تارتقان بىر يىگىت ئاسماندىن چۈشكەنـدەكلا ئازگالنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى. ئۇ گايىت ئۇستامىنىڭ ئوغلى ئەسقەر ئىدى. ئۇ سەھەر تۇرۇپ يېزىدا بېقىۋاتقان قويىدىن 4 — 5نى ئۆلتۈرۈپ گۆشىنى ئەكەلمەكچى بولۇپ ئۆيدىن چىققان، سېپىلنىڭ قېشىدىكى يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ھېلىقى ئەنسىز ئاۋازنى ئاڭلاپ، نامەلۇم ئاجىزەگە يارىدەم قىلغۇسى كەلگەن ئىدى. بۇ ۋاقىتتا ئاسمانىنىڭ بىر بۇرجىكى

ئاقىرىشقا باشلىغان بولۇپ، خۇدا ئەۋەتكەن بۇ يىگىتتىن نەزىمە تولىمۇ خۇش بولۇپ كەتتى.

— بالام، تېز چۈشۈپ مۇنۇ تاغارنى سىرتقا چىقىرىپ بېرىڭا،— دېدى نەزىمە پېشانىسىدىكى تەرنى يېڭى بىلەن ئېرتىۋېتىپ.

نەزىمە ئەسقەرنى تونۇمىسىمۇ «بالام» دەپ ناھايىتى سىلىق مۇئامىلە قىلدى. ئەسقەر نەزىمەنى تونۇيتتى، ئۇ شەھەر باشلىقىنىڭ ئايالى سېپىلىنىڭ يېنىدىكى پاسكىنا ئازگالدا تۇرغانلىقىدىن ئەجەبلەنگەن بولسىمۇ، ئۇنى - بۇنى سوراپ ئولتۇرمايلا ئازگالغا چۈشتى- دە، تاغارنى كۆتۈردىيۇ، تاغارنىڭ ئىچىدىكى ھاياتلىقنىڭ مىدىرلاپ، ئىگىراۋاتقان ئاجىز ئاۋازىنى ئاڭلاپ يەرگە قويدى ۋە نەزىمەگە سوئال نەزىرىدە قاراپ تۇرۇپ قالدى.

— بالام، تاغارنىڭ ئىچىدە ئادەم بارلىقىنى بىلدىڭىزغۇ، ئۇنى تاغاردىن چىقىرىمىز دەپ ئاۋارە بولمايلا ئازگالدىن چىقىرىۋالايلى،— دېدى نەزىمە چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ.

ئەسقەر تاغارنى لىككىدە كۆتۈرۈپ ئۈستىگە چىقىرىۋەتتى، ئاندىن ئۆزىمۇ ئۈستىگە چىقىپ، نەزىمەنىڭ قولىدىن تارتىپ چىقىرىپ قويدى.

— بالام، بۇ ئىشەك ھارۋىسى سىزنىڭمۇ، نېمىدېگەن ياخشى، تاغارنى ھارۋىغا...

— ئاچا، مېنىڭ ئالدىراش ئىشىم بار ئىدى.

— سىز كىمنىڭ بالىسى، نېمىدېگەن چىرايلىق، ئوماق-ھە،— نەزىمە ئەسقەرنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنىڭ توپىسىنى قاقتى.

— مەن گايىت ئۈستامنىڭ ئوغلى.

— ۋاي بالام، مۇنداق دەڭ،— نەزىمە ئۇنىڭغا يېپىشتى،— گايىت ئۈستام بىزنىڭ يېقىنىمىز ئەمەسمۇ. نېمىشقا سىزنى بۇرۇنراق بىزنىڭ ئۆيگە ئەكېلىپ تونۇشتۇرۇپ قويمىغاندۇ.

ئەمدى بولسىمۇ ئۆيىمزنى كۆرۈۋالغاچ، تاغارنى ئۆيگە ئاپىرىپ بېرىڭ بالام. مېنى تۇتۇۋالدى دېسىگىز، گايىت ئۇستام سىزنى تىللىمايدۇ، شۇنداق قىلىڭ بالام.

ئەسقەر ئەمدى رەت قىلالماي، تاغارنى ئاۋايلاپ كۆتۈرۈپ ھارۋىغا سالدى.

— بىزنىڭ ئۆينى بىلىسىزغۇ بالام، ناھايىتى ياخشى. سىز چوڭ يول بىلەن كېتىۋېرىڭ، مەن بۇياق بىلەن ئالدىگىزغا چىقىمەن،— دېدى- ده، نەزىمە ئۇستۇبشىنى قېقىۋېتىپ، ئورمانلىڭ ئارىسىغا كىرىپ كەتتى.

ئەسقەر تاغارنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە ئەكىرىپ قويۇپلا ماڭماقچى بولدى. نەزىمە ئۇنى خېلى تۇتتى، ئۇنىمىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ يانچۇقىغا زورمۇزور 20 يۈەن پۇلنى تىقىپ قويۇپ، ھېچكىمگە دېمەسلىككە ۋەده ئېلىپ چىقىرىۋەتتى. ئەسقەر چىقىپ كېتىشى بىلەن نەزىمە تاغارنىڭ ئاغزىنى يەشتى، ئەزىزە مەستخۇش ئادەمدەك كۆزلىرىنى يۇمۇپ ياتاتتى. نەزىمە ئۇنى تاغاردىن چىقىرىپ كارىۋىتىغا ياتقۇزدى، ئاغزىغا ئىلمان سۇ تېمىتىپ ھوشىغا كەلتۈردى. ئۇنىڭ تاشقى ئەزالىرى قاتتىق ئاغرىغان بولسىمۇ، ئىككى كۈن يېتىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. لېكىن، مەقسەتكە يېتەلمىگەچكە، ئۇنىڭمۇ ئاپىسىغا ئوخشاشلا بېشىنىڭ ئىچى - تېشىمۇ قاتتى. ئۇ جالاقلاپ تىترىگىنىچە غەمگە پېتىپ بېشىنى سىلىپ ئولتۇرغان ئاپىسىنىڭ يېنىغا سۈرۈلدى، ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ تۇرۇپ ھەسرىتىنى تۆكتى:

— ئاپا، جېنىم ئاپا، ئىككى ئايدىن بۇيان دورىمۇ يېدىم، پوتا باغلاپ، قورساقنى تېڭىپمۇ باقتىم، دەسسەپمۇ باقتىلا، سېپىلدىن بەش قېتىم دوملىتىپ ئاخرىقى قېتىم جېنىمدىن ئايرىلغىلى قىل قالدىم، شۇنداق قىلساقمۇ قورساقتىكى ھارامىلىق چۈشمىسە قانداق قىلىمەن ئاپا. ئاتام قايتىپ كېلىپ قالسا...—

ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى مۆلدۈرلەپ ئېقىشقا باشلىدى.

— نېمە قىلاتتىڭ، يەنە دوملىتىمەن، ئۆزىنى بىلمەيدىغان جۇۋاينىمەك، دەسلەپتىلا نەپسىگىنى يىغساڭ بۇ كۈنگە قالمايتتۇق،— نەزىمە قىزىغا قاراپمۇ قويماي دوق قىلدى.

ئەزىزە ئاپىسىنى قويۇۋېتىپ نېرىغا سۈرۈلۈپ، ئاچچىقلاندى:

— مەنغۇ خىيالىمدا يوق يۈرگەن ئىدىم، ئۆزلە...

— ھەي،— نەزىمە قىزىنىڭ گەپ ياندۇرۇشىغا چىداپ تۇرالماي بېقىنىنى چىمدىۋالدى، ئەزىزە چىرقىرىۋەتتى،— كىم ساڭا خەقكە ئىشتىنىگىنى سېلىپ بەر دەپتۇ.

— ئۆزلەچۇ،— ئەزىزە بىزەكلىك بىلەن گەپ ياندۇردى.

— ئاغزىڭنى يۇم.

بۇ زامانداكىشىلەر ئۆزىنىڭ ئورنى، ئىمكانىيىتى، شارائىتىغا قاراپ پەرزەنتىگە بېرەر ياخشى ئىش قىلىپ بېرىشكە تىرىشىدۇ. بەزىلەر پەرزەنتىگە خىزمەت تېپىپ بېرىشنىڭ ھەلەكچىلىكىدە پىتىراپ يۈرسە، بەزىلەر پەرزەنتىنى ئۆي - ئوچاقلىق قىلىۋېلىش ئۈچۈن ئولتۇرىدىغان تۆت تامنى ئىزدەيدۇ، يەنە بەزىلەر پەرزەنتىگە ھوقۇقى بار ياكى ھال كۈنى ياخشى قۇدا تاللايدۇ. نەزىمە ئارزۇلۇق قىزى ئەزىزە 18گە كىرىشى بىلەن ئۇنىڭغا لايىق تاللاشقا كىرىشتى. يەرلىكتە يىگىتلەر كۆرمەك، لېكىن ئۇ قىزىنى ئوفىتسېر يىگىتكە بەرگۈسى كېلىپ قالدى.

نەزىمە بۇنىڭدىن ئىككى يىل بۇرۇن شەھەردە تۇرۇشلۇق ھەربىي قىسىمدىن ھال سوراش پائالىيىتىگە قاتناشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدى. بۇ كۈنى ئارمىيە - خەلقنىڭ بىرلەشمە كۆكۈل ئېچىش كەچلىك پائالىيىتىگە قاتناشىپ، بىر ئىزۇۋوت كومانداىرىغا كۆزى چۈشتى- دە، ئۇنى تانسىغا تارتتى. ئىزۇۋوت كومانداىرى تانسىنى شۇنچە يەڭگىل، شاد - خۇرام ئويناپ، نەزىمەنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋالدى. كومانداىر ھەربىي ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈز-

گەن، ئۇنىڭ مۇلكى ھەربىي بولۇپ قېلىشىدا مەسىلە يوق ئىدى. بۇ، نەزىمەنىڭ قىزغا تولىمۇ باب نامزات ئىدى، شۇڭا پەيتنى قولدىن بېرىۋېتىشكە بولمايتتى. ئۇ ئېزۇۋوت كوماندىرىنى ئۆيىگە چىللاپ مېھمان قىلىپ، قىزى بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويدى. ئېزۇۋوت كوماندىرى كىشىلىك ھاياتنى قەدىرلەيتتى ۋە قىزغىن سۆيەتتى، شۇڭا سۆيگۈ - مۇھەببەتكە جىددىي قاراپ ئەزىزەنى سىناش نەزىرىدە كۆزىتىپ يۈردى. «گۈرۈچ دەم يېگۈچە سەۋرىسى ئېزىلىپ كېتىپتۇ» دېگەندەك، ئەزىزە ئۇنىڭ خۇشخۇيلۇقى، سىلىق مۇئامىلىسىنى سۆيگۈ، ئۆزىگە كۆيۈش دەپ قاراپ، «مۇھەببەتنىڭ شېرىن لەززىتىنى تېتىپ يۈرۈۋاتىمەن» دەپ قالدى. ئېزۇۋوت كوماندىرى ئاز - تولا خۇلق چىقىرىۋىدى (ئۇ قەستەن بىر قېتىم ئىككىسى كېلىشكەن سورۇنغا بارمىدى، بىر قېتىم قىسمەن كىنو كۆرۈشكە چىللاپ قويۇپ، ئۆزى كىنو كۆرگىلى كىرمىدى)، ئەزىزە چىدىيالمايلا قالدى، «ئېزۇۋوت كوماندىرى مېنى كۆزگە ئىلمىدى» دەپ ئاپىسىغا ھال ئېيتتى.

— شۇنىڭغىمۇ يىغلامسەن قىزىم، گۈزەللىكىم بولسىلا يىگىت-لەر ماڭا ئەگىشىۋېرىدۇ دەپ ئويلاپ قاپسەندە. ھەممە ئىشنى ساڭا ئۆگىتىپ يۈرمەنمۇ، مۇھەببەت تولىمۇ نازۇك، بەكمۇ سەزگۈر كۆڭۈللەر ئۈچرىشىشى. گۈزەللىكىگە يارىشا، سەندە يەنە يىگىتلەرنىڭ كۆڭلىنى رام قىلغۇدەك ناز - خۇلق بولۇشى كېرەك. بۇ، سەندە بار، ئۇنى دادىل ئىشقا سال. گۈزەل ۋە شېرىن بەختىڭ سېنى كۈتۈپ تۇرىدۇ،— دېدى نەزىمە قىزىنى بەزلەپ.

ئەزىزە ئاپىسىنىڭ سۆزىنى ئۆزىنىڭ كۆڭۈل خاھىشى، ئىشق تەشنالىقىغا مۇۋاپىق چۈشەندى. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا ھەيران قالارلىق ئۆزگىرىش بولدى، ۋۇجۇدىدا مۇھەببەت جۇشقۇنلۇقى، تۇرمۇش ھەۋىسى بەرق ئۇرۇشقا باشلىدى. ئۇ ئاۋۋال ئېزۇۋوت كوماندىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى خەلقئالەمـ

ـگه ئاشكارىلىدى ۋە يىگىتنىڭ ئۇنىمىغانغا قويماي تانسا كېچىلىكىگە ئەكىردى، باشقىلار تارتىۋالىدىغانىدەك ئۇنىڭغا يېپىشىۋالدى، كىنودىن قالمىدى، ھەتتا كېچىلىك ئۇخلاش سىگنالى چېلىنىپ ـغۇچە ئىزۋۇت كوماندىرىنىڭ يېنىدىن قايتىپ كەتمىدى. كۆنلەر ئۆتكەنسېرى، ئەزىزەنىڭ يىگىتكە بولغان مۇھەببىتى لاۋۇلداپ يانىدى. ئۇ سۆيگىنىگە «خۇشخۇيلۇقۇمنى كۆرسىتىمەن، خۇلق چىقىرىمەن» دەپ، ئۆزىنىڭ بارلىقىنى، ھەتتا ئىپپىتىنى تەقدىم قىلىشقا ئالدىرىدى. كوماندىر مۇھەببەت تورىغا چۈشۈپ، ھەربىي ئىنتىزام ۋە ئابروي - ئىناۋەتكە سەل قارىدى. ھەربىي قىسىم ئۇنى بىر بۈيرۇق بىلەنلا بۇ شەھەردىن يۆتكەپ كەتتى. ئەزىزە ھەربىي قىسمىدىن قايتا - قايتا سۈرۈشتە قىلىپمۇ، ئۇ يىگىتنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى سوراپ ئۇقالمىدى- دە، لېۋىنى چىشلەپ قالدى.

ھۆسن - جامالى گۈزەل قىزلار خۇددى خۇش پۇراق گۈلگە ئوخشايدۇ. گۈلدە گۈزەللىكنىڭ پۇرىقى، ئايالدا گۈلنىڭ خۇش پۇرىقى بولىدۇ. گۈزەللىكنى ھەممە ئادەم ياخشى كۆرىدۇ، ھەممىسىلا ئۇنىڭ ۋەسلىگە ئېرىشەلمەيدۇ. گۈزەللەرگە خۇدىنى يوقىتىپ ئىنتىلىدىغان تەلۈلەر، يامان كۆزى بىلەن قارايدىغانلارمۇ بولىدۇ. ئۇلارنىڭ قاراشلىرىدىكى رېنتگېن نۇرلىرى كىيىملەردىن ئۆتۈپ ۋە يالىڭاچ تەنلەرنى غىدىقلىغانىدەك تۇيۇلىدۇ. ئىپپەتلىك قىزلار تەمكىن، سالماق كېلىدۇ، ئابروي - ئىناۋەتكە كۆڭۈل بۆلىدۇ، ئۆزىنى تۇتۇۋالىدۇ. يەنە بەزى قىزلار گۈزەللىكنى شەخسىي مىراس، تاۋار، دەسمايە قىلىۋېلىپ، چىرايىي ئارقىلىق بەخت تاجىنى كىيمەكچى بولىدۇ. ئۇلار ئۇجمە كۆڭۈل، بىزەڭ، يۈزى قېلىن بولۇپ، «چامغۇرنى يۇلۇۋالسا ئىزى قالىدۇ» دېگەن ئەقىدىگە ئەمەل قىلماي، پەسكەش يولغا كىرىپ قالىدۇ. ئۇلاردا سۆيگۈ - مۇھەببەت بولمايدۇ، يولدا ئۇچرىغىنىغا ئۆزىنى تەقدىم قىلىۋېرىدۇ. ئەزىزەمۇ ئىپپىتىنى يوقاتقاندىن كېيىن، مۇشۇ يولغا

قاراپ ماڭدى. بىر كۈنى ئۇ ھەربىي قىسىمدا كۆرگەن بىر كوماندىر بىلەن كوچىدا ئۇچرىشىپ قالدى.

— ئېزۇۋوت كوماندىرى سىزنىڭ دوستىڭىز ئەمەسمىدى، ئۇ نەگە كەتتى؟

— بىزنىڭ قىسىم ناھايىتى چوڭ، نەگە كەتكىنىنى بىلمەيمەن. ئۇ ماڭغۇچە بىر ئىشنى ھاۋالە قىلغان، سىزگە دېيىشتىن قورۇنۇپ يۈرەتتىم،— دېدى ئۇ كوماندىر قىزىرىپ.

— نېمىدىن خىجىل بولاتتىڭىز، دەۋەرمەمسىز،— دېدى ئەزىزە ئۇنىڭ بېقىنىنى چىمدىپ.

— كوماندىر «ئەزىزەنى ساڭا قالدۇردۇم» دېگەنتى.

— سىزگە قالدۇرىدىغان مەن ھايۋانمىدىم؟— ئەزىزە چىرايىنى تۇرۇپ دومسايدى.

— سىز ھايۋان بولمىغانلىقىڭىزدىن ئىگىسىز قالمىسۇن دېگەن. دە. مەن ئېزۇۋوت كوماندىرىنىڭ ئىزىنى باسالماسمەنمۇ؟

— ھە، شۇنداقمۇ، مەيلى تونۇشۇپ قالايلى،— ئەزىزە گۈلدەك ئېچىلىپ، قولىنى بەردى.

بۇ ئىككىيلەن بىر مەزگىل «مۇھەببەت» ھۆزۈرىنى سۈردى. ئۇزاق ئۆتمەي بۇ كوماندىرمۇ ھەربىي سەپتىن بوشاپ يۇرتىغا كەتتى. ئەزىزەنىڭ بويىدا قالغانلىقىدىن ئاپىسى خەۋەر تېپىپ، ئاتىسىز بالىنى چۈشۈرۈۋەتمەكچى بولۇپ، قىزىنى تاغارغا قاچىلاپ سېپىل ئۈستىدىن پەسكە دوملىتىشى مۇشۇ سەۋەبتىن ئىدى.

2

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان كىشىلەر بازارغا يۈزلىنىپ، سودا-تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىپ باي بولۇش يولىغا قاراپ يۈرۈش قىلدى. لېكىن، بىر قىسىم كىشىلەر گويا يېڭى سىياسەت

ئۇلارنىڭ بۇرۇنقى شەرەپلىك تارىخىنى دەپسەندە قىلىۋەتكەنىدەك، كونا سىياسەتتىن مەھرىنى ئۈزەلمەي، تېگىرقاپ قالدى، كۆتۈپ باقماقچى بولدى. گايىت ئۇستاممۇ «پەرۋايىم پەلەك، كىشىلەر يەنىلا گۆشكە موھتاج، ئاشۇ قاساپلىق دۇكىنىمدا ئىشلەپ كۈنۈمنى ئېلىۋېرىمەن» دەپ يۈرۈۋەردى.

سىياسەت ئۆزگەرگەن ئىكەن، ئۇ كوننىي رەھىمسىزلىك بىلەن بۇزۇپ، يېڭىنى تىكلەيدۇ. بۇ، دۆلەت ئورگانلىرىغىلا ئەمەس، ھەربىر ئائىلە، ھەتتا ھەربىر شەخسنىڭ تۇرمۇشىغا تەسىر كۆرسەتمەي قالمايدۇ. قاراڭلار، شەھەر كوچىلىرىدا يېڭى قاساپلار پەيدا بولۇشقا باشلىدى. ئۇلار نەلەردىندۇر بوردالغان قوي - كالىلارنى ئەكېلىپ، بازارنى يېڭى گۆش بىلەن تويۇندۇرۇپ، خېرىدارلارنى توڭلىتىلغان گۆشكە قارىمايدىغان قىلىپ قويدى. گايىت ئۇستامنىڭ ھەسرىتى بۇلا ئەمەس، مۇشۇ كۈنلەردە خەلقنىڭ تۇرمۇشى ياخشىلىنىپ، تۇي - تۆكۈنلەر قىزىپ كەتتى. خۇراپاتلىق، كونىلىق بۇرۇلۇپ، ئاردا ئەلچى كەتمەيدىغان بولدى. «ھەي، يېڭى سىياسەت ماڭا ئىشسىزلىق ئېلىپ كېلەمدۇ- نېمە؟ قاراپ تۇرۇپ قاساپلىق پىچىقىمنى خەقكە تۇتقۇزۇپ قويۇش قانچىلىك ئەلەم- ھە. ياق،— دەيتتى گايىت ئۇستام ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاپ،— يېڭى سىياسەت كىشىلەر قەلبىگە يېقىپتۇ، تۇرمۇشىنى ياخشىلاش پۇرسىتى بېرىپتۇ، ھەممەكىشى ماختاۋاتىدۇ. مەنمۇ زامانغا ماسلىشاي، «سەۋەب قىلسا سېۋەتتە سۇ توختايدۇ» دېگەن گەپ بار».

گايىت ئۇستام يېقىندا ئوغلى ئەسقەرنى ئىشتىن چىقىرىۋېلىپ، گۆش دۇكىنىنى كۆتۈرە ئېلىپ، ئۆزى سىرتتىن چارۋا مال يۆتكەپ كېلىپ ئۆيدە بورداپ، دۇكىنىدا سېتىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئىشى يۈرۈشۈپ، قاساپلىق قايتا بايلاشتى ۋە بەخت ئاتا قىلدى. ئەپسۇس، گايىت ئۇستامنىڭ يېشى چوڭىيىپ ھاردۇق

يېتىدىغان، كەچتە ئىشتىن كېلىپلا بىلىنى كۆتۈرەلمەي يېتىۋالدىغان بولۇپ قالدى. بۇگۈن ئۇنىڭ خوتۇنى يېڭى پۇرچاق بىلەن ئوخشىتىپ ھاردۇق ئېشى ئېتىپتىكەن، ئىككى چىنە ئىچىۋىدى، پىشانىسىدىن مۇزدەك تەر چىقىپ ھاردۇقىنى چىقىرىپلىۋەتتى. ئۇ تاماق سىكىدۇرگەچ ھويلىنى ئايلىنىۋېتىپ، ئابلاجاننىڭ دەرۋازىنى ئېچىپ كىرىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

گايىت ئۇستام ئۇنىڭ ھاۋاخانىنى قويۇۋەتكەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدى. شۇڭا، ئابلاجاننى كۆرۈپلا خاپىلىقى ئۆرلەپ چىرايى تۇتۇلدى. شۇنداقتىمۇ مۇسۇلمانچىلىقتە، ئۇنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقارغىلى بولمايتتى. گايىت ئۇستام نەدەپ - قائىدە بويىچە سالام - سەھەت قىلىشىپ، ئۇنى سوپىغا تەكلىپ قىلدى.

— ئابلاجان نېپىك بوسۇ بىر قىل، مەن دەم ئالىمەن.

— مەنمۇ سىزنىڭ ئاتىمەن گايىت ئاكا، — دېدى ئابلاجان سۇپىنىڭ بۇرجىكىدە تولىرۇپ، — مېنى يامان كۆرۈپ قالغانىدەك قىلىلا، لېكىن مەن سىلىنىڭ يارىدەملىرىگە موھتاج. سىلىنى يەنە بىر قېتىم ئەلچىلىككە تەكلىپ قىلدىم.

— ئەمدى كىمنىڭ قىزىغا كۈزۈك چۇشۇۋاتىدۇ؟

— شەھەر باشلىقىنىڭ قىزىغا، — ئابلاجان «بىكىسىم بارمىكەن» دېگەندەك، مىيىغىدا كۈلۈپ قارىدى.

— پەيزىڭ بار جۇمۇ ئىنىم، ھاۋاخان بىلەن تۇنۇگۈن ئاجرىشىپ، بۇگۈن شەھەر باشلىقىنىڭ قىزىنى تېپىۋالدىڭما؟ سەن شەھەر نەمزىدىكى ئاتاقلىق كىشىلەرنىڭ قىزلىرىنى قولۇڭدىن ئۆتكۈزۈپ باقاي دەپسەنمۇ نېمە؟ — گايىت ئۇستام ئابلاجانغا چاقچاق قىلغان بولۇپ، تەنە قىلدى. لېكىن، ئۇنىڭ تەنىلىرىگە ئابلاجان پەرۋا قىلمىغاندەك ئەمەس.

— سىلى بىلمەيلا ئۇستام، ھاۋا مېنى بەك رەسۋا قىلىپ، يۈزۈمنى تۆكۈۋەتتى. ئۇ مېنى... — ئابلاجان غەزەپلەنگەنلىكتىن

چىشلىرى غۇچۇرلاپ كەتتى.

— ھەي ئابلا، سەن نېمە دەپ جۆيلۇۋاتسەن،— گايىت ئۇستام ئاچچىقى بىلەن تاماكا يۆگەپ سەرەڭگە چېقىپ تاما-كىسىغا ئوت تۇتاشتۇرۇپ ئارقا - ئاقىدىن نەچچە قېتىم شوردى،— ھاۋاخان سېنىك يۈزۈڭنى تۆكۈپ سىرتقا قاراپ قاپتىمۇ، سېنى ياخشى كۆتەلمىدىمۇ، ئۆي ئىشىڭنى قىلمىدىمۇ. ئايال كىشى مۇشۇ ئوچ ئىشتا ئەرنى يەرگە قاراتمىسلا، ئۇنى ياخشى ئايال دېسە بولىدۇ. ھاۋاخان سېنىك رەسۋاچىلىقلىرىڭنىمۇ كۆتۈرگەن ئەمەسمىدى. سەن ئۇنى چۈشەنمىدىك، ئۇنىك سېزىكلىكىدە قىلىپ قويغىنى قانچىلىك ئىشتى. ئەدى باللىق بولاتتىك، ئۆزۈڭنىك بالىسى سېنى ئاتا دېسە پەخرلەنمەمسەن، سېزىكىنىك ئاخىرى سېنى خۇش قىلىدۇ ئەمەسمۇ.

— سېزىك دەيلىدىغۇ تېخى، سېزىك بولغان ئادەم ئاشۇنداق سارىڭلىق قىلامدا. ۋاي بولدىلا ئاكا، ئۇنى تىلغا ئالمايلى، مەن بەربىر ئۇنىك بىلەن ئاجراشتىم. ھېلىمۇ ئامىتىم بار ئىكەن، ئاجرىشىپلا ئەزىزەگە ئېرىشتىم.

گايىت ئۇستام ئۇنىك ئاغزىغا قاراپ ئولتۇردى، «ئابلاجان ئالدىمدا چوڭ بولغان، ئۇنى ئوبدان چۈشىنىمەن دەپتىكەن-مەن...» دېگەننى ئويلاپ گاڭگىراپلا قالدى.

— ھەي، مەن ئاغىنەم توختىمەتنىك ئوغلىنىك ئاغزىدىن مۇنداق سۆزلەرنىك چىقىشىنى ئويلىمىغان،— دەپ بېشىنى پەس قىلىپ تاماكىسىنى ئارقا - ئارقىدىن شوردى.

ئابلاجانىنىك لەۋلىرىدە ئاچچىق كۈلكە ئەكس ئەتتى. ئۇ ئۆزىنى قاسساپقا تونۇشتۇرماقچى بولغانىدەك، بىر نۇقتىغا تىكىلىپ سۆزلەپ كەتتى:

— ياق ئۇستام، توختىمەتنىك ئوغلىنىك ئاغزىدىنلا مۇشۇنداق سۆزلەر چىقىدۇ. دەرۋەقە، ئاتامنى پارتىيىنىك مۇنەۋۋەر ۋەكىلى

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

دېسە بولىدۇ. ئۇ ئۇزاق يىل هوقۇق تۈتقىنى بىلەن راهىتىنى كۆرمىدى، بىزگىمۇ نەپ بەرمىدى، هەتتا ئانامنى ماگىزىندا تىك تۇرۇپ خېرىدار كۈتۈپ هېرىپ قالار دەپ، شارائىتى ياخشىراق ئىشقا ئالماشتۇرۇپمۇ قويمىدى. مەن ئەمەلدارلارنىڭ هەممىسى ئاتامدەك شەخسىيەتسىز دەپ قالغان ئىكەنمەن. ياق، ئۇلارمۇ هوقۇقىدىن پايدىلىنىدىكەن، ئائىلىسى ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا پايدا يەتكۈزىدىكەن، هەتتا ئۇلارنىڭ ئايالىرىمۇ ئۇ هوقوقتىن خالىغانچە پايدىلىنىدىكەن. مەن شەهەر باشلىقىنىڭ كۈيئوغلى بولسام، ئورنىمنىڭ قانداق ئۆسىدىغانلىقىنى كۆرگەندەك بولدۇم. هازىر مېنى مۇشكۈل ئەهۋالدا قالدۇرۇۋاتقىنى بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزغا سىڭىپ كەتكەن ئادەت كۈچى. بىز مۇستەقىل ياشاش ئىقتىدارىغا ئىگە بولساقمۇ، يەنىلا ئائىلىمىزگە باغلىنىپ، ئاتا - ئانىلارنىڭ رازىلىقسىز توي قىلالمايدىكەنمىز. ئاتا - ئانىلار توي ئۇستىدە تۇرۇپ بەرمىسە، جەمئىيەت بىزنى ئارىغا ئالمىغۇدەك، ئاتا - ئانىلارنىڭ يۈزىگىمۇ سەت بولغۇدەك. بۇ قېتىم ئاتا - ئانام بولغۇسى كېلىنىنى ياقتۇرمىسا مەيلى، لېكىن سۆكۈت قىلىپ تۇرۇپ بەرسۇن. سىلى ئەلچىلىككە رازىلىق بەرسىلە...

ئابلاجان سۆزلەۋېتىپ، يېنىدىكى سومكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، بىر پەلتولۇق دراپ، بىر يۈرۈش كىيىملىك سارجا ۋە باشقا «ئەلچى»لىك سوۋغىتىنى چىقارغىلى تۇردى. ۋېجدان تارازىسى گايىت ئۇستامنىڭ كۆزىنىڭ قىزىرىشىغا يول قويمىدى، ئابلاجانىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ پىغانى ئۆرلىدى. ئۇ ئابلاجان ئەكەلگەن سوۋغاتلارنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇرۇپلا ۋارقىرىدى:

— هوي، سەن مەن بىلىدىغان ئابلا ئەمەسكەنسەن، هاۋاخانىنى قويۇۋېتىڭ كۆتۈرەلمەي تۇرسام، يەنە ساڭا «ئەلچى» بولۇپ بېرەمدىمەن. ئۇ نەرسىلىرىڭنى تېز يىغىشتۇر.

— گايىت ئاكا، مۇشۇ بىر قېتىم...— ئابلاجان يېلىنماقچى

بولۇۋىدى، گايىت ئۇستام ئۇنى سۆزلەتمىدى.
— چىق ئۆيدىن،— دەپ ئۇنىڭ سومكىسىنى قۇچاقلىتىپ، هويلىدىن چىقىرىۋەتتى...
گايىت ئۇستام ئابلاجاننىڭ ئىشىدىن ئازابلاندى. ئېغىر خىياللار ئۇنىڭ ئارامىنى قويمىدى. «توختىمەتمۇ، تۇرسۇنخانمۇ، مەنمۇ ئابلاجاننىڭ هاۋاخان بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆڭلىمىزگە سىغدۇرالماي يۈرسەك، يەنە يۈزىنى داپتەك قىلىپ، مېنى «ئەلچى بولۇپ بەر، ئاتا - ئانامنى ماقۇل كەلتۈرۈپ بەر» دەپ كەلگىنىنى كۆرمەمدىغان. ئۇ ئاشۇ دراپ، سارجىلارنى هەدىيە قىلسامىلا خۇدىنى بىلمەي، نېمە قىل دېسەم شۇنى قىلىدۇ، دەپ ئويلاپ قاپتۇ- دە. هەي، مۇشۇ كۇننىڭ ياشلىرى نېمە بولۇپ كەتتى. ئۇلار مۇناسىۋەت تورى قۇرۇپ، يۇقىرىغا يامىشىپ، هوقۇق ۋە ئەمەل ئۈچۈن ئاپئاشكارا كۈرەش قىلىۋاتمامدۇ. هەي، ياشقا چوڭراق، كەسىپچانلىقى كۈچلۈك، تۆهپە ياراتقان كادىرلار، زىيالىيلار ئارتۇقچە ئادەم هېسابلىنىۋاتمامدۇ. مۇشۇنداق كېتىۋەرسە جاهان نېمە بولۇپ كېتەر...»
گايىت ئۇستام دائىم «سىياسەت بىلەن كارىم يوق، بېشىمنى چۆكۈرۈپ ئىشلىسەملا بولىدى» دەپ يۈرەتتى، مانا ئەمدى ئابلاجاننىڭ قىلىۋاتقان ئىشى، سۆزىنى ئويلاپ، پىشانىسىدىن مۇزدەك تەر چىقىپ، پۈتكۈل ۋۇجۇدىنى تىترىتىۋەتتى. ئۇنىڭ دېمى سىقىلدى، هويلىمۇ تارلىق قىلىپ قالغاندەك، خىياللىرىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن كوچىغا چىقتى، ماڭا - ماڭا توختىمەتنىڭ ئىشىك ئالدىغا بېرىپ قالدى. ئاغىنىسى بىلەن مۇڭداشقۇسى بار ئىدى، سۈرۈشتە قىلىۋىدى، ئۇ ئۆيدە يوق بولۇپ چىقتى. گايىت ئۇستام قايتىشدا چوڭ كوچا بىلەن ماڭدى.
شەهەرنى قاراڭغۇلۇق بېسىۋاتقان بولسىمۇ، كوچىدا ئوخشاشلا هاياتلىق قاينايتتى، سودا - تىجارەت داۋام قىلىۋاتاتتى. كىشىلەر

ئۇيغۇر كتاب توربىتى www.uyghurkitap.com

كېچە شادلىقىنى ئىزدەپ، ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىشىپ يۈرەتتى. گايىت ئۇستاموئو ئاشۇ كىشىلەر توپىغا قوشۇلۇپ، كوچا چىراغلىرى كۈندۈزدەك يورۇتۇۋەتكەن كوچا مەنزىرىسىنى تاماشا قىلغاچ ماڭدى. ئۇ ۋېلىسىپىتلىق بىر تونۇشى بىلەن سالاملىشىپ قولىنى كۆكرىكىدىن چۈشۈرۈۋېدى، ئالدى تەرەپتىن بىر پىكاپ ئۇدۇل كېلىپ، كۇچۇلۇك چىراغ نۇرى بىلەن ئۇنى تەمتىرىتىپ شاپىسىدە توختىدى- دە، پىكاپتىن بىر ئايال چۈشتى.

— گايىت ئۇستام، قېرىغاندا ئۆيدە ئولتۇرماي كوچىغا چىقىۋالغىنىڭىز نېمىسى، سىزنى ئىزدەپ شەھەرنى قېزىۋەتتىم.

نەزىمە كوچا چىرىغىدا ناھايىتى چىرايلىق كۆرۈنەتتى، تانسىغا باردىغانىدەك ياسىنىۋالغان ئىدى. ئۇ گايىت ئۇستامنىڭ ئالدىغا كېلىپ گەپ قىلىۋاتقاندا، پىكاپ كېتىپ قالدى.

— ئولىغىڭىز سىزنى تاشلىۋېتىپ كېتىپ قالدىغۇ،— گايىت ئۇستام نەزىمەگە كۆيۈنگەن قىياپەتتە چاقچاق قىلدى.

— ماڭا گايىت ئۇستام ھەمراھ بولىدۇ، بىزگە پۇتلىشىپ يۈرمە دېگەن ئۇنىڭغا،— دېدى نەزىمە پىخىلداپ كۈلۈپ.

— بىز ئەرزانچىلىق. سىز پىكاپتا ئولتۇرۇپ كوچا ئايلىنىپ تاماشا قىلىپ يۈرگەن بىلەن، بىز كۈن ئېلىشىنىڭ ھەلەكچىلىكىدە كېچە - كۈندۈز تىنىپ يۈرىمىز. مەن نېمىگە لازىم بولۇپ قالغاندىمەن سىزگە. قېنى خىزمىتىڭىز بولسا دەڭ، جېنىم پىدا.

— ياق، بىز ئۇچۇن جاننى پىدا قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق،— دەپ كۈلدى نەزىمە گەپنى چاقچاق بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ داۋام قىلىپ،— ئەزىز جېنىڭىز خوتۇن، بالا- چاقىلىرىڭىزغا لازىم بولىدۇ،— ئۇ گايىت ئۇستامنى كوچا چىرىغىمۇ يوق خالتا كوچىغا باشلىدى،— بىزدىن قاچمىسىڭىزلا شۇنىڭغا خۇش بولىمەن. بىلمىسىزغۇ، ئىككىمىز چىقىشىپ قالغان،— دەپ كۈلگەن پېتى يېقىنلاپ كېلىپ، ئۇنىڭ بىلىكىگە قولىنى ئوتكۇزۈۋالغاندا،

گايىت ئۇستامنىڭ ۋۇجۇدى ئىسسىق جىمىرلاپ يۇرىكى ئويناندى.
— ئاياللار ئۇچۇن ئەر بولماسا بولمايدىغان ئوخشىمامدۇ نەزىمە، بۇگۇن ئاخشام ئەر سېغىنىپ قاپسىزمۇ نېمە.
— شۇنداق،— دېدى نەزىمە ئۇنىڭ بېقىنىنى چىمدىپ،— سىز ئېرىمنىڭ ئۆيىدە يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ، مېنى يوقلاپمۇ بارمايسىز، كىشىنى ئىزدەشكە سالىسىز تېخى. ئىتتىك ماڭسىڭىز- چۇ، ھۇۋقۇشتەك كېچىسى كۆزىڭىز كۆرمەمدۇ يا،— نەزىمەنىڭ نەپسى تاقىلداپ، ئۆيگە تېز قايتىشقا ئالدىراۋاتقاندەك قىلاتتى.
— ياق، مېنىڭ كۆزۈم روشەن، تېز ماڭالايمەن. لېكىن، مەن ئۆمرۈمدە مۇنداق تاتلىق سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغاندىكىن، مېڭىشىم قولاشمايۋاتقاندەك قىلىدۇ.
— ۋوي ئۇستام، ئۆزىڭىزنى ھەرگىز تۆۋەن چاغلىماڭ، سىز مۇشۇنداق تاتلىق سۆز بىلەن ماختاشقا تېگىشلىك ئادەم. سىز ئۆيىمىزنىڭ نۇرغۇن ئىشلىرىنى قىلىشىپ بەردىڭىز، ھەتتا ئوچىقىمىزدىن ئىس ماڭمىسىمۇ سىزنى ئاۋارە قىلىدۇق. شۇڭا، سىزدىن مىننەتتارمىز، ھازىر سىز بېجىرىپ بەرمىسىڭىز بولمايدىغان يەنە بىر مۇھىم ئىشىمىز چىقىپ قالدى...
— قۇلىقىم سىزدە، تارتىنماي دەۋېرىڭ،— دېدى گايىت ئۇستام نەزىمەنىڭ گېپىنىڭ بېلىنى كېسىپ،— ھويلىغا 30 نان پاتقۇدەك تونۇر سېلىپ بېرەمدىمەن. مۇنداق تونۇردا، بىر قوينىڭ گۆشىنى پۈتۈنلا كاۋاپ قىلغىلى بولىدۇ.
— رەھمەت ئۇستام، ياشقا چوڭ بولۇپ قالغىنىڭىزدا، سىزنى ئۇنداق ئېغىر ئەمگەككە سالماسمىز،— نەزىمە گايىت ئۇستامنى ناھايىتى چوڭ كۆرۈپ قەدىرلەيدىغان قىياپەتتە سۆزىنى داۋام قىلدى،— سىزگە خېلى بۇرۇنلا قىزىمىز ئەزىزەنىڭ مۇبارەك ئىشىنى دېگەن ئىدىم. ئۇ بويىغا يەتتى، تالاغا چىقىرىپ، پەرزىنى ئادا قىلايمىكىن دەۋاتىمەن.

گايىت ئۇستام نەزىمەنىڭ مۇددىئاسىنى چۈشەندى. ئەمدى ئويلىنىپ تۇرۇشقا ۋاقىت يوق، شۇڭا ئۇ خۇپسەن بولۇۋالدى.

— قىزىڭىزنىڭ مۇبارەك ئىشىنى دېگىنىڭىز ھازىرقىدەك ئېسىمدە. بۇ تويىنى بىز قىزىتماي كىم قىزىتاتتى، ئەزىزە سىز بۇلتۇر تىلغا ئالغان ئوفتىسىر بىلەن توي قىلامدۇ؟

— ئۇستام ئاستىراق،— دەپ نەزىمە قاراڭغۇ كوچىدا ئېھتىيات بىلەن ئالدى - كەينىگە قاراپ قويدى. ئۇ ئاغزىنى گايىت ئۇستامنىڭ قۇلىقىغا ئەكىلىپ پىچىرلىۋىدى، تىنىقى گايىت ئۇستامنى مەستخۇش قىلىۋەتتى،— ئۇ ئوفتىسىرنى تىلغا ئالماڭ، ھازىر باشقا بىر لايىق چىقىپ قالدى. بىز قىزىمىزنى لايىقىنىڭ ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ يۈزىنى قىلىپ بەرمەكچى. ئۇ ئاتا - ئانىلار بىزنىڭ ياخشى كۆڭلىمىزنى بىلمەدۇ - يوق، بىلمەيمىز. سىز بۇ ئىشنى ئۇلارنىڭ سەمىدىن ئۆتكۈزۈپ، ئۇلارنىڭ ئەلچىسى بولۇپ، بىزنىڭ ئالدىمىزغا كېلىسىز، بولامدۇ؟

نەزىمە سول قولىنى گايىت ئۇستامنىڭ بىلىكىدىن ئۆتكۈزۈپ، يانىدىن ئۆزىگە تارتتى. ئۇنىڭ يۈمشاق كۆكسى بىلىكىگە تەگكەن قاسساپنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدى ئېرىپ، نەپسى قىسىلدى.

— نەزىمە، سىز مېنى ئوبدان چۈشەنمىسىڭىز كېرەك. لاپ ئۇرغىنىم ئەمەس، بۇ شەھەردە «ئەلچى»لىكتە مېنىڭدىن ئېشىپ كەتكۈدەك ئادەم تېخى چىقمىدى. مەن تاز يىگىتنىڭ ئەلچىسى بولۇپ بېجىرىم قىزنى چېتىپ قويغان، ئورنىغا سىيىپ قويىدىغان قىزنىمۇ ئەرسىز قويمىغان. ئەزىزە دېگەن شەھەر باشلىقىنىڭ ئەتىۋارلىق قىزى تۇرسا، ئوغلىغا ئېلىپ بېرىشنى خالىمايدىغان قانداق ئاتا - ئانىكەن ئۇ. ئەزىزەنىڭ لايىقى كىمدى؟— دەپ سورىدى گايىت ئۇستام ئاۋازىنى تۆۋەنلىتىپ.

— كىم بولاتتى...— نەزىمە يىگىتنىڭ ئىسمىنى دېيەلمەي بىرھازا جىم تۇرۇپ قالدى. كۈندۈزى بولغان بولسا گايىت ئۇستام

ئۇنىڭ چىرايىنىڭ قانداق ئۆزگەرگەنلىكىنى كۆرۈۋالغان بولاتتى، شۇنداق بولسىمۇ ئىتتىكلا قارىۋېدى، نەزىمە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ،— ئۇ مەنمۇ، سىزمۇ ئويلىمىغان بىر يىگىت، توختىمەتنىڭ ئوغلى ئابلاجان،— دېدى.

بۇ گەپنى قايسى كۈنى ئابلاجاندىن ئاڭلىغان گايىت ئۇستام-نىڭ تېنىگە سوغۇق سۇ سېپىلگەندەك ئەندىكىپ كەتتى، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ نەزىمەگە قاراپلا قالدى. نەزىمە پەرۋا قىلماي، ئۇنىڭ ئىنكاس قايتۇرۇشىنى كۈتۈپ، سىلىق قەدەم ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. شۇ تاپتا گايىت ئۇستام ئاچا يولغا كېپقېلىپ، قايسى يولغا مېڭىشنى بىلەلمەيۋاتقان ئادەمدەك ھاڭۇېقىپ قالدى. ئۇ «ئابلاجان ھاۋاخان بىلەن يارىشىۋالمىغان تەقدىردىمۇ، ئەزىزە بىلەن توي قىلماسلىقى كېرەك» دەپ قارايتتى. قېرىشقاندەك، نەزىمە ئۇنى توختىمەتكە خىزمەت ئىشلەپ، ئەزىزەنى ئوغلىغا ئېلىپ بېرىشكە قوشۇلۇشىنى تەلەپ قىلماقتا. «قانداق قىلىش كېرەك؟»

— نەزىمە، نېمە دېگىنىڭىز بۇ،— دېدى ئۇ نەزىمەنى سىناپ باقماقچى بولۇپ،— ئەزىزە سىلەرنىڭ جانجىگەر قىزىڭلار. شۇنداق چىرايلىق ھەم ئوماق قىزنى ئۆزىگە لايىق بىر يىگىتكە بەرمەي، باشقىلار تاشلىۋەتكەن ئاشۇ ئابلاغا بېرەمسىز، قىزىڭىز...

— قىزىم ساراڭ بولۇپ قالدى،— نەزىمە گايىت ئۇستامنىڭ گېپىنى كېسىپ،— مۇھەببەت دېگەن ساراڭلىق كېسىلى ئوخشايدۇ. ئەزىزەنى «نىيىتىڭدىن يان» دېسەممۇ ئۇنمىدى. ئابلاجانمۇ بىزنربىپ «كۆيدۇم - پىشتىم» دەپ قىزنىمنىڭ كەينىگە كىرىۋاپتۇ. مەن بىر كۈنى: «خوتۇنىڭنى تۇنۇگۈن قويۇۋېتىپ، بۈگۈن قىزنىمنىڭ بېشىنى قايدۇرۇشقا كەلدىڭمۇ، ماڭ يوقال» دەپ، ئۇنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقاردىم، ئىشىكنى ئېتىۋالدىم. لېكىن، مۇھەببەتكە يول تېپىلىدىكەن، ئىشىك، تام، توسۇقلار

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى
www.uyghurkitap.com

دالدا بولالمايدىكەن، ماڭمۇ نېمە ئىلاج.

نەزىمە مۇھەببەتنىڭ تەلۇبلىكىنى تەسۋىرلەپ، ئىلاجسىز قالغان ھالەتكە كىرىۋالدى. بۇنىڭغا گايىت ئۇستاممۇ ئىشەنمەي تۇرالمايتتى، «نەزىمە دېگەندەك، ئابلاجان بىلەن ئەزىزە ئاشىق-مەشۇق بولۇشقان بولسا، ئۇلارنى ئاتا - ئانىلارمۇ توسۇپ قالالمايتتى. نىكاھ قانۇنىدا ياكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆرپ - ئادىتىدە بولسۇن، يېگىت - قىزلارنىڭ ئىختىيارلىشىپ تۇي قىلىشى، ئەپلىشەلمىسە ئاجرىشىپ كېتىشى نورمال ئىش. شۇنداقتىمۇ ھاۋاخانغا ئۇۋال بولىدىغان بولدى، ھەي. ھاۋاخان تېخى ياشقۇ، ئۆزىمۇ چىرايلىق، بىلىملىك، تەلىيى ئوڭدىن كېلىپ قالار».

— ئۇلار ئاشىق - مەشۇق بولۇشقان بولسا، تويىنى قىلىپ قويايلى،— گايىت ئۇستام سۆزلەۋېتىپ نېمىنىدۇر ئويلىنىپ بېشىنى كۆتۈردى،— نەزىمە، مەن تويىنىڭ بارلىق تەييارلىق ئىشلىرىنى ئۇستۇمگە ئېلىپ قىلىشىپ بېرىسەم، لېكىن ئەلچىلىكنى...

— ھە، ئەلچىلىكنى قىلمىسام دېمەكچىمۇسىز،— دېدى نەزىمە،— سىز بايىلا شەھەردە مەندەك كۆزگە كۆرۈنگەن ئەلچى يوق دەپ پو ئاتقانتىڭىز، ئەمدى يېلىڭىز چىقىپ كېتىۋاتامدۇ. سىز نېمىدىن قورقىسىز، ئاغىنىڭىز توختىمەتنىڭ ئەلچىسى بولىسىز. مەن سىزنى ئائىلىمىزنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمى دەپلا، بۇ ئىشنى سىزگە تاپشۇرۇۋاتىمەن، يۈزىمىزنى قىلارسىز؟— بۇ ئىككىيلەن سۆزلىشىپ مېڭىپ، شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئارقا دەرۋازىسىغا كېپقالدى. نەزىمە شىپپىدە توختاپ،— گايىت ئۇستام، بۇنى ئۆز ئىشىڭىز دەپ بىلىپ، بىرنەچچە كۈن ئىچىدە خۇش خەۋەر ئېلىپ كېلەرسىز. ماڭا ھەمراھ بولۇپ ئىشكىمگە ئەكېلىپ قويغىنىڭىزغا رەھمەت، خەير - خوش،— دەپ ئارقىغا قارامۇ قويماي يۈرۈپ كەتتى.

گايىت ئۇستام ئورنىدا تۇرۇپلا قالدى. ئۇنىڭغا ئارتىلغان

«ئەلچى»لىك تولمۇ ئېغىر كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئۆيگە كېلىپ، كاڭغا چىقىپ ياتقاندىن كېيىنمۇ شۇنى ئويلىدى. ئۇ چۆرگىلەۋاتقان ئىككى تۇغمەن تېشىنىڭ ئارىسىدا قالغاندەك بولدى، «توختىمەت بىلەن تۇرسۇنخان ئۇنارمۇ...»

3

ئۇزۇم بارىكى ئاستىدىكى سۇپىدا گايىت ئۇستام ھۇزۇر سۇرۇپ ياتاتتى. توختىمەت ئاساندىن چۇشكەندەكلا ھويلىدا پەيدا بولۇپ سۆزلەپ كەتتى:

— گايىت، ھەي گايىت قېنى سەن؟ ھە، سۇپىدا يېتىپ سەندە،— ئۇ بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ سۇپىنىڭ قېشىغا كەلدى،— ئۆيۈڭمۇ جىمجىت، توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراغ قىلىدىغاندەك ئەمەس. مېنى ئۆيۈڭگە نېمگە چىللىدىڭ؟ ئايرىم چاقىرغىنىڭغا قارىغاندا، مەندىن بىرنېمە تەلەپ قىلامسەنيا...

گايىت ئۇستام ئۇنى كۆرۈپلا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ تىنچلىق - ئامانلىقمۇ سوراشماي كاپىلدىشىنى ياقتۇرمىدى.

— ئادىشوي،— ئۇ توختىمەتنىڭ سۆزىنى كەستى،— قورسىقىڭنى دۆڭ چىقىرىپ، ھويلىغا كىرە - كىرمەيلا كىبىرلىنى كۆرستۈاتامسەن. ئۇقۇپ قوي، مەن باشلىق توختىمەتنى تونۇمايمەن، بىر مەھەللىلىك توختىمەتچوڭنى تونۇيمەن. ئۆيدە بىر مالنىڭ بېشىنى كەستىم، مۇڭداشقاچ بىللە ئېغىز تەگسۇنمىكىن دەپ چاقىردىم. بىللە يېيىشتىن قورقساڭ قايتىپ كەت،— دېدى چىرايىنىمۇ ئۆزگەرتمەي چاقچاق ئارىلاشتۇرۇپ.

— قانداق ئەھۋالىڭ ئاداش،— توختىمەت ھېچبىر ئىش يۈز بەرمىگەندەك مىيىغىدا كۈلۈپ، گايىت ئۇستام بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى،— قازاندا گۆش قاينىۋاتىدۇ دېگىن، ياخشى،

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ياخشى، نەدە ئولتۇرىسىز؟

— تۇرسۇنخاننى ئەكەلمەپسەنغۇ؟ ئۆزۈڭلا كەلگەندىكىن، مۇشۇ سۇپىدا ئولتۇرۇۋەرمەمسەن. سېنى كەلدى دەپ ئاستىڭغا تاۋار كۆرپە تەييارلاپ مېھمانخانىغا باشلايتتىمۇ، — گايىت ئۇستام ئۆيدىن ئەمدىلا چىقىپ توختىمەت بىلەن تىنچلىق سورىشىۋاتقان خوتۇنىغا قاراپ، — ماۋۇنىڭ ئاستىغا سالغۇدەك يوگەك، يۆلىنىپ ئولتۇرغۇدەك ياستۇق ئاچىقىپ بەر، — دېدى.

— سەنزە، مېنى تۇرسۇنخاننى بىللە ئېلىپ كەلمەپتۇ، دەپ نەۋرەڭنىڭ سۆيدۈك كۆرپىسىدە، مۇشۇ سۇپىدىلا ئولتۇرغۇزامسەن؟ سېنىڭ تۇرسۇنخان بىلەن قانداق مۇناسىۋىتىڭ بار. ئاشۇ گەپلىرىڭنى خوتۇنىڭنىڭ ئاڭلاپ قېلىشىدىنمۇ قورقمامسەن؟ ھا، ھا، ھا... — توختىمەتنىڭ گازىر كۆزلىرى قىسىلىپ كەتتى.

يېڭى تاۋار كۆرپە، ياستۇق كۆتۈرۈپ چىققان گايىت ئۇستامنىڭ خوتۇنى ئەرلەرنىڭ كۈلكىسىگە قوشۇلدى:

— سىزغۇ ئەتىدىن - كەچكىچە خەقنىڭ چىللاشلىرىغا بېرىپ، ئويناپ - كۈلۈپ يۈرىسىز. تۇرسۇنخان ئۆيدە زېرىكىپ ئولتۇرىدۇ. ئاغىنىڭىز ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ بىللە ئېلىپ كەلمەپسەن دەۋاتىدۇ. بىزنىڭكىگە ئەكەلسىڭىز، ئاغىنىڭىز تۇرسۇنخاننى يېۋالمايتتى. ئۇنىڭ نەپسى توق ھى، ھى، ھى...

— جېنىم خوتۇن، توختىمەتنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپلا قويدۇڭغۇ، ھا، ھا، ھا... توختىمەت سۆزلە، ھا، ھا، ھا...

توختىمەت كۈلگىنىچە سۇپىغا چىقىپ ئولتۇردى:

— كۈلۈپ بېقىنلىرىم تارتىشىپ كەتتى، ئۇزاق بوپتىكەن مۇنداق خۇشال - خۇرام چاقچاقلاشمىغىلى. چۈشتىن كېيىن بىر - ھاجەتەمنى ئىشخانىغا مېنى ئىزدەپ كەلمەكچى ئىدى، چاقىرتقىنىڭ ئاڭلاپ راستىنلا ئىشى بار ئوخشايدۇ، دەپ ئالدىراپلا كەپتىمەن. گەپنى ئېنىق قىلغان بولساڭ، تۇرسۇنخاننىمۇ ئالغاچ

كېلەتتىم ئەمەسمۇ،— دېدى.

گايىت ئۇستامنىڭ توختىمەتنى ئۆيىگە چاقىرتىشىدا ئابلا-جاننىڭ ئىككىنچى قېتىم ئۆيلىنىدىغان ئىشىنى دەيدىغان پىلانى بار ئىدى. پەيتى كەلگەندە گەپنىڭ ئۇچىنى چىقارمىسا، ئالدىراپ - تېنەپ دېگىلى بولمايتتى. توختىمەت ئوغلىنىڭ ھاۋا-خان بىلەن ئاجرىشىپ كېتىپ، قېچىپ يۈرگەنلىكىنى كۆڭلىگە سىغدۇرالماي تۇرغاندا، بۇ گەپنى تومتاقلا دېسە، بولىدىغان ئىشمۇ بولماي قالاتتى. شۇڭا، گايىت ئۇستام گەپ ياسىدى.

— ئۆزۈڭگە مەلۇم، مەن سېنى بىرەر ئىش بىلەن ئاۋارە قىلمايمەن: سەن دائىم باپكارنىڭ موكىسىدەك ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ تۇرىسەن، يېقىندا پايىتەختكە، ئۇرۇمچىگە بېرىپ كەلدىڭ. كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىڭنى سۆزلەپ بەرسەڭ، بىزدەك قورسىقىدا ئۇمىچى يوق بەندىلەر ئاڭلاپ، كۆڭلى - كۆكسىمىز كۆتۈرۈلۈپ قالىدۇ، شۇ.

گايىت ئۇستامنىڭ ئايالى سۇپىغا داستىخان سېلىپ، نان ۋە باشقا نازۇنېمەتلەرنى قويۇپ، چاي قۇيدى.

— دېگىنىڭغۇ توغرا ئاداش،— دېدى توختىمەت چايدىن بىر ئوتلىۋېلىپ،— خىزمەت دەپ ئالدىراپلا يۈردۇق، خەقنىڭ كۆڭلىنى ئىزدەپ، پالاقلاپ يۈرۈپ ھەل قىلىپمۇ بەردۇق. لېكىن، كىم بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى ئىزدەپتۇ، كىم بىزنىڭ ئىشىمىزنى ھەل قىلىپ بېرىپتۇ؟ ئۆزۈڭگە مەلۇم، ئوغلۇم ئابلاجان بىزگىمۇ مەسلىھەت سالماي ھاۋاخانىنى قويۇۋېتىپتۇ. بۇنىڭدىن ئېچىم دەردكە توشۇپ كەتتى. ئۇنى بىرسىگە ئېغىز يېرىپ دېيەلمەي، ھۆپۈپۈتەك ئىچىمدە ساقلاپ يۈرىمەن. بۇنى ئۇچرىغانلا كىشىگە تۆكۈپ بەرگىلى بولمايدۇ، كۆڭلىمىز يېقىنلار بىر يەرگە جەم بولۇپ دەردىمىزنى تۆكۈۋالساق كۆكۈل كۆتۈرۈلۈپ، ئىچىمىز بوشايدۇ بولدى، مەنمۇ چۈشتىن كېيىن ئىشقا بارمىدىم، سەن بىلەن

ئولتۇرۇپ ئوبدان مۇڭدىشۋالاي.

«كىم نېمىنى ئويلىسا، ئۇنىڭ ئاغزىدىن شۇ چىقىدۇ» دېگەندەك، توختىمەتنىڭ ئاغزىدىن بالا دەردىدە قورساق كۆپۈكلىرى تېزلىپ چىقىشقا باشلىدى. گايىت ئۇستام گەپنىڭ ئورامىغا ماسلىشىپ، ئۇنى چوڭقۇرلاشتۇرماقچى بولدى.

— توختىمەت ئاداش، تۇزۇك گەپ قىلساڭچۇ، سېنىڭدە نەدە بالا دەردى بولسۇن، ئابلاجان ئوڭلۇق بالىغۇ.

— ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپ دەۋاتقان گەپلىرىڭنى قارا،— توختىمەت ئاغىنىسىگە ئالىيىپ قويۇپ، سۆزىنى داۋام قىلدى،— مەن ئاشۇ شۇمنى ئۆيلەپ خاتىرجەم بولغان. ئەمدى ئائىلەمدىن، خىزمىتىمدىن بىرەر باش قېتىنچىلىق چىقمىسىدى، يۈرەك كېسىلىمكىن قورغالمىسىدى دەپ يۈرەتتىم. ئۇرۇمچىدىن كەلسەم، ئۇ بىغەرەز ئۆزىگە سادىق، بىلىملىك، ئەخلاقلىق، چىرايلىق ئايالىنى قويۇۋېتىپتۇ. سۇرۇشتە قىلسام، «ھاۋاخاننىڭ سېزىكى قاتتىقكەن، ئابلاجاننى يەرگە قارىتىپ قويۇپتۇ» دەيدۇ. ھاۋاخاننىڭ سېزىكىنىڭ قاتتىقلىقى ئابلاجانغا قورساق كۆتۈرگەن ئانىسىنىڭ قاتتىقلىقىغا سۈمۈ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ. تۇرسۇنخان سېزىكىدىن چىققۇچە، مېنى ھەر كويغا سېلىۋەتكەن. ئۇنىمۇ دېمەيلى، ھاۋاخاننىڭ سېزىكلىكىدە قىلغان سەتچىلىكى ھەرقانچە نومۇسلۇق ئىش بولۇپ كەتكەندىمۇ، ئابلانىڭ مەستچىلىكتە مەسچىتنى بۇلغاپ، نومۇستا قالغىنىدىن ياخشىدۇ. ھەي، مەن ئۇنى تۈتۈۋالسام بوغۇپ...— توختىمەت غەزەپلىنىپ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، ئىختىيارسىز قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئوغلىنىڭ كېكىردىكىدىن بوغىدىغاندەك ھەركەت قىلدى،— ھاۋاخان ئۇنى جامائەتنىڭ ئالدىدىن قايتۇرۇپ كېلىپ ئۇستۇاشلىرىنى تازىلىغان. ھاۋاخان كەڭ قورساقلىق قىلالىغان يەردە، مېنىڭ ئوغلۇم نېمىشقا ئۇنىڭ سېزىكچىلىكتە قىلىپ قويغان ئىشلىرىنى

كەچۈرۈۋېتەلمەيدۇ. ھە. ئايالار ھامىلدارلىق مەزگىلىدە كىشىنىڭ خىيالىغا كىرمىگەن. ئاڭلىمىغان نەرسىلەرگە سېزىك بولىدىكەنغۇ. خوتۇنى سېزىكتىن چىقسىلا ئۇ پەرزەنت كۆرىدۇ، ئاتا بولىدۇ، بۇنىڭدىنمۇ خۇشاللىق ئىش بولامدۇ،— ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىدا ياش ئەگىدى،— ئوغلۇم نېمىشقا بىزگە مەسلىھەت سالمايدۇ؟ بۇنى ھاۋاخانىنىڭ ئاتا - ئانىلىرى ئاڭلىسا نېمە دەيدۇ، ئەل - جامائەتكە مەن نېمە دەپ جاۋاب بېرىمەن؟ ئاھ خۇدا، سەن بالامغا بېجىرىم بوي، كېلىشكەن چىراي بېرىپسەنغۇ، نېمىشقا ئەقلىنى كەم بېرىپ قويغانسەن؟

توختىمەت ھاۋاخاننى كېلىن قىلىۋالغانلىقىدىن تولىمۇ شادلاندى. ھاۋاخان ئۇنىڭ ئائىلىسىگە خۇشاللىق ۋە ئۈمىد ئېلىپ كەلگەن. ئەپسۇس، بۇ گۈل بەرق ئۇرۇپ ئېچىلىش ئالدىدا تۇرۇۋاتقاندا، ئۇشتۇمتوت ئۇششۇك تەگكەندەك ئابلاجاننىڭ سەۋەنلىكى بىلەن توزۇپ كەتكەن. شۇ كۈنلەردە توختىمەت ئۆيدە بولغان بولسا، ئۇ ئوغلىنىڭ كۆرگۈلۈكىنى كۆرسەتكەن بولاتتى. ھازىرمۇ ئابلاجان ئۇنىڭغا قارىسىنى كۆرسەتمەيتتى. توختىمەت بىرئاز تۇرۇۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى:

— گاھىت ئاداش، مەن ساڭا كېسىپ ئېيتالايمەنكى، ئوغلۇمنىڭ كەينىدە چوقۇم بىر ئارقا تىرەك بار. ئۇ ئوغلۇمغا ئەقىل كۆرسىتىۋاتىدۇ، قۇتۇرتىۋاتىدۇ، ئوغلۇم شۇنىڭ سەنبىنىگە ئۇسسۇل ئوينىۋاتىدۇ. ئويلاپ باقمامسەن، بىركىم «يولىورۇق» بەرمىسە، سوت شۇنچە تېز ئاجرىشىش خېتىنى بېرەمدۇ، قانۇننى كىم ئويۇنچۇق ئورنىدا كۆرۈپ دەپسەندە قىلالايدۇ؟ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرى ئايال كىشىغۇ- ھە، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاتىغىمۇ كەلمەيدۇ. ئايال كىشى تۇرۇقلۇق، سېزىكنى چۈشەنمەمدۇ، ئۇ تۇغمىغانمىكەن؟ مەن ئوبدان بىلىمەن، ئۇ يەتتە بالىنىڭ ئانىسى، ۋۇ ئايال بولۇپ قالغىنىڭغا لەنەت،— ئۇ غەزىپىگە چىدىماي،

جوزىنى بىر مۇشتلىۋىدى، چىنىدىكى چاي تۆكۈلۈپ كەتتى.

— ئاگلىشىمچە، مائارىپ ئىدارىسى ھاۋاخانىنى پاقىلاق ئوتتۇرا مەكتەپكە يۆتكىۋېتىش ئۇقتۇرۇشىنى چۈشۈرۈپتۇ. ئارقا - ئارقىدىن كەلگەن مۇنداق زەربە ۋە دەرد - ئەلەمگە ھاۋاخان قانداقمۇ چىدايدۇ؟— دېدى گايىت ئۇستام.

توختىمەت بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ سۇپىدىن چۈشۈپ، ئۇدۇلدا تۇرغان گايىتنى بىر يانغا ئىتتىرىۋېتىپ، سىرتقا قاراپ ماڭدى. گايىت ئۇنى ھويلىنىڭ تاشقارقى ئىشىكىگە كەلگەندىلا، توتۇپ قۇچاقلىۋالدى.

— گايىت، گۆشىڭنى يېيەلمەيدىغان بولدۇم. مەن ھازىرلا بېرىپ، ئۇ خۇمپەرلەر بىلەن زوكۇنلىشىمەن.

— ياق، ھازىر بارما، سەن ئۇلار بىلەن سوقۇشۇپ يۈرىدىغان كىچىك بالا ئەمەس. سەنمۇ خەقنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالاي دەمسەن؟— دەپ، ئۇنىڭ ھەرقانچە تېپىچەكلىشىگىمۇ قارىماي، كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ كېلىپ سۇپىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى،— كېلىش مېھمانلىرىنى، ئىجازەت ساھىبخانلىرىنى. ئولتۇر، سېنى ھېچ يەرگە ماڭدۇرمايمەن.

توختىمەت گويا گايىت ئۇستام بىلەن ھازىرلا تونۇشقاندەك، بىرھازا تىكىلىپ سۆكۈت ئىچىدە تۇردى.

— بەلكىم سېنىڭ توغرىدۇ، ساڭا بويسۇنمىسام قويۇۋەتمەيدىغان، — ئۇ يېڭىلا قۇيغان چايدىن ئوتلۇۋېتىپ،— ئاداش، بۇ توغرۇلۇق سۆزلەشمەيلى. كىشىنى خۇش قىلىدىغان پاراڭلىرىڭ بولسا قىلغىنا. بۇ ئىش ئېسىمگە كەلسە، تىت - تىت بولۇپ ئولتۇرالمايدىكەنمەن،— دېدى خۇرسىنىپ.

شۇنداق، مۇشۇ كۈنلەردە ئاتا - ئانىلار پەرزەنت تېمىسىدىن سۆز ئېچىپ قالسىلا، كىشىنى غەم - ئەندىشە، ھەسرەت - نادامەت پاتقىقىغا سۆرەپ كىرىپ، ئوڭ - تەتۈر ماڭدۇرۇپ، كىشىنىڭ

سەپرايىنى ئۆرلىتىپ ھاردۇرۇۋېتىدۇ. شۇ تاپتا توختىمەت ئۆزىگە بىرەدەم بولسىمۇ ئاراملىق تىلەپ، بالىسى توغرىسىدا ئېغىز ئاچماسلىقنى تەلەپ قىلىۋاتاتتى.

— ماقۇل، دۇنيادا يۈز بېرىۋاتقان ئىشلار ئازمىتى. قېنى دېگىنە، ئاڭلىغىنىمنى سۆزلەيمۇ ياكى ئۆزۈم قىلغىنىمنىمۇ؟

— خەقلەر سېنى «ياخشى ئەلچى» دەپ ماختايدۇ، مۇشۇنى سۆزلەپ بەر،— توختىمەت بىرەدەم بولسىمۇ ئۆزىنى ئازادە تۇتۇشنى نىيەت قىلىپ، گايىت ئۇستامنىڭ ئاغزىغا قارىدى.

— ماقۇل،— دەپ سۆز باشلىدى ئۇ مىيىغىدا كۈلۈپ قويۇپ،— ھوشۇر تاغارچىنىڭ قىزى جەمىلە بۇغداي ئۆڭ، ئۇستەخانلىرى كېلىشكەن، زىلۋا بويلۇق، نۇقسانسىز، ئەخلاقلىق، كۆيۈمچان، ئىشتا چېۋەر قىز بولۇپ، ئۇنىڭ بىرلا ئاجىزلىقى بار ئىدى، ئاتا - ئانىلىرى جەمىلەنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتى. شۇڭا، قىزىنىڭ ئاشۇ ئەيىبىنى ناھايىتى قاتتىق سىر تۇتقان، دوختۇرغا ئاپىرىپ كۆرسىتىپ بېقىشقا جۈرئەت قىلالمىغان. ھوشۇر تاغارچىنىڭ ھويلىسىغا كىرسەڭلا، چوڭ گۈللۈك چىت كۆرپىنىڭ ئاپتاپقا يېيىپ قويۇلغانلىقىنى ھەر كۈنى كۆرىسەن. ئۆيىگە كىرسەڭلا، سۇيدۇك پۇرىقى بۇرنۇڭنى ئېچىشتۇرىدۇ.

— ھوشۇر تاغارچىنىڭ بۇرنى بۇ پۇراقنى سەزمەيدىغان بولۇپ كېتىپتۇدە.. مەھەللىداشلىرى بۇنى دېمەپتىما؟— دەپ سورىدى توختىمەت قىزىقىپ.

— ھوشۇر تاغارچىمۇ، ئايالىمۇ بىر - بىرىدىن قېلىشمايدىغان بىرنېمىلەر. ھەقەمسايىلىرى بىلەن بېرىش - كېلىش قىلمايدۇ.

— قىزى جەمىلەمۇ جىم يۈرۈۋېرىپتىما، بىچارە قىزغا بەك ئۇۋال بوپتۇ- دە.

— ئانىسى ھەر كۈنى دەۋەرسە، يوتقانغا كىرگەندە ھەسرەت چېكىپ ياش تۆكۈشتىن باشقا نېمە ئىش قىلالىسۇن. شۇنداق

قىلىپ، ئۇ قىز 28 ياشقا قەدەم قويۇپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئۆيىگە ھېچكىم ئەلچى كىرگۈزمەپتۇ. ھوشۇر تاغارچى ئالدىنقى يىلى ھەجگە بارماقچى بولۇپ، بۇيلۇقتىكى تاغىسى ئەبەيدۇللا ئىمامنىڭ مەسلىھىتىنى ئالغىلى بېرىپتۇ. ئۇ: «قىزىڭ جەمىلەنى تالاغا چىقارمىسام، ساڭا ھەج قوبۇل بولمايدۇ» دەپتۇ. «قىزىمغا ئەر چىقمىسا قانداق قىلىمەن؟» دەپ يىغلاپتۇ ھوشۇر تاغارچى. «جەمىلە بېجىرىم قىز تۇرسا، نېمىشقا ئەر چىقمايدىكەن، ئېيتە» دەپتۇ ئەبەيدۇللا ئىمام. ھوشۇر تاغارچى ئۆز تۇغقىنىغىمۇ قىزىنىڭ ئاجىزلىقىنى دېيىشنى خالمىپتۇ. ئەبەيدۇللا ئىمام: «ھوشۇر، سەن مېنى ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ دەپ ئويلاپ قالما. قىزىڭ ئورنىغا سىيىپ قويىدىكەن، بۇنى يېزاگدىكىلىرىڭ ھەممىسى بىلىدۇ، شۇڭا لايىق چىقمايدۇ، شۇنداقمۇ؟— دەپ، ئۇنىڭ يۈزىگە ساپتۇ. ھوشۇر تاغارچى يىغىدىن توختاپ بېشىنى لىڭشىتىپتۇ،— نېمىشقا ئۇنى دوختۇرغا كۆرسىتىپ باقمايسىلەر؟» دەپ سوراپتۇ. «ئانىسى ئۇنمايدۇ، بۇ نومۇسنى كۆتۈرۈپ يۈرگۈچە، قىزىمنى ئەرگە بەرمەي باقمەن دەيدۇ» دەپتۇ ھوشۇر تاغارچى. ئەبەيدۇللا ئىمام: «ئەر چىقسا نېمە دەيدۇ؟» دەپ سوراپتىكەن، ھوشۇر تاغارچى بېشىنى كۆتۈرۈپ: «تاغا، ماڭا ھەج قىلىش يولىنى ئېچىپ بەرگىن. ئەر چىقسىلا مەن ئانىسىنى ئۇنىتىمەن» دەپ يىلىنىپتۇ. ئەبەيدۇللا ئىمام ئۇنى يولغا سېلىۋېتىپلا مېنى ئىزدەپ كېلىپ: «ئاشۇ قىزغا لايىق تېپىپ بېرەلىسەڭ، بوردالغان ئۇچ قوي بېرىمەن» دېدى. مەن: «ئەبەيدۇللا ئىمام، مېنىڭ نېسىدىن تەلىيىم يوق، ئاۋۋال قويلارنى ئېلىپ كەلسىلە» دېدىم. ئەبەيدۇللا ئىمام: «ھوي، سەن ئەزىلدىن ‹ئەلچى›لىك قىلغىنىڭدا سوۋغا ئالمايتتىڭ. ئۇچ قوي بېرىمەن دەپ قويسام، خىجىلمۇ بولماي قوينى ئەكەل دەيسىنا. سېنىڭ ھالىڭ نېمانچە يوغىناپ كەتتى-ھە» دەپ، كۆزۈمگە كىرىۋالدى. «چۈنكى قىز...» دېيىشمىگىلا،

ئۇ: «بولدى، گەپ قىلما، باللار قوينى ئەتىلا ئەكىلىدۇ، خەق كۆرۈپ قالىدۇ دەپ ئېھتىيات قىلساڭ، ئۆلتۈرۈپلا...» دېۋىدى، مەن: «ماڭا تىرىكى كېرەك، ئوچۇق - ئاشكارا ھالدا ھارۋىغا سېلىپ ئەكەلسۇن» دېدىم. ئەبەيدۇللا ئىمام بىرھازا جىم تۇرۇپ، دەيدىغان گېپىنى يۇتۇۋېتىپلا چىقىپ كەتتى.

— ھوي گايىت، سەن راستتىنلا ئەلچىلىك ئۇچۇن ئۇچ قوي ئالدىڭما؟— دېدى توختىمەت ھەيران بولۇپ.

ئىككىيلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ، نامازدىگەر ۋاقتى بولۇپ قالغانلىقىنى سەزمىدى. بۇ چاغدا قۇياش نۇرى ئاجىزلاپ ھاۋا سوۋۇغان، قورساقمۇ ئاچقان ئىدى. شۇ ئەسنادا گايىت ئۇستام سىنىڭ ئايالى تاماقنىڭ تەييار بولغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

— ئۇچ قوينى نېمىشقا ئالغىنىمنىمۇ دەپ بېرىمەن،— دېدى گايىت ئۇستام ئورنىدىن تۇرۇپ،— كەل، قولۇڭنى يۇيۇۋال.

× × ×

جوزىغا گۆش ۋە باشقا نازۇنېمەتلەر قويۇلۇشى بىلەن ئىككىيلەن تۇزۇت قىلىپ ئولتۇرمايلا ئىشتەي نەغمىسىنى باشلىدى.

— گايىت ئاداش،— دېدى توختىمەت بىر پارچە گۆشنى تۇتۇپ يەۋېتىپ،— مېنىڭ خىيالىم جەمىلە قىزنىڭ تەقدىرىدە قالدى. دېگىنە، ئۇنىڭغا لايىق تاپالىدىڭمۇ؟

— ھەي ئاداش، جاھان دېگەن شۇنچە چوڭ تۇرسا، بىرسىدە بارى، يەنە بىرسىدە يوق. ئۇلارنى تېپىشتۇرىدىغان ئادەم بولسىلا مەسىلە ئۆزلۈكسىدىن ھەل بولىدۇ. دە، ئاۋۇال گۆشىڭنى يە، قورسىقىڭنى تويدۇر، ئاندىن...

— سەن سۆزلەپ تۇرمىساڭ، ئىشتىيىم تۇتۇلۇپ قالغۇدەك.

— ئەستاغپىرۇللا، مېنى گۆش يېدۇرمەيدىغان بولدۇڭ-

ده،— گايىت ئۇستام قوليا‌غلىقىنى ئېلىپ قولىنى سۈرتتى،— هه مەن تويۇپ قاپتىمەن، سەن ئېلىۋەرگىن، مەن سۆزلەپ تۇراي،— دېدى ئۇ شورپىدىن ئىككى ئوتلۇۋېتىپ،— كۆكلۈمده سان بولما‌سا، ئەبەيدۇللا ئىمامنىڭ سوۋغىتىنى قوبۇل قىلىشقا جۈرئىەت قىلالمايتتىم. قوشدۇڭ باشلانغۇچ مەكتەپتە بىر ئوقۇتقۇچى بار ئىدى، مەن ئۇنى كىچىكىدىنلا تونۇيتتىم. ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى بالدۇر ئۆلۈپ كېتىپ، ئۇ تۇغقىنىنىڭكىده بىر ئاي - بۇ تۇغقىنىنىڭكىده ئىككى ھەپتە تۇرۇپ ئاران دېگەنده تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈۋالغان. ھېلىمۇ ياخشى، تەشكىل ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلىپ ئاشۇ مەكتەپكە خەلق ئوقۇتقۇچىسى قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتىكەن. ئۇ بېشىنى چۆكۈرۈپ ئىشلەۋەرگەن گەپ. يېزىدىكى قىزلار بىلەن مۇھەببەتلىشىشكە ئىنتىلگەن بولسىمۇ ئېغىز ئاچالمىغان...

— ھەي، ئۇ گاچا سەندەك بىرىنى تېپىپ دېسە بولىمدۇ، كىشىنىڭ بېشىنى ئاغرىتماي، تېز سۆزلە- ھە،— توختىمەت بىئارام بولۇپ، ئالدىدىكى گۆشنىمۇ يېمەي قويدى.

— بايا ساڭا دېيىشىنى ئۇنتۇپتىمەن. بۇ ئوقۇتقۇچىنىڭ ئىسمى ئابلىمىت، ئۇنىڭغا كىچىكىده قىزىل چېقىپ، ئاز - تولا چېچەك ئىزى بولۇپ ساقايغان ئىكەن. ئۇ مەكتەپ مۇدىرىنى ئاتىسىدەك چوڭ كۆرۈپ، ئۆيلىنىۋېلىش ئارزۇسىنى دېگەنده، مۇدىر ئۇنىڭغا يار‌دەم بېرىپ ئۆيلۈك - ئوچاقلىق قىلىپ قويۇشقا ۋەده بېرىپتۇ. ئابلىمىت خوش خەۋەر كۈتۈپ يۈرۈۋېرىپتۇ. مۇدىر مەكتەپتە بولمىغاندا، ئۇنىڭ ئايالى ئابلىمىتنى ئۆيىگە چاقىرىپ مېھمان قىلىپ، شەھۋانى گەپ- سۆز بىلەن ئابلىمىتنى ۋەسۋەسىگە سالىتۇ. ئۇ ئايال بىر كۈنى كەچتە: «ئابلىمىت، ئۆيلەنمەكچىمۇسىز، خوتۇن دېگەن ئاچچىقمۇ- تاتلىقمۇ بىلەمسىز؟» دەپ، بىزەكلىك بىلەن سۆزكىلىپتۇ. ئابلىمىت: «خوتۇن خەقمۇ ئادەمغۇ، نېمە

دەكەنلىرى بۇ؟» دەپتۇ. دە، ئۇنىڭ قىلىقىدىن تارتىنىپ، ئۆزىنى چەتكە ئاپىتۇ. «سىز ھېچنېمىنى بىلمەيدىكەنسىز، ئەرلىك ھېسسىياتىمۇ يوق ئىكەن. بولمىسا، مەندىن قاچاتتىڭىزمۇ؟ مەن سىزگە چايدىلىق مەسلىھەت بېرمۇاتىمەن، ئاۋۋال تېنىمىپ كۆرۈپ ئاندىن ئۆيلەنمەمسىز. بۇ يەردىكى ياش ئەپەندىلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق قىلغان، ھى، ھى، ھى...» دەپتۇ مۇدىرنىڭ ئايالى. «سىز مۇدىرنىڭ ئايالى، ئىزززىتىڭىزنى ساقلاڭ» دەپتۇ. دە، ئابلىمىت ئۆيدىن چىقىپ كەتمەكچى بولۇپتۇ. بىزەڭ ئايال ئۇنىڭ يولىدا توغرا تۇرۇپ: «راست، مەن مۇدىرنىڭ ئايالى، لېكىن تەن مېنىڭ. سىز يىگىتلىكىڭىزنى ماڭا تەقدىم قىلماي تۇرۇپ بۇ يەردە ئۆيلىنەلمەيسىز. بولمىسا، مەن سىزنى داخانغا ئوقۇتۇپ كارغا كەلمەس قىلدۇرۇۋېتىمەن» دەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، مۇدىردىن مۇ سادا چىقماپتۇ. ئابلىمىت باشقا بىرىگە دەي دېسە، مۇدىرنىڭ ھارۋۇل خوتۇنىدىن قورقۇپتۇ.

مەكتەپنى ئايلار ئۆتۈپ، ئابلىمىت 29 ياشقا كىرىپ قاپتۇ. ئالدىنقى ئوقۇش يىلى ئۇ بىرىنچى يىللىقلارغا مەسئۇل بولۇپ، يېڭى ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىۋاتقاندا، بىر چوكان بالىسىنى مەكتەپ كە بېرگىلى ئەكەپتۇ. ئابلىمىت ئۇنىڭ بالىسىنى تىزىملاپتۇ. چوكان خېلى چىرايلىق بولۇپ، چىرايىدىن تەبەسسۇم يېغىپ تۇرىدىكەن. ئۇنىڭ ئىشلىرى توغىنىدىن بولسىمۇ ئىشخانىدىن لېقىپ كەتمەي: «ئابلىمىت ئاكا، مەن سىلىنى ئۇيدان بىلىمەن، سىلى ياخشى مۇئەللىم. بۇ يېتىم بالا ئىدى، ئۇنىڭغا ئۇيدانراق قارايسىلا، مەنمۇ سىلىنى رازى قىلاتتىم» دەپتۇ نازلىنىپ. ئابلىمىت: «مېنى قانداق رازى قىلارسىز؟» دەپتىكەن، چوكان: «كېچىكىدىن ياشلىسام، ئاۋۋال ئۆيگە تەكلىپ مېھمان قىلارمەن. ئادەتتىكىچە بولغاندا، ياتاقلىرىغا كىرىپ كىنو - قاتلىرىنى يۇيۇپ بېرەرمەن. ئاخىرىدا چېقىنىپ قالساق، سىلىگە

خوتۇن بولسامۇ مەيلى» دەپتۇ پىخىلداپ كۈلۈپ، ئابلىمىت ئىككىدە بىرىنىڭ تۇرۇپتۇ دە: «سىز ماڭا خوتۇن بولۇشنى خالامسىز؟» دەپ، چوكانىنىڭ ئالدىغا قاراپ مېڭىپتۇ. چوكان ئېگىنىنى كۆتۈرۈپ، كۆزىنى يۇمۇپ سۆيۈلۈشكە ھازىر بولۇپ تۇرۇپتۇ. ئابلىمىت چوكانىنىڭ مەقسىتىنى چۈشىنىپ، ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا ئۇنى قۇچاقلاپ تەڭلەرچە سۆيۈپتۇ...

كايىت ئۇستام ئالدىراپ - تېنەپ، سوۋۇپ قالغان چايىنى بىر ئوتلۇۋېلىپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ھەي، ئابلىمىت ئۇنىڭ كالپۇكىنى قاتتىق چىشلۇۋېتىپ سىنىكەن، چوكان ئاغرىقىغا چىدىماي چىرقىرىۋەتكەن گەپ. بۇ ئاۋازنى ئاكىلىغان مۇدىرنىڭ ئايالى بىلەن يەنە بىر مۇئەللىم ئىشخانىغا كىرىپتۇ. ھەش - پەش دېگۈچە بۇ خەۋەر كەنتكە تارقىلىپ، چوكانىنىڭ ئاكىسىمۇ ئاڭلاپتۇ. ئۇ ئابلىمىتنى ئۇرماقچى بولۇپ كەلگەندە، مەن ئابلىمىت بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇراتتىم. ئۇنىڭ ئەلپازى يامان، قولىدا تاياق بار ئىكەن، مەن نەسىھەت قىلىپ توستۇم.

— مېنى توسىما، ئۇنى ئۇروپ كۆرگۈلۈكىنى كۆرسىتىمەن، — دېدى ئۇ مېنى ئىتتىرىپ.

— ئۇنى نېمىشقا ئۇرىسەن؟

— سىگىلىمنى بوزەك قىلىپتۇ، ئاشۇمۇ ئوقۇتقۇچى بولدىمۇ؟

— سىگىلىڭ ئۇنىڭ بىلەن مۇھەببەتلەشمەكچىكەن. ياخشىسى، سەن بۇ ئىشقا ئارىلاشما، ئۆزۈڭگە سەت بولىدۇ.

— ياق، ئۇنداق يېتىمەك ئەپەندىگە سىگىلىمنى بەرمەيمەن. ئۇنىڭدىن سىگىلىمنى دەردىنى ئېلىپ بېرىمەن، ۋۇ ئاناڭنى، — دەپ تاياق كۆتۈرگەندە، مەن تاياقنى تارتىۋېلىپ، بىر مۇشت ئېتىۋەتتىم، ئۇ تامغا چاپلىشىپ قالدى.

— سەن ئابلىمىت ئەپەندىگە جەمئىيەتنى چاتقان ئوخشىمام

سەن؟— دەپ سوردى توختىمەت.

— شۇنداق، ئاردىن ئۇزاق ئۆتمەيلا، مەكتەپ مۇدىرى يۇقىرىغا شىكايەت قىلىپ، ئابلىمىتنى قوشدۆگدىن ياقا بۇلاققا يۆتكىۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئابلىمىت يەنىلا ئۆيلىنەلمەي قاپتۇ. بۇ يەرگە ئۇ يېڭى كەلگەندىكىن، جەمئىيەتنىڭ كېسەللىكىنى بىلمەيتتى، قىزنى سىرتتىن كۆرۈپلا ماقۇل بولدى، ئاندىن ئەبەيدۇللا ئىمامغا خۇش خەۋەر يەتكۈزدۇم. ئۇ هوشۇر تاغارچىغا دەپتىكەن، نومۇستا قېلىشىدىن قورقۇپ يەنە يېنىۋاپتۇ. «سېنىڭ يېشىڭ 65كە كىردى. بۇ يىل بارمىساڭ يېشىڭ ئېشىپ كېتىپتۇ دەپ، هەرگىز هەجگە بارغۇزمايدۇ» دەپ ئەبەيدۇللا ئىمام ئۇنى قورقۇتقان ئىكەن، هوشۇر تاغارچى كېچىك بالدەك پاڭگىدە يىغلىۋېتىپتۇ. «سەن نومۇستىن قورقساڭ، قىزىڭنى مەن چىقىرىپ بېرەي، قالغىنىنى ئۆزۈم توغرىلايمەن. پۇرسەتنى چىڭ تۇتمىساق لايىقنى قولدىن چىقىرىپ قويىمىز» دەپتۇ ئەبەيدۇللا ئىمام. شۇنىڭ بىلەن هوشۇر تاغارچى قىزى جەمئىيەتنى ئەبەيدۇللا ئىمامغا تاپشۇرۇپ بەردى، ئۆزى قىزىنىڭ توي مەرىكىسىگە قاتنىشىشقىمۇ جۇرئەت قىلالماي، ئۆيدە يېتىۋالدى. ئابلىمىت بىلەن جەمئىيەتنىڭ تويى كۆڭۈللۈك ئۆتتى، لېكىن جەمئىيەت توي كېچىسى قىلىدىغىنىنى قىلىپ، يېڭى دۇخاۋا كۆرپىگە خەرىتە سىزىپ قويۇپتۇ.

— هە، بۇنىڭغا هەرگىز كۆلمىگۈلۈك، شۇنداقمۇ،— دېدى توختىمەت ئىچى سىيرىلىپ،— ئاخىرى قانداق بولدى؟

— مەن ئابلىمىتنىڭ هۇجرىسى ئەتراپىغا ئادەم كەلتۈرمەي، بىر كېچىنى تىك تۇرۇپ ئۆتكۈزدۇم. ئەتىسى هال سورىغان بولۇپ هۇجرىغا كىرىپلا ئاچچىق پۇراقنى سەزدىم. لېكىن، ئابلىمىت ئۇنى يوشۇرۇپ ئۇلگۈردى، ماڭمۇ راست گەپ قىلغۇسى كەلمىدى. مەن ئۇنى ئايرىم ئۆيگە ئەكىرىپ: «جەمئىيەت قىز بولامدىكەن،

خوتۇنىڭدىن رازىمۇسەن؟» دەپ سورىدىم. «جەمىلە ياخشى قىز، ئۇنىڭ كېسەللىكىدىنمۇ خەۋىرىم بار. غەم قىلماڭ، ئۇنى ئۆزۈم داۋالىتىمەن» دېدى ئۇ كۈلۈپ. «سەن ئاكلىغانمىدىڭ» دېسەم، ئۇ: «گايىت ئاكا، ئىنسان ھەرگىز بېجىرىم، كەم - كۈتىسىز بولمايدۇ. مەنمۇ چوقۇرغۇ. چوقۇرنى داۋالغىلى بولمايدۇ، لېكىن جەمىلەنى داۋالغىلى بولىدۇ، قانداق داۋالاشنىمۇ بىلمەن، ئۇنى ھەرگىز خارلىمايمەن» دېدى. «مەن سەندىن خاتىرجەم بولدۇم،— دەپ، يانچۇقۇمنى كولاپ، 1500 يۈەن پۇلنى ئېلىپ تەكلىدىم،— جەمىلەنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنى داۋالىتىش ئۈچۈن ئۇچ قوي بەرگەن، ئۇنى سېتىپ پۇلىنى ئەكەلدىم، قوشۇمچە قىلارسەن». ئابلىمىت: «بۇ، بۇ...» دەپ پۇلنى ئالغۇسى كەلمىدى. مەن سەۋرچانلىق بىلەن چۈشەندۈرۈۋىدىم، پۇلنى ئالدى.

— ھە، جەمىلەنىڭ كېسىلى ساقىيىپتىمۇ؟

— يېرىم يىلغا بارماي ساقىيىپ، يېقىندا ئابلىمتقا پاقلاندەك بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى دېگىنە. ھازىر ئۇلار شۇنداق ئىناق ئۆتۈۋاتىدۇ.

— نېمىدېگەن ياخشى. ئەستاغپۇرۇللا، ئابلىمىتتا بار ئەقىل نېمىشقا بىزنىڭ ئابلاجاندا يوقتۇ- ھە،— دېدى توختىمەت ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ،— رەھمەت ئاداش، ھېكايە سۆزلەپ مېنى بىردەم بولسىمۇ خۇشال قىلدىڭ.

1

— ئاتىسىغا تۇتۇق بەرمىگەن ئابلاجان ئىككى كۈندە بىر كېلىپ، گايىت ئۇستامنى سۆيلەشكە باشلىدى. ئۇ توختىمەتكە نېمە دەپ ئېغىز ئېچىشنى بىلمەي تەڭقىسلىقتا تۇرۇۋاتاتتى. بىر كۈنى ئۇ گايىت ئۇستامنى ئىزدەپ كېلىپ، سۇپىنىڭ بۇرجىكىدە ئولتۇرۇپ، ئېغىز ئەمىرىنكى بىلەن سۆز ئوقى ياغدۇردى.

— ھەي گايىت، ئېيتە، ئاۋۇ كۈنى مېنى شۇنداقلا چاقىرىلىپسەن، شۇنداقمۇ؟ گەپ ئەگىتمەن دەپ ئاۋارە بولما، ئابلا قايتا ئۆيلەنمەكچى، سېنى يەنە بىر قېتىم «ئەلچى» بولۇپ بەر دېگەن، راستمۇ،— شۇتاپتا ئۇنىڭ چىرايىدىن مۇز ياغاتتى.

گايىت ئۇستامۇ خەقنىڭ چىرايىغا قاراپ كۈن ئالدىغان ئادەم ئەمەس. ئۇ بۇ قېتىم گەپ ياساپ تۇرمىدى.

— راست، پەقەت سىلەر قوشۇلساڭلار. بۇ، مېنىڭ ئابلاجانغا قويغان شەرتىم،— دېدى كەسكىنلىك بىلەن.

— ئۇنىڭ بۇ قېتىم تاپقان قىزى، ئاتا - ئانىسى كىمكەن؟

«توختىمەت بىلىپ سوراۋاتامدۇ ياكى بىلمەي سوراۋاتامدۇ؟ بىلسە يەنە چېچىلىپ يۈرەرمۇ. ياق، مۇشۇ كۈندە كىم ئەمەلدارغا يېقىنلىشىشنى، تۇغقان بولۇشنى خالىمايدۇ». گايىت مۇشۇلارنى چاقماق تېزلىكىدە كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى.

— شەھەر باشلىقى خا...— ئۇنىڭ سۆزى ئاخىرلاشمايلا، بومبا پارتلىغاندەك ئاۋاز ياڭرىدى:

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

— مەيلى! توختىمەتنىڭ جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرىدى. ده، چىرايى تاتىرىپ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، پۈت - قوللىرى بوشىشىپ، خۇددىنى بىلمىگەن ھالدا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى. ھېلىمۇ ياخشى گايىت ئۇستام ئۇنى تۇتۇۋالدى، ئۇنىڭ تىنىقى سەزگۈسىز دەرىجە ئىدى. گايىت ئۇستام ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى، جىددىي قۇتقۇزۇش باشلىنىپ كەتتى. توختىمەتنىڭ يۈرەك كېسەللىكى ئېغىرلىكەن. شەھەرلىك دوختۇرخانىنىڭ نوپۇزلۇق دوختۇرلىرى ئۇنىڭ يېنىدىن بىر ھەپتىگىچە ئايرىلماي تەكشۈرىدى، سىرتتىن ھېچكىمنى كىرگۈزمىدى. تۇرسۇنخانمۇ ئەنسىرەپ كۆزىدىن يېشى قۇرمىدى. گويا ئېرىنىڭ كېسەل بولۇپ قېلىشىغا گايىت ئۇستام سەۋەبچى بولغاندەك، دوختۇرخانىنىڭ كارىدورىدىلا ئۇنىڭ ئالدىدا توغرا تۇرۇپ:

— ئاۋۇ كۈنى توختىمەت سىزنى نېمە ئىش بىلەن ئىزدەپ بېرىپتىكەن، سىز نېمە دېدىڭىز، ئۇ نېمىشقا ھوشىدىن كېتىدۇ؟ ئۇنىڭ دوختۇرخانىدا يېتىپ قېلىشىغا سىز سەۋەبچى، سۆزلىمەي نېمە لۆمشۇپ تۇرىسىز؟— دەپ سورىدى.

گايىت ئۇستام تۇرسۇنخانىنى بىر يانغا تارتىپ، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇنغان گەپ - سۆزلەرنى سىلىقلىق بىلەن ئەينەن دەپ بەردى. تۇرسۇنخان توختىمەتنىڭ كەيپىياتىدىكى جىددىي ئۆزگىرىشنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنگەندەك بولۇپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىندى.

— چۈشەندىم، ئاشۇ مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدىن كېيىنلا توختىمەت ئەزىمەگە ئۆچ بولۇپ كەتتى، ئۇنىڭغا تەتۈر قاراپلا يۈرىدۇ. ئابلاجان ئەزىمەنىڭ قىزىنى ئالماقچى بولغىنىغا ئاچچىقلىنىپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. ده،— تۇرسۇنخان ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك مۇشۇ گەپلەرنى دەپ بېشىنى كۆتۈردى،— خاپا

بولما گايىت، ساڭا چېچىلماسلىقىم كېرەك ئىدى، بۇ بالىنىڭ... — گېپىنىڭ ئاخىرىنى چىقارماي مىسكىن قىياپەتتە مېڭىپ ئېرىنىڭ ياتقىغا كىرىپ كەتتى.

گايىت ئۇستام ئىككى كۈندىن كېيىن دوختۇرخانىغا كەلدى. توختىمەتنىڭ يۈرىكى نورمالىلىشىپ، ئۇنى يوقلاپ كىرىپ سۆزلەشسە بولىدىغان ھالغا كەپتۇ. گايىت ئۇستام ئۇنى يوقلاپ كىردى، خېلىغىچە ھال - مۇڭ ئېيتىشىپ ئولتۇردى. ئۇ قايتماقچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇشىغا توختىمەت ئېغىز ئېچىپ قالدى:

— گايىت ئاداش، ئابلاجانغا ئېيتىپ قوي، ئاتلىق بۇرچۇم ۋە ھوقۇقۇم بىلەن بۇيرۇيمەنكى، ئۇ باشقا كارا - كاراڭ قىلماي ھاۋاخان بىلەن يارىشىۋالسۇن، باشقىسىنى مەن قوبۇل قىلماي مەن،— دېدى تولىمۇ ئاجىز ئاۋازى بىلەن.

ئاتا - ئانا پەرزەنتىنى يارىتقۇچى، شەپقەتچى، تەربىيىچى. ئۇلار پەرزەنت ئۈچۈن بارلىقىنى تەقدىم قىلىدۇ، پىداكارلىق بىلەن ھايات ئىنى خورىتىدۇ. شۇڭا، ئاتا - ئانىلار پەرزەنتىگە بۇيرۇق چۈشۈرۈشكە ھوقۇقلۇق. پەرزەنتمۇ ئاتا - ئانىنىڭ گېپىگە كىرىشى، پىكرىگە ھۆرمەت قىلىشى لازىم. لېكىن، بەزى پەرزەنتلەر ئاكىلىق يېكى ئاڭسىز ھالدا ئاتا - ئانىنىڭ يوللۇق پىكرىنى قوبۇل قىلمايدۇ، ھەتتا ئايرىم ئەھۋالدا قانۇن بۇنى قوغدىمايدۇ، بولۇپمۇ قىز - يىگىتنىڭ ئېختىيارلىشىپ توي قىلىشىدا شۇنداق. بۇنى توختىمەتمۇ چۈشىنىدۇ. گايىتقا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇ پەقەتلا «ئەلچى» بولۇپ ئوتتۇرىدا سالاچىلىق رولىنى ئويناىدۇ، ئۆز ۋىجدانى ۋە سۈنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلىدۇ. شۇڭا ئۇ:

— بۇ مۇمكىن ئەمەسكەن. ۋاي بولىدىلا ئاداش، سەن ساقىيىپ دوختۇرخانىدىن چىققۇچە مۇشۇ ئىشلارنى ئويلىمىساڭچۇ،— دېدى توختىمەتكە كۆيۈنۈپ.

توختىمەت گايىتتىن ئۆزىنى يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇشنى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تەلەپ قىلدى. گايىت كارخانىنىڭ باش تەرىپىنى كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ بېشىغا بىر ياستۇقنى قويۇپ بەردى.

— گايىت، سېنىڭ دېگىنىڭمۇ توغرا،— دېدى توختىمەت سۆز باشلاپ،— لېكىن بۇ قېتىم ئاتىلىق بۇرچۇم بىلەن ئابلانى نەزىمەنىڭ قىزىغا ئۆيلىنىشتىن توسۇماي تۇرالمايمەن ئاداش. مەن كېسەل كارخانىدا ئولتۇرۇپ، ئۆزۈمنىڭ ئېغىر گۇناھقا پاتقانلىقىمنى ھېس قىلىۋاتىمەن. مەن كىشىلەرگە دېگىلى بولمايدىغان ئىشلىرىمنى — گۇناھلىرىمنى سىر پېتى گۆرگە ئەكېتەر-مەن دەپ ئويلىغان، لېكىن ھازىر نەزىمە مېنى يارغا قىستاپ ئەكېلىپ قويىدى. ئەمدى بۇ سىرىمنى ساڭا دېمىسەم بولمىدى. سەن ماڭا يارىدەم قىلىپ، ئابلاجاننى نەزىمەنىڭ قىزىغا ئۆيلىنىشتىن توسۇپ قال. بولمىسا، مەن ئۆز ئەجىلىمدىن بۇرۇن ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن.

توختىمەت ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، تەمكىن ئولتۇراتتى. بىرەر ئىش يۈز بەرگەندەمۇ، دوختۇرلار بولغاندىكىن، ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. توختىمەت سۆزىنى ياشلىق دەۋرىدىكى جۇشقۇنلۇق يىللىرىدىن باشلىدى. گايىت ئۇستام بۇ يەردە قورۇنماستىن، ئۇنىڭ سىرىنى ئاڭلاشقا مۇيەسسەر بولدى.

× × ×

توختىمەت يالالانما دېھقانىنىڭ پۇشتى ئىدى. ئۇ 1955- يىلى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈپلا خىزمەتكە قاتناشقان، دەسلەپتە بىرقانچە يىل يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ كاتىبات ئىشخانىسىدا ئىشلەپ، سەممىي، قەيسەرلىكى بىلەن ئۆز بۇرچىنى ئادا قىلدى. توختىمەت كەمتەر، چىقىشقاق، خىزمەتتە مەسئۇلىيەتچان ئىدى، خەتنى ئۇنچە - مەرۋايىت تىزغاندەك چىرايلىق

يازاتتى، كىچىك تۇرۇپلا خىزمەت كۆرسىتىپ پارتىيە قويىنىدىن ئورۇن ئالدى. ئۇ 50- يىللارنىڭ ئاخىرىدا شەھەرلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ ئارخىپ خادىمى بولۇپ تەيىنلەندى.

كەڭ دالا، يېزا- قىشلاقلاردا بەيگە ئېتىدەك شاپشىپ، يايراپ يۈرگەن بۇ يىگىت ئۆزىگە يات ھەم سىرلىق ئارخىپ خالتىلىرى دۆۋىسى ئالدىدا گاڭگىراپ قالدى. قەۋەتلىك بىنانىڭ ئاستىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان چوڭ ئىشخانىغا تولغان ياغاچ، تۆمۈر ئىشكاپلارغا شەھەردىكى كادىرلارنىڭ ئارخىپ ماتېرىياللىرى قاچىلىنىپ ھەم قۇلۇپلانغان. ئىشىكتىن كىرىپلا قارشى تام تەرەپكە بىر كارىۋات، كارىۋاتنىڭ يېنىغا بىر شىرە، بىر ئورۇندۇق قويۇلغان. بۇ ئىشخانىنىڭ بىرقانچە يېرىدىكى كىچىك - كىچىك دېرىزىلەر- نىڭ سىرتى پولات چىۋىقلار بىلەن كەپشەرلەنگەن، ئىچىدىن ئېتىدىغان قىپلىن تۆمۈر ياپقۇچمۇ ياسالغان، ئىشخانىنىڭ ئىشىكى قىپلىن قەلەي بىلەن مىخلانغان. ئىشىك - دېرىزىلەر يېپىلىپ، چىرىغى ئۆچۈرۈلسە، ئىشخانا گۆرنىڭ ئۆزىلا بولۇپ، ئاۋاز سىرتقا چىقمايدۇ. بەزى كىشىلەر ئارخىپخانا ئاچقۇچىنى تۇتقۇچىلار ئەڭ ئىشەنچلىك، تەلەيلىك دېسە، يەنە بەزىلەر ئارخىپخانا ئادەم يېقىن بارىدىغان يەر ئەمەس، خەتەرلىك دېيىشىدىكەن. قايسىسىنىڭ راست، ئۇنى كىم تەكشۈرۈپ بېقىپتۇ؟ قانداقلا بولمىسۇن، بۇ ئارخىپخانىدا ئىشلەش توختىمەتكە نېسىپ بولۇپ قالدى.

ئۇزاق ئۆتمەي تەشكىلات بۆلۈم باشلىقى ئۇنىڭ قېشىغا چىرايلىق، ئوماققىنە بىر ئايالنى باشلاپ كىرىپ تونۇشتۇردى:

— يولداش توختىمەت، ئارخىپخانىنىڭ خىزمىتىگە تازا كۆنۈپ كېتەلمەيۋاتىسىز. بۇ يەردە ئىشلەش كىشىنىڭ ئىچىنى پۇشۇرۇپ قويىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە خەنزۇچە ماتېرىياللارنى بىر تەرەپ قىلغاندىمۇ قىينىلىپ قالىسىز. شۇڭا مەن،— دەپ يېنىدا

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

تەبەسسۇم قىلىپ تۇرغان ئايالنى كۆرسىتىپ،— نەزىمەنى سىزگە تونۇشتۇرۇپ قويايي دەپ ئەكىردىم. ئۇ پارتكوم ئىشخانىسىنىڭ[1] ماشىنىستى، خەنزۇچىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئارخىپ رەتلىگەندە، خەنزۇچە ماتېرىياللارنى تەرجىمە قىلىش ئىشىغا نەزىمەنى چاقىرىپ يارەملەشتۇرسىگىز بولىدۇ، باشقا ئادەمنى چاقىرىپ ئىشلىتىشكە بولمايدۇ. ئۇ شەھەرلىك پارتكومغا سىزدىن كونا، قائىدە - تۈزۈملەرنى ئوبدان بىلىدۇ...

— تونۇشۇپ قالايلى، توختىمەتجان،— دەپ نەزىمە تەشكىللات بۆلۈم باشلىقىنىڭ سۆزىنى بۆلىدىن كېسىپلا يۇمران، يۇمشاق قولىنى ئۇزاتتى.

توختىمەتنى ئاتا - ئانىلىرى ئەركىلىتىپ «جان» سۆزىنى ئىسمىغا قوشۇپ چاقىرىپ باقمىغان. نەزىمە ئۇنى شۇنداق چاقىرىۋىدى، بۇ ئۆزىگە ياراشقاندەك، كۆڭلى ئۆسۈپ قالغاندەك ھېسسىيات پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ تېخى ئايال بىلەن قول تۇتۇشۇپ كۆرۈشۈپ باقمىغان ئىدى، شۇڭا تارتىنىپراق قولىنى بەردى. نەزىمە ئۇنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ ئارقا - ئارقىدىن سىلكىپ، بۇلاق سۈيى ئېتىلىپ چىققاندەك كۈلۈپ:

— ئىشىگىز چىققاندا ھايت دەپ قويسىگىز، مەن ئالدىگىز-دا ھازىر بولمەن...— دېدى.

توختىمەتمۇ ھەجايىدى، لېكىن نېمە دېيىشىنى بىلەلمەيلا قالدى. قانداقلا بولمىسۇن، نەزىمە ئۇنىڭدا ئوچۇق كۆڭۈل، خۇش چاقچاق ئايالكەن دېگەندەك ياخشى تەسىرات قالدۇردى. ئۇ خىزمەتكە ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇرىدىغان غەيرەت - شىجائەتلىك يىگىت بولغاچقا، تېزلا ئارخىپخانىنىڭ خىزمىتىنى سۆيۈپ، ئارخىپلار دۆۋىسىگە چۆكۈپ كەتتى. خەنزۇچىنى بىلمەسلىكى

---

[1] ماشىنىست — خەت باسقۇچى.

نەزىمەنىڭ ياردىمى بىلەن ھەل بولۇپ، ئىشنى يۈرۈشتۇرۈۋالدى.

نەزىمە ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىپ، چاقىرغان ھامان ئۆزىنىڭ قىلمۇاتقان ئىشىنى تاشلاپ قويۇپ، توختىمەتكە يارەملىشىپ ئىشنى تېز ھەم رەتلىك بېجىرىشىپ بەردى. ئادەتتە توختىمەتنىڭ نەزىمەنى يارەمگە چاقىرىدىغان كۆپ ئىشى يوق، لېكىن نەزىمە دائىم توختىمەتنى يېنىغا چاقىرىۋېلىپ، ماشىنكىدا ئۇرۇدىغان ماتېرىيال، ھۆججەتلەرنى ئوقۇپ بېرىشكە، ئۇرۇپ بولغاندىن كېيىن سېلىشتۇرۇشقا سالاتتى. توختىمەت بۇ خىل ھەمكارلىقتىن تولىمۇ مەمنۇن ئىدى، چۈنكى قاراڭغۇ ئارخىپخانىدا يالغۇز ئولتۇرغاندىن كۆرە، ساھىبجامال ئايالنىڭ قېشىدا بىرقانچە سائەتلەپ ئولتۇرۇش، مۇڭدىشىش كۆڭۈللۈكتە. ماشىنكىدا ئۇرۇدىغان مەخپىيەتلىك دەرىجىسى يۇقىرى ھۆججەتلەرنىمۇ ئۇ توختىمەتتىن سىر تۇتۇپ يۈرمەيلا ئوقۇتۇۋېرەتتى. نەزىمە شەھەرلىك پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا قارار قىلىنغان ئىشلاردىن، بولۇپمۇ كادىرلارنىڭ ئۆستۈرۈلۈشى، سەپلىنىشى قاتارلىق ئىشلاردىن خەۋەردار بولاتتى. بۇگۈن ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان خەۋەر ئەتىسى ياكى مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن قىزىل باشلىق ھۆججەت بولۇپ چۈشەتتى. ئەمەلىيەتتە نەزىمەنىڭ بىلىدىغان ئىچكى ئىشلىرى كۆپ ئىدى، ھەممىنلا ئۇنىڭغا ئاشكارىلاپ ئولتۇرمايتتى، بولۇپمۇ يولداشى خالىقا، ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى تىنىپمۇ قويمايتتى.

خالىق توختىمەت بىلەن قۇرداش يېزا كادىرى ئىدى. ئۇ يېزا ئامانەت - قەرز كوپېراتىپىنىڭ خىزمەتچىسى ئالاھىدە نەتىجە يارىتىپ، «مەملىكەتلىك ئەمگەك نەمۇنىچىسى» دېگەن شەرەپ بىلىك نامغا ئېرىشىپ، بېيجىڭغا بېرىپ قەھرىمانلار ئۇچرىشىش يىغىنىغا قاتناشقان. ئۇ يىغىندىن كېلىپلا شەھەرلىك بانكىغا مۇئاۋىن باشلىق قىلىپ ئۆستۈرۈلگەن. ھۆكۈمەت ئىشىغا

www.uyghurkitap.com

بىرلىپ، شەخسىي تۇرمۇشىنى ئۇنتۇپ قالغان خالىق 24 ياشقا كىرىپ قالغاندا، ئاتا - ئانىسى ئۇنى ئۆيلىنىشىغا زورلىغان. دەل شۇ ۋاقىتتا يۇقىرىدىن ئۇنىڭغا مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدا ئوچ يىل ئوقۇيدىغان ئوقتۇرۇش كەلدى. خالىق بۇ پۇرسەتنى ھەرگىز قولدىن بەرمەي، ئاتا - ئانىسىغا خىزمەت ئىشلەپ ئىدىيىسىدىن ئۆتكۈزۈپ، ئوقۇشقا بارغان. «ئامەت كەلسە قوش كەپتۇ» دېگەندەك، خالىق مەكتەپ پۈتكۈزۈپ قايتىپ كەلمەي تۇرۇپلا، ئۇنىڭغا شەھەرلىك پارتكوم قارىمىقىدا يېڭىدىن تەسىس قىلىنىدىغان يېزا ئىگىلىك بۆلۈمىنىڭ باشلىقلىقى مۇقىملىشىپ قالغان. بۇ خەۋەرنى سىرتتا ئاڭلاپ قالغان بىردىنبىر ئادەم نەزىمە ئىدى. ئۇ ياشلىقىدا مۇھەببەت ئىزدەپ، بەخت قوغلىشىپ، بىر قەدەمنى خاتا بېسىپ سالغىنى ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز پۇشايمان ئىچىدە قالغان، تۇنجى سۆيگىنى ئۇنى تاشلاپ كەتكەن ئىدى. شۇڭا ئۇ، بۇ بىرقانچە يىلنى تۇنجى سۆيگەن كىشىسىنى ئۇنتۇپ كېتەلمەي، ھاياتىنى سۇكۇت ئىچىدە ئۆتكۈزگەن ئىدى. تۇرمۇش رەھىمسىز، قولىدىن كەتكەن بەختنى بەرىبىر قايتىپ كەلمەيدۇ، شۇنداقلا ياشلىق باھار، گۈزەل ھۆسن - جامالمۇ شۇ پېتى تۇرۇۋەرمەيدۇ، نەزىمە قايتا بەختىنى تاپمىسا بولمايتتى. خالىقنىڭ تۇز سىزىقتا يۇقىرىغا ئۆرلەپ مېڭىشى نەزىمەنى سۇكۇتتىن ئويغاتتى. ئۇ توختىمەتنىڭ يېنىدا تىپتىنچ ئىشلەپ يۈرۈۋاتقاندەك قىلغان بىلەن، قەلبىدە يېڭى ئارزۇ - تىلەكلەر ئويغىنىپ، خالىقنى قوغلىشىش، ئۆزىگە بەخت يارىتىش ئىستىكى باش كۆتۈردى.

«بەخت قۇشى قونغۇسى كەلگەندە ئاسماندىنمۇ - يەردىنمۇ يول تېپىلىدۇ» دېگەندەك، خالىق مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنى پۈتكۈزۈش ئالدىدا مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى ئېچىلىدىغان بولۇپ، يىغىن مەزگىلىدە شىنجاڭدىن بارغان ۋەكىللەرگە مەركەزدىكى رەھبەرلەرنىڭ سۆزىنى تەرجىمە قىلىپ بېرىش

ئۇچۇن تەرجىمان، ماتېرىيال باسىدىغان ماشىنىستلار لازىمكەن. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان نەزىمە پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، بېيجىڭ-غا ماشىنىست بولوپ بېرىشنى قولغا كەلتۇردى- دە، جىمجىتلا كەتتى. لېكىن، ئۇنىڭ قارىسى كۆرۈنمەي تۇرۇپ، خالىق بىلەن ئىككىسىنىڭ بېيجىڭدا ئىرمىشىپ - چىرمىشىپ كەتكەن مۇھەببەت سۆز - چۆچەكلىرى تارقالدى. ئۇزاق ئۆتمەيلا خالىق بىلەن نەزىمە ئەر - خوتۇن بولۇپ، بېيجىڭدىن قايتىپ كەلدى.

نەزىمە بۇرۇنقىدەكلا توختىمەت بىلەن ئۆزئارا ھەمكارلىشىپ ئىشلىدى. 1964- يىلى يۇقىرىدىن بۇيرۇق چۈشۈرۈپ شەھەر باشلىقىنى يۆتكەپ كەتتى. ئۇنىڭ ئورنىغا شەھەر باشلىقى قويۇش ئۇچۇن، شەھەرلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى ئېچىپ، ئىككى كىشىنىڭ نامزات ئىسىملىكىنى بېكىتتى. توختىمەت شەھەرلىك پارتكومدىن بىرقانچە كىشىنىڭ يەككە ئارخىپ ماتېرىيالىنى ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە تەييارلاپ بېرىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇۋالدى. «ماتېرىيال خەنزۇچىمۇ بولسۇن» دېسىلا، توختىمەت ئامالسىز قالاتتى، نەزىمەگە يېلىنمىسا بولمايتتى. ئۇ ئىشخانىدىكىلەردىن سۇرۇشتە قىلىۋىدى، «نەزىمە كېسەل بولۇپ ، ئۆيدە دەم ئېلىۋاتىدۇ» دېيىشتى. توختىمەت «ئاپلا، بىر ھويلىدا ئىشلەۋېتىپ، ئۇنىڭ كېسەل بولۇپ قالغانلىقىنى بىلمەي قاپتىمەن» دەپ، بازاردىن نەرسە - كېرەك سېتىۋېلىپ، نەزىمەنىڭ ئۆيىگە باردى.

— سىزنى كېسەلكەن دەپ ئاڭلاپ يوقلاپ كەلدىم، تاۋۇزنى قانداقراق؟

— مېنى يوقلاپ كەلگىنىڭىزگە رەھمەت، نېمانچە جۇۋاپ يۇرىسىز، قېنى ئولتۇرۇڭ،— دېدى نەزىمە ئۇنىڭغا چىراي ئېچىپ. توختىمەت كېسەل يوقلاش ئۇچۇن ئەكەلگەن نەرسىلىرىنى تومپۇچكىنىڭ يېنىدا قويۇپ، ساپاغا كېلىپ ئولتۇردى ۋە قولىنى

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

كۆتۈرۈپ دۈشا ياندۇردى. نەزىمە ياندىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ مىيىغىدا كۈلگىنىچە سۆزىنى داۋام قىلدى،— توختىمەت، پەرىزىمچە سىز مېنى يوقلىغاچ چاقىرغىلى كەلدىڭىزغۇ دەيمەن.

— مېنى كەچۈرۈڭ، سىز كېسەل بولغاندىكىن ئاۋارە قىلمىسام بولاتتى. ساقايمىغان بولسىڭىز...

— ياق، كېسىلىمۇ ئېغىر ئەمەس،— دېدى نەزىمە ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ،— قېنى، ئىشىنىڭ مۇھىم - مۇھىم ئەمەسلىكىگە قارىمامدۇق. ئادەم دېگەن ئىشلىگەنگە ئۆلۈپ قالمايدۇ، يېتىۋالغاندىن مىدىرلاپ تۇرغان ياخشى ئەمەسمۇ...

توختىمەت خىزمەتنىڭ مۇھىملىقىنى، ئۆز مەسئۇلىيىتىنى ئويلاپ، نەزىمەگە تەكەللۇپ قىلىپ تۇرمىدى:

— شەھەرلىك پارتكوم چەكلىك ۋاقىت ئىچىدە بىرقانچە مەسئۇل يولداشلارنىڭ ئارخىپ ماتېرىياللىرىنى ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە قىلىپ يوللاپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان ئىدى...

— بىلىۋالدىممۇ توختىمەت،— نەزىمە كۈلۈپ كەتتى،— ئىشىڭىز بولغانلىقتىن مېنى ئىزدەپ كەلدىڭىز،— ئۇ ناھايىتى تېزلا تەمكىن قىياپەتكە كىرىپ،— مەنمىغۇ بۇگۈن ئىشقا بارماقچى ئىدىم، ئەتىگەندە بىر كۆكلىكمىنى ئىزدەيمەن دەپ چامادانىنى ئېچىۋىدىم، قولۇمغاياش ۋاقتىمدا چۈشكەن سۈرەتلەر چىقىپ قالدى. ئۇلارنى كۆرۈپ بىر كۈلۈپ - بىر يىغلاپ ئولتۇرۇپ بىرنەچچە سائەتنى ئۆتكۈزۈۋېتىپتىمەن، ئاندىن ئەس - ھوشۇمنى يىغىپ كىيىملىرىمنى رەتلەپ كىيىپ تۇرۇشۇمغا سىز ئىشىكنى قاقتىڭىز. ۋۇي توختىمەت، ئېسىم قورۇسۇن، سىزگە داستىخان سېلىشنىمۇ ئۇنتۇپتىمەنغۇ،— ئۇ لىككىدە ئورنىدىن تۇردى.

— بولدى، ئاۋارە بولماڭ، مەن...— توختىمەت قايتىشقا تەمشىلىپ ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، نەزىمە ئۇنىڭ مۇرىسىدىن بېسىپ ئولتۇرغۇزدى.

— ماتېرىيال تەييارلاش ئىشى ناھايىتى مۇھىم، كەينىكە سۈرۈشكە بولمىغۇدەك، مەن سىزگە چوقۇم يارىدەملىشىمەن، لېكىن ئۆيگە كەلگەن مېھمانغا داستىخان سېلىپ ئۇسسۇلۇق بەرمىسە سەت تۇرىدۇ. مېنى خىجىل قىلماي بىرئاز ئولتۇرۇڭ. «بىكار ئولتۇرغۇچە بىكار ئىشلە» دەپتىكەن، مەن بايا دېگەن سۈرەتلەرنى ئۇستەلگە قويۇپ قويدۇم، قىزىقسىڭىز كۆرگەچ ئولتۇرۇڭ.

نەزىمە ئاشخانىغا چىقىپ كەتكەندە، توختىمەت ئۇستەلدىكى سۈرەتلەرنى ئېلىپ كۆردى. ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ، زوقلىنىپ، ئەجەبلىنىپ ئۆزىنى باسالماي قالدى. نەزىمە نان، نازۇ نېمەتلەر قويۇلغان پەتنۇس بىلەن چەينەكنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىردى.

— نەزىمە، بۇ سۈرەتتىكى كىشىلەر كىم؟ چىرايىدىن ئۇيغۇر يىگىتلىرى ئىكەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، ئۇلارغا ھەربىي فورما شۇنداق ياراشپتۇ، ئۆزلىرى كېلىشكەن يىگىتلەركەن، مەيدىسىدە قەھرىمانلىق ئوردېنلىرىمۇ بار ئىكەن،— توختىمەت بىر سۈرەتكە سىنچىلاپ قاراپ،— ۋۇي، ۋۇي مۇنۇ كىشى قاسىم ئەپەندىمۇ نېمە، ئۇ ئات مىنىۋاپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىدىكى قىز... بۇ قىز سىز ئەمەسمۇ. ئاشۇ ۋاقىتتا چىرايىڭىز ئايدەك سۈزۈك، بېلىڭىز قومۇشتەككەن، كىيىملىرىڭىزمۇ ئۆزگىچە، شۇنچە يارىشىپتۇ، خۇددى گۈللۈكتە ئۇچۇپ يۈرگەن كېپىنەكتەك...

— مېنى ماختاپ كېپىنەكتەك ئۇچۇرۇۋەتمەي، ئۇسسۇلۇق ئېلىڭ، مەزىگە بېقىڭ،— دېدى نەزىمە تەبەسسۇم قىلىپ.

— نەزىمە، سىز قاسىم ئەپەندىم بىلەن تونۇشمايدىغاندەك يۈرەتتىڭلار. بۇ بەش پارچە سۈرەتنىڭ ھەممىسىدە قاسىم ئەپەندىمۇ، سىزمۇ بارىكەنسىز، بۇ قانداق گەپ؟— شۇ تاپتا توختىمەت نەزىمەنىڭ ۋۇجۇدىدا قانداقتۇر بىرنەرسىنى سەزگەندەك، سوئال نەزىرىدە قارىدى.

نەزىمە توختىمەتتىن كۆزىنى ئۈزمەي، ئۇنىڭ قولىدىكى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

سۈرەتلەرنى ئالغاندا، قوللىرى تىترەپ كەتتى. شۇ تاپتا نەزىمەنىڭ خىيالى ياشلىق ئەسلىمىسى ئىچىگە شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى...

2

قاسىم ئەپەندىم ئېگىزرەك، قەددى - قامىتى كېلىشكەن، ئۆزى چاققان، زېھنى ئۆتكۈر، ياشلىقى ئۇرغۇپ تۇرغان 28 ياشلاردىكى يىگىت ئىدى. ئۇنىڭ سۆلىتىلا ئەمەس، بەلكى چىرايىمۇ ئۆز يېشىدىن كىچىك كۆرسىتىپ تۇراتتى، ئېقىپ چۈشكەندەك ياراشقان بۇرنى، لەۋلىرى، تال - تال قاپقارا چاچلىرى، كۆلۈپ تۇرىدىغان نۇرلۇق كۆزلىرى، ئىشقىلىپ ھەممىلا يېرى يېقىملىق ئىدى. تۇرقىدىكى مەردانە، نازاكەتلىكىدە قىلچىمۇ ياسالمىلىق يوق ئىدى. ئۇنى يىراقتىن كۆرۈپ قالسىڭىز، خۇددى ئېگىلمەس - سۇنماس پالۋاننى كۆرگەندەك بولىسىز. ھەربىي فورمىسى ئۇنىڭ قامىتىگە ئالاھىدە سالاپەت بېغىشلىغاندەك كۆرۈنىدۇ، مەيدىسىدىكى قەھرىمانلىق ئوردېنلىرى چاقناپ تۇرىدۇ. ئۇنى يېقىندىن كۆرسىڭىز، ئۇنىڭ تۇرق ۋە سۆز- ھەرىكەتلىرىدىن تەربىيە كۆرگەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ خۇش پېچىملىقى ئۆز ۋۇجۇدى بىلەن تەڭ ئاپىرىدە بولغان. ئۇ كىشىلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قالسا، ھەممىگە تەڭ باش لەڭشىتىپ سالام بېرىدۇ، ئۆزى مەغرۇر، ۋۇجۇدىدىن سەممىيلىك تېمىپ تۇرىدۇ...

قاسىم ئەپەندىم يۇقىرىقى خىسلەتلىرى بىلەن كىشىلەرنىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنىدۇ. ئۇ ئۆزىگە ئىشىنىدۇ، شۇ ئىشەنچ ئۇنىڭغا يەنە بىر سېھرىي كۈچ بېغىشلىغان. ئۇ قول ئاستىدىكى جەڭچىلىرى بىلەن بىللە بولغاندا، ئۇلار خۇددى ئۆزلىرىگە شاپائەت يېغىۋاتقاندەك سۆيۈنۈپ كېتىشىدۇ. ئۇنىڭ ھەربىر مەردانە قەدەمى ھاياتنىڭ كۈچىنىڭ سىمۋولىدەك، نۇرغۇن جەڭچىلەر ئۇنىڭ

نامىنى ئاڭلىسا كۆڭلى يايراپ، ئۆزىدە دىل ئاراملىق سېزىدۇ. ئۇ مىللىي ئارمىيە تەركىبىدىكى ھەر يەر - ھەر يەردىن كېلىپ قالغان قۇلاق كەستى، لۇكچەك، بۇلاڭچى - ئوغرىلارنى ئۆزى نەمۇنىلىك ھەربىكتى ۋە تەربىيىسى بىلەن ئادەم قىلىپ چىققان، جۇملىدىن داڭلىق كانتۇ زۇنۇنمۇ مىللىي ئارمىيىنىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن ئوفىتسېرى بولغان. ئۇ ئەنە شۇنداق ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن جەڭچىلەرنىڭ ئەڭ زور ئىشەنچىگە ئېرىشكەن ئىدى.

ئەپسۇس، زۇنۇن كەتتى. ئۇ سىڭلىسى نەزىمەنى قاسىم ئەپەندىمگە تاشلاپ قويۇپ كەتتى. شۇڭا ئۇ، بۇ ۋەزىپىنى ۋەتەننى قوغداش يولىدا قۇربان بولغان شېھىتنىڭ ئۆزىگە ئىشىنىپ تاپشۇرغان ئاخىرقى ۋەسىيىتى، شەرەپلىك بۇرچى دەپ قاراپ، نەزىمەگە غەمخورلۇق قىلدى. نەزىمەنىڭ بىلىم ئېلىشىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، ۋاقىت چىقسىلا يوقلاپ بېرىپ، تىرىشىپ ئوقۇشقا ئىلھاملاندۇردى، يەكشەنبە كۈنلىرى شەھەر كوچىلىرىنى ئايلاندۇرۇپ، خەلق باغچىسى، خاتىرە ئورۇنلىرىغا ئاپىرىپ ئويناتتى، كىنو - تىياتىرغا ئەكىردى. بۇ جەريانىدا ئۇ نەزىمەگە بېشىدىن كەچۈرگەن، ئاڭلىغان ھېكايىلارنى، ئادەم بولۇشنىڭ داۋالىرىنى سۆزلەپ بەردى. بۇنىڭ بىلەن نەزىمەنىڭ سۈنۇق كۆڭلى ئېچىلىپ، ئاكىسىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن پەيدا بولغان پەرىشانلىقى بارا - بارا كۆتۈرۈلۈپ، قاسىم ئەپەندىمنى ئۆز ئاكىسىدەك كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئېچىلىشىپ كەتتى.

ئۇزاق ئۆتمەي شىنجاڭ ھەربىي رايونى مىللىي ئوفىتسېرلار-نىڭ مەدەنىيەت ئۆگىنىش كۇرسىنى ئاچتى، قاسىم ئەپەندىم بۇ كۇرسقا قاتنىشىپ، ئوقۇغۇچى بولدى. نەزىمە ئوقۇۋاتقان ئۆلكىلىك بىيۇرو كادىرلار مەكتىپى شەھەرنىڭ سىرتىدىراق بولۇپ، ئارىلىقى خېلى بار، پىيادە ئىككى سائەتتەك يول ئىدى. نەزىمە خالىغان ۋاقىتتا قاسىم ئەپەندىمنىڭ ياتقىغا كېلىپ،

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

تاتلىق قولى بىلەن مەززىلىك ئۆي تائاملىرىنى ئېتىپ بېرەتتى. قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئۇرۇمچىدە سەپداشلىرى، دوست - يارەنلىرى كۆپ، ئۇلارنى ياتقىغا چاللىسا، نەزىمە ھەر خىل قورۇما، مەززىلىك تائاملارنى تەييارلاپ، مېھمانلارنى رازى قىلاتتى؛ قاسىم ئەپەندىمنىڭ كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ، كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىغا كىر قوندۇرمايتتى، كىيىملىرىنى دەزمالاپ قاتۇرۇپ بېرەتتى. بىر يەكشەنبەكۈنى نەزىمە مەكتىپىدىن ئەتىگەندىلا كېلىپ، قاسىم ئەپەندىمنىڭ يوتقان كۆرپىلىرىنىڭ كىرلىكلىرىنى يۇيۇۋاتقان ئىدى، بىرەيلەن سومكىسىنى كۆتۇرۇپ كۇلۇپلا كىرىپ كەلدى. نەزىمە بۇ كىشىنى بۇ يەردە تولا كۆرگەن، لېكىن ئىسىم - فامىلىسىنى بىلمەيتتى. ئۇ كىرىپلا نەزىمە بىلەن تولىمۇ قىزغىن سالاملاشتى، ئاندىن قاسىم ئەپەندىمگە قاراپ چاقچاق قىلدى:

— قاسىم ئاداش، يۈرتدىشىمىز نەزىمەنى بىزگىمۇ تونۇشتۇرۇپ، ياتاقلىرىمىزغا ئېلىپ باراي دېمەيسەن، سەنمۇزە...

— مەن نېمە بوپتىمەن،— قاسىم ئەپەندىم سەپدىشىنىڭ سومكىسىغا قاراپ بىرنېمىنى سەزگەندەك،— مەن كىرلىرىمنى ئۆزۈم يۇماقچى بولۇپ تۇرسام، نەزىمە كېلىپ قولۇمدىن تارتىۋالىدى. سومكاڭدىكى نېمە ئۇ، مۇنداق قىلە.

ئۇ كىشى سومكىسىنى كۆتۇرۇپ كىرگىنى بىلەن ئېغىز يېرىپ دېيەلمەي قايتۇرۇپ ئېلىپ چىقارمەنمۇ دېگەن ئەندىشىدە ئىدى. مانا ئەمدى قاسىم ئەپەندىم ئۆزى تەلەپ قىلدى، بۇمۇ ياخشى بولدى دەپ، ئۇ سومكىنى بەردى. قاسىم ئەپەندىم سومكىنى ئېچىپ:

— ۋاي ئاللا، نېمىدېگەن كۆپ لاتا - پىتە بۇ،— ئۇ سومكىغا لىقمۇلىق قاچىلانغان كىر كىيىم - كېچەك، ياستۇق قېپى، يوتقان تېشى دېگەندەكلەرنى تارتىپ چىقاردى،— كىر يۇدۇرۇپ نەزىمەدىن ئۆچ ئالماقچىمۇ، قاچۇرۇۋەتمەكچىمۇيا،— قاسىم

نامىنى ئاڭلىسا كۆڭلى يايراپ، ئۆزىدە دىل ئاراملىق سېزىدۇ. ئۇ مىللىي ئارمىيە تەركىبىدىكى ھەر يەر - ھەر يەردىن كېلىپ قالغان قۇلاق كەستى، لۇكچەك، بۇلاڭچى - ئوغرىلارنى ئۆزى نەمۇنىلىك ھەربىكىتى ۋە تەربىيىسى بىلەن ئادەم قىلىپ چىققان، جۇملىدىن داڭلىق كانتۇ زۇنۇنمۇ مىللىي ئارمىيىنىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن ئوفىتسېرى بولغان. ئۇ ئەنە شۇنداق ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن جەڭچىلەرنىڭ ئەڭ زور ئىشەنچىگە ئېرىشكەن ئىدى.

ئەپسۇس، زۇنۇن كەتتى. ئۇ سىڭلىسى نەزىمەنى قاسىم ئەپەندىمگە تاشلاپ قويۇپ كەتتى. شۇڭا ئۇ، بۇ ۋەزىپىنى ۋەتەننى قوغداش يولىدا قۇربان بولغان شېھىتنىڭ ئۆزىگە ئىشىنىپ تاپشۇرغان ئاخىرقى ۋەسىيىتى، شەرەپلىك بۇرچى دەپ قاراپ، نەزىمەگە غەمخورلۇق قىلدى. نەزىمەنىڭ بىلىم ئېلىشىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، ۋاقىت چىقسىلا يوقلاپ بېرىپ، تىرىشىپ ئوقۇشقا ئىلھاملاندۇردى، يەكشەنبە كۈنلىرى شەھەر كوچىلىرىنى ئايلاندۇرۇپ، خەلق باغچىسى، خاتىرە ئورۇنلىرىغا ئاپىرىپ ئۇينىتتى، كىنو - تىياتىرغا ئەكىردى. بۇ جەرياندا ئۇ نەزىمەگە بېشىدىن كەچۈرگەن، ئاڭلىغان ھېكايىلارنى، ئادەم بولۇشنىڭ داۋالىرىنى سۆزلەپ بەردى. بۇنىڭ بىلەن نەزىمەنىڭ سۈنۇق كۆڭلى ئېچىلىپ، ئاكىسىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن پەيدا بولغان پەرىشانلىقى بارا - بارا كۆتۈرۈلۈپ، قاسىم ئەپەندىنى ئۆز ئاكىسىدەك كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئېچىلىشىپ كەتتى.

ئۇزاق ئۆتمەي شىنجاڭ ھەربىي رايونى مىللىي ئوفىتسېرلار-نىڭ مەدەنىيەت ئۆگىنىش كۇرسىنى ئاچتى، قاسىم ئەپەندىم بۇ كۇرسقا قاتنىشىپ، ئوقۇغۇچى بولدى. نەزىمە ئوقۇۋاتقان ئۆلكىلىك بىيۇرو كادىرلار مەكتىپى شەھەرنىڭ سىرتىدىراق بولۇپ، ئارىلىقى خېلى بار، پىيادە ئىككى سائەتتەك يول ئىدى. نەزىمە خالىغان ۋاقىتتا قاسىم ئەپەندىمنىڭ ياتقىغا كېلىپ،

تاتلىق قولى بىلەن مەززىلىك ئۆي تاتاملىرىنى ئېتىپ بېرەتتى. قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئۇرۇمچىدە سەپداشلىرى، دوست - يارەنلىرى كۆپ، ئۇلارنى ياتقىغا چىللىسا، نەزىمە ھەر خىل قورۇما، مەززىلىك تاتاملارنى تەييارلاپ، مېھمانلارنى رازى قىلاتتى؛ قاسىم ئەپەندىمنىڭ كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ، كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىغا كىر قوندۇرمايتتى، كىيىملىرىنى دەزمالاپ قاتۇرۇپ بېرەتتى. بىر يەكشەنبەكۈنى نەزىمە مەكتىپىدىن ئەتىگەندىلا كېلىپ، قاسىم ئەپەندىمنىڭ يوتقان كۆرپىلىرىنىڭ كىرلىكلىرىنى يۇيۇۋاتقان ئىدى، بىرەيلەن سومكىسىنى كۆتۇرۇپ كۈلۈپلا كىرىپ كەلدى. نەزىمە بۇ كىشىنى بۇ يەردە تولا كۆرگەن، لېكىن ئىسىم - فامىلىسىنى بىلمەيتتى. ئۇ كىرىپلا نەزىمە بىلەن تولىمۇ قىزغىن سالاملاشتى، ئاندىن قاسىم ئەپەندىمگە قاراپ چاقچاق قىلدى:

— قاسىم ئاداش، يۇرتىدىشىمىز نەزىمەنى بىزگىمۇ تونۇشتۇرۇپ، ياتاقلىرىمىزغا ئېلىپ باراي دېمەيسەن، سەنمۇزە...

— مەن نېمە بوپتىمەن،— قاسىم ئەپەندىم سەپدىشىنىڭ سومكىسىغا قاراپ بىرنېمىنى سەزگەندەك،— مەن كىرلىرىمنى ئۆزۈم يۇماقچى بولۇپ تۇرسام، نەزىمە كېلىپ قولۇمدىن تارتىۋالىدى. سومكاڭدىكى نېمە ئۇ، مۇنداق قىلە.

ئۇ كىشى سومكىسىنى كۆتۇرۇپ كىرگىنى بىلەن ئېغىز يېرىپ دېيەلمەي قايتۇرۇپ ئېلىپ چىقارمەنمۇ دېگەن ئەندىشىدە ئىدى. مانا ئەمدى قاسىم ئەپەندىم ئۆزى تەلەپ قىلدى، بۇمۇ ياخشى بولدى دەپ، ئۇ سومكىنى بەردى. قاسىم ئەپەندىم سومكىنى ئېچىپ:

— ۋاي ئاللا، نېمىدېگەن كۆپ لاتا - پىتە بۇ،— ئۇ سومكىغا لىقمۇلىق قاچىلانغان كىر كىيىم - كېچەك، ياستۇق قېپى، يوتقان تېشى دېگەندەكلەرنى تارتىپ چىقاردى،— كىر يۇدۇرۇپ نەزىمەدىن ئۆچ ئالماقچىمۇ، قاچۇرۇۋەتمەكچىمۇيا،— قاسىم

ئەپەندىم سەپدىشىغا رەنجىگەندەك قاراپ قويدى.

ئۇ كىشى خىجىل بولۇپ چىرايى قىزاردى، ھىجىيىپ نېمە دېيىشىنى بىلمەي تۇرۇپلا قالدى. ئۇلارنىڭ تەكشىلىقتا قالغىنىنى كۆرگەن نەزىمە كېلىپ كىرلەرنى ئېلىۋېتىپ، ئاسانلا ھەل قىلىۋەتتى.

— مەن يېزىدا بايلارنىڭ كىرلىرىنى يۇيۇپ پىشىپ كەتكەن. ئاكا، سىزمۇ سەپدىشىگىزنى بەك خىجىل قىلماڭ. بۇ كىرلەرنى بىر سائەتكە قالماي يۇيۇۋېتىپ، سىلەرگە لەگمەن ئېتىپ بېرىشكىمۇ ئولگۇرىمەن. لېكىن، گۆش - سەي ئەكىرىشكە ۋاقتىم چىقمىغۇدەك،— دەپ، ئۇ ئىككىسىگە تەبەسسۇم قىلدى.

— گۆش - سەينى مەنلا ئېلىپ كىرەي،— قاسىم ئەپەندىمنىڭ سەپدىشى خىجىلچىلىقتىن ئازاد بولغاندەك خۇش بولۇپ كەتتى. ئۇ داستىكى سۇغا كىر چىلاۋاتقان نەزىمەنىڭ يېنىغا كېلىپ،— سىڭلىم، مەن راستىنلا كىر يۇيۇشقا قېرىق، سىزنى ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم، خاپا بولمىغايسىز،— دېدى.

— ھەرگىز ئۇنداق ئويلىمىسىلا، ئاكامنىڭ ھەرقانداق سەپدىشى كىر ئەكىرسە، خۇشاللىق بىلەن پاكىز يۇيۇپ بېرىمەن،— دېدى نەزىمە.

ئۇ كىشى نەزىمەدىن رازى بولۇپ چىقىپ كەتتى. قاسىم ئەپەندىم كېلىپ:

— بۇ قاسىم ئۆيدە سوپۇن يوقتەك ئىككى توقاچ سوپۇنمۇ ئەكىرىپتۇ،— دەپ، سومكىدىن سوپۇنلارنى چىقىرىپ، نەزىمەنىڭ قېشىغا قويدى.

— نېمە. بۇ سەپداشلىرىڭنىڭ ئىسىمىمۇ قاسىممۇ؟

— ئىسىم فامىلىمىز ئوخشاش قاسىم ھەمدۇللايۇف، يېشىمىزمۇ ئوخشاش ھەم بىر يېزىدىن. لېكىن، يېزىدا تونۇشمايتتۇق، ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابى جەريانىدىمۇ بىر قىسىمدا بولمىغان،

ئۇيغۇر كىتاب توپ بېكىتى www.uyghurkitap.com

كۆرستا تونۇشتۇق. يامان ئەمەس يولداشكەن. ئۇنىڭ سىزنى مۇنداق ئاۋارە قىلىشىنى ئويلىماپتىمەن.

— ئۇنداق دېمىسىلە ئاكا. ئۇ بىزنى بىر يۇرتلۇق دەپ پېقىنلاشقىنى ياخشى ئىشقۇ، ھازىر نەدە ئىشلەيدۇ؟

— ھەربىي رايوننىڭ ئاممىۋى خىزمەت باشقارمىسىدا بۆلۈم باشلىقى.

شۇ ئەسنادا قاسىم ئەپەندىنىڭ يەنە بىر سەپدىشى شاھمات تاختىسىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. ئۇلار ھويلىغا چىقىپ دەرەخ سايىسىدا ئولتۇرۇپ شاھمات ئويناشقا چۈشۈپ كەتتى. نەزىمە يالغۇز قېلىپ، ئىككى سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىتتا كىرلەرنى يۇيۇپ تۈگەتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ پۈت-قوللىرى تېلىپ ئۆيۈشۈپ، قورسىقى ئېچىپ تارتىشىپ، بۇرنىدىن تارتسىلا يىقىلىدىغان ھالغا كېلىپ قالدى. شۇنداق بولسىمۇ قاسىم ئەپەندىلەرگە ھاردۇق يەتكەنلىكىنى سەزدۈرمەي، تاماق ئېتىشكە تۈتۈش قىلدى.

نەزىمە چۈشتىن كېيىن يۇغان كىرلەرگە دەزمال سېلىپ، ئىشنى تۈگىتەلمەي كەچ قالدى. «بىر دەم ئارام ئېلىۋېلىپ مەكتەپكە چىقىپ كېتىمەن» دەپ، قاسىم ئەپەندىنىڭ كارىۋىتىغا چىقىپ، بېشىنى ياستۇققا قويۇپ ياتتى- دە، ئۇيقۇغا كەتتى. قاسىم ئەپەندىنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ، ئويغاتقۇسى كەلمىدى، ئەلياتقۇ بولغاندىلا، يەرگە كىگىز سېلىپ ياتتى. ئەتىسى نەزىمە سەھەر تۇرۇپ، جىمجىتلا مەكتەپكە كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن، نەزىمەنىڭ بۇ ئۆيدە قونۇپ قېلىشى نورمال ئىشقا ئايلىنىپ قالدى.

قاسىم ئەپەندىنىڭ ۋۇجۇدىدا نەزىمەگە نىسبەتەن ئاكا-سىڭىللىق تۇيغۇسى بولۇپ، كۆڭلىگە غەيرىي خىيال كىرىپ چىقمىغان بولسىمۇ، لېكىن نەزىمەنىڭ يېتىلىۋاتقان ۋۇجۇدىدا، ئۇنىڭغا نىسبەتەن مۇھەببەت، سۆيگۈ تەشنالىقى ئويغىنىشقا

باشلىدى. ئۇ دەسلەپتە قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئۆزىگە تولىمۇ مېھرىبانلىق كۆرسىتىپ، خالىسانىلىك بىلەن بېشىنى سىيلاپ غەمخورلۇق قىلىشىنى، كۆيۈنۈشىنى ئۇنىڭ مۇھەببىتى، ياخشى كۆرۈشى دەپ ئويلىدى. نەزىمەنىڭ نەزىرىدە «قاسىم ئەپەندىم تونۇيدىغان قىزلارنىڭ ئىچىدە ھەممىدىن چىرايلىقى مەن، مەنلا ئۇنىڭغا كۆيۈنۈپ خىزمىتىنى قىلۇاتىمەن، مەنلا ئىختىيار قىلسام، ئۇنى مېنىڭ 7 — 8 ياش چوڭ دەپ قارىمىسام، ئۇ مېنى باغرىغا ئالماي قالمايدۇ» دەپ قارىغان ئىدى. شۇڭا ئۇ، كېينىكى كۈنلەردە، قاسىم ئەپەندىمگە پۇرسەت يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن، ئۇ خالىسۇن - خالىمىسۇن، ھەر خىل باھانە - سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ، ئۇنىڭ ياتقىدا قونۇپ قالىدىغان بولۇۋالدى. بەزىدە بايرام، كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرى بولغانىدا، قاسىم ئەپەندىم ئۇنى مەكتەپتە زېرىكىپ قالمىسۇن دەپ تانسىغا بىللە بېرىپ كېلىشكە تەكلىپ قىلاتتى. نەزىمە ئۇنىڭ تەكلىپىنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلاتتى- دە، شۇ كېچىسى ئارىدىكى ئۇيات پەردىسى يىرتىلىپ، سۆيگۈ مۆجىزىسىنىڭ يۈز بېرىشىنى كۈتەتتى.

بىر كۈنى قاسىم ئەپەندىم ھاراق ئىچىپ شىركەيپ بولۇپ قالدى، شۇنداقلا نەزىمەگە چاقچاق قىلىپ، تېلىقىپ - تېلىقىپ كۈلدى. تانسىدا ئۇنىڭ نازۇك بەللىرىنى كۈچلۇك قوللىرى بىلەن قۇچاقلاپ، ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان شوخلۇق بىلەن ئايلىنىپ ئويناندى. نەزىمەنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى، ياتاقتا قايتقاندىن كېيىن، ئامراقلىق قىلغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، قىلىق چىقىرىپ، قاسىم ئەپەندىمنىڭ ھېسسىياتىنى قوزغاشقا ئىنتىلىدى. قاسىم ئەپەندىم ئۇنىڭ شوخلۇقلىرىغا خۇشاللىق بىلەن ماسلاشتى، لېكىن ئۇشتۇمتۇتلا چاقچاقتىن توختاپ:

— نەزىمە، بۇگۈن قانغۇچە ئويناندۇق ھەم ھاردۇق، سىز ئاۋۋال يېتىپ تۇرۇڭ. مېنىڭ قورسىقىم ئاغرىۋاتىدۇ، ھاجەتكە

چىقىپ كېرەك،— دەپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

شۇ تاپتا نەزمەنىڭ شەھۋانىيلىقى تۇتۇپ، ئۆزىنى تۇتالمىغۇدەك هالغا كەلگەن ئىدى. ئۇ قاسىم ئەپەندىنىمۇ «هېسسىيات قوزغىلىپتۇ، ئۇ هاجەتتىن قايتىپ كېرىپ، مېنى قوينىغا ئالىدۇ» دېگەن خام خىيال بىلەن كېيىم - كېچەكلىرىنى سېلىۋېتىپ، ئۇنىڭ كارىۋىتىغا چىقىپ يېتىپ، تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتى. لېكىن، ئۇ قايتىپ كېرمىدى، نەزمەنىڭ ۋۇجۇدىنى ئۇيقۇ بېسىپ كېتىۋاتاتتى، هەرگىز ئۇخلاپ قېلىشنى خالمايتتى، بەلكى ئويغاق، خۇشال - خۇرام هالىتىدە ياخشى كۆرگەن يىگىتنىڭ قوينىغا كىرىشنى، بىر مەيدىنىڭ بېسىشىنى، كۆز قارىچۇقىدەك ئاسراپ كەلگەن ئىپپىتىنىڭ لەززىتىنى تېتىشنى، يىگىت بىلەن بىرلىكتە هۇزۇرلىنىشنى ئارزۇ قىلاتتى. ئۇ يەنىلا كېرمەيۋاتاتتى، نەزمەنى ئۇيقۇ بېسىپ خامۇش هالەتكە كېلىپ قالدى، ئىشىككە قاراپ - قاراپ تۇرغان كۆزلىرى ئېچىلماي قېلىۋاتاتتى، لېكىن ئۇنىڭ تۇيغۇسى ئۆلمىگەن، بەلكى سەزگۈر-لىشىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ غۇۋا هالەتتە يېتىپ توخۇنىڭ چىللىغىنىنى ئاڭلىدى، «ياق، مۇنداق تېز تاڭ ئاتمايدۇ».

بىرسى ئۇنىڭ يۈمران بەدىنىنى سىيلاۋاتقانلىقىنى هېس قىلغاندەك بولدى. نەزمەنىڭ پۈتكۈل بەدىنى بىر خىل تاتلىق غىدىقلىنىشتىن تىترەپ كەتتى، بۇ سېزىم خۇددى بەدىنىنىڭ سىرتىدىكى ئۆزىدىن تولمۇ يىراق بىر يەردە تۇرغان بىر نەرسە-دىن كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. دەسلەپتە ئۇ مۇزلاۋاتقاندەك بەكمۇ قىينالدى، كېيىن هېسسىياتى ئۆرلىگەندەك بولۇپ، ئۆزىدىكى تاتلىق سېزىمنى بىر دەقىقە بولسىمۇ تۇتۇپ تۇرۇشقا تىرىشىۋاتقاندەك يېنىك ئىڭراپ كەتتى. بىراق، ئۇ سېزىم هاۋاغا، خام خىيالغا ۋە چۈشكە ئوخشاش ئىز - دېرەكسىز يوقاپ كەتتى. نەزمە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئىككىي يېنىنى سىيلىدى، چىراغنى

يېقىپ، ياتاقتا يالغۇز ياتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتى. نەزىمە ئاشۇ ئاچچىقىدا ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپ تاڭ سۈزۈلۈشى بىلەن چىقىپ كەتتى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن قاسىم ئەپەندىنىڭ ياتىقىغا قەدەم باسمىدى.

قاسىم ئەپەندىم قۇرامىغا يەتكەن، ھېسسىياتقا باي يىگىت تۇرسا، نەزىمەدىكى ئۆزگىرىشلەرنى، ئۆزىنى ياخشى كۆرۈپ قېلىۋاتقانلىقىنى سەزمەي قالاتتىمۇ؟ ئۇنىڭمۇ نەزىمەگە كۆڭلى چۈشكەنىدەك بولۇپ، بۇ پەرىشتىنى قوينىغا ئېلىشنى ئويلىغان، ئاشۇ كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەن. لېكىن، ئۇ تەربىيە كۆرگەن، ئاتا-ئانىسىنىڭ خاھىشىغا ھۆرمەت قىلىدىغان، مۇھەببەتكە سادىق يىگىت ئىدى. ئۇنىڭ ئىنقىلابقا قاتنىشىشتىن بۇرۇنلا چاي ئىچۈرۈپ قويغان، ئۆزىنى كۈتۈۋاتقان سۆيگەن قىزى بار ئىدى. بۇ قىزنىڭ ھۆسن - جامالى نەزىمەگە يەتمىسىمۇ، ئۇ يېزىدا مۇھەببەتنى قەلبىگە پۈكۈپ، ئۆزىنى كۈتۈۋاتىدۇ. قاسىم ئەپەندىم بۇ سىرنى نەزىمەگە ئاشكارىلىمىدى، ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى سەزمىگەن بولۇۋالدى، بەلكى نەزىمەنىڭ ياندىن قاراشلىرىغا پەرۋا قىلماي، ئاكىلىق سۈپىتىدە غەمخورلۇق قىلىپ تۇردى. ئۆگىنىش كۈرسى تاماملاندى، كۈرستا ئوقۇغان ئوقتىسىرلارنىڭ بىر قىسمى داۋاملىق ھەربىي قىسىمدا قالىدىغان بولدى. يەنە بىر قىسمى يەرلىكتە ۋەزىپىگە قويۇلىدىغان بولۇپ، شۇ قاتاردا قاسىم ئەپەندىم چارۋىچىلىق نازارىتىدە مەسئۇل ۋەزىپىگە تەقسىم قىلىندى. بۇنى ئاڭلىغان نەزىمە تولىمۇ خۇش بولۇپ، ئوچۇق - ئاشكارىلا قاسىم ئەپەندىمگە مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىپ، ئۇرۇمچىدە قېلىشنى ئۇنىدەپ خەت يازدى. قاسىم ئەپەندىم ئۇنىڭ خېتىگە پەرۋا قىلماي، تەشكىلگە قايتا - قايتا تەلەپ قىلىپ «ئۆز يۇرتىغا قايتىپ مائارىپ ساھەسىدە ئىشلەپ، ياش ئەۋلادلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇپ، ۋەتەننىڭ ئۇل قۇرۇلۇشىغا ھەسسە قوشۇش

ئارزۇسى»نى بىلدۇردى. تەشكىل ئۇنىڭ ئارزۇسىغا قوشۇلدى. ئۇ يۇرتقا قايتىدىغان ۋاقىتتا نەزىمەنىڭ قېشىغا باردى.

— سىڭلىم نەزىمە، مېنىڭدىن رەنجىمەڭ، مەن يەنىلا يۇرتقا قايتىپ مائارىپ ساھەسىدە ئىشلەيدىغان بولدۇم، سىز يەنىلا مېنىڭ ياخشى سىڭلىم بولۇپ قالىسىز. سىز خاتىرجەم ياخشى ئوقۇپ مەكتەپنى پۈتكۈزۈڭ، مەن مەكتەپ تەشكىلىگە دەپ قويدۇم، سىزنى خالىغان يېرىڭىزگە تەقسىم قىلىپ خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرىدۇ. سىزنىڭ كېلەچىكىڭىز پارلاق، قېينىچىلىققا ئۇچراپ قالسىڭىز، ماڭا خەت يېزىڭ، سىزگە ھەر ۋاقىت ياردەم بېرىمەن، بۇ مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم،— دېدى.

نەزىمە پەردىشەپنى قايرىپ قويۇپلا، ئۇنى قۇچاقلاپ:

— مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن، ئۇرۇمچىدىن كەتمەڭ بىز...— دېدى ئېسىدەپ تۇرۇپ.

— سىز ماڭا مۇنداق تەلەپ قويماڭ،— دېدى ئۇ نەزىمەنىڭ گېپىنى بۆلۈپ،— سىز مېنىڭ سىڭلىم.

— مېنى كۆتۈڭ، ئارقىڭىزدىن بارىمەن،— دەپ نەزىمە ئۆزىنى كارىۋىتىغا ئېتىپ، بېشىنى يوتقان بىلەن پۈركىۋالدى.

— سىز مېنىڭ سىڭلىم تۇرسىڭىز، ھەرقاچان ئىزدەپ بارسىڭىز قىزغىن كۈتۈۋالىمەن، خەير - خوش.

قاسىم ھەمدۇللايۇف ھەربىي سەپتىن كەسىپ ئالماشتۇرۇپ يۇرتىغا قايتىپ كېلىپلا ئۆيلەندى، ئۇ ۋاقىتتا رەھبىرىي كادىرلار تولىمۇ ئېھتىياجلىق بولغانلىقتىن، ئەمدىلا قۇرۇلغان شەھەرلىك ئوتتۇرا مەكتەپكە مۇدىر بولدى، مەكتەپنىڭ رەھبەرلىك خىزمىتىگە كاپالەتلىك قىلىش ئاساسىدا، سىنىپقا كىرىپ دەرسمۇ ئۆتتى. 50- يىللارنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە، ئۇ شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسىگە باشلىق بولۇپ ئۇزاق ئۆتمەيلا مەدەنىيەت - مائارىپ، سەھىيە، تەنتەربىيە ئىشلىرىغا مەسئۇل مۇئاۋىن شەھەر باشلىقى

بولدی. قاسىم ئەپەندىمنىڭ تارىخى پاك، قايىل قىلارلىق ئىدى. شەھەر خەلقى ئۇنى ھۆرمەت قىلاتتى.

نەزىمە ئۇرۇمچىدىن كېلىپلا قاسىم ئەپەندىمنى «ئاكام» دەپ، ئۇنىڭ ئۆيىدە تۇردى، ھەتتا بەزى كېچىلىرى ئايالىنىڭ ئالدىدىلا يالىڭاچلىنىپ، قاسىم ئەپەندىمنىڭ قوينىغا كىرىۋېلىپ غىلجىڭ قىلىق چىقىرىپ، ئىناق ئائىلىنى بۇزۇش مەقسىتىگە يەتمەكچى بولدى، ئەر - ئايال ئىككىسىنى تەمتىرىتىپ، ئادا - جۇدا بولۇش گىردابىغا يەتكۈزدى. بۇ ۋاقىتتا يەنىلا قاسىم ئەپەندىم تەدبىر قوللىنىپ، نەزىمەنىڭ دېمىنى ئىچىگە چۈشۈرۈۋەتتى. شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك، تا شۇ كەمگىچە نەزىمە قايغۇلۇق بىر ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

3

توختىمەت نەزىمەنىڭ قولدىكى سۈرەتلەرگە مۇناسىۋەتلىك قىسمەن ئەسلىمىنى ئاڭلاپ ھاياجانلىنىپ كەتتى. ئۇ ۋاقىتلاردا كىشىلەرگە كېلىپ چىقىشنىڭ قانداقلىقىغا قاراپ مۇئامىلە قىلىش ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەنلىكتىن، «نەزىمە جەبر - زۇلۇم تارتقان يالالانما دېھقانىنىڭ پۇشتىكەن، ئۇنى پارتىيە ئۆز قولى بىلەن تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇپتۇ، قاسىم ئەپەندىمنىڭمۇ رولى چوڭكەن، لېكىن ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا ئاشۇنداق ئىشلار بوپتۇ. ھازىر ئۇلارنىڭ تونۇمايدىغاندەك يۈرگەنلىكىنىمۇ چۈشىنىشكە بولىدۇ. ھەي، ئۇلارنى تەقدىر قوشۇلۇشقا يول قويماپتۇ... ۋاي بولدىلا، نەزىمەنىڭ ھازىرمۇ تەلىيى ئوڭدىن كەلدىغۇ، خالىق بۇجاڭغا تېگىۋالدى» دەپ ئويلىدى.

توختىمەت سۆيگۈ، مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى ئانچە چۈشىنىپ كەتمەيتتى. ئۇ نەزىمەنى يەنىلا «مۇھەببەت، تۇرمۇش

ئىشدا غەلىبە قىلغان، مۇراد - مەقسىتىگە يەتكەن، تەشكىلىنىڭ ئىشەنچىگە ئېرىشكەن ئايال» دەپ قارىدى.

— توختىمەت، قېنى ئېيتىڭە، مېنى نېمە ئىش بىلەن ئىزدەپ كەلدىڭىز؟— دەپ سورىدى نەزىمە چىرايىنى تۇرۇپ.

— مۇناداق ئىش،— دېدى توختىمەت ئورنىدىن تۇرۇپ،— شەھەرلىك پارتكوم بىرقانچە رەھبىرى يولداشلارنىڭ ئارخىپ ماتېرىياللىرىنى ئىككى خىل يېزىقتا تەييارلاپ...

نەزىمە ئىككى ھەپتە بۇرۇن ئاگلىغانلىرىنىڭ ئەمدى رېئاللىققا ئايلىنىپ، ئارخىپ ماتېرىيال تەييارلاشقا يۈزلەنگەنلىكىنى چۈشىنىپ، چىرايىنى گۈلدەك ئېچىلدۇردى. ئۇ توختىمەتنىڭ سۆزىنى بۆلۈپلا سۆزلەپ كەتتى:

— ۋاي توختىمەت، بايىلا دېسىڭىز بولمامدۇ، ئۇ كېچىكتۈرۈشكە بولمايدىغان مۇھىم ئىشكەن. ئىككى تىللىق دېسىلا بېشىڭىز قاتىدىغانلىقىنى مەن ئوبدان بىلىمەن. سىزنىڭ قىينىچىلىقىڭىز مېنىڭ قىينىچىلىقىم، مەن سىزنى ھەرگىز يەرگە قارىتىپ قويمايمەن. شەھەرلىك پارتكوم تەلەپ قىلغان كىشىلەرنىڭ ماتېرىياللىرىنى تېزلىكتە تەييارلاپ يوللاپ بېرەيلى. سىز ئىشخانىغا بېرىپ ئارخىپلارنى تەقمۇتەق قىلىپ قويۇڭ، مەن چۈشتىن كېيىن باراي، ئىشنى باشلاپ كېتەيلى.

— بولىدۇ، مېنى تولىمۇ خۇشال قىلىۋەتتىڭىز. مەن كەتتىم ئەمىسە،— دەپ توختىمەت مەمنۇن بولۇپ، نەزىمەنىڭ يېنىدىن قايتىپ چىقتى.

چۈشتىن كېيىن توختىمەت ئارخىپخانىغا كىرىپ، شەھەرلىك پارتكومغا ماتېرىياللىرىنى تەييارلاپ يوللايدىغان كىشىلەرنىڭ ئارخىپ خالتىلىرىنى ئايرىپ چىقىپ ئۈستەلگە تىزىپ قويدى. ئۈزاق ئۆتمەي نەزىمەمۇ كىرىپ كەلدى. توختىمەت ئۇنىڭغا پارتكوم ماتېرىيالىنى تەييارلاشنى تەلەپ قىلغان كىشىلەرنىڭ ئىسىم-

ـلىكىنى مەخپىي ئىشكاپتىن ئېلىپ كۆرسەتتى. ئۇ ئىسمىلىكىنى كۆرۈپلا ھەممىنى چۈشەندى، «مۇنۇ بېشىغا يېزىلغان قاسىم ھەمدۇللايۇف بىلەن خالىق ھوشۇر شەھەر باشلىقلىقىغا ئۆستۈرۈ- لۈشكە كۆرسىتىلگەن نامزات. قالغانلىرى بولسا، ئۇلارنىڭ ئورنىغا ئۆستۈرۈلىدىغان ۋە يېڭىدىن ۋەزىپىگە تەيىنلىنىدىغان كىشىلەر- نىڭ ئىسمىلىكى ئىكەن».

— توختىمەت، سىز ئارخىپخانىنىڭ خوجايىنى، مۇھىم مەسئۇلىيەت سىزنىڭ ئۈستىگىزدە. مەن بولسام سىزگە يارەملەشـ ـكۈچى، سىزنىڭ چاكىرىڭىز،— ئۇ تولىمۇ كەمتەر، ئېھتىياتچان- لىقىنى بىلدۈرۈپ سۆزىنى داۋام قىلدى،— نېمىنى بۇيرۇسىڭىز شۇنى قىلىمەن، قېنى بۇيرۇڭ.

— نەزىمە، مۇنداق دېمىگا، مەن خىجىل بولۇپ قالىمەن، بىز ئاۋۋال ئارخىپلارنى كۆرەيلى، كىشىلەرنىڭ تارىخىنى چۈشىنىپ ئاندىن ماتېرىيال تەييارلاشقا تۇتۇش قىلساق. بىزگە بۇ كىشىلەر، مەسىلەن قاسىم ھەمدۇللايۇف، خالىق ھوشۇرلار تونۇش بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ تارىخى تونۇش ئەمەس. مەن سىزنىڭ قاسىم ئەپەندىم بىلەن بۇرۇنلا تونۇشىدىغانلىقىڭىزنى بۇگۈن بىلدىم...

— سىزگە دەپ بەرمىسەممۇ بوپتىكەن،— نەزىمە توختىمەتـ ـنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ خۇرسىنىپ قويدى،— مۇنداق ئىشىڭىز بارلىقىنى مەن نەدىن بىلەي. مەن ئەمدى ئارخىپلارنى كۆرۈشكە قاتنىشالمايدىغان بولدۇم- دە، بەلگىلىمە بويىچە مەن ئىرىمنىڭ ئارخىپىنى كۆرسەم بولمايدۇ، مەن چىقىپ كېتەي،— نەزىمە ئورنىدىن تۇرۇپ كەينىگە بۇرۇلدى.

توختىمەت يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋالدى:

— مەن سىزنى مۇشۇنداق دەپ تۇرۇۋالارمىكىن دەپ، بۆلۈم باشلىقىمىزدىن يولىيورۇق ئالدىم، باشقا غەم - ئەندىشىلەردە بولماي ئارخىپلارنى بىمالال كۆرۈڭ. بايا ئۆزىڭىز دېگەندەك، مېنىڭ

www.uyghurkitap.com

دېگىنىمنى قىلىڭ. قېنى، ئولتۇرۇڭ،— توختىمەت ئۇنى كىچىك بالىدەك كەينىگە بۇراپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرغۇزدى،— ھە، ئەمدى بولدى. سىز ئاۋۋال مۇنۇ ئارخىپنى كۆرۈڭ،— ئۇ قاسىم ھەمدۇللا-يۇفنىڭ ئارخىپىنى نەزىمەنىڭ ئالدىغا قويدى.

نەزىمە كۆڭلى ئەمىن تاپقاندەك، توختىمەتكە قاراپ تەبەسسۇم قىلدى، ئاندىن ئالدىغا قاراپ بىرھازا تۇرۇۋېتىپ، ئىچكى ھاياجىنىنى بېسىۋېلىپ، ئارخىپنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ماتېرىياللارنى چىقاردى. ئارخىپتىكى ماتېرىياللار «ئاساسىي ماتېرىيال» ۋە «قوشۇمچە ماتېرىيال» دەپ ئىككىگە ئايرىپ تۇپلەنگەن ئىدى. نەزىمە تىترەپ تۇرغان نازۇك قوللىرى بىلەن «ئاساسلىق ماتېرىيال»نى ۋاراقلاپ، قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ شەرەپلىك تارىخىنى ئوقۇشقا باشلىدى: «ئۇ 1924- يىل 17- سېنتەبىر تۇرپاننىڭ باغۇ بوستانلىق بىر يېزىسىدا ھەم دېھقانچىلىق، ھەم تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن، 1932- يىلى مەھەللىدە قۇرۇلغان ئۇيغۇر ئۇيۇشما قارىمىقىدىكى تۇنجى باشلانغۇچ مەكتەپتە، كېيىن ئۇرۇمچىدە ئوقۇغان، 1942- يىلى يېزىسىغا قايتىپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان، 1944- يىلى گومىنداڭ تەرىپىدىن مەجبۇرىي ئەسكەرلىككە تۇتۇلغان، 1945- يىلى گومىنداڭ ئۇلارنى چۆچەككە يۆتكەپ بېرىپ ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىغا قارشى ئۇرۇشقا سالغاندا، ئۇ بىر قىسىم ئەسكەرلەرگە تەشۋىق ئېلىپ بېرىپ، ئۆز قېرىنداشلىرىغا ئوق ئاتماسلىققا كۆندۈرگەن ھەم ئىسيان كۆتۈرۈشكە تەشكىللەپ ئەپلىك پەيتتە ئۇلارنى باشلاپ ئۇچ ۋىلايەت پارتىزانلىرى تەرەپكە ئۆتۈپ كەتكەن. ئۇ قوشۇندا قانلىق جەڭلەردە بولۇپ، گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنى يوقىتىشتا خىزمەت كۆرسىتىپ، ئوردېن - مېدالىلارغا ئېرىشكەن ۋە ئاتلىق قىسمىنىڭ ئىسكادرون كوماندىرى بولغان، 1949- يىل ئاخىرىدا قىسمىنى باشلاپ ئۇرۇمچىگە كىرىپ

ئۇلامبايغا ئورۇنلاشقان، 1951- يىل 6- ئايغىچە تاغدا باندىت تازىلاش كۈرىشىگە قاتنىشىپ، يەنە بىر قېتىم خىزمەت كۆرسىتىپ «ئازادلىق مېدالى» بىلەن تارتۇقلانغان. 1952- يىلى ئۇ شىنجاڭ ھەربىي رايونى ئاچقان مەدەنىيەت ئۆگىنىش كۈرسىغا قاتناشقاندا كادىرلارنىڭ ئارخىپى تۇنجى قېتىم تۇرغۇزۇلۇلغان. قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ «ئۆزبېكلەر تارىخى» خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنىپ، 49- رەت نومۇرى قويۇلغان».

قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئارخىپىدىكى «ئاساسىي ماتېرىيال» قىسمىدىن ھېچقانداق يوچۇق تاپالمىغان نەزىمە ئارخىپىنىڭ «قوشۇمچە ماتېرىيال» قىسمىنى ئاچتى. بۇنىڭدا «ئاساسىي ماتېرىيال»دىكى نەرسىلەر بار ئىدى. ئەمما، ئاخىرىدا يەنە بىر قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ ئايرىم «ئۆزبېكلەر تارىخى» چىقىپ قالدى. نەزىمە بۇمۇ يۇقىرىقىغا ئوخشاش بولسا كېرەك دەپ ئوقۇغۇسى كەلمىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە چوڭ ھەرپ بىلەن يېزىلغان رەت نومۇرى 38 گە كۆزى چۈشتى- دە، ئۇنى ئېلىپ ئوقۇشقا باشلىدى: «قاسىم ھەمدۇللايۇف 1924- يىل 17- سېنتەبىر تۇرپانىنىڭ باغۇ بوستانلىق بىر يېزىسىدىكى ھەم دېھقانچىلىق، ھەم تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن، 1932- يىلى مەكتەپتە ئوقۇغان، 1942- يىلى گومىنداڭغا ئەزا بولغان، 1944- يىلى گومىنداڭ رايونلۇق پىرقىسىنىڭ سېكرىتارى بولغان، 1947- يىلى تۇرپان سىڭگىم ئېغىز قوزغىلىڭىغا قاتنىشىپ ئېلىنخوغا ئۆتۈپ كەتكەن...» ئۇنىڭ قان قەرزى، ئىشپىيونلۇق قىلمىشلىرى تىلغا ئېلىنمىغان بولسىمۇ، بۇ ئادەمنىڭ سىياسىي تارىخى ساپ ئەمەسلىكى چىقىپ تۇراتتى. «بۇ كىمنىڭ تارىخىدۇر، قانداق قىلىپ بۇ ئارخىپقا چۈشۈپ قالغاندۇ؟» بۇ، نەزىمەنى ئويلىنىشقا سېلىپ قويدى.

نەزىمە قاسىم ئەپەندىمنىڭ تارىخىي بەتلىرىگە ئۆزىنى تەرىپ

ئۇيغۇر كىتاب توپ بېكىتى www.uyghurkitap.com

سىلەپ يېتىشتۇرگەنلىكىنى، غەمخورلۇق قىلغانلىقىنى يازمىغان بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ مۇشۇ بەختلىك كۈنىگە قاسىم ئەپەندىم ئېرىشتۇرگەنلىكىنى ئىقرار قىلماي تۇرالمايتتى. لېكىن، ھازىر ئۇنىڭ كۆزىگە قاسىم ئەپەندىم رەھىمسىز، تاش يۈرەك ئادەم بولۇپ كۆرۈنەتتى؛ گۈزەللىكتە ئۆزىگە يەتمەيدىغان بىر دېھقان قىزى قاسىم ئەپەندىمنىڭ مۇھەببىتىگە ، ئۇنىڭ سۆيۈشى ۋە ئىززەتلىشىگە ئېرىشكەن ئىدى. نەزىمە بۇنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كېتىشكە تىرىشىپ باقتى. ئەمما، ئادەمنىڭ يۈرىكى شۇنداق نەرسە، ئۇ بەزى ئادەملەردە شۇنداق بولىدۇ، ئۇ نەق ئېرىشكىلى بولمايدىغان نەرسىگە جېنىنى تىكىپ قويۇپ تۇرۇپ ئىنتىلىدۇ، توسالغۇ قانچە كۈچلۈك بولسا، ئۆز مەقسىتىگە يېتىش يولىدا شۇنچە قاتتىق تۇرىدۇ. نەزىمەنىڭ قەلبىدە ئۆزى كۆيۈپ قالغان ھەم يامان كۆرۈپ قالغان بىر ئادەمدىن ھەمدە ئۆزىنىڭ بەختلىك كۈندىشىدىن ئۆچ ئېلىپ كۆڭلىنى بوشتۇۋېلىش ئىستىكى قەلبىدە ۋۇلقاندەك لاۋۇلداپ تۇراتتى. لېكىن، مۇنداق پۇرسەت كەلمەي، ئۇنىڭ بۇ ئىستىكى يەنىلا ئويغاق ھالەتتە تۇرۇۋاتاتتى...

— نەزىمە، سىزگە نېمە بولدى، قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئارخىپىنى شۇنچە ئۇزاق كۆردىڭىز، ئاشۇ رەسىملەرگە سىڭىپ كەتكەن مۇھەببەت كۈيلىرى ئېسىڭىزگە كېلىپ، ئويلىنىپ قېلىۋاتامسىز؟— دېدى توختىمەت چاقچاق قىلىپ.

نەزىمە خىيالغا بېرىلىپ، توختىمەتنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانلىقىنى ئۇنتۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ سۆزى بىلەن ئۇيقۇدىن تۇرغاندەك بولۇپ چۆچۈپ كەتتى ۋە ئالدىراپ - تېنەپ ئالدىدىكى ئارخىپنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ:

— شۇنداق بولمايچۇ، كىشىنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرماي ئۆزىڭىزنىڭ ئىشىنى قىلىڭە،— دېدى توختىمەتكە نازلىنىپ.

— بولىدۇ، سىزگە گەپ قىلماي،— دېدى توختىمەت

سائىتىگە قاراپ قويۇپ،— بىز ئىشلىگىلى ئىككى سائەت بولۇپ قالاي دەپتۇ، سىرتقا چىقىپ ئايلىنىپ كىرەيلىمۇ.

— ياق، بەگگى، ھەقاچان تاماكا چەككۈگىز كېلىپ كەتكەندۇ، سىز چىقىپ كىرىڭ. مەن يەنە بىر ئارخىپنى كۆرۈۋېتەي.

توختىمەت سىرتقا چىقىپ كەتتى. نەزىمە بىر خىل قىزىقىش بىلەن خالىقنىڭ ئارخىپىنى ئېچىپ كۆرۈشكە باشلىدى. ئۇ ئېرىنىڭ تارىخى ئاق قەغەزدەك پاكىز ئىكەنلىكىنى، خىزمەتتە نەتىجە يارىتىپ تەقدىرلىنىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن سۆيۈندى. لېكىن، خالىقنىڭ 1958- يىلىدىكى يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى تۇرۇش ھەرىكىتىدە يازغان ئىدىيىۋى دوكلاتىدا مۇنداق جۈملىلەرنى كۆرۈپ قالدى: «مەن ئىزچىل پارتىيىگە ئەگىشىپ، ئۆزۈمنى ئىنقىلابقا بېغىشلاپ، تىرىشىپ خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ كەلدىم. ئىنقىلاب، خىزمەتنى بىرىنچى ئورۇنغا قويغانلىقىمدىن ئاتا - ئانامنىڭ مېنى ئۆيلەپ قويۇش تەلىپىنىمۇ رەت قىلىپ بېيجىڭغا ئوقۇشقا باردىم. لېكىن، نەزىمە ئالدىمدا پەيدا بولۇپ، نازۇكەرەشمىلىك قىلىق چىقىرىپ مېنى ئەسىر قىلىۋالدى، ھوشۇمنى يوقاتتىم. شەھۋانىي نەپسىمنى باسالماي، شىنجاڭنىڭ بېيجىڭدىكى ئىش بېجىرىش ئورنىنىڭ پاكىز ئىشخانىسىنى بۇلغاپ قويدۇم. شۇنداق قىلىپ، ئاتا-ئانام چاي ئىچۈرۈپ قويغان قىزنى ھەسرەتتە قالدۇرۇپ، نەزىمەنى خوتۇن قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم».

نەزىمە بۇ جۈملىلەرنى ھەسرەت - نادامەت ئىچىدە ئوقۇپ تۈگەتتى. نەزىمە ئىقرار، ئۇمۇ خالىقنى ياخشى كۆرۈپ قېلىپ تېگىۋالغىنى يوق. ئۇنىڭ پارلاق كېلەچىكىگە شېرىك بولۇپ، ئەۋزەل ئورۇندىن پايدىلىنىپ ھۆزۈر سۈرۈش، باشقىلاردىن ئۈستۈن تۇرۇشقا ئىنتىلىپ ئۇنى قوغلاشقان. بىر قېتىملىق تەۋەككۇل قىلىش بىلەنلا ئۇ غەلىبە قىلغان. ئەپسۇس، بۇ ئارخىپ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ـتا... نەزمە ئاچچىقتىن يۇرىكى يېرىلىپ كەتكۈدەك ھالغا كەلدى. ئۇ ئاشۇ غەزىپىدە خالىق بىلەن سوقۇشۇپ ئادا - جۇدا بولغانمۇ بولاتتى. لېكىن ئۇ، ئارخېئولوگنىڭ تۆمۈردەك چىڭ ئىنتىزامىنى بىلەتتى، ھەتتا خالىققا يېنىچە قاراپ سەزدۈرۈپ قويسىمۇ، بۇ ئورۇندا ئۆزىنىڭ ئىشلەپ قېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. قانداقلا بولمىسۇن، بۇ ماتېرىيالنى كۆرۈش ئارقىلىق نەزمەدە خالىققا نىسبەتەن كۆڭۈلدە سان پەيدا بولدى، خالاس.

شۇ تاپتا نەزمەنىڭ ئالدىدا شەھەر باشلىقلىقىغا نامزات قىلىپ كۆرسىتىلگەن ئىككى كىشىنىڭ ئارخېپى تۇراتتى، ئىككىلىسىنىڭ ئۆمۈر تارىخى ساپ ھەم پاكىز، چوڭقۇر مەلۇماتلىق، تۆھپىسى كۆپ، رەھبەرلىك سەنئىتىگە مول كىشىلەر. سايلايدىغان شەھەر باشلىقى بىرلا كىشى بولغانلىقتىن، بۇ ئامەت قۇشى خالىققا تەگمەيدىغانلىقى تۇرغانلا گەپ. لېكىن ئۇ، ھازىر ئاشۇ ئەرنىڭ ئورنى، ئابرۇيىدىن بەھرىمەن بولۇپ ھالاۋەت كۆرۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئېرى شەھەر باشلىقى بولسا ئۆزىگىمۇ پايدىلىق. كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان كىلەچەك مەنپەئىتى ئۇنى ئويغا سالدى، چارە تېپىشقا ئىلھاملاندۇردى. لېكىن، چارە ئويلايمەن دەپ ئولتۇرۇۋەرسە، توختىمەتنىڭ دەققىتىنى قوزغاپ قويۇش ئېھتىمالى بار. شۇڭا، نەزمە «ئۆيدە بىرئاز ئىشىم بار ئىدى» دەپلا ئارخېپخانىدىن چىقىپ كەتتى.

سەككىزىنچى باب

1

تەبىئەت نەزىمەگە كەم ئوخشايدىغان گۈزەللىكتىن تاشقىرى، ئەقىلنىمۇ ئايماي بەرگەن ئىدى. بۇ ئايال ئۆزىنىڭ گۈزەللىكىدىن پايدىلىنىپ، پىتنە - پاسات، ۋە ھىيلە - نەيرەڭ ئويدۇرۇپ چىقىپ، ئۆز بەختىنى يارىتىشقا بار كۈچى بىلەن ئىنتىلەتتى.

نەزىمە خېلىدىن بۇيان قاسىم ئەپەندىدىن ئۆچ ئېلىش، ئۇنىڭ ئايالى ھەببە ئاپىيانى ھەسرەتتە قالدۇرۇش نىيىتىگە كەلگەن، لېكىن ئۇلارغا رەزىل قولىنى سۇنالمىغان ئىدى. مانا ئەمدى ئۇ قاسىم ئەپەندىنىڭ ئارخىپىنى كۆرۈشكە مۇۋەپپەق بولدى. بۇ ئارخىپتىن يەنە بىر قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ «ئۆزبېكىستان تارىخى» چىقىپ قالدى. بۇ قاسىم ھەمدۇللايۇفنى نەزىمە بايا ئارخىپخانىدا ئىسكەن ئالالمىغان ئىدى، ئۇ بازارغا كېتىۋېتىپلا ئويلاپ يەتتى. بۇ، 50- يىللارنىڭ باشلىرىدا شىنجاڭ ھەربىي رايونى ئاچقان مەدەنىيەت ئۆگىنىش كۇرسىدا ئوقۇغان، ھەربىي رايون ئاممىۋى خىزمەت باشقارمىسىدا بۆلۈم باشلىقى قاسىم ھەمدۇللايۇف ئىدى. ئۇ 1956- يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ كەتكەن، ئەمەلىيەتتە قاسىم ئەپەندىنىڭ ئارخىپىدىكى يەنە بىر ماتېرىيالنىڭ ئىگىسى بۇ يەردە يوق ئىدى. ئۇنى قاسىم ئەپەندىنىڭ ئارخىپىدىن ئېلىۋەتكىلى بولمايتتى، ھەتتا يامىنى كەلسە، بۇنى قاسىم ئەپەندىنىڭ «ئۆزبېكىستان تارىخى» دېيىشكىمۇ بولاتتى. «راست، نېمىشقا شۇنداق دېيىشكە بولمايدىكەن.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

توختىمەت خەنزۇچىنى بىلمىگەندىكىن، ئۇنىڭ كۆزىنى بويايلا، مۇشۇ «ئۆزىنىڭ تارىخى» دىكى مەسىلىلەرنى قاسىم ئەپەندىمنىڭ تارىخىغا تاڭسام، ئۇنىڭ ئوبرازى خۇنۇكلىشىدۇ، بۇنى يۇقىرى دەرىجىدىكى بىيۇروكراتلار تەكشۈرۈپ يۈرەتتىمۇ، تەكشۈرگەندىمۇ مەسئۇلىيەت توختىمەتكە ئارتىلىدۇ. بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقۇدىغان بولدۇم، ھەم قاسىم ئەپەندىمدىن ئۆچۈمنى ئالىمەن، ھەم ئېرىمنى شەھەر باشلىقى قىلىپ ئۇنىڭ سايىسىدا ھۆزۈر - ھالاۋەت كۆرىمەن».

نەزىمە مۇشۇلارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ، ھاياجان ئىلكىدە قەدىمىنى تېز ئېلىپ ئۇدۇل گايىت ئۇستامنىڭ دۇكىنىغا بېرىپ نورمىلىق گۆشتىن 2 كىلوگرام، كۆكتات دۇكىنىغا كىرىپ سەۋزە، پىياز سېتىۋېلىپ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. ئۇ تاماق ئېتىشكە تولمۇ قىيىق بولسىمۇ، بۇگۈن ھۆرۈنلۇق، شەيتانلىقىنى قوغلۇۋېتىپ، ئوخشىتىپ پولۇ ئەتتى. نەزىمە ۋۇجۇدىدا يۇز بەرگەن ئىچكى خۇشاللىقىنى يولدىشى خالىق بىلەن ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتىپ ئورتاقلىشالمىسىمۇ، ئۇنى مەززىلىك تامىقى ۋە خۇشخۇي ناز - قىلىقلىرى بىلەن كۈتۈۋېلىپ، نۆۋەتتىدە ئۇنىڭمۇ ئۆزىنى ئەركىلەتكۈسى، مىجىقلاپ ئويغىتىشىنى قوبۇل قىلىپ، كۆڭلىدىكى شېرىن خۇشاللىق بىلەن ئەنسىزلىك بىرلىشىپ كەتكەن ئېغىر، دېلىغۇل كەيپىياتىنى بىر ئىزغا چۈشۈرۈپ، ئۆزىگە مەدەت، كۆڭلىگە تەسەللى تاپماقچى بولدى. پولۇ دەم يەپ ھويلىنى ئاشىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى قاپلىغاندا، خالىق قارا سومكىسىنى كۆتۈرۈپ روھلانغان قىياپەتتە ھويلىغا كىرىپ كەلدى. ئۇمۇ نەزىمەنىڭ كۆڭلىنى ئېلىۋالماقچى بولغاندەك، ئىچكى قىسىمدا ئالاھىدە تەمىنلەيدىغان يېشىل سارجىدىن بىر كىيىملىك ئالغاچ كەلگەن ئىدى. ئۇنىڭ بۇ شەپقىتى نەزىمەنىڭ قەلبىدىكى خالىققا قارىتا كىر - داغلارنى نەلەرگىدۇر ئۇچۇرۇپ كەتتى. ئۇ، يېنىك

قەدەم ئېلىپ خالىقنىڭ ئالدىغا كېلىپ تەبەسسۇم ياغدۇردى.

— بۇگۈن سىزگە نېمە بولدى خالىق، ئەجەبمۇ ساقلىتىۋەتتىڭىزغۇ، — دەپ ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ، بېشىنى مەيدىسىگە قويدى.

خالىق باللىرىنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ ئۆي تەرەپكە قارىۋېتىپ، نەزىمەنىڭ بېشىنى سىيلىدى.

— نېمە بولدى نەزىمە، بۇگۈن سىز ھەم مۇلايىم، ھەم چىرايلىق بولۇپ كېتىپسىزغۇ، بىر يەرگە مېھماندارچىلىققا بارايلى دېمەيدىغانسىز.

خالىق مېھماندارچىلىقتىن قاچاتتى، نەزىمە ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇراتتى، بەزىدە ئۇ خالىقنى مېھماندارچىلىققا ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلىق چىقىرىپ، كۆزىنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ ئاپارماي قويمايتتى.

— ياقەي ئامرىقىم، مەن ئەمدى سىزنى قالايمىقان سۆزەپ يۈرمەيمەن، باشقىلارغا مۇھەببىتىڭىزنى تارتتۇرۇپ قويمايمەن. مەن ھازىر سىزگە ھەر قانداق ۋاقىتتىكىدىنمۇ ئامراق بولۇپ كەتتىم، سىزنى ساندۇقتا ساقلىغۇم بار، ھى، ھى، ھى، ئەكېلىڭ سومكىنى، تېز قولىڭىزنى يۇيۇڭ.

خالىق قولىنى يۇيۇۋېتىپ، نەزىمەگە يېنىچە قاراپ كۈلدى.

— بىلدىم، پولۇ دەم يەپ ئۇنىڭ مەززىلىك پۇرىقى ئىشتىھىمنى ئېچىۋەتتى، بۇگۈن سىز نېمانچە تېتىكلىشىپ كەتتىڭىز، ماڭا قارىمايلا...

نەزىمە خالىقا لوڭگىنى سۇنۇپ بەردى، ئۇ قولىنى ئېرتىۋاتقاندا نەزىمە ئۇنىڭ پېشانىسىگە بىگىز قولىنى تەگكۈزۈپ تەبەسسۇم قىلىپ، سۆزىنى بۆلدى:

— ھەي بىزەڭ، بۇگۈن مېنى زاڭلىق قىلماڭ، مەن سىزگە خۇش خەۋەر يەتكۈزىمەن، ئۆيگە كىرىڭ.

خالىق تاشقارقى ئۆيدە ئولتۇرغان باللىرىغا ئۇنى - بۇنى دەپ

قويۇپ، ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ ئولتۇردى، نەزىمە باللىرىغا پولۇنى ئۈسسۇپ بېرىۋېتىپ، گۆش بېسىلغان بىر لېگەن پولۇنى كۆتۈرۈپ كىردى. ئۇ ئىززەت - ئىكرام بىلەن پەتنۇستا خالىققا چاي تۇتتى.

— ۋاي - ۋۇي نەزىمە، ماڭا چاينى پەتنۇستا بېرىۋاتسىزا، ها، ها، ها...

— كۇن ئوخشاشلا شەرقتىن چىقىۋاتىدۇ،— ئۇ خالىققا ئىللىق تىكىلىپ، پىسكىگىدە كۇلۇپ قويۇپ، ئىنتايىن يېقىنچىلىق بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى،— بىلىۋاتامسىز، سىزنىڭ ئورنىڭىز، ئىناۋەتنىڭىز ئۆسۈۋاتىدۇ، ئۇزاققا قالماي شەھەر باشلىقى بولىسىز، شۇڭا ئۆيدىمۇ سىزنىڭ ئورنىڭىزنى ئۆستۇرۈپ، ھەر كۇنى قەدىرلىك مېھماندەك كۇتىسەم بولامدۇ، ھى، ھى، قېنى چاينى ئېلىڭ.

نەزىمە ئۇنىڭ قارىشىدا ئولتۇردى ۋە پولۇنىڭ ئۈستىگە بېسىلغان گۆشنى پارچىلاشنى ئىشارەت قىلىپ پىچاقنى سۇندى. خالىق ئۆزىنى شەھەر باشلىقىغا نامزات قىلىپ كۆرسىتىلگەنلىكىدىن خەۋەر تاپقان ئىدى. ئۆزىنىڭ پەرزىچە بۇ پەقەت دېموكراتىيىنى جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈنلا كۆرسىتىلگەن نامزات، ئۇنىڭ ئەمەلىي ئەھمىيىتى يوق ئىدى. بۇنى نەزىمەنىڭمۇ ئاغزىدىن ئاڭلاپ ئۆزىچىلا ئەنسىرەپ قالدى.

— سىز مۇنداق چاقچىقىڭىزنى قويۇڭ، خام تەمەدە بولۇش بىزگە زىيانلىق،— خالىق گۆشنى توغراپ پولۇنى بىر كاپام ئېلىپ ئاغزىغا سالدى،— پولۇ ئوخشاپتۇ، قېنى سىزمۇ ئېلىڭ، تاماق تەڭگە ئوبدان سىگىنى ھەممىدىن ئەۋزەل،— دېدى.

خالىق نەزىمەنىڭ گېپىنى ئۇزدۇم، ئەمدى ئۇ پەسكويغا چۈشۈپ تامبقىنى يەيدۇ، گېپىنى مۇشۇ تېمىغا يۆتكەيدۇ، دەپ ئويلىغان ئىدى، نەزىمە تېخى تاماقنىمۇ ئالماي خالىقنىڭ

كۆزىنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى:

— خام تەمەنى رېئاللىققا ئايلاندۇرساق نېمىشقا بولمىغۇدەك، ھەربىرىمىز قىلىپ باقمايمىزمۇ- ھە.

— ياق بولمايدۇ، ھېچكىم شەھەر باشلىقى بولمەن دەپلا بولۇۋالالمايدۇ. بىر شەھەردە بىرلا شەھەر باشلىقى بولىدۇ، بۇ مەنسەپ ھۆرمەتلىك قاسىم ئەپەندىمگىلا مۇناسىپ. مەن ئۇنىڭ شەھەر باشلىقى بولۇشىنى ئارزۇ قىلمەن، يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىكىمۇ، شەھەر خەلقىمۇ شۇنى ئۈمىد قىلىدۇ،— خالىق يۈرەك سۆزىنى قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ چىرايىدا ساختىلىقنىڭ ئۇچقۇنى كۆرۈنمەيتتى.

— مەن ھەقىقەتنى، رېئاللىقنى ئىنكار قىلىۋاتقىنىم يوق. لېكىن، ماۋجۇشىنىڭ ئىزباسار يېتىشتۇرۇش چاقىرىقى قۇرۇق گەپ ئەمەستۇ. قانداقلا بولمىسۇن، ئۈمىدنىڭ بىر تال ئىنچىكە يىپى سىزنى شەھەر باشلىقلىق ئەملىگە باغلاپ تۇرۇپتۇ.

نەزىمەنىڭ ئۈمىدكە تولغان كۆز نۇرى خالىقنىڭ تېنىدىن ئۆتۈپ يۈرىكىدە توختىدى، ئۇ ھايا جانلاندى. ئۇ غەپلەت پەردىسىدىن قوتۇلۇپ، كۆزى ئېچىلىۋاتقاندەك بولۇپ نەزىمەگە قارىدى.

— بۇ گېپىڭىزمۇ ئورۇنلۇقتەك تۇرىدۇ، لېكىن...

— لېكىن دەۋەرمەك،— نەزىمە خالىقنىڭ سۆزىنى چورت كەستى،— جاسارەتلىك بولۇڭ، بەل باغلاڭ، مەن سىزگە مەدەتكار بولىمەن، بىرلىكتە تىرىشايلى، بولامدۇ؟

خالىق ئۆز - ئۆزىگە ئىگە بولالايدىغان، مۇستەقىل پىكىر يۈرگۈزەلەيدىغان، سەگەك يېگىت ئىدى. ئۇ نەزىمەنىڭ كىشىگە ھەم ئىلھام بېغىشلايدىغان، ھەم ئەندىشىگە سالىدىغان سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا قاراپلا قالدى. شۇ تاپتا نەزىمەنىڭ ۋۇجۇدىدا ياشلىق باھارىنىڭ ھاياتىي كۈچى بۇرۇنقىدەكلا ئۇرغۇپ، پۈتكۈل ئەزايىدا گۈزەللىك ئېقىمى توختىماي ھەربىرىمىز قىلىپ، كۆزلىرى

ئۇيغۇرچە كىتاب ئوقۇيدىغان تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ـدىن ھېيلە ـ مىكىرنىڭ يالقۇنى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. خالىق خوتۇنىغا قاراپ مۇشۇلارنى سېزىپ يەتكەندە، ۋۇجۇدى تىترەپ، قەلبى ئەنسىزلىك ئىچىدە قالدى. ئۇ خوتۇنىنىڭ ئۆزىگە شەھەر باشلىقلىقىنى ئېلىپ بېرىمەن دەپ كىملەرنىڭدۇر ئالدىغا بېرىپ نازۇكەرەشمىلىك قىلىق چىقىرىپ يۇرۇش ئېھتىماللىقىنى پەرەز قىلىپ يەتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ كەيپىياتى ئۇچۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ـ دە، نەزىمەنىڭ پىشانىسىگە بىگىز قولىنى تەڭلىدى:

— سىز، سىز يەنە نېمە قىلاي دەيسىز، ماڭا شەھەر باشلىقلىقىنى تىلەپ، قايسى باشلىقنىڭ ئالدىغا نايناقلاپ بارماقچى؟ ياق، ھازىر سىز يۈگەنسىز يۈرىدىغان تايچاق ئەمەس، بەلكى مېنىڭ خوتۇنۇم. بۇنداق قىلىشىڭىزغا قەتئىي يول قويمايمەن، ئەگەر...

نەزىمە مۇنداق ۋارقىراپ ـ جارقىراشلاردىن كۆڭلى يېرىم بولۇپ، ئۆزىنى يوقىتىپ قويىدىغان خوتۇن ئەمەس. ئۇ تەمكىنلىكىنى بۇزماي، چىرايىنى ئۆزگەرتمەي ئورنىدىن تۇرۇپ، خالىقنىڭ ئاغزىنى توسۇۋالدى.

— بولدى، خاپا بولماڭ. بايا دېگەن گەپلىرىمنى گۆرگە تىقىۋېتەي، ئەمدىغۇ كۆڭلىڭىز تىنغاندۇ ـ ھە. تامىقىڭىزنى يەڭ، ئولتۇرۇڭ، قىزىق چاي قۇيۇپ بېرەي. قاراڭ، قىزىمىز ئەزىزە پىئونىرلار ئەترىتىگە قوبۇل قىلىنىپتۇ،— نەزىمە ئۇستىلىق بىلەن خالىقنىڭ كۆڭلىنى بەزلەپ، گەپنى يۆتكىدى. ئىككىيلەن ئولتۇرۇپ پولۇنى ئىشتەي بىلەن يېيىشتى.

نەزىمە ئەتىسى ھېچقانداق ئىش يۈز بەرمىگەندەك، شىپۇن دۇخاۋا كۆڭلىكىنى كىيىپ، چىرايلىق ياسىنىپ ئىشقا كەلدى. ئارخىپخانىدا توختىمەت ئۇنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى.

— نەزىمە، كېلىڭ، بۈگۈن تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپسىزغۇ، يولىڭىزغا قاراپ كۆزۈم تېشىلىپ كېتەي دەپلا قالدى.

— ھەي توختىمەت، بۇ زىنداندا كۆزىڭىزنى ماڭا ئىسراپ

قىلماڭ. قېنى ئىشىكىزنى تاپشۇرۇڭ، بۇنى تېز تۈگەتمىسەك، ئىشىم چىقىپ قېلىپ، سىزگە يارەم قىلالماي قالماي يەنە.

— شۇنداق، شۇنداق، توغرا ئېيتىسىز،— توختىمەت قاسىم ئەپەندى قاتارلىق بەش كىشىنىڭ ئارخىپىنى كۆرسىتىپ،— سىز مۇشۇ كىشىلەرنىڭ يەككە ماتېرىيالىنى ئۈيغۇرچە، خەنزۇچە قىلىپ تەييارلاپ بېرىڭ. مەن خالىق قاتارلىق سەككىز كىشىنىڭ يەككە ماتېرىيالىنى ئۈيغۇرچە تەييارلىسام، خەنزۇچىسىنى تەرجىمە قىلىپ بېرەرسىز.

— مېنى بۇ زىندانغا بىر ھەپتە باغلۇۋالغۇدەكسىز- دە، بوپتۇ ئىشلەيلى،— دېدى نەزىمە ئارخىپلارنى ئالدىغا تارتىپ، توختىمەتنىڭ قارشىسىدا ئولتۇرۇۋېتىپ.

نەزىمە تېخى كۆرمىگەن ئارخىپلاردىكى ماتېرىياللارنى چۈشتىن بۇرۇن كۆرۈپ بولدى، چۈشتىن كېيىن قاسىم ھەمدۇللا- يۇفنىڭ يەككە ماتېرىيالىنى يېزىشقا كىرىشىپ كەتتى. ئۇ ئاخشام يولدىشى خالىقنىڭ قارشى تۇرۇشىغا ئۇچرىغان بولسىمۇ، لېكىن قاسىم ھەمدۇللايۇفتىن ئۆچ ئېلىش نىيىتى ئۆزگەرمىدى. شۇڭا ئۇ، ئارخىپتىن ھېلىقى ئايرىم تۇرغان 38- نومۇرلۇق قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ «ئۆزىنىڭ تارىخى» نى چىقىرىۋېلىپ، شۇنىڭغا قاراپ تەرجىمە قىلىپ يېزىۋەردى. ئۇنىڭ كاللىسىغا ھېچنىمە كىرمەيتتى، لېكىن توختىمەتتىن ئەنسىرەپ، تۇرۇپ - تۇرۇپلا ئۇنىڭغا يان كۆزىدە قاراپ قوياتتى «ياق، ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ كەتكۈدەك ھېچبىر ئىش يوق، ئۇ خەنزۇچىنى بىلمەيدۇ، كۆزى ئوچۇق قارىغۇ، ماتېرىيال پۈتكەندە ئۇ بەربىر كۆرۈپ، قول قويۇپ تەشكىلات بۆلۈمىگە يوللايدۇ ئەمەسمۇ، ۋاقتى كەلگەندە بىر گەپ بولار». نەزىمە كۆڭلىدىن مۇشۇلارنى ئۆتكۈزۈۋېلىپ يۈرىكىنى توق تۇتۇپ، يېزىپ پۈتكۈزگەن ماتېرىيالنى ئوچۇق - ئاشكارىلا ئۇستەلنىڭ بۇرجىكىگە قويۇپ قويدى ۋە باشقا بىر

ئۇيغۇر كتاب توپلىتىمى
www.uyghurkitap.com

تارخپنى چقىرىپ، ئۇ كىشىنىڭ يەككە ماتېرىيالىنى تەرجىمە قىلىپ يېزىشقا كىرىشتى.

ئالاھازەل ئىككى سائەت ئۆتكەندۇ، توختىمەتمۇ ماتېرىيال يېزىپ كۆز - قوللىرى تالغان بولسا كېرەك، قەلەمنى ئۈستەلگە قويۇپ، ئورنىدىن تۇرۇپ ئەسنەپ كېرىلدى، ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ ھەرىكەت قىلدى، ئاندىن نەزىمەنىڭ كەينىگە كېلىشىگە ئايالالاردا بولىدىغان بىر خىل خۇش پۇراق بۇرنىغا ئۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى بىر خىل شادلىمان كەيپىيات قاپلىدى. ئۇ ئورنىدا تۇرۇپ بوينىنى سوزۇپ، نەزىمەنىڭ مارجانىدەك تىزىپ يازغان خەنزۇچە خەتلىرىگە مەستلىكى كېلىپ، مىيىغىدا كۈلۈپ قويدى. ئۇنىڭ نەپەس ئېلىشىنى سەزگەن نەزىمە مىدىرلاپ قويدى. بۇنىڭدىن توختىمەت ئۆكايىسىزلىنىپ، قولىنى سوزۇپ نەزىمە تەرجىمە قىلىپ يېنىغا قويۇپ قويغان ماتېرىيالنى ئالدى.

— سىز مېنىڭ قېشىمغا قاچان كېلىۋالغان ئىدىڭىز؟ — دېدى نەزىمە توختىمەتكە يېنىچە قاراپ.

— ۋۇي، ۋۇي نېمە گەپ بۇ،— دېدى توختىمەت ئوقۇشقا كىرىشكەن ماتېرىيالدىن كۆزىنى ئالماي، ئەجەبلەنگەن ھالدا،— قاسىم ئەپەندىم گومىنداڭ ئەزاسى، رايونلۇق پىرقىنىڭ سېكرىتارى بوپتىكەن. تۇۋا، زادىلا ئويلىمىغان ئىكەنمەن. ئادەمنىڭ خۇشخۇي، مۇلايىم تەقى - تۇرقى، ئورنىغا قاراپلا ئۇنىڭ تارىخىغا باھا بەرگىلى بولمىغۇدەك. نەزىمە بۇ راستمۇ؟ مەنغۇ بۇ كىشىنىڭ ئازادلىقتىن بۇرۇنقى تارىخىنى بىلمەيتتىم.

توختىمەتنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپلا، نەزىمە خۇددى يامان چۇش كۆرگەندەك پۈتكۈل ئەزايىنى سوغۇق تەر باستى. لېكىن، يەنىلا توختىمەتكە قاراپ كۆزلىرىنى چەكچەيتتى.

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ توختىمەت، مەن قاسىم ئەپەندىنىڭ خەنزۇچە «ئۆزىنىڭ تارىخى»دا شۇنداق يېزىپتۇ. ماڭا

ئىشەنمىسىگىز، باشقا تەرجىمان...

— نەزمە، مېنىڭ گېپىمنى خاتا چۈشەنمەڭ.

نەزمە ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ يۈرىكى پوكۇلداپ، بەدىنى تىترەپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، بۇ ھالىتىنى يوشۇرۇشقا تىرىشىپ، سۈرلۈك ھالەتكە كىرگەن رەھمسىز كۆزىنى توختىمەتكە تىكتى:

— مەن سىزنى قىينىلىپ قالدى دەپ، بۇ زىنداندا ئىشلەپ بېرىۋاتسام، سىز ئالدىمغا ئۇسسۇلۇق قۇيۇپ كۆڭلۈمنى ئالماقتا يوق، مەن يارغان ماتېرىيالدىن پۇتاق چىقىرىۋاتىسىزغۇ. ئىشىگىزنى تاشلاپ چىقىپ كېتەيمۇيا.

— شۇنداق، سىزگە غەمخورلۇق قىلالماپتىمەن. ئۆزۈممۇ ئۇسساپ كەتكەن ئىدىم، راست، بايا مۇزلىسۇن دەپ بىر تاۋۇزنى چېلەكتىكى سۇغا چىلاپ قويغان ئىدىم. ئۇنى يەيلىمۇ؟— توختىمەت نەزمەنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشقا ئالدىرىدى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرۈپ، نەزمە پىسسىقىدە كۈلۈپ قويدى.

— تاۋۇز يەيلى، سىز پىچاق تېپىپ كىرىڭ.

نەزمە توختىمەتنىڭ خىزمەتتىكى مەسئۇلىيەتچانلىقىغا قايىل، بولۇپمۇ كادىرلارنىڭ سىياسىي ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلاردا ئۇ ھەرگىز كەتكۈزۈۋەتمەيتتى. شۇنداقتىمۇ، نەزمە ئۇنىڭ خەنزۇچىنى بىلمەسلىكىدىن پايدىلىنىپ يوچۇق تېپىپ پايدىلىنالايتتى. قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ ئارخىپىدا مۇشۇنداق ئىمكانىيەت، مۇمكىنچىلىك بار ئىدى. ئارخىپتىكى ئىككى قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ «ئۆزبېكىڭ تارىخى» خەنزۇچە بولۇپ، ئۇنى توختىمەت ئوقۇيالمايتتى. لېكىن ئۇ، «ئۆزبېكىڭ تارىخى» نىڭ ئۇستىگە يېزىلغان «38»، «49» نومۇرلارغا قاراپ، ئىككى ئادەمنىڭ ئارخىپى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىغا كۆرسىتىپ ئوقۇتسىلا... توختىمەتنى ئۇنداق قىلمايدۇ دېگىلى بولمايتتى. مۇنداق ۋاقىتلاردا نەزمەنىڭ كاللىسى تېز

ئىشلەيتتى، «توختىمەتنى ئېغىز ئاچالمايدىغان قىلىۋېتەي، ئارخىپخانا شۇنچە پىنھان تۇرسا، ھەرنېمە قىلىش مۇمكىن».

سەرتتا ئىسسىق قاينىۋاتقان بولسىمۇ، ئارخىپخانىدىن نەم ھاۋا پۇراپ تۇراتتى، بۇ يەر سوۋۇن ئىدى. نەزىمە «سوغۇق ئۆتۈپ قالمىسۇن» دەپ كىيىۋالغان چاپىنىنى سېلىۋېتىپ، شىپۇن دۇخاۋا كۆڭلەكسىنەك تۇگمىلىرىنى يېشىۋەتتى. شۇ ۋاقىتتا توختىمەت پىچاقنى كۆتۈرۈپ كىرىپ، چېلەكتىكى تاۋۇزنى جوزا ئۇستىگە قويۇپ تىلىپ، بېشىنى كۆتۈردى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئىختىيارسىز ھالدا نەزىمەنىڭ يېرىم ئوچۇق تۇرغان كۆكسىگە چۈشۈپ، بىرھازاغىچە قاراپ قالدى. نەزىمە كىيگەن شىپۇن دۇخاۋا كۆڭلەك ئاجايىپ گۈزەل كۆرۈنەتتى، مېدالىئون ئاسقان بوينى، چۈۋۈلغان بۇدۇر چاچلىرى، بېلەزۈك سالغان مامۇق بىلەكلىرى، كىچىككىنە قوللىرى گۈزەل ئىدى. نەزىمە چىرايىنى گۈلدەك ئېچىپ، بىپەرۋا ھالدا تاۋۇزدىن بىر تىلىم ئالدى.

— توختىمەت،— نەزىمەنىڭ ئۆزىنى چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغان توختىمەت ھوشىنى يىغىپ نەزىمەگە قارىدى. يۈزى شەلپەردەك قىزىرىپ ئوماقلىشىپ كەتكەن نەزىمە ناز قىلىپ،— تاۋۇزنى مېنى يېسۇن دەپلا تىلمىغانسىز، سىزمۇ ئېلىڭ،— دېدى.

— ئېلىڭ، ئېلىڭ، مەنمۇ ئالدىم مانا،— توختىمەت قولىغا بىر تىلىم تاۋۇزنى ئېلىۋېتىپ، كۆزلىرى ئىختىيارسىز ھالدا نەزىمەنىڭ كۆكسىگە بېرىپ توختىدى.

نەزىمە ئۇنىڭغا ئويۇن چىقىرىپ بىرىۋاتقانىدەك، تاۋۇزنى يېگۈچە تۇرۇپ كۆڭلىكىنى تۇرۇپ مۇرىسىگە ئەكېلىپ ياقىسىنى تارتىپ، كۆتۈرۈپ قويىاتتى - تۇرۇپ چۈشۈرۈپ قويىاتتى. توختىمەتنىڭ تومۇر - تومۇرلىرىغا يېگۈشتەن قان ئۇرغۇپ، ۋۇجۇدى يايراپ كەتتى. غۇرۇرىدە كەلگەن بۇ خىل شادلىق تۇيغۇسى ئۇنىڭدىكى ئەرلىك غۇرۇرنى قوزغىۋەتتى. نەزىمە تاۋۇزنى

يەپ بولۇپ، كارىۋاتنىڭ بۇرجىكىدە ئولتۇردى.

— توختىمەت، كارىۋاتتا يوتقان - كۆرپە، ياستۇقلارمۇ تەييار- كەن، چۈشتە مۇشۇ يەردە ئۇخلايدىغان ئوخشىمامسىز،— ئۇ كۆكسىنى لىپتىكىدىن چىقىرىۋېتىپ، سۆزىنى داۋام قىلدى،— نېمىدېگەن سالقىن، ياتسا كىشىنىڭ قوپقۇسىمۇ كەلمەس- ھە.

— يېتىشقا تەييارلىغان، لېكىن يېتىپ باقمىدىم، قورققۇم كېلىدىكەن...

— شۇمۇ يىگىت دەيدىغان گەپمۇ، مۇندىن كېيىن بۇ يەردە يېتىشقا قورقىسىز، مېنى ھەمراھ قىلىۋېلىڭ،— نەزىمە كۆزىنى خۇمارلاشتۇرۇپ ۋىلىقلاپ كۈلدى.

توختىمەت گەپنى گۆر - گۆر قىلىدىغان، چاقچاق خۇمار يىگىت ئىدى. بۈگۈن نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنىڭ تىلى كالامپاي بولۇپ قالغانىدەك، نەزىمەگە تاقابىل تۇرغۇدەك سۆز تاپالمايۋاتاتتى. گويا ئۇنىڭ روھى تېنىدىن ئاجراپ، نەزىمەنىڭ كۆكسىدىن كۆزلىرىنى ئالالمايتتى، ۋۇجۇدى تىكەنلىشىپ بىرقىسما بولۇپ كېتىۋاتاتتى. شۇنداقتىمۇ، ئۇنىڭ ئەقلى ئىشلەپ، بىر خىل كۈچ ئۇنىڭ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشىغا دەۋەت قىلاتتى.

— بۇ كارىۋاتقا ئىككى ئادەم پاتمايدۇ ھەم كۆتۈرەلمەيدۇ، ئارخىپخانىنىڭ نەملىكىمۇ ئادەمنى...

— ۋاي - ۋۇي توختىمەت، ھازىرلا ياتايلى دەۋاتقانىدەك كارىۋىتىگىزنى مەندىن قاچۇرۇپ كەتتىگىزغۇ،— نەزىمە سۆزلە- ۋېتىپ كۆرپە - يوتقانلارنى كارىۋاتقا يايدى، ئاندىن ئايىغىنى سېلىۋېتىپ كارىۋاتقا چىقىپ سۇنايلىنىپ ياتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى- كى ئاستىغا سۇرۇلۇپ قېلىۋىدى، ئالدى تېخىمۇ تولۇق ئېچىلدى. ئۇ بىر خىل ناز بىلەن،— مانا قارا<u></u>ڭ توختىمەت، مەن كارىۋاتنىڭ ئاران ئۇچتىن بىر قىسمىدا ياتتىم، ئىككى قىسمىغا سىز پاتما- سىز، ۋاي ئاللىيەي، تاۋۇزنى يەپ تويمايسىزغۇ، بولدى قىلىڭە.

ئۇيغۇر كتاب توربىتى
www.uyghurkitap.com

— ئىككى تىلىم قالدى، يېڭەتمىسەم ئىسراپ بولىدۇ،— توختىمەت ئۇنىڭغا قارىماسلىقتا تىرىشىپ بىر تىلىم تاۋۇزغا قولىنى ئۇزاتقان ئىدى، نەزىمە ئۇنىڭ بىلىكىدىن تارتتى.

— كېلىڭ توختىمەت، خىزمەتتە ئۆزئارا ھەمكارلىشىپ ئىشلەپ كەلدۇق. كارىۋاتقا كېلىڭ، ئىككىمىز ھەمكارلاشقانلىقىمىزنى قۇتلۇقلايلى، كېيىنكى ئىشلىرىمىز ئۇچۇن مەخپىيەتلىكنى ساقلايلى. توختىمەت، ماڭا قارىسىڭىزچۇ.

توختىمەت ئۆزىنى تۇتالماي قالدى. ئۇ نەزىمەنىڭ كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان چىرايلىق تېنىگە، ناز - كەرەشمىلىك قىياپىتىگە قارىدى. نەزىمە كۇلۇمسىرەپ ئۇنى تېنەتتى، بۇ كۇلۇمسىرەش پاللىدە چىققان ئاپتاپتەك ئىككى ئوتتۇرىدىكى قورۇنۇشنى، سالقىن تۇمانىنى سۈرۈپ تاشلىدى. بۇ چىرايلىق ئايالنىڭ تېنىنى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن ھەدىيە قىلىشىنى ئۇ چۇشىدىمۇ كۆرمىگەن ئىدى. نەزىمەنىڭ ئاشۇ شەھۋانىي كۆزى، گۇلدەك ئېچىلغان چىرايى ۋە كارىۋاتتا يېتىۋېلىپ چاقىرىشى بارلىقىنى تەقدىم قىلىۋاتقانلىقىغا ھەقىقىي ئىشەنىدى.

— سىز مېنى چاقىرىۋاتامسىز، بۇ... بۇ... مەن...— دەپلا، كىيىم - كېچەكلىرىنى سېلىۋېتىپ، نەزىمەنى كارىۋاتقا باستى...

2

60- يىللاردا جۇڭگونىڭ ھەممىلا يېرىنى «سىنىپىي كۈرەش»، «لۇشيەن كۇرىشى» قاپلاپ كەتكەن، دۆلەتنىڭ قانۇن- تۈزۈملىرى ئانچە مۇكەممەل ئەمەس، دېموكراتىك سايلام تەرتىپ بويىچە تۈزۈك يولغا قويۇلمىغان ئىدى.

شەھەرلىك پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرى توختىمەت قول قويۇپ چىقىرىپ بەرگەن قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ

يەككە ماتېرىيالنى كۆرۈپ، چۆچۈشۈپ كەتتى. لېكىن، ھېچكىم بۇ ماتېرىيالدىن گۇمانلىنىشقا جۈرئەت قىلالمىدى، بەلكى قاسىم ئەپەندىنى ھمايە قىلىپ ئۆزىگە گەپ كېلىپ قېلىشتىن قورقتى. دە، خالقنى شەھەر باشلىقى قىلىشقا قوشۇلۇپ، يۇقىرىغا دوكلات يوللىدى. يۇقىرىدىن قاسىم ئەپەندىنى شەھەر باشلىقى قىلىشقا خىزمەت ئىشلەش ئۈچۈن ئادەم كېلىۋىدى، قاسىم ئەپەندىم غەرەزسىز، شەخسىيەتسىز، ئومۇمنىڭلا ئىشىنى ئويلايدىغان ئالىيجاناب كىشى بولغانلىقتىن، يۇقىرىدىن كەلگەن ئەرگە ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقى، سالامەتلىكىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكى، ئۆزىنى پارتىيىنىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا بېغىشلىۋەتكەنلىكىنى تەكىتلەپ، شەھەر باشلىقلىقىدىن ئىبارەت ئېغىر مەمۇرىي ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالالمايدىغانلىقىنى، خالىق شەھەر باشلىقى بولسا مۇۋاپىق بولىدىغانلىقى ھەم قاملاشتۇرۇپ كېتەلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇزاق ئۆتمەيلا يۇقىرىنىڭ «خالىق مۇۋەققەت شەھەر باشلىقلىقىغا تەينىلەنسۇن» دېگەن تەستىقى چۈشتى. ئۇنىڭ كەينىدىنلا شەھەردە قۇرۇلتاي ئېچىلىپ، خالقتىن ئىبارەت بىرلا نامزات كۆرسىتىلىپ، سايلام ئوكۇشلۇق ئۆتتى.

سايلامدىن تاسادىپىيلىق ھېس قىلغان خالىق بۇ ئىشتا نەزىمەنىڭ ئىشلەتكەن ھىيلە - مىكرى بارمۇ - يوق دەپ تىڭتىگىلىدى، لېكىن غەيرىي سۆز - چۆچەك ئاڭلىمىدى، نەزىمەنىڭ نورمالسىز ھەرىكەتلىرىنىمۇ سەزمىدى. شۇنداقتىمۇ كادىرلارنىڭ ئارخىپ ئىشىغا نەزىمەنىڭ ئارىلىشىپ يۈرگەنلىكىنى نورمالسىزلىق دەپ قاراپ، ئۇ توختىمەتنى بىر يىللىق خەنزۇ تىلى ئوگىنىشكە ئەۋەتتى. توختىمەت ئوگىنىشتىن كېلىشىگە نەزىمە شەھەرلىك تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىغا خىزمەت ئىشلەپ، ئۇنى ئارخىپخانىغا كىرگۈزمەيلا، شەھەرلىك ئەمگەك ئىدارىسىگە مۇناۋىن باشلىق قىلىپ ئۆستۈرۈپ يوتكەتتۈرۈۋەتتى. بۇنى نەزىمە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

توختىمەتكە سەزدۈرۈپ قىلدى.

توختىمەت خىزمەتتە مەسئۇلىيەتچان، غەيرەتلىك، ياخشى ئىلارنى ياقىلاپ، يامانلارغا ئوت ئاچالايدىغان، گېپى ئۆتكۈر، قەلىمى كۈچلۈك كادىر بولۇپ، ھۆكۈمەت ئالدىدا يۈز تاپقان ئىدى. خەلق باشمالتىقىنى چىقىرىپ ئۇنى ماختايتتى. كوناللار «كىشىنىڭ ئېشىنى يېسەڭ تىلىڭ قىسقىرار» دەپ بىكار ئېيتمىغان. ئۇ بىر دەملىك كۆڭۈل خوشىغا بېرىلىپ، قاسىم ئەپەندىنىڭ ساپ تارىخىنى نەزىمەنىڭ بۇلغۇۋەتكەنلىكىنى سەزمىدى، ھەتتا ئۇنى ئۆز ئەملىنى ئۆستۈرۈپ قويغان دەپ قاراپ، ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلدى. ئۆزىمۇ خالمايدىغان بەزى ئىشلارنى نەزىمەنىڭ كۆڭلىنى دەپ قىلىشقا مەجبۇر بولدى.

مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدا ھەممىلا يەردە ئىنقىلابىي كادىرلارنى تارتىپ چىقىرىپ رەھىمسىز كۈرەش - پىپەن قىلىش ئەۋج ئالدى. شۇ قاتاردا قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ ئاساسى جىنايىتى ئازادلىقتىن بۇرۇن گومىنداڭغا ئەزا بولغان، رايونلۇق پىرقىنىڭ سېكرىتارى بولغان، قان - قەرزى بولۇشى مۇمكىن دېگەندىن ئىبارەت ئىدى. شۇنىڭ بىلەن قاسىم ئەپەندىنى «كۈرەش»كە تارتىپ، يۇقىرىقى «جىنايەتلىرى»نى ئىقرار قىلىشقا مەجبۇرلىدى، تىللىدى، ئۇردى، سازايى قىلدۇردى، ھەتتا ئۇنى تىزلاندۇرۇپ، تۆمۈر گاڭگزىنى بېسىپ پۇتىنى سۇندۇرۇۋەتتى.

قاسىم ئەپەندىنى كۈرەش - پىپەن قىلىش ھەرىكىتىگە نەزىمە، توختىمەتلەرمۇ قاتناشتى، چوڭ ئېقىمغا ئەگەشتى. نەزىمە قاسىم ئەپەندىنىڭ ناھەق زەربە يەپ، بىچارە، كۆرۈمسىز ھالەتكە چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ «كۆرگۈلۈكۈڭ بار سېنىڭ، مەدەنىيەت ئىنقىلابىي ئەجەب ياخشى بولدى» دەپ مەسخىرىلىك كۈلسە، توختىمەت ئۇنى قوللىغاندەك بېشىنى لىڭشىتىپ، كۆڭلىدە ئىچ ئاغرىتتى. مۇشۇ قالايمىقانچىلىقتىن پايدىلىنىپ

كەتكەن جىن - شەيتان، ئەكسىلئىنقىلابچىلارنىڭ قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىدى. ئۇلار بىرمەھەل ئۇستۇنلۇككە ئېرىشۈپلىپ، ئىنقىلابىي كۈچلەرنى باستى، لېكىن ئىنقىلابىي كۈچلەر يەنىلا كۆپچىلىك ئىدى. ئۇلار جىن - شەيتان، ئەكسىلئىنقىلابچىلارنىڭ قالايمىقانچىلىق چىقىرىپ زوراۋانلىق قىلىشىغا سۈكۈت قىلىپ تۇرۇۋەرمىدى، قەددىنى رۇسلاپ ئوتتۇرىغا چىقىپ تىنمۇتىغ ئېلىشتى. قاسىم ئەپەندىنىڭ ناھەق قارىلىنىپ ئۇۋالچىلىقتا قېلىشىغا يول قويمىدى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ بىلەن زاغرا ناننى بىرلىكتە سۈغا چىلاپ يېگەن يۇرتداشلىرى كۆكرەك كېرىپ چىقىپ، ئۇنىڭ تارىخىنىڭ پاك ۋە ئىنقىلابى جاسارەتكە تولغان، ئۆزىنى يۇرتىنىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا بېغىشلىغان ھايات ئىكەنلىكىگە گۇۋاھ بولدى.

يۇرتداشلىرى شۇنىمۇ ئىسپاتلىدىكى، يېزىمىزدىن يەنە بىر قاسىم ھەمدۇللايۇفمۇ چىققان، ئۇ راستىنلا گومىنداڭغا ئەزا بولغان، گومىنداڭ رايونلۇق پىرقىنىڭ سېكرېتارى بولۇپ، بەزى يامان ئىشلارنى قىلغان، لېكىن ئۇ خېلى بۇرۇنلا چەت ئەلگە چىقىپ كەتكەن دېيىشتى. ئۇلار قاسىم ئەپەندىنى ئىسيانچىلاردىن تارتىۋېلىپ يۇرتىغا ئەكېتىپ پاناھلاندۇردى، داۋالاتتى. لېكىن، بۇ ھەرىكەتلەر ئەينى ۋاقىتتا تەرەپبازلىق تۇسىنى ئالغان ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ يۇرتداشلارنىڭ قاسىم ئەپەندىنى جان تىكىپ قوغداشتەك ئەمەلىي پاكىت ئالدىدا توختىمەت ئويلانماي تۇرالمىدى. ئۇ ئارخىپخانىدا ئىشلىگەن ۋاقىتتىكى، بولۇپمۇ شەھەر باشلىقلىقىغا كۆرسىتىلگەن نامزاتلارنىڭ ماتېرىيالىنى تەييارلىغان ۋاقىتتىكى ئىشلارنى ئەسلىدى، قايتا- قايتا ئويلىنىپ تەھلىل قىلدى. «راست، مەن قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ ئارخىپىدا 38-، 49- نومۇرلۇق ئىككى «ئۆزىنىڭ تارىخى»نى كۆرگەن. ھەر ئىككىلا «ئۆزىنىڭ تارىخى» خەنزۇچە بولغانلىقتىن، چۈشتىن

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كېيىن نەزمە 38- نومۇرلۇق «ئۆزىنىڭ تارىخى»غىلا قاراپ يېزىپ ـتۇ. مەن شۇ ۋاقىتتا نەزمە يازغان ماتېرىيالدىن ئەجەبلىنىپ، «بۇ راستمۇ؟» دەپ سوريغانلىقىم ئېسىمدە. ھەي، مەن بىخۇدلۇق قىلغان ئىكەنمەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە نەزمە ئەقلىمنى ئوغرىـلاپ...ـ توختىمەت سەسكىنىپ كەتتى،ـ توۋا، مەن ئالدام خالتىغا چۈشكەن ئىكەنمەن، ئۇنىڭ بۇ قىلىقى ئاغزىمنى تۇۋاقلىۋېتىدىغان قىلتاقكەن».

توختىمەت قاباھەتلىك چۈشتىن ئويغىنىپ، غەزىپىنى باسالماي قالدى. ئۇ ۋىجدانسىز ئازابقا چىدىماي، نەزمە بىلەن زوكۇنلاشماقچى بولۇپ ئۆيىگىلا باستۇرۇپ كىردى ۋە :

ـ ھەي قارا يۈز، دەپ باقە، قاسىم ئەپەندىم، راستتىنلا گومىنداڭغا ئەزا بولغانما، پىرقە سېكرېتارى بولغانما؟ بۇ تارىخنى سەن ياساپ چىقتىڭ، شۇنداقمۇ؟ـ ئۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئۇنىڭ ئالدىغا باردى.

ـ توختىمەت ئاخۇن،ـ دېدى نەزمە ئۇنىڭ ئەلپازىغا پەرۋا قىلماي،ـ نېمانچە ئاچچىقلايدىغانسىز، قېنى ساپاغا كېلىپ ئولتۇرۇڭ. ئۇنداق چېچىلغانىنىڭ نېمە پايدىسى، ئىككىمىز بىر قولۇاققا چىققان ئادەملەرغۇ. قاسىم ئەپەندىمنى خەقلەر شۇنداق دەۋېتىپتۇ، بىزنىڭ نېمە كارىمىز، ئۇنىڭ شۇنداق تارتقۇلۇقى بارکەن، ھى، ھى، ھى.

ـ تارت تىلىڭنى. ئۇ بىزنىڭ سەۋەنلىكىمىزدىن كۈرەش - پىپەن قىلىنىپ ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالدى. ئۇنىڭغا ئېچىنماي كۈلۈشكە يۈزۈڭ قانداق چىدايدۇ، مېنىڭ ئالدىمدا قىلمىشىڭنى تولۇق تاپشۇر، بولمىسا كۆرگۈلۈكۈنى كۆرىسەن.

توختىمەت ئولتۇرمىدى، نەزمە ئۇنىڭ مۇنداق ئاچچىقلانـغانلىقىنى، باشقىلارغا دېۋەيلىگىنىنى كۆرۈپ باقمىغان ئىدى. نەزمەنىڭ ۋۇجۇدىغا بىر خىل قورقۇنۇش ۋەھىمىسى تارقالغانىدەك

بولدی، لېكىن ئۇ ئۆزىنى يوقىتىپ قويىدىغان، يىغلاۋاتقۇ خوتۇنلارغا نېمە ئەمەس ئىدى، شۇڭا ئۇ چىرايىغا سالماق، تەمكىن قىياپەت بېرىپ، توختىمەتنىڭ ئالدىدا تۇرغان پېتى جاۋاب بەردى:

— ئەمدى ئۇ ۋاقىتتا ماتېرىيال يازغان ئىشنى يوشۇرۇپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالمىدى. قاسىم ئەپەندىمنىڭ ماتېرىيالىنى ئاشۇنداق يازغانلىقىم راست. شۇنىڭ بىلەن يولداشىم شەھەر باشلىقى بولدى، بۇ پاكىت. لېكىن، مەن ماتېرىيالنى قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئارخىپىدا بولغان، ھازىرمۇ تۇرۇۋاتقان «ئۆزىنىڭ تارىخى»دىن كۆچۈرۈپ يازدىم. بىلىپ قويۇڭ، مېنىڭ يازغىنىم ئىككىنچى قول ماتېرىيال. قاسىم ئەپەندىمنىڭ تارتىپ چىقىرىلىشى بىزنىڭ سەۋەنلىكىمىز ئەمەس، سىز ئۇنىڭغا ئېچىگىزنى ئاغرىتىپ نېمانچە قىلىپ كېتىسىز؟ قاسىم ئەپەندىم قانچىلىك ئادەم ئىدى، پارتىيە ـ ھۆكۈمەتنىڭ باشلىقلىرىمۇ تارتىپ چىقىرىلىپ كۇرەش ـ پىپەن قىلىنىۋاتىدىغۇ. كىمگە كەتمەن چېپىپ، ئۇلارنى ئاقلاپ كېتەلەيسىز. خالىقىمۇ قاسىم ئەپەندىمىلەرنىڭ قاتارىدا كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار دېيىلىپ، كالا قوتىنىدا يېتىۋاتامدۇ. بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك ـ ھە!

— ئۆزۈڭنى مەسئۇلىيەتتىن قاچۇرما، شۇ ۋاقىتتىلا سەن ئۇنىڭ ئارخىپىغا باشقا بىر قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ «ئۆزىنىڭ تارىخى» قوشۇلۇپ قالغانلىقىنى بىلىسەن، شۇنداقمۇ؟

— بىلىمەن، ئۇ قاسىم ھەمدۇللايۇق سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ كېتىدىغان ۋاقىتدا، مەن ئۇرۇمچىدە ئۇزىتىپ قويغان.

— سەن ۋىجدانسىز، مېنىڭ خەنزۇچە بىلىمسىلىكىمدىن پايدىلىنىپ، مېنى ئالداپسەن. بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ماڭا شەپقەت قىلغان دەپ سېنى ھۆرمەت قىپتىمەن، خىزمىتىڭنى قىپتىمەن. ھەي مەنمۇ ئەخمەقكەنمەن،— توختىمەت ئورنىدا ئولتۇرۇپ ئۆزىنى ئەيىبلەپ، قولى بىلەن بېشىغا ئۇرۇپ ۋايساپ

كەتتى. نەزىمە ئۇنى توستى، توختىمەت ئورنىدىن تۇرۇپ نەزىمەگە قاراپ كۆزلىرىنى چەكچەيتتى،— قاسىم ئەپەندىم ساڭا شۇنچە كۆپ ياخشىلىق قىلغان ئەمەسمۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق، سەن نېمىشقا ئۇنىڭدىن ئۆچ ئالسەن، زىيانكەشلىك قىلسەن؟— توختىمەت مۇشتۇمىنى نەزىمەنىڭ پىشانىسىگە تىرىدى، چىشلىرى غەزەپتىن غۇچۇرلاپ كەتتى. نەزىمە گويا دەرەخنىڭ شېخىنى قايرىغاندەك، ئۇنىڭ قولىنى سىلكىۋەتتى:

— ھەي، ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان، سېنى ئۇ زىندانىدىن ئازاد قىلىپ، ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ باشلىقلىقىنى كىم ئېلىپ بەردى، بۇنى ئوبدان بىلىسەنغۇ! سەنمۇ ئېسىڭدە چىڭ تۇت، مەن قاسىم ئەپەندىمدىن ئۆچ ئالماقچى بولغان، بۇنىڭغا سەن ماسلاشقان، پۇرسەت يارىتىپ بەرگەن. شۇ ۋاقىتتا ئۆزۈڭنى تۇتۇۋالساڭ، نەپسىڭنى يېغىۋالساڭ بولاسمىدى. ئەركىلىتىپ قويسام، خۇدۇڭنى بىلمەي قالدىڭ. ئەمدى مۇنداق كۆچنى، نەپرەتنى ساڭا كىم بەردى؟ مەن شۇنىمۇ ئېسىڭگە سېلىپ قويماي، ئارخىپخانىنىڭ ئاچقۇچى سەندە، مەندە ئەمەس. يۇقىرىغا يوللىغان ماتېرىيالغا مەن ئەمەس، سەن قول قويغان. مەن قاسىم ئەپەندىمنىڭ تارىخىنى ناپاك قىلىپ يازدىم. بۇنىڭ ئۈچۈن، مەن شۇ ۋاقىتتىلا بەدەل تۆلۈۋەتكەن، ھېساب - كىتاب قىلىشىپ بولغان، ھەي لامزەللە،— ئۇ توختىمەتنى مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك كۈلۈپ، — ھازىر باتۇرلۇقۇڭ تۇتۇپ كەتكەن بولسا، قاسىم ئەپەندىمگە ئېچىڭ ئاغرىۋاتقاندىكەن، ئاشۇ «لەززەتلىك مىنۇت»لىرىڭنى خەلقئالەمنىڭ، خوتۇن، بالا - چاقىلىرىڭنىڭ ئالدىدا دېمەمسەن. ماڭ، بۇ يەردە بېزىرىپ تۇرماي، شۇ يەردە دېگىن،— نەزىمە ۋىلكىلاپ كۆلگەن پېتى توختىمەتكە قاراپمۇ قويماي، ساپما ئايىغىنى سۆرەپ ئىچكەركى ئۆيگە قاراپ ماڭدى.

توختىمەت ئاچچىقىغا پايلىماي، نەزىمەنىڭ كېكىردىكىدىن

ئېلىپ، قىلمىشىنى ئىقرار قىلدۇرىمەن، ئۇنىمۇ خەلقىئالەم ئالدىغا سۆرەپ چىقىمەن دەپ ئاددىيلا ئويلىغان ئىدى، نەزىمەغۇ قىلمىشىنى قورقمايلا ئىقرار قىلدى. لېكىن، توختىمەت ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا نەزىمەنىڭ كەتمىنىنى چاپقانلىقىنى، ئۇنىڭ قىلمىشىنى ئاشكارىلىسا ئۆزىنىڭمۇ چاۋىسى چىتقا يېيىلىدىغانلىقىنى سېزىپ، غەپلەتتىن ئويغانغاندەك بولدى.

— سەن ئالدامچى، شۇ ۋاقىتتىلا ئاغزىمنى تۇۋاقلاپ، ۋىجدانىمنى بۇلغاپتىكەنسەن. مەن سېنى...— توختىمەت ئارقىدىن يۇگۇرۇپ كېلىپ، نەزىمەنىڭ كېكىردىكىدىن بوغدى.

— ھەددىڭدىن ئاشما توختىمەت،— نەزىمە خرقىراپ سۆزلەيتتى،— مېنىڭ قانداق ئايالىلىقىمنى بىلىسەن،— ئۇ قولى بىلەن ئىشتانبېغىنى ئىتتىكلا يېشىۋەتتى،— بالىلىرىم يانىدىكى ئۆيدە، كېكىردىكىمنى قويۇۋەت. ئىشتىنىم سىيرىلىپ كەتتى، باسقۇنچى بولۇپ ئۆزۈڭنى تۇرمىدە كۆرمىگىن يەنە.

توختىمەت كۆزىنى پەسكە يۇگۇرتۇپلا چۆچۈپ كەتتى، نەزىمەنىڭ كۆڭلىكى يېپىۋالمىغان بولسا، تېنىنىڭ يېرىمى ئېچىلىپ قالغان بولاتتى. توختىمەت ئالمان - تالمان نەزىمەنىڭ كېكىردىكىدىن قولىنى بوشاتتى.

— ھەممە نومۇسسىزلىق قولۇڭدىن كېلىدىكەن، ساڭا قول قويدۇم،— ئۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ ماڭدى.

— توختىمەت،— دېدى نەزىمە ئىشتىنىنى يۇقىرىغا تارتىپ،— سەن ئىككىمىزنىڭ چەمبەرچاس دوستلۇقىمىزنى ئۇنتۇپ قالساڭ بولمايدۇ. سەن مۇنۇ ئىككى ھەقىقەتنى بىلىۋال: بىرى، مېنىڭ قولۇمدىن ياخشىلىقمۇ، يامانلىقمۇ كېلىدۇ، مەن بىلەن ماسلاشساڭ زىيان تارتمايسەن؛ يەنە بىرى، بۇ دۇنيانى ساپ، پاكىز دەپ ئويلاپ قالما، بىرى خار بولماي يەنە بىرى يايرىيالمايدۇ، سەن ئۆزۈڭنى بىلىپ ئۆزگىنى قوي. بولمىسا، سېنىڭمۇ كۆرگۈ-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

لۈكۈك بار، بۇ جاھاندابىز يەنە ياشايمىز...

— ئۆزۈڭنى ماختاۋەرمە، ھاكمىيەت يەنىلا خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ قولىدا، ھەممىگە پارتىيە رەھبەرلىك قىلىدۇ،— دېدى توختىمەت ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ.

— ئوڭ- سول، ئېگىز - پەسلىك يەنىلا مەۋجۇت، ھەقىقەت نىسبىي بولىدۇ. ئۆزۈڭمۇ پارتىيە ئەزاسى، قېنى، مېنى پاش قىلىپ قاسىم ئەپەندىنى ئاقلاپ باقمامسەن، ھى، ھى، ھى...

— ئەستا، مەن سېنى...— توختىمەتنىڭ ئىچى قاينىپ، كەينىگە بۇرۇلدى- دە، بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ توختاپ قالدى.

— مۇنچە ئاچچىقلاشنىڭ نېمە ھاجىتى. قايتىپ بېرىپ ئۆيۈڭدە دەم ئال. زېرىكىپ قالغاندا مېنى ئىزدەپ كەل، مۇڭدىشىمىز، لېكىن بۇگۈنكىدەك ئەمەس. بۇگۈن سېنى كۈتەلمىدىم، ئۇسسۇلۇمۇ بەرمىدىم،— توختىمەت يەنە ئاغزىنى بۇزۇپ تىللىماقچى ئىدى، نەزىمە ئۇنىڭ ئاغزىنى قولى بىلەن توسۇۋېلىپ،— بولدى قىل، يامانلىشىۋەرمەيلى. يۈر، مەن سېنى ئۆزىتىپ قوياي،— دېدى.

3

1980- يىلىنىڭ كۈز پەسلى ئىدى. توختىمەت بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن يېزىلىق ھۆكۈمەت ئاچقان يىغىندىن تارقىلىپ ھويلىغا چىقىشىغا قاسىم ئەپەندىم بىلەن روبىرو ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇ ئاشۇ قېتىم يېزىغا كەتكەن پېتى، ئاقلانغاندىن كېيىنمۇ شەھەرگە قايتىپ كەلمىگەن ئىدى. ئۇنىڭ چاچلىرى ئاقارغان، بېلى مۇكچەيگەن بولسىمۇ جەڭگىدە چىنىققان تېنى يەنىلا مۇستەھكەم، چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇراتتى. ئىككىيلەن بىر - بىرىنى كۆرۈپلا تونۇدى ۋە قىزغىن كۆرۈشۈپ ئەھۋاللاشتى.

قاسىم ئەپەندىم توختىمەتكە يېقىنچىلىق قىلىپ:

— مەن سېنىڭ يېزىمىزغا كەلگىنىڭنى يېڭىلا ئاڭلىدىم، بىز كونا قوشنىلار ئىدۇق، ئۆتنە- يېرىم قىلىشاتتۇق، قىزغىن مۇڭدىشاتتۇق، باللىرىمىزمۇ بىللە ئويناپتتى، قېرىندىشلاردەك ئۆتكەن. ئادەم قېرىغاندا ياشلىقىدىكى ئىشلارنى، ئادەملەرنى سېغىنىپ قالىدىكەن، يۇر ئۆيگە بارايلى، مۇڭدىشايلى،— دېدى.

توختىمەت بابا قاسىم ئەپەندىمنى كۆرۈپلا چىرايى ئالىيىشىپ بولۇپ، گەپلىرى قولاشماي تەمتىرەپ قالغان ئىدى. ئۇ باھانە كۆرسىتىپ قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە بارماسلىقىغا ئۇرۇندى.

— ئەپەندىم، مېنىڭغۇ تازا بارغۇم بار ، لېكىن خىزمەت...

— باھانەڭنى قوي ئۇكام،— قاسىم ئەپەندىم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ،— ھازىر سەن خىزمەتتىن چۈشتۇڭ. ئەسلىدىغۇ ئەمەلدارلىق كىشىنىڭ بولمىسا مېنى يوقلاپ بېرىشىڭ كېرەك ئىدى. مەن تەگمىسەم سەن يەنە تارتىشۋاتىسىنا، سەن قاچاندىن مۇشۇنداق تەكەببۇر، ھاكاۋۇر بولۇپ قالدىڭ. كىشىلەرغۇ سېنى شەھەردىكى رەھبىرىي كادىرلار ئىچىدە پاك - دىيانەتلىك، خەلقنىڭ ھالىغا يېتىدۇ دەپ ماختىشىدىكەن. مېنىڭمۇ ساڭا ئالاھىدە ھۆرمىتىم بولغانلىقى ئۈچۈن، مېنى يوقلاپ قويۇشنى ئويلىمىغان بولساڭمۇ، مەن ئالدىڭغا كېلىپ چىللاۋاتىمەن، ماڭمامسەن.

قاسىم ئەپەندىم تولىمۇ سىلىقلىق بىلەن توختىمەتكە تەگكۈزۈپ ساۋاپ قويدى ھەم ئۇنى تەرىپىنى قىلىپ ماختىدى، ئۇ قاسىم ئەپەندىمنىڭ سەممىي، ھۆرمەتكە تولغان سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ھاياجانلاندى، يۈزى قىزىرىپ، يۈرىكى ئازابلاندى، «قاسىم ئەپەندىم، مەن سىزگە يۈز كېلەلمەيمەن. سىزگە زىيانكەشلىك قىلغانلىقىمنى، سىزنى بالا - قازاغا قالدۇرغانلىقىمنى بىلگەن بولسىڭىز، مېنى ھەرگىز ئۆيىڭىزگە چىللىمايتتىڭىز، مېنىڭ ھۆرمىتىمنىمۇ قىلمايتتىڭىز. مەن ئۆيىڭىزگە بېرىپ گۇناھىمنى بوينۇمغا

ئېلىپ، سىزدىن كەچۈرۈم سورىسام بولاتتى، لېكىن بۇنىڭغا يۈزۈم چىدىمايدۇ، ئۆيىڭىزگە بارغان بىلەنمۇ قىسىلىپ ئولتۇرالمايمەن. ۋاي خۇدا، بۇ ئادەم ئۆزىنىڭ رەقىبىنى دوست كۆرۈپ ئۆيىگە چىللاۋاتىدۇ، دېگىنە، مەن قانداق قىلىمەن، سەن مېنى بۇ مۇشكۇلاتتىن قۇتقازغىن» دەپ ئويلاپ ئوكايىسزلىنىپ كېتىۋاتاتتى.

— قاسىم ئەپەندىم ھۆرمىتىڭىزنى قىلىپ چىللاۋاتقاندىكەن، ئۇنداق تارتىشماڭ. يالغۇز ھېرىشنى ئەپسىز كۆرسىڭىز مەنمۇ بىللە باراي،— يېزا باشلىقى شۇنداق دەپلا توختىمەتنىڭ قولىدىن تۇتۇپ تارتتى، ئەمدى تارتىشىپ تۇرۇشقا ئورۇن قالمىدى.

توختىمەت قاسىم ئەپەندىنىڭ ئۆيىدە خۇددى يىگىنە يېۋالغاندەك قورۇنۇپ ئولتۇراتتى، گويا ئۇنىڭ قىلمىشلىرىنى قاسىم ئەپەندىم بىلىپ بىغاندەك، ئۇنىڭدىن ھېساب ئالىدىغاندەك بىلىنىپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرالمىدى، بەدىنى، يۈزى تەرگە چۆمۈلدى، قانداقلا قىلسا ئولتۇرۇشى، سۆزى قولاشمىغاندەك بىلىنەتتى. ئۇنىڭ ئەكسىچە، كونا قوشنىمىز بىلەن دىدارلىشىۋالدۇق، ئۆلمىسەكلا كۆرۈشەلەيدىكەنمىز دېيىشىپ قاسىم ئەپەندىمۇ، ئاپىيامۇ خۇشال، ئۇلارنىڭ چىرايىدىن تەبەسسۇم كەتمەيتتى، كونا قوشنىلارنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ، بەخت - سائادەتكە تولغان، جۇشقۇنلۇق ياشلىقىنى ئەسلەپ ئاغزى بېسىقمىدى، كۆڭۈلسىز ئىشلارنى زادىلا تىلغا ئېلىپ باقمىدى. شۇنىڭدىن كېيىنلا توختىمەتنىڭ جىددىيلەشكەن كەيپىياتى ئىزىغا چۈشۈپ ئۆزىنى يېنىك ھېس قىلدى، ئۇمۇ ئىختىيارسىز ئاشۇ ئەسلىمىلەر ئىچىگە چۆكۈپ ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇردى، ئەپسۇس، بۇ كەيپىياتمۇ ئۇزاققا بارمىدى. يېزا باشلىقى قاسىم ئەپەندىنىڭ ئاشۇ يىللاردىكى ئۇۋالچىلىقلىرىغا گەپنى بۇراپ توختىمەتنى يەنە دەككە - دۈككىگە سېلىپ قويدى.

— قاسىم ئەپەندىم، ئاڭلىسام سىلى مۇشۇ يېزىلىق ئىكەن-

لا، ياشقا چوڭ كىشىلەرنىڭ ھەممىسى سىلىنى «ئۇستازىم» دەپ ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىشىدۇ. ئۇلار سىلىنىڭ تارىخلىرىنى ئوبدان بىلىدىكەن. شۇنداق تۇرۇقلۇق، مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدا قانداق قىلىپ تارىخىدا مەسىلە بار دەپ قارىلىنىپ قالدىلا؟

يېزا باشلىقى يېڭىلا ئۆسكەن، ياش كادىر ئىدى، ئۇنىڭ مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدىكى ئىشلارنى كۆرگىنىدىن ئاڭلىغىنى كۆپ ئىدى. ئۇ قاسىم ئەپەندىمدىن ئاشۇ چاغدىكى ئىشلارنى سوراپ، توختىمەتنى چۆچۈتۈۋەتتى، ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كېتىۋاتاتتى، ئۇ «قاسىم ئەپەندىم مېنىڭ ئىسمىمنى ئاتىغۇچە ئۆزۈملا ئىقرار قىلاي، ھەممە ئىش ئايدىڭ بولۇپ كەتسۇن» دېگەننى ئويلاپ ئېغىز ئاچقۇچە، قاسىم ئەپەندىم گەپنى باشلاپ قالدى. ئۇ «نېمە دەركىن» دەپ ئاغزىغا قاراپ قالدى.

— ھەي يېزا باشلىقى،— دەپ باشلىدى قاسىم ئەپەندىم ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋېلىپ،— ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارنى سوراپ نېمە قىلاتتىڭ. سەن ياش، ئاۋۋال مېنىڭ خاراكتېرىمنى ئۇقۇۋال. مەن ئەقلىم بىلەن ئىش قىلىمەن، گېپىمدە تۇرىمەن، ئۆزۈمگە ئىشىنىمەن، «ئۆزىگە ئىشەنگەن خاندىن ئارتۇق» دەپتىكەن. مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدا مەن جىسمانىي جەھەتتىن زەخمىلەنگەن بولسامۇ، قەلبىم پاك، روھىم پۈتۈن، ھاياتىمنى خەلققە پايدىلىق ئىشلارغا سەرپ قىلغان. بۆھتان چاپلاش بىلەن ئاق نەرسە قارا بولۇپ قالمايدۇ. چۈنكى، خەلقنىڭ كۆزى ئۆتكۈر، يەنە بىرسى بۇ دۇنيالىقتا مېنىڭ كىشىلەر بىلەن تالىشىدىغان ئورۇن، ئەمەللەردىن تەمەيىم يوق. مەن ياش ۋاقتىمدا ئوقۇتقۇچى بولغان، ئۇنىڭغا مېھرىم چۈشكەن. ماڭا ئوقۇغۇچى ۋە ئۇلارغا سۆزلەيدىغان مۇنبەر بولسىلا، قانائەت قىلىمەن. ئەمدى مېنىڭ ئارخىپىمغا كەلسەك، شۇ ۋاقىتتا بۇنى بەلكىم مېنىڭ دۈشمىنىم قىلغاندۇ، بەلكىم دوستۇمنىڭ خىزمەتتىكى سەۋەنلىكىدىن

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بولغاندۇ، سۇرۇشتە قىلىپ نېمە قىلاتتۇق. ئارخىپىمغا سېلىنىپ قالغان «ئۆزىنىڭ تارىخى»نىڭ ئىگىسى قاسىم ھەمدۇللايۇق ئالدىنقى ئايدا سوۋېتتىن تۇغقان يوقلاپ كەپتىكەن، كۆرۈشتۇق، مۇشۇ ئىشلارنى سۆزلىشىپ بىر كۈن ئولتۇردۇق. ھازىر ئويلىساڭ، بۇ ئىشلار كۈلكىلىك تۇيۇلىدىكەن، ھا، ھا، ھا...

— راست كۈلكىلىك ئىشكەن ھا، ھا... گۇۋاھچى ھايات-كەن، ھا، ھا، ھا، نېمىدېگەن قىزىق، ھا، ھا...

يېزا باشلىقىنىڭ كۈلكىسى توختىمەتكە مۇشت ئاتقاندەك بىلىنىپ، مېڭىسى زىڭىلداپ كەتتى.

— مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىنىڭ ئالدىدا سىلىنى شەھەر باشلىقى قىلماقچىكەن، مۇشۇ سەۋەبتىن قېپقالدىلىمۇ؟

قاسىم ئەپەندىم ئىتتىكلا «ياق» دېگەندەك، بېشىنى يېنىك لىڭشىتتى، مىيىغىدا كۈلۈپ قويۇپ سۆزلىدى:

— شەھەر باشلىقى بولۇشنى خالىغان بولسام، شۇ ۋاقىتتىلا بۇ ئۇۋالچىلىق ئاشكارىلىنىپ، ئارخىپىمغا چۈشۈپ قالغان باشقا قاسىم ھەمدۇللايۇفنىڭ «ئۆزىنىڭ تارىخى» چىقىرىۋېتىلگەن بولاتتى. يۇقىرىدىن ئادەم كېلىپ مەن بىلەن سۆزلەشكەندە، مەن «ياشىنىپ قالدىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر مۇنەۋۋەر كادىرلار يېتىشىپ چىقتى، خالىق مېنىڭدىنمۇ مۇۋاپىق نامزات» دەپ تۇرۇۋالغانلىقتىن، مېنىڭ تارىخىم ئاشكارىلانمىغان.

قاسىم ئەپەندىنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ، تەڭقىسلىقتىن قۇتۇلغان توختىمەت ئۆزىنى ئاشكارىلاش نىيىتىدىن يېنىپ، ئىچكى سىرنى قۇلۇپلاقلىق پېتى ئۆتكۈزۈۋەتتى. ئۇ قاسىم ئەپەندىنىڭ خالىقنى شەھەر باشلىقىغا كۆرسەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىدى. ئۇنىڭ ئىچى تىت-تىت بولۇپ سورىدى.

— قاسىم ئەپەندىم، سىزغۇ نەزىمەنىڭ بېشىنى سىيلاپ، ئوقۇتۇپ قىلمىغىنىڭىز قالماپتىكەن، لېكىن ئۇ سىزگە ئۆچ...

ـــ ھا، ھا، ھا... بىلىمەن، بىلىمەن،ـــ قاسىم ئەپەندىم كۈلۈپ توختىمەتنىڭ سۆزىنى بۆلدى،ـــ سەن ماڭا نەزىمەنىڭ ئۆچلۈكىنى بىلىپ تۇرۇپ نېمىشقا خالىقنى شەھەر باشلىقلىقىغا كۆرسەتتىڭ دېمەكچىغۇ، توختىمەت ئۇكام. بىلىشىڭ كېرەككى، بىلىملىك، باشقۇرۇش قابىلىيىتى بار ئادەمنى تاپماق ئانچە ئاسان ئەمەس. ئېسىل، پاك ئادەملەر دېمۇ بەزەر ئاجىزلىق بولىدۇ. خالىقنىڭ نەزىمەنى ئېلىشى ئۇنىڭ ئاجىزلىقى، لېكىن ئۇ مېنىڭ ئاۋارىچىلىكىمنى يەڭگىللەتكەن ھا، ھا، ھا،ـــ ئۇنىڭ كۈلكىسىگە توختىمەت قوشۇلدى، يېزا باشلىقى ھېچنېمىنى بىلمەيلا قوشۇلۇپ كۈلدى،ـــ ئۇنىڭ ئاشۇ ياماں خوتۇن بىلەن ئۆتۈپ، شەھەرنى مۇشۇنچىلىك ياخشى سورىشىمۇ ئاسان ئەمەس. خالىق ئۆتكەندە نەزىمە بىلەن ئاجرىشىمەن دەپ مەسلىھەت سوراپ كەپتىكەن، مەن ئۇنىمىدىم. ئۇنى خالىقلا ئادەم قىلالايدۇ. مەن خالىقنى شەھەر باشلىقلىقىغا كۆرسەتكىنىمگە پۇشايمان قىلمايمەن.

توختىمەت قاسىم ئەپەندىمنىڭ جاۋابىدىن قايىل بولدى ۋە ئۇنىڭ بىلمىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، ئادەملەرگە باھا بېرىشتىكى ماھارىتى، كەڭ قورساقلىقى بىلەن پەرقلىنىپ تۇرىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدى. ئۇ قاسىم ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە قورۇنۇش، ئەندىشە ئىچىدە كىرىپ، ئوچۇق كۆڭۈل مۇڭدىشىپ، روھى كۆتۈرۈلۈپ خۇشال - خۇرام قايتىپ چىقتى.

4

قۇياش ئالتۇندەك قىزغۇچ شەپەق ئىچىدە ياتاق دېرىزىسىدىن ئاخىرقى نۇرلىرىنى چاچماقتا. ئۇ بارلىق كۈچى بىلەن ئۆز ئۆيىگە قايتىپ، كېچىنى ئايغا ئۆتكۈزۈپ بېرىشكە ئالدىراۋاتقاندەك پەسلەۋاتاتتى. لېكىن ئۇ، ئۆيىگە قايتىشتىن ئىلگىرى

راسا نۇر چېچىۋېلىشنى ئارزۇ قىلسا كېرەك، نۇر ئەكسىدە ياتاقنىڭ ئىچى تېخىمۇ يورۇپ، ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن تالا بىلەن تولدى، ئارقىدىنلا قۇياش ئۇپۇق سىزىقىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ كەتتى.

بۇ ۋاقىتتا توختىمەت ھېچكىمگە تىنالماي، ئۆزىنى ئازابلاپ كېلىۋاتقان ياشلىق ئەسلىمىلىرىنى ھېكايە قىلىپ تۇگەتتى- دە، قىسقا - قىسقا دەم ئېلىۋېلىپ جىم بولۇپ قالدى. گايىت ئۇستام ئۇنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ ئەجەبلىنىپ ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى، نەزىمەنىڭ شۇنداق ياماناللىقىغا ئىشەنگۈسى كەلمەي، ئەقلىنى مۇشۇك ئوغرىلاپ كەتكەندەك سۈكۈتكە چۆمدى. ئۇ توختىمەتنىڭ چىرايى ۋە كەيپىياتىغا قاراپ ھەممىگە ئىشەندى. شۇ ئارىلىقتا سېستىرا قىز كىرىپ، توختىمەتنىڭ قولتۇقىغا گرادۇس تىقىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. ئۇزاق ئۆتمەي گايىت ئۇستام توختىمەتنىڭ بېشىنى يوتقان بىلەن پۈركۈۋېلىپ مىشىلداپ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆردى، «توختىمەت كىچىك بالا ئەمەسقۇ، ئۇ نېمىشقا يىغلايدىغاندۇ، بەلكىم ئاشۇ ياشلىقى ئۈرغۇپ تۇرغان يىللىرىغا قارا داغ چۈشۈرۈپ قويغىنى ئۈچۈندۇر. ياق، بەلكىم يۈرىكى...»

گايىت ئۇستام ئويلاپ شۇ يەرگە كېلىپلا بىئارام بولغاندەك، لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، توختىمەتنىڭ يۈزىنى ئاچتى. توختىمەتنىڭ چىرايىدىن پۇشايمان، نەپرەت، دەرد - ئەلەم ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل مىسكىنلىك، شۇنداقلا قاتتىق خجىللىق ئىپادىسى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ تېخىمۇ قاتتىق ئۆكسۈشكە باشلىدى.

— توختىمەت ئاداش، ھازىر زاۋال ۋاقتى، يىغلىساڭ بولمايدۇ، كېسىلىڭگىمۇ پايدىسىز، يىغدىن توختا،— گايىت ئۇستام ياغلىق بىلەن ئۇنىڭ كۆز - ياشلىرىنى ئېرتتى،— مەن سېنىڭ بايانلىرىڭدىن «ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە، ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا» دېگەن تەمسىلنىڭ توغرا ئىپادىلىغانلىقىنى تېخىمۇ

چۇشەندىم. بىرسى كېلىۋاتىدۇ، سەت بولىدۇ، يىغلىما.

سېسترا قىزىرىپ، توختىمەتنىڭ قولتۇقىدىن گرادۇسنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى، ئارقىدىنلا تۇرسۇنخان كەچلىك تاماق كۆتۈرۈپ ياتاققا كىرىپ كەلدى. ئۇ گۆشنى ئۇششاق توغراپ، قىيمىسىنى مەززىلىك، جىلتىنى نېپىز قىلىپ جۇۋاۋا ئېتىپ كەلگەن ئىدى. تاماق قاچىسىنىڭ ئاغزىنى ئېچىۋىدى، جۇۋا-ۋىنىڭ مەززىلىك ھىدى ياتاقنى بىر ئالدى، توختىمەتنىڭمۇ ئىشتىيى ئېچىلىپ، ئورنىدىن كۆتۈرۈلدى.

— گايىت ئاداش، ئورنىڭدىن تۇرۇۋاپسەنغۇ. مۇشۇ كۇندە تۇرسۇنخان تاماقنى مەززىلىك ئېتىدىغان بولۇپ كەتتى، جۇۋاۋىنى خېلى كۆپ ئېلىپ كەپتۇ. كەل، بىللە ئولتۇرۇپ يەيلى.

— رەھمەت ئاداش، گۇگۇم چۈشۈپ قاپتۇ، ئۆيگە باراي. تۇرسۇنخان ساڭا ھەمراھ بولۇپ، تاماقنى بىللە يەيلى دەپ كۆپرەك ئەكەلگەن- دە.

— ياق، مېنىڭ ساڭا دەيدىغان سۆزۈم تۇگمىدى، ئەمدى ھەممىنى دېۋەتمىسەم كۆڭلۈم ئۇنىمايدۇ، ئولتۇر،— توختىمەت تۇرسۇنخانغا قاراپ،— سەن ئۆيگە قايتىپ كېتىۋەر، قاچا-قۇچىلارنى ئەتە ئېلىپ كېتەرسەن- ھە،— دېدى.

— گېپىڭلار بولسا دېيىشۈبرىڭلار، مەن نېمىگە دەخلى بولاتتىم،— دېدى تۇرسۇنخان تاماقنى قاچىلارغا بۆلەۋېتىپ. ئۇنىڭ يولدىشىغا قاراپ ئۇزاقراق ئولتۇرغۇسى بار ئىدى.

— ياق، گەپنى سەن ئاڭلىساڭ بولمايدۇ، لوقما سېلىپ بىزگە گەپ قىلدۇرمايسەن. ھە، بولدى، رەھمەت ساڭا،— توختىمەت تۇرسۇنخان سۇنۇپ بەرگەن تاماقنى ئېلىۋېتىپ،— ئىشىڭ تۈگىدى، ئەمدى ئۆيگە كېتىۋال،— دېدى.

— ئەمىسە، مەن قايتتىم،— تۇرسۇنخان كەينىگە بۇرۇلۇپ ئىككى قەدەم مېڭىپلا،— گايىت، سەن كەتكۇچە دوستۇڭنى

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

خالاغا ئاچقىۋېتىپ قايتارسەن،— دەپ قويۇپ ياتاقتىن چىقىپ كەتتى.

— گايىت ئاداش،— توختىمەت بىر قاچا جۇۋاۋنى يەپ، سۇيىنى ئىچىۋېلىپ سۆزىنى باشلىدى،— ساڭا ئىچ - سىرىمنى ئاشكارىلىغان ئىكەنمەن، ھەممىنىلا دەپ كۆڭلۈمنى تىندۇراي، ناۋادا ئۆلۈپ كېتىپ قالساممۇ، سەن مېنىڭ ئارزۇ - تىلەكلىرىمنى ئورۇندىپ قويارسەن.

— كۆڭۈلنى يېرىم قىلمىغان ئۇنداق گەپلەرنى قىلما، ھازىر كېسىلىڭمۇ كۆپ ياخشى بولۇپ كەتتى. قېنى قۇلقىم سەندە، ئالدىرىماي سۆزلە، مەنمۇ زېرىكمەي زېھنىمنى بېرىپ ئاڭلايمەن،— دېدى گايىت ئۇستام قاچىلارنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ئولتۇردى.

— ماڭا قارا گايىت،— دەپ سۆز باشلىدى توختىمەت، ئۇنىڭ ئاۋازى تولىمۇ ئاجىز ۋە پەس ئىدى، چىرايىدىن چۈشكۈنلۈك، مىسكىنلىك چىقىپ تۇراتتى. گايىت ئۇنىڭغا لەپپىدە بىر قارىۋېتىپ ئورۇندۇقنى ئالدىغىراق سۈرۈپ ئولتۇردى،— قاسىم ئەپەندىم پاك - دىيانەتلىك، كىبىرى يوق، ئېسىل رەھبەر. ئۇ ۋەتەن - خەلقنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن جېنىنى تىكىپ ئىنقىلاب قىلغان، ھاياتىنى يۇرتىمىزنىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا بېغىشلىغان، يەنە ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشار ئىدى. لېكىن، مەن بىخۇدلۇق قىلىپ، نەزىمەنىڭ شەخسىي ئۆچ ئېلىشىغا پۈرسەت تۇغدۇرۇپ بەردىم، ئۆزۈمنىمۇ بۇلغاپ، ئاغزىم ئېتىلىپ قالدى- دە، قاسىم ئەپەندىمنىڭ مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدا دوزاخ ئازابىنى تارتىشىغا سەۋەب بولدۇم...

گايىت ئۇستام جىمجىت ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ سۆزىنى تىڭشاۋاتقان ئىدى. توختىمەتنىڭ ئاۋازى كۆتۈرۈلۈپ، روھلۇق، جانلىق سۆزلەۋاتاتتى، تۇيۇقسىزلا ئۇنىڭ ئاۋازى ئۆچتى، نېمە سەۋەبتىندۇر يەنە بېشىنى يوتقان بىلەن پۈركەپ، گويا ئۇزاقتىن بۇيان ئەلەم

تارتىپ يۇرىكى زەردار بىلەن توشۇپ كەتكەن ئادەمدەك ئۆكسۈشـ
ـكە باشلىدى، گايىت ئۇستام ئۇنىڭ ئۆكسۈشلىرىنى ئاڭلاپلا
بېشىنى كۆتۈردى:

— ۋوي توختىمەت، نېمە بولدى ساڭا،— گايىت ئۇستام
ئۇنىڭ بېشىغا بېرىپ يوتقانىنى ئاستا قايرىدى،— بىر ئوبدان
سۆزلەۋېتىپلا يەنە نېمە بولدۇڭ. قاسىم ئەپەندىم يامان كۆز بىلەن
قارىمىغانلىقى ئۈچۈن، ئەتىۋارلىق قىزى ھاۋاخانىنى ساڭا كېلىنـ
ـلىككە بەرگەن. بۇنىڭغا خۇش بولماي نېمىشقا يىغلايدىغانسەن.
بولدى قىلە، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلمۇھرسەڭ كېسىلىڭنى قوزغـ
ـۇالىسەن.

توختىمەتنىڭ كۆز ياشلىرى ئېقىپ تۇرغىنى بىلەن لەۋلىرى
قۇرۇپ تۇراتتى. گايىت ئۇستام ئىستاكانغا قاينىق سۇ قۇيۇپ
ئۇنىڭغا زورلاپ ئىچۈردى، كۆز ياشلىرىنى ئېرتىۋېتىپ، يىغلىماسـ
ـلىققا قايتا - قايتا نەسىھەت قىلدى. توختىمەت يىغىدىن
توختاپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ھەي گايىت ئاداش، قاسىم ئەپەندىنىڭ قىزى
ھاۋاخانىنى كېلىن قىلمۇالغىنىمدىن مەنمۇ قەۋەتلا خۇش بولغان،
ئۇنىڭغا ياخشى قېينىاتا بولۇپ قاسىم ئەپەندىم ئالدىدا ئۆتكۈزگەن
گۇناھلىرىمنى يۇيىمەن دەپ ئويلىغان ئىدىم،— ئۇ قاتتىق
كەتمەن چېپىپ ھېرىپ كەتكەن ئادەمدەك ئۇزاق تىنىۋېلىپ،—
قارىمامسەن، بۇ ئىشقا نەزىمە ئارىلىشىپ قالدى ئەمەسمۇ. ھاۋاـ
خانىنىڭ سېزىكىنى ئابلاجانىنىڭ ئېغىر ئېلىشى ئۇنىڭغا ناھايىتى
چوڭ يوچۇق ئېچىپ بەردى دېگىنە. ئۇ ئابلاجانىنى قۇتراتىپ
ھاۋاخان بىلەن ئاجراشتۇرۇۋېتىپ، خەقتىن ئېشىپ قالغان
قىزىنى بەرمەكچى بولۇۋاتىدۇ. ئۇ شۇنچە ئەتىۋارلايدىغان قىزىنى
ئۆيلەنمىگەن يىگىتلەرگە بەرمەي، نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئۆيلەنگەن
ئوغلۇمغا بەرمەكچى بولىدۇ؟ ناھايىتى ئېنىقكى، نەزىمەنىڭ قاسىم

ئەپەندىمگە بولغان ئۆچمەنلىكى تۇغمىگەن، شاللاق قىزنىڭ ئوغلۇمغا تېگىپ، مېنى يەرگە قارىتىپ، ئوغلۇمنى رەسۋا قىلىشتىن ئىبارەت. نەزىمە ئوغلۇمنى كۆيئوغۇل بولۇشقا ئۆتۈنۈپ بولغان تۇرسا، نېمىشقا سېنى «ئەلچى»لىككە سالىدۇ، گايىت نېمىشقا، دەپ باقە؟

بۇ سۆز توختىمەتنىڭ ئاغزىدىن قاتتىق ئەلەم تارتقان كىشىنىڭ ئاۋازىدەك چىقتى. گايىت ئۇستامنىڭ يۈرىكىگە يېڭىنە سانجىلغاندەك بولدى. ئۇنىڭ چىرايى قارىداپ، بېشى سۇنغان ھالدا گۇلدەك ئېگىلىپ مەيدىسىگە چۈشتى.

— سەن ھەممىنى ئۇقۇپسەن ئاداش،— دېدى يەرگە قاراپ گايىت ئۇستام. ئۇ ئىككى ھەپتە بۇرۇن ئوغلى ئەسقەردىن بەزى قورقۇنچلۇق گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلىغان. بۇنى بىلىپ تۇرۇپ، ئاغىنىسى توختىمەتنى ئالداپ، ئۇنىڭغا ئەزىزنى كېلىن قىلىۋال دېيىش — قاراپ تۇرۇپ ئابلاجاننى ئوتقا ئىتتەرگەنلىك ئىدى. لېكىن، «ئابلاجان ئۆزى سەزمىگەندىكىن، ماڭا نېمە ئىلاج. مەن ئەزىزنى دېمىسەممۇ، شەھەر باشلىقى خالىقنى ئايىمىسام، ئابرۇيىنى ساقلىمىسام بولمايدۇ. ئۇ مېنىڭ بېشىمنى سىيلىغان، ئوغلۇمنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرغان. ئۇنىڭ قىزىغا ئاران بىر ئەر چىقىپ، ئۇنىڭ سەتچىلىكىنى يوشۇرۇپ، تويىنى قىلىۋېتەيلى دەۋاتقاندا، بۇنى بۈزماي ئاخىرىغا چىقىرىۋېتەي، بۇمۇ ساۋابلىق ئىشقۇ» دەپ ئويلىغان ئىدى.

— شۇنداق، سەن ھازىر نەزىمەنىڭ نەزىرىدە ئاق - قارىنى ئىلغماي، ئۇنىڭ شەپقىتىگە جاۋاب قايتۇرۇشنىلا بىلىدىغان سادىق مالاي. ئۇ ئىككى ئائىلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا سېنى سېلىش ئارقىلىق يامان نىيىتىنى يوشۇرۇپ ئۆز مەقسىتىگە يەتمەكچى.

— توختىمەت ئاداش، مېنىڭدىن رەنجۋاتامسەن؟— گايىت ئۇستام ئۇۋالچىلىقتا قالغاندەك مەيۇسلىنىپ، سۆزىنى داۋام

قىلدى،— مەن بۇرۇن نەزىمەنىڭ تېگى - تەكتىنى، ئۇنىڭ قاسىم ئەپەندىم ۋە سەن بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ مۇنچىلىك مۇرەككەپلىكىنى بىلمەيدىغان تۇرسام، ئۇ يەنە كېلىپ شەھەر باشلىقىنىڭ خانىمى. مانا ئەمدى سېنىڭ ئاغزىڭدىن ئاڭلاپ، بىرقىسىما بولۇپ كېتىۋاتىمەن. تەسەۋۋۇرۇمغا زادىلا سىغمىدى...

— گايىت. مېنىڭ سۆزۈمنى خاتا چۈشىنىپ قالمىغىن يەنە،— توختىمەت ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ تېز - تېز سۆزلەپ كەتتى،— سەن ئۆزۈڭنى ئەيىبلىمە، مەن سېنىڭدىن ھەرگىز رەنجىمەيمەن، سەنمۇ نەزىمەنىڭ قانداق ئاياللىقىدىن ئەمدىلا خەۋەر تاپتىڭ. ئۇ ساڭا ياخشىلىق قىلغان، ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلالامسەن- يوق، ئويلىنىپ كۆرگىن؛ «ئەلچى»لىكنى قانداق قىلسەن، ئۆزۈڭ بەلگىلە. مەن نەزىمەنىڭ قىزى ئەزىزەنى ئوغلۇم ئابلاجانىڭ خوتۇنلۇققا ئېلىشىغا رازىلىق بەرمەيمەن، يەنىلا ھاۋاخانىڭ كېلىنلىك ئورنىنى ئەسلىگە كەلتۈرىمەن. مېنىڭ گېپىم تۈگىدى، سەن ئېغىر كۆرمەي مېنى خالاغا ئاچىق. مەن سۆزلەۋېرىپ ھاردىم...

گايىت ئۇستام توختىمەتنى خالاغان ئېلىپ كىرىپ ياتقۇزۇپ قويۇپ، يەنە بىرھازا ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ ئولتۇردى. ئۇ قايتا - قايتا سۆيلەۋەرگەندىن كېيىنلا ئورنىدىن تۇردى:

— ئەمىسە مەن كەتتىم، ئەتە كەچتە يەنە كېلىمەن،— دەپ گايىت ئۇستام كەينىگە بۇرۇلۇپ مېڭىۋىدى، توختىمەت بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئۇنى چاقىردى:

— ھەي گايىت يەنە بىر ئىش، ھەي بولدىلا، سېنى ئاۋارە قىلىۋەرمەي،— ئۇ كۆڭلىدىكى سۆزنى دېگۈسى كەلمىدى.

— نېمە ئىشىڭ بولسا دەۋەر، دېمىسەڭ كەتمەيمەن.

— بولدى دەي ئاداش، سېنىڭ كۆڭلۈڭ نېمىدېگەن ياخشى. ۋاقتىڭ چىققاندا، يېزىغا بېرىپ ھاۋاخانىنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

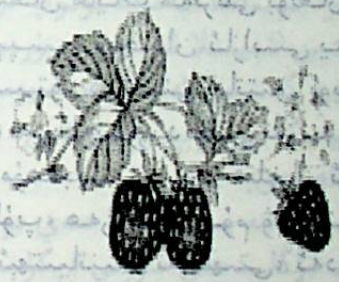
كۆرۈپ، ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كەلسەكمۇ.

— ئېسىمگە سېلىپ قويغىنىڭ ئوبدان بولدى، مەن چوقۇم ئۇنى كۆرگىلى بارىمەن،— دەپ، گايىت ئۇستام دوختۇرخانىدىن چىقىپ كەتتى.

ئاسماندىكى تولۇن ئاينىڭ ئاجىز نۇرىدا، قالايمىقان ئۆتۈشۈپ ۋاتقان توپ - توپ بۇلۇتنى كۆرگىلى بولاتتى. كوچا چىراغلىرىنىڭ غۇۋا يورۇقىدا شەھەرنىڭ كېچىلىك مەنزىرىسىمۇ غۇۋا كۆرۈنەتتى. يىراق - يېقىندىكى نەرسىلەر قاراڭغۇلۇق ئىچىدە گىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ، ھەممىسى ھەربىكەتتە ئىدى. توختىمەتنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغان گايىت ئۇستام شۇ تاپتا ئاجايىپ - غارايىپ بىر دۇنيانى سەيلە - ساياھەت قىلغاندەك، پىكىر - خىيالى چىگىشلىشىپ قالدى. ئۇ ماھىيىتى ياخشى، خەلقنىڭ ھۆرمىتى ۋە ئىززەتلىشىگە سازاۋەر بولغان كىشىنىمۇ بەزىدە شەيتان ئازدۇرۇپ قويىدىغانلىقىنى بىلدى؛ بۇرۇن «ئادەممۇ مەخلۇق، بەلكى تاكاممۇللاشقان مەخلۇق» دېسە زادىلا قايىل بولمىغان، ھازىر بۇ سۆزگە تولۇق ئىشەندى. گايىت ئۇستام «بۇ دۇنيادا دوستۇم توختىمەك پاك، پەزىلەتلىك ئادەم بولمىسا كىرەك» دەپ يۈرگەن، ئۇنىڭمۇ پاكىز بولمىغان ھايات مەنزىلى بولغان ئىكەن. ھېلىمۇ ياخشى ھوشىنى تېپىپ، ۋىجدان ئازابىنى يەتكۈدەك تارتىپ، پاكلىق يولىغا مېڭىپتۇ. كىشىنى قاتتىق ئويغا سالىدىغىنى، ئېچىندۇرىدىغىنى، نەپرەتلەندۈرىدىغىنى نەزىمە ئىكەن. بۇ سەتەڭ كۆڭلىگە پۈككەن مۇھەببىتىنى رەت قىلغان ئادەمگە ئۇچرىشى بىلەنلا نىيىتى بۇزۇلۇپ، ھەر خىل شۇم ۋاستىلەرنى قوللانغان. شۇ تاپتا پەخەس - ئېھتىياتىنىڭ نەسىھىتى، ئەدەپ - ئەخلاقنىڭ دالالىتى، ۋىجدانىنىڭ ھۆكمى گايىت ئۇستامنىڭ روھىي دۇنيا-سىدا بىرلىشىپ چوقان كۆتۈرۈۋاتاتتى؛ سەممىي، پاك قەلب قارا نىيەت، ئالدامچىلىقنىڭ پاسىق دېغىدا بۇلغانماسلىق ئۈچۈن

پەريات چېكىۋاتاتتى؛ خىرە كۆرۈنۈۋاتقان ئاللىقانداق شۇملۇقنىڭ بېشارىتىدىن ئۇنىڭ كۆڭلى قاتتىق سىقىلىۋاتاتتى.

گايىت ئۇستام ئاسمانىنىڭ قەرىگە باقتى ۋە توختاپ نالە قىلدى: «ئاھ شەپقەتلىك ئاللا، مېنى كەچۈرەرسەن، مەن «ئەلچى» بولۇپ، سەن راۋا كۆرىدىغان، ئىنسانلار خۇشال بولىدىغان ساۋابلىق ئىشلارنى قىلىپ جەننەتكە كىرىشكە يول ھازىرلاۋاتىمەن، يېقىنلىشىپ كېتىۋاتىمەن دەپ يۇرۇپتىكەنمەن. تولىمۇ ئەپسۇس، بەزى كىشىلەر مېنىڭ «ئەلچى»لىكىمدىن پايدىلىنىپ، شۇم مەقسىتىگە يەتمەكچى بولۇۋېتىپتۇ. بۇنى مەن بۇگۈن چۈشەندىم. بۇ، نېمىدېگەن ئېغىر گۇناھ- ھە! بۇ دۇنيادا گۇناھكارلار نېمىدېگەن كۆپ، ئۇلارنىڭ شۇنچە كۆپ گۇناھىنى مۇشۇ تۇپراق كۆتۈرىدىكەن. ئاھ خۇدا، قورسىقىڭ نېمىدېگەن كەڭ، ماڭا مەدەت بەر، يول كۆرسەت، مەن ئەمدى قانداق قىلسام بولار...»

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

توققۇزىنچى باب

1

قۇياش غەرب تەرەپكە ئاققان بولسىمۇ، لېكىن كۆز قاماشتۇرۇدىغان نۇرىنى پايانسىز كەڭ دالىغا — پاختىزارلىق، ئاشلىقزارلىق ۋە باغۇ بوستانلارغا سېخىيلىق بىلەن چاچماقتا ئىدى. يېشىل ئېكىنزارلىقلار قۇياش شولىسىدا كۈمۈشتەك تاۋلىنىپ تۇراتتى. ئاسمان سۈپسۈزۈك، كۆپكۆك ھەم جىمجىت، تىنىق ھاۋادا يېنىك شامال چېقىپ تۇراتتى. گايىت ئۇستام ئىككى تەرىپىگە رەتلىك دەل-دەرەخ قويۇلغان يولدا كونا ۋېلىسىپىتىنى مىنىپ كېتىۋاتاتتى. يول ئانچە تەكشى ئەمەس، ۋېلىسىپىت تۇرۇپ - تۇرۇپلا سىلكىنىپ كېتەتتى.

بۇ، ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىرى، يېزىنىڭ ئالتۇن پەسلى ئىدى. كېۋەز ئېچىلغان، دان پىشقان، مېۋىلەر شەربەتتەك تولغان. بۇ كۈنلەردە دېھقانلار ئېتىزدىكى بىر يىللىق ئەمگەك ئەجرىنىڭ مېۋىسىنى مول پېتى يىغىۋېلىشقا ئالدىرىشىدۇ. دېھقانلار ماۋۇ ئېتىزدا قوناق ئۇرۇۋاتىدۇ، نېرىقى سالادا كۈنجۈت ئورۇۋاتىدۇ. قويچى بالا بېشى ئۇرۇۋېلىنغان قوناقلىقتا بېقىۋاتاتتى. گايىت ئۇستام يەنە بىرئاز مېڭىۋىدى، پىشقان قوغۇنىنىڭ تاتلىق ھىدى دىمىغىغا ئۇرۇلغانلىقىنى سەزدى- دە، سول تەرىپىگە قاراپ، پايانسىز سالا ئېتىزدا قوغۇن - تاۋۇزلارنىڭ قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ ياتقانلىقىنى كۆردى. ئۇنىڭ ئاغزىغا ئىختىيارسىز سېرىق سۇ كەلدى. شۇتاپتا گايىت ئۇستامنىڭ قوغۇنلۇققا كىرىپ،

پىشقان كۆكچىدىن بىرنى ئۇزۇپ دېھقان پەدىسىدە كاسىلاپ يېگۈسى كەلدى. ئەنە، قولى ئوچۇق قوغۇنچىمۇ چىللاۋاتىدۇ. ئۇ قوغۇنچىغا رەھمەت ئېيتىپ كېتىۋەردى.

يېزا يولى گايىت ئۇستامغا بەش قولدەك تونۇش، ئۇ گۈلباغ 2- كەنتىدىن ئۆتۈپ «پاقا بۇلاق» كەنتىگە يېتىپ كەلدى. تۇز يولدىن ئوڭغا ئەگىپ 1 كىلومېتىر ماڭسىلا، ئوتتۇرا مەكتەپكە يېتىپ باراتتى. يېقىنلا بىر ئېتىزدىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ناخشا ساداسى، كۈلكە - چاقچاق ياڭرىدى. گايىت ئۇستام تۇزۇك ناخشا ئېيتالمىسىمۇ، ئويۇن - تاماشىغا ھېرىسمەن، ناخشا ئاڭلاشقا ئامراق ئىدى. بالىلارنىڭ خۇش ناۋاسى ئۇنىڭ دىلىنى يايرىتىۋەتىتى- دە، ئىختىيارسىز ۋېلىسىپىتتىن چۈشۈپ، ۋېلىسىپىتىنى يول بويىدىكى دەرەخكە يۆلەپ قويۇپلا، ئېرىقتىن ئۆتۈپ كېۋەزلىكنىڭ قىرىغا چىقىۋىدى، كۆز ئالدىدا چەكسىز كەتكەن كېۋەزلىكتە ئېچىلىپ كەتكەن كېۋەزلەر نامايان بولدى. 4 — 5 قىرنىڭ نېرىسىدا رەڭمۇرەڭ كىيىنگەن ئوغۇل - قىز ئوقۇغۇ- چىلار، ئەر - ئايال دېھقانلار كېۋەز تېرىۋاتاتتى. گايىت ئۇستام ئېتىزدىكىلەرگە كۆز يۈگۈرتۈپلا كەينىگە بۇرۇلدى.

— گايىت ئاكا!

گايىت ئۇستام چاقىرغان ئاۋازنى ئاڭلاپ توختىدى. ئۇنىڭ ئالدىغا گۈللۈك شىپۇن كۆڭلەك كىيگەن، زىلۋا بويلۇق بىر قىز قولىدىكى زەر ياغلىقنى كۆكتە پۇلاڭلىتىپ، يۈگۈرۈپ كېلىۋا- تاتتى. گايىت ئۇستام ئۇنى يىراقتىن تونۇيالمىدى، لېكىن جاراڭلىق ھەم يېقىملىق ئاۋاز تولىمۇ تونۇش ئىدى، «ھاۋاخان شۇمۇيا، ئۇ ئېتىزدا نېمە قىلىدۇ؟ ھە، شۇدەك قىلىدۇ».

بۇ قىزيۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپلا كۆڭلىكىنى نېمىگىدۇر ئىلىندۇ- رۇۋېلىپ توختاپ قالدى، ئۇ كۆڭلىكىنى ئاجرىتىۋېلىش بىلەن ھەپىلىشۋېتىپ بېشىنى كۆتۈردى- دە:

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— گايىت ئاكا، بۇ مەن، توختاپ تۇرسىلا،— دېدى.
ھاۋاخان ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈرگەن گايىت ئۇستام ئۇنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدى.
— ھاۋاخان قىزىم، ئالدىرىماڭ، كۆڭلىڭىز يېرىتىلىپ كەتمىسۇن، مەن بېرىپ...— ئۇ ھاۋاخانىڭ كۆڭلىكىنى ئاجرىتىپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، قىردا توختىدى.
— گايىت ئاكا، مەن سىلىنى يىراقتىن كۆرۈپلا تونۇۋالدىم، ئۆزۈمنى توتالماي يۈگۈرۈپ...
گايىت ئۇستام ئۇنى «ئارقا - ئارقىدىن كەلگەن ئازاب - ئوقۇبەت، قاتتىق زەربە، خورلاشلار توغمەن تېشىدەك بېسىپ بېشىنى كۆتۈرەلمەس قىلىپ قويغاندۇ، يېزا مەكتىپىنىڭ توپا باسقان ياتىقىدا ھەقاچان ھەسرەت چېكىپ، ئۆزىنى كۆز يېشىغا زورلاپ ياتقاندۇ» دەپ ئويلىغان ئىدى. ھاۋاخان گەرچە خىيالىدا ئورۇقلىغان، كۆزلىرى چوڭقۇرلاپ، يۈزىدىكى زىناقلىرى بىلىنەر - بىلىنمەس بولۇپ قالغان، چىرايىدىن مىسكىنلىك چىقىپ تۇرغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا روھلۇق بولۇپ، كۆڭۈل ئازابلىرىنى قەلبىگە يوشۇرۇپ، چىرايىنى ئېچىپ تەبەسسۇم قىلىپ تۇراتتى.
— يۈگۈرۈپ كەلدىم دەڭ قىزىم، ھە، ئاپئاق قىزىم، شوخ قىزىم بارمۇ سىز، ياخشى تۇرۇۋاتامسىز؟
— مانا مەن ئالدىڭىزدا بىر ئوبدان تۇرمامدىم،— دېدى ئۇ كېۋەز تېرىۋاتقانلارنى كۆرسىتىپ،— ئۇلار مېنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىم...
— ياخشى تۇرۇۋاتقانلىقىڭىزنى كۆردۇم قىزىم. بىز سىزنى شۇنچە كۆپ ئازاب - ئوقۇبەت، خورلۇقلارنى قانداقمۇ كۆتۈرۈپ كېتەر دەپ ئەنسىرىگەن ئىدۇق. لېكىن، سىز ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەندەك كۈلۈپ، شوخلۇق قىلىپ ئالدىمغا ئۇنىڭىز،— گايىت ئۇستاممۇ ھاۋاخانىڭ كۈلكىسىگە قوشۇلۇپ كۈلۈپ

كەتتى- دە، چوڭ يولغا چۇشۇپ دەرەخكە يۆلەپ قويغان ۋېلىسىپىتنى ئالدى. ھاۋاخان ئۇنىڭ قولىدىن ۋېلىسىپىتنى ئېلىپ يېتىلىۋالدى.

— گايىت ئاكا، مېنى ياد ئېتىپ تۇرغانلىرىغا رەھمەت، سىلىگە راست گېپىمنى ئېيتسام، ئۇ دەرد - ئەلەم، خورلۇقلار ئېغىر كېلىپ ئۆزۈمنى يوقتىپ ئۆيگە بارغان ئىدىم. لېكىن، ئاتام- ئاپام ئۆزۈمنى تاشلۇۋېتىشىمگە يول قويمىدى. ئانام: «خوتۇن كىشىنىڭ پەرزەنت كۆرۈش، ئەۋلاد قالدۇرۇشتىن زىيادە ئۇلۇغ ئىشى بولمايدۇ، بۇنى چۈشىنەلمىگەن ئەرنىڭ خوتۇنى بولۇپ ئۆتۈش نومۇس. لېكىن، ئەر - ئايالنىڭ ئاجرىشىپ كېتىشى نومۇس ئىش ئەمەس. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈڭنى ئەيىبلەپ يۈرمە، بەلكى قەددىڭنى رۇسلاپ خىزمىتىڭنى ياخشى قىل» دەپ ئىلھام بەردى. دادام «قىزىم، سېنىڭ ئىشلىرىڭدىن خەۋەر تاپتۇق، بىز ئويلىمىغان دەرد - ئەلەم، خورلۇقلارنى چېكىپسەن. قانداق قىلىمىز ئەمدى، بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرى شۇنداق، يول تۈپتۈز بولمايدۇ، پۈتلىكاشاڭ، مۇشكۈلاتلار بىلەن تولغان، ئۇنى يېڭىپ كېتەلىگەن ئادەملا دۇنيادا ئەڭ بۈيۈك ئادەم. سەن تېخى ياش، كېلەچىكىڭ پارلاق، شەھەر نېمە، يېزا نېمە، پەقەت خىزمەت سورۇنى، مۇنبەر، قارا تاختا بولسىلا ئوقۇتقۇچى ئۈچۈن ھەممىلا يەر ئوخشاش، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلماي ئىشلەۋەر» دەپ نەسىھەت قىلدى. ئاتا- ئانام ھەم پىشقەدەم ئۇستازلىرىمنىڭ تەلىمى مېنىڭ قەددىمنى رۇسلاپ، رېئاللىققا يۈزلىنىپ، يېزىدا كۆڭۈللۈك ئىشلەپ كېتىشىمگە مەدەت بەردى. ئادەتتىمۇ تۇرمۇشتا بىز ئايالارغا دەرد - ئەلەم، خورلۇقلار ماڭدامدا ئۇچراپ تۇرىدۇ. بىز ئۇنداق ئىشلارنىڭ ئالدىدىن بېشىمىزنى سېلىپ ئۆتۈپ كېتىشكە مەجبۇر، ئۇنداق قىلمىغاندا بېشىمىزنى تاشقا ئۇرۇپ، ئاغزى - بۇرنىمىزنى قان قىلىۋالىدىغان گەپكەن.

گايىت ئۇستام بۇ گەپنى ئاڭلاپ، «ھاۋاخان، يېشىڭىز كىچىك بولغان بىلەن ئەقلىڭىز چوڭكەن، ئاچچىق - چۈچۈكنى ئوبدان تېتىپسىز، ئاتا - ئانا تەربىيىسىنى ئوبدان ئاپسىز. بۇ، سىزدەك ياشلارغا نىسبەتەن ئاسان ئىش ئەمەس» دېگەننى ئويلاپ، قايىل بولدى.

— شۇنداق قىلىپ، يېزا مەكتىپىگە ئىشقا چۈشۈپ كەتتىم دەڭ.

— مەن ئۆيدە ئولتۇرۇپلا قالسام تۇغىشىپ كەتكۈدەكمەن. گايىت ئاكا، سىزنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىڭىز كۆپ. دەرد- ئەلەم، بەختسىزلىك دېگەن جىم تۇرغان ئادەمنى زەردىگۈش قىلۋېتىدىكەن، ھە دېسىلا كۆڭۈلنى پاراكەندە قىلىپ، ئادەمنى خۇددى تۇمانىدا قالغاندەك قىلىپ قويىدىكەن. شۇڭا، مەن مەكتەپكە كېلىپلا دەرسكە كىرىپ كەتتىم. بۇ مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچىلار ياخشىكەن، ئوقۇغۇچىلىرىم ئۇنىڭدىن ياخشى، بىر - بىرىدىن تىرىشچان ھەم ئوماق. بۇ يىل مەكتەپ ئەتراپىدىكى دېھقانلارنىڭ كېۋەزلىرى ئوخشاپ، ئەمگەك كۈچى يېتىشمەي قاپتىكەن، بۇگۈن چۈشتىن كېيىن دەرس يوق ئىدى، ئوقۇغۇچىلىرىمنى باشلاپ دېھقانلارغا كېۋەز تېرىشىپ بەرگىلى چىقتۇق. بوپتۇمۇ گايىت ئاكا،— دەپ ھاۋاخان پىخىلداپ كۈلدى.

— بوپتۇ قىزىم،— سىلەرنىڭ ناخشاڭلار مېنى جەلپ قىلدى، كېۋەزلىككە كىرىپلا سىز بىلەن ئۈچرىشىپ قالدىم.

— مەن بېشىمنى چۆكۈرۈپ ئىشلەشىلا بىلىدىغان قىز ئىدىم، ھازىر كىشىلەرگە ئارىلىشىپ مۇڭدىشىشنى، كۆپچىلىككە قوشۇلۇپ ناخشا توۋلاشنى، خۇشال - خۇرام يۇرۇشنى ئۆگەنىدىم، يېزىدا قىلىمەن دېسە ئىش كۆپكەن. ھە راست، گايىت ئاكا بۇگۈن شەھەرگە قايتىپ كەتمەيدىغانسىز، كەتمەڭ بولامدۇ؟— ھاۋاخان ئۇنىڭ جاۋاب بېرىشىنى كۈتۈپ تۇرمىدى،— مەن بەر-

ـبىر سىزنى كەتكۈزمەيمەن. كۈندۈزى مەن دەرس تەييارلاش، دەرس ئۆتۈش بىلەن ئالدىراش. بۈنى سىزمۇ چۈشىنىسىز. كەچتە يېڭا ياشلىرى نېمىلەرنى قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، شەھەردىكىلەرگە دەپ بېرىڭ. ئۇلارمۇ مېنىڭ يېزىدا قەدىمنى كۆتۈرۈپ پايدىلىق ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىقىمنى ئۇقۇپ قالسۇن، بولامدۇ، گايىت ئاكا،— مەكتەپنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە، ھاۋاخان سۆزلەپ كېتىۋېتىپ ۋېلىسىپىتنى مەكتەپكە بۇرىدى.

— بولىدۇ قىزىم، مەن سىزنىڭ يېزىغا كەلگەن بۇ نەچچە ئايدىن بۇيان كۈنىگىزنى قانداق ئۆتكۈزگەنلىكىگىزنى ئاڭلاپ، كۆرۈپ كېتەي. پاھ، بۇ مەكتەپ چىمەنزار باغكەن ئەمەسمۇ،— گايىت ئۇستام مەكتەپ ھويلىسىغا قەدەم بېسىپلا شادلىنىپ كەتتى- دە، ئورنىدا توختاپ،— ھاۋاخان قىزىم، ماڭا ياتىقىگىز- نىڭ ئىشىكىنى كۆرسىتىپ قويۇپ، ياتاققا كىرىپ دەم ئېلىپ تۇرۇڭ. مەن بۇ مەكتەپنى ئايلىنىپ چىقاي،— دېدى.

— مەيلى، لېكىن بەك ئۇزاق ھايال بولۇپ قالماڭ- ھە. بىرئازدىن كېيىن دېھقان ياشلار كېلىپ قالسا، سىز بىلەن بىر چىنە ئاشنى بىللە ئىچكىلىمۇ ۋاقىت چىقمايدۇ. مېنىڭ ياتىقىم ئاشۇ ئۆيلەرنىڭ ئۈچىنچى ئىشىكى شۇ،— ھاۋاخان كۈنچىقىش تەرەپتىكى قاتار ئۆيلەرنى كۆرسەتتى- دە ئالدىغا كېلىۋاتقان مەكتەپ مۇدىرىنى كۆرۈپ،— ۋوي قېيۇم مۇدىر، سىز تېخى ئۆيگە قايتمىدىڭىزمۇ؟— دەپ سورىدى.

— ئاڭلىسام، سىلەرنىڭ گۆش - سەي ئەكىلىشكىمۇ ۋاقتىڭ- لار چىقماي قاپتۇ، مەن ئەكەلدىم، تېز ياتاققا قايتىپ تامىقىڭىزنى ئېتىڭ. بۇ مېھمان،— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، قانداق ئەھۋاللىرى،— قېيۇم مۇدىر گايىت ئۇستام بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. ھاۋاخان ئۇنى مۇدىرغا تونۇشتۇردى:

— ئۇ شەھەردىن مېنى يوقلاپ كەلگەن داڭلىق قاسساپ

گايىت ئاكا بولىدۇ. مەن ئۇنىڭغا مەكتىپىمىزدىكى پائالىيەتلەرنى كۆرسىتەي دەپ توتوپ قالدىم. مەكتەپنى كۆروپ باقاي دەيدۇ.

— ياخشى، ياخشى، مېھمانغا مەن ھەمراھ بولۇپ مەكتەپ ئىنىڭ ئىچىنى كۆرسىتەي، سىز ياتاقتا كىرىپ تاماقتا توتۇش قىلىڭ. نېمىگە قاراپ تۇرىسىز، تېز ئىشىڭىزنى قىلىڭ.

ئىشىنىڭ يولى مېھمانغا ساھىبخان ھەمراھ بولۇشى لازىم ئىدى. لېكىن، ھاۋاخان مېھماننى يالغۇز تاشلاپ قويماقچى بولۇۋاتاتتى. قېيۇم مۇدىرنىڭ بېجىرىدىغان باشقا ئىشلىرى بولسىمۇ، قول ئاستىدىكى ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئالدىراپ قېلىۋاتقانلىقىنى كۆروپ، ئۆزى مېھمانغا ھەمراھ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

— مۇدىر، مەن سىزنى ئاۋارە قىلىۋىرىمەنمۇ، مەن خىجىل بولۇۋاتىمەن،— دېدى ھاۋاخان نېمە قىلارىنى بىلمەي.

— ھاۋاخان، نېمە دېگىنىڭىز بۇ،— خىزمەتداشلار يېتىشەلمەي قالغاندا، ئادەمگەرچىلىكنى ئۆزئارا يارەملىشىپ تولۇقلاشقا نېمىشقا بولمايدىكەن...

— مۇدىر، توغرا ئېيتتىدۇ قىزىم،— گايىت ئۇستام سۆز قاتتى،— مەن بۇ كىشىنى ياقتۇروپ قالدىم،— ئۇ مۇدىرنىڭ قولىدىن توتوپ،— بىز مەكتەپنى بىللە ئايلىنىمىز، سىزمۇ ئىشىڭىزغا ئالدىراڭ،— دەپ ئىككىسى مەكتەپنىڭ غەربىدىكى يول - يول كەتكەن ئۆزۈم باراڭلىرى ئىچىگە كىردى.

مەكتەپ مۇدىرى گەپ سورايى دەپ تۇرۇشىغا، گايىت ئۇستام ئېغىز ئاچتى:

— مېنىڭ ھاۋاخان بىلەن تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىم يوق، مەن ئۇلارنىڭ تويىدا ئەلچى بولغان.

— ھە، شۇنداقمۇ،— مۇدىر مېڭىشتىن توختاپ گايىت ئۇستامغا توغرىلىنىپ چىرايىنى سۆرۈن قىلىپ چەكچەيدى،— ھاۋاخان سىزنى شۇنچە ھۆرمەت قىلىدىكەن. سىز شۇنداق

ياخشى بىر قىزنى، بىر مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچىنى ۋىجدانسىز بىر يىگىتكە تۇتقۇزۇپ، ئۇنىڭ ياشلىق باھارىنى ۋەيران قىلۋېتىپ سىز. سىزدىكى «ئەلچى» لىك مەسئۇلىيەت قېنى؟ يا سىز ئۇنى ئۆزۈمنىڭ قىزى بولمىغاندىكىن، تەقدىرى بىلەن نېمە كارىم دەپ ئويلىغانمىدىڭىز؟ مېنىڭ ئىچىم پۇشۇپ، ئاچچىقىمنى چىقىرالماي يۈرەتتىم، ماڭا ئوبدان ئوچراپ قالدىڭىز، مەن قانائەتلەنگۈدەك جاۋاب بەرمىسىڭىز، سىزنى ھەرگىزمۇ قويۇۋەتمەيمەن. كېلىڭ، مەيەردە ئولتۇرۇپ،— ئۇ ئۇزۇم بارىڭىنىڭ ئاستىدىكى ئۇزۇن ئورۇندۇقنى كۆرسەتتى،— ماڭا ھەممىنى سۆزلەپ بېرىڭ،— دېدى.

گايىت ئۇستام بىرقانچە ئون يىلدىن بۇيان ئەلچىلىك قىلىپ مۇنداق سوراقتا قالمىغان، ھېچكىم ئەلچىلىك مەسئۇلىيىتىنى سۈرۈشتۈرمىگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، مۇدىرنىڭ سوئالى ئۇنىڭغا غەلىتە تۇيۇلدى، جاۋاب بېرىشنى رەت قىلماقچىمۇ بولدى. لېكىن، ئۇنىڭ ئالدىدا تىك تۇرۇپ جاۋاب تەلەپ قىلىۋاتقان ئادەم مۇشۇ مەكتەپنىڭ مۇدىرى، ئۇنىڭ چىرايىدىن، قىلغان سۆزلىرىدىن ھاۋاخانىغا مەسئۇل بولۇش، كۆيۈنۈش قىزغىنلىقى چېقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشكە بولاتتى. گايىت ئۇستام مۇدىرنىڭ تەكلىپىگە بويسۇنۇپ، ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

— قېيۇم مۇدىر، سىز تۆۋەندىكىلەرگە كۆيۈنىدىغان، ئادەمگەرچىلىكىڭىز بار، ياخشى باشلامچىكەنسىز. سىز ھاۋاخانىغا كۆيۈنگەنلىكىڭىز ئۈچۈنلا ماڭا مۇشۇنداق سوئال قويۇۋاتىسىز. سىز ماڭا تىكلىپ تۇرۇۋالماي ئولتۇرۇڭ،— دېدى.

مۇدىر ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. گايىت ئۇستام ھاۋاخان بىلەن ئابلاجاننىڭ ئۇزاق مۇددەت سىنىشىپ، مۇھەببەتلەشكەنلىكىنى، تويدىن كېيىن بىر مەزگىل ناھايىتى ئىناق ئۆتكەنلىكىنى، لېكىن ھاۋاخان نېمىگە سەپرىك بولغانلىقىنى بىلەلمەي، بەزىبىر كۆڭۈلسىزلىكلەر يۈز بەرگەنلىكىنى، بۇ ئىشلارغا ئابلاجان توغرا

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۇنىملە قىلالماي، ئائىلىنى بۇزۇپ، ھاۋاخاننى شەھەردە ئوقۇتقۇ-چىلىق قىلىشقىمۇ يول قويمىغانلىقىنى قىسقىچە سۆزلەپ بەردى.

قېيۇم مۇدىر ھاۋاخان كېلىشتىن بۇرۇن شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسىنىڭ تېلېفون ئوقتۇرۇشىنىلا قوبۇل قىلغان. ئوقتۇرۇشتا «سىلەرنىڭ تەلىپىڭلارغا ئاساسەن شەھەرلىك ئاتۇتتۇرا مەكتەپ-لىرىنى ھاۋاخان دېگەن ئوقۇتقۇچىنى يۆتكەپ بەردۇق، بۇ نىڭغا ئاساسلىق دەرسلەرنى ئورۇنلاشتۇرماڭلار، سىنىپ مەسئۇلى قىلماڭ-لار...» دېگەن. ھاۋاخان مەكتەپكە كېلىپ ئۇزاق ئۆتمەي قېيۇم مۇدىر شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسىگە بارغاندا، ئۇلاردىن ھاۋا-خاننىڭ شەھەرلىك ئوتتۇرا مەكتەپتىكى «سەتچىلىكى» ھەقىقىدە-كى سۆز - چۆچەكلەرنى ئاڭلاپ چۆچۈگەن ۋە دېمەي ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن. ئو گايىت ئۇستامنىڭ ئەھۋال تونۇشتۇرۇشىنى ئاڭلاپ، ھاۋاخانغا ئۇۋال قىلىنغانلىقىنى ئوقۇپ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ باراڭ ئاستىنى ئايلىنىپ، ئاخىر گايىت ئۇستامنىڭ ئالدىغا كېلىپ تۇردى- دە، قوللىرىنى بىلىگە تىرەپ:

— ۋۇ خۇمپەرلەر، ئۇلارنىڭ گېپىنى نېمانچە سىرلىقكىن دېسەم، گەپنىڭ تېگىدە گەپ بار ئىكەن ئەمەسمۇ، بۇ نېمىدېگەن ئۇۋالچىلىق. گايىت ئاكا، سىز كېلىپ ھاۋاخاننىڭ سەرگۈزەشتە-لىرىنى دېمىسىڭىز، بىز ئۇنىڭغا يانچە قاراپ يۈرگەن بولاتتۇق، ماڭا دەپ بەرگىنىڭىز ئوبدان بولدى. مەن ئەتىلا...

گايىت ئۇستام كۈلۈمسىرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ، مۇدىرنىڭ قولىدىن تارتىپ ئورۇندۇقىغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

— مۇدىر، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ. مۇنداق ئىشلارنىڭ كۆپىنچە باش - ئاخىرى بولمايدۇ، ھەق - ناھەقنى ئايرىپ چىقماق قىيىن، ئۇنىڭ ئۇستىگە ھاۋاخاننىڭ ئىشىغا چېتىلىدىغان ئادەم-لەر كۆپ. ھاۋاخان دەۋا - دەستۇر كۆتۈرۈپ بېشىڭىزنى ئاغرىتمە-غاندىكىن، سىزمۇ يۇقىرى - تۆۋەن قاتراپ، بېشىڭىزغا پىت

تېرىۋالماڭ.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز ئۇستام؟

— مۇنداق قىلىشىنى ھاۋاخان خالمايدۇ. ئۇ دەرد - ئەلەم، خورلۇقنى تېزرەك ئۇنتۇپ، ئوقۇتۇش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنى ئارزۇ قىلىدۇ، ئوقۇتقۇچىلىقتا شەھەر، يېزا دەپ ئايرىپ تۇرمايدۇ، بىلدىڭىزمۇ.

— ئۇستام، سىز ھاۋاخاننى ئوبدان چۈشىنىدىكەنسىز،— دېدى مۇدىر،— ئۇ مەكتىپىمىزگە كەلگەندىن بۇيان ۋۇجۇدىدىكى ئازاب - ئوقۇبەت، دەرد - ئەلەملەرنى يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىگە يوشۇرۇپ، ئۆزىنى بىغەم، شاد - خۇرام ھەم تېتىك تۇتۇپ كەلدى. ھاۋاخان قەدىرلىگۈچىلىكى بار ئوقۇتقۇچى ئىكەن. ئۇ كېلىپ مەكتىپىمىزنىڭ ئوقۇتۇش ئىشلىرىنى جانلاندۇردى، جەمئىيەتتىمۇ ياخشى تەسىر پەيدا قىلدى.

— شۇنداقمۇ؟ سۆزلەڭ، قۇلىقىم سىزدە مۇدىر،— دېدى گايىت ئۇستام. مۇدىر جانلىنىپ سۆزىنى داۋام قىلدى.

2

— شۇ ۋاقىتتا بىر ئوقۇتقۇچىمىز تۇغۇتلۇق، بىر ئوقۇتقۇچىمىز كېسەل بولۇپ قالغان، ئۇلارنىڭ ئورنىغا مەن دەرسكە كىرىپ ئالدىراپ قالغان ئىدىم. شۇڭا، شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسىنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىغىمۇ قارىماي، ھاۋاخاننى دەرسكە كىرىشكە ئورۇنلاشتۇردۇم. لېكىن، كۆڭلۈم خاتىرجەم ئەمەس، بەزىدە سىنىپنىڭ دېرىزىسىدىن مارىلاپ، ئۇنىڭ دەرس ئۆتۈش ئەھۋالىنى كۆزىتىتىم، بەزىدە سىنىپ مەسئۇللىرىنى ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلاپ بېقىشقا كىرگۈزدۇم.

ھاۋاخان ياخشى ئوقۇتۇش مېتودىغا ئىگە، قابىلىيەتلىك،

ئوقۇغۇچىلارنى جەلپ قىلالايدىكەن. مەن ھېلىقى تۇغۇتلۇق ئوقۇتقۇچىنىڭ ئورنىغا ھاۋاخانىنى سىنىپ مەسئۇللۇقىغا بەلگىلەندىم. ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرىنىڭ 1- يىللىقى بولۇپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەكتەپكە كېلىش سالمىقى ئەڭ تۆۋەن ئىدى. ئادەتتە ئاتا-ئانىلار «بالىلىرىمىزنى باشلانغۇچ مەكتەپكىچە ئوقۇتۇپ ساۋاتلىق قىلساق بولغىنى، يەنە ئوقۇغان بىلەنمۇ بەرىبىر كاتىر بولالمايدۇ» دەپ قاراپ، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە بالىلىرىنى مەكتەپكە ئەۋەتمەيدۇ. بىزمۇ «بۇ يىل ئوقۇغۇچىنى مەكتەپتە تۇتۇپ قالساقلا، كېيىن ئۇ مەكتەپكە كېلىۋېرىدۇ» دەپ، ئاتا-ئانىلارغا سەت كۆرۈنسەكمۇ ئارقىغا كىرىۋالىمىز، بۇنىڭدىنمۇ ئەۋزەل چارىمىز يوق. ئوقۇتقۇچىلار 1-يىللىق ئوقۇغۇچىلارغا سىنىپ مەسئۇلى بولۇشنى خالمايدۇ. ئوقۇغۇچىلار پارتىلاردا لىق توشۇپ ئولتۇرمىغاندىكىن، ئۇلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولاتتى. ئوقۇتقۇچىلار دەم ئېلىشىنى قۇربان قىلىپ، «بالاكىنى مەكتەپكە بەر» دەپ ئاتا-ئانىلارنىڭ ئالدىغا بارسا قارشى ئېلىنمايلى، بىرمۇنچە تاپا-تەنىلەرگە قالاتتى. ھاۋاخانىمۇ سىنىپ مەسئۇلى بولۇپلا بۇ مەسىلىگە يولۇقتى. ئۇ دەسلەپتە باشقىلارنىڭ ئىزىدىن مېڭىپ، ھاملىدار بولسىمۇ، ئاتا-ئانىلار خىزمىتىنى ئىشلەشكە ماڭدى، ماڭغاندىمۇ ھەر كۈنى ماڭدى.

ھاۋاخان بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن دەرستىن چۈشۈپلا مەكتەپتىن يىراقراق جايدا ئولتۇرىدىغان بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. ئاتا-ئانا بولغۇچى بالىسىنى مەكتەپكە بەرگۈسى كەلمەي، باشقا بىر يېزىدىكى تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىدە بىر مەزگىل تۇرۇپ كېلىشكە ئەۋەتىۋەتكەن ئىكەن. كۆرمەمسىز، يېزىدا ئوقۇتقۇچى بولماق نېمىدېگەن تەس-ھە. بۇ ھال ھاۋاخانغا ئېغىر كەپتۇ- دە، كۆل بويىدىكى مەيداندا بر نەرسىنى ئويناۋاتقانلارغا قاراپ تۇرۇپتۇ. بۇ يەرگە ساپلا ياشلار، ئوغۇللار، قىزلار يىغىلغان

ئىكەن. ئۇلار بىر كۈنلۈك ئەمگەكنىڭ ھاردۇقىنى بر‌نلىيانت ئويناشقا كۈلكە - چاقچاقنى بىرلەشتۇرۇپ چىقراتتى. مەيداندا بىر بر‌نلىيانت شىرەسى بولۇپ، خالىغان ئىككىيلەن ئويناپ، ئۇتقان - ئۇتۇلغان ئايرىلغاندا، ئاندىن باشقا ئىككىيلەن ئويناتتى. ئەتراپتا كۆرۈپ ئولتۇرغانلار ھەر خىل باھالارنى بېرىپ، كۈلكە - چاقچاقلار بىلەن مەيداننى جانلاندۇرۇۋېتەتتى. بەزىدە ياقا سىقىشىدىغان ئىشلارمۇ بولۇپ تۇراتتى. ئويۇندا ئۇتۇش-ئۇتتۇرۇش بولۇپ تۇرىدىغان گەپ. ئۇ كۈنى تاھىر ئىسمىلىك بالا بىلەن ھامۇت دېگەن بالا ئويناۋاتقان ئىكەن. ئەسلىدىغۇ تاھىر بر‌نلىيانتتا نامى چىققانلارنىڭ بىرى ئىدى. ئۇ ئۇدا ئىككى قېتىم ئويناپ، بر‌نلىيانتنىڭ بىرىنمۇ توشۇككە چۈشۈرەلمەپتۇ. ھامۇت توپىنى دەل ئۇرۇپ ئارقا - ئارقىدىن توشۇككە چۈشۈرۈپتۇ، ماختاش چۇقانلىرى ئۇنىڭ روھىنى كۆتۈرۈپتۇ. ئۇ تېخى توپلارنى توشۇككە تولۇق چۈشۈرۈپ بولمىغان، نۆۋىتى ئاخىرلاشمىغان ۋاقىتتا، سىگىلىسى كېلىپ:

— ئاكا تېز بول. سەن يوق، مەن قويلارنى سۇغارغىلى ھەيدەپ چىقىۋىدىم، قويلار ماڭا بوي بەرمەي پىتىراپ كېتىشىتى،— دەپ يىغلاپتۇ.

سەككىز ياشلىق قىز 20 نەچچە قوينى قانداقمۇ باشقۇرالىسۇن. قويلار يوقاپ كەتسە ياكى خەتىنىڭ زىرائەتلىرىگە كىرىپ كەتسە بولمايدۇ- دە. شۇڭا، ھامۇت بر‌نلىيانت ئويناشتىن توختاپ تاھىردىن ئەپۇ سوراپ ماڭماقچى بوپتۇ.

— ئويۇننىڭ ئاخىرىنى چىقارماي نەگە بارىسەن؟ ئاخىرىنى چىقىرىمىز،— دەپتۇ تاھىر ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ.

— مەن ئاۋۋال قويلارنى تېپىپ، ئېغىلغا سولۇۋېتىپ كېلەي، ئاندىن ئاخىرىنى چىقرايلى.

— ياق، مەن سېنى ساقلاپ تۇرالمايمەن، باشقىلارمۇ

ئۇيغۇر كتاب توپلىغۇچى www.uyghurkitap.com

ويتسامدۇ؟

— بولمسا، هازىر مەن ساڭا ئۇتتۇرغان بولاي،— هامۇت ئەتراپىدىكىلەرگە قاراپ، — ئاغىنىلەر تاھىر مېنى ئۇتۇۋالدى، چاۋاك چېلىڭلار، هە، ئەمدى بولغاندۇ؟— دەپلا ئۇ سىگىلىسىنى پېتىلەپ مېڭىپتۇ. شۇ ئەسنادا كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدا تاھىرنى مەسخىرە قىلىدىغان سۆز- چاقچاقلار كۆتۈرۈلۈپتۇ. چىرايلىق بىر قىزنىڭ ئاغزىنى پۈرۈشتۇرۇپ ئالىيىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى بارلىق ئاچچىق مېڭىسىگىلا چىقىپتۇ- دە، يانىپىشىغا ئېسىۋالغان پىچاقنى چىقىرىپ، يۈگۈرۈپ بېرىپ هەش - پەش دېگۈچە: «مانا، مەن سېنى يەكدىم» دەپلا هامۇتنىڭ دۈمبىسىگە پىچاق سانجىتۇ.

— ئاپىلا، بۇ قارامىلىقنى،— گايىت ئۇستامنىڭ يۈرىكى سىقىلدى،— ئاخىرى قانداق بولدى؟

— قانداق بولاتتى، تاھىرنىڭ پىچىقى گال ئىكەن، ئۇستىخان-دىن ئۆتمەپتۇ. شۇنداقتىمۇ سانجىرىم تەن زەخمىلەندى. هامۇت بىر مەزگىل دوختۇرخانىدا ياتتى، بۇ چىقىمنى تاھىرنىڭ ئائىلىسى تۆلىدى.

— توۋا خۇدايىم، هېلىمۇ ياخشى هامۇت ئۆلمەپتۇ. كېيىن ئۇ بىرلىيانت دېگەن بىرنېمىنىمۇ كۆزدىن يوقاتقاندۇ؟

— بىرلىيانت دېگەن ياشلارنىڭ مەدەنىي تۇرمۇشىنى بېيىتىمىز دەپ ياساتقان نېمە تۇرسا، ئۇنى كىم تەۋرىتەلەيدۇ. لېكىن، بۇ مەسىلىنى هاۋاخان ناهايىتى ياخشى هەل قىلدى.

— هە، هاۋاخان ئۇ بىرلىيانت شىرەسىنى ياتقىغا ئەكىرىپ كارىۋات قىلىۋاپتۇ- دە، ها، ها، ها... بۇمۇ بوپتۇ.

— ياق، ياق، سىز مېنىڭ گېپىمنى خاتا چۈشىنىپ قالدىڭىز،— مۇدىر ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى،— هاۋاخان ئۇنداق ئاكىسىز، بىزەك ئايال ئەمەس. مەكتىپىمىزدە ئۇ ياتقۇدەك ئورۇن،

كارىۋاتمۇ يوق ئەمەس. بىزنى ئۇنداق گاداي چاغلاپ كەتمەڭ،— ئۇ قايتا ئورنىدا ئولتۇرۇپ ۋە چىرايىغا جىددىي تۈس بېرىپ، هاياجانلانغان هالدا نېمىلەرنىدۇر ئويلىدى.

— مۇدىر، مەن بۇ گەپنى قىلىپ سىزنى...

— شۇنداق، هاۋاخان سىز دېگەندەك قىلمىدى، بەلكى پىچاق سىلىشقا بېرىپ يەتكەن ئېچىنىشلىق ۋەقە ئۈنى قاتتىق ئويغا سالدى. ئۇ كېچىچە كىرپىك قاقماي، «كەنتتىكى ياشلارغا تېخىمۇ ئەھمىيەتلىكرەك بىر ئىش تېپىپ بەرگىلى بولماسمۇ؟» دەپ كۆپ باش قاتۇرغان، نۇرغۇن چارىلەرنى ئويلاپ تاپقان،— مۇدىر گايىت ئۇستامنىڭ بىلىكىدىن يېنىك تارتىپ ئۆزىگە قارىتىپ،— هاۋاخانمۇ سىز دېگەندەك «بىرلىيانتنى ئەمدى هېچكىم ئۇينىماسمۇ، مەيدانغا ياشلار يىغىلماسمۇ» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەن. ئىككىنچى كۈنى كەچتە ياشلارنىڭ هېچبىر ئىش يۈز بەرمىگەندەك، كۆل بويىغا يىغىلىپ بىرلىيانت ئۈيناۋاتقانلىقىنى كۆرگەن هاۋاخان «مىراس» ناملىق بىر پارچە ژۇرنالنى ئېلىپ مەيدانغا كەلگەن. ئۇ بىر چەتتە تاماشا كۆرۈپ تۇرغان قىزلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ زوگزىيىپ ئولتۇرغىنىچە ژۇرنالنى ئالدىغا قويۇپ، قىزلار بىلەن پاراڭلاشقان. شۇ ئەسنادا قىزلارنىڭ ژۇرنالغا قىزىقىپ قاراۋاتقانلىقىنى، سوراشقا پېتىنالمىغانلىقىنى هېس قىلغان هاۋاخان ژۇرنالنى توپىغا قويۇپ ئولتۇرۇشقا تەمشەلگەندە، يېنىدا ئولتۇرغان قىز: «مۇئەللىم توختىسلا» دەپ، يانچۇقىدىن يېڭى تاۋار ياغلىقىنى ئالغان.

هاۋاخان تولىمۇ تەڭقىسلىقتا قالغان قىياپەتتە: «راست، بۇ ژۇرنال يېڭىلا كەلگەن، ئۇنىڭ ئىچىدە تولىمۇ قىزىقارلىق ئەسلىمىلەر بارىكەن. مەن ئوقۇپمۇ بولالمىغان ئىدىم. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئاسرىمىغىنىمنى قاراڭ. هە، يانچۇقۇمدا گېزىت پارچىسى بارىكەنغۇ، سىزنىڭ ياغلىقىڭىزنىمۇ توپا قىلىۋەتمەي،

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ھەمەت سىرگە،— دەپ، يانچۇقىدىن گېزىت پارچىسىنى ئېلىپ ئوپىغا قويۇپ قىزىنىڭ يېنىغا چۆكۈپ، ژۇرنالنى ۋاراقلاپ كۆرۈپ،— سىزمۇ كىتاب - ژۇرنال كۆرەمسىز؟» دەپ سورىغان. ئۇ قىز: «مەن ناھايىتى ئامراق، كۆرۈپ باقسام بولامدۇ؟» دېگەن. ھاۋاخان «مانا، كۆرۈڭ» دەپ بېرىشىگە، ياندىكى قىز چاقچاقلىق قىلىپ ژۇرنالنى ئېلىۋالغان. ئۇ ژۇرنالنى ۋاراقلاشقا ئولگۈرمەيلا، يەنە بىرى ئۇنىڭ قولىدىن يۇلۇۋالغان، ھەش - پەش دېگۈچە ژۇرنال قولدىن - قولغا ئۆتۈپ، بىر يىگىتنىڭ قولىدا توختاپ، ئۇ ژۇرنالنى ئېچىز تۇتۇۋالغان. ياشلارنىڭ بۇ خىل قىزغىنلىقىدىن خۇش بولغان ھاۋاخان ئورنىدىن تۇرۇپ: «بۇ ژۇرنالدا ھەقىقەتەن ياخشى ئەسەرلەر، خەلق چۆچەكلىرى بار، مەن ئوقۇپ بېرەي، بىرلىكتە ئاڭلايلىمۇ؟» دېگەن. ھەممەيلەن: «شۇنداق قىلايلى. ئالمجان، ژۇرنالنى تېز مۇئەللىمگە بەرگىن» دەپ چۇرقىراشقان.

ھاۋاخاننىڭ ئەتراپىغا توپلانغانلارنىڭ كۆپچىلىكى قىزلار ئىكەن. ئۇ كىشىنى قىزىقتۇرىدىغان بىر چۆچەكنى ئوقۇپ ئۇزاق ئۆتمەيلا، بىرلىيانت ئۇيناۋاتقانلارمۇ ئويۇننى تاشلاپ تىڭشىغۇچىلارغا قوشۇلغان. ياشلار ئويۇنغا قىزىقىدۇ، بىلىم ئېلىشقا تىخمۇ قىزىقىدۇ. ھاۋاخان نۇرغۇن چۆچەك يادقا بىلىدىكەن. كېيىنكى كۈنلەردە ئۇ سۆز سەنئىتىنى جارى قىلدۇرۇپ، ھەر-سىكىتى بىلەن بىرلەشتۇرۇپ، ياشلارنى قىزىقتۇرىدىغان، ئىلھام بېغىشلايدىغان چۆچەكلەرنىڭ سېھرىي كۈچىنى ئاشۇرغانلىقتىن، ئاڭلاشقا كېلىدىغانلار كۈندىن - كۈنگە كۆپەيگەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سورۇننى كۆل بويىدىن مەكتەپكە يۆتكىگەن.

— ۋاي ئاللا، ھاۋاخان بۇ يەردە ئۆزىگە بىر جاپا تېپىۋاپتىغۇ. چۆچەكنى نەچچە كۈن ئېيتسىلا تۈگىمەمدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىدۇ؟— دېدى گايىت ئۇستام.

— خەلقىمىز ئىجىدە ئېقىپ يۈرگەن چۆچەكلەر سان -

ساناقسىز، ھازىر كىتاب بولۇپ چىققانلىرى بىرقانچە يۈزگە يېتىدۇ. «مىڭ بىر كېچە»، «كەلىلە ۋە دەمنە» دېگەندەك چوڭ ھەجمىدىكى چۆچەكلەرمۇ بار. دېھقان باللىرىنىڭ ئەدىلا قورسىقى توق، كىيىمى پۈتۈن بولدى، ئاز - تولا پۇلى بولسىمۇ كىتاب ئېلىپ ئوقۇشقا ئادەتلەنمىگەن. مۇشۇنداق تەشكىللەپ، قىزىقتۇرۇپ بىلىم بەرمىسە بولمايدۇ- دە. ھاۋاخان ياشلارنى مەكتەپكە باشلاپ كىرىپ، قائىدە - تۈزۈملەرنى تۇرغۇزۇپ، تەرتىپ - ئىنتىزام ئىچىگە ئالدى. ياشلارنى باشقۇرىدىغان ئادەم بولسا، يېزىدىكى مەدەنىي تۇرمۇش جانلىنىپ كېتىدىكەن. ھاۋاخان مەكتەپ، كەنت رەھبەرلىكىنىڭ قوللىشى بىلەن ياشلارنىڭ كەچلىك پائالىيەت مەزمۇنىنى بىر خىلدىن كۆپ خىلغا ئىگە قىلدى. ياشلارنىڭ بىلىم سەۋىيىسىگە قاراپ بىرقانچە سىنىپقا بۆلۈپ، ئۇلارغا بىر ئاخشىمى بىلىم ئاشۇرۇش، ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش دەرسى ئۆتسە، بىر ئاخشىمى ناخشا - ئۇسسۇل ئۆگەتتى. شەنبە كۈنى كەچتە مەكتەپ زالىنىڭ چىراغلىرى چاقناپ، تانسا قىزىيدۇ. كەچتە مەكتەپ مەيدانىنى ئېلېكتر چىراغلىرى بىلەن يورۇتۇپ، تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرى بىلەن قىزىتىۋېتىمىز. ھازىر ھېلىقى بىرلىيانتمۇ مەكتەپنىڭ باشقۇرۇشىغا ئۆتتى. ھامۇتتەك بىرقانچە ماھىر ۋىلايەتلىك، شەھەرلىك مۇسابىقىلەرگە قاتنىشىپ، ئالتۇن - كۈمۈش مېدالار بىلەن تارتۇقلىنىپ، كەنت ۋە مەكتەپكە شەرەپ كەلتۈردى...

— ياھ، ياھ، ھەر ئاخشىمى مەكتىپىڭلار جانلىنىپ كېتىدىكەن- دە،— ھاياجانلانغان گايىت ئۇستام يەنە مۇدىرنىڭ سۆزىنى بۆلدى،— بۈگۈن ئاخشام قانداق پائالىيىتىڭلار بار؟

— بۈگۈن ئاخشامقى پائالىيەتنىڭ مەزمۇنى تېخىمۇ مول. مەن يۇقىرىدا ئېيتقاندەك ھاۋاخان يېزا ياشلىرى بىلەن بولغان ئالاقىنى چۆچەك ئېيتىپ بېرىشتىن باشلىغان ئەمەسمۇ، بۇنىڭ مەزمۇنى

هازىر تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتى. ياشلارنىڭ ئارىسىدا بۇ ئىش ئالقىشقا ئېرىشىپ، ھەممەيلەن جەمئىيەتتىن چۆچەك، ھېكايە، لەتىپىلەرنى يىغىدىغان، ئېيتىدىغان، ئەدەبىي تىل ماھارىتىنى ئۆگىنىدىغان دولقۇن قوزغالدى. سوروندا ھاۋاخانلا سۆزلىمەي ئاشۇ ياشلارمۇ سۆزلەيدۇ، سۆزلىگەنلىرىنى ئۇنىڭلىغۇغا ئېلىۋېلىپ، تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى گۈلجەننەت بىلەن ھاۋاخان بىرلىكتە رەتلەپ، شەھەرلىك قەدىمكى ئەسەرلەرنى توپلاش - رەتلەش ئىشخانىسىغا ئەۋەتىپ بەردى. بۇ، ئۇلارنىڭمۇ دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىدى. ئۇلار بۇگۈن ئاخشام كېلىپ نەق مەيداندا ياشلارنىڭ چۆچەك ئېيتىش ئەھۋالىنى كۆرىدۇ ھەم چۆچەك يىغىش - رەتلەشتە كۆرۈنەرلىك نەتىجە يارىتقانلارنى مۇكاپاتلايدۇ.

قېيۇم مۇدىر ھەۋەس بىلەن ھاۋاخانغا مەدھىيە ياغدۇرۇپ سۆزلەيتتى، گايىت ئۇستام ئۇنىڭ دېگەنلىرىنىڭ ئەھمىيىتى ۋە قىممىتىنى چۈشەنمەيتتى. ئۇ ئويلاپ تۇرۇۋېتىپ:

— ۋاي مۇدىر، سىز دېگەن ئاشۇ سۆز - چۆچەكلەر شۇنچە قىممەتلىكما. مەن قارىسام، ھاۋاخان سىلەرگە بىرمۇنچە ئىشنى كۆپەيتىپ بەرگەندەكلا بىلىنىدىغۇ. كۈندۈزى بالىلارغا دەرس ئۆتسەڭلار، كەچتە ياشلار پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللانساڭلار ئوقۇ - ئوقۇتۇشقا تەسىر يەتمەمدۇ- ھە،— دېدى گايىت ئۇستام.

— شۇنداق. مەنمۇ، باشقا مۇئەللىملەرمۇ دەسلەپتە ھاۋاخانغا سوغۇق مۇئامىلە قىلدۇق، يارىدەملەشكۈمىزمۇ كەلمىدى. كېيىن نېمىنى كۆردۇق دېمەمسىز؟— مۇدىر كۆزىنى يىراقلارغا تىكىپ سۆزىنى داۋام قىلدى،— كەنتتىكى ياشلارنىڭ قىياپىتىدە تۈپتىن ئۆزگىرىش بولدى. ئۇلار تۈرلۈك يامان ئىش - ھەرىكەتلەرنى توسۇپ، زەربە بەردى؛ ئۇكىلىرىنى، سىڭىللىرىنى مەكتەپكە ئەۋەتىپ بەردى. بالىلىرىدىن خاتىرجەم بولغان ئاتا - ئانىلارمۇ مەكتەپكە باشقىچە قارايدىغان، تەلىم - تەربىيىگە كۆڭۈل

بۆلۈدىغان بولدى. كەنتىمۇ ھاۋاخانىنىڭ خىزمىتىنى قوللاپ، مەكتەپكە تۆت نەپەر خەلق ئوقۇتقۇچىسى سەپلەپ بەردى. سىنىپتا لىق ئولتۇرغان ساۋاقداشلارنى كۆرگەن ئوقۇتقۇچىلار ھاۋاخانىنىڭ سىگنالىغا ئەجرىنى تونۇپ يەتتى. دە، ئۇنىڭغا يارەم قولىنى سۇندى. مەندەك 30 يىللىق ئوقۇتقۇچىلىق تارىخىغا ئىگە، كونا ئادەتلەرنى بۇزغۇسى كەلمەيدىغان مۇدىرمۇ ھاۋاخانىنىڭ بۇ ئىشلىرىدىن تەسىرلەندىم، يار - يۆلەك بولدۇم. بولمىسا، تەرەققىيات مېنى شاللىۋەتمەمدۇ.

— ۋوي مۇدىر، — ھاۋاخان ئۇلارنىڭ قېشىدا پەيدا بولدى، — گايىت ئاكامغا مەكتەپنىڭ ببغىنى كۆرسەتمەي، بۇ يەردە ئولتۇرۇپسىلەرغۇ. مۇنداقلىقىنى بىلسەم...

— ھاۋاخان، مۇدىرنى ئەيىبلىمەڭ، — دېدى گايىت ئۇستام ئۇنىڭغا، — بىز بۇ باراڭنىڭ ئاستىدا ئولتۇرۇپ، قىممەتلىك پاراڭلارنى قىلىشتۇق. گېپىمىز تېخى تۈگىمىدى.

— قۇلىقى قىزىپ ئولتۇرالمىغاندۇ ھەقاچان ھا، ھا، ھا...

ھاۋاخان بۇ ئىككى پىشقەدەمنىڭ كۈلكىسىگە مەستلىكى كەلگەندەك قاراپ تۇرۇۋېتىپ تەبەسسۇم قىلدى.

— راست، قۇلىقىم قىزىدى، قورسىقىمۇ كوركىراپ كەتتى. ھازىرغىچە گايىت ئاكامغا ئۇسسۇلۇقمۇ بەرمىدىم، سەت بولدى.

— ئايلا، — دېدى قېيۇم مۇدىر ئەمدىلا ھوشىغا كەلگەندەك سائىتىگە قارىۋېتىپ، — بىز ھەقىقەتەن ئۇزاق ئولتۇرۇپتىمىز، سۆز تېكىستى يېزىۋېلىشنى ئۇنتۇپتىمەن ئەمەسمۇ. ھاۋاخان، كەچلىك پائالىيەتنىڭ تەييارلىقى پۈتتىمۇ، — ھاۋاخان بېشىنى لىڭشىتتى، — ھە، ياخشى، سىز مېھمانىنى ياتىقىڭىزغا باشلاپ كۈتۈپ تۇرۇڭ، مەن ئىشخانىغا كىرىپ چىقاي، — دەپلا مۇدىر ئىشخانا تەرەپكە قاراپ ماڭدى.

— مۇدىر، مەن سىزنى قويۇۋەتمەيمەن، — گايىت ئۇستام

ئۇيغۇر كتاب توپلىغۇچى www.uyghurkitap.com

مۇدىرنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋالدى،— سىز ماڭا ھەمراھ بولۇڭ.

ھاۋاخان مۇدىرنىڭ نېمىگە ئالدىرايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. ئۇ گايىت ئوستامنى ياتقى تەرەپكە تارتىپ:

— گايىت ئاكا، مۇدىر بىردەمدىن كېيىن كېلىدۇ. ئەمدى ئۇنىڭ ئىشىغا كاشىلا قىلمايلى،— دېدى- دە، ئۇنى ياتقى تەرەپكە زورمۇزور ئېلىپ كەتتى.

ھاۋاخان قورسىقىنى تومپايتىپ يۇرۇپ، بىر تەرەپتىن كەچلىك پائالىيەتنىڭ تەييارلىقىنى ئىشلەشكە يېتەكچىلىك قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن ياتاقدىشى گۈلجەننەت بىلەن ئالدىراپ يۇرۇپ مەززىلىك سەي قورۇپ لەگمەن ئەتكەن ئىدى. ئىككىيلەن ياتاقتا تاماق يېگەچ يەنە پاراگىغا چۈشتى. گايىت ئوستام ھاۋا- خاننىڭ يېرىدىكى ئىشلىرىنى ئاگلاپ، ھاياجانلانغان ئىدى.

— مەكتەپتىكىلەرگە ئۆزىڭىزنىڭ ئىشى توغرۇلۇق تىنمىغان ئوخشايسىز..مەن ئەھۋالنى قېيۇم مۇدىرغا سۆزلەپ بەردىم، ئۇمۇ سىزنىڭ بۇ يەردىكى ئىشلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەردى. ئۆزىڭىزمۇ ئوبدان تۇرۇپسىز، نۇرغۇن ياخشى ئىشلارنى قىپسىز.

— مەن ئىچى كۆچلۈك ئايال، ئاشۇ كۆكۈلسىزلىكلەرنى ئۇنتۇپ كەتمىسەم بەك ئازابلىنىمەن. شۇڭا، ئۆزۈم تىنىم تاپمايدىغان بىر ئىشنى قىلماقچى بولدۇم، بۇ مەدھىيىلەپ كەتكۈدەك ئىشمۇ ئەمەس، ئۆز يولىدا يۇرۇشۇپ كېتىۋاتىدۇ. بولدى، بۇنى قويۇپ تۇرايلى. ئاگلىشىمچە، توختىمەت ئاتام كېسەل بولۇپ ياتاقتا يېتىپ قاپتۇ، ئەھۋالى قانداقراق؟

— توختىمەت خېلى ياخشى، لېكىن ئۇ سىزنى ياد ئېتىپ كۆكلى بىئارام بولىدۇ. ئۇ سىزدىن خاتىرجەم بولالماي، سىزنى كۆرۈپ كېلىشكە مېنى ئەۋەتتى. تۇرسۇنخانمۇ سىزنى كۆرگۈسى كېلىپ، بىللە كەلمەكچى بولغان ئىدى، مەن ئۇنىمىدىم. ئۇنىمغىنىمۇ ئوبدان بوپتۇ، سىز تولىمۇ ئالدىراشكەنسىز...—

گايىت ئۇستامنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلگەندەك بولۇپ، گەپ قىلالماي قالدى.

ھاۋاخان كۆزلىرىدىن تارام - تام ياش ئاقتۇرۇپ، بېشىنى ئېگىپ ئولتۇرۇپ كەتتى، بىرھازادىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— ئابلاجان ئاكامۇ ئوبدان تۇرۇۋاتقاندۇ؟— دەپ سورىدى.

— ئۇنى تىلغا ئالمىسىڭىز بولاتتى سىڭلىم. توختىمەت سىلەر-نىڭ ئاجراشقانلىقىڭلارنى كۆڭلىگە سىغدۇرالماي تۇرغىنىدا، ئۇ يەنە بىر ئىشنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، ئاتىسىنىڭ جېنىنى ئالغىلى قىل قالدى،— گايىت ئۇستام بىر چوكا ئاشنى ئاغزىغا سالدى.

— ئابلاجان ئاكام يەنە نېمە ئىش تېپىپتۇ؟

— يالغان گەپ قىلسام تىلسم كۆيىدۇ، راست گەپنى دېگۈم كەلمەيدۇ. ئاڭلىسىڭىز بىئارام بولىسىز، بولدى دېمەيلا قويايلى.

— ياق، مېنىڭدىن غەم يېمەڭ، مەن كۆتۈرەلەيمەن. بىز كىچىكىمىزدىنلا ئاكا - سىڭلىدەك چوڭ بولغان. مەن ئۇنى ئۇنتۇيالمايمەن، كۆرگۈم كەلسە بېرىپ كۆرۈشۈپ كېلىمەن. ئۇ توختىمەت ئاتامنى خاپا قىلغۇدەك نېمە ئىش قىلدى؟ گايىت ئاكا تېز دەپ بېرىڭا،— ھاۋاخاننىڭ كۆزلىرىدىن ئاققان ياش تامچىلىرى قولىدىكى لەڭمەن تەخسىسىگە چۈشۈۋاتاتتى.

ئەھۋالنى ئېنىق دېمىسە بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلغان گايىت ئۇستام ئاغزىدىكى تائامنى چاينىۋېتىپ:

— ئابلاجان قايتا ئۆيلەنمەكچى بولۇۋاتىدۇ، — دېدى.

— كىم بىلەن؟— ھاۋاخان چۆچۈپ قارىدى.

— ئەزىزە بىلەن.

— ئەزىزە بىلەن، شەھەر باشلىقىنىڭ قىزى بىلەنما؟— ھاۋاخان لېۋىنى چىشلەپ بىرھازا تۇرۇۋېتىپ،— ئۇنىڭغا باشقا قىز چىقماپتىما، نېمىشقا شۇنچە ئالدىراپ ئەمدى؟— دېگەندە، بىر خىل ئاچچىق ھەسرەت ئۇنىڭ چىرايىغا تەپتى.

www.uyghurktap.com

— هاۋاخان، سىز تولىمۇ ئاق كۆڭۈل،— گايىت ئۇستام ئەمدىلا خاتىرجەملىككە ئېرىشكەن هاۋاخاننىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلىشنى خالىمىدى. لېكىن، ئۇ ھەممىنى چۈشەندى.

— ئابلاجان ئاكامنىڭمۇ كۆرگۈلۈكى بار ئوخشايدۇ،— دەپلا هاۋاخان كۆز ياشلىرىنى ئېرتىۋەتتى ۋە ئالدىدىكى تاماق تەخسىسىنى نېرىسىغا سۈرۈۋېتىپ قەددىنى رۇسلىدى،— ئۇ مۇشۇنداق قىلىپ مەندىن ئۆچ ئالماقچى بولسا ئېلىۋەرسۇن، پەرۋايىم پەلەك. ئۇنى كۆرسىگىز دەپ قويۇڭ، مەنمۇ تىنچ ياتقىنىم يوق. مەن بۇ يېزىدا خەلقتە پايدىلىق ئىشلارنى كۆپرەك قىلىپ، خەلقنىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا شان - شەرەپ كەلتۈرىمەن. يەنە ئىككىمىزنىڭ قېنىدىن بولغان پەرزەنتىمنى سالامەت تۇغۇپ، ئانىلىق خۇشاللىقىدىن بەھرى ئېلىپ، ئۇنى ئاتىلىق ھۆزۈرىدىن مەھرۇم قىلىمەن. بۇنى ئۇ ھازىر ياشلىق قىلىپ سەزمىگەن بىلەن چوڭ بولغاندا سېزىدۇ، ئازابلانماي قالمايدۇ. مەن ئۇنىڭ بىلەن بەسلەشمەيمەن، ئۆز يولۇمدا مېڭىۋېرىمەن.

— قىزىم، ئابلاجان ئەزىزە بىلەن توي قىلسا، تېخى كۆرىدىغىنى بار. توختىمەت، تۇرسۇنخان، ھەتتا مەنمۇ بۇ تويغا قوشۇلمايمىز، سىلەرنىڭ يارىشىپ قېلىشىڭلارنى تىلەيمىز.

— بۇزۇش ئاسان بولغان بىلەن قۇرۇش ئاسان ئەمەس. ئابلاجان ئاكام بەك يېراقلاپ كېتىپتۇ، مەن مۇنداق بولارىنى ئويلىمىغان ئىدىم،— هاۋاخان ئۇلۇغ - كىچىك تىندى. گايىت ئۇستام ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى.

— ئۇزاققا قالماي ئۇنىڭ بۇرنىغا سۇ كىرىدۇ، ئاندىن ئويغىنامايدۇ،— گايىت ئۇستام دۇئا ياندۇرۇپ ئورنىدىن تۇردى،— هاۋاخان، مەن ئەمدى شەھەرگە قايتاي،— دېدى.

— گايىت ئاكا، بۇگۈن قونماقچى ئەمەسمىدىڭىز، بىزنىڭ كەچلىك پائالىيىتىمىزگە قاتناشمامسىز؟

— سىز ئوبدان تۇرۇۋېتىپسىز. بۇنى تېزرەك توختىمەتكە يەتكۈزەي، ئۇ تەسەللى تاپىدۇ. سىزنى يەنە يوقلاپ كېلىمەن.

قۇياش پېتىش ئالدىدا تۇراتتى. ئىسسىق ۋە دىمىقچىلىق سىنىڭ ئورنىنى سالقىن ھاۋا ئىگىلىگەن، مۇشۇنداق ۋاقىتتا ۋېلىسىپىت مىنىش كىشىگە ئارامبەخش ئېتەتتى. گايىت ئۇستام ياتاقتىن چىقىپ ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ مېڭىشىغا، مەكتەپ ھويلىسىغا كىرىپ كەلگەن بولكۇڭايدىن شەھەرلىك مائارىپ ئىدارىسى، شەھەرلىك قەدىمكى ئەسەرلەرنى توپلاپ - رەتلەش ئىشخانىسىنىڭ مەسئۇللىرى چۈشتى. ئۇلار مەكتەپ ئۇيۇشتۇرغان پائالىيەتكە قاتنىشىش ئۈچۈن چىققان ئىدى.

3

ئابلاجان بىركۈنى چۈشتىن كېيىن بازار ئارىلاپ، دۇكان كېزىپ، پۇلىنى ئايماي خەجلەپ، ئەزىزەگە خېلى كۆپ ئېسىل سوۋغا - سالام سېتىۋالدى. ئۇ قۇچقىنىنى توشتۇرۇپ، ئۆزىگە شاد-خۇراملىق ۋە سۆيگۈ تەشنالىقىنى ھەمراھ قىلىپ تۆت كوچىنىڭ ئايلانمىسىغا كەلگەندە، قەدىناس دوستلىرىدىن ئەخمەتجان بىلەن ئەلى ئالدىغا كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇ دوستلىرىنى كۆرمەسلىككە سېلىپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدى.

— ۋۇي بوينى قىڭغىر ئەبگاھ، يولۇڭدا ماڭمامسەن؟— دەپ ئەخمەتجان ئوڭ يانىدىن كېلىپ ئۇنىڭ بېقىنىنى مۇشتلىدى. ئابلاجان تۇيۇقسىز ئۇرۇلغان زەربىدىن سولغا مۇدۇرۇپ، سول يانىدىكى ئەلىنىڭ پۇتىنى دەسسىۋالدى.

— تۇز ماڭمامسەن خۇمپەر،— دەپ ئابلاجاننىڭ سول بېقىنىغا مۇشت ئاتتى ئەلى.

— ۋايجان، ۋاييەي، سىلەر ساراڭ بولدۇڭلارمۇ؟ بۇ مەن،—

ئابلاجان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ.

ــ ھە، ئابلاجانمۇسەن،ــ ئەخمەتجان ئەمدى كۆرگەن قىيا-پەتتە،ــ قانداق ئەھۋالىڭ، بەك كەم دىدار بولۇپ كەتتىڭغۇ؟ سوۋغا - سالاملىرىڭ قوبۇچىقىڭغا بىر كەپتۇ، نەگە ماڭدىڭ ئاداش،ــ دېدى.

ــ ئاداشلار، مېنى ئۇرۇۋاغىنىڭلاردىن سىلەردىن ھېساب ئېلىشقىمۇ چولام يوق، شۇنداق ئالدىراش دەڭلار. يول شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىگە،ــ ئابلاجان بىرھازا توختاپ شۇ گەپلەرنى دەپلا ئىككى دوستىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ يولىغا ماڭدى.

مۇشۇ كۈنلەردە ئابلاجان ئۆزىچە «ئىشىم ئوڭغا تارتتى، بۇ دۇنيادا مەندەك تەلەيلىك ئادەم يوق» دەپ كۆرەڭلەپ، قەدىناس دوستلىرىنى كۆزگە ئىلمايدىغان، كوچىدا كۆرمەسكە سېلىپ ئۆتۈپ كېتىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. ئەخمەتجان بىلەن ئەلى ئۇنىڭ ھاۋاخانىنى خورلاپ، ئۆكتەملىك قىلىپ ئاجرىشىپ كەتكەن لىكىنى كۆڭلىگە سىدۇرالماي، ئالدىنقى كۈنلىرى ئۇنىڭ ئەزىز بىلەن ئاپاق - چاپاق بولۇپ يۈرۈۋاتقانلىقىنى، ئۇنى ئالماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، تىكىرقاپ قېلىشقان ۋە ئابلاجان بىلەن دوست بولۇپ قالغانلىقىدىن نومۇس قىلىشقان ئىدى. قايسى كۈنى ئۇلار يېزىغا بېرىپ ھاۋاخانىنى يوقلاپ كەلدى. ئۇغۇ يېزىدا ھەر جەھەتتىن ياخشى تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، ئۇنىڭ تومپىيىپ چىققان قورسىقىنى كۆرۈپ، ناھەسىدەنىڭ دۇنياغا كۆز ئېچىش بىلەن ئاتىسىز قالدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئابلاجانغا ئاچچىقى كېلىپ، زەردىسى قاينىپ - تاشقان ئىدى. ئۇلار پۇرسەت تېپىپ ئابلاجانغا ئىززەت - ئىكرام بىلەن نەسىھەت قىلىشنى، ناھەسىدىنى يېتىم قىلماسلىقنى دېمەكچى؛ بۇنى قوبۇل قىلماي ئۆكتەملىك قىلسا، ئابلاجانغا ئۆزلىرىنى تونۇتۇپ قويۇشنى كۆڭلىگە پۈككەن ئىدى. بۇگۈن ئۇلار كوچىدا تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى. ئويلىغاندەك،

ئۇنىڭ ھالى چوڭلاپ دوستلىرىنى كۆزگە ئىلماي كېتىۋاتاتتى. ئىككىيلەن كۆز ئىشارىتى بىلەن كېلىشىۋېلىپ، ئابلاجانغا ئەگەشتى، ئەخمەتجان ئىتتىكرەك مېڭىپ ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى ۋە خۇشامەتگويلۇق قىلىۋاتقان قىياپەتتە:

— ئابلاجان ئاداش، يېنىڭدا چاپارمەنلىرىڭ تۇرسا بىزنى خىزمەتكە سالايمۇ دېمەيسەنغۇ؟ ئەكەل سۇغا - سالاملىرىڭنى بىز كۆتۈرۈشۈپ بېرەيلى. ئەلى كەلمەسەن،— ئىككىيلەن ئابلاجاننىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي، ئۇنىڭ قولىدىكى خالتىلارنى بۆلۈشۈپ ئېلىۋالدى،— مانا بۇ ياراشتى. ئابلاجان ئاداش، سەن سالاپەت بىلەن ئالدىمىزدا ماڭسەن، كىشىلەر سېنى ئەمەلدار ياكى خوجايىن دەيدۇ، بىز كەينىڭدە نەرسە - كېرەكلىرىڭنى كۆتۈرۈپ ماڭساق، بۇلار چاكىرىكەن دەيدۇ، بۇ نېمىدېگەن چوڭ ئابرۇي-ھە. مۇشۇنداق ئىش چىقىپ قالسا بىزگە ھايت دېۋەتكىن، بىز ھەرگىز سېنىڭ مالىيىڭ بولىمىز دەپ نومۇس قىلمايمىز.

ئەلى كۆچۈكلەنگەندەك كۈلۈپ، ئابلاجانغا چىشىنىڭ ئېقىنى كۆرسىتىپ قويدى. ئابلاجان دوستىنىڭ مەسخىرىسىنى چۈشەنمەي، كاستومىنىڭ توپىسىنى قېقىۋېتىپ، تېخىمۇ گىدىيىپ ئىككى يېنىغا قاراپ قويدى.

— شۇنداق، چوقۇم شۇنداق قىلىمەن. بۇ قېتىم تويۇمدا سىلەر مېنىڭ قولداشلىرىم بولىسىلەر.

— تۇيى قىلغىلىۋاتامسەن ئاداش، سېنى تەبرىكلىسەك بولغۇدەك ھا، ھا، ھا...

— تەبرىكلەيمىز، ھازىرلا تەبرىكلەيلى.

ئۇ ئىككىيلەن ئابلاجاننىڭ قولتۇقىدىن تۇتۇپ، ئىختىيارىغىمۇ قويماي، يانىدىكى ئاشپۇزۇلغا سۆرەپ ئەكىرىپ بۇلۇڭدىكى ئۇستەلگە ئولتۇرغۇزدى. ئۇ دوستلىرىنىڭ مۇنداق قىلىشىنى ئويلىمىغان ئىدى. ئەمدى ئۇلاردىن قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىن

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەمەس. ئابلاجان كەچلىك تاماق يېمىگەن، ئۇ دوستلىرىنىڭ چوڭ كۆرۈپ تاماقتا تەكلىپ قىلىشىنى ماقۇل كۆرۈپ، جىم ئولتۇرىدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇستەلگە ھەر خىل قورۇمىلار، بوينىغا قىزىل لېنتىلار باغلانغان بوتۇلكىلار، 75 گرادۇسلۇق رومكىلار كەلتۈرۈلدى. باشقا ۋاقىت بولسا ئىدى، مۇنداق مول نېمەتلەر ۋە ئىچىملىكلەرنى كۆرسە، ئابلاجاننىڭ خۇشاللىقى تۇتۇپ، جانلىنىپ كەتكەن بولاتتى. لېكىن، بۈگۈن ھاراق بوتۇلكىسى ئۇنىڭ كۆزىگە يىرگىنچلىك، قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈپ، پۈتكۈل ۋۇجۇدىنى سەسكەندۈرۈشكە باشلىدى. «ھەي بۇ ئاغىنىلەرنى، شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىگە باردىغىنىمنى بىلىپ تۇرۇپ، قىلىۋاتقان قىلىقىنى، ياق مەن ئۇنى بۈگۈن ئىچمەسلىكىم كېرەك».

ئابلاجان دەسلەپتىلا رومكىنى قولىغا ئالماي كاجلىق قىلىپ تۇرۇۋالدى. ئۇ كاجلىق قىلغانسېرى دوستلىرى ئۇششۇقلۇق قىلدى... ۋاقىت بەھۈدە ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئەزىزەنىڭ يېنىغا ئەتىگەنرەك بارمىسا بولمايتتى. ئاخىر ئۇ دوستلىرىدىن بۇرۇنراق قۇتۇلۇش ئۈچۈن، لىپمۇلىق توشتۇرۇلغان رومكىنى قولىغا ئالدى. ئەخمەتجان ماسلىشىپ، رومكىنى ئارقا - ئارقىدىن ماڭدۇرۇپ تۇردى. ئابلاجان قىزىۋالسىلا ئۆزىنى تۇتالماي «ھاراق ئىچمەن» دەپ تۇراتتى. ئۇ ناھايىتى تېزلا ئەزىزەنىڭ يېنىغا باردىغانلىقىنى ئۇنتۇدى. ئارىلىقتا ئىككى سائەت ئۆتمەيلا، ئىككى بوتۇلكا «ئىلى دەريا‌سى» ئېغىز كۆۋرۈكىدىن ئۆتۈپ بولدى. ئەخمەتجان بىلەن ئەلى ئالدىن قورسىقىنى تويدۇرۇۋالغانلىقتىن ھېچنېمە بولمىدى. ئابلاجان ئاچ قورساق ھاراق ئىچىۋەرگەنلىكتىن، بارا - بارا خۇددىنى يوقىتىشقا باشلىدى. دوستلارنىڭ كۈتكىنى بويىچە ئۇ مەست بولۇپ، خۇددىنى پۈتۈنلەي يوقىتىپ قويسىمۇ بولمايتتى. شۇڭا، ئۇنى قويۇۋەتمەكچى بولۇپ كوچىغا چىقىشتى. شۇ تاپتا كوچا چىراغلىرى يولنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. ئابلاجان ساپ

هاۋاغا چىقىپ تېخىمۇ جانلىنىپ كەتتى، دوستلىرىدىن تولىمۇ رازى بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، ئۇلارغا رەھمەت ئېيتىپ، ئەزىزەگە ئالغان سوۋغا - سالاملىرىنى قولتۇقلاپ يۈرۈپ كەتتى.

— ئابلاجان ئاداش، ئۆزۈڭنىڭ نەگە بارىدىغانلىقىڭنى ئۇنتۇپ قالمىغىن، يېڭىلىپ ھاۋاخانىڭغا يېنىغا بېرىپ سالما- ھە،— دېدى ئەخمەتجان كوچىدىلا ۋارقىراپ.

— ياق، ھەرگىز يولۇمدىن ئازمايمەن، مانا مۇشۇ يول بىلەن ئەزىزەنىڭ يېنىغا بارغىلى بولىدۇ، شۇنداق مۇشۇ يول،— ئۇ ۋارقىدا دوستلىرىنى كېلىۋاتىدۇ دەپ ئويلايتتى، تۇيۇقسىز يولدا ئىرغاڭلاپ دەسسەپ كېلىۋاتاتتى.

ئابلاجان راستتىنلا يولدىن ئازمىدى. ئۇ چوڭ كوچىدىن قاراڭغۇلۇققا چۆمگەن خالتا كوچىغا ئۆتۈپ، شىمالغا ئايلىنىپ يەنە چوڭ كوچىغا چىقتى. ئۇ يىراقتىنلا شەھەر باشلىقىنىڭ ھويلا دەرۋازىسىغا يېقىنلاشقىنىنى ھېس قىلدى. ئۇ ھاياجاندا كەينىگە قارىۋىدى، قاراڭغۇلۇقتا ھېچنېمە كۆرۈنمىدى، «سىلەر ئۆزۈڭلارنى بىلىپسىلەردە دوستلىرىم، كەتكىنىڭلار ئوبدان بوپتۇ» دېدى ئۆزىگە گەپ قىلىپ. ئابلاجاننى ھاراق تازا تۇتۇۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزلىرى خىرەلىشىپ كەتكەن بولسىمۇ، پۈتكۈل ۋۇجۇدىدىكى ئىسسىق قان تەپچىپ، چىرايىنى كۆلكە قاپلىغان ئىدى. ئۇ ئەس - يادىنى ئەزىزەنىڭ يېنىغا تېزرەك يېتىپ بېرىپ، مۇھەببەت تەشنالىقىغا قېنىۋېلىشقىلا بېرىۋەتكەنلىكتىن، تەقەز- زالىق ئىچىدە سوكۇلداپ مېڭىپ چوڭ دەرۋازىدىن كىرىپ، شەھەر باشلىقىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا توختىدى ۋە تاقەتسىزلىك بىلەن ئىشكنى ئارقا - ئارقىدىن ئۇردى.

ئۇنىڭ ئىشىك ئۇرۇشى ئەزىزە بىلەن كېلىشىۋالغان مۇقامدا ئىدى. ئابلاجان قولىقىنى ئىشىككە تۇتۇپ تىڭشىدى، تىۋىش ئاڭلانمىدى، «ۋۇي ئاناڭنى، ئەخمەتجانلار تۇتۇۋېلىپ ھاراق

ئىچۈرۈۋەتمىگەن بولسا، مەن بالدۇرلا كەلمەسمىدىم. بىز كېلىشىپ قويغان، ئەزىزە مېنى ھويلىدا ساقلاپ بولالماي ئۆيىگە كىرىپ كېتىپتۇ...» ئۇ ئىشىكنى يەنە ئۇردى.

— ئەزىزە، جېنىم ئەزىزە، مەن كەلدىم، ئىشىكنى...

ھويلىدىن بىرىنىڭ كىچىك چامداپ كېلىۋاتقان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئابلاجان قاتتىق ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىنمۇ ھاراق تۇتۇۋالغانلىقىنى، بېشىنىڭ قېيىۋاتقانلىقىنى، ئۆزىنى دەڭسەپ تۇرالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى ۋە ئۆزىنى ئىشىككە چاپلاپ تۇرۇۋالدى. «ئەزىزە كېلىۋاتىدۇ، ئۇ جىمجىت كېلىپلا ئىشىكنى ئاچىدۇ. دە، مەن ئۇنى...» ئابلاجاننىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدى جىمىرلاپ، چىرايىغا شادلىق كۈلكىسى يامرىدى. ئىشىك تۈيۇقسىز تولۇق ئېچىلىپ، ئابلاجاننىڭ ئالدىدا بىر گەۋدە تۇراتتى، ئۇنىڭ چىراي - تۇرقى تۇماندا قالغاندەك غۇۋا كۆرۈندى. ئابلاجان ئۇنى شەك - شۇبھىسىز ئەزىزە دەپ بىلدى.

— ئاخىرى ئىشىكنى ئاچتىڭىز ئامرىقىم، مەن سىزنى ئۆلگۈدەك سېغىنىدىم،— ئابلاجان ئىككى قولىدا كۆتۈرۈۋالغان سوۋغا - سالاملارنى تاشلىۋېتىپلا، ئالدىدىكى گەۋدىنى چىڭ قۇچاقلاشقا ئالدىرىدى. بۇ گەۋدە ئابلاجاننى تەپمەكچى بولدى، ئابلاجان ئۇنى ئىشىكنىڭ يان ياغىچىغا نىقتىدى.

— ئاپا، كىم كەلدى؟

ئابلاجان ئەزىزەنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، تېنى شۇركىنىپ كەتتى ۋە قوللىرىنى تارتتى. ھېلىقى گەۋدە ئۆزىنى تۇتۇپ:

— ھېچكىم كەلمەپتۇ قىزىم، ئۆيگە كىرىپ كەت،— دەپلا ئابلاجاننى ئىتتىرىپ، ئۆزىمۇ بىللە سىرتقا چىقىپ ئىشىكنى ئېتىۋالدى. دە، ئۇنىڭ يۈزىگە بىر شاپىلاق سالدى.

— ھەي يۈزى قېلىن، نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟

— بىلمەپتىمەن قېينانا... كەچۈرسىلە...— ئابلاجان شاپىلاق

ـنىڭ ئاغرىقىنى سەزمىگەن ئىدى. مەستچىلىكتە كىشى ئىزا ـ ئاھانەتنىمۇ بىلمىسە كېرەك. ئۇ سەنتۇرۇلۇپ كېلىپ، ئولتۇرۇپ قالدى،ـــ قېينانا، مەن تۇرالمايۋاتىمەن، مېنى يۆلەپ ئۆيگە ئەكىرىسىلە. ئەزىزە مېنى ساقلاپ تۇرىدۇ، مەن ئۇنىڭغا سوۋغا ئېلىپ كەلگەن. ھە راست، مېنىڭ سوۋغىلىرىم قېنى؟

ـــ سېنى يۆلەپ قويىدىغان چاكىرىڭ يوق، ئۆزۈڭ تۇر. مۇشۇ ئەپتىڭ بىلەن ئۆيگە كىرىمەن دەپ خام خىيال قىلما. ئېيتە، سېنىڭ ئەلچىڭ شۇ ۋاقىتقىچە نېمىشقا كەلمەيدۇ؟ـــ نەزىمە ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، پەس ئاۋازدا سورىدى.

ـــ ئۇ گاينىتنى قويسىلا،ـــ دەپ ئابلاجان ھېچبىر ئىش يۈز بەرمىگەندەك سۆزىنى داۋام قىلدى،ـــ ئۇ ماڭا ئەلچى بولۇشقا ئۇنىمىدى، مەن باشقىسىنى تاپاي.

ـــ بولمايدۇ، سىلەرگە پەقەت گاينىتلا ئەلچى بولۇشى لازىم. ئۇ ئاتا ـ ئاناڭنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالالايدۇ. گاينىت ماڭا ۋەدە بەرگەن. ئۇنى قايتا ئىزدىگىن. سەن ئەلچى كىرگۈزمىسەڭ، ئۆزۈڭمۇ بۇ مەھەللىگە كېلىمەن دەپ خام خىيال قىلما،ـــ نەزىمە ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ ھويلىسىغا كىرىپ ئىشكىنى ئېتىۋالدى.

ـــ توختىسىلا قېينانا،ـــ دېدى مەستلىكتىن خېلى يېشىلـگەن ئابلاجان ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ،ـــ ئىشكىنى ئەتمىسىلە...

ئابلاجاننىڭ قىزغىن مېڭىسى زىڭىلداپ، پۈتكۈل ئەزايى بوشىشىپ ئورنىدىن تۇرالماي قالدى. ئۇ ئاغرىۋاتقان بېشىنى ئىككى قولى بىلەن چاڭگاللاپ، ھوشىنى يىغماقچى بولدى. ھەر ۋاقىت ئۆيگە چىللاپ تۇرىدىغان نەزىمە بۇگۈن قىزىنىڭ سايىسىنى كۆرسەتمەي، ئۆيگىمۇ كىرگۈزمىگەنلىكىدىن كۆڭلى پەرىشان بولغان ئابلاجاننىڭ كۆزىگە ئەزىزەنىڭ سېيماسى مۇئەللەقتە پەرۋاز قىلىۋاتقان پەرىزاتتەك كۆرۈندى. ئۇ تاتلىق ئەسلىمىلەرگە غەرق بولۇپ بىردىنلا جىمىپ قالدى. ئىككى كۈن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇرۇنلا ئەزىزە ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ تەشنالىق بىلەن چوكۇلدىتىپ سۆيگەن، يۈزىنى، بېشىنى سىيلىغان، شېرىن سۆزلەرنى قىلىپ ئاغزىدىن شەربەت تامدۇرغان ئىدى. ئابلاجان ئاشۇ مىنۇتلارنى سېغىنىپ، لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە ئېتىلىپ باردى- دە، ئىشىكنى ئەسەبىيلەرچە ئۇردى. لېكىن، ئۆي ئىچىدىن ھېچقانداق تېۋىش ئاڭلانمىدى، «بۇ ئىشىك ماڭا مەڭگۈلۈك ئېتىلگەنمىدۇ؟» ئابلاجاننىڭ مېڭىسىگە مۇشۇنداق خىيال كەلىپ، ئىشىكنىڭ ئالدىدىلا ئولتۇردى. «ياق، نەزىمە ئەلچى تېز كەلسۇن دېدىغۇ. ھەي، ئۇ ماڭا قىزىنى بەرمەيمەن دېمىدىغۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇنى ئىشىكنىڭ يېنىغا نەقتاپ...» ئۇ خجىل بولۇۋاتقاندەك بېشىنى چايقىدى، «بولدىلا، ئۇمۇ مېنى بىر شاپىلاق ئۇرۇۋالدىغۇ».

4

نەزىمە تاشقارقى ئىشىكنى تاقاپ، ئابلاجاننىڭ ئەزىزەگە ئاتاپ ئەكەلگەن سوۋغا - سالاملىرىنى ھويلىدىن تېرىپ، قۇچاقلاپ كۆتۈرگەنچە ئۆيگە كىردى.

— ئاپا، نېمە بۇ؟ ئەكەل، مەن كۆتۈرۈشۈپ بېرەي.

— ياق، سەن يېقىن كەلمە، ئۆزۈم كۆتۈرىمەن. مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىۋەت،— ئەزىزە ئىتتىنىك كەينىگە يېنىپ مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىنى ئۇلۇغ ئېچىپ قاراپ تۇردى. نەزىمە بولاقتىكى سوۋغا - سالاملارنى ساپانىڭ ئۈستىگە قويۇپ، يېنىغا قارايلا قىزىنىڭ ئىشىك تۈۋىدە تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ،— نېمىگە قاراپ تۇرىسەن، ماڭ ھوجرىڭغا كىرىپ يات،— دېدى.

ئەزىزە ئابلاجاننىڭ بۇگۈن كەچتە كېلىدىغانلىقىنى بىلەتتى، ئۇنىڭ ئەكەلگەن سوۋغىتىمىكىن دەپ گۇمان قىلىپ قالدى-

ده، ئاپىسىغا ئەركىلەپ يېلىندى.

— ئاپا، مەن كۇنىدۇزى پۇتۇن بىر كېچىنىڭ ئۇيقۇسىنى ئۇخلاپ بولغان، ياتسامۇ ئۇيقۇم كەلمەيدۇ. بىكار ئولتۇرغاندىن كۆرە بولاقتىكى نەرسىلەرنى بىللە كۆرسەك...— دەپ ئاپىسىنىڭ قېشىغا قاراپ ماڭدى.

نەزىمە ئابلاجاننىڭ سوۋغا-سالام كۆتۈرۈپ كەلگەنلىكىنى قىزىغا بىلدۈرۈپ قويغۇسى يوق ئىدى، ئۇ گەپ ياسىمىسا بولمىدى. ئۆزىمۇ بولاقلارنى كۆرۈپ بېقىش نىيىتىدىن ياندى.

— بۇ خەقنىڭ نەرسىلىرى، سەن كۆرسەك بولمايدۇ. ماڭ كەينىڭگە يان، مەنمۇ كۆرمەيمەن،— نەزىمە قىزىنى كەينىگە ياندۇردى، ئىشىكنى ئېتىپ ئىككىلىسى مېھمانخانىدىن قايتىپ چىقتى. ئەزىزەنىڭ گۇمانى تېخىمۇ كۈچەيدى.

— مەن بىلمەن، ئۇ نەرسىلەرنى ئابلاجان ئەكەلگەن، ماڭا بېرىشكە ئەكەلگەن. بايا مېنى ئۆيگە كىرگۈزۈۋېتىپ، ئۆزلە سىرتتا خېلى ئۇزاق هايال بولدىلا، چوقۇم...

— ياق، باشقا بىرسى،— نەزىمە قىزىنىڭ سۆزىنى چورت كەستى، ئۇ يالغان سۆزلەۋاتقانلىقتىن چىرايى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى،— سەن ئۇنى كۆرمەن دەپ خام خيال قىلما.

دەل شۇ ۋاقىتتا تاشقارقى ئىشىكنىڭ قاتتىق ئۇرۇلغانلىقى، ئانا-بالا ئىككىيلەننىڭ قولىقىغا ئېنىق ئاڭلاندى، ئەزىزە جانلىنىپ كەتتى ۋە ئاپىسىغا قاراپمۇ قويماي سىرتقا قاراپ ماڭدى.

— توختا! — نەزىمە كەينىدىن ئېتىلىپ كېلىپ قىزىنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋالدى ۋە ئۇنىڭغا ئابلاجاننىڭ كەلگەنلىكىنى دېمىسە بولمايدىغانلىقىنى هېس قىلدى،— ئىشىكنى ئاچمايسەن، بۇ يېرىم كېچىدە ئەۋلىيا كەلسىمۇ ئىشىكنى ئاچقىلى بولمايدۇ. ئۇ ئابلاجېنىڭ بايا كەلگەن، مەن ئۇنى ئۆيگە كىرگۈزمىدىم.

نەزىمە شۇ ۋاقىتقىچە ئەقلىگە كەلگەن هەممە يەرلىك

چاپلەرنى قىلىپمۇ ئەزرەتنىڭ قورسىقىدىكى تۆرەلمىنى چۈشۈرۈۋېتەلمىگەن ئىدى. قىزنىڭ قورسىقى تېخىمۇ تومپىيىپ چىقىۋاتاتتى. دوختۇر ئامال قىلىشىغۇ ئاسانلا بىر تەرەپ قىلىۋەتكەن بولاتتى، لېكىن دوختۇرخانىنىڭ تۇغۇت بۆلۈمىدە ھاۋاخانىنىڭ ئاچىسى پاتىگۇل باش ۋىراچ ئىدى، نەزىمە ئۇنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. باشقا دوختۇر، سېستىرالاردىن بەرەرسى «شەھەر باشلىقىنىڭ قىزىنىڭ قورسىقىدا قاپتىكەن، بىزنىڭ بۆلۈمدە ئالدۇرۇۋەتتى» دەپ سالسا، شەھەرگە تارقىلىپ كېتىدۇ-دە، خالىقنىڭ يۈزىگە سەت، ئابرۇي قوغلىشىدىغان نەزىمەگىمۇ ئۈيات بولاتتى. ئۇنى تولىمۇ خۇش قىلىدىغىنى، قىزنىڭ قورسىقىدا قالغانلىقىنى ئابلاجان تېخى سەزمىگەن ئىدى. توي بولغۇچە قىزنىڭ قورسىقىدىكىنى چۈشۈرۈۋېتىپ، قىز تويى قىلغۇسى بار ئىدى. قارىغاندا، ھازىر بۇنىڭغا ئامال يوقتەك قىلاتتى، شۇڭا نەزىمە بىر تەرەپتىن ئابلاجاننى قىزغا خالىغانچە ئۇچراشتۇرماسلىق، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنى قىستاپ تېزلىكتە ئەلچى كىرگۈزدۇرۇپ، ھاپىلا-شاپىلا تويىنى قىلۋېتىشنى كۆڭلىگە پۈككەن ئىدى. لېكىن، شەھەر كىزىپ كېپىنەكتەك ئۇچۇپ، خالىغانىنى قىلىپ ئادەتلەنگەن مۇنۇ قىزى ئاپىسىنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنمەيتتى.

— سەن ئۇنى نېمىشقا كىرگۈزمەيسەن، ئۇ قولدىن چىقىپ كەتسە، بۇ ھارىمىم تۇغۇلسا،— دېدى ئەزرە قورسىقىغا ئاچچىقى بىلەن مۇشتلاپ ئۇرۇپ،— مەن جالاپ خوتۇن بولۇپ قالمامدىم. مېنى قويۇۋەت، ئۇنى ئۆيگە ئەكىرىپ كۆڭلىنى ئالمەن.

نەزىمە ئەزەلدىن باللىرى سۆزىگە كىرمىسە رەھىم-شەپقەت قىلىپ، گوللاپ ئولتۇرمايتتى. ئەزرە ھەددىدىن ئاشقان ۋاقىتتا، تالاي قېتىم ئاپىسىنىڭ شاپىلىقىنى يېگەن ئىدى. ئەزرە «ئەمدى چوڭ بولدۇم، ئاپام كىچىك ۋاقتىمدىكىدەك ئۇرمايدۇ»

دەپ ئويلاپ قالدى بولغاي، نەزمە قىزىنىڭ چېچىدىن قامالاپ تۇتۇپ ئاغزىغا كەلگەننى تىللاپ، بەدىنىنى چىمدىپ چىرقىرىتىۋەتتى. ئۇنى ئاستىغا بېسىۋېلىپ تېپىپ ئۇرۇپ، ئوسۇتكەن پېتى ھوجرىسىغا كىرگۈزۈۋەتتى. نەزمەنىڭ مۇندىق رەھىمسىزلىكىدىن قىزىنىڭ قورسىقىدىكى تۆرەلمىنى ئىلاج قىلىپ چۇشۇرۇۋېتىش قەتئىيلىكىنى كۆرگىلى بولاتتى.

مۇشۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئائىلە 4—5 كۈنگىچە جىمجىتلىققا چۆمۈلدى. ئەزىزە ئاپىسىدىن قورقۇپ تالا - تۈزگە چىقمىدى. ئاپىسى قانداق تاماق ئېتىپ ئەكىرىپ بەرسە شۇنى يەپ، ھوجرىسىدا جىمجىت يېتىۋالدى، زېرىكسە ئۇنئالغۇنى ئېچىپ ناخشا ئاڭلىدى ياكى تېلېۋىزور كۆردى، نەزمە ئىشقا بېرىپ-كېلىپ يۈردى. ئۇنىڭ ئىشقا بېرىشىدىكى مەقسىتىمۇ ئابلاجاننى كونترول قىلىش، ئۇنى قاتتىق ئىگىلەپ، ئۆز پىلانى بويىچە قىزى بىلەن ئىككىسىنىڭ تويىنى ئۆتكۈزۈۋېلىش ئىدى. لېكىن، بۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئىدارىدىمۇ - كوچىدىمۇ نەزمە ئابلاجانىڭ قارىسىنى كۆرمىدى، ئۇنىڭ ئىدارىسىدىن سۈرۈشتە قىلىپمۇ دېرىكىنى ئالالمىدى. «ئىدارىدىكىلەر مېنى كولدۇرلەتىپ، ئابلاجاننىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى دەپ بەرمەيۋاتامدۇ‌يا».

نەزمە بۇنى ئويلاپ يەتكەندە، پۈتكۈل ۋۇجۇدى شۇركىنىپ، يۈز بېرىش ئالدىدا تۇرغان رەسۋاچىلىقتىن — ئابلاجاننىڭ قىزىنى تاشلۇۋېتىشى بىلەن قىزىنىڭ ئەرسىز تۇغۇپ قويۇش ئېھتىماللىقىنى ھېس قىلىپ، بىئارام بولدى. «ئۇ كۈنى ئابلاجان ئەدەپ - قائىدە بىلەن سوۋغا - سالام ئېلىپ ئىشكىمىزنىڭ ئالدىغا كەلسە، ئۇنى ئۆيگە نېمىشقا كىرگۈزمىگەندىمەن، ئابلاجاننىڭ قىزىنى چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ، نېمىشقا ئىشىكنى مەن ئاچقاندىمەن. ئۇ قىزىمغا بولغان مۇھەببىتى بىلەن مېنى ئىشىككە نىقتىغانىنى ئېغىر ئالماي، ئەلچىنىڭ كەلمىدى دەپمۇ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۇرۇۋالماي، ئۆيگە كىرگۈزسەم بوپتىكەن. ھەي، مەن قىزىمنىڭ قورسىقىدىكىنى ئۇ بىلىپ قالمىسۇن دەپ قاپتىمەنغۇتاڭ. شۇنداق، ئۇ بىلىپ قالسا بولمايدۇ. ۋاي خۇدايىم، ئادەمنى نېمانداق قىينايدىغانسەن... ئابلاجاننىڭ ئۆزىنى كۆرسەتمەسلىكى ھەقىچان ئاشۇ كۈنى ئۇنى قىزىمنىڭ يېنىغا كىرگۈزمەسلىكىمدىن بولدى. ھە راست، مەن ئۇنىڭغا «ئەلچىڭ كەلمەي تۇرۇپ، بۇ ئۆيگە كىرىمەن دەپ خام خىيال قىلما» دېگەن، مەن نېمانچە قاتتىقلىق قىلغان بولغىيتتىم».

نەزىمە ئۆزىنىڭ بىر ئاجىز ئاياللىقىنى، ئېرى ئۇزاققىچە يېنىدا بولماي تولىمۇ غېرىبسىنىپ كەتكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلىپ، كۆڭلى يېرىم بولدى ۋە ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتى. ئەزىزە ھۇجرىسىدا ئولتۇرۇپ، ئاپىسىنىڭ نېرىقى ئۆيدە ئۆپكىدەپ يىغلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى. ئۇمۇ دەسلەپ ئاپىسىغا باغرى قاتتىقلىق قىلىپ ھۇجرىسىدىن چىقمىدى، ئۇنىڭغا قېيىندىدى، «سەن بۇ نەچچە كۈندىن بۇيان ئابلاجاننىڭ ئەلچىسى ياكى ئۆزىنىڭ كەلمەيۋاتقانلىقىغا تىت - تىت بولۇپ يىغلاۋاتسەن، كىم سېنى ئابلاجانغا شۇنداق قوپاللىق قىلسۇن دەپتۇ. سەن دائىم قورسىقىمدا بارلىقىنى ئابلاجان بىلىپ قالمىسۇن دەپ ئەندىشە قىلىسەن. تۇغرا، ئېھتىيات قىلىش كېرەك. لېكىن، چىرايلىق قىز - ئاياللار ناز قىلىپ بەرسىلا، ئەر دېگەن نەرسە خۇدىنى يوقىتىپ، كۆزى كۆرمەس، قۇلىقى ئاڭلىماس، بۇرنى سەزمەس بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغانسەن. سەنمۇ ياشلىقىڭدا ئاشۇ ھۆسنىڭ، كەرەشمىلىك نازلىرىڭ بىلەن ئاتامنى ئىندەككە كەلتۈرگەنكەنسەنغۇ. گۆزەللىك دېگەن چىرايلىق تەن، تەن دېگەن لىغىرلاپ تۇرغان گۆش ۋە ماي. ئۇ ئەرنىڭ بەدىنىگە تېگىپ راھەت بېغىشلىسىلا، ئۇنىڭ روھى ئەرشىئەلاغاچىقىدۇ. مۇنداق ۋاقىتتا، ئۇنىڭ مېڭىسىدە

گۇمان نېمە قىلسۇن. مەن ئابلاجان بىلەن ئۇچرىشىپ سىناپ باققان تۇرسام، سەن نېمانچە ئەندىشە قىلاتتىڭ. خوپ بولدى، سەن ماڭا ئىشەنمىگەندىكىن، يېغلاپ كۆزلىرىڭدىكى ياشلار قۇرۇپ كەتسۇن».

ئەزىزە مىيىغىدا كۈلۈپ قويۇپ، ئاپىسىنى مەسخىرە قىلغانـدەك، ئۇنىڭالغۇنى كۆچەيتىپ قويدى. بىردىنلا ئەزىزەنىڭ خىيالىغا «ياق، ئاپاممۇ مېنىڭ ئۈچۈن قايغۇرۇپ ئەلەم تارتىۋاتىدىغۇ، راستتىنلا ئابلاجانغا باشقىلار ئەقىل ئۆگىتىپ مېنىڭدىن قاچۇرۇپ قويغاندىمۇيا» دېگەن پىكىر كەلگەندە، ئۇ ھۇجرىسىدا خاتىرجەم ياتالماي قالدى. ده، ساپا كەشىنى كىيىپ، بىر بېسىپ-ئىككى بېسىپ ئاپىسىنىڭ قېشىغا كىردى. ئانا - بالا ئىككىيلەن گەپ - سۆزسىزلا كارىۋاتتا قۇچاقلىشىپ بىرھازاغىچە يىغلاشتى. بۇ گۈگۈم ۋاقتى ئىدى. ئۇشتۇمتۇت نەزىمە زاۋال ۋاقتىدا كۆز يېشى قىلسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى بولغاي، يىغىدىن توختاپ بېشىنى كۆتۈردى، ياغلىق بىلەن يۈز - كۆزلىرىنى ئېرتىۋېتىپ:

— قىزىم، ئابلاجان قورسىقىدا بارلىقىنى تېخىچە بىلمەمـدى، شۇنداقمۇ؟— دەپ سورىدى.

— بىلمەسلىكىمۇ بىلەلمىدى، لېكىن ئۆزلە ئۇنى قاچۇرۇۋەتكەن تۇرسىلا،— دەپ باتىنىدى ئەزىزە ئۆكسۈپ تۇرۇپ.

— بولدى، يىغلىما قىزىم، كۆز يېشىغا پۇلنىپ بىر ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقارغىلى بولمايدۇ، يەنىلا ئەھۋالغا قاراپ ئىش تۇتمىساق بولمىغۇدەك. ئابلاجان ھاۋا بىلەن ئاجرىشىپ بولغان، ئاتا - ئانىسىنىڭ گېپىگىمۇ كىرمەي يۈرىدۇ، ئۇ بىزدىن قېچىپ نەگە بارالايتتى؟ ئاتاڭنىڭ ئورنى، ئابرۇيى بىزگە مەدەت بېرىدۇ قىزىم. مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا تويىنى قىلىپ تۈگىتىۋېتەيلى، ئاتاڭ قايتىپ كېلىشتىن بۇرۇن تۈگىتىۋېتەيلى، قانداق دەيسەن؟— دېدى نەزىمە قىزىغا سوئال نەزىرىدە قاراپ.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

خالىق يەنە ئىككى ئايدىن كېيىن بېيجىڭ ئالىي پارتىيە مەكتىپىدىكى ئوقۇشىنى تۈگىتىپ قايتىپ كېلەتتى. نەزىمە قىزىنىڭ قورسىقىدىكىنى چۈشۈرۈۋېتىلگەن بولسا، خالىق كەلگەندىن كېيىن، ئۇلار تويىنى داغدۇغىلىق قىلماقچى ئىدى. تۇرمۇشىمگەندىن كېيىن، نەزىمە پىلانىنى ئۆزگەرتتى.

— ئۇ ۋاقىتتا ئابلاجان بىلىپ قالسىچۇ؟

— ئۇ بىزگە كۆيئوغۇل بولۇپ نىكاھ ئوقۇپ بولغاندىن كېيىنكى ئىشلار ئاسان قىزىم. ئابلاجانمۇ خىزمەت قىلغىلى 5—6 يىل بولۇپ قالدى، يۇقىرىدىن كادىرلارنى ياشلاشتۇرىمىز دەۋاتىمامدۇ. ئاتاڭ كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا بىر ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقلىقىنى ئىلىپ بەرسە، بېشى ئاسمانغا تاقىشىپ، ئاغزىمۇ تۇۋاقلىنىدۇ. مۇشۇ كۈندە قايسىبىر ياش ئۆسۈشكە ئىنتىلمەيدۇ،— نەزىمە چىرايىنى ئېچىپ كۈلدى.

— جېنىم ئاپا،— ئەزىزە خۇش بولۇپ، ئاپىسىنى قۇچاقلاپ بېشىنى كۆكرىكىگە قويدى،— ئۇبدان ئاپا، مەنمۇ بىلىمەن، ئۆزلە كېچە - كۈندۈز مېنىڭ غېمىمىدىلا يۈرىدىلا. ئابلاجان ئۆسسە ماڭمۇ بولىدۇ، ئەمدى ياخشى بولدى. بۇرۇنلا مۇشۇ ئەقىلنى كۆرسەتسىلە بولماسمىدى ئاپا، قورسىقىمدىكى بالام تولىمۇ ئازاب چېكىپ كەتتى،— ئۇ ئاپىسىغا ئەركىلەپ كۈلدى.

— ھەي بىزەڭ،— نەزىمە قىزىنىڭ پېشانىسىگە نوقۇپ قويۇپ،— ئاپاڭنىڭ ئالدىدا مۇشۇ سۆزنى قىلىشقا خىجىل بولمامسەن، ساڭا يۈز كېرەك بولمىغان بىلەن ئاتاڭغا يۈز كېرەك، ماڭا يۈز كېرەك. بالىنى چۈشۈرۈۋېتىلمىگەنلىكىتىنلا سېنى ئابلاجانغا چىتىپ قويۇش زۆرۈر بولۇپ قالدى. بۇمۇ ياخشى بولدى،— ئۇ «مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق توختىمەتكىمۇ ئۆزۈمنى تونۇتۇپ، ئۇنىڭ ئاغزىنى يەنە بىر قېتىم تۇۋاقلايدىغان بولدۇم» دېمەكچى ئىدى، لېكىن ئەركە - نازاق قىزىنىڭ ئۇنى-

بۇنى سوراپ تۇرۇۋېلىشىدىن ئەنسىرەپ، بوغۇزىغىلا كېپىقالغان گېپىنى يۇتۇۋالدى ۋە سۆز تېمىسىنى يۆتكەپ،— تۇرە قىزىم ئورنىڭ ىدىن. جاھاننى قاراڭغۇلۇق بېسىۋاتىدۇ، ئاشخانىغا چىقىپ غاچ - غۇچىلا بىرنېمە ئېتىپ يېۋېلىپ ھەربىكەت قىلىشىمىز لازىم. ئالدىنقى كۈنى توي خېتى بېرىدىغانلارغا ئىككىگىلارنىڭ بىللە چۈشكەن سۈرىتىگىلارنى بېرىپ قويغان. مەن توي خېتىنى ئەكېلىۋالغاچ، گايىت ئۇستامنى ئىزدەپ ئەلچىلىككە يەنە قىستاپ باقاي. مەن ئۇنى گېپىمگە كىرگۈزەلمەيدىغانلىقىمغا ئىشەنمەيمەن.

نەزىمەنىڭ غۇرۇرىدىلا ئاچچىقى تۇتۇپ، قان تومۇرلىرى كۆپۈپ چىقتى، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ئەزىزە ئاپىسىنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرەلمىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئاچچىقى كەلگەنلىكىنى سەزدى ۋە كارىۋاتتىن چۈشۈپ، تامنىڭ يېنىغا بېرىپ چىراغنى ياندۇرۇۋەتتى، ئۆي يورۇپ كەتتى. بۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئانا - بالا بىر - بىرىگە قېيىداپ، بىر - بىرىنىڭ چىرايىغىمۇ سەپسېلىشمىغان ئىدى. ئۇلار چىراغ يورۇقىدا بىر - بىرىنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتىشتى. ئۇلارنىڭ چاچلىرى پاخپايغان، نۇرلىنىپ تۇرىدىغان سۈرەت چىرايى سولاشقان، كۆزلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن، قىيافىتىدىن ھارغىنلىق ۋە مۇڭ يېغىپ تۇراتتى. ئانا - بالا ئىككىسى گەپ - سۆزسىزلا «مېنىڭ چىرايىم قانداق بولۇپ كەتكەندۇ؟» دەپ، تامدىكى چوڭ ئەينەككە تەڭلا قاراشتى- دە، كۆڭلى يېرىم بولدى. نەزىمە ئۆزىنىڭ چۈشكۈن، غېرىبسىنغان كەيپىياتىنى قىزىغا سەزدۈرۈپ قويۇشنى خالىمىدى بولغاي، قىزىغا تولىمۇ كۆيۈنگەن ئاھاڭدا:

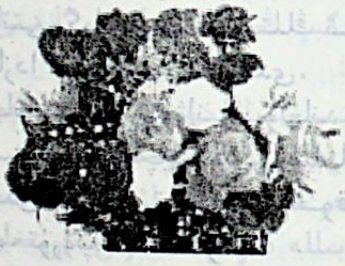
— قىزىم، كۆڭلۈڭگە ئازار بەردىم، سېنى جاپا چەكتۈرۈپ قويدۇم، ئاپاڭدىن رەنجىپ يۈرمىگىن- ھە. بۇ مۇشكۈلاتلارمۇ تېز ئاخىرلىشىدۇ، ھەرگىز ئۆزۈڭنى تاشلىۋەتمە. قىز بالا دېگەن پورەكلەپ ئېچىلىۋاتقان قىزىلگۈل، لېكىن گۈلمۇ سولىشىدۇ، ئۇ

سولىشىشتىسن بۇرۇن ئۆز گۈزەللىكى ئارقىلىق بەختىنى تېپىشى كېرەك. ئاتا ـ ئاناڭ ساڭا تەخت ياسايدۇ، بەخت ياسىمايدۇ، ئۇنى ئۆزۈڭ قولغا كەلتۈرۈشۈڭ كېرەك. بىلدىڭمۇ قىزىم،ـــ دېدى.

ـــ بىلدىم ئاپا، ئۆزلەمۇ مېنى دەپ جاپا چەكتىلە، جۈدەپ قالدىلا، ئاتام كەلسە ئۆزلەنى تونۇيالماي قالمىسۇن يەنە.

ـــ ئاتاڭ مېنى تونۇماي نەگە باراتتى. مەنغۇ ياشلىق گۈزەللىكىمنىڭ ھۆزۈرىنى قانغۇچە سۈردۈم، كېيىنكى ئۆمرۈمدە سېنى بەختلىك قىلالىساملا، مۇراد ـ مەقسىتىم ھاسىل بولىدۇ.

ئانا ـ بالا مۇڭداشقىنىچە ئاشخانا ئۆيگە چىقىپ، ئاددىيلا تاماقلاندى. نەزىمە ئالدىراپ ـ تېنەپ ئۆزىنى تۇزەشتۇرۇۋېلىپلا تېلېفوننى قولىغا ئېلىپ پىكاپنى چاقىرتتى ۋە قىزىغا ھېچ يەرگە چىقماي تېلېۋىزور كۆرۈشنى تاپىلاپ، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

ئونىنچى باب

1

گايىت ئۇستام بامدات نامىزىدىن كىرىپ، ئېغىلدىكى قويلارغا بوغۇز بەردى، قوتاندىن چىقىپ تۇرۇشىغا بىرسى ئۇنىڭ ئىشىكىنى قاقتى، «قاغا پوق يېمەستە كىم مېنى ئىزدەپ كەلگەندۇ، ناشتا قىلىۋېلىپ دوختۇرخانىغا بېرىپ توختىمەتنى يوقلىغاچ، ئۇنىڭغا ھاۋاخانىنىڭ يېزىدىكى ئىشلىرىنى دەپ بېرىپ ئۇنى خۇش قىلىۋەتمەكچىدىم، ئىشىكنى قاققۇچى مېنى گەپكە تۇتۇپ ئولتۇرۇۋالمىغىيدى. بولدىلا، بىزنى ئورنىدىن تۇرماپتۇ دەپ كېتىپ قالسۇن». گايىت ئۇستام ئۆيگە كىرمەكچى بولۇپ ئىتتىك كېتىۋاتاتتى، ئۇشتۇمتوت بىرسى قاشا تامدىن «گۇپپىدە» قىلىپ ھويلىنىڭ ئىچىگە سەكرەپ چۈشتى. گايىت ئۇستام چۆچۈپ كەينىگە قارىدى، ھويلا تېمىنىڭ يېنىدا بىرەيلەن «ۋايجان»لاپ ياتاتتى. گايىت ئۇستامنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ، ئۇرۇۋېتىدىغان ئەلپازدا ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى.

— ۋۇي، ئابلاجانكەنسەنغۇ، زۇۋانىڭ بولغاندىكىن مەن دېسەڭ بولماسمىدى،— گايىت ئۇستام ئاچچىقىدىن خېلىلا يانغان بولسىمۇ، ئۇنى ئايىپ قويمىدى،— پاھ، تۆت چى سوقمىدىن سەكرەپ پۈتۈڭ سۇنماپتۇ- دە، تۇرۇپ كەتتىڭغۇ.

ئابلاجان ھويلا تېمىدىن سەكرىگەندە، تاپىنى يەرگە قاتتىق چۈشۈپ ئاغرىپ كەتكەن، لېكىن ھېچ يېرى سۇنماپتۇ. ئۇ ئاغرىقىغا چىداپ، ئورنىدىن تۇرۇپ تامغا يۆلىنىۋالدى. ئۇنىڭ ئۇستۇبشى

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

تونۇغۇسىز، ھەممىلا يېرى توپىغا مىلەنگەن، قاپاقلىرى ئىششىق، چاچلىرى پاخپايغان، كۆزلىرى قىزارغان، چىرايىدىن ئۈيقۇسىغا قانمىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى. گايىت ئۇستام ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ ئىچ ئاغرىتقان بولسىمۇ، كۆرۈنۈشتە چىرايىنى ئاچمىدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم گايىت ئاكا، سىزنى سېغىنىپ، كۆرۈشۈشكە ئالدىراپ ئەتىگەندىلا كەلدىم، ئوبدان تۇرۇۋاتقانسىز.

گايىت ئۇستامنىڭ ئاغزى قاتتىق، قوپال بولغىنى بىلەن كۆڭلى يۇمشاق ئىدى. ئابلاجاننىڭ بۇ سۆزى ئۇنىڭ سەت چىرايىنى ئېچىۋەتتى.

— ئۇكام، ماڭالامسەن؟ مەن سېنى يۆلۈۋالاي، يۈرە ئۆيگە كىرەيلى،— گايىت ئۇستام ئۇنىڭ كىيىمىدىكى توپىنى قېقىپ، بىلىكىدىن يۆلەپ ئۆيگە ئەكىردى. ئابلاجاننىڭ نەپىسىدىن ھاراقنىڭ يىرگىنچلىك پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى. گايىت ئۇستام سەسكىنىپ تۇرسىمۇ، ئۇنى كاڭنىڭ بۇرجىكىدە ئولتۇرغۇزۇپ ئالدىغا ئىسسىق سۇ، لۆڭگە كەلتۈردى. ئابلاجان ئىنجىقلاپ ئولتۇرۇپ يۇزىنى يۇدى. گايىت ئۇستام ئۇنى كاڭغا چىقىرىپ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، بىرلىكتە ناشتا قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئابلاجاننىڭ چىرايىغا قان يۈگۈرۈپ كەيپىياتى جانلاندى،— ئابلاجان گېپىنىڭ بولسا دېگىن، ئاندىن ئاتاڭنى يوقلىغىلى بارىمىز.

ئابلاجان ئاتىسىنىڭ دوختۇرخانىدا نېمە ئۇچۇن يېتىپ قالغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى، ئۇمۇ كۈن ئارىلاپ ئاتىسىنى يوقلاپ تۇردى. ھەر قېتىم كۆرگىلى كىرگىنىدە، تونۇش دوختۇر، سپېتسىالىرلەن بىللە كىرىپ، ئەھۋال سورىغان بولۇپ، ياتاقتىن چىقىۋالاتتى. ئاتىسىغىمۇ، ئاتىسىغىمۇ تۇتۇق بەرمەيتتى، بۇگۈن گايىت ئۇستام تۇتۇۋالسا قېچىپ قۇتۇلالمايتتى. لېكىن، ئۇنىڭ بۇگۈن دوختۇرخانىغا بېرىش پىلانى يوق ئىدى، شۇڭا گەپنىڭ

پوسكاللىسىنلا ئېيتتى:

— گايىت ئاكا، مەن يەنە سىزنى ئاۋارە قىلىپ ئالدىڭىزغا كەلگۈم يوق ئىدى. نەزىمە ئاچام «گايىت ئۇستامنى ئىزدە، ئۇ ماڭا ماقۇل بولغان، سىلەرنىڭ ئۆيگە ئۇ بولمىسا بولمايدۇ» دەيدۇ.

— شۇنداق، مەن نەزىمەگە ماقۇل بولغان، ھازىر مەن يېنىڭىزدىم. سىزنىڭ ئەزىز بىلەن ھەرقانداق شەكىلدە تۇيۇقسىزغىمۇ يول قويمايمەن، ھاۋاخان بىلەن يارىشىڭال.

گايىت ئۇستام قەددىنى رۇسلاپ تولىمۇ كەسكىنلىك بىلەن دانە-دانە قىلىپ بۇيرۇق ئاھاڭدا سۆزلىدى، جىددىيلىشىپ چىرايىمۇ قىزىرىپ كەتتى. بۇ سۆز ئابلاجاننىڭ ئوغسىنى قاينىتتى- دە، ئۇنىڭ كېكىردىكىدىن بوغۇلىغاندەك دېۋەيلىدى.

— نېمە، نېمە؟ سىز نىكاھ قانۇنىنى بىلەمسىز، مۇنداق دەيدىغانغا نېمە ھەددىڭىز- ھە، ئېيتىڭە، زادى ئوتتۇرىدا ماڭامسىز - ماڭمامسىز؟ ماڭمايمەن دېسىڭىز مەن نەزىمە ئاچامغا...

بۇرۇن نەزىمەنىڭ ئىسمى چىقسىلا، گايىت ئۇستام «لەببەي» دەپ تۇراتتى، لېكىن ھازىر ئۇنىڭغا نەزىمە قورقۇنچلۇق ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ سېھرىي كۈچىدىن ئابلاجاننى قۇتقۇزۇۋېلىش، ئۇنى ئويغىتىش زۆرۈر ئىدى. گايىت ئۇستامۇ، ئابلاجانمۇ بىر - بىرىگە كۆزلىرىنى چەكچەيتىشىپ يۈرسە، بۇ نەزىمەگىلا پايدىلىق بولىدۇكى، ئابلاجاننى ئويغىتىش، قۇتقۇزۇۋېلىش مەقسىتىگە يەتكىلى بولمايتتى. گايىت ئۇستام بۇنى ئويلاپ يەتتى ۋە ئىتتىكلا چىرايىنى ئاچتى.

— ئابلاجان رەنجىمە، ئولتۇرغىن ئۇكام. نەزىمەگىنى قويۇپ تۇر، ئاۋۇال بىز چىرايلىقچە ئولتۇرۇپ مەسلىھەتلىشەيلى بولامدۇ؟— گايىت ئۇستام ئۇنى ئاران ئولتۇرغۇزۇۋالدى.

— ئولتۇرسام- ئولتۇردۇم، قېنى ئېيتىڭە، ئاتام- ئانام نېمە دەيدۇ، تويىنىڭ ئۇستىدە تۇرۇپ بېرىدىغان بولدىمۇ؟ سىز ئاۋۇال

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

مۇشۇنى دەك،— دېدى ئابلاجان چىرايىدىن مۇز ياغدۇرۇپ.

— ئابلاجان، سەن ئاتا - ئاناڭنىڭ كۆڭلىنى نېمىشقىمۇ چۈشەنمەيدىغانسەن. ئۇلار بارلىق مۇھەببىتى ۋە قان - تەرىنى سىڭدۈرۈپ، بېقىپ - تەربىيىلەپ چوڭ قىلغان ئوغلىنىڭ بىر ياماق خوتۇنغا كۈيئوغۇل بولۇپ، سەتچىلىكتە قېلىشىدىن ھەزەر ئەيلەۋاتىدۇ. بىلەمسەن، نەزىمەنىڭ چىرايى پاكىز، چىرايلىق، گېپى تاتلىق بولغىنى بىلەن يۈرىكى قارا، ھازازۇل خوتۇن،— گايىت ئۇستام توختىمەت ھېكايە قىلىپ بەرگەن ئىشلارنى ئېچىپ دېمىگەن بولسىمۇ، نەزىمەنىڭ قەبىھ شەخسىيەتچى ئىكەنلىكىنى، ئۆز بەختى ئۈچۈن ھەرقانداق ياماق ئىش قىلىشتىن يانمايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى قوبۇل قىلمىغانلىقى ئۈچۈن قاسىم ئەپەندىمدىن داۋاملىق ئۆچ ئېلىۋاتقانلىقىنى، خالقىنى قانداق قولغا كەلتۈرۈپ تەگكەنلىكىنى، ئۇنى شەھەر باشلىقى قىلىشتىكى سۈيىقەستىدىن تارتىپ، ئابلاجاننىڭ بىر ياخشى ئائىلىسىنى بۇزۇپ، ئۆزىگە ئوخشاش تەربىيىلەپ يولدىن چىقارغان قىزى ئەزىزەنى ئۇنىڭغا تېگىۋاتقانلىقىنى، ئۆزىنىڭ «ئەلچى» بولۇشقا ئۇنماسلىقىدىكى سەۋەبلەرنى چۈشەندۈردى.

گايىت ئۇستام ئاتا ئورنىدا تۇرۇپ ئابلاجاننى ئويغىتىش، ياماق يولدىن قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن، شۇنچە كۆپ پاكىتلىق ئىشلارنى گۇۋاھ قىلىپ سۆزلەۋاتقىنىدا، ئابلاجان نەچچە قېتىم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتمەكچى بولۇپ، چەكچەيدى، بەلكى ھېسسىيات يوقتەك كۆزىنى پارقىرىتىپ ئولتۇردى. گايىت ئۇستام بولسا، گەپلىرى تەسىر قىلسۇن - قىلمىسۇن، ئابلاجاننىڭ ئولتۇرۇپ بەرگىنىگىلا خۇش بولۇپ سۆزلەۋەردى:

— ئابلاجان، مېنىڭ سۆزلىرىم قۇلىقىڭغا ياقمىسىمۇ ئاڭلاپ قال، مەن تۇنۇگۈن ھاۋاخانىنى يوقلاپ كەلدىم. ئۇ يېزىدا ناھايىتى ئوبدان تۇرۇۋېتىپتۇ، بەلكى يېزا ياشلىرىنى...

— مەنمۇ ئاڭلىدىم، ئاخشام ئەخمەتجانلار سۆزلەپ، مېنى ئىشمدىن قويدى. ھەي گايىت ئاكا، بۇ پەند - نەسىھەتلىرىڭىز ھازىر قۇلىقىمغا كىرمەيدۇ، ئاۋارە بولماڭ. سىز مېنىڭ سوئالىمغا جاۋاب بەرمەيسىزغۇ؟

— توختىغىنا ئىنىم، سۆزۈم تۈگىمىدى. ھاۋاخانىنىڭ يېنىدا ياشلىرىنى قانداق تەربىيىلىگەنلىكىنى ئاڭلىغان بولساڭ، بوپتۇ، ئۇنى دېمەي. لېكىن، يەنە بىر ئايدىن كېيىن پەرزەنتلىك بولىدىغانلىقىڭنى ئاڭلىساڭغۇ خۇش بولارسەن،— دەپ، گايىت ئۇستام مۇشۇ خۇش خەۋەر بىلەن ئابلاجانىنىڭ كۆڭلىنى ئېرىتمەكچى بولدى.

— گايىت ئۇستام، نېمە دېگىنىڭىز بۇ،— ئابلاجان ئاچچىقلىنىپ يەنە ئورنىدىن تۇرۇۋالدى،— سىز ماڭا تۈكۈرۈۋەتكەن تۈكۈرۈكنى يەنە ئاغزىڭغا ئال دېمەكچىمۇ- ھە. مەن ھاۋا بىلەن ئاجراشقان، ئۇ ئالتۇن تۇغسىمۇ مېنىڭ نېمە كارىم! جىم ئولتۇرسام، سىز مېنى ئەزىزەدىن تەزدۇرۇش ئۈچۈن ئاپىسىنى يامان كۆرسىتىپ، شۇنچە ھېكايە توقۇپ چىقتىڭىز، بولغۇسى خوتۇنۇمغا تىل تەگكۈزۈپ، يەنە ھاۋانى كۆتۈرۈپ چىقتىڭىز. مېنىڭ ئەمدى ئولتۇرغىچىلىكىم قالمىدى، مەن كەتتىم،— ئابلاجان ئىشىكنى قاراپ ماڭدى.

گايىت ئۇستام «ئابلاجان كۆز ئالدىمدا چوڭ بولغان، مەن ئۇنى ئوبدان چۈشىنىمەن، گېپىمگىمۇ كىرىدۇ» دەپ ئويلايتتى. ھازىر ئۇ ئابلاجاننى چۈشەنمەيدىغانلىقىنى، ئۇنى ھازىرلا كۆرۈۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدى- دە، سەپرايى ئۆرلەپ ۋارقىرىدى:

— ھەي ئابلا، بەش ئەزايىڭ ساقمۇ سېنىڭ- ھە، كۆزۈڭ كۆرەمدۇ، بۇرنىڭ پۇرامدۇ، قۇلىقىڭ ئاڭلامدۇ. شۇ ۋاقىتقىچە ئەزىزەنىڭ تېنىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى سەزمىدىڭما!؟— ئۇ ئاچچىقىدا ئىتتىك سۆزلەپ، غال - غال تىترەپ كەتتى.

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئابلاجان ئىشكىنى ئېچىۋېتىپ كەينىگە قايرىلدى.

— يەنە نېمە دەپ ۋالاقتەگكۇرلۇك قىلىۋاتىسىز، كۆرۈۋاتسىزغۇ بەش ئەزايىم ساق تۇرمامدۇ. نېمە ئۆزگىرىشكەن ئۇ، ئەزىزەنىڭ تېنىدىن ئىپار پۇرايدۇ، ئىپار! قېرىپ قېلىپمۇ ئېچىگىز تارلىق قىلىۋاتىدۇ- ھە، ھا، ھا، ھا...— ئۇ گايىت ئۇستامنى مەسخىرە قىلىپ كۈلگەن پېتى ھويلىغا چىقتى.

گايىت ئۇستامنىڭ جېنىي چىقىپ كېتەي دېدى، «ھەي ئابلاجان،— دەپ ئويلايتتى ئۇ تىت - تىت بولۇپ،— سەن ھازىرغىچە ئەزىزەنىڭ بويىدا نامەلۇم ئەردىن بولغان ھارامنىڭ بالىلىقىنى سەزمىگەن ئوخشايسەن. ھۇ كالۋا، سېنىڭ كۆزلىرىڭ، سەزگۈ ئەزالىرىڭ تورلىشىپ، ھېچ نېمىنى سەزمەس بولۇپ قاپتۇ. مۇشۇنداق دۆتلۈك قىلساڭ، نەزىمە قىزىنىڭ قورسىقىدىكىنى چۈشۈرۈۋېتىپ، ساڭا قىز توي قىلىپ بېرىش تەلىپىنى قويىدۇ. ئەستاغپۇرۇللا، بۇ ئىشنى ساڭا ئوچۇق دېسەم بولارمۇ؟ ياق، بولمايدۇ». ئۇ ئابلاجانىڭ كەينىدىن ھويلىغا چىقتى.

— ھەي لەقۋا، ئەزىزەنىڭ تاغارەك كۆكلەك كىيىۋېلىپ تالا- تۇزگە چىقالماي يۇرگىنىنى، قورسىقىنىڭ تومپىيىپ قالغىنىنىمۇ سەزمىدىڭما؟ خەقنىڭ ھارىمنى بالام دېگۈچە، ئۆزۈڭ تاپقانىنى بالا قىلساڭ بولماسمىدى!

— گەپ تاپالماي مۇشۇ بوھتانىنى چىقاردىڭمۇ،— ئابلاجان چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ سۆزىنى داۋام قىلدى،— بىلىپ قويۇڭ، ئەزىزە شەھەر باشلىقىنىڭ قىزى، ئۇنىڭ تېنىگە تېگىشكە ھېچكىم جۈرئەت قىلغان ئەمەس. مانا مەن تېگىمەن، بۇ مېنىڭ بىگىسىم، بىلىپ قېلىڭ.

دەرۋەقە، ئابلاجان ئۆرپ - ئادەت كۇچىنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن قۇتۇلۇپ چىقالماي، بېئارامىلىق، ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە قالغان ئىدى. ئالدىنقى كۈنى نەزىمە قىزىنىڭ يېنىغا كىرگۈزمەي،

ئىشىك تۇۋىدىن ھەيدىۋەتكىنى ئۇنىڭغا ھار كەلدى. ئاتا - ئانىسىنىڭ ئەزىزە بىلەن توي قىلىشقا قەتئىي قوشۇلمايدىغانلىقى، يەنىلا ھاۋاخان بىلەن يارىشىۋېلىشنى تەلەپ قىلغانلىقىنى گايىت ئۇستامدىن ئاڭلاپ، ئابلاجاننىڭ كۆڭلى قاتتىق يېرىم بولدى. بۇ ئىككى ئىش بىرلا ۋاقىتتا كەلكۈندەك باستۇرۇپ كېلىپ، ئۇنى ئالدىغىمۇ ماڭالمايدىغان - كەينىگىمۇ چېكىنەلمەيدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. ئالدىغا ماڭسا ئاتا - ئانىسى، كەينىگە چېكىنسە نەزىمە ۋە ئۇنىڭ قىزى تۇراتتى. ھەر ئىككى تەرەپنىڭ يېپى ئاشۇ ئۆرپ - ئادەت كۈچىگە چەمبەرچاس باغلانغان ئىدى.

ئابلاجان ئاتا - ئانىسىنىڭ رازىلىقسىز قىلغان ھەرقانداق ئىشىنىڭ ئاقىۋىتى ياخشى بولمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. قانۇن ئۇنىڭغا يول بەرسىمۇ، مىللەتنىڭ ئۇزاق زامانلاردىن بۇيان شەكىللەنگەن ئۆرپ - ئادىتى، ئاتا - ئانىغا بولغان ئەدەپ - ھۆرمىتى، جەمئىيەتتىن كېلىۋاتقان ھەر خىل بېسىم ئۇنىڭ يولىنى توسۇپ تۇرۇۋاتاتتى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاتا - ئانىسىنىڭ خىزمىتىنى ئىشلىيەلمەيدىغان بىر دىنبىر كىشى گايىت ئۇستامۇ «ئەلچى» بولۇپ بەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۇرۇپ، ئۆزىنى ئەزىزەدىن سوۋۇتۇۋاتاتتى، ھەتتا ئەزىزەگە شەك كەلتۈرۈۋاتاتتى.

شۇ تاپتا گايىت ئۇستامنىڭ ئۆيىدىن ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە قايتىپ چىققان ئابلاجاننىڭ پۈتكۈل بەدىنى سىرقىراپ ئاغرىپ كېتىۋاتاتتى، ئۇيقۇسىز قالغانلىقتىن، كۆزلىرى تورلىشىپ يولنىمۇ ئېنىق كۆرەلمەي، ئوڭغۇل - دوڭغۇل دەسسەيتتى. مۇنداق پەرىشان ھالەتتە قانداقمۇ خىزمەتكە بارالايدۇ، ئۇنىڭ ئەقلىگە بىرپەس ئۇخلىۋالسام ياخشى بولۇپ قالارمەن دېگەن ئوي كەلدى. شۇ تاپتا ئىشخانىغا بېرىپ ياتقىلى بولمايدۇ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئۇخلاش كېرەكمۇيا؟ ياق، ئابلاجان مۇنداق ھالەتتە ئانىسىغا كۆرۈنۈشنى ھەرگىز خالمايدۇ. ئەمىسە، نەگە بېرىپ ئارام

ئېلىش كېرەك؟ ئۇ ھاۋاخان بىلەن ئاجراشقاندىن بۇيان ئىشخانىدا ياكى باشقىلارنىڭكىدە يېتىپ - قوپۇپ، نېمە سەۋەبتىندۇر ئۆز ئۆيىگە بېرىشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ يېتىپ ئارام ئالغۇدەك مۇۋاپىق ئورۇن تاپالماي، ئاخىر ئۆز ئۆيىنى پىنھان كۆردى.

ئابلاجان ئىشكىنى ئېچىپ ئۆيىگە كىرىپلا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆينىڭ تېمىغا قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي ئۆزىنى كارىۋاتقا ئاتتى ۋە تېزلا ئۇيقۇغا كەتتى، شۇ ئۇخلىغان پېتى ئىككىنچى كۈنى تاڭ يورۇغاندىلا كۆزىنى ئاچتى. ئۆزىنىڭ ئۇيقۇغا قانغانلىقىنى، روھى جانلىنىپ، تېنىنى يەڭگىللەپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ مۇشۇ ھالەتنى ساقلاپ، يەنە بىرئاز يېتىۋالغۇسى كەلدى.

ئابلاجاننىڭ كۆزى ئوچۇق ئىدى، دېرىزىدىن بۆسۈپ كىرگەن قۇياش نۇرى ئۆينىڭ ئىچىنى يورۇتۇۋەتتى، ئورنىدا يېتىپمۇ ئۆيدىكى ھەممە نەرسىنى كۆرگىلى بولاتتى. ئابلاجاننىڭ ئۆيەر - بۇيەرگە قارىغۇسى كېلىپ تۇراتتى، كۆزى نەگە چۈشسە، شۇ يەردە ھاۋاخاننىڭ سىيماسى پەيدا بولاتتى. ئەنە ئۇنىڭ كۆزى ئەڭ ئاۋۋال دېرىزىگە تارتىلغان يېشىل پەردىگە چۈشتى، بۇ يېشىل پەردىنى ئۆيلۈك بولۇشتىن بۇرۇنلا ھاۋاخان ئۇرۇمچىدىن سېتىۋېلىپ ئالغاچ كەلگەن، يېڭى ئۆيگە چىققاندىن كېيىن ئۇ ھاۋاخان بىلەن بىللە دېرىزىگە تارتقان. بۇ يېشىل پەردىنىڭ خاسىيەتلىك خاتىرىسى خۇددى 15 كۈنلۈك ئاي قارا بولۇتلارنى يېرىپ چىقىپ جاھاننى يورۇتۇۋەتكەندەك، ئابلاجاننىڭ ئاللىقاچان قۇلۇپلانغان قەلبىگە ھاۋاخاننىڭ ئۈمىدىنى كەلتۈردى. ئابلاجان ئىختىيارسىز ھالدا ھاۋاخان بىلەن مۇشۇ ئۆيدە بىللە ئۆتكۈزگەن بەختلىك كۈنلىرى، ئۇنتۇلماس ئەسلىمىلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ھاياجانلاندى. «ئاھ، ھاۋاخان...» دەپ ئابلاجان ئۇنى سېغىنىپ،

ئەسلەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ھەم ھاۋاخاننىڭ ئاياغ ئىزى، قولى تەگكەن يەرلەرنى سىيلاپ، ئۆينىڭ ھەممىلا يېرىنى بىرقۇر ئايلىنىپ چىقتى. ئۇ شۇنداق ئايلىنىپ يۈرگىنىدە، ھاۋاخاننى ئۇچراتقان بولسىدى، ئىككىلىنىپ تۇرمايلا باغرىغا باسقان بولاتتى. لېكىن، ئابلاجان ئۆيدە ئۆزىدىن باشقا ھېچكىمنىڭ يوقلۇقىنى سېزىپ، ئەقلىگە كەلدى، «ۋۇي نېمە، مەن سارائ بولۇپ قالدىممۇ نېمە، مەن ھاۋا بىلەن ئاجراشقان تۇرسام، نېمىشقا ئۇنى ئەسلەپ يۈرىمەن».

ئابلاجان بۇ ئۆيدە تۇرۇۋېرىشتىن قورقۇپ قالدى بولغاي، چىقىپ كەتتى، كوچىدا غىزالىنىۋېلىپلا ئىشخانىسىغا باردى. ئىشىكتىن كىرە - كىرمەيلا ئىدارە باشلىقى ئۇنىڭ رۇخسەتسىز ئىشقا كەلمىگەنلىكىنى، تۇنۇگۈن ئىزدەپ تاپالمىغانلىقىنى ئېيتىپ ئاچچىقلاندى، ئاندىن ئاتىسىنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ قالغانلىقىنى، ئۇنىڭ دوختۇرخانىغا تېز بېرىشىنى ئۇقتۇردى.

ئىدارە باشلىقىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ كۆڭلى بىرقىسما بولغان ئابلاجان ئاتىسىدىن ئەنسىرەپ دوختۇرخانىغا چاپتى. دېگەندەك، توختىمەتنىڭ يۈرەك كېسەللىكى يەنە قوزغىلىپ قالغان بولۇپ، كارىۋاتتا كۆزىنى يۇمۇپ ياتاتتى. دوختۇر - سېستىرالار ۋېنىڭ ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇپ سۈنئىي نەپەسلەندۈرۈۋاتاتتى، يۈرەك ھەرىكىتىنى كۆزىتىۋاتاتتى. بۇ جىددىيچىلىكنى كۆرگەن ھەرقانداق ئادەمنى سۇر باساتتى، ئابلاجان بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى، ئۇ ياتاقتا قورقۇمسىراپ كېرىشىگىلا، ئاغزىغا ماسكا تارتىۋالغان بىر دوختۇر ئالدىغا كەلدى.

— سەن، ئىدارە باشلىقى توختىمەتنىڭ ئەتىۋارلىق ئوغلىغۇ دەيمەن.

— شۇنداق، دوختۇر، ئاتامنىڭ ئەھۋالى...

— ئاتاڭنىڭ كېسىلىگە بىز مەسئۇل، بىزگە ئىشىنىپ ئاتاڭنى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يوقلاپ كەلمىسەڭمۇ مەيلىتى. لېكىن، ئاناڭغا ئىچىڭنى ئاغرىتىپ قويساڭ بولماسمىدى، ئەنە ئۇ بىچارىگە قاراپ باق.

دوختۇر شۇنداق دەۋېتىپ، پىشانىسىدىكى مونچاق-مونچاق تەرلەرنى ئېرتىۋېتىپ، ئۆز ئىشىغا كىرىشىپ كەتتى. ئابلاجاننىڭ ئىچى ئېچىشقاندەك بولۇپ، ئاتىسىنىڭ بېشىدا كۆزىدىن ياش ئاقتۇرۇپ ئولتۇرغان ئانىسى تۇرسۇنخانغا قارىدى. كېچە-كۈندۈز ئېرىنىڭ يېنىدىن ئايرىلماي ئۇنىڭغا قاراۋاتقان تۇرسۇنخان تۆگىشىپلا كەتكەن ئىدى. ئۇيقۇسىزلىقتىن ئۇنىڭ كۆزلىرى قىزارغان، ھارغىنلىقتىن بەللىرى مۆكچەيگەن، خېلىلا جۈدەپ كۆزلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن، ئورنىدىن تۇرغۇدەك مادارىمۇ يوق ئىدى. ئابلاجان ئانىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ئانا، ئاتام...— سۆزىنىڭ ئاخىرىنى چىقارمىغان ئىدى، تۇرسۇنخان بالىسىنى باغرىغا تارتىپ كۆز يېشى قىلدى.

— شۇنداق، تۇنۇگۈن ئۇ گايىت بىلەن پاراڭلىشۋېتىپلا ئۆزگىرىپ قالدى، ھازىرغىچە ھوشىغا كېلەلمەيۋاتىدۇ. سەنمۇ ئاتاڭنى ئايمىدىڭغۇتاڭ،— دېدى ئانىسى ئاجىز قوللىرى بىلەن ئابلاجاننىڭ بېشىنى سىيلاپ.

ئابلاجان گايىت ئاكىنىڭ ئاتىسىغا نېمە دېگەنلىكىنى ھېس قىلالايتتى، ئانىسىمۇ شۇنى سەزدۈرۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئانىسىغا ئىچى ئاغرىپ كەتتى، لېكىن نېمە دەپ تەسەللى بېرىشنى بىلەلمەي جىم تۇردى،— ئابلاجان، ئىداره باشلىقىڭ دېگەندۇ، مەن سېنىڭ ئۇچۇن رۇخسەت سورىغانمەن. ئاتاڭغا سەن قاراپ تۇرغىن، ئاناڭ ئۇخلاپ ئارام ئېلىۋالسۇن، سەن ھازىرلا ئاناڭنى ئۆيگە ئاپىرىۋېتىپ كەل،— دېدى ھېلىقى دوختۇر.

— توختىمەت مەن... ئۇ...— تۇرسۇنخان دېلىغۇل بولۇپ، نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى ئىدى، دوختۇر يول قويمىدى.

— مەن... ئۇ دېگەنلىرىڭنى قويۇڭ، ئابلاجان تېز تېلېفون

بېرىپ ئاپتوموبىل چاقىر.

— ئانا، دوختۇرنىڭ گېپىگە كىرەيلى، مەن ئاتامغا قارايمەن، ئۆزلە خاتىرجەم بولسىلا.

ئابلاجان ئانىسىنى ئەمگەك ئىدارىسىنىڭ كادىرلىرى توختىمەتنى يوقلاش ئۈچۈن ئولتۇرۇپ كەلگەن ئاپتوموبىل بىلەن ئۆيگە ئاپىرىۋەتتى. تۇرسۇنخان ئۆيگە كىرىپ، ئىككى كۈن قانغۇچە ئۇخلاپ ئارامىنى ئالدى، كىر - قاتلىرىنى يۇيۇۋالدى، تېخى ماغدۇرىغا كىرىپ كېتەلمىگەن بولسىمۇ، ئۇچىنچى كۈنى خاتىرجەم بولالمايلا دوختۇرخانىغا كەلدى. توختىمەتنىڭ يۈرەك ھەرىكىتى نورمالىلىشىپ كۆزىنى ئاچتى. ئۇ ئەتراپىدىكى دوختۇر - سېستىرالارغا قاراپ تەبەسسۇم قىلدى. تۇرسۇنخانغا سۆيۈنگەندەك قاراپ، ئاجىز قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى، ئاندىن ئابلاجانىنى كۆرۈپلا كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ ئاجىز قولىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ «كەت، كۆزۈمگە كۆرۈنگۈچە بولما» دېگەندەك ئىشارەت قىلدى. مۇنداق ۋاقىتتا دوختۇرلار سەزگۈر بولۇپ كېتىدىكەن، بىمارنىڭ كەيپىياتىنى ھەممىدىن ئۇستۇن قويىدىكەن، ئۇلار بىمارنىڭ ئىشارىتىنى چۈشىنىپ، ئابلاجانىنى ياتاقتىن چىقىپ تۇرۇشقا كۆندۈردى.

2

بۇ، دەل جاھانغا گۈگۈم پەردىسى يېيىلىۋاتقان چاغ ئىدى. ئابلاجان دەلدۇشتەك دەسسەپ دوختۇرخانا ھويلىسىغا چىقىپ، بىرھازا تۇردى، ئاندىن كوچىغا چىقىپ بىر ئاشپۇزۇلغا كىردى. ئاشپۇزۇلدا مۇلازىمەتچىلەرگە بىر تەخسە لەگمەن، ئىككى تەخسە قورۇما بۇيرۇتۇپ، بىر بوتۇلكا «ئىلى دەريا سى» ھاراقنى ئېلىپ بۇلۇڭدىكى بوش ئۈستەلگە كېلىپ ئولتۇردى.

ئابلاجان دوختۇرخانىدا ھوشسىز ياتقان ئاتىسىغا قاراپ ئولتۇ-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

رۇپ زېرىككەن ئىدى. ئۇ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىشقا ئالدىراۋاتقان-
دەك، بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئۇچ رومكىنى قېقىۋەتتى.
ھاراقنى ئىچىش بىلەن تەڭ ئابلاجاننىڭ روھىي كەيپىياتى
ئاسماندىكى بۇلۇتلار بىر يانغا سۈرۈلگەندەك ئېچىلىپ، مېڭىسى
قۇتراشقا، خىيال كەپتىرى پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى. «ئاتام مېنى
شۇنچە يامان كۆرگۈدەك نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگەندىمەن؟ ئەر-
ئايالنىڭ ئاجرىشىپ كېتىشى، باشقىسى بىلەن توي قىلىشى
ئەزەلدىن بار ئىشقۇ. ھاۋاخان بىلەن مەن يامان ئەمەس ئۆتكەن،
ئۇنىڭ بىلەن ئۆتۈۋەرسەممۇ بوپتىكەن. لېكىن، مەن ئاجراش-
قاندىن كېيىن، ئەمدى ئۆيلىنىدىغان گەپتە. ئاتام ئەزرەتنىڭ
ئاپىسىغا ئۆچمەنلىك قىلىپ مېنىڭ بەختىمگە ئولتۇرسا قانداق
بولىدۇ؟ ئەستا، گايىت ئۇستام، مېنىڭ دوستلىرىم، مېنىڭ
باشلىقىم، ھېلىقى قاپىقى يامان دوختۇر، يەنە جەمئىيەتتىكى
نۇرغۇن كىشىلەر ماڭا ياندىن قارىشىۋاتىدۇ، ماڭا تاپا-تەنە
قىلىشىۋاتىدۇ. خوتۇننى قويۇۋېتىش، خوتۇن ئېلىش مېنىڭ
ئىشىم تۇرسا، ئۇلار نېمىشقا ماڭا پوتلىكاشاڭ بولىدىغاندۇ؟»

ئابلاجان بۇرۇن ئىشىنىڭ بۇ تەرىپىنى زادىلا ئويلاپ
كۆرمىگەن ئىدى. ئۇ شۇ تاپتا بۇ دۇنيادا ئۆزى ياشاۋاتقان
جەمئىيەتتىن، كىشىلەردىن ئايرىلىپ، ئۇلارنىڭ نەپرىتىگە، يامان
كۆرۈشىگە ئۇچراپ قېلىشتىن ئېغىر يېتىمچىلىك، پەرىشانلىقتىن
ئېغىر ئىشىنىڭ يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، يەنە بىر رومكىنى
كۆتۈرۈۋەتتى. جوزىغا لەگمەن، قورۇملار كەلتۈرۈلدى. ئابلاجان ئۇ
لەگمەننى ئالدىغا تارتىپ، ئۇستىگە قورۇملارنى بىر يولىلا
تۆكۈپ، ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلىدى.

خىيال ئېكرانى كەڭ ۋە دەخلىسىز سەھنە، ئۇنىڭ زۇلمەت
باسقان قاراڭغۇلۇق، بالا-قازا، كۈلكە-چاقچاق... ھېچنېمە
بىلەن كارى يوق. ئۇ ھەرقانداق ۋاقىتتا، ھەرقانداق كىشىنىڭ

قەلبىگە بوسۇپ كىرىۋىرىدۇ. ئابلاجان لەگمەننى ئىشتىها بىلەن يەۋېتىپ، ئۆزىنى خۇشال تۇتقۇسى، كەيپىياتىنى كۆتۈرگۈسى كېلىپ، ئەزىزەنىڭ ۋىسالىغا يەتكىلىۋاتقان بەختلىك مىنۇتلىرىنى ئەسلەپ ئۆزىنى يېنىكلەتمەكچى بولدى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ خىيال ئېكرانىدا ئەزىزە غەل - پال قىلىپلا يوقالدى- دە، ھاۋاخانىنىڭ ئوبرازى نامايان بولدى. ئابلاجانمۇ ئىقرار قىلماي تۇرالمايدۇكى، ئۇنىڭ ھاۋاخان بىلەن ئۆتكۈزگەن بەختلىك مىنۇتلىرى، ئۇنتۇلماس ئەسلىمىلىرى ئەزىزەنىڭكىدىن مول ۋە جەلپ قىلارلىق ئىدى. ئابلاجاننىڭ ئۆسمۈرلۈك، ياشلىقىدىكى ئەڭ گۈزەل چاغلىرى ھاۋاخان بىلەن ھەمنەپەس، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنى ئۇنتۇپ كېتەلمەيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھاۋاخان بىلەن بىللە بەرپا قىلغان ئۆيگە بىرىشقا ئۇ جۈرئەت قىلالمايتتى. ئۇ ئۆيدە بىر كېچە قونۇپ قويۇۋىدى، ھاۋاخاننىڭ سېيماسى يېپىشۋېلىپ، خىيالىغا كىرىۋالىدىغان بولدى.

ئابلاجان تاماق يېيىشتىن توختاپ قالدى، كۆزلىرى بىر نۇقتىغا تىكىلدى، «ئاھ، خۇدا،— دېدى ئۇ،— مەن نېمىشقىمۇ سارا ئىكى، دۆتلۈك قىلغاندىمەن. ھاۋاخاننىڭ ۋۇجۇدىدا يۇز بەرگىنى سېزىككەن، مەن ئۇنى سارا ئىكى كېسىلىمىكىن دەپ قاپتىمەن. ئانامۇ مېنى تۇغدىغان ۋاقتتا سېزىكتىن چىقىدىغان نەرسىسىنى تاپالماي، ئاتامنى قاتتىق سارا سىمىگە سېلىۋەتكەن ئىكەن. مەن بۇلارنى نېمىشقا بۇرۇنراق سوراپ بىلۋالمىغاندىمەن. ھاۋاخان مېنىڭ مەسچىتنى بۇلغىۋەتكەن سەتچىلىكىمنى كۆتۈرۈپ كەتكەن ئەمەسمىدى، مەن ئۇنى نېمىشقا چۈشەنمىگەندىمەن، ئەپۇ قىلمىغاندىمەن. ھەي، بىز مۇشۇ سەۋەبتىن ئاجراشتۇق، مەن نېمىشقىمۇ ئالدىراڭغۇلۇق قىلغاندىمەن. مانا ئەمدى ھاۋاخانمۇ ساقىيىپ، يېزىدىكى مەكتەپتە يەنە ئۇتۇق قازىنىپتۇ. ھازىر ئۇنىڭ قورسىقىدا ئىككىمىزنىڭ بالىمىز بار،—

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئابلاجاننىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدى ئىسسىق جىمىرلاپ، يۈزىدە تەبەسسۇم ئويناپ، لېكىن بالىنىڭ دۇنياغا كۆز ئېچىشى بىلەنلا ئاتىسىز قالدىغانلىقىنى ئەسلەپ، تېنى جۇغلىنىپ قىلىپ كۆڭلى يېرىم بولدى. ئۇ گايىت ئاكا ئاگاھلاندۇرغان يەنە بىر بالىنى ئېسىگە ئېلىپ چۆچۈدى،— ئەزىزەنىڭ قورسىقىدا بالا بارمىدۇ، شۇنچە ۋاقىتقىچە نېمىشقا سەزمىگەندىمەن؟ نەزىمە ماگا ئېتىدىن ئۇچراشتى. گايىت ئاكام دېگەندەك، ئۇ راستتىنلا يامانكەن...»

ئابلاجان جوزىنى مۇشتلىغانچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ئابلاجان ئەتراپىدىكى جوزىلاردا تاماق يېگەچ نېمىلەرنىدۇر سۆزلىشىپ ئولتۇرغان بەزى كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە قارىغانلىقىنى، بەزىلەر مەسخىرە قىلغاندەك كۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇ ئاچچىق ھەم سېسىق بىرنەرسىنى چاينىپ سالغاندەك يېرگىنىپ كەتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا يەۋاتقان تامىقى، ئىچىۋاتقان ھاراقمۇ ئاچچىق ھەم يېرگىنچلىك بىلىندى- دە، ئاشپۇزۇلدىن چىقىپ كەتتى. كوچىدا غۇۋا ئېلېكتر چىراغلىرى چاقناپ تۇراتتى. ئۇ يورۇقلۇقتىن قېچىپ، تام يانغىلاپ مېڭىپ، رەستىنى بىر چۆرگىلەپ» چوڭ كوچىدىن ئالدىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

— ۋوي ئابلاجان ئاكامغۇ بۇ.

يېقىملىق بىر ئاۋاز ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاتاۋاتاتتى. ئابلاجان ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا شەھەرلىك ھۆكۈمەت ھويلىسىنىڭ كەينى دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا يېقىنلاپ قالغان، ئۇنى چاقىرغۇچى قاراڭغۇ تەرەپتە ئىدى. بۇ يېقىملىق ئاۋازنى ئاڭلىغان ئابلاجاننىڭ يۈرىكى ئېقىپ، خىيالىدىكى ئىسمىنى ئېسىگە ئالدى- دە، ئورنىدا توختاپ ئەتراپىغا قاراپ:

— ھاۋاخانمۇسىز،— دېدى.

قاراڭغۇلۇقتىن چىقىپ كېلىۋاتقان قىز ھاۋاخان ئەمەس، بەلكى ئەزىزە ئىدى. ئابلاجان «ھاۋاخانمۇسىز» دەپ، ئەزىزەنى

تەمتىرىتىپ قويدى. ئۇ تىپىرلاپ كەتتى، «ئاپام قوپاللىق قىلىپ ئۆيگە كىرگۈزمەي، ئابلاجاننى مەندىن يىراقلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ. ئۇ ھاۋاخاننى ئەسلەپ قاپتۇ، بۇ نېمىدېگەن خەتەرلىك. ئۇ قورسىقىمدىكىنى سېزىۋالغۇچە، ئادەت - پادەتنى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ ئۇنىڭغا تېگىۋالمىسام بولمايدىغانىدەك قىلىدۇ. مەن پەيتنى چىڭ تۇتۇپ، ئۇنى ئۆزۈمگە رام قىلىۋېلىشىم كېرەك».

ئەزىزە كوچا چىرىغىنىڭ يورۇقىدا بىرئاز توختاپ، چىرايىنى ئېچىپ نازلاندى ۋە مۇلايىملىق بىلەن:

— ياق، ئابلاجان ئاكا. بۇ مەن، سىزنىڭ ئەزىزەيىڭىز،— دەپ، ئۇنىڭ ئالدىغا قاراپ ئىتتىك قەدەم ئالدى.

— ھە، ئەزىزەمۇسىز؟— ئابلاجان بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەزىزەگە تىكىلدى، كۆزىنىڭ يېغىنى يەيدىغان نازلىنىشلىرى ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭ تۇتۇلغان چىرايىنى ئېچىۋەتتى، — ھە، ئەمدى تونۇدۇم سىزنى،— دەپ، ئالدىغا كەلگەن ئەزىزەنىڭ قوللىرىدىن تۇتۇپ، يولنىڭ چېتىگە، قاراڭغۇ دالدىغا سۈرۈلدى.

ئابلاجان ھاراق ئىچىپ قىزىۋالغىنى بىلەن ئەس - ھوشى جايىدا ھەم سەزگۈر ئىدى. ئۇنىڭ مېڭىسىدە ئەزىزەگە نىسبەتەن گۇمان پەيدا بولغان، بۇنىڭ راست - يالغانلىقىنى ئۆزى ئىسپاتلىشى كېرەك ئىدى. ئەگەر كۈندۈزى ئۆيدە ئۇچرىشىپ قالغان بولسا، ئۇ ياكى ئاپىسى سەزگۈرلۈك قىلىپ گۇمانىنى ئىسپاتلاشقا پۇرسەت بەرمىگەن بولاتتى. ئابلاجان قاراڭغۇلۇقتا چۆمۈلگەن كوچىدا ئەزىزە بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغانلىقىدىن تولىمۇ خۇشال بولدى ۋە ئۇنىڭ ئۆزىگە نازلىنىپ ئامراقلىق قىلىۋاتقانلىقىدىن ئېرىپ كېتىۋاتقان قىياپەتتە ئۇنى باغرىغا تارتىپ سۆيمەكچى بولدى. ئەزىزە مەلۇم ئارىلىق قالدۇرۇپ، يۇزىنى ئۇنىڭ ئىختىيارىغا تۇتۇپ بەردى. ئابلاجان مۇشۇ باھانىدە تېزلا مەقسىتىمگە يېتىمەن دەپ ئويلاپ ئەزىزەنى قۇچاقلىۋالغان

قوللىرى بىلەن دۇمبىسىنى، ساغرىسىنى سىيلاپ، ئاندىن قورسىقىنى تۇتۇپ بېقىشقا سۇرگەن ئىدى، ئەزىزە ئۇستىلىق بىلەن بۇ قولنى ئىختىيارىغا قويماي، كۆكسىنى چاڭگاللىتىپ قويدى. شۇ ئەسنادا كەچلىك كىنودىن تارقىغان كىشىلەر ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشىپ كوچىدىن ئۆتتى. شۇ باھانىدە ئەزىزە ئابلا- جاننىڭ قوينىدىن چىقىۋالدى. ئۇ كىشىلەرنىڭ يانلىرىدىن مۇشۇنداق ئۆتۈپ تۇرۇشنى ئۈمىد قىلاتتى.

— سىز بۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان نەگە يوشۇرۇنۇۋالدىڭىز، ئاپام سىزنى ئىزدەپ تاپالمىدى،— دېدى ئەزىزە باتىنغانىدەك ئابلاجانغا ئېگىلىپ،— مېنى بەك سېغىنىدۇرۇۋەتتىڭىز، چىدىماي سىزنى ئۆزۈم ئىزدەپ مېڭىشىم ئىدى.

— مەن ھېچ يەرگە كەتمىدىم، ئاتامنىڭ كېسىلى ئېغىر- لىشىپ قالدى، ئانامغا يارەملىشىپ بىرنەچچە كۈن ئاتامغا قارىدىم شۇ،— ئابلاجان نېمىدېگەندۇر رەنجىگەندەك، ئىلاجسىز قېلىۋاتقاندەك سۆزىنى داۋام قىلدى،— ئەمدى مېنى ئىزدەپ نېمە قىلارسىز. مەن كاج تەلەيكەنمەن، بىزنىڭ توي ئىشىمىزغا ئاتا - ئانام رازىلىق بەرمەيۋاتىدۇ، ئەلچى بولىدىغان گايىت ئاكامۇ ئاتا - ئانام تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى. شۇڭا، ئاپىكىزنىڭ ماڭا قويغان تەلىپىنى ئورۇندىيالمىدىم. قارىغاندا، بىزنىڭ ئىشىمىز...

— ھە، سىزە، ئىشىمىز سۇغا چىلاشتى دەپ ئويلاپ، ھاۋا بىلەن يارىشىۋېلىشقا كۆچكەن ئوخشىمامسىز؟— ئەزىزە ئابلاجان- نىڭ سۆزىنى بۆلۈپ ئۆكىدى.

— ياق،— ئابلاجان ئەزىزەنىڭ ئالدىدا كۆكلىدىكىنى يوشۇ- رۇشقا ئالدىراپ،— تۇكۇرۇۋەتكەن تۇكۇرۇكنى قانداقمۇ ئېغىزغا ئالغىلى بولسۇن. بايا ئاۋازىڭىزنى ئاڭقىرالماي تاساديپى ئاغزىمدىن ئۇنىڭ ئىسمى چىقىپ كەتتى، مېنى ئەپۇ قىلىڭ. ھە،— ئۇ ئەزىزەنىڭ كۆكلىنى ئالماقچى بولۇپ يېقىنلاشتى.

— يېنىمىزدىلا خەقلەر گۈدۈكلىشىۋاتىدۇ، ماڭا يېقىن كەلمەك. ماقۇل، گېپىڭىزگە ئىشىنىپ، سىزنى ئەپۇ قىلغانمۇ بولاي، دەڭە ئەمدى قانداق قىلىمىز؟

— قانداق قىلىشنى مەنمۇ بىلەلمەي قالدىم. ئاتامنىڭ ساقىيىپ دوختۇرخانىدىن چىقىشىنى كۈتسەك بولارمىكىن. ئۇنىڭ مېنى كۆرەر كۆزى يوق،— دېدى ئابلاجان خۇرسىنىپ.

ئەزىزە ئابلاجاننىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تەمتىرەپ قالدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتا ئابلاجاننىڭ ھاۋاخانىنى ئەسلەپ تىلغا ئالغانلىقىنى سۈرۈشتە قىلىپ ئولتۇرغۇدەك چولىسى يوق، قانداق قىلىپ بولمىسۇن قورسىقىدىكىنى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇپ، ھەر ئىككىسىنىڭ ئاتا - ئانىسى چىڭ تۇرۇۋېلىۋاتقان ئادەت كۈچىنىڭ بويۇنتۇرۇقىدىن قۇتۇلۇپ، قورسىقىدىكى بالىغا تېزرەك قانۇنلۇق ئاتا تېپىۋېلىشى كېرەك. لېكىن، ئىشلارنىڭ تەرەققىياتى ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولمايۋاتاتتى. بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ ئاپىسى ئابرۇي قوغلىشىپ، ئۆيىگە ئابلاجان ئائىلىسىنىڭ ئەلچى كىرگۈزۈشىنى ئىشقا ئاشۇرماقچى بولۇپ، گايىت ئۇستامغا بېسىم ئىشلىتىۋاتىدۇ. قارىغاندا، بۇنى ئىشقا ئاشۇرغىلى بولمىغىدەك. يەنە بىر تەرەپتىن ئابلاجانمۇ قۇشقۇنغا ئولتۇرۇپ، ئاتىسىنىڭ ساقىيىپ دوختۇرخانىدىن چىقىشىنى ئېيتىۋاتىدۇ. بۇنى كۈتسە، ئەزىزەنىڭ قورسىقىدىكى بوۋاق كۈتۈپ تۇرۇۋېرىدىغاندەك. ئاتىسىمۇ ئوقۇشنى تۈگىتىپ قايتىپ كېلىپ قالاتتى. ئەزىزە ئۆزىنىڭ بۇ رەسۋا-چىلىقىنى ئاتىسىنىڭ كۆرۈشىنى خالمايتتى. شۇڭا ئۇ، «قىزغىن مۇھەببىتى» ۋە ناز - كەرەشمىلىرىنى ئىشقا سېلىپ، ئابلاجانىنى رام قىلىپ، ئۆز مەقسىتىگە يېتىشى كېرەك.

— ئابلاجان ئاكا، ئاپام سىزنى رەنجىتىپ قويدى. ئاۋۇ كۈنى ئاخشىمى نۇرغۇن سوۋغا-سالام بىلەن كەلسىڭىز، ئۇ سىزنى قېشىمغا كىرگۈزمەي، «ئەلچى كىرگۈز» دەپ تۇرۇۋالدى. بۇ، سىزنى

بىكاردىن - بىكار قىينىغانلىق ئەمەسمۇ. مەن ئاچچىقلىنىپ ئاپام بىلەن سوقۇشتۇم، ھەتتا ئۆلۈۋالماقچىمۇ بولدۇم...

ئەزىزە ئابلاجاننىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ باقماقچى بولغاندەك يالغان سۆزلىدى. بۇ سۆز ئابلاجانغا قاتتىق تەسىر قىلىپ ھامان ئىنكاس قايتۇردى.

— نېمىشقا ئۆلۈۋالماقچى بولدىڭىز؟ سىز ھەرگىز...

— بىلەمسىز،— ئەزىزە ئۇنىڭ سۆزىنى چورت كېسىپ، سۆزىنى داۋام قىلدى،— مەن سىزنى ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرىمەن، كىچە - كۈندۈز سىزنى ئويلايمەن، سىزنى سېغىنىمەن، مەن سىزسىز ياشىيالمايمەن. ئاپام سىزنى ماڭا كۆرسەتمىسە، مەن قانداق چىدايمەن. ئاشۇ كۈنى مېنىڭ يۈرىكىم چىقىپ كېتەي دېدى. ئىشەنمىسىڭىز، ھازىرلا يۈرىكىمنى تۇتۇپ بېقىڭ،— ئەزىزە مەيدىسىنى ئېچىپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى.

دەل شۇ ۋاقىتتا ئىككى كىشى سۆزلىشىپ، ئۇلارنىڭ ئۇدۇللىغىلا كېلىپ قالدى. ئابلاجان ئەزىزەنىڭ سۆزىدىن تەسىرلىنىپ ھاياجانلاندى، لېكىن ھېلىقى كىشىلەردىن تەپ تارتتى.

— سىزنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن، مەنمۇ سىزگە شۇنداق بېرىلگەن. ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا سىزنى باغرىمغا باسقۇم كېلىۋاتىدۇ. ھەي، مەن ئۇ ئاخشىمى ئىشىكنى ئاچقان سىزمىكىن دەپ قاپتىمەن،— دەپ ئابلاجان كۈلدى.

— بىزەك، شۇنداقمۇ شوخلۇق قىلغۇلۇقمۇ. ئاپام «سىلەر بىر-بىرىڭلارنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىكەنسىلەر، مەن تەسىرلەندىم، تېز نىكاھىڭلارنى ئوقۇتۇپ بېشىڭلارنى قوشۇپ قويايلى. ئابلاجان ئەلچى كىرگۈزىمەن دەپمۇ يۈرمىسۇن. ئەتىلا بىر مەسچىتنىڭ ئىمام - مەزىنلىرىنى چاقىرىپ كەلسۇن» دەيدۇ. مەن مۇشۇنى دېگىلى سىزنى ئىزدەپ ماڭغان.

— ئاپىڭىز شۇنداق دېدىمۇ؟— ئابلاجان جانلىنىپ ئەزىزە-

نىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ ئالدىغا تارتتى. لېكىن، ئۇ نېمىلەرنىدۇر ئويلاپ،— ئۇنداق قىلساق قانداق بولار، نىكاھنىڭ ئۇستىدە ئاتا - ئانىلار بولمىسا، جامائەت، دوست - يارەنلەرگە تۇيۇ مەرىكىسى قىلىپ بەرمىسەك...

— ئۆزىڭىز ئاتام كېسەل دېدىڭىزغۇ، ئاۋۋال نىكاھىمىزنى ئوقۇتۇۋېلىپ، ئاتىڭىز ساقايسا، ئاتاممۇ ئوقۇشتىن كەلسە، ئاندىن چوڭ تۇي قىلمامدۇق. دەپ بېقىڭە، بۇنىڭ قانداق ئەپلەشمەيدىغان يېرى بار؟ ئاۋۋال قوشۇلۇپ ئەر - خوتۇنلۇقنىڭ لەززىتىنى تېتىيمىز، يەنە سىز ھاۋادىن ئۆچ ئېلىش مەقسىتىڭىزگىمۇ يېتىسىز.

— بۇمۇغۇ قانۇنغا خىلاپ ئەمەس. ھە راست، بىز تېخى خەت ئالمىدۇققۇ، ئاز - تولا تەييارلىق قىلمىدۇققۇ، يەنە نۆۋى...

— بولدى، بولدى، سىز تۇيى خېتىگە باش قاتۇرماڭ، ئاپام ئۇنى بىز ئۈچۈن بېجىرىپ قويدى. تويلۇق كىيىم - كېچەك ۋە باشقا كېرەكلىك نەرسىلەر ئۈچۈن سىزنى ئاۋارە قىلمايمەن، ئۆيىمىز تەييارغۇ، ھاۋا ئىشلەتكەن نەرسىلەرنى چۆرۈپ تاشلاپ، يېڭىسىنى ئىشلىتىمىز. ئاشىق - مەشۇقلار قايسى زامانىدا ئوكۇشلۇق مىرادىغا يەتكەن. نىكاھ ئوقۇلۇپ تۇرمۇش رېئاللىققا ئايلانسىلا، جەمئىيەتتە ئېقىپ يۈرگەن سۆز - چۆچەكلەر، ئاتا - ئانىنىڭ قارشىلىقىمۇ ئۆزلۈكىدىن يوقاپ كېتىدۇ. ماڭا ئىشىنىڭ كەلگۈسى ئېرىم، ئەمرىڭىزگە ئۆتۈش بىلەن مەنمۇ قېينىتام - قېينانامنىڭ پۇتىغا پۇت - قولىغا قول بولۇپ، پەرۋانىدەك خىزمىتىنى قىلغىلى تۇرسام، ئۇلارمۇ مېنى يامان دېمەيدۇ. مەن چوقۇم ھاۋادىن ياخشى كېلىن بولىمەن، سىزنى يەرگە قارىتمايمەن.

— ئەزىزە، سىز راستىنلا دېگىنىڭىزنى قىلالامسىز؟ مېنىڭ ئەندىشەمۇ شۇ ئىدى. بۇ سۆزلىرىڭىز بىلەن مېنى خۇشال قىلىۋەتتىڭىزغۇ، مەن...

ئەزىزەنىڭ نىكاھلىنىۋېلىشقا ئالدىراپ دېگەن سۆزلىرى ئابلا-

جاننىڭ ئىلاجسىز قالغان كۆڭلىنى خۇشال قىلىپ، ئېزىتقۇدەك ئالداپ كەتتى. ئەزىزە ئۇنىڭ كۆڭلىنى تېخىمۇ ئووڵاش ئۈچۈن، يەنە بىر ئىلهامبەخش خۇش خەۋەرنى ئېلان قىلدى:

— سىزگە يەنە بىر خۇش خەۋەرنى مەلۇم قىلىپ قويايى، يېقىندا شەھەرلىك تەشكىلات بۆلۈمى كادىرلارنى تەكشۈرۈپ، ياش كادىرلارنى ئۆستۈرگۈدەك. ئاپام كۆرۈپتۇ، سىز ئۆستۈرۈش نامزاتى ئىكەنسىز، سىز تويمىز بولۇپ ئۇزاققا بارمايلا بىر ئىدارە ـنىڭ باشلىقى بولۇپ قالىسىز. بىزنىڭ قوشۇلۇشىمىز سىزگە ئامەت ئېلىپ كېلىدۇ، بۇنىڭ ئۈچۈن سىز خۇش بولامسىز ئامرەقىم؟— دەپ ئەزىزە چىرايىنى ئېچىپ ئابلاجانغا پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىنى يېقىملىق ۋە مېھرىبانلىق بىلەن تىكىپ كۈلدى.

ئەزىزەنىڭ بۇ سۆزى ئابلاجاننى خۇددى ئاسماندا يالتىتىدە قىلىپ چاقماق چېقىلغاندەك، بەختە قۇشى ھازىرلا پېشانىسىگە قونغاندەك ھاياجانغا سېلىۋەتتى. شۇ تاپتا ئۇ ھەممىنى ئۇنتۇدى.

— ئەمىسە، بىز ئەتىلا نىكاھىمىزنى ئوقۇتۇۋېتەيلى.

— سىز ئەتە چۈشتىن كېيىن سائەت 4لەر بىلەن نىكاھ ئوقۇيدىغانلارنىڭ ئۆيىمىزگە كېلىشىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇڭ. ئۆزىڭىز ئۇلار بىلەن بىللە كېلىمەن دەپ يۈرمەي، بالدۇرراق كېلىڭ. مۇشۇنداق كېلىشتۇق، ئەتە كۆرۈشەيلى.

ئەزىزە ناز قىلىپ، ئەركىلەپ، ئابلاجاننىڭ كۆڭلىنى ئېرىتىپ، بىردەمدىلا كۆزلىگەن مەقسىتىگە يەتتى. ئۇ ئالدىراپ كەينىگە بۇرۇلۇشىغا، ئابلاجان ئۇنىڭ قورسىقىدا بالىنىڭ بارلىقىنى ئېنىقلاپ بولالمىغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ، چاقىردى:

— ئەزىزە، توختاڭچۇ نېمىگە شۇنچە ئالدىرايسىز؟— دەپ ئۇنىڭ يېنىغا قاراپ ماڭدى.

— ياق، يىگىتىم، مەن قايتمىسام بولمايدۇ، ئاپام بەلگىلەپ بەرگەن ۋاقىتتىن ئېشىپ كەتتى، سىزمۇ ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ،—

ئەزىزە توختاپ، مۇشۇ سۆزلەرنى قىلىپلا يەنە ماڭدى.

— توختىڭە، ھېچبولمىغاندا مەن سىزنى سۆيۈۋالاي.

— بولمايدۇ، مەن ئىپپىتىمنى جېنىمدىن ئەزىز كۆرىمەن، نىكاھىدىن كېيىنلا ئۇنى سىزگە تەقدىم قىلالايمەن، كوچىدا ئەدەپسىزلىك قىلالمايمەن. خوش، ئەتە كۆرۈشەيلى.

ئابلاجان ئۇنىڭ تاتلىق سۆزلىرىگە ئىشىنىپ، دېگىنىنى ئورۇنلۇق ھېسابلىدى. بۇ كېچىسى ئابلاجان ئىشخانىسىدا قونۇپ قالدى، ئەتىسى بۆلۈمدىكىلەر ئىشقا كەلگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ، كوچىغا چىقىپ ناشتا قىلدى. تۆت كوچا دوقمۇشىدا بىر پالچى كىشىلەرگە پال ئېچىۋاتاتتى، «پالغا ئىشەنمە، پالسىز يۈرمە» دەپتىكەن. ئابلاجان ئاتا ـ ئانىسىنىڭ رازىلىقى بولمىغان تويىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭغا پال سالدۇرۇپ باقماقچى بولدى. پالچى ئابلاجاننىڭ ئالقىنىنى كۆرۈپ، نېمىلەرنىدۇر دەپ پىچىرلىدى، ئاندىن:

— ئوغلۇم، سېنىڭ ئەسلىدە ئامىتىڭ كەلگەن ئىكەن، قالغان گەپنى دېيىشتىن بۇرۇن بىرىدىغىنىڭنى چىقار، بولمىسا مېنىڭدىن رەنجىپ كېتىپ قالىسەن. پۇلۇڭغا چىدىمىساڭ، پال سالدۇرمايلا قوي،— دېدى.

— مەن قېچىپ كەتمەيمەنغۇ، ئاۋۋال دەڭا.

— ياق، پۇلنى كۆرمەي پال ئاچمايمەن.

— بولدى، مانا،— دەپ ئابلاجان يانچۇقىدىن بەش يۈەن پۇلنى ئېلىپ پالچىنىڭ ئالدىغا ئاتتى.

— بىر بالا ـ قازا ساڭا تەلمۇرۇپ تۇرۇۋېتىپتۇ ئوغلۇم، ئاگاھ بول،— دېدى پالچى ئۇنىڭ ئالقىنىغا قاراپ.

— نەدىكى بالا ـ قازاكەن ئۇ، ئاغزىڭنى يۇم ئالدامچى،— ئابلاجان قولىنى تارتىۋېلىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ يولىغا ماڭدى.

— ھەي ئوغلۇم توختا، مەن ئىككى كويلا ئالسام بولىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— قالغىنى ساڭا سەدىقە بولسۇن، — ئابلاجان كەينىگىمۇ قارىماي كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ كۆڭلى پاراكەندە بولۇپ، ئاتىسىدىن ئەنسىرەپ قالدى.

ئابلاجان يېقىن ئەتراپتا ئولتۇرىدىغان ئىمامنى تېپىپ، 3—4 كىشىنى باشلاپ شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ نىكاھ ئوقۇپ قويۇشىنى تەلەپ قىلىۋىدى، ئىمام قىزغىنلىق بىلەن ماقۇل بولدى. ئابلاجان ئاندىن دوختۇرخانىغا بېرىپ ئاتىسىنى ئىزدىدى. ئۇ ئەزىزە بىلەن نىكاھ ئوقۇتىدىغانلىقىنى ئاتىسىغا دېيەلمىسىمۇ، ئاتىسىنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويماقچى ئىدى، ئۇ ئۆيگە كېتىپ قاپتۇ، ئاتىسىمۇ ئوبدان يېتىپتۇ. ئابلاجان ئويلاپ كۆرۈپ، ئاتا - ئاتىسىنى بىزار قىلغۇسى كەلمىدى، «ياق، پالچى ئالدامچىكەن، خاتىرجەم بولۇپ نىكاھىنى ئوقۇتۇۋېرەي. مەن ئەزىزەنى ئالسام ھەرگىز زىيان تارتمايمەن. شۇنداق، ئۇنىڭدا باشقا قىزلاردا يوق بىر ئېسىل ئەگىشتەر بار، ئۇ بولسىمۇ ئەمەلگە ئېرىشىش بالدىقى. مەن پات ئارىدا ھوقۇق تۇتىمەن».

3

كەچ كۈز، قۇياش نۇرى ئاجىزلىغان، شەھەر كوچىسىنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى دەل - دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرى سارغىيىپ يەرگە تۆكۈلۈشكە باشلىغان ئىدى، نەمدەلگەن دەل - دەرەخلەر ئۈن چىقارماي يىغلاۋاتقاندەك بىلىنەتتى. لېكىن، تۆت كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەخمەلدەك چىمەنزارلىقتا ئاللىقاچان ئېچىلىپ كەتكەن گۈللەر يەنىلا قۇياش نۇرىنى ئىمپ باھار پەيزىنى جەۋلان قىلىپ تۇراتتى. كوچا يەنىلا ئاۋات، چوڭ - كىچىك ئاپتوبۇس، ئاپتوموبىللار، ۋېلىسىپىت مىنگەنلەر، پىيادىلەر ئۈياقتىن - بۇياققا ئالدىرىشىپ كېتىۋاتاتتى.

گايىت ئۇستاموۇ مۇشۇ قاينامنىڭ ئىچىدە. ئۇ ئاخشام توختىمەتتىن يوقلاپ دوختۇرخانىغا كەتكەندە، نەزىمە ئىزدەپ ئۆيىگە بارغان ئىكەن. ئايالىنىڭ دەپ بېرىشىچە، نەزىمەنىڭ ئەلپازى يامانكەن، «گايىت ئۇستام قاچان قايتىپ كەلسە، شۇ هامان مېنىڭ ئالدىمغا ئۇنسۇن» دەپ بۇيرۇق بېرىپ قايتىپ كېتىپتۇ. ئۇ دوختۇرخانىدىن قايتىپ كەلگەندە، قورقۇپ كەتكەن ئايالى: «تېزرەك نەزىمەنىڭ ئالدىغا بارسىلا» دەپ تۇرۇۋالدى. گايىت ئۇستام پىسەنت قىلماي، بۇگۈنمۇ ئۆز ئىشىنى قىلىۋەردى. ئۇ چۈشلۈك تامىقىنى يەپ، ئىشىك ئالدىغا چىقىۋىدى، مەھەللە مەسچىتىنىڭ مەزىنى بىلەن روبىرو ئۇچرىشىپ قالدى، سالام-سەھەتتىن كېيىن، گايىت ئۇستامنىڭ ئاغزى قىچىشىپ:

— ۋۇي مەزىن ئاخۇنۇم، سالاپەتلىك كىيىنىپ، قېيىنپ مېڭىپتىمىزغۇ، يول نەگە؟— دېدى چاقچاق قىلىپ.

— ئىمام باشچىلىقىدا بىرقانچىمىز شەھەر باشلىقىنىڭ ئەتىۋارلىق قىزىغا نىكاھ ئوقۇپ كەلمەكچى،— مەزىن گايىت ئۇستامنىڭ ئۇدۇلىدا توختاپ ئاغزىنى كالاچتەك قىلىپ هەجەيىپ سۆزلەپ كەتتى،— ئەپسۇس، سىلىنى چاقىرماپتۇ، بىللە بېرىپ كەلسەك بولۇركەندۇق. مەن مېڭىپ تۇراي،— دەپلا كەينىگىمۇ قارىماي، ئىمامنىڭ ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى.

گايىت ئۇستام مەزىننىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى، ئۇنىڭ قەلبى گىرەلەشمە زىددىيەتلەرنىڭ ئىچىدە قالدى، ئۇ جىددىي ئويغا پاتتى، ئابلاجاننى ئىزدەشنى، دوختۇرخانىغا بېرىشنى ئويلىدى، لېكىن ئۇنداق سۈرۈشتە قىلىپ يۈرۈشكە ۋاقىت يوق ئىدى، «ئىش چاتاق، تۇغرا نەزىمە چاقىرتقان ئىكەنغۇ، ئۇدۇللا شۇ يەرگە بېرىش كېرەك». ئۇ كەينىگە بىنىپ هويلىغا كىرىپلا كونا ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ كوچىغا چىقتى، ئايالىغا دەپ قويۇشقىمۇ ئۇلگۈرمەي، ۋېلىسىپىتىنى مىنىپ

ئۇيغۇر كىتاب توپ بېكىتى
www.uyghurkitap.com

شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىنى نىشانلاپ يۈرۈپ كەتتى.

ئەزىزە ئاخشام كوچىغا چىقىپلا تاساد پىپي ئابلاجان بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانلىقىنى، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئووڭلاپ، كەتمەلا نىكاھ ئوقۇتۇۋېلىشقا ئۇنىتۇالغانلىقىنى ئاپىسىغا ئېيتتى.

— سەن... سەن نېمە دەپ يۈرسەن،— نەزىرە بۇ گەپنى ئاڭلاپ چاۋاقىدى،— رەسمىيەت ئۆتەلمىسىلا بولىدۇ، خەن قانداق تويىكەن ئۇ. مەن توختىمەتنى يەنە بىر قېتىم... ھەي كالۋا، مېنى زادىلا چۈشەنمىگۈدەكسەن. مۇنداق قىلساق ئاناڭ نېمە دەيدۇ، ئۇنىڭ شەھەردىكى ئابروي - سالاپىتى نەگە كەتكەن بولىدۇ، مەن قانداقمۇ يۈزۈمنى كۆتۈرۈپ يۈرىمەن، ئۆز قېممىتىڭنى نەگە چۈرۈۋەتتىڭ!؟

— بولدى كاپىلداۋەرمە ئاپا، ئەمدى يۆز، ئابرۇي، قىممەتنى سۈرۈشتە قىلىپ تۇرۇشقا ۋاقىت يوق. بىلەمسەن، ئابلاجانغا گۈمان چۈشۈپ قاپتۇ، ئۇ قورسقىمنى تۇتۇشقا ئۇرغىدى.

— ھە!— نەزىمە چۆچۈپ كەتتى، يۈرىكى بوغۇزىغا تىقىلىپ، كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك چاقناپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى چىدىغۇسىز بىر ۋەھىمىنىڭ ئىچىدە قالغاندەك ھېس قىلدى،— قورسقىدا بارلىقىنى ئۇ بىلسە چاتاق چىقارمۇ؟ ئەلۋەتتە چاتاق بولىدۇ. ھاۋانىڭ قورسقىدا ئۇنىڭ بالىسى بار، ئۇمۇ ئۇزاقتا بارماي تۇغىدۇ، بۇ نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق تراگېدىيە.

— ئاپا، كىشىنى قورقۇتماي ماڭا قارىسىلا چۇ. ئۆزلە ماڭا ئەقىل ئۆگەتكەنغۇ، ياشلار ئۆزىنى ئەمەلگە ئۇرۇپ خورىدۇ، ئۇنىڭغا ئەمەل بېرەيلى دەپ.

— تۇغرا، مەن شۇنداق دېگەن، ئابلاجان قىزىقتىما؟— نەزىمەنىڭ چىرايى ئېچىلىپ قىزىغا قارىدى.

— قىزىقىپ، قورسقىمنى سىيلاشتىنمۇ ۋاز كەچتى. نىكاھنى ئوقۇتۇۋالساقلا ئۇ تانالمايدۇ. ئۇنتۇپ قالمىسىلا ئاپا، ئەتە سەھەردە

توي خېتىمىزمۇ تەييار بولسۇن.

— چوقۇم تەييار بولىدۇ قىزىم. بويىتۇ ئەمىسە، سەن تۇغۇشتىن، ئاتاڭ قايتىپ كېلىشتىن بۇرۇن تويىنى تۈگىتىپ ئىشلىرىمىزنى سەرەمجانلاشتۇرۇۋالغۇدەكمىز. ۋاي ئاللا، خەق نېمە دېسە دېمەمدۇ، 4—5 كۈن سۆز - چۆچەك قىلىشىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن بېسىقىدۇ،— نەزىمەنىڭ خىيالىغا يەنە بىر غەم بۆسۈپ كىردى بولغاي، بېشىنى چاڭگاللاپ،— ۋىيەي قىزىم، ئاخشام مەن گايىت ئۇستامنىڭكىگە نېمە قىلغىلى بارغاندىمەن، ئۇ نىكاھ ئۈقۇتقۇدىغان ئىشنى بىلمەي تۇرسا بولۇركەندۇق. توختىمەت كېسەل، كارىۋاتتىن چۈشەلمەيدۇ، تۇرسۇنجان ئۇنىڭغا قارايدۇ، ئۇلارنىڭ ئايلاجانغا ئارىلىشۇالغۇدەك ئىمكانىيىتى يوق. ئاشۇ گايىتلا ئىشنى بۇزۇپ قويمىسا بولاتتى.

— ئاپا، كىشىنى بىئارام قىلىپ نېمە بولدىلا زادى، ئۇنى سىرتقا چىقىپ كېتىپتۇ، دېگەن ئىدىلمۇ.

— شۇنداقلىقىغۇ، شۇنداق. مەن ئۇنى ئۆيگە كەلسىلا مېنىڭ ئالدىمغا كەلسۇن دېگەن، ئىلاھىم ئۇ كەلمىگىدى.

دۇنيادىكى ئىشلار مۇشۇنداق مۇرەككەپ، تاسادىپىيلىققا ئىگە. نەزىمە ئاخشام گايىت ئۇستامنى ئىزدىگەن، ھازىر ئۇنى كېلىپ قالمىسۇن دەپ تىلىدى. لېكىن، گايىت ئۇستام شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەلدى. بۇ ۋاقىتتا نەزىمە ئارىلىقتىكى ئۆيدە ئولتۇرۇپ، قىزىنىڭ ھۇجرىسىدا بولۇۋاتقان گەپ - سۆزلەرنى قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلاۋاتاتتى، چىرايىدىن غەم - قايغۇ، پەرىشانلىق يېغىپ تۇراتتى. ئۇ گايىت ئۇستامنى كۆرۈپ چۆچۈگەندەك بولۇپ، خالار - خالىماس تىنچلىق - ئامانلىق سورىشىپ، ئۇنى مېھمانخانا ئۆيگە ئەكىرىپلا ئىشكىنى يېپىۋالدى ۋە گايىت ئۇستام ئولتۇرۇپ دۇئا يانداۋۇشقىمۇ تاقەت قىلماي سورىدى:

— گايىت ئۇستام، نېمە قىلغىنىڭىز بۇ، ۋەدىگىزدە تۇرمىدىڭىزغۇ؟

— مەن سىزگە نېمە قىلىپ بېرىمەن دەپ ۋەدە قىلغان، ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەنغۇ،— دېدى گايىت ئۇستام ساپانىڭ بۇرجىكىدە ئولتۇرۇۋېتىپ.

— خۇپسەنلىك قىلماڭ، سىز خېلى بۇرۇنلا قىزىمنىڭ توي ئىشىغا يارەملەشمەكچى بولغان،— دېدى نەزىمە چىرايىنى تېخىمۇ سۆرۈن قىلىپ،— بىزگە يارەملەشمەكتە يوق ئەلچى بولۇشنىمۇ خالمىماي، ئىشنى بۇزماقچى بولۇپسىز. دۇنيادا سىزدىنمۇ ئەسكى، يۇزسىز ئادەم بولامدۇ، ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان ساختىپەز، ئالدامچى...

نەزىمە باشقىلاردىن چىقىرالمىغان ئاچچىقىنى گايىت ئۇستامتىن ئالماقچى بولغاندەك تىللىغىلى تۇردى، ئۇنىڭ چىرايى غەزەپتىن تىترەپ كەتتى. گايىت ئۇستام بىكاردىن - بىكار غىلا تىل ئىشتەكەنلىكتىن، بېشىغا گويا توقماق تەگكەندەك بىردىنلا زىڭىلداپ كەتتى. نەزىمەنىڭ ھاقارەتلىرى ئۇنىڭ يۈرىكىگە يىڭنە سانجىدى- دە، ئاغزىنى بۇزدى:

— ھەي سېسىق خوتۇن، سەنمۇ باشقىلارغا خالىس ياخشىلىق قىلىپ باققانمۇ، مەن سېنىڭ قايسى ياخشىلىقىڭنى بىلمەپتىمەن؟ سەن خەقنىڭ ئۆيىنى بۇزۇپ، ئەر چىقمىغان قىزىڭنى بازارغا سالساڭ بولىدىكەنۇ، مەن ئابلاجانغا «كۆزۈڭنى ئاچ، سەگەك بول، ئەقلىڭنى تاپ» دەپ قويسام بولمامدىكەن؟ ئەمدى، سەن ھوشۇڭنى تېپىپ ئاغزىڭنى يۇم. بولمىسا، قىزىڭنى ئۆزۈڭ بىلەن قوشۇپ چاۋاكنى چىتقا يايمەن.

بۇ يەرگە گايىت ئۇستام تىكتىكلاپ بېقىش ئۈچۈنلا كەلگەن، كېلىپلا نەزىمەنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ تەمتىرەپ قالدى، غەزىپى قاينىاپ دەيدىغان گەپنىمۇ تاپالماي قېلىۋاتاتتى. لېكىن، گايىت

ئۇستامنىڭ مۇشۇ گەپلىرى غالىبلاردەك باشقىلارغا قول شىلتىپ ئادەتلەنگەن، باشقىلارنىڭ دەككىسىنى ئاڭلاپ باقمىغان نەزىمە ئۇچۇن ئېغىر زەربە ۋە خورلۇق تۇيۇلدى. بولۇپمۇ بىر قارا ئىشچىنىڭ ئۆكتە قوپۇشى ئۇنىڭ يۈرىكىنى دەسسەپ مىجىۋەتكەندەك تۇيۇلدى- دە سەپرايى ئۆرلىدى.

— ھەي گايىت، كىمنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇپ، نېمە دەپ جۆيلۇۋاتىسەن. بىلىپ قوي، بۇ شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيى، مەن ئۇنىڭ خانىمى. «شەھەر باشلىقى يېرىم ھوقۇق يۈرگۈزسە، خوتۇنى پۈتۈن ھوقۇق يۈرگۈزىدۇ» دېگەن گەپنى ئاڭلىغانمۇ. غەزىپىم تۇتسا، سېنى خانۇۋەيران قىلدۇرۇۋېتىمەن، ھەتتا مەن خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرغان بالاڭنىمۇ ئىشتىن ھەيدەتتۇرۇۋېتىمەن.

نەزىمەنىڭ شۇ تاپتىكى ھاكاۋۇر، مەنمەنلىك قىياپىتى دۇنيانى ئوڭتەي - توڭتەي قىلىۋېتىدىغاندەك ئىدى. گايىت ئۇستام كۈلۈپ كېتىپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇمۇ ئىككى قولىنى بېقىنىغا تىرەپ، نەزىمەنىڭ ئالدىغا كەلدى:

— نەزىمە، مەنمۇ ساڭا شۇنى جاكارلاپ قويماي، بۇ كونا جەمئىيەت ئەمەس. يېڭى جەمئىيەتتىكى كادىرلارنىڭ ئورتاق خىسلىتى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ، لېكىن كادىرلار قوشۇنىغا سوقۇنۇپ كىرىۋالغان سەندەكلەرنىڭ نەپسى يوغىناپ، ھوقۇقنى قالايمىقان ئىشلىتىۋاتىدۇ. شۇڭا، ھۆكۈمەت خەقنىڭ گېپىنى سىلەرگىلا باغلاپ قويماي، بازار ئىگىلىكىنى يولغا قويۇپ تىجارەت قىلىشقا رۇخسەت قىلدى. سىلەرگە چىراي سارغايتمايمۇ كۈن ئالغىلى بولىدۇ، سەن تېخى ئاڭلىمىدىڭما؟ ئوغلۇم بىلەن ئىككىمىز شىتاتتىن چىقىپ تىجارەت قىلىۋاتىمىز. ئىنسان تۇغۇلغاندا قېپىيالىڭاچ ھالدا تۇپراقنىڭ ئۈستىگە چۈشكەن، ھەممىسى ئوخشاش باببارا‌ۋەر. ئۇلارنى ئېگىز- پەس، يۇقىرى- تۆۋەن قىلىپ قويغان ئاشۇ ھوقۇق بىلەن پۇل. ھازىر سەندە

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى www.uyghurkitap.com

هوقۇق بولسا، مەندە پۇل بار. پۇل بولسا قازاندا شورپا، مەنمۇ سېنىڭ ئۆيۈڭدە مەيدەمنى كېرىپ يۇرۇۋاتىمەن مانا. مېنىڭ سەندىن نېمەم كەمكەن!؟

نەزىمە ھاكاۋۇر، مەنمەنلىكىنى قولتۇقىغا قىسىپ، گايىت ئۇستامغا ئالىيىپ قاراپ قويۇپ، ھېرىپ قالغاندەك ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ گايىت ئۇستامنى خالىغانچە بىرنەرسە قىلۋېتىمەن دەپ تەھدىت سالالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن بولسا كېرەك، شۇ تاپتا گايىت ئۇستامنى يا ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىۋېتىشكە جۈرئەت قىلالماي، يا ئاغزىنى ئېتەلمەي، چىدىغۇسىز ئەلەمدە قالدى. گايىت ئۇستام نەزىمەگە مەنسىتمىگەن نەزەر بىلەن قاراپ قويۇپ، سۆزىنى داۋام قىلدى:

— نەزىمە، سەن كۆرۈنۈشتە ئەرنىڭ ئەمرىدىن چىقماي، ئەرنىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ ياشايدىغان ئاجىز بەندىدەك قىلغىنىڭ بىلەن، ئەمەلىيەتتە ئىچىگىدە زەھەر قاينايدىغان بىرنېمىكەنسەن، ئاداۋېتىڭ نېمىدېگەن قاتتىق ھەم نېمىدېگەن رەھىمسىز، يۈزى قېلىن داپشاقكەنسەن. مەن سېنىڭ كىشىلەرگە چىرايلىق مۇئامىلە قىلىشىڭدىن ئاق كۆڭۈل، باشقىلارغا كۆيۈنىدىغان خوتۇنمىكىن دەپ ئويلاپتىمەن. كېيىن بىلدىمكى، چىرايلىق ھۆسن- جامالىڭ سېنىڭ رەزىل قەلبىڭنى يوشۇرۇپ كەلگەن ئىكەن. سەن تازىمۇ شەخسىيەتچى، ئۆزۈڭنىڭلا بەختىنى ئويلايدىغان، شەپقەتسىز ھازا ئۇل خوتۇنكەنسەن. سەن پاك ياشاپ كەلگەن ۋە سېنىڭ بېشىڭنى سىيلاپ قەدىڭنى كۆتۈرۈپ غەمخورلۇق قىلغان قاسىم ئەپەندىم سۆيگۈنگە خىيانەت قىلىشىنى خالمايى، سېنىڭ مۇھەببىتىڭنى قوبۇل قىلمىغىنى ئۈچۈنلا، ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىپسەن، ئۇنىڭدىن ئۆچ ئېلىشىڭنى ئۇنىڭ ئەۋلادىغىچە داۋام قىپسەن، سېنىڭ يۈرىكىڭ نېمىدېگەن قارا- ھە! توختىمەتنى ئۆزۈڭگە شېرىك قىلىۋېلىش ئۈسۈلىڭنىڭ قەبىھلىكىچۇ تېخى،

ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولسام، ئاللىقاچان ئۆزۈمنىمۇ پاش قىلىپ، سېنىڭ رەزىل ۋاستىلىرىڭنى كىشىلەر ئالدىدا سازايى قىلىپ، سېنى تېرىك تۇرغۇزۇپ جېنىڭنى ئالغان بولاتتىم. هازىرمۇ سېنى بوش قويۇۋەتمەيمەن.

گايىت ئۇستام توختىمەتنىڭ ئورنىدا نەزىمە بىلەن ئوچۇق-ئاشكارا زوكۇنلىشىشقا ۋە ئۇنىڭ ئەپىت - بەشىرىسىنى چىتقا يېيىشقا بەل باغلىغان ئىدى. نەزىمە گايىت ئۇستامنىڭ ئاغزىدىن توختىمەتكىلا مەلۇم بولغان چوڭقۇر يوشۇرۇنغان ئىچكى سىرلىرىنى ئاڭلاپ، گويا بېشىغا توقماق تەگكەندەك بولدى، پۈتكۈل ۋۇجۇدى مۇزدەك تەرگە چۆمۈلدى. ئۇ هاردۇق يەتكەن ئادەمدەك گايىت ئۇستامغا كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ئولتۇرۇپ:

— ساڭا بۇ ئىشلارنى توختىمەت سۆزلەپ بېرىپتۇ- دە. هە، گايىت ئېيتە، سەن بوش قويۇۋەتمەيمەن دەپ، ماڭا تەھدىت سېلىۋاتامسەن، سەن مېنى نېمە قىلالايسەن؟— نەزىمە ئەنسىز-لىككە چۈشۈۋاتقان بولسىمۇ، ئۆز مەغلۇبىيىتىگە تەن بەرمەي، گايىت ئۇستامنى مەسخىرە قىلغاندەك سۆزلەۋاتاتتى.

— مەن بايىلا دېدىمغۇ، ئەمدى خالىغىنىڭنى قىلالمايسەن. مەن ساڭا چەك قويمەن!— گايىت ئۇستام نەزىمەگە بۇركۇتتەك قادىلىپ قارىدى.

نەزىمەنىڭ خۇيى باشقىدىن تۇتقانىدەك، ئۇمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈگەنسىز ئاتتەك چاپچىشقا باشلىدى:

— گايىت، ماڭا چەكلىمە قويۇش ئەمدى سېنىڭ قولۇڭدىن هەرگىز كەلمەيدۇ، سەن بەرىبىر كېچىكتىڭ. ئابلاجان مېنىڭ ئالىقىنىمغا چۈشۈپ بولدى، يەنە بىرئاز ۋاقىتتىن كېيىن قىزىم بىلەن ئۇنىڭ نىكاهى ئوقۇلىدۇ. سەن بۇنىڭغا زادى ئارىلىشالمايسەن، كۆزلىرىڭنى چەكچەيتىپ ئولتۇرۇپلا قالىسەن، هى، هى، هى...

ئۇيغۇر كتاب توپلىغۇچى www.uyghurkitap.com

4

گايىت ئۇستامنىڭ ئالدىدىراق، بۇ ئۆيگە كەلگەن ئابلاجان شۇ تاپتا نىكاھ ئوقۇيدىغانلارنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ، قىزنىڭ ھۇجرىسىدا ئولتۇراتتى. ئۇلار تويدىن كېيىنكى تۇرمۇشىنى قانداق ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىسىدا خۇشال - خۇرام سۆزلىشىپ كەتكەنلىكتىن، مېھمانخانىدا نەزىمە بىلەن گايىتنىڭ ئېلىشۋاتقانلىقىدىن خەۋەرسىز ئىدى.

ئابلاجان ھېلىمۇ ئەمەل تەمەسىدە ئەزىزەنىڭ قەلبىنى ئوۋلاش ئۈچۈن شېرىن سۆزلىرىنى قىلىۋىدى، نۆۋەتتىدە ئۇمۇ ئابلاجاننىڭ كۆڭلىنى ئالماقچى بولغاندەك، چىرايىنى ئېچىپ ئۈنىڭ بوينىغا گىرە سالدى. ئەزىزەنىڭ سۆيگۈ تەلىپىنى قوبۇل قىلغان ئابلاجان قوللىرىنى ئۇنىڭ بېلىدىن ئۆتكۈزۈپ ئۆزىگە تارتتى ۋە چىڭ قۇچاقلاپ سۆيۈشكە باشلىدى. بۇ ۋاقىتتا ئەزىزەنىڭ قورسىقىدا سەككىز ئايلىق بولغان بالا ئوتتۇرىدا قېلىپ قىسىلدى بولغاي، تىنىمسىز تېپىرلىدى، ئابلاجان بۇنى ئېنىق سەزدى. ئۇنىڭ لەۋلىرى ئىختىيارسىز ھالدا ئەزىزەنىڭ لەۋلىرىدىن ئاجرىدى.

— ئەزىزە بۇ نېمە؟— ئۇ جىددىيلىشىپ، ئىتتىكلا ئەزىزەنىڭ قورسىقىنى سىيلىدى.

— بالا، قورسىقىمدا بالا بار، سىز تېخى بىلمەمسىز؟— ئەزىزە كۈلۈپ سۆزلىدى، ئۇنىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتتى، لېكىن گىرە سالغان قوللىرىنى ئابلاجاننىڭ بوينىدىن قويۇۋەتمىدى،— مەن مۇشۇ سەۋەبلىكىم ئۈچۈن سىزگە بەدەل تۆلەتمەي تەگكىلىۋاتىمەن. بۇنى تېخى چۈشەنمىدىڭىزما؟

ئابلاجاننىڭ قۇلىقىغا ئەزىزەنىڭ سۆزلىرى كىرمىدى. ئۇ ئەزىزەدىن قاتتىق يىرگەندى، بەلكى ئۇنىڭ كۆزىگە ئەزىزەنىڭ

قورسقىدىكى بالا كۆرۈنۈپ، خەقنىڭ ھارام بالىسىدىن قانتتىق يىرگەنىدى- دە، ئەزىزەنىڭ گىرە سېلىۋالغان قوللىرىنى ئۇرۇپ چۈشۈرۈۋېتىپ، ئۆزىگە بېزىرىپ قاراپ تۇرغان چىرايىغا قارىغۇسى كەلمەي، ئۇنى بارلىق كۈچى بىلەن ئالدىغا ئىتتىرىۋەتتى. ئەزىزە سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ، تومپايغان قورسىقى ساپانىڭ بۇرجىكىگە قاتتىق ئۇرۇلدى- دە: «ۋايجان!» دەپ ۋارقىرىدى.

بۇ ئاۋاز شەھەر باشلىقىنىڭ ئۆيىنى تىترىتىۋەتتى. بۇ سۈرلۈك ئاۋازدىن نەزىمەمۇ، گايىت ئۇستاممۇ چۆچۈپ كەتتى. نەزىمەنىڭ ئاخىرى چىقمىغان گېپى ئاغزىدىلا قالدى. ئۇ ئىتتىك كەينىگە بۇرۇلۇپ مېھمانخانىدىن چىقىپ قىزىنىڭ ھۇجرىسىغا قاراپ يۈگۈردى، گايىت ئۇستاممۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ چاپتى. ئۇلار ھۇجرىغا كىرىپلا، ئەزىزەنىڭ ساپاغا يۆلىنىپ ھوشىدىن كەتكەنلىكىنى، ئۇنىڭ بېلىنىڭ ئاستى قانغا مىلەنگەنلىكىنى، ئېقىۋاتقان قانىنىڭ يەرگە سىڭىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ تاغاردەك كەڭ ئىشتىنىنىڭ ئىچىدىن بىر ھاياتلىقنىڭ تولمۇ ئاجىز ئىڭراۋاتقانلىقىنى كۆردى ۋە ئاڭلىدى.

— جېنىم قىزىم، نېمە بولدى ساڭا، بالا ئاخىر چۈشۈپتۇ - دە،— نەزىمە يىغلامسىراپ كېلىپ، بېلىنى ئېگىپ قوللىرىنى قىزىنىڭ ئايىغى تەرەپكە سۈنۈپ نېمىنىدۇر ئېسىگە ئالغاندەك، قەددىنى رۇسلاپ، غالجىرلىقى تۇتقان ئىتتەك ۋارقىرىدى،— ھەي ھارامزادە، قىزىمنى نېمە قىلدىڭ؟ سەن ئۇنى ئىتتىرىۋېتىپ، قورساقتىكى بالىسىنى چۈشۈرۈۋېتىپسەن!

نەزىمەنىڭ ۋارقىرىشى بىلەن گايىت ئۇستام سول تەرەپكە قارىدى، ئۇ يەردە ئابلاجان چىرايى ئۆڭگەن ھالدا نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇراتتى. گايىت ئۇستام چۆچۈپ كەتتى ۋە «ئۇ راستىنلا نەزىمەنىڭ ئالقىنىغا چۈشۈپ بولغان ئىكەن، مانا ئەمدى قىزىنىڭ ھارامدىن بولغان بالىسىنىڭ قورسىقىدىن چۈشۈپ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

كېتىشىگىمۇ ئارىلىشىپ قالدى. بۇنىڭ ئاخىرى قانداق بولار» دېگەننى كۆكلىدىن ئۆتكۈزدى. نەزىمە قەزىنىڭ ئايىغىغا ئۆتۈپ، يالىنى قۇتقۇزۇۋېلىشقا ئالدىرىماقتا ئىدى، لېكىن جۈرئەت قىلالماي، يەنە ئابلاجانغا ۋارقىرىدى:

— ھەي، تېخى تۇرىسەنغۇ، رەشىدە دوختۇرنى چاقىرىپ كىر!

ئابلاجانغا ئەمدى جان كىرگەندەك بولۇپ، ئۆيدىن ئېتىلىپ چىقىپ كېتىپ، ھاياۋ بولمايلا قوشنا ئۆيدىكى رەشىدە دوختۇرنى باشلاپ كىردى. دوختۇر كىرىپلا ئەزىزەنى قۇتقۇزۇۋېلىش، ھوشىغا كەلتۈرۈش بىلەن بولۇپ كەتتى. شۇ ئەسنادا يېڭىدىن دۇنياغا كۆز ئاچقان تۆرەلمىنىڭ تىنىقى توختاپ قالدى. ھوشىغا كېلىپ، چىرايى ئاقىرىپ كەتكەن ئەزىزە بالىسىغا ئىچ ئاغرىتىپ:

— رەھمەتلىك بالام، يا بۇرۇن - يا كېيىن ئەمەس، بۇگۈن چۈشۈپ كەتكىنىڭ نېمىسى؟ ئۆزۈڭگىمۇ قىلدىڭ، ماڭىمۇ قىلدىڭ، ئاھ، خۇدا!— دەپ نىدا قىلدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مۆلدۈردەك ياش تۆكۈلۈۋاتاتتى.

دەل شۇ ۋاقىتتا، بېشىغا سەللە ئورىغان ئىمام بىلەن 4—5 مويسىپىت باشقا ئۆيلەردىن كۈتۈۋالىدىغان ئادەم تاپالماي، ئوچۇق قالغان ئىشكىتىن بۇ ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، بۇ شەھەر باشلىقى خالىق ئەپەندىمىنىڭ ئۆيىمۇ، بىز...

ئۆيدىكىلەر چۆچۈپ جامائەتكە قاراشتى، ھەممەيلەن ئۇلارنىڭ نېمە قىلغىلى كەلگەنلىكىنى ئېسىگە ئالالمىدى. ئابلاجان ئۆزى تەكلىپ قىلغان ئىمام ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى كۆرۈپ:

— ۋوي ئىمام، ئۆزلىرى كېلىشكەنمىدىلە،— دېگىنىچە ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ،— بۇگۈن نىكاھ ئوقۇلايدىغان بولدى، خاپا بولماي قايتىپ تۇرۇڭسىلا،— دېدى.

— ئابلاجان،— دېدى نەزىمە ئەمدى ھوشىغا كەلگەندەك،

تەمكىنلىكىنى بۇزماي،— ئىملىرىمىز كەلگەن ئىكەن، ئۇلارنى مېھمانخانىغا باشلاڭ، داستىخان تەييارلاپ قويۇلغان.

— ياق، مەن بۇ تويىنى قىلمايمەن،— دېدى ئابلاجان نەزىمەنىڭ سۆزىنى كەسكىنلىك بىلەن بۆلۈپ.

خەلقئالەمنىڭ ئالدىدا ئابلاجاننىڭ جۇرئەتكە كېلىپ ئېلان قىلغان بۇ قارارى نەزىمەنىڭ مېڭىسىدىن تۇتۇن چىقىرىۋەتتى.

— نېمىشقا! سەن ۋەدەڭدىن يېنىۋالماقچىمىا؟— دەپ ۋارقىرىدى ئۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ.

— چۇشكەن بالا كىمنىڭ بولسا، ئەزىزە شۇنىڭ بىلەن تۇي قىلسۇن. يۇرۇڭ بىز قايتايلى،— ئابلاجان ئىمامنى سىرتقا تارتتى.

— توختا، بۇ ئۆيگە خالىغانچە كىرىپ ـ خالىغانچە چىقىپ كېتىدىغان ئىش يوق. سەن قىزىم بىلەن نىكاھلانمىساڭ مەيلى، لېكىن سەن قىزىمنى ئىتتىرىپ، قورساقتىكى بالىنى چۇشۇرۇۋەتتىڭ ھەم ئۆلتۇردۇڭ. بۇنىڭغا سەن قانۇن ئالدىدا جاۋابكار بولىسەن، بۇ سورۇندىكىلەر سېنىڭ قىلمىشىڭغا گۇۋاھ، ھەممەيلەن قانۇننىڭ ئالدىدا گۇۋاھلىقتىن ئۆتىدۇ.

نەزىمە ئۆكتەملىك بىلەن ئابلاجانغا تەھدىت سېلىۋاتاتتى. رەشىدە دوختۇر، ئىمام ۋە باشقا مويسېپىتلەر ئابلاجانغا ئىچ ئاغرىتقاندەك قاراشتى. ئابلاجان جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك خۇدىنى يوقىتىپ، ياماق ئەھۋالغا چۇشۇپ قالدى.

— مەن... مەن...— دېدى ئۇ بىچارە قىياپەتتە،— ئەزىزەنىڭ قورسىقىدا بارلىقىنى نەدىن بىلەي.

— ئەنە گايىت ئاكاڭمۇ گۇۋاھ بولۇپ تۇرۇپتۇ. ئۇ ئوتتۇرىغا چۇشۇپ، سېنى ئەزىزە بىلەن تۇي قىلىشقا كېلىشتۇرۇپ قويسا، ئىمام نىكاھىڭلارنى ئوقۇپ قويىدۇ، بولمىسا تۇرمىدە ياتسەن.

— مۇنداق رەھىمسىزلىك قىلماڭ، مەن تۇرمىدە يېتىشنى خالىمايمەن. مېنى قانداق قىل دېسىڭىز، شۇنداق قىلاي.

مۇشۇ كەمنىڭ ياشلىرىدا ئورۇن، هوقۇق، ئەمەل كۆز قارىشى نېمىدېگەن كۆچلۈك. هە! نەزىمە تەھدىت سالغانلىقى ئۈچۈن، ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا پۇقرالارنى كۆزىگىمۇ ئىلمايدىغان، ئۆزىگە كىر يۇقتۇرماي مەيدىسىنى كېرىپ يۈرىدىغان ئابلاجانىنىڭ ئەقلى قېچىپ، ئۆزىنى قوغدىغۇدەك گەپنىمۇ قىلالمايۋاتاتتى. نەزىمە ئۇنى گايىت ئۇستامغا يېلىن دەپ بېشارەت بېرىپ تۇرسىمۇ، ئۇ گايىت ئۇستامغا قارامۇ قويماي، خۇددىنى يوقىتىپ كۆچۈكتەك ئۆمىلەپ يۈرەتتى، نەزىمەدىن شەپقەت تىلەپ، ئۇنىڭ پېشىگە ئېسىلۋاتاتتى. گايىت ئۇستام خېلىدىن بۇيان نەزىمەنى يەنە قانداق ئويۇن چىقىرارىكىن دەپ بىر چەتتە قاراپ تۇرغان ئىدى. ئۇ ئابلاجانىنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ چىدىمىدى، خۇددى توپنى تەپكەندەك، ئۇنى بىر تېپىك بىلەن چەتكە ئېتىۋېتىپ، نەزىمەنىڭ ئالدىدا توغرا تۇردى:

— ھەي خوتۇن، سەن قاچاندىن بېرى ساقچىنىڭ باشلىقى بولۇپ قالدىڭ؟ بۇ جاھان ئۆزگىرىپ، سېنىڭ قولۇڭغىلا قالغانىدەك گەپ قىلىسىنا. مەن ساڭا بايىلا «قولۇڭدىن كەلمەيدۇ» دېگەن ئەمەسمىدىم.

— بۇ ئىشقا سەن ئارىلاشما. ئۇ قىزىنىڭ قورسىقىدىكى بالىنى چۈشۈرۈۋېتىپ ئۆلتۈردى، چوقۇم قولغا ئالدۇرۇۋېتىمەن. سەن مېنىڭ بىگىسىمغا ئىشەنمەمسەن؟— نەزىمە ئەسەبىيلىك بىلەن گايىت ئۇستامنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە كىرىۋالدى.

— قىزىڭنىڭ قورسىقىدا قالغان بالىنى ئۆزۈڭمۇ چۈشۈرۈۋەتمەكچى ئەمەسمىدىڭ. ئۇنى يېرىم كېچىدە سېپىلنىڭ ئۇستىگە ئاچقىپ، تاغارغا سېلىپ پەسكە قانچە قېتىم دوملاتقىنىڭنى، ئەزىزەنىڭ قورسىقىغا تەپكەنلىرىڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭما؟

— يالغان، سەن بىزگە بوھتان قىلىۋاتىسەن.

— ياق، بۇ بوھتان ئەمەس، پاكىت. سەن بىر كۈنى سەھەردە

قىزىڭنى سېپىلنىڭ ئۈستىدىن دوملىتىپ، پەستىكى چوڭقۇر ئورەككە چۈشۈرۈۋەتتىڭ. قىزىڭنى تارتىپ چىقىرالمايۋاتقىنىڭدا، بىر يىگىت يېنىڭغا كېلىپ، قىزىڭنى ۋە سېنى ئورەكتىن چىقىرىپ قويدى. ئۇ يىگىت كىم بىلەمسەن؟

— بىلمەن، ئۇ سېنىڭ ئوغلۇڭ. بۇنى ئۇ ساڭا دېمەسمىكەن دەپ ئويلىغان ئىكەنمەن.

نەزىمە ئاخىر قىلمىشىغا ئىقرار بولۇشقا مەجبۇر بولدى. ئۇ مۇشۇ ئىقرارىنى دەۋاتقاندا بېشى قېيىپ، پۈتلىرىدا جان قالمىغاندەك، يەرگە يىقىلىپ چۈشكىلىۋاتاتتى. گايىت ئۇستام بۇنى سېزىپلا، ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ، ساپانىڭ بۇرجىكىدە ئولتۇرغۇزۇپ قويدى ۋە سۆزىنى داۋام قىلدى:

— سەن تاڭ ئېتىپ قېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇ يىگىتكە تاغاردىكى قىزىڭنى ئېشەك هارۋىسىغا سېلىپ ئۆيۈڭگە ئاپىرىپ قويۇشنى ئۆتۈندۈڭ. ئۇ يىگىت ئىشىغا ئالدىراۋاتقان بولسىمۇ، سېنىڭ گېپىڭنى يىرتۈەتمەي، قىزىڭنى ئۆيۈڭگە ئاپىرىپ قويدى. سەن ئۇ يىگىتنىڭ يارىدىمىگە رەھمەت ئېيتىپ، 10 يۈەنلىك ئىككى تىزىنى بېرىپسەن. «ئالدىرىغاندا ئېرى خوتۇنىغا سالام قىپتۇ» دېگەندەك، سېنىڭ بۇ يەردىكى ئەڭ چوڭ سەۋەنلىكىڭ شۇكى، ئاشۇ ئىككى تىزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا شەھەر باشلىقى خالىقنى سېغىنىپ يازغان خېتىڭ قىستۇرۇلۇپ قاپتۇ. باشقىلاردىن تېنىۋالساڭمۇ، ئۇ خەتتىن تېنىۋالالمايسەن. بۇ، پولاتتەك پاكىت. سەن خېلىدىن بۇيان چۈشۈرۈۋېتىشكە هەرگەت قىلغان قىزىڭنىڭ قورسىقىدىكى بالا بالدۇرمۇ ئەمەس - كېيىنمۇ ئەمەس، مانا بۇگۈن چۈشۈپ كەتتى.

— توۋا ، بۇمۇ ئاللانىڭ قۇدرىتى. ئاللانىڭ قۇدرىتى بولمىسا، بۇ دۇنيادا قىلمۇ ئۆز ئورنىدىن يۆتكەلمەيدۇ،— دېدى ئىمام.

— نەزىمە، نوچى بولساڭ، ئابلاجانىڭ ئۈستىدىن سوتقا،

ساقچىغا، ئەرز قىلىپ باقمامسەن؟— دېدى گايىت ئۇستام.

— ئاھ خۇدا، مەن ئەزەلدىن مۇنداق ياماق كۆنگە قالمىغان. قىزىم شور پېشانە ئوخشايدۇ،— دەپ نەزمە زارلىنىپ يىغلىدى. ئۇنىڭغا ئەزىزەنىگمۇ ئۆكسۈشلىرى قوشۇلدى.

گايىت ئۇستام نېمە قىلارىنى بىلمەي سۇر بېسىپ ئولتۇرغان ئابلاجانغا قارىدى.

— ھە، ئابلاجان، بۇرنۇڭغا سۇ كىرىپ ھوشۇڭنى تېپىۋالغانسەن. ئورنىڭدىن تۇرە، كېتىمىز،— ئاندىن گايىت ئۇستام جامائەتكە بۇرۇلۇپ،— بىزنىڭ بۇ يەردە قىلىدىغان ئىشىمىز تۈگىگەندەك قىلىدۇ، رەشىدە دوختۇر قالغان ئىشلارغا يارەملەشسە بولار. بىز بۇ يەردە ھېچنېمىنى كۆرمىدۇق، يۇرۇشسىلە كېتەيلى،— دېدى.

这部中篇小说描述一对恋人的婚姻大事，导致退婚，终于用使者帮助这对恋人复婚成家有趣故事。

مەسئۇل مۇھەررىرى: غولام ئەبەيدۇللا
مەسئۇل كوررېكتورى: قەمبەرگۈل ئوسمان

ئەلچى
(پوۋېست)
ئاپتورى: مۇھەممەت لېتىپ ھاجى

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(قەشقەر شەھرى تاربوغۇز يولى 14- قورۇ، پوچتا نومۇرى: 844000)
جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرىدا سېتىلىدۇ
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1168 × 850 م م، 1/32
باسما تاۋېقى: 10.5 قىستۇرما ۋاراقى: 1
2005 - يىل 7- ئاي 1- نەشرى
2005 - يىل 7- ئاي 1- بېسىلىشى
تىراژى: 3080 — 1

ISBN7 — 5373 — 1420 — 9
باھاسى: 16.00 يۈەن
سۇپەتتە مەسىلە كۆرۈلسە ئالماشتۇرۇپ بېرىلىدۇ
تېلېفون: 2653927 — 0998